ב״ה

אין ליכט פון תורה

ספר

תורת חובת הלבבות

34

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תש״ל לפ״ק

תורת
חובות הלבבות

מהרב הגדול החסיד

רבנו בחיי הדין הספרדי בר״י זצ״ל

איבערזעצט אין אידיש

פון א. ד. אַנוז

HEBREW PUBLISHING COMPANY
NEW YORK

פּאַרוואַרט פון איבערזעטצער

וועז איך בין א יונגער אינגעל געווען, נאָך ניט קיין בר־מצוה, האָב איך געלערנט אין דער שטאָדט פּרוזין, ניט וויט פון מיין געבורטס־שטעדטעל קאַרטוז בערעזע, גראָדנער גובערניע. איך האָב דאָרט געלערנט אין דער תלמוד תורה אָדער קלייַנע ישיבה, וואָס פּרוזין האָט דאַמאָלס געהאַט. דער העכסטער מלמד פון דעם לעהר־אַנשטאַלט איז געווען א איד א זקן, ר' איטשע נאָטע, האָט ער געהייסען. פּלעגט דער ר' איטשע נאָטע זאָגען א שיעור „חובות הלבבות" פּאַר אַן עולם, אין א בית המדרש.

איינמאָל איז מיר אויסגעקומען צו הערען דעם שיעור אוּן דאָס האָט אויף מיר געמאַכט א זעהר גוטען איינדרוק. הגם מיין יונגער, קינדערשער מח'ל האָט ניט געקענט ריכטיג באגרייפען די לעהרען פון דעם רבנו בחיי, האָב איך דאָך געפיהלט אין דעם אַן ענג רוחני אוּן אַנשטאָט צו חזר'ן מיין שיעור גמרא, אָדער מאכען א „לייענען", וואָס דער רבי פלעגט מיר אַרויסגעבען, האָב איך זיך אַנגעהויבען צורוקען צו ר' איטשע נאָטע'ס „חובות הלבבות שיעור.

דער „חובות הלבבות" איז מיר אַזוי באַליבט געווארען, אז איך פלעג כּמעט ניט פּאַרפעהלען א טאָג צו שטעהן אָדער זיצען פון וויטען אוּן אויפ־מערקזאָם צוהערען יעדעם וואָרט. אַריינרוקען זיך צווישען די „גרויסע" האָב איך ניט געוואָגט, אוּן מען וואָלט עס מיר אפשר ניט געלאָזט אויך. ווי קומט א אינגעל צו „חובות הלבבות"? האָב איך דעם שיעור צוגעהערט, אַזוי צו זאָגען, בגנבה.

ר' איטשע נאָטע איז געווען א גרויסער בעל מסביר אוּן ער האָט עס אַרויסגעגעבען זעהר שעהן, מיט א פיינעם ניגון, וואָס האָט זיך געפאַסט צו דעם. עס קען זיין, אז דער ניגון האָט מיך אפשר מעהר צוגעצויגען ווי די ווערטער, אָבער סאי ווי סאי האָב איך זיך פערליעבט אין דעם דאָזיגען ספר אוּן בין פון איהם בעגיסטערט געווען.

איך האָב, וועז נור איך האָב געהאַט די גלעגענהייט, אַליין פּרובירט אַריינקוקען אין „חובות הלבבות", אָבער דאָס איז פּאַר מיר געווען א צו שווע־רער לימוד אוּן איך האָב איהם ניט געקענט פערשטעהן. איך האָב פּרובירט אַרויסהעלפען זיך מיט'ן „עברי טייטש", אָבער אַלץ אָהן ערפאָלג.

האָב איך מקנא געווען דעם אַלטען למדן ר' איטשע נאָטע, וואָס איז בענאָבט מיט אזא אייגענשאפט, אז ער לעגט ממש אריין די ווערטער אין מויל אַריין.

וועז איך בין עלטער געווארען, האָב איך זיך וויעדער געמומען צום „חובות הלבבות", אָבער עס איז מיר אַלץ שווער געווען דורכצוקריכען א פּרק אָן פערשטעהן איהם ריכטיג. איך האָב זיך בענוצט מיט מפורשים אויפ'ן ספר, אָבער עס איז מיר אַלץ ניט אַנגעקומען לייכט, איבערהויפט דעם שער היחוד, האָב איך גאָר ניט געקענט „צוקייען".

און די צייט לויפט. איך בין נאָך עלטער געוואָרען, בין געוואָרען א שטיקעל „משכיל" און געלייענט פערשיידענע ביכלאך און ביכער אין העב־רעאיש און אידיש. דער „חובות הלבבות" איז מיר אלץ פון זינען ניט ארויס און איך פלעג אין איהם אריינקוקען און מעהר פערשטעהן. אָבער אלץ צו האמעטנע, מיט צופיעל אָנשטרענגונג. און בעטראכטענדיג דעם ספר פאר זעהר א נוצליכען און וויכטיגען, פלעגט מיך אָפט פערדריסען וואָס ער איז פערפאסט אָדער איבערזעצט געוואָרען אין א שווערען לשון. אזא ספר — האָב איך געטראכט — איז נוצליך פאר אלעמען, פאר פּראָסטע מענשען אזוי גוט ווי פאר לומדים, האָט ער געדארפט זיין אין א לייכטער שפּראָך, פער־שטענדליך צו אלעמען.

די אידישע ליטעראטור איז שוין דאמאָלס געווען פערנאָאנדערגעבליהט. עס זיינען שוין געווען אידישע צייט־שריפטען און ביכער, ניט אין אמאָליגען דייטשמעריש, נור אין ריינעם און שהנעם מאמע־לשון. האָב איך געטראכט, אז אימיצער וואָלט געטהאָן א גוטע זאך ווען ער וועצט איבער דעם „חובות הלבבות" אין א ריינעם, פערשטענדליכען אידיש. און אזוי ווי דער רבנו בחיי דערצעהלט אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות", אז איהם האָט געוואונדערט ווארום עס האָט זיך ניט געפונען א מחבר ווען זאָל פערפאסטן אזא ספר, אזוי האָב איך זיך געוואונדערט ווארום עס געפינט זיך ניט איינער פון די אידישע שרייבער ווען זאָל דיעזען וויכטיגען ספר איבערזעצען אין א ריינעם, גלאטען אידיש, ווען אלע זאלען קענען לערנען אדר לייענען און פערשטעהן.

און איך האָב געטראכט: „מתי תבא לידי ואקימנה" — אויב איך וועל אמאָל האָבען די געלעגענהייט, וועל איך זיך נעהמען די מיה צו טהאָן דאָס.

און אן אנווייזונג אויף אזא געלעגענהייט איז שפּעטער נעקומען. איך בין א אידישער שרייבער געוואָרען דאָ אין אמעריקא מיט ארבעבר צוואנציג יאָהר צוריק. מיין ערשטע שרייבערישע קאריערע האָב איך אָנגעפאנגען אין „טעגליכען אידישען העראָלד", א צייטונג ווען איז אונטערגענאנגען מיט א יאָהר צוואנציג צוריק. דער רעדאקטאָר איז דאמאָלס געווען דער פערשטאָר־בענער מ. הערמאלין. איך האָב מיט איהם נערעדט וועגען איבערזעצען דעם „חובות הלבבות" פאר דער צייטונג, אָבער ער האָט מיר געזאָגט, אז פאר אזא ספר איז א טעגליכע צייטונג ניט קיין פּלאץ.

איך בין נאכהער אָנגעקומען אין די געוועזענע „וואָרהייט". דיעזע צייטונג איז געווען, אזוי צו זאָגען, א האלב רעדיקאלע און דאָרט, האָב איך אליין געדענקט, איז ניט קיין פּלאץ פאר'ן „חובות הלבבות".

שפּעטער בין איך געוואָרען שטענדיגער מיטארבייטער אין „מאָרגען זשור־נאל", וואו איך בין נאָך איצט אויף בעשעפטיגט, אָבער צוליעב געוויסע אור־זאכען האָב איך אלץ מיין אידעאל ניט געקענט פערווירקליכען. נעהמען די גאנצע ריזיקע אויף זיך און איבערזעצען דעם ספר גליך אין א בוך, האָבען מיר די אומשטענדען ניט ערלויבט. אגב האָב איך א ביסעל מורא געהאט. אמעריקא, א פרייע מדינה, ווער ווייסט, אויב אזא ספר וועט דאָ אָנגענומען ווערען, וועט זיין מרוצה לקהל.

ענדליך אָבער איז מיין חלום פאָרט פערווירקליכט געוואָרען. א דאנק די ערמוטהיגונג פון די רעדאקטאָרען פון „מאָרגען זשורנאל" האָב איך זיך

געזעמען צו דער ארבייט און האָב דעם „חובות הלבבות" איבערזעצט פאר'ן „אמעריקאַנער", א וואַכענבלאַט וואָס ווערט אַרויסגעגעבען פון די ארויסגעבער פון „מאַרגען זשורנאַל".

עס איז מיר איצט אויך ניט אַנגענעקומען אזוי לייכט און איך האָב געגוב מיה און ענערגיע אַוועקגעלעגט אויף דעם, אָבער מיין ארבייט איז ב"ה געווען אַנגענעמט. די לעזער פון „אמעריקאַנער" האָבען מיין ווערק אויפגענומען מיט גוטע מיינונגען און טיילווייז מיט בענייסטערונג. דאָס האָט מיר געגעבען מעהר מוטה אָפּצודרוקען דעם ספר אין בוך פאָרם, און מיר דאכט, אז עס איז ארויסגעקומען א כלי שלמה.

איך האָב זיך געזעמען די מיה צו פאָפולאַריזירען די שפראַך אזוי פיעל ווי מעגליך. איך האָב דורכגעלאָזט מאַנכע טערמינאַלאָגישע ווערטער און זיי אויסגעטייטשט אין איינפאַכען אידיש. איך האָב ערגיץ ניט בענוצט קיינע „פוט־נאָוטס", בעמערקונגען אָדער אויסטייטשונגען אונטען. איך האָב געמאכט א פעראייניגונג, א קאָמבינאַציע פון טעקסט מיט דעם פירוש צוזאַמען.

און דאָס, גלויב איך, איז בעסער ווי „הערות", בעמערקונגען וואָס מען דארף זוכען אונטען, ווייל דער לעזער דארף זיך ניט שטערען און ער לייענט גלייך און וויים און פערשטעהט וואָס ער לייענט.

איך האָב דורכאויס נאַכגעפאַלגט די העברעאישע איבערזעצונג פון רבנו יהודה ן' תבון. דערבי האָב איך זיך בענוצט מיט פערשיעדענע פירושים און אויסגעקליבען די בעסטע און לייכטסטע, וועלכע איך האָב צוזאַמענגעפאַקטען מיט'ן טעקסט, מיט די ווערטער פון גוף הספר. איך האָב חלילה ניט געזאָגט דאָס וואָס דער רבנו בחיי האָט ניט געמיינט און האָב דורכאויס ארויסגעגעבען זיינע אידעען און פילאָזאָפישע געדאַנקען, קיין זאך ניט פערפעהלט, אבוואָהל איך האָב מיר ערלויבט אין פלעצער אביסעל מקצר צו זיין, אויס בעקוועמלעכקייט פאר'ן לעזער. דער תוך איז אָבער פערבליבען נאַנץ, אונבערירט. אין שער היחוד האָב איך אויך דורכגעלאָזט מאַנכע שטעלען, ווייל זיי זיינען שווער אַרויסצוגעבען און מאַכען פערשטענדליך פאר יעדען.

און דעריבער, ווייל איך האָב פעראייניגט דעם גוף הספר מיט קאָמענטאַרען, איז דער „חובות הלבבות אין אידיש" ארויסגעקומען א סך א גרעסערער ספר ווי ער איז אין העברעאיש. איך האָב אין איהם קיין אייגענם גאָר ניט צוגעגעבען, בלויז אויסגעטייטשט און ערקלעהרט דאָס וואָס דער רבנו בחיי האָט געזאָגט און געמיינט.

ווי געזאָגט, האָב איך אין דעם ספר חלילה גאָר ניט געענדערט. איך האָב מיר אָבער ערלויבט צו ענדערען א טהייל פון די פרקים פאר די בעקוועמלעכקייט פון די לעזער.

אין אָריגינאַל זיינען מאַנכע פרקים קלייגע, וואָס ענטהאַלטען בלויז אייניגע שורות. און מאַנכע צו לאַנגע. דער רבנו בחיי האָט אויך צום אָנפאַנג פון יעדען שער א „פתח השער", א מין פאָררעדע, א קורצע ערקלערונג וועגען וואָס פאר אן ענין אין דעם בעטרעפענדען שער ווערט נערעדט. איך האָב די „פתחים" פעראייניגט מיט די פרקים און אין פעלע פעראייניגט צוויי פרקים צוזאַמען, אָדער פערקעהרט: געטהיילט איין פרק אויף צוויי פרקים, כדי עס זאָל זיין בעסער און בעקוועמער צו לייענען אָדער לערנען דעם ספר אין מעסינע

פּאַרוואַרט פון איבערזעטצער

פּאַרציאַנען, ניט דאַרפען אָפּשטעלען זיך צו אָפּט אַדער לייענען צופיעל בנשימה אחת.

דאָס מאַכט ניט קיין שטערונג. דער אינהאַלט פערבלייבט דער זעלבער, די געדאַנקען די זעלבע און קיין ענין אַדער געדאַנק ווערט ניט אָפּגעהאַקט אין מיטען.

ווי געזאָגט, איז דער „חובות הלבבות" אין אידיש געווען געדרוקט אין „אמעריקאַנער". זיינען, ווי געוועהנלעך, אריינגעפּאַלען אין ספר א ביסעל דרוק־פעהלערען. עס איז שווער, אַדער טעכניש אונמעגליך אויסצופיהרען, אז א צייטונג אַדער א צייט־שריפט זאָל איינגאַנצען ריין זיין פון דרוק־פעהלערען. ביים צוזאַמענשטעלען מיין ווערק אַלס ספר, האָב איך אויסגעבעסערט די דרוק־פעהלערען און אויך מיינע אייגענע געמאַכטע פעהלערען, אזוי ווייט ווי איך האָב זיי געקענט געפינען. איך האָב ניט געשפּאַרט קיין מיה און זיך געסטארעט, אז מיין ווערק זאָל זיין פּאַלקאָם, און עס איז מיט גאָטס הילף, דאַכט מיר, ארויסגעקומען א דבר מתוקן.

אָבער שניאות מי יבין. מעגליך אז איך האָב פּאַרט עפּעס פערזעהן און ניט ארויסגעבראַכט ריכטיג. בעט איך ענטשולדיגונג און מען זאָל מיך ניט חושד זיין אז איך האָב אבזיכטליך עטוואָס געפעלשט.

אויב עס געפינען זיך וועלכע ניט איז טעות'ן אין דעם ספר, בעט איך די לעזער זיי זאָלען מיר אויפמערקזאם מאַכען אויף דעם און איך וועל זיי העכסט דאַנקבאַר זיין און זעהן אַלעס פערריכטען איה"ש אין א צווייטע אויסגאַבע.

בעזרת השם, כ"א תמוז, תרפה, ברוקלין, ניו יאָרק.

אהרן דוד ב"ר נדליהו אנוז,

יליד קאַרטוז בערעזע, פּלך גראָדנא.

לה' הארץ ומלואה
ספריית הרב אהרן וויינגרטן
איש ירושלים

דער רבנו בחיי, זיין רעליגיעזע פילאָ־זאָפיע און וועלט־אנשויאונגען

א.

די ביאָגראפיע פון רבנו בחיי, דער מחבר פון דיעזען ספר, איז אונז ניט בעקאנט. די געשיכטע דערצעהלט ניט פון זיין לעבענס־בעשרייבונג, פון זיין יחוס און עס איז אפילו ניט פעסטגעשטעלט אין וועלכע צייט ער האָט גע־לעבט. מאנכע ווילען האָבען אז ער האָט געלעבט אין עלפטען יאָהרהונדערט, אנדערע זיינען אין דער מיינונג — אין צוועלפטען יאָהרהונדערט, און עס איז אויך דאָ א דעה, אז ער איז געבוירען געוואָרען נאָך שפעטער.

דאָס איז אָבער קיין ספק ניט, אז ער איז געבוירען געוואָרען און געלעבט אין שפאניען אונטער די ממשלה פון די אראבער, בעת אידען איז דאָרט גע־גאנגען גוט און זיי האָבען ניט גע'חלומ'ט פון אינקוויזיציע און גירוש. מען גלויבט, אז ער האָט געוואָהנט אין דער שטאָדט סארגוסא, וואו ער איז געווען א דין, ווייל אזוי רופט ער זיך: „רבנו בחיי בר יוסף אבן פקודה הדין".

וואָס פאר א דין ער איז געווען, וויים מען אויך ניט. עס איז ניט בע־קאנט אויב ער איז געווען א אידישער דין, וואָס האָט בלויז גע'פסק'נט דיני תורה אָדער אפשר א רעגיערונגס דין, א ריכטער, וויל אין שפאניען האָבען צו יענער צייט אידען פערנומען הויכע רעגיערונגס שטעלען. און אפשר ביידע צוזאמען, אי א דין, אי א רעגיערונגס ריכטער.

עס איז אפילו דאָ א שטיקעל סברא, אז דער רבנו בחיי האָט ניט פער־טראָטען קיין רעגיערונגס שטעלע. אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות" זאָגט ער: „ושאיננני בקי בצחות לשון הערבי" — איך בין ניט קלאָהר, איך בין ניט בעהאָוועגט אין דער ריינער אראבישער שפראָך און דעריבער האָב איך מורא געהאט צוטרעטען צו דער ארבייט צו שרייבען דיעזען ספר, וועלכען איך האָב בעשטימט צו פערפאסען אין אראביש, די שפראָך וואָס די מענשען פון מיין דור פערשטעהען. און א רעגיערונגס ריכטער, איז דער שכל מחיב, מוז גוט פערשטעהן די לאנדס־שפראָך.

אָבער קיין בעגיינענדע ראיה איז דאָס ניט. עס קען זיין, אז ער איז פאָרט געווען א רעגיערונגס־ריכטער, אי א אידישער דין. וואָרום נאָך אלעמען האָט ער דאָך געקענט אראביש, והראיה: ער האָט דאָך דעם ספר „חובות הלבבות" פערפאסט אין אראביש און מען וויים אויך פון נאָך ספרים וואָס ער האָט געשריבען אין דער זעלבער שפראָך. אָבער בעת ער האָט זיך געשלאָגען מיט דער דעה צו שרייבען דעם „חובות הלבבות", צו ניט, האָט ער זיך אריינ־געוואָרפען אין פערשיעדענע ספקות און ער האָט אויך געצווייפעלט אפשר איז זיין קענטנים אין דער שפראָך נאָך צו ווייניג פאר אזא אונטערנעהמונג.

סאי ווי סאי ווייסען מיר זעהר ווייניג פון דעם לעבען פון מחבר פון

דיעזען ספר, אבער זיינע אידעען אין רעליגיעזער פילאזאפיע און זיינע וועלט אנשויאונגען זעהען מיר דייטליך אין דעם „חובות הלבבות" גופא.

עס איז ווערטה צו בעמערקען, אז דער בעל „חובות הלבבות" איז ניט דער זעלבער רבנו בחיי, וואס וועלט אפט דערמאהנט אין טייטש־חומש „צאינה וראינה". יענער איז אויך געווען א שפאנישער. ער האט אבער געהייסען רבנו בחיי ברבי אשר און האט געלעבט מיט א פאר הונדערט יאהר שפעטער פון רבנו בחיי בר יוסף.

דער בעל „חובות הלבבות" האט געקוקט אויף רעליגיאן מיט אנדערע בליקען. ער איז געווען א נעגנער פון פלפול און פשט'לאך, מיט וועלכעם רבנים און לומדי תורה האבען זיך אפגעגעבען. ער האט זיך שארף אויסגע־דריקט וועגען די וואס גיבען זיך אפ מיט שאלות ותשובות וועגען ענינים וואס זיינען וווייטליופיג און פאסירען זעלטען אין לעבען. אין זיין הקדמה דער־צעהלט דער מחבר, אז איינער איז געקומען צו א חכם אדער צו א רב מיט אן אויסערגעווענליכע שאלה אין דעם ענין פון גמרא. האט דער חכם איהם געענטפערט: „איהר פרעגט א זאך וואס מיר קענען נאר ניט פערלירען אויב מיר וועלען דאס ניט וויסען. וווייסט איהר אלעס וואס איהר דארפט וויסען? וואורום אפגעבען זיך מיט שאלות וואס קענען זעהר זעלטען טרעפען און פער־נאכלעסיגען די חובות הלבבות, וואס מען איז מחויב אין זיינען צו האבען שטענדיג?" און אין שער עבודת האלהים געהט אויך דער מחבר ארויס זעהר שארף נעגען די לומדים וואס גרייבלען זיך אין אומנויטיגע שאלות און פלפולים. דער רבנו בחיי זאגט, אז דאס איז אן איבוד זמן און מיט אויסערגעווענליכע שאלות איז נעגוג אז מען גיט זיך מיט זיי אפ בעת זיי פאסירען אין לעבען, אבער ניט פערשוועדען צייט און בעווארענען זיך מיט תשובות אדער פסקי דינים, מאמער וועלען די שאלות וועז עס איז פארקומען.

דער בעל „חובות הלבבות" איז חלילה ניט קיין נעגנער פון רבנים. ער האט נעווים געהאלטען פון דער תורה און פון תלמוד און זיי זיינען ביי איהם געווען ליעב און טהייער. אבער לויט זיין שיטה שטעהען די חובות הלבבות, די הערצען־פפליכטען העכער ווי פלפולים און פשט'לאך און לומד'ישע חריפות.

ב.

אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות" זאגט דער רבנו בחיי, אז ער האט נעזוכט און ניט נעפונגען קיין ספר מיוחד וואס זאל זיין נעווידמעט בלויז די „חכמת המצפון", די בעהאלטענע הערצליכע חכמה, די חיובים וואס א מענש האט צו ערפילען מיט זיין הארץ. ער בעטאנט „ספר מיוחד", ווייל אין ספרים פון נעווייסע מחברים פאר'ן רבנו בחיי נעפינען זיך פרקים אדער מאמרים וואס ענטהאלטען רעליגיאן אדער מאראל פילאזאפישע נעדאנקען. אבער אז א נאנצער ספר זאל אויסשליסליך ענטהאלטען די לעהרען פון הערצליכע פפליכ־טען, איז דעם רבנו בחיי'ס ספר „חובות הלבבות" דער ערשטער און ביז איצט דער אייניציגער פון דיעזען סארט.

דער נאנצער ספר „חובות הלבבות" פיהרט צו איין הויפט־צוועק — צו אהבת ה'. דעם רבנו בחיי'ס לעהרע איז אזעלכע וואס פיהרט פון מדרגה צו מדרגה, פון שטאפעל צו שטאפעל ביז ער ברייננט ארויף — אויב מען פאלגט נאך זיינע לעהרען — צום העכסטען שטאפעל, צו באקומען הימעלשע חכמה

און זיין פעראייניגט מיט גאט און אזוי נאהענט צו איהם אזוי ווי די הייליגע מלאכים. די געדאנקען וועלן נערייניגט און דער גאנצער מענשליכער וועזן וועלט אנגעפילט מיט ליעבע צו זיין בעשעפער, וואם דאם גופא איז א נענוס וואם א זינדיגער מענש קען זיך ניט פארשטעלען.

דער רבנו בחיי קוקט אויף דער וועלט ניט מעהר ווי אויף א פארבעריי־ טונגס פלאץ פאר יענער וועלט, פאר חיי עולם הבא. ער איז מבטל אלע תענוגים און אלע גענוסען אויף דער וועלט. נאך זיין שיטה איז דאך איין צוועק אין לעבען און דאם איז, צו שטרעבען צו דערנעהענטערען זיך צו גאט וואם מעהר, כדי צו קומען אויף יענער וועלט ריין און גלייטערט און די נשמה זאל נהנה זיין מזיו השכינה.

דער בעל „חובות הלבבות" האט אנגענומען איין שיטה און ער טרעט פון איהר ניט אפ אין גאנצען ספר. ער בעציהט זיך אויף איין זאך, אויף לייטערען די נעדאנקען און קומען צו קרבת אלהים, וויל דאם איז ביי איהם דער עיקר, און דעריבער רעדט ער ניט אין זיין ספר פון ענינים וואם האבען צו טהאן מיט אונז אידען אלס א בעזונדער פאלק. ער פערשווייגט אפילו און לאזט דורך די אידישע האפענונג אויף ביאת המשיח און ער דערמאהנט עס קיין איין מאל אין זיין ספר. און כאטש דער „חובות הלבבות" איז פול מיט פסוקים פון די נביאים, נעפינט איהר דארט ניט קיין איינציגען פסוק וואם אין איהם זאל זיין דערמאהנט ציון און ירושלים.

אבער דאם איז ניט, וויל ער איז חלילה געווען א כופר און ניט געגלויבט אין דער גאולה העתידה, וואם רבנו סעדיה גאון, וואם האט געלעבט פאר איהם, און שפעטער דער רמב"ם און אנדערע האבען אנגענומען פאר איינס פון די עיקרים פון דער אמונה. דער רבנו בחיי האט זיכער דריי מאל אין מאג מתפלל געווען „ולירושלים עירך ברחמים תשוב"; אבער ער האט ניט גע־ האלטען אז די דאזיגע האפענונג, די האפענונג אויף אן אייגען לאנד, אויף זעלבסטשטענדיגקייט, קען פיהרען אדער מיטהעלפען צו בריינגען צו זיין הויפט שטרעבונג מקרב צו זיין מענשען צו גאט. צו בריינגען מענשען צו פאלקא־ מענהייט, גלויבט דער רבנו בחיי, דארף מען זיי איבערהויפט לערנען און איבערציינגען ניט אפצוגעבען זיך מיט נשמיות, מיט מאטעריעלע זאכען מעהר ווי נויטיג איז. דאם וואם די תורה אליין פערשפרעכט גוטעס אויף דער וועלט אויב מען וועט אויספאלגען וואם זי, די תורה, הייסט, זאגט אויף דעם דער רבנו בחיי אין שער היחוד, אז דאם איז נעזאגט נעווארען פאר'ן המון, וואם האט ניט קיינע העכערע השגות, און דאם איז אזוי ווי מען ניט א בהמה א סך נערשטען אדער האבער אדער אזוי ווי מען סמאקעט צו א בהמה מיט די ליפען, כדי זי זאל מעהר טרינקען.

דער רבנו בחיי איז געטאדעלט געווארען פון רבנים און גאונים פון שפע־ טערע דורות, וויל מען האט אין זיין ספר „חובות הלבבות" געפונען ציטאטען וואם זאלען שטאמען פון אפאסטאלען אדער פון ישו הנוצרי אליין. דער רבנו בחיי האט ניט געלייקענט אז ער האט ענטנומען געווייסע זאגען פון די אומות העולם. אין „חובות הלבבות" זאגט ער פיעל מאל: „ואמר אחד החסידים" אדער „אחד החכמים" און דאם מיינט ער ניט דוקא אידישע חסידים אדער חכמים. ער זאגט עס בפירוש אין זיין הקדמה צום ספר: „סמכתי להם דברי הקבלות שקבלנו מרבותינו ז"ל ומן החסידים והחכמים שבכל אומה שהגיעו

דבריהם אלינו" — איך האָב צוגענעבען די רייד פון קבלות, וואָס מיר האָבען מקבל געווען פון אונזערע רבנים, ז"ל, און פון די חסידים און חכמים פון יעדער אומה, וואָס זייערע רייד איז אונז אָנגענעקומען. ווייל איך האָב, זאָגט ער, געהאָפט, אז הערצער וועלען זיין געניגט צו זיי און זייערע קלוגע רייד וועלען אָנגענומען ווערען. און ער ברייגט דאָרט ראיות פון תלמוד אז גוטע זאכען און מדות דארף מען אָננעהמען אפילו פון גוים און מען מעג איבערזאָגען דברי חכמה פון חכמי אומות העולם.

ווי עס זעהט אוים, איז דער רבנו בחיי געווען בעהאָוועלט אין דער דאָמאָלסטדיגער אראבישער ליטעראטור און ער האָט פון דאָרט געשעפט א ביסעל מאטעריאל פאר זיין ספר. עס קען זיין אז די ציטאטען וואָס זאָלען האָבען געשטאמט פון די גרינדער פון קריסטענטהום, האָט דער רבנו בחיי גענומען פון אראבישע ביכער, און אפשר האָט ער דאָרט גענומען מעהר ווי דאָס.

אָבער סאי ווי סאי האָבען דעם רבנו בחיי'ס טאדלער נאכהער אויפגעהערט צו טאדלען איהם, וויל זיי האָבען סוף כל סוף איינגעזעהן די וויכטיגקייט פון דעם ספר און די נוצען וואָס ער קען ברייגען, און דער ספר „חובות הלבבות" איז געווארען פאָפולער און אָנגענומען ביים פאָלק.

ג.

דער רבנו בחיי איז ניט געווען קיין געלערטער פון אויסערליכע לימודים. ער איז ניט געווען פון די „קנאים" וואָס האָבען גאָר נישט אין שפעטערע דורות, יועלכע האָבען ניט געוואָלט וויסען פון אנדערע חכמות אויסער חכמת התורה. דער רבנו בחיי האָט געהאָלטען פון וועלטליכע חכמות און קענטניסען, וועלכע ער האָט אליין, ווי עס שיינט, גאָלערענט, און ניט פערבאָטען אנדערע צו לערנען. פערקעהרט: ער האָט געהאָלטען אז חכמות „חציוניות" זיינען א געשאנק פון בורא יתברך. אין שער חשבון הנפש, רעדענדיג וועגען מאטעהמאטיק, זאָגט דער רבנו בחיי: „כמעט שתדמה לנבואה הבאה מאת אלהים" — דער מאטעהמאטיקער קען דערגעהן אזעלכע זאכען וואָס זיינען כמעט גלייך צו א נבואה פון גאָט. אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות" זאָגט דער מחבר, אז אָלע חכמות וועלען איינגעטהיילט אין דריי חלקים: חכמת הטבע (פיזיק); חכמת השמוש, ברויכבארע חכמות, ווי מאטהעמאטיק, מוזיק, אסטראָנאָמיע און דאָס גלייכען, און די חכמת האלהות, די גענטליכע חכמה. און די אָלע קלאסען חכמות, זאָגט ער, זיינען טהויערען וואָס דער בעשעפער האָט געעפענט פאר די מענשען כדי זיי זאָלען דורכדעם בעגרייפען און פערשטעהן די תורה און די וועלט. דערפון זעהט מען גאָנץ דייטליך, אז דער רבנו בחיי איז ניט געווען אויף דער זייט פון אונווייסענהייט אין וועלטליכע קענטניס און וויסענשאפט. ער איז געווען אין דער מיינונג פערקעהרט, אז די חכמת האלהות, די גענטליכע חכמה געהט האָנד מיט וועלטליכע חכמות און איינע די אנדערע קענען ניט שאדען, וואָן מען וויים נור ווי אָנצוגעהן מיט זיי.

דער מחבר פון ספר „חובות הלבבות" איז ניט געווענען אין וועג פון מחברים פון מוסר ספרים, וועלכע האָבען געשיידערט דעם נאָכ'ן טויט מיט שרעקליכע פארבען, האָבען פארגעשטעלט דעם מלאך המות, די מאטערנים פון „חיבוט הקבר" און די יסורי נהינום צו וואָרפען א מורא אויף די לעבעדינע

מענשען. דער רבנו בחיי האָט זיך ניט אָפּגעשטעלט אויף דעם און מיט אַ פּאָר קלייַנע אויסנאַהמען, דערמאָנט ער עס כמעט ניט אין זיין ספר, ווייל זיין שיטה צו לערנען רעליגיאָן און מאָראַל איז אַן אַנדערע. די הויפּט זאַך ווייל ער מקרב זיין מענשען צו גאָט, צו דיענען איהם מיט'ן גאַנצען האַרצען, ליעב האָבען איהם און מורא האָבען פּאָר איהם מיט אַ יראת הכבוד און צו דעם פּאָדערט זיך מעהר אויפּקלערונג און וויניגער אָנווארפען אַ פּחד פון פּיזישע לייַדען.

ער געפּינט אפילו ניט פּאָר נויטיג צו דערמאָהנען די נסים וואָס גאָט האָט געטהאָן מיט די אידען, ווי עס וועט דערצעהלט אין תורה און נביאים, כאָטש ער רעדט וועגען דעם ענין אין „חובות הלבבות". ער מאכט עס אַפּ בקיצור און דערצעהלט ניט קיינע אייגצעלהייטען, וויייל ער האלט אז גאָט'ס נסים זעהט מען יעדען טאָג און יעדע רגע אין איבעראַל וואו אַ מענש געפּינט זיך. מיר זעהען גאָט'ס חכמה און וואונדער אין טעגליכען לעבען, אויב נור מיר בעאָבאכטען דאָס און מיר נייבען זיך די מיה צו טראכטען וועגען דעם.

אין אַ פּלאַץ אין שער חשבון הנפש זאָגט דער רבנו בחיי: מענשען וואונדערען זיך, וועלען איבערראשט וען זיי זעהען אַ לקוי חמה, גרויסע בליצען, שטורמס און דאָס גלייכען און זיי וועלען ניט איבערראשט פון זון־ אויפגאנג און זון־אונטערגאנג, געווהנליכען רעגען און דאָס גליכען, וואָס זיי זעהען שטענדיג. דער אמת איז דאָך אז אויף וואָס מען זאָל ניט אַ קוק טהאָן אויף דער וועלט, זעהט מען אלץ די נפלאות הבורא. דעריבער געפּינט דער רבנו בחיי ניט פּאָר נויטיג צו ערמוטהיגען מענשען צו דיענען גאָט צוליעב נסים וואָס ער האָט מיט זיי אמאָל געטהאָן, וויייל די גאנצע וועלט און דאָס לעבען איז דורכאוים פול מיט נסים.

דער רבנו בחיי, ווי מיר זעהען אין דיעזען ספר, האָט געהאט אַ שארפען פּסיכאָלאָגישען בליק. אין פּיעלע ערטער בריינגט ער ארוים געדאנקען אזוי פּסיכאָלאָגיש קלוג, אז מען מוז ניעדערגעריסען וועלען פון וועלכע עם איז אנדערע אידעען און האלטען מיט איהם. ווי לאָגיש און פּסיכאָלאָגיש ער רעדט אין שער הבטחון וועגען דעם אונטערשייד פון בעל בטחון און ניט בעל בטחון! ער וויייזט דאָרט אויף אז דער בעל בטחון, וועלכער עס איז איהם שלעכט, איז איהם אויך גוט, און פערקעהרט, דער וואָס בעזיצט ניט די מדה פון בטחון, מעג איהם אפילו געהן ווי גוט, איז איהם פאָרט ניט גוט. ער רעדט אזוי קלוג, אז וועלכער אַדער מאָראַל פּריידיגער, נור אַ מענש מיט וויסען, וואָס רעדט אימער שכל'דיג ווי אַן ערפאהרענער און פּראקטישער אויף אלע נע־ ביעטען אין לעבען.

ד.

דער רבנו בחיי פּרעדיגט שטארק פּאָר דער מדה פון „ואהבת לרעך כמוך". אויסער דעם וואָס דאָס איז אַ מצוה פון דער תורה, ציינט דער רבנו בחיי אַן

אויף די איבלעז וואָס קומען ארויס דערפון וואָס מענשען זאָרגען בלויז פאר זיך אליין און קימערען זיך ניט פאר'ן כלל, פאר זייערע מיטמענשען.

רייד־ענדיג וועגען דיעזען ענין אין שער חשבון הנפש, דריקט דער מחבר אוים אידעען, וואָס קענען אָנגענומען ווערען אלס סאָציאליסטיש. ער ניט דאָרט א משל צו א צאָהל מענשען וואָס האָבען געפיהרט שווערע משאות יעדער אייגער אויף א בעזונדער וואָגען. זיי האָבען די דאָזיגע משאות געדארפט אויסלאָדען און אָנלאָדען, איז אויב זיי העלפען אייגע די אַנדערע, טהוען זיי אפּ זייער זאך בשלום; וועז אָבער יעדער אייגער זאָרגט בלויז פאר זיין וואָגען, ווערען דאָס רוב פון זיי פערמאטערט און דערגרייכען ניט זייער ציעל. אזוי, זאָגט ער, איז מיט די מענשהייט בכלל אויך. וועז אייגער דעם אַנדערען זאָל העלפען, וואָלטען אלע אויסגעקומען מיט זייער חיונה און מיט אלעם. די צרה איז אָבער וואָס אייגער וויל א סך און עס קימערט איהם ניט וואָס דער צווייטער האָט גאָר ניט. דער איבעל איז וואָס פיעלע זוכען נור פאר זיך, אַנצולאָדען זייערע אייגענע וואָגענס, דעריבער איז דאָס לעבען שווער און דעריבער מאטערען זיך מענשען אויף דר וועלט. וועז אלע — זאָגט ער — וואָלטען געלעבט געזעלשאפטליך; וועז יעדער יחיד וואָלט געזאָרגט פאר אַנ־דערע אזוי ווי פאר זיך; וועז מענשען וואָלטען אייגע די אַנדערע געהאָלפען, וואָלט דאָס לעבען נעווען לייכטער פאר אלעמען און יעדער אייגער וואָלט געהאט וואָס ער דארף.

דאָס שמעקט א ביסעל מיט סאָציאליזמוס, אָבער מען מוז ניט זיין א סאָציאליסט מסכים צו זיין צו זייגע ווערטער אז זיי זיינען אמת.

דער „חובות הלבבות" איז בעליעבט געווארען ביים פאָלק צוליעב זייגע גוטע לעהרען און עד היום, כאָטש עס איז שוין אזוי פיעל הונדערטע יאָהרען זייט ער איז פערפאסט געווארען, איז נאָך דער ספר אלץ פאָפולער, פאָפולערער ווי אַנדערע ספרים וואָס זיינען פערפאסט געווארען שפעטער.

דער ספר „חובות הלבבות" איז געווען א נייעס, אן אונערוואַרטעטע ערשיינונג ביי אידען. דערביבער האָט מען זיך לכתחילה געגומען איהם לערנען און שטודירען. עס האָבען זיך שפעטער געפונען איבערזעצער און האָבען דעם ספר איבערזעצט פון זיין אראבישען אָריגינאל אין לשון הקודש. נאָך שפע־טער — אויך אין „עברי־טייטש", און ער איז אלץ מעהר און מעהר פער־שפריים געווארען צווישען אידען אין אלע לענדער.

דער „חובות הלבבות" איז שטענדיג געווען דעם אידען צום הארצען. אין איהם האָבען די גלות מענשען געפונען טרייסט מעהר ווי אין אַנדערע ספרים, וויל זייגע לעהרען פיהרען צו א הויכען ציעל, צו זיין מדובק אין השי"ת, א געגוס וואָס איז בעסער פון אלע געגוסטען אין דער ווערלט.

עס איז דאָ ניט איין איבערזעצונג פון „חובות הלבבות" אין לשון הקודש, אָבער עס איז אַנגענומען געווארען די איבערזעצונג פון ר' יהודה אבן תבון, אויך א שפאָנישער איד, וויל זיין איבערזעצונג איז די ריכטיגסטע און ער האלט זיך שטרענג ביים אָריגינאל, הגם די שפראך איז ניט אזא לייכטע און דער סגנון, דער סטיל איז ניט אזעלכער וואָס „ירוץ הקורא בו".

אויסצוג פון מחבר׳ס הקדמה

האָט דער מחבר געזאגט:

געלויבט זאָל זיין דער גאָט פון ישראל, וואס בלויז אויף איהם איז ריכטיג צו זאָגען אז ער איז דער אמת׳ער, אייניציגער, דער ערשטער אין עקזיסטענץ, דער אָהן אויפהערליכער גוטס טהוער, וואס האָט בעשאפען אלעס אין דער וועלט אלס צייכען אויף זיין אייגהייט, און האָט פאָרמירט פאָרמען וואס זאגו עדות אויף זיין גבורה, און ער האָט מחדש געווען די וועלט, האָט איהר בעשאפען פון גאר ניט צו בעשטעטיגען זיין חכמה, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו" — איין דור צום צווייטען ריהמט דיין ווערק און וועגען דיין קראפט זאָגען זיי איינער דעם אנדערען. אן אנדער פסוק אין תהלים זאגט: „יודוך ה׳ כל מעשיך" — עס לויבען דיך, גאָט, אלע דיינע ווערק. דאָס הייסט: אין די גאנצע שאפונג, אין אלעס וואס אויף דער וועלט געפינט זיך זעהט מען גאָט׳ס גרויסקייט און מען פערשטעהט ווי מען דארף איהם דאנקען און לויבען. נאָך א פסוק זאגט: „כבוד מלכותך יאמרו" — די עהרע פון דיין קעניגרייך זאָגען זיי. דורך די שאפונגען ווערט מען איבערציינגט ווי גרויס דער כבוד פון גאָט איז און עס איז גלייך ווי די שאפונגען זאָגען דאָס, ערקלעהרען דאָס.

און די גרעסטע פון די טובות, וואס דער בעשעפער האָט געטהאָן זיינע קנעכט די רעדעוודיגע, די מענשען, איז וואס ער האָט זיי בעשאנקען מיט א ריכטיגען געפיהל פון אנערקענונג און פאָלשטענדיגען פערשטאנד. ער האָט די מענשען נעגעבען חכמה וואס דאָס איז זייער לעבענס אָטהעם און די ליכט פון זייער שכל, און דאָס בריינגט זיי צו ערפילען גאָט׳ס רצון און עס פערהיט זיי פון זיין צארן אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און אז די חכמה וואָס א מענש בעזיצט איז א מתנה טובה פון גאָט וויסען מיר פון פסוק אין משלי: „כי ה׳ יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" — גאָט גיט חכמה, פון זיין מויל, דורך זיין גזירה בעזיצט דער מענש וויסען און פערשטאנד. אין ישעיה איז דאָ א פסוק: „אני ה׳ אלהיך מלמדך להועיל" — איך, גאָט דיין גאָט לערען דיך שכל וואָס זאָל דיר נוטצען בריינגען. אין די הייליגע שריפטען זיינען דאָ נאָך פסוקים וואָס בעשטעטיגען, אז חכמה ביים מענשען איז א מתנת אלהים, א געשאנק פון גאָט.

און די חכמה, וואָס גאָט האָט געגעבען די מענשען, ווערט איינגעטהיילט אין דרייערליי חלקים. עס זיינען דאָ, הייסט עס, דרייערליי הויפט חכמות. דער ערשטער טהייל איז: חכמת היצירות, די חכמה פון בעשעפענים, פון בעשאפענע זאכען. דאָס הייסט: די לעהרע צו וויסען די נאטור און ענדע־רונגען וואָס קומען פאָר אין דער נאטור צוליעב געוויסע אורזאכען. די דאָ־זיגע לעהרע ווערט אָנגערופען „פיזיק". דער צווייטער טהיל חכמה איז: חכמת השימוש, אָדער חכמת המוסר. צו דעם געהערען די וויסענשאפטען וואָס מענשען געברויכען פאָר געווינסע צוועקען, וואָס זיי נויטיגען זיך אין

לעבען, ווי, למשל, מאטעמאטיק, אסטראָנאָמיע, מוזיק און נאך וויסענשאפ־טען וואָס מענשען געברויכען און זיינען מוסר, גיבען איבער אָדער לערנען איינע די אַנדערע.

דער דריטער טהייל חכמה איז די חכמת האלהות, די חכמה פון געט־ליכקייט. דאָס הייסט: וויסען און בעגרייפען גאָט, זיין תורה און אַנדערע הויכע ענינים, ווי בעגרייפען וואָס די נשמה איז, וואָס דער שכל איז און וואָס מלאָכים זיינען. און די אַלע טהיילען פון חכמה זיינען טהויערען וואָס דער בעשעפער האָט געעפענט פאר די רעדעוודיגע — די מענשען, כדי דורכדעם זאָל מען משיג זיין די תורה און די ווּעלט. דער מענש זאָל, הייסט עס, זיי בענוצען פאר וועלטליכע ענינים און פאר געטליכע.

אָבער די גרעסטע און העכסטע פון אַלע חכמות איז די דריטע — די חכמת האלהות, וואָס מיר דארפען לערנען בלויז מיט דעם איינציגען צוועק צ: וויסען און פערשטעהן אונזער תורה, אָבער לערנען די געטליכע חכמה, כדי צו געניסען עפעס דאָ אויף דער וועלט, טאָרען מיר ניט. עס איז אונז פער־באָטען צו לערנען תורה און די פאָרשונג פון גאָטהייט צוליעב כבוד אָדער צוליעב אַנדערע וועלטליכע צוועקען, נאָר לשמה, מיט דעם איינציגען אבזיכט צו וויסען די תורה און בעגרייפען די גאָטהייט.

און דער בעשעפער האָט געעפענט דריי טהויערען, דורך וועלכע מען קען קומען צו דער הויכער געטליכער חכמה. די דריי טהויערען זיינען: דער שכל, די תורה, וואָס איז געגעבען געווארען דורך משה רבנו, און די קבלות, די תורה שבעל פה, וואָס איז שפעטער איבערגעגעבען געווארען פון איינעם צום אַנ־דערען מינדליך, ווי פרטים און דקדוקים פון מצוות, וואָס זיינען ניט געגעבען געווארען שריפטליך מסיני.

די חכמת התורה בכלל איז איינגעטהיילט אין צוויי חלקים. עס זיינען דאָ מצוות נראיות, מצוות וואָס מען זעהט ווי מען טהוט זיי מיט די גליעדער, און מצוות צפוניות, בעהאלטענע, וואָס מען איז זיי מקים מיט דער מחשבה, מיט'ן הארצען. די ערשטע זיינען דאָ צווייערליי: מצוות וואָס דער שכל איז מחיב אז מען דארף זיי מקים זיין און אזעלכע וואָס דער שכל זאָגט ניט אז מען זאָל זיי טהאָן און אויך ניט אז מען זאָל זיי ניט נאָכקומען, ווי בשר בחלב, שעטנז און דאָס גלייכען. די חובות הלבבות אָבער, די מצוות וואָס זיינען אָבהענגיג דער מחשבה, דעם געדאַנק זיינען אַלע שכל'דיגע, ווי איך וועל איה"ש ערקלערען דייטליך. און אזוי ווי די חובות האברים, די מצוות וואָס הענגען אָפּ אָן די גליעדער זיינען דאָ צווייערליי: מצוות עשה און מצוות לא תעשה, זאכען וואָס מען דארף טהאָן און זאכען וואָס מען דארף ניט טהאָן אָדער געבאָטען און פערבאָטען, אזוי איז ביי די חובות הלבבות אויך פאראָן געבאָטען און פערבאָטען. מען דארף, למשל, גלויבען אז די וועלט האָט א בעשעפער, וואָס האָט איהר בעשאפען פון גאָר ניט; מען דארף האָבען אויפ'ן זינען אז דער בעשעפער איז איינער און מען דארף אין איהם האָבען בטחון, זיין אונטערטעניג צו איהם, מורא האָבען פאר איהם און שעהמען זיך פאר איהם. דאָס און עהנליכע זאכען זיינען די מצוות עשה פון די מצוות צפוניות, פון די בעהאלטענע מצוות וואָס קיין זייטיגער קען ניט זעהן און וויסען אויב מען איז זיי מקים אָדער ניט. דער היפוך פון דעם, ניט גלויבען אין אחדות

הבורא, און גאָט'ס איינהייט, ניט זיין אונטערטעניג צו גאָט און ניט מורא האָבען פאר איהם, דאָס זיינען די לאו'ן אדער די לא תעשה'ס פון חובות הלבבות. דערצו קען מען אויך צורעכענען די פערבאָטען פון „לא תחמוד" און „לא תקום", ניט האָבען קיין חשק צו פרעמדעם און נקמה האָבען אָן אייגעם, וואָס דאָס איז אויך תלוי בלב, אָבהענגיג אָן הארץ און מען זעהט עס ניט אין די עפענטליכקייט, און נאָך אזעלכע זאכען וואָס זיינען נור אנטפלעקט צו גאָט און ניט צו קיין מענשען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: „אני ה' חוקר לב" — איך גאָט פאָרש דאָס הארץ.

און ווייל די חכמת המצוות בעשטעהט פון עפענטליכעם און פערבאָר־גענעם, ווי איך האָב פריהער געזאָגט, האָב איך נאָכגעזוכט אין די ספרים פון אמאָליגע מחברים, וואָס האָבען געלעבט נאָך די פערפאָסער פון תלמוד, די בעלי הגמרא, און איך האָב איינגעזעהן, אז די ספרים, וואָס זיי האָבען גע־שריבען איבער תורה און נביאים, ענטהאלטען אלץ אנדערע ענינים. זיי טייטשען אוים און ערקלערען מיינונגען פון פסוקים, גיבען זיך אפ מיט זאכען וואָס האָבען צו טהאָן מיט דקדוק, נעהמען ארוים דעם תמצית, דעם קיצור פון געווייסע דינים אדער זיי בריינגען ראיות, אז מען דארף מקים זיין די מצוות התורה און גיבען אָן תשובות וואָס מען זאָל ענטפערען אפיקורסים, אומגלוי־ביגע, וואָס האלטען ניט פון דער תורה, ווי איך האָב געפונען אין די ספרים פון פערשיעדענע מחברים און אויך טהייל־וויי אין די ספרים פון רבנו סעדיה גאון. די חכמה אבער פון חובות הלבבות האָבען זיי דורכגעלאָזט און עס האָט זיך ניט געפונען קיין איינער, וואָס זאָל פערפאָסען א ספר מיוחד, א ספּציעלען ספר, אין וועלכען דיעזער ענין זאָל זיין ארומגערעדט און ער־קלעהרט. איז מיר די זאך נעווען א וואונדער. וואָרום ניט האָבען קיין בעזונדערען ספר וועגען אזא וויכטיגען ענין?

האָב איך געטראכט: אפשר זיינען חובות הלבבות גאָר ניט אין כלל פון די מצוות וואָס מיר זיינען מחויב מקים צו זיין לויט די תורה; אפשר איז דאָס א בייזאך, א צוגאָב צו דער תורה, וואָס אז מיר ווילען קומען מיר דאָס נאָך און אז ניט, איז אויך רעכט, און דעריבער האָבען די אמאָליגע מחברים ניט געפונען פאר נויטיג צו שרייבען וועגען דעם ספרים. ווען אבער איך האָב זיך ארייגעטראכט אין דעם ענין, האָב איך אויסגעפונען, אז די פער־בארגענע הערצליכע מצוות זיינען אויף אונז א חוב און איך קען דאָס אויפ־ווייזען על פי שכל און פון דער תורה און פון דער קבלה. איך האָב זיך איבערצייגט, אז די חובות הלבבות זיינען דער יסוד, דער פונדאמענט פון אלע מצוות און אויב מיר קומען זיי ניט נאָך ריכטיג, קענען די מצוות האברים ניט געטהאָן ווערען ווי געהעריג איז.

דער שכל איז מחיב אז מען דארף דיענען נאָט מיט'ן הארץ, ווייל דער מענש איז צוזאמענגעשטעלט פון א נשמה מיט א גוף. דעם גוף, דעם קער־פער, זעהט מען און די נשמה איז פערבארגען, מען זעהט איהר ניט. דעריבער דארף דאָס דיענען נאָט זיין א דאָפעלטע, אן עפענטליכע און א פערבארגענע. מיר זיינען מחויב צו טהאָן מצוות וואָס לויט זעהען, ווי, למשל, תפלה טהאָן צו נאָט, צדקה געבען, לערנען תורה און מקים זיין אלע מצוות האברים, און אויך דיענען איהם בנסתר, פערבארגען איז אונזערע הערצער, גלויבען אין אחדות הבורא, מורא האָבען פאר'ן בעשעפער, ליעב האָבען איהם און זיין

אונטערטענג צו איהם און עהנליכעם וואָס קיין זייטיגער מענש קען ניט זעהן און בעמערקען, ווייל דאָס ווערט ניט געטהאָן עפּענטליך מיט די גליעדער.

און עס איז א דבר ברור, אז: פעסטגעשטעלטע זאך, אז די מצוות האברים, די מצוות וואָס מיר טהוען מיט אונזערע גליעדער, קענען ניט זיין פאלקאָם סיידען זיי ווערען געטהאָן בלב שלם, מיט'ן נאנצען הארצען, סיידען מיר האָבען א חשק צו דעם. אָהן אן אמת'ן, אויפריכטיגען ווילען קען א זאך ניט געטהאָן ווערען בשלימות. און וויבאלד אז עס ליגט אויף אונז א פפליכט צו טהאָן מצוות מיט אונזערע גליעדער, מוז אונבעדינגט אונזער הארץ, אונזער מחשבה אויך זיין איבערגענעבען דערצו, וואָרום אָהן דעם קען דאָך דאָס ניט זיין. אזוי פארשטעהען מיר מיט'ן שכל אז די חובות הלבבות זיינען א מוז און מען קען ניט זיין קיין עובד ה' ווען מען איז ניט מקים די פפליכטען וואָס זיינען אבהענגיג די הארץ, די פערבאָרגענע מחשבה.

און די תורה זאָגט אונז בפירוש אן אויף אזעלכע פפליכטען. „ואהבת את ה' אלהיך" — דו זאלסט ליעב האָבען גאָט דיין גאָט, זאגט אונז די תורה, און ליעב האָבען איז א הערצליכער געפיהל וואָס איז פערבאָרגען אן מען זעהט עס ניט. אין דער תורה זיינען דאָ א סך אזעלכע מצוות. ווי, למשל: „ואהבת לרעך כמוך" — דו זאלסט ליעב האָבען דיין חבר ווי זיך אליין; „לא תשנא את אחיך בלבבך" — דו זאלסט ניט פיינט האָבען דיין ברודער, דיין מיטמענשען אין הארצען; „לא תחמד אשת רעך" — דו זאלסט ניט גלוסטען דיין חבר'ס ווייב, און נאָך פיעלע אזעלכע מצוות עשה און מצוות לא תעשה, וואָס בעלאנגען צום הארץ, ניט צו די אברים.

און אזוי האָב איך אויך געפונען אין קבלה, אין די דברי חז"ל, אז דער עיקר איז די הארץ, די גוטע אדער שלעכטע כונה. די גמרא זאגט: „רחמנא לבא בעי" — גאָט וויל א גוט הארץ, און אין פיעלע שטעלען האָבען אונזערע חכמים, ז"ל, ערקלערט און פעסטגעשטעלט, אז מיר מוזען דיענען גאָט בנגלה ובנסתר, עפענטליך מיט אונזערע אברים און פערבאָרגען מיט אונזערע הערצער.

און אז מיר איז דאָס קלאָהר געוואָרען, האָב איך נעטראכט: אפשר איז חובות הלבבות אזא מצוה וואָס מען איז ניט מחויב צו מקים זיין צו אלע צייטען און אין יעדען אָרט. האָב איך אבער נאכגעזוכט און זיך איבער־צייגט, אז דער חוב צו דיענען גאָט מיט'ן הארצען איז אויף אונז חל שטענדיג און אין יעדען אָרט וואו מיר געפינען זיך און אונטער אלע אומשטענדען. איך האָב אויסגעפונען אז אין אלע פרטים דארפען מיר פאלשטענדיג זיין איבערגעגעבען צו גאָט און מיר דארפען מיט אלע מעגליכקייטען זעהן אויס־מיידען אזעלכע זאכען, וואָס קענען אונז מאכען וועלכע עס איז שטערונג אין דיענען גאָט בלב ונפש, מיט'ן הארץ און מיט דער נשמה, און דאָס זיינען מיר פערפפליכטעט שטענדיג, אָהן אויפהער.

דערביבער האָט מיר נאָך מעהר געוואונדערט: וואָרום האָט זיך ניט גע־פונען א מחבר צו פערפאסען א ספר מיוחד וועגען דעם ענין פון חובות הלבבות.

אָבער וועלענדיג דן זיין די מחברים לכף זכות, האָב איך איבערגע־טראכט: אפשר זיינען די חובות הלבבות ניט אזוי וויכטיג, וויל זיי זיינען אפשר בעשרענקט אויף א נעווייסע צאָהל און אנדערע מצוות זיינען ניט אָפ־הענגיג אן זיי. האָב איך אָבער אויסגעפונען אז עס איז פערקעהרט: די

מצוות האברים, די מצוות וואָס מען טהוט מיט די גליעדער, די האָבען דוקא א בעשטימטע צאָהל. בכלל ווייסען מיר דאָך אז מיר האָבען תרי"ג מצוות, זעקס הונדערט מיט דרייצעהן מצוות, אָבער אָן די הערצליכע חיובים העננען אָפ אזוי פיעל מצוות, אזוי פיעל גוטע טהאָטען וואָס האָבען גאָר קיין צאָהל. האָב איך ווייטער געטראכט: אפשר זיינען די חובות הלבבות אזוי פאָפולער, אזוי בעוואוסט צו אלעמען און מען היט עס אזוי אָפ, אז עס איז ניט נויטיג צו האָבען וועגען דעם ספעציעלע ספרים. האָב איך אָבער אריינגעקוקט אין אלטע ספרים און איך האָב אויסגעפונען אז אין די דורות, וועו די ספרים זיינען פערפאסט געווארען, זיינען מענשען געווען ווייט פון אָפהיטען חובות הלבבות. בלויז אויסנאהמען זיינען געווען צדיקים און פרושים, אָבער די איבעריגע האָט מען געדארפט לערנען און עס איז נויטיג געווען צו לערנען זיי דאָס.

און היינטיגע צייטען זיינען דאָס רוב מענשען מזלזל, האלטען פאר ביליג, פאר וואָכעדיג אפילו די מצוות האברים און די הערצליכע מצוות — אודאי. אפילו דער וואָס גיט זיך אָפ מיט דער חכמת התורה, איז זיין כונה כדי מען יאָל איהם האלטען פאר א למדן, א חכם און קונה שם זיין אויף דער וועלט. אזעלכער וועט לייכט אָפטרעטען פון דער וועג פון דער תורה, וועו נור ער וועט וויסען, אז דאָס מקים זיין וועלכע ניט איז מצוה וועט איהם ניט בריינגען קיין כבוד, און אזא לערנען די תורה איז ערגער ווי ניט לערנען, וואָרום אז מען לערנט און מען וויים וואָס מען מעג און וואָס מען טאָר ניט און מען קומט עס ניט נאָך, איז דאָך די זינד געווים גרוים. דער וואָס האָט ניט געלערנט קען זיך רעכטפערטיגען: איך האָב ניט געוואוסט, אָבער דער לערנער האָט דאָך ניט מיט וואָס צו פערענטפערען זיך. און דער לערנער לשם כבוד אָדער צוליעב אנדערע נעגוסען פערנאכלעסיגט צו וויסען דאָס וואָס ער דארף און מיז וויסען און וואָס אָהן דעם קען מען ניט מקים זיין די מצוות, אזוי ווי די אמונת היחוד, דאָס גלויבען אין גאָט'ס אייגהייט, א זאָך, אין וועלכע מיר דארפען זיך אריינטראכטען און מען קען דאָס אָבערפלעכליך ניט דערגעהן. אָט דיעזע פערבאָרגענע הערצליכע חכמה אכטען זיי ניט, און וואָס טויג עס אז עס פעהלט דער עיקר?

מען דערצעהלט אויף א געוויסען חכם, אז ביז האלבען טאָג פלעגט ער זיצען און פערברייגען מיט מענשען און וען ער פלעגט נאכהער פערבליבען אליין, פלעגט ער זאָגען צו זיינע גליעדער: „גיט אהער דאָס בעהאלטענע ליכט". געמיינט האָט ער עס — די חובות הלבבות, די הערצען ספליכטען. אויף אן אנדער חכם ווערט דערצעהלט, אז מען האָט איהם אמאָל געפרעגט אן אויסערגעווענליכע שאלה אין דעם ענין פון גטין, און ער האָט דעם פרעגער געענטפערט: „איהר פרעגט א זאָך וואָס עס קען אונז גאָר ניט שאדען אויב מיר וועלען עס ניט וויסען. ווייסט איהר אלעם וואָס איהר זייט מחויב צו וויסען און טארט ניט פערנאכלעסיגען, וואָס עס ליגט אייך אין זינען א שאלה וואָס קען זעהר זעלטען טרעפען און איהר קענט דערמיט גאָר ניט מתקן זיין? איך שווער אייך, אז זייט איך בין פינף און דרייסיג יאָהר אלט געוואָרען בעשעפטיג איך זיך מיט ענינים וואָס זיינען נויטיג פאר די מצוות פון מיין תורה, און איהר ווייסט דאָך וויפיעל מיה איך לייג אויף דעם עווק און וויפיעל ספרים איך געברויך אויף דעם און איך האָב זיך קיינמאָל ניט

אפגעלייגט אויף אזעלכע שאלות ווי אייערע". און דער חכם האָט דעם פרעגער געזאָגט מוסר און איהם געטאָדעלט דערפאר.

א פערשטענדיגער מענש דארף זיך ניט גריבלען אין שאלות וועגען ענינים וואָס זיינען וויטלויפיג און עס איז א גרויסער ספק אויב זיי קענען וועלן פאָרקומען. אז עס פאסירט אן אויסערגעוועהנליכע שאלה, איז געווג צו טראכטען וועגען דעם בעת דאָס פאסירט, אָבער ניט אפגעבען די רעיונות אויף אזעלכע זאכען און בעוואָרענען זיך מיט אן ענטשיידונג טאָמער וועט עס וועלן פאסירען. עס איז אן איבוד זמן צו דענקען וועגען אזעלכע זאכען בעת מען האָט שטענדיג וויכטיגעס וועגען וואָס צו דענקען — וועגען חובות הלבבות, ווי אחדות הבורא און אנדערע ענינים, אין וועלכע מען דארף זיך פערטיעפען.

איך האָב אמאל וועגען דעם גערעדט מיט איינעם וואָס מען האָט געהאלטען פאר א חכם אין חכמת התורה, פאר א למדן, האָט ער מיר געענטפערט, אז מען דארף זיך אין די פערבאָרגענע ענינים ניט פערטיעפען, מען דארף זיך אין דעם ניט גריבלען און עס איז געווג אז מען וויס דאָס בקבלה, וואָס אייגנער גיט איבער דעם אנדערען. האָב איך צו איהם געזאָגט, אז דאָס איז שייך צו זאָגען אויף קינדער, פרויען אָדער אזעלכע וואָס זייער שכל איז טעמפ און זיי קענען די פערבאָרגענע חכמה ניט בעגרייפען מיט זייער אייגענעם שכל, אָבער א מענש וואָס האָט בכח צו פערשטעהן עס מיט זיין אייגענעם שכל, טאָר ניט זיין פויל אָדער פערנאכלעסיגען צו טראכטען וועגען דעם.

דאָס איז א משל צו א קעניג וואָס האָט געהייסען אייגעם פון זיינע דיענער אייגצומאָהנען שטייער פון זיינע אונטערטאָנען און איהם אנגעזאָגט, אז ער זאל יערען אייגעמס שטייער איבערצאָלען און פיהרען א ריכטיגען חשבון. האָט זיך אָבער דער דיענער פערלאָזט אויף די שטייער־צאָהלער, וועלכע האָבען זיך צו איהם גע'חנפ'עט, און ניט געצאָהלט און ניט נאָכגעקוקט די געלדער וואָס זיי האָבען איהם געבראכט. האָט זיך דער קעניג דערפון דערוואוסט און געפאָדערט פון דיענער חשבון, אָבער דער דיענער האָט ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערען און ער איז בעשטראָפט געוואָרען פאר פרנאכלעסיגען זיין שליחות און פערלאָזען זיך אויף די שטייער־צאָהלער. איז וועלן דער דאָזיגער דיענער וואָלט ניט געווען פעהיג צו זיין שליחות; וועלן ער וואָלט געווען אזעלכער וואָס קען ניט צאָהלען און רעכענען, וואָלט דער קעניג ניט געקענט האָבען קיינע טענות צו איהם. וויסענדיג אָבער, אז ער טויג זיך צו דעם, האָט איהם געקומט א שטראָף אפילו וועלן דער חשבון זאל שטימען און עס זאל גאָר ניט פעהלען. אזוי איז אויך מיט דער חכמה הצפונה, מיט דער פערבאָרגענער חכמה, מיט די חובות הלבבות. וועלן אייגער האָט גור ביכולת אליין צו דערגיין דאָס מיט זיין אייגענעם שכל, טאָר ער זיך ניט פערלאָזען בלויז אויף דער קבלה. ער טאָר זיך ניט פויל־ען צו טראכטען דעריבער און דארף אנשטרענגען זיינע רעיונות צו פערשטעהן דאָס מיט זיין שכל. דער וואָס טהוט עס ניט, איז דאָס איהם געערכענט פאר א זינד און וועט דערפאר בעשטראָפט וועלן.

די תורה זאָגט אין דער סדרה שופטים: „כי יפלא ממך דבר למשפט, ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך" — אז עס וועט פון דיר פערבאָרגען זיין א געזעץ, אז דו וועסט ניט וויסען עפעס א דין, זאָלסטו טהאָן ווי דער כהן,

דער עלטסטער אדער דער ריכטער וועט דיר זאגען. רעכענט דאָרט דער פסוק אוים געוויסע זאכען, אויף וועלכע מען דארף זיך פערלאָזען בלויז אויף די כהנים אדער שופטים. עס ווערט אבער ערגער ניט געזאגט, אז אין די אמונה אין אחדות הבורא, בטחון און אנדערע הערצליכע חיובים זאל מען זיך פערלאָזען בלויז אויף דעם וואָס מען האָט בקבלה פון אנדערע אדער פון עלטערען. אזעלכע זאכען דארף מען זיך אויך בעמיהען צו פערשטעהן מיט׳ן אייגענעם שכל.

אויף די חובות הלבבות זאגט דער פסוק אין ישעיה: „הלא ידעת אם לא שמעת" — דו ווייסט דאָך דאָס אליין מיט דיין שכל, אויב דו האָסט עס ניט געהערט, אויב דו האָסט עס ניט בקבלה. אין אן אנדער פלאץ ווערט דאָרט געזאגט: „הלוא תדעו, הלוא תשמעו, הלוא הוגד לכם מראש" — איהר ווייסט דאָך, עס הייסט: איהר פערשטעהט דאָך, איהר הערט דאָך, דאָס איז דאָך אויך פארצייטען געזאגט געוואָרען. זעהט מען דאָך אז די זאכען איז מען ניט יוצא מיט דער קבלה אליין און מען דארף דאָס אויך וויסען מיט׳ן אייגענעם שכל.

און אז איך האָב די זאך בעטראכט ריכטיג און זיך איבערצייגט, אז די חובות הלבבות לעהרען איז א פפליכט, א חוב צו לערנען און פערשטעהן, און איינזעהענדיג אז די דאזיגע וויכטיגע לימודים זיינען פערנאכלעסיגט געוואָרען און עס איז נאָך דערווייל ניט פערפאסט געוואָרען קיין באזונדערער ספר פאר דיעזען צוועק, און וויסענדיג, אז היינטיגע צייטען איז מען לייכטזיניג אין די זאכען, מען לייגט זיך ניט אפּ דאָס צו לערנען און וויסען, בפרט נאָכקומען דאָס — אודאי ניט, דעריבער האָב איך מיט גאָט׳ס חסד זיך געמומען נאָכפאָרשען וועגען דעם, דערגעהן די אלע עיקרים פון חובות הלבבות, וויל איך בין איבערצייגט אז אלע גוטע מעשים, וואָס א מענש טהוט, איז ניט דער עיקר די מעשים גופא, נור די ריינקייט פון הארץ. איז מען זיך אפילו שטענדיג עוסק אין מעשים טובים, נור די ריכטיגע הערצליכע כונה איז דערביי ניטא, טייג עס ניט. יעדע גוטע טהאט מוז זיין אויפריכטיג אי במעשה, אי במחשבה. א מענש מוז זיין גלייך אפען און פערבאָרגען. זיין מחשבה טאָר ניט וויעדערשפּרעכען זיינע מעשים אדער רייד פון מויל, און ער קומט ניט נאָך זיינע פפליכטען צו גאָט וועז זיין הארץ איז ניט ריין און לויטער אין אנקלאנג מיט די גוטע זאכען וואָס ער טהוט אדער מיט די רייד וואָס ער רעדט.

און אז דאָס אלעס איז מיר קלאָהר געוואָרען, האָב איך זיך געמומען איינגעוואָהנען אין די הערצליכע מצוות און איך האָב זיך אנגעשטרענגט צו וויסען און טהאָן זיי וואָס מעהר. און אז איך האָב זיך דערוואוסט איין זאך, האָב איך זיך דערפון דערוואוסט נאָך א זאך. די צווייטע זאך האָט מיך געלערענט א דריטע זאך, און אזוי כסדר ביז דער ענין פון חובות הלבבות האָט זיך פערבריייטערט אין מיין וויסען און עס איז מיר שווער געווען אלעס צו טראָגען אויף מיינע רעיונות. האָב איך מורא געהאט טאָמער וועל איך צוליעב געוויסע אומשטענדען אדער סבות עטוואס פערגעסען פון דעם און וועך עס זאל מיר העלפען, וועך עס זאל מיר דערמאָהנען דאָס פערגעסענע איז אין מיין דור דאָ וויניג. דעריבער האָב איך בעשלאָסען צו פערשרייבען די אלע זאכען און מאכען פון דעם א ספר, כדי איך זאל עס שטענדיג קענען לערנען און שטודירען, און וועז איך וועל וואָס פון דעם ניט אפהיטען וויי געהערג איז, וועל איך זיך אליין פאָרווירפע מאכען אוז זיך סטארען אויסצובעסערען דעם פעהלער. איך

האָב געוואלט אז דער ספר זאָל דיענען אלם וועג־ווייזער, אלם ליכט, וואס זאָל בעלייכטען דעם וועג פאר מיר און פאר אנדערע. איך האָב געהאָפט, אז אויב איך וועל די זאך דורכפיהרען, וועט עס ברייננען נוטצען אי מיר, אי אנדערע מענשען.

און טראכטענדיג אזוי, און האָבענדיג בעשלאָסען צו פערפאסען א ספר איבער די חובות הלבבות, האָב איך אָבער איינגעזעהן, אז איך בין ניט ראוי דערצו. איך האָב מיר משער געווען, אז דער ענין איז א צו שווערער און איך בין ניט מעכטיג גענוג צו מאכען א פאלקאָמענע זאך. אויסערדעם בין איך ניט אזא קענער אין דער ארַאבישער שפראך, אין וועלכער איך האָב געוואלט שרייבען דעם ספר, וויל די מענשען פון מיין צייט האָבען דיעזע שפראך צום בעסטען פערשטאנען. איך האָב דעריבער אננעהויבען חרטה האָבען אויף מיין פאריגען בעשלום און געדענקט אויפנעבען דאָס אינגאנצען.

און טראכטענדיג וועגען דעם, האָב איך זיך אליין חושד געווען, אפשר קומט עס אוים פוילקויט, וויל איך וויל אויף זיך ניט נעהמען די מיה, און דער חשק צו רוה, צו פרייהייט האָט עס מיר אריינגענעבען אין זינען אָפצוזאָגען זיך פון דער זאך. און אין דער זעלבער צייט האָב איך זיך דערמאָהנט פון איינעם וואס האָט געזאָגט, אז וועז עס האנדעלט זיך וועגען טהאָן א גוטע זאך, דארף מען ניט זיין צופיעל איבערגעקלערהרט. מען דארף ניט אריינפאלען אין ספקות, טאָמער וועט מען די זאך ניט דורכפיהרען ריכטיג און צוליב דעם גאר ניט אָנפאָנגען דאָס. איך האָב דעריבער זיך איבערליגט אין דער זאך און געטראכט: וועז יעדער וואס איז זיך עוסק אין א גוטען ענין פאר זיך אדער אין לערנען אנדערע דעם ריכטיגען וועג, אין וועלכע זיי זאָלען געהן, וואָלט ניט געוואלט אונטערנעהמען די זאך סיידען ער זאָל זיכער זיין, אז ער וועט עס דורכפיהרען בשלמות, וואָלט קיינער נאָך די נביאים, עליהם השלום, ניט אויסגערעדט א מוסר וואָרט צו זיינע מיטמענשען און די וועלט וואָלט געווען פוסט פון גוטע מעשים און שעהנע מדות. און וועז יעדער איינער, וואָס קען ניט נאָכקומען אלע גוטע מדות, זאָל אפילו דאָס וואס ער האָט ביכולת נאָכצוקומען אויף פערנאכלעסיגען, וואָלטען דאָך מענשען איינאנצען גענוען פוסט און לעער פון מעשים טובים און די וועגען, וואָס פיהרען צו גוטעם, וואָלטען גענוען וויסט און די נאנצע וועלט וואָלט גענוען דורכאוים שלעכט און פערדאָרבען.

און איך האָב די זאך גוט באטראכט און האָב פערשטאנען, אז מענשען זיינען בטבע שלעכט און האָבען א נייגונג צו טהאָן וואס ניט רעכט איז, אָבער צו גוטע טהאטען זיינען זיי פויל. מענשען זיינען געניגט צו זוכען פארגענינגען און הוליאנקעם, און קומט זיי צו דער האנד אזעלכעם וואס זיי האָבען צו דעם חשק, געפינען זיי שוין אויסריידען און תירוצים וואָרום זיי זאָלען די זאך טהאָן. פערקערט וויעדער, וועז עס קומט צו טהאָן א גוטע זאך, געפינען זיי פאלשע טענות וואָרום זיי זאָלען זיך דערפון אָפוועגדען. אום א מענש זאָל נאָר טהאָן גוטעם און אויסמיידען שלעכטעם, מוז ער אָנקומען צו די הילף פון גאָט אדער ער מוז האָבען אימיצען וואס זאָל איהם מוסר זאָגען און וויזקען אויף איהם, אז ער זאָל ניט געהן אין די וועגען פון יצר הרע, נור שטענדיג פאָלגען דעם יצר טוב.

נעהמענדיג דאָס אלעם אין אנבאטראכט, בין איך נעקומען צום בעשלום אז איך דארף זיך ניט פוילען און נעהמען אויף זיך די מיה צו פערפאסען דעם געפלאנטען ספר און ערקלעהרען אלעם אין וואס פאר א שפראך איך וועל

קענען און אין וואָס פאר א מליצה מיר וועט זיך איינגעבען, אבי מען זאָל מיך פערשטעהן. איך וועל זיך ניט אָנשטרענגען ארומצוריידען אלעם וואס האָט צו טהאָן מיט אלע פונקטען פון חובות הלבבות, ווייל דאָס וועט זיין צופיעל און אזא ספר וועט זיין צו גרוים. איך וועל בלויז ריידען בקיצור וועגען די הויפט ענינים און וועל די זאך, מיט גאָט'ס הילף, דורכפיהרען. און איך בעט ביי גאָט אז ער זאָל מיר אָנווייזען די ריכטיגע וועג לויט זיין הייליגען רצון און איך זאָל ריידען און טהאָן אלעם וואָס איהם געפעהלט אין די עפענטליכקייט און אין פערבאָרגענהייט.

און אז איך האָב פעסט בעשטימט צו פערפאסען דעם ספר, האָב איך געלייגט זיין פונדאמענט און איינגעריכטעט זיינע הויפט זיילען, בעשטעהענד פון צעהן שרשים אָדער הויפט פונקטען פון אלע חובות הלבבות. דיעזע האָב איך איינגעטיילט אין צעהן שערים, טהויערען אָדער אריינגאָנגע צו די הערצליכע מצוות וואָס א מענש דארף נאָכקומען. און איך מאך דעם ספר וויי וויט מעגליך פערשטענדליך. איך לאָז דורך טיעפע מליצות און פרעמדע ווערטער און איך וויל ניט צייגען קיינע קונצען אין שפראָך און אויסדריקע. איך מייד אויך אוים טיעפע חקירות און איך בענוץ מיך נור מיט קורצע ערקלעהרונגען, דורך וועלכע מען קען די געטליכע חכמה פערשטעהן מיט'ן שכל. אין קיין חכמה אָדער מלאכה דארף מען ניט זוכען קיין גרונד. מען דארף ניט וועלען דערגרייכען אין דעם אזוי פיעל וואָס מעהר קען שוין ניט זיין, ווייל דאָס איז אומעגליך. אין יעדע חכמה קומען אלע מאָל צו נייעסטען און מען קען זיך קיינמאָל ניט אָפשטעלען און זאָגען: עד כאן, מעהר קען שוין אין דעם ניט ערפונדען ווערען. בפרט די געטליכע חכמה, די חקירה וועגען גאָטהייט, האָט געווים קיין סוף. דעריבער האָב איך זיך באנוגענט מיט אָבערפלעכליכע ראיות וואָס לייגען זיך אויפ'ן שכל און ניט געזוכט פעסטצושטעלען זאכען דורך ממשות'דיגע וועלטליכע ענינים, וואָס מיר ווייסען און מיר פיהלען מיט אונזערע חושים. די געטליכקייט איז ניט קיין דבר ממשות און מען קען דאָס ניט צוגלייכען און צופאָסען צו קיין זאך אין דער וועלט. אויסער אין ערשטען שער, אין שער היחוד, בין איך געווען געצוואונגען צו זוכען ראיות פון זאכען וואָס מיר ווייסען און פיהלען מיט אונזערע חושים, ווייל דער ענין איז זעהר א דעליקאטנער און אום צו בעגרייפען די זאך, מוז מען אָנקומען צו בעוויזען וואס זיינען נעהענטער צו אונז און זיינען אונז בעקאנט און מיר צווייפלען ניט אין דעם.

און צו די ראיות וואס איך בריינג אין דיעזען ספר האָב איך אויך צוגענעבען וואָס די נביאים האָבען געזאגט אין דיעזע ענינים און וואָס מיר האָבען בקבלה פון אונזערע אלטע חכמים, ז"ל, און אויך וואס מיר ווייסען פון חסידים און חכמים פון אנדערע אומות, ווייל איך האָב געהאָפט, אז זייערע רייד וועלען אָננעמען וועלען און אז די הערצער פון מענשען וועלען זיין געניגט אָנצונעהמען זייערע מיינונגען און נאָכפאָלגען זייערע אויפקלעהרונגען און גוטע אויפפיהרונגען.

און אונזערע רז"ל האָבען שוין לאנג געזאגט: אין סנהדרין פ"ד: אין איין פסוק שטראָפט יחזקאל די אידען: „וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם" — איהר האָט זיך נעפיהרט אזוי ווי די פעלקער וואָס ארום אייך, און אין אָנדער פלאץ שטראָפט דער זעלבער נביא: „וכמשפטי הגוים אשר

סביבותיכם לא עשיתם" — איהר האָט זיך ניט געפיהרט ווי די פעלקער וואס ארום אייך. ווי אזוי זשע מאכט עס א נביא אזא וויעדערשפרוך? איז דער תירוץ, אז יחזקאל האָט אזוי געמיינט: די גוטע זאכען, די גוטע מדות פון די פעלקער האָט איהר ניט אנגענומען, אבער זייערע שלעכטע מעשים האָט איהר געטהאָן. זעהט מען דאָך אז גוטע זאכען מעג מען זיך לערנען פון גוים אויך. און די רז"ל האָבען אויך געזאגט, אין מגילה: „כל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם נקרא חכם" — דער וואס זאָגט א קלוגע זאך אפילו פון די אומות העולם, ווערט אנגערופען א חכם. איז נאָך א ראיה, אז מען מעג זיך בענוצען מיט קלוגע און גוטע ווערטער וואס זיינען געזאגט געווארען פון גוים.

און אז איך האָב פעסט בעשלאָסען ארויסצוגעבען דיעזען חיבור, וואָס זאָל ענטהאלטען די חובות הלבבות, איז מיין אבזיכט געווען אויסצוקלייבען אזעלכע הערצליכע מצוות וואָס זאָלען כולל זיין אנדערע. איך האָב בעשלאָסען ארויסצוגעבען שריפטליך די הויפט פונקטען פון דיעזען בריטען ענין און פון זיי זאָל מען קענען לערנען די איבעריגע ניט געשריבענע.

אלס יסוד, אלס הויפט פונדאמענט האָב איך גענומען יחוד האל, די לעהרע פון גאָט'ס אייניהייט וואס מיר דארפען גלויבען מיט'ן גאנצען הארצען. נאָכדעם האָב איך געפונען פאר פאסענד אנצוגעבען בעווייזע, איבערצייגונגען פון דאָס בעשאפענע אויפ'ן בעשעפער. דאָס איז דער שער הבחינה, אין וועלכען עס ווערט אויפגעווייזען מיט ראיות פון אלעם וואס מיר זעהען און מיר ווייסען, אז די גאנצע שאפונג איז די מייסטערווערק פון דעם בורא, יתברך. נאָכדעם, האָב איך בעשלאָסען, איז אין פלאץ צו רעדען וועגען עבודת האלהים, וועגען די חיובים וואָס לינען אויף אונז צו דיענען גאָט און זיין איבערגעבען צו איהם. דער פיערטער שער, האָב איך מסדר געווען, זאָל זיין דער שער הבטחון, וואָס זאָל לערנען און איבערצייגען אז מען דארף זיך אין אלעם פערלאָזען אויף גאָט. וואָרום וויבאלד מיר ווייסען שוין פון פריהער אז קיין זאך ווערט ניט געטהאָן אָהן דעם ווילען פון בעשעפער, דארפען מיר קומען צו דער מדה פון בטחון, פון פערלאָזען זיך אין אלעם אויף גאָט'ס פיהרונג. דאָן קומט שער יחוד המעשה, דער טהויער פון אייניגען טהאָטען פון גאָט'ס וועגען. די לעהרע, אז אלעם וואס א מענש טהוט דארף ער אין זינען האָבען ניט זיך אליין, נור דעם בעשעפער. דעם זעקסטען הויפט פונקט פון חובות הלבבות האָב איך בעשטימט, שער הכניעה, די לעהרע פון אונטערטעניג זיין צו גאָט. און בעטראכטענדיג אז שוין אפילו נאָך אלע זאכען קענען מענשען פערנאכלעסיגען די עבודת הבורא, האָב איך בעשטימט דעם שער התשובה, די לעהרע פון תשובה טהאָן, פון אויסבעסערען פעהלערען אלס דער זיבענטער שער. איך האָב נאָכהער נאָכגעוווכט און נאָכגעפארשט און איך האָב אויסגעפונען, אז מיר קענען ניט דיענען גאָט ווי געהעריג איז, סאי מקים זיין די מצוות וואס מיר זיינען מחויב צו טהאָן מיט אונזערע גליעדער און סאי נאָכקומען די חובות הלבבות, סיידען מיר זאָלען מיט זיך אליין האָבען חשבונות, איבערעכענען און איבערדענקען וואס מיר גענים פון בעשעפער און מיט וואס מיר דארפען איהם דערפאר אָפצאָהלען, און איך האָב הערייבער בעשטימט דעם שער חשבון הנפש אלס אכטער הויפט פונקט פון די חובות הלבבות. נאָכהער קומט שער הפרישות, די לעהרע פון זיין אָפגעוונדערט, צוריקגעצויגען פון וועלטליכע תענוגים. וואָרום וויבאלד א מענש איז אריינגעטאָן אין תאוות, קען ער ניט זיין קיין ריכטיגער עובר ה' אפילו נאָך אלע איבער-

צייגונגען. און צולעצט קומט דער עיקר, דער תכלית וואס ווערט ארויסגעבראכט פון די אלע פאריגע לעהרען, און דאס איז אהבת ה׳, די לעהרע פון ליעב האבען גאט, וואס דאס איז די העכסטע מדרגה וואס קען דערגרייכט ווערען נאכפאל־גענדיג די אלע לעהרען פון די ניין שערים, און צו וועלכעם די אלע לעהרען ציעלען.

אזוי איז געווען מיין לעצטער בעשלום. און איך האב דיעזען ספר א נאמען געגעבען „ספר תורת חובות הלבבות" — דער ספר וואס לערענט הערצען פפליכטען.

מיין כונה מיט מחבר זיין דיעזען ספר איז קליגער צו מאכען נארָאנים און די וואס פערקירצען, קומען ניט נאך אלעם וואס אונזער תורה הייסט. איך וועל זיך אבער ניט נעהמען די מיה צו ענטפערען די יעניגע וואס זיינען דאגעגען אונזער תורה. מיט כופרים, מיט ניט גלויביגע וויל איך קיינע ויכוחים האבען. און אז דו וועסט, ברודער, לייענען מיין ספר, נעהם אלעם אריין אין דיין זכרון און לעהרען פון איהם אויך גוטע זאכען וואס זיינען אין איהם ניט געשריבען. און אויב דו וועסט אין איהם זעהן א טעות, פערריכט עס, און וועסטו געפינען א פעהלער, בעסער עס אוים, און אורטהייל מיך צו גוטען און בעשולדיג מיך ניט אויף מיינע טעות׳ן און פעהלערען, וויל איך האב דעם ספר פערפאסט אייגענדיג אוים מורא טאמער וועל איך שטארבען און וועל מיין ציעל ניט עררייכען. און דו זאלסט ניט לערנען כדי צו בע־ריהמען זיך מיט דעם און כדי מען זאל דיך האלטען פאר א לערנער. לערען לשם תכלית, כדי דו זאלסט וויסען און נאכפאלנען גוטע לעהרען, און האב ניט דערביי קיינע אנדערע פניות.

וויים, אז אלע חובות הלבבות זיינען נכלל אין די צעהן שרשים, הויפט פונקטען וואס ווערען ארומגערעדט אין דיעזען ספר. לערען זיי, שטודיר זיי און דו וועסט זיי לייכטער בעגרייפען און פערשטעהן, וועז דו וועסט לערנען די ספרים פון דעם גאון רבינו סעדיה, ז״ל, וועלכע דערלייכטען דעם שכל און שארפען דעם פערשטאנד און לערנען דעם נאר, און מאכען פלייסיג דעם פויל־ען.

און גאט זאל אונז אנווייזען דעם וועג ווי אזוי צו דיענען איהם, אזוי ווי זיין געזאלבטער, דוד המלך, האט ביי איהם געבעטען: „תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך, נעימות בימינך נצח" — מאך מיך וויסען, גאט, די וועג פון לעבען, זעטיגקייט פון פרייד מיט דיין שכינה און אייביגען פאר־געניגען ביי דיין רעכטע האנד.

אינהאַלטס פערצייכנים

פון די צוהן שערים אָדער חלקים פון ספר.

שער היחוד.

אין דיעזען שער ווערט בכלל געהאנדלט וועגען אחדות הבורא, וועגען גאָט'ס איינהייט.

עס ווערט אויפגעוויזען, אז מיר זיינען מחויב צו גלויבען אין דעם מיט'ן גאַנצען האַרצען.

אז עס ליגט אויף אונז א ספליכט נאָכצוקלעהרען די זאַך און אַנשטרענגען זיך אין די חקירה פון גאָט'ס איינהייט, כדי מיר זאָלען עס פערשטעהן מיט'ן שכל און איבערצייגט זיין אין דעם.

ווי אזוי אָנצוגעהן מיט דער דאָזיגער חקירה און דער סדר ווי אזוי צו דערגעהן אויף ריכטיג אז גאָט איז אייגער.

אן ערקלעהרונג וואס עס מיינט ריכטיגע אויפהייט און ניט ריכטיגע.

א שכל'דיגע אויפקלעהרונג אז די וועלט האָט אַ בעשעפער, וועלכער האָט איהר בעשאַפען פון גאָר ניט.

אַן אַפּהאַנדלונג וועגען גאָט'ס מדות, וועגען זיין וועזען ווי מיר דארפען איהם פאַרשטעלען אין אונזערע געדאַנקען. וואָס מיר טעגען דענקען וועגען איהם און וואָס מיר טאָרען ניט.

שער הבחינה.

אין דיעזען שער ווערט בכלל געהאנדלט פון פרוף, פון איבערצייגונגען פון די שאַפונג אז עס איז דאָ א בעשעפער.

עס ווערט אויפגעוויזען, אז מיר זיינען מחויב בעאַבאַכטען עקזיסטירענדע זאַכען אויף דער וועלט, כדי איבערצייגט צו ווערען אין גאָט'ס חכמה.

עס ווערט ערקלערט ווי אזוי, אויף וואס פאר אן אַרט מיר זאָלען עס טהאָן.

עס ווערען אָנגעצייגט די סמנים פון דער הימעלשער חכמה אין בעשעפענישען.

ווועלכע פון די בריאים זיינען נעהענטער צו אונז און פון ווועלכע מיר קענען מעהר לערנען —

און די אורזאכען וואס פערדאַרבען די איבערצייגונג אין גאָטהייט; די זאַכען וואָס שטערען דעם מענשען צו פערשטעהן און וויסען אז די וועלט האָט א בעשעפער.

שער עבודת האלהים.

אין דיעזען שער ווערט בריוט אַרומגערעדט וועגען אונזערע חיובים צו דיענען גאָט.

אינהאלטם פערצייכנים

עס ווערט ערקלערט ווי אזוי, אויף וואס פאר אן אופן מען דארף זיין גאט'ס דינער לויט דעם שבל און פערזאג פון דער תורה.

עס ווערט אנגעוויזען ווי יעדער אייבער דארף זיין אן עובד ה' לויט די טובות וואס ער גניסט פון בעשעפער.

אין דיעזען שער ווערט אויך גערעדט וועגן בחירה און הכרה, וועגן זאכען וואס די ברירה איז ביים מענשען צו טהאן דאס אדער ניט און זאכען וואס דער מענש איז געצוואונגען צו טהאן דורך די גזירה פון בעשעפער.

א קורצע אפהאנדלונג וועגן דעם צווועק פון די בעשאפונג פון מענשען — און א בריידער אויפקלעהרענדער ויכוח צווישען די נשמה מיט'ן גוף.

שער הבטחון.

דיעזער שער איז געווידמעט פאר דער מדה פון בטחון, פון פערלאזען זיך מיט אלעם אויף גאט.

אין דיעזען שער ווערט אויפגעקלעהרט, ווי דער מענש מוז שטענדיג זיין א בעל בטחון, ווייל קיין זאך געשעהט ניט אהן דעם רצון פון בורא יתברך.

עס ווערט אויפגעוויזען ווי דער בעל בטחון פיהרט דורך זיין וועלט גוט און ווי דער וואס באזיצט ניט די מדה פון בטחון ליידעט דערפון.

עס ווערט דא אויך ארומגערעדט וועגן די מענשען וואס פערלאזען פון גאט משכנות. זיי ווילען ער זאל זיי פריהער בעזארגען מיט אלעם און נאכהער וועלען זיי איהם דינען —

און וועגן די זאכען וואס וועגדען אפ דעם מענשען פון דער מדה פון בטחון.

שער יחוד המעשה.

אין דיעזען שער ווערט גערעדט וועגן אויניגען טהאטען פון גאט'ס וועגן.

עס ווערט ערקלעהרט ווי א מענש איז מחויב אין זיכען צו האבען גאט וועז ער איז זיך עוסק אין וועלטליכע זאכען.

ווי אזוי א מענש דארף זיך אויפפיהרען אז זיינע מעשים וואס ער טהוט זאלען זיין כרוצה צו גאט, ווי אזוי ער קען דאס דורכפיהרען —

און וואס עס פערהינדערט איהם פון אויניגען זיינע מעשים פון גאט'ס וועגן.

שער הכניעה.

דיעזער שער שמועסט ארום דעם ענין פון זיין אונטערטעניג צו גאט.

עס ווערט דא ערקלעהרט און בעוויזען וואס כניעה מיינט און ווי אזוי א מענש קען קומען צו דיעזער מדה.

ווי אזוי אן אמת'ער נכנע דארף זיך אויפיהרען און פרטים וועז א מענש דארף ניט זיין קיין נכנע, וועז ער דארף דוקא געבריכען די מדה פון שטאלץ זיין.

עס ווערט אין דיעזען שער אויך ערקלעהרט, אויב גוטע מדות בכלל קומען פון כניעה, פון אונטערטעניג זיין, אדער פערקעהרט: וועז מען איז א בעל מדות טובות, איז מען שוין במילא א נכנע —

און די נוטצען וואס די מדה פון כניעה בריינגען דעם מענשען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט.

שער התשובה.

אין דיעזען שער ווערט ארומגערעדט דער ענין פון תשובה. ווי אזוי אַ זינדיגער דארף און קען תשובה טהאָן, אדער אויסבעסערען זייגע פעהלערען.
דאָ ווערט אויך בריוט ארומגערעדט אלע תנאים פון תשובה און וואָס עס ווענדעט אַפּ דעם מענשען פון תשובה.
אן ערקלעהרונג ווען דער בעל תשובה קען גלייך זיין מיט א צדיק וואס האָט גאר ניט געזינדיגט און ווען ניט.
אויב מען קען תשובה טהאָן אויף כל־ערליי זינד אדער ניט —
און מיטעל פאר די וואס עס איז זיי שווער תשובה צו טהאָן.

שער חשבון הנפש.

דיעזער שער איז אַ לעהרע ווי דער מענש דארף שטענדיג האָבען א חשבון מיט זיך אליין, כדי צו ווייסען, וואו ער האלט אין דער וועלט אין דעם ענין פון דיענען גאָט.
דאָ ווערט ארומגערעדט ווי אזוי דער מענש זאָל די דאָזיגע חשבונות מיט זיך אליין פיהרען.
אויב דער חשבון הנפש איז אייגער און דער זעלבער פאר אלעמען און דער פּועל יוצא, דער צוועק פון חשבון הנפש.

שער הפרישות.

אין דיעזען שער גיט זיך דער מחבר אַפּ מיט ערקלעהרונגען וועגען פרישות, וועגען צוריקגעציגען זיין פון וועלטליכע תענוגים.
עס ווערט דאָ ארומגערעדט פערשיעדענארטיגע פרישות וואָס קענען און דארפען דורכגעפיהרט ווערען פון אַלע קלאַסען מענשען און פרישות, צוריקגעהאלטענהייט אדער צוריקגעציגענהייט וואָס זיינען נור שייך ביי יחידים, ביי אייניצעלנע פערזאָנען.
עס ווערט אין דיעזען שער אויך אַנגעוויזען שטעלען פון דער תורה און פון די נביאים אין דעם ענין פון פרישות —
און דעם אונטערשייד פון פאַרציטיגע פרושים און די פרושים פון היינטיגע דורות.

שער אהבת ה'.

דיעזער שער איז דער לעצטער פון ספר און דער הויפט ציעל, צו ווועלכען די פאַריגע זיין שערים פיהרען.
דאָ ווערט ארומגערעדט דער ענין פון ליעב האָבען גאָט און ווי אזוי מען קען קומען צו דיעזער מדרגה.
דאָ ווערט אויך ערקלעהרט און אויפגעוויזען אין וואס די ליעבשאפט צו גאָט בעשטעהט, די אורזאכען וואס ווענדען אפ פון אהבת ה' —
און די סמנים דורך וועלכע מען קען דערקענען א ריכטיגען אוהב ח'.

תורת חובות הלבבות

שער הראשון

שער היחוד

דער טהויער פון אויבהייט. די אויפקלערונג אַז גאָט איז איינער.

פרק א׳

דער הויפט פונדאמענט פון אונזער אמונה איז: צו גלויבען איז אחדות הבורא, גלויבען, אז גאָט, דער בעשעפער פון דער וועלט, איז איינער. אזוי ווי מיר זאָגען „שמע ישראל — ה׳ אחד".

אָבער גלויבען צו גלויבען איז ניט גליך. איינער גלויבט אין א זאַך, ווייל ער האָט דאָס געהערט פון בעגלויבטע מענשען און ער פערלאָזט זיך אויף זייערע רייד, ניט נעהמענדיג זיך די מיה צו פערשטעהן די זאַך מיט זיין אייגענעם שכל, אז אזוי איז דאָס, אזוי מוז דאָס זיין און אנדערש קען דאָס ניט זיין. אן אנדערער וויעדער גלויבט אין דער זאַך, ווייל ער פערשטעהט עס גוט און קען אנדערע אויפקלעהרען מיט ריכטיגע ראיות, אז דאָס איז אזוי.

דאָס גלויבען אין די איינהייט פון גאָט ב״ה דארף זיין אויפ׳ן צווייטען אופן. מען מוז דאָס גלויבען און פערשטעהן מיט׳ן שכל. מען מוז דאָס גרינדליך בעגרייפען אזוי, אז עס זאָל אין דעם קיין ברעקעל ספק ניט קענען זיין. מען מוז אין געדאנקען וויסען אונטערצושיידען פון אן אמת׳ע איינהייט און א פאלשע. עס מוז זיין א פאַלשטענדיגע הערצליכע אמונה.

מענשען געבוירען דאָס וואָרט „איינער" אָדער „איינציג". מען איז געוואוינט ארויסצובריינגען דיעזע ווערטער פון מויל ניט בעטראכטענדיג זייער בעדייטונג. אז מען וויל מגזם זיין עפעס א זאַך, זאגט מען, אז זי איז די איינציגע אין איהר מין. אז מען וויל, למשל, בעצייכענען א זאַך אז זי איז זעהר גוט, זאגט מען, אז זי איז די איינציגע גוטע זאַך. וויל מען, פארקעהרט, בעצייכענען א זאַך, אז זי איז זעהר שלעכט, דריקט מען זיך אוים, אז זי איז די איינציגע שלעכטע זאַך אויף דער וועלט. דאָס איז אָבער פאַלש. אין אמת׳ן איז גאָר קיין אבסאָלוטע אָדער פאַלשטענדיגע איינהייט ניטא. וואָס אין דער וועלט מיר זאָלען אנכאפען, הן מאטעריעלע זאכען, געגענשטענדע וואָס מיר זעהען מיט די אויגען, הן זאכען וואָס מיר בעגרייפען נור גייסטיג, מיט אונזער שכל אָדער געפיהלען, קען מען אויף זיי ניט זאָגען אז זיי זיינען אין אלע פרטים איינציג. דאָס קען נור געזאגט ווערען אויפ׳ן בעשעפער פון דער וועלט, וועלכער קומט צום סאמע גרענעץ פון איינהייט.

דעריבער, איז דער וואָס רעדט פון אחדות הבורא, פון די איינהייט פון בעשעפער, אזוי ווי ער רעדט פון אנדערע זאכען וואָס ער רופט „איינע" אָדער „איינציגע", איז דאָס גלאט גערעדט אין דער וועלט אריין, און ער בריינגט ניט ארויס דאָס וואָס עס דארף ארויסגעבראכט ווערען אין דיעזען ענין. די וואָס מיינען, אז זיי דיענען גאָט בעטראכטענדיג איהם אלס אן איינציגען אויפ׳ן זעלבען אופן ווי זיי בעטראכטען אנדערע זאכען אלס איינציגע, דיענען זיי ניט דעם אמת׳ן גאָט. אין דעם ענין פון גאָט׳ס איינהייט דארף מען זיך אריינטראכטען, מען דארף צוליגען דעם שכל צו פערשטעהן און בעגרייפען די זאַך גרינדליך.

שער היחוד

רעדען וועגען די איינהייט פון בעשעפער און ניט פערשטעהן די זאך געניו, און ניט קענען אויפווייזען מיט קלאָהרע ראיות, מיט פעסטגעשטעלטע ארגומענטען, אז ער איז א פאלשטענדיגער איינציגער, מעג מען אפילו גלויבען אין דעם פאקט, קען דער דאזיגער גלויבען אויפהערען, וועז מען הערט טענות פון אפיקורסים, וועלכע גלויבען ניט אין אחדות הבורא.

גלויבען בלויז מצד הקבלה, וויל מען האט די זאך געהערט פון בעגלויבטע מענשען, איז אזוי ווי א בלינדער וואס ווערט געפיהרט פון א זעהענדיגען, איז, אויב דער זעהענדיגער פאלט אריין אין א גרוב, פאלט דער בלינדער אויך אריין, און ער איז קיינמאל ניט זיכער אז ער וועט קומען בשלום צום פלאץ, צו וועלכען ער דארף קומען. די בלינדע אמונה, די אמונה אהן אויפקלערונג, שטעהט אין ריזיקע צו פערשווינדען דורך געווסע סבות, און אזא אמונה איז קיין אמונה.

איז אבער א מענש מחויב צו גריבלען זיך אין דער זאך? איז א מענש פערפליכטעט נאכצוזוכען און נאכצופארשען און מאטערען זיין מח צו פערשטעהן דעם ריכטיגען זינען פון אחדות הבורא? יא. ווי ווייט מעגליך דארף זיך א מענש אריינטהאן אין דעם און דאס וויסען און פערשטעהן לויט דעם כח פון זיין שכל און לויט די השגה, לויט דעם בעגריפן וואס זיין מח קען דערגרייכען.

דער וואס וויל זיך ניט נעהמען די מיה און טראכטען וועגען דעם, איז אזוי ווי א חולה וואס פערשטעהט אליין זיין חלאת, אבער ער פערלאזט זיך אויף פרעמדע רופאים און אליין פוילט ער זיך נאכצוטראכטען אויב די רופאים בעהאנדלען איהם ריכטיג אדער ניט, אויב זיי גיבען איהם די ריכטיגע מעדיצינשע הילף אדער ניט. און די תורה האט אונז אנגעזאגט: "שמע ישראל". דאס ווארט "שמע" מיינט פארשטעה, בעגריפן, און "וידעת היום והשבות אל לבבך" —דו זאלסט וויסען און זיך נעהמען די זאך צום הארצען, דאס הייסט: נעהמען אין זינען און בעטראכטען דעם ענין מיט'ן שכל אז גאט איז איינער אויפ'ן הימעל און אויף דער ערד. מיר גלויבען אין תנ"ך נאך פסוקים וואס זאגען אז דאס זעלבע. פאלגליך, איז דאס א פפליכט, א חוב אויף יעדען איינעם.

אבער איידער מיר גלויבען צו דער חקירה פון אחדות הבורא, מוזען מיר פריהער נאכפארשען אויב די וועלט האט א בעשעפער אדער ניט. און נאכהער, וועז מיר וועלען זיין זיכער, אז ער עקזיסטירט; וועז מיר וועלען פערשטעהן מיט'ן שכל אז עס איז דא אזעלכער וואס האט די וועלט בעשאפען, וועלען מיר נאכזוכען, אויב ער איז איינער אדער מעהר ווי איינער. און אז מיר וועלען קומען צום בעשלוס אז ער איז איינער, וועלען מיר נאכפארשען וואס עס מיינט אן אמת'ער איינער און ניט קיין אמת'ער. און וועז מיר וועלען האבען די גאנצע חקירה איינגעקריצט אין אונזערע מחות און אין אונזערע הערצער, דאן וועלען מיר וויסען אז מיר זיינען ריכטיגע מאמינים אין אחדות הבורא, איז גאט'ס איינהייט.

אבער אום צו קומען צו דער איבערציגונג, אז די וועלט האט א בעשעפער, וועלכער האט זי בעשאפען פון גאר ניט, מוזען מיר פריהער וויסען און פערשטעהן דריי זאכען: ערשטענס, אז קיין זאך מאכט ניט זיך אליין; צווייטענס, אז יעדער אנפאנג האט אן ענדע און יעדע ענדע האט אן אנפאנג; דריטענס, אז יעדע זאך וואס בעשטעהט פון מהרערע זאכען, יעדע זאך וואס איז פון עפעס צוזאמענגעשטעלט, איז ניט געווארען פון זיך זעלבסט, נור אימיצער

האט דאס געמאכט. און אז די דאזיגע דריי פונקטען וועלען ביי אונז קלאהר ווערען, וועלען מיר זיין איבערצייגט, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט און מיר וועלען קומען צו דער חקירה פון אחדות הבורא.

פרק ב׳

מיר וועלען די דריי פונקטען פון פאריגען פרק ערקלעהרען דייטליך.

ערשטער פונקט: א זאך מאכט ניט זיך אליין, איז גאנץ לייכט צו פערשטעהן. ממה נפשך: אויב מיר וועלען זאגען אז א זאך האט זיך אליין געמאכט איז דער צייט וועו זי האט שוין עקזיסטירט, וועו זי איז שוין געווען אויף דער וועלט, האט דאך דאס קיין זינען ניט. וואָרים, וויבאלד די זאך איז שוין געווען, טא ווי איז שיך צו זאגען, אז זי האט נאכהער זיך אליין געמאכט? וועלען מיר וויעדער זאגען, אז א זאך האט זיך אליין געמאכט פריהער איידער זי איז געקומען אויף דער וועלט, האט דאך דאס נאך מעהר קיין זינען ניט, וואָרים ווי קען גארניט, א זאך וואס עקזיסטירט ניט, וואס איז לחלוטין ניטא, עפעס אויפטהאן? שליסלייך פערשטעהען מיר מיט'ן שכל, אז קיין זאך, קיין געגענשטאנד וואס געפינט זיך אויף דער וועלט האט זיך אליין ניט געמאכט.

דער צווייטער פונקט, אז אלעס וואס האט אן ענדע האט אויך אן אנהויב, איז אויך פארשטענדליך. יעדע זאך וואס האט א גרענעץ, האט עס א גרענעץ אין ביידע זייטען. איז דא א סוף, מוז אויך זיין אן אנהויב. קענען מיר ווידער בעגריפען א זאך וואס האט ניט קיין סוף, זיינען מיר זיכער, אז דאס האט קיין אנהויב אויך ניט. און קוקענדיג אויף זאכען וואס האבען א גרענעץ, וואס ענדיגען זיך וועו עס איז, פערשטעהען מיר, אז זיי געהען צוריק אוז צוריק אין דער געשיכטע ביז עס מוז קומען צום סאמע אנפאנג פון דער זאך, צו אן אנפאנג וואס האט פריהער ניט געהאט קיין אנדער אנפאנג.

מיר דארפען אויך אין זינען האבען, אז יעדע זאך וואס האט אין זיך א טהייל, א זאך, הייסט עס, וואס מען קען דערפוז אוועקנעהמען א געווייסען חלק, איז יענע זאך א גאנצע, מיט אן אנהויב אוז מיט א סוף, וואָרים א זאך וואס האט ניט קיין אנהויב אוז קיין סוף, קען ניט צוטהיילט ווערען אויף חלקים. אונענדליך איז אונענדליך אוז עס איז ניט שייך צו זאגען אז אונענדליכע זאך א גרעסערע אוז א קלענערע, אדער לענגערע אוז א קירצערע. אצינד לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, די מענשהייט: דורות פערשווינדען. הייסט עס, אז פון דער מענשהייט וועלען ארונטערגענומען חלקים, אוז וויבאלד עס וועלען ארונטערגענומען געווייסע טהיילען, כאטש אפילו עס קומען צו אנדערע, מוז מען זאגען, אז די מענשהייט האט נעהאט אן אנהויב, אז עס איז געווען אן ערשטער מענש, וואס קיין פריהערגער פון איהם איז ניט געווען.

אזוי איז מיט אלע עקזיסטירענדע זאכען אויף דער וועלט. וויל יעדע זאך האט אין זיך טהיילען, אוז קוים האבען זיי טהיילען, האבען זיי זיכער נעהאט אן אנפאנג.

דער דריטער פונקט, אז אלעס וואס ענטהאלט אין זיך מעהר ווי איין זאך, איז מחודש, בענייעט. דאס הייסט: איז ניט געווארען פון זיך אליין, נור איז מיצער האט עס נעשאפען אדער געמאכט, איז אויך ניט שווער צו בעגריפען.

לאמיר נעהמען, למשל, א הויז, איז זי געבויט פון ציגעל. פערשטעהט מען גאנץ גוט, אז די הויז איז ניט אויסגעוואקסען פון זיך אליין, נור אימיצער האט זי געמאכט פון די ציגעל, וועלכע זיינען געווען אין עקזיסטענץ פון פריהער. די ציגעל גופא, פערשטעהען מיר, זיינען אויך מחודש, וואָרים פריהער איז דאס געווען ערד, לייהם, און וועז ניט די לייהם, וואלטען קיינע ציגעל ניט געווען. פאלגליך, האט יערער בעגענשטאנד א סבה וואָרום ער איז אזוי ווי ער איז. די הויז איז א הויז, ווייל מען האט די ציגעל געמויערט אייגע אויף די אנדערע. די ציגעל זיינען געוואָרען ציגעל, ווייל מען האט זעקנאטען די לייהם, פארמירט און געטריקענט. די לייהם גופא איז געוואָרען לייהם, ווייל געוויסע עלעמענטען האבען דאס געשאפען. אזוי, אז מיר געהען אויף צוריק, מוזען מיר קומען צו א פונקט, ביז וועלכען מיר בלייבען שטעהן און מיר קענען שוין מעהר ניט געהן אויף צוריק. וועז מיר וועלען אננעהמען, צום ביישפיעל, אז די עלעמענטען וואס האבען געשאפען די לייהם זיינען אויך געבילדעט געוואָרען פון עפעס, און יענער עפעס — פון נאך עפעס און אזוי ווייטער, מוזען מיר דאך קומען צו די ערשטע שאפונג, וואס איז געשאפען געוואָרען אהן א נאטירליכע סבה. און אזוי ווי מיר ווייסען שוין, אז א זאך קען זיך אליין ניט מאכען, איז דאך קיין ספק ניט אז עס איז דא א שעפער וואס האט געמאכט די ערשטע זאך, פון וועלכע עס האט זיך נאכהער ענטוויקעלט די לייהם, פון וועלכע מען האט נאכהער געמאכט ציגעל און שפעטער די הויז. און די ערשטע שאפונג האט שוין נעווייס ניט געהאט קיין סבה וואָרום זי איז געשאפען געוואָרען. דאס איז געוויז וועז דער גרענעץ, דער סאמע אנפאנג פון דער יצירה. מיר בעגרייפען דאס גאנץ גוט און מיר וועלען עס ווייטער דייטליכער ערקלעהרען.

פרק ג׳

אלעס וואס געפינט זיך אויף דער וועלט איז צוזאמענגעשטעלט פון געוויסע טהייל׳ען און א וואונדערבארע ארדנונג און הארמאניע. די גאנצע וועלט בכלל איז אזוי ווי א הויז; דער הימעל פון אויבען איז די סטעליע, די ערד אונטען איז די פאדלאגע, דער דיל, און די זון, די לבנה און די שטערען זיינען בעליכטונגען, און אלע וואקסונגען און חיות און עופות זיינען די ווירטהשאפט פון דער גרויסער הויז, וואס מיר רופען וועלט. מיר זעהען, אז קיין זאך ווערט ניט געענדערט. די וועלט געהט שטענדיג איהר נאנג. די זון געהט אויף און פערגעהט שטענדיג אין דער בעשטימטער צייט. די ימים ווערען קיינמאל ניט אויסגעטריקענט און די סעזאנען פון יאהר ווערען ניט פערביטען. זומער קומט ניט קיין ווינטערדיגע קעלט און ווינטער קומט ניט קיין זומערדיגע היץ. דאס ציגט אז עס איז דא א מייסטער וואס האט דאס אלעס געמאכט און איינגעארדענט אז אזוי זאל אלעס זיין און ניט אנדערש.

און אלע אינצעלנע זאכען וואס מיר זעהען אויף דער וועלט, אזוי גוט ווי אלעס צוזאמענגענומען, איז צוזאמענגעשטעלט פון אייניגע זאכען. וואקסונגען

און לעבעדיגע בעשעפענישען ענטהאלטען אין זיך די פיער יסודות, די פיער הויפט־עלעמענטען: פייער, וואסער, ווינד אדער לופט, און ערד. אט די פיער זאכען, ווי מיר ווייסען, הארמאנירען ניט איינע מיט די אנדערע. מיר קענען ניט אויסמישען וואסער מיט פייער אדער ווינד מיט ערד, ווייל זיי זיינען גאר קאנטראסטען. די טבע פון איין עלעמענט איז דער היפוך פון צווייטען, דאך האלטען זיי זיך צוזאמען און הארמאנירען איינע מיט די אנדערע. און אזוי ווי עס איז שוין ביי אונז אן איבערצייגטער כלל, אז יעדע זאך וואס איז צוזאמענגעשטעלט פון מעהר ווי איין זאך, איז פון אימיצען געשאפען געווארען, און אזוי ווי מיר ווייסען שוין און פערשטעהען מיט'ן שכל, אז א זאך קען ניט מאכען זיך אליין, זיינען מיר זיכער, אז אימיצער האט אלעס געמאכט, און דער אימיצער איז גאט, דער בעשעפער פון דער וועלט, וועלכער האט די יסודות בעהעפט און זיי געצוואונגען צו זיין צוזאמענגעבונדען געגען זייער נאטור.

און אז מיר וועלען נאכפארשען ווייטער אויף צוריק, זיינען די פיער עלעמענטען, פון וועלכע די וועלט איז ענטשטאנען, נאך אויך ניט די סאמע ערשטע אין די בעשאפונג, וואס־רום זי אליין, די יסודות גופא, זיינען ענטשטאנען פון א געווייסען חומר. א מין שטאף אדער מאטעריא אהן א פארם. דאס הייסט, אז נאר די סאמע ערשטע מאטעריע, אדער דער סאמע ערשטער עלעמענט, האט ניט געהאט קיין געשטאלט, קיין אויסזהן. איז יענע מאטעריע פאראיינינט געווארען מיט א פארם, מיט א געשטאלט און געביל־דעט די פיער יסודות. אזוי ערקלערען מחקרים. און וויעדער דער זעלבער שכל'דיגער ארגומענט: וויבאלד עס קען ניט זיין אז א זאך זאל זיך אליין מאכען, מוזען מיר זאגען, אז דער אויבערשטער, דער ערשטער פון אלע ערשטע, האט געמאכט דעם ערשטען חומר מיט דער צורה, פון וועלכע ער האט צוזאמענגעשטעלט די פיער עלעמענטען, פון וועלכע ער האט נאכהער בעשאפען און ענטוויקעלט די גאנצע וועלט.

און געמאכט האט ער דאס אהן די הילף פון אירגענד וועלכע זאך און ניט צוליעב וועלכע עס איז סבה וואס האט איהם געצוואונגען דאס צו מאכען אדער בעשאפען.

עס זיינען דא מענשען וואס זאגען, אז די וועלט איז אליין געווארען, אליין פון העלער הויט, אהן א בעשעפער, אפילו אהן א מייסטער, וועלכער האט געמאכט דעם אנפאנג פון די שאפונג. וואונדערט מיך זעהר ווי אזוי קען א געזונטער מענש, א מענש וואס איז ביים זינען, רעדען אזעלכעס? ווי אזוי לייגט זיך איהם דאס גאר אויפ'ן מה?

וועז דער זעלבער זאל הערען ווי איינער זאגט אויף א קאנאל, וואס ציהט זיך דורך א פעלד, כדי צו בעוואסערען איהר, אז ער דענקט, אז דאס איז געווארען פון זיך אליין, אהן די ארבייט און אהן א ספעציעלען אבזיכט פון א בעל־מלאכה, וועלכער האט דאס געמאכט, וועלט דער זעלבער "חכם" יענעם אויסגעלאכט, וואלט איהם בעטראכט פאר א גרויסען נאר און וואלט איהם אויפגעצייגט אז ער רעדט נארישקייט. היינט, אז ער וואלט אפגעלייקענט אז אזא קליניגקייט איז ניט געווארען פון זיך זעלבסט, טא ווי קען ער זאגען אדער גאר דענקען אז די גרויסע און ברייטע וועלט מיט אלעם וואס עס געפינט זיך אויף איהר איז געווארען פון זיך אליין, אהן די ארבייט און ספעציעלען אבזיכט פון א מעכטיגען און קלוגען מייסטער?

און מיר ווייסען, אז א זאך וואס ווערט אליין אפגעטהאן אהן דער כונה פון

אימיצען צו מאכען עפּעס, איז ניטא אין דעם קיין סמן פון חכמה און קענטנים. למשל, וועו טינט גיסט זיך אליין אוים אויף פאפּיר, וועט דערפון קיינמאל ניט ארויסקומען קיין שריפט מיט אותיות און שורות אזוי ווי מען שרייבט מיט א פּערער. און וועו איינער זאל אונז צייגען א פּאפּיר געשריבען אין אַרדנונג און ער זאל אונז דערצעהלען, אז א טינטער טינט האט זיך ביי איהם אויסגעגאסען אויפ'ן פּאפּיר און עס איז ארויסגעקומען די דאזיגע שריפט, וואלטען מיר דאס אפּגעלייקענט און איהם איבערצייגט אז דאס איז פאלש, ווייל דאס איז א זאך וואס קען ניט געטהאן ווערען אליין אהן איינעם וואס האט דאס אבזיכטליך געמאכט צוליעב א צוועק. היינט ווי קען מען דענקען, אז די וועלט, אזא אייזעלע ארבייט, אזא קלוגע ארבייט, אזא קונציגע ארבייט איז געווארען אליין פון העלער הויט, אהן א מעכטיגען און קלוגען מייסטער?

האבען מיר שוין אלזא ראיות ברורות, קלאהרע בעווייזע, או עס איז דא א גאט אויף דער וועלט. מיר זיינען שוין איצט פערטיג מיט די איבערצייגונג אין מציאות הבורא, אין די עקזיסטענץ פון בעשעפער, און מיר דארפען נאכ־פארשען אויב דער בעשעפער איז איינער אדער מעהר ווי איינער. און צו קומען צו דער איבערצייגונג אין אחדות הבורא — די איינהייט פון גאט, קענען מיר אויף זיעבען־ערליי אופנים, ווי מיר וועלן וויטער ארומרייזען:

פּרק ד׳

דא זיינען די זיעבען אופנים, דורך וועלכע די איינהייט פון גאט ווערט ערקלערט:

ערשטענס: וועו מיר בעטראכטען די וועלט, געפינען מיר אז יעדע זאך וואס עקזיסטירט איז געשאפען געווארען דורך א געוויסע סבה, דורך אן אור־זאך. און די סבות זיינען שטענדיג וועניגער ווי די זאכען וואס זיינען דורך זיי געשאפען געווארען. צום ביישפּיעל, עלטערען זיינען די סבות פון קינדער. בלומען־פלאנצען — די סבות פון בלומען; פרוכט־בוימער — די סבות פון פרוכט. זיינען עלטערען דא וועניגער ווי קינדער; פלאנצען וועניגער ווי בלו־מען און פרוכט־בוימער וועניגער ווי פרוכט. און אז מיר וועלען געהן אויף צוריק, ווערען די סבות, די אורזאכען וואס האבען עפּעס געבראכט אויף דער וועלט, אלץ וועניגער און וועניגער. מיר פערשטעהען, למשל, אז מיט טויזענד יאהר צוריק זיינען געווען וועניגער פאטערס ווי היינט. מיט צוויי טויזענד יאהר צוריק — נאך וועניגער, און אזוי בסדר, ביז מיר מוזען קומען צום סאמע אנהויב, צו דער ערשטער סבה וואס קיין פריהעריגע פאר דער איז ניט געווען.

און אלעם וואס עס עקזיסטירט אין דעם גרויסען און בריטען וועלט־רוים איז אונצעהלבאר. מען קען אלע אייגצעלנע זאכען ניט איבערצעהלען. וועו מיר וועלען אבער אננעהמען די מינים, די סארטען פון דער גאנצער שאפונג, זיינען זיי שוין א סד וועניגער. מיר וועלען, למשל, זאגען: מענשען, הויט, עופות, אינזעקטען, בוימער, פלאנצונגען און אזוי ווייטער — קענען מיר שוין די מינים איבערצעהלען. וועו מיר וועלען נאך די מינים איינטהיילען אין קלאסען, ווי, צום ביישפּיעל, לעבעדינע בעשעפענישען, סתם וואקסונגען, און אזוי ווייטער, וועט זייער צאהל זיין נאך וועניגער, ווייל אונטער די וועדטער "לעבעדיגע בע־

שעפענישען" פערשטעהען מיר שוין אי מענשען, אי חיות, אי עופות און אזוי ווייטער. אונטער'ן וואָרט "וואקסונגען" פערשטעהען מיר אי בוימער, אי פלאנצונגען, און אזוי ווייטער. וועז מיר געהען נאָך אויף צוריק, געפינען מיר, אז די גאנצע שאפונג בעשטעהט פון פינף זאכען: די פיער יסודות—פייער, וואסער, ווינט אדער לופט, און בעוועגונג, דער כח פון בעוועגונג. ווייטער אויף צוריק, האבען מיר שוין נור צוויי זאכען: חומר און צורה — די ערשטע מאטעריע פון וועלכע די יסודות זיינען בעשאפען געוואָרען און דער בעשטאלט, דער אויסזעהן פון דער מאטעריע אדער שטאף. ווייטער אויף צוריק, מוז דאָך, נאטירליך, זיין נאָך וועניגער, און וועניגער פון צוויי איז איינס, און דאָס איז דער רצון פון בורא ב"ה, וואָס ער איז די סבה איבער אלע סבות, דער איניציירער וואָס האָט פער־אורזאכט די ענטשטעהונג פון דער וועלט.

צווייטענס: זעהען מיר דאָך, אז אלעס וואָס עקזיסטירט אויף דער וועלט, אין די הימלען און אונטען אויף דער ערד, סאי די דוממים, ווי שטיינער און מעטאלען, סאי די וואקסונגען און סאי די לעבעדיגע ברואים, זיינען אלע גע־מאכט פון אייז פעהיגען און קלוגען בעל־מלאכה. אלעס ענטהאלט אין זיך די פיער הויפט יסודות און אלעס איז בעשאפען געוואָרען אונטער איין סיסטעם, אונטער איין מעטהאדע. מיר זעהען דאָס ביי קליינע בעשעפענישען אזוי גוט ווי ביי גרויסע. דער מענש, די חיה אדער וועלכע עס איז בעשעפעניש האבען כמעט איינע און די זעלבע ארגאנען וואָס האלטען אויף זייער עקזיסטענץ און שאפען זיי לעבען. די וואקסונגען ציהען אויף זייער חיונה אלע פון איינע און די זעלבע קוועלען. און וועז די וועלט וואָלט געהאט מעהר ווי איין בעשעפער, וואָלט יעדע זאך וואָס איז בעשאפען פון אן אנדער בעשעפער געוועז אנדערש, עקזיסטירט און געלעבט אויף אן אנדער אופן.

און נאָך א זאך: מיר זעהען אז אלעס וואָס דער וועלט־רוים פערמאָגט איז געקייטעלט און געבונדען איינס צו דאָס אנדערע. יעדע זאך איז א חלק פון דער גאנצער גרויסער שאפונג. די זון בעלייכט די ערד און אנדערע פלאנעטען. וועז ניט די זון וואָלט די ערד קיין קיום ניט געהאט. לעבעדיגע ברואים מוזען אויף אנקומען איינע צו די אנדערע. פיעלע באשעפענישען לעבען דערפון וואָס זיי עסען איינע די אנדערע, און אזוי אלעס. איז דאָך דאָס אויך א קלאָהרער בעווייז, אז עס איז נור דא איין בעשעפער. וואָרים, וועז עס וואָלטען געווען מעהר ווי איינער, וואָלט יעדענ'ס שאפונג געווען אפגעזונדערט און ניט געהאט קיין שום שיכות מיט דער שאפונג פון צווייטען.

דריטענס: איז דאָך שוין בעוויזען געוואָרען, אז די וועלט איז מחודש, בע־נייט. דאָס הייסט, אז זי איז אמאל ניט געווען און איז אין א געוויסע צייט געוואָרען. און ווייל, ווי עס איז שוין פריהער ערקלערט געוואָרען, אז עס קען ניט זיין אז א זאך זאל האבען זיך אליין געמאכט, איז במילא פערשטענדליך, אז אימיצער האָט די וועלט געמאכט. און וועז מיר זאלען זיך קענען פארשטע־לען אז א זאך קען געמאכט ווערען פון וועניגער ווי איין מייסטער, וואָלטען מיר אזוי אנגענומען; אבער אזוי ווי דאָס קען דאָך ניט זיין, מוזען מיר זאגען, אז עס איז געווען איין בעשעפער און ניט מעהר, מצד השכל, וואָרום אויף איינעם האבען מיר ראיות, גרינדליכע בעוויזע און מיר קענען ניט געפינען קיינע בע־ווייזע אויף מעהר.

דאָס איז אזוי ווי מען זאל אונז צייגען א געשריבענעם פאפיר, וואָס דער

כתב און די שורות זייגען דורכאויס גלייך, וועלען מיר זיכער ניט דענקען אנ־
דערש, נור אז איינער האט דאס געשריבען. וועניגער ווי איינער קען דאך ניט
זיין און אויף מעהר האבען מיר ניט קיינע בעווייזע, ווייל די אותיות און די
שורות זייגען אלע גלייך און מיר זעהען אין זיי קיינע ענדערונגען. און וועז
איינער וועט קומען און זאגען אז צוויי אדער מעהרערע הענד האבען דאס נע־
שריבען, מוז ער ברענגען ראיות אז דאס איז אזוי. ער מוז דאס אויפצייגען מיט
א שכל, און קען ער דאס ניט אויפצייגען, פערבלייבען מיר בייס גלויבען, אז
דער שרייבער איז געווען נור איינער. מיר דארפען דעם איינעם ניט קענען
פערזענליך און די ראיות וואס מיר האבען פון דעם כתב אויפ'ן פאפיר זייגען
ענגוג צו איבערצייגען אונז אז ער איז איינער. אזוי איז אויך מיט'ן בעשעפער
פון דער וועלט. מיר קענען אנדערש ניט זאגען און עס קען אונז אויפ'ן זינען
ניט ארויף אז עס איז נעווען מעהר ווי איינער, מחמת אויף איינעם האבען מיר
ראיות און קיינער קען ניט ברענגען אירגענד וועלכע ראיה, אז עס איז געווען
מעהר ווי איינער.

פערטענס: אויב איינער דענקט, אז דער בעשעפער איז מעהר ווי איינער,
מוז ער זיך דאך פארשטעלען, אז דער עצם, דער נעגענשטאנד, ווי מיר קענען
משיג זיין אין אונזער נעדאנק, איז מעהר ווי איינער, צווי אדער מעהר נעגענ־
שטענדע, וואס זייגען באשעפער. וואהרום אננעהמענדיג אז דער עצם איז איינער,
איז ער דאך איינער און ניט מעהר. און ווי באלד ער דענקט, אז דער
עצם גופא איז מעהר ווי איינער, קענען זיי דאך פאנאנדערגעטהיילט וועז
רען. פאלגליך, איז דאך דאס באגרענעצט, וואהרום א זאך וואס קען צר־
טהיילט ווערען אויף חלקים, האט דאך אן אנהויב און א סוף, און א זאך וואס
האט אן אנהויב מיט א סוף, ווייסען מיר שוין, איז מחודש, בענייעט, געשאפען
פון עפעס, און א זאך וואס איז געשאפען מוז דאך האבען א בעשעפער, קעהרט
זיך דאך אום אלץ צו דאס זעלבע, אז עס איז דא א יחיד ומיוחד, אן ערשטער,
וואס קיין ערשטער פאר איהם איז ניט געווען, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "אתה
הוא ה' לבדך" — דו, נאט, ביזט אליין.

פינפטענס: דער בעגריף פון אחדות, פון איינהייט, האט געמוזט זיין פרי־
הער פאר'ן צאהל איינס, אקוראט ווי דער בעגריף פון היץ איז פריהער פון וועל־
כע עס איז וואריעמע זאך. וועז אונזער שכל, אונזער געפיהל וואלטע אונז ניט
געגעבען דעם בעגריף פון היץ, פון וואריעמקייט; וועז מיר וואלטען ניט געווואוסט
אונטערצושיידען פון היים און קאלט, וואלטען מיר ניט געווואוסט צו זאגען אויף
א זאך אז דאס איז וואריעם. וועז מיר זאלען איז אונזערע מחות ניט האבען דעם
בעגריף פון איינהייט, וואלטען מיר ניט געקענט זאגען אויף אן אייניציגע זאך
אז דאס איז איינס, איין מענש, איין הויז און דאס גלייכען.

און דער בעגריף פון אחדות, פון איינהייט, מוז זיין אן אבסאלוטע אייג־
הייט, וואס קען אויף קיין אופן ניט זיין מעהר ווי איינס; אן אייניציגע זאך,
וואס איז ניט צוזאמענגעשטעלט געווארען פון צוויי זאכען, וואס קען ניט צר־
טהיילט ווערען אין חלקים און וואס האט ניט קיין גלייכען צו זיך, אז מען זאל
קענען זאגען, אז עס זיינען דא צוויי אדער מעהר אזעלכע. וואהרים, אויב מיר
וועלען זיך אזוי פארשטעלען, וועט דאך אויסקומען אז דער מעהר־צאהל איז
פריהער פון דעם איין־צאהל, און דאס קען דאך ניט זיין. דעריבער קומען מיר
צו דער איבערצייגונג, אז עס איז דא אן אחדות, אן אבסאלוטע איינהייט, אהן

אן אנהויב אוז אהן א סוף, אוז דאס איז דער בורא, דער בעשעפער פון דער וועלט.

זעקסטענס: ווייסען מיר אוז מיר בעגרייפען, אז יעדע מעהרהייט, יעדע זאך וואס עקזיסטירט אויף דער וועלט אין א מעהר־צאהל, איז א צופאל. עס איז, היימט עס, ניט קיין עצם, קיין אריגינאל, נור פון דעם עצם, פון דעם ארי־גינאל איז געווארען מעהר. למשל, עס זיינען דא אויף דער וועלט א סך מענ־שען, זיינען זיי געקומען פון דעם צופאל, פון דער טבע אז מענשען זאלען ג׳ע־בוירען נאך מענשען. אוז אז מיר געהען אויף צוריק צום אנפאנג פון דער שא־פונג, קומען מיר דאך צום סאמע אריגינאל, צום אויבערשטען וואס האט אלעס בעשאפען, איז דער שכל מחייב, אז אין איהם קען ניט זיין קיין מעהרהייט אזוי ווי אין אלע עקזיסטירענדע זאכען אין גרויסען וועלט־רוים. וואהרים א מעהר־הייט ווערט דאך בעשאפען אוז דאס איז ניט שייך צו זאגען אויף א בעשעפער. אוז וויבאלד אז ניט קיין מעהרהייט, מוז זיין איינער, וואהרים עס איז ניטא קיין מיטעל־פונקט צווישען א מעהרהייט אוז איינס. פאלגליך, איז נאך א ראיה, אז דער בעשעפער איז איינער.

זיבענטעס: אויב מיר וועלען זאגען אז דער בעשעפער איז מעהר ווי איי־נער, דארפען מיר זיך שטעלען די פראגע: האט יעדער איינער פון זיי געקענט בעשאפען די וועלט אהן די הילף פון צווייטען, אדער ניט? איז דאס ממה נפשך: וועלען מיר אננעהמען, אז איינער האט געקענט בעשאפען די וועלט, איז דאך דער צווייטער איבעריג; אויב וויעדער זיי האבען דאס געמוזט טהאן בשותפות אוז איינער אהן דעם אנדערען וואלט די זאך ניט דורכגעפיהרט, וואלט דאך דאס גההייסען, אז יעדער איינער פון זיי האט ניט די פולע קענטנים, די פולע מאכט אדער דעם פולען כח, אוז וויבאלד אז דער כח איז בעשרענקט, איז דאס נאנצעם וועזען בעשרענקט צו א געוויסען פונקט. אוז א זאך וואס האט א גרענץ, איז שוין ערקלערט געווארען, איז מחובר, צוזאמענגעשטעלט פון ג׳ע־וויסע עלעמענטען אדער מאטעריאלען, אוז צוזאמענגעשטעלטע זאכען זיינען מחודשים, נעשאפענע, געווארענע, וואס זיינען פריהער ניט געווען, אוז אלע נעשאפענע מוזען דאך האבען א בעשעפער, פאלגליך, קען דאך ניט זיין אז דער בעשעפער גופא זאל זיין א שוואכעם וועזען וואס האט געמוזט מאכען די שא־פונג דורך די הילף פון נאך איינעם.

אוז וועז אפילו עס זאל מעגליך זיין, אז עס זאל זיין מעהר ווי איין בעשע־פער; וועז מען וואלט זיך געקענט פארשטעלען אזא זאך, וואלט מען דאס בלויז דאן געקענט זיך פארשטעלען, וועז מיר וואלטען נאך די שאפונג געוואהר אדער בעמערקט וועלכע עס איז אבסאלוטע פערשיעדענהייטען; וועז מען זאל זאהן אז איין בריאה איז איננאנצען אנדערש פון דער צווייטער; וועז מען זאל בע־מערקען אז די נאנצע שאפונג איז ניט געשאפען געווארען נאך איין סיסטעם. אוז וועז עס וואלט וויזקליך אזוי געווען, וואלט די שאפונג ניט געווען קיין פאל־שטענדיגע ווי זי איז. אבער אזוי ווי מיר זאהען, אז די וועלט איז איינגאנריכ־טעט נאך איין סדר, נאך איין אדרנונג אוז איין כח פון בעווענונג בעווענט אלע ברואים אימער אוז שטענדיג, קען ביי אונז קיין בראעל ספק ניט זיין, אז דער בורא איז איינער אוז די וועלט וועלט נעפיהרט נור פון איינעם אוז ניט מעהר.

האבען מיר שוין אלזא זיעבען ראיות ברורות, זיעבען ריבטיגע בעווייזע, אז דער בורא איז א יחיד ומיוחד.

פרק ה׳

אבער אום צו פערשטעהן בעסער דעם ענין פון אחדות, דארפען מיר זיך מעהר אריינטראכטען אין דעם אונטערשיעד פון אן אמת׳ע אייניהייט, א שטענדיג עקזיסטירענדע איינהייט, און א צייטליכע אדער צופעליגע איינהייט, וואס איז באמת גאר ניט איינס.

די צופעליגע איינהייט איז איינגעטהיילט אין צוויי חלקים. אין איינעם זעהען מיר און מיר בעגרייפען באלד די מעהרהייט, כאטש מיר רופען דאס איינס. וועז מיר זאגען, למשל: א רעגימענט סאלדאטען, א סטאדע שעפסען, א טאפ תבואה, מיינט עס: א סך מענשען, א סך שעפסען און א סך תבואה קערנער. הייסט עס, או אין איין זייט איז דאס איינס און אין צווייטען זייט — א סך, אדער מיר בעגרייפען דאס אלס איינס און אין דער זעלבער צייט אלס פיעל, כאטש מיר דריקען דאס אוים אין איין־צאהל. צום צווייטען טהיילן בעלאנגען זאכען וואס זיינען טאקע ניט מעהר ווי איינס, אבער פארט ניט איינס. וועז מיר נעהמען, צום ביישפיעל, א שטיין, טאקע ניט מעהר ווי איין שטיין, האט ער אבער אין זיך א סך טהיילען. מען קען דעם שטיין צוברעכען אויף א סך שטיקלאך און יעדע שטיקעל וועט הייסען א שטיין. אדער פערקעהרט: מען קען איין שטיין צוקלעפען צו נאך א שטיין און מאכען פון צוויי איינעם.

און וואס מיר זאלען ניט נעהמען, איז אלץ אזוי. וועז מיר זאגען: איין מענש, קענען מיר אין דעם אויך ניט האבען דעם פולען בעגריף פון איינהייט, וואהרים דער מענש בעשטעהט דאך פון חלקים, פון פלייש, ביינער, אדערען, אזוי ווי עס איז שוין פריהער ערקלעהרט געוואהרען. פאלגליך, קענען די אלע זאכען ניט בעצייכענט ווערען מיט׳ן נאמען אחדות, איינהייט, וויל זיי זיינען ניט קיין אמת׳ע איינציגע.

אבער דיא אמת׳ע איינהייט ווערט אויך אויסגעדריקט אין צווייערליי אופנים. איינער איז מחשבה, אין געדאנקען, און דער צווייטער אין טהאט, אין די ווירקליכקייט. דער ערשטער איז דער צאהל איינס, דער בעגריף וואס מיר האבען וועגען דעם. וועז מיר האבען אין זיינען איינס, מיינט עס איינס, דער ערשטער פון אלע צאהלען. דאס איז ניט מעהר ווי א בעגריף, אן איינהייט, איבער וועלכע מיר דענקען, אבער מיר קענען דאס ניט זעהן אדער פיהלען מיט אנדערע פון אונזערע חושים.

אבער דער צאהל איינס, כאטש ווי מיר זיינען דאס משוג, איז דאס טאקע אן אבסאלוטע איינהייט — איינס און ניט מעהר, קען מען דאך אבער צוליגען צום איינס נאך איינס און עס וועט שוין ווערען צווויי, אדער מען קען צוליגען מעהר און עס וועט ווערען מעהר. אבער די צווייטע אמת׳ע איינהייט, וואס געפינט זיך אין די ווירקליכקייט, איז אזעלכע וואס ווערט ניט און קען ניט ווערען מעהר, און ווערט קיינמאל ניט געענדערט, און מען קען דאס ניט צורעכענען צו קיין זאך, איז ניט גליך צו קיין זאך, און מען קען וועגען דעם ניט האבען אירגענד וועלכען בעגריף וואס מען האט פון אנדערע זאכען וואס עקזיסטירען אויף דער וועלט. אט דאס איז ערשט די ריכטיגע, אמת׳ע איינהייט, דער מקור אדער דער אריגינאל פון אלע זאכען וואס עקזיסטירען און מעהרען זיך אין גרויסען און בריטען וועלט־רוים.

און די אמת׳ע, פאלשטענדיגע איינהייט האט ניט קיין אנהויב און קיין

סוף. ווארים ווען עס זאל יא האבען אן אנהויב און א סוף, הייסט דאך דאס שוין, אז עס איז פארגעקומען אדער עס וועט אין דעם פארקומען אן ענדערונג. און דאס הארמאנירט שוין ניט מיט אבסאלוטע איינהייט. ווארום וויבאלד אז א וועזען אדער א זאך האט אין זיך צוויי כחות, צו זיין ווי עס איז און צו ווערען אנדערש, איז דאך דאס ניט איינס. מיר קענען צו דעם אמת'ען איינהייט ווען זיי ניט צורעכענען קיין שום דמות, קיין געשטאלט, קיין אויסזעהן. ווארום אז מיר ווילען זאגען, אז עס זעהט אויס אזוי און אזוי, הייסט דאך דאס, אז עס איז דא נאך עפעס עהנליכעס צו דעם, און וויבאלד אזוי, איז דאך דאס שוין ניט איינס.

און אזא אמת'ע, פאלשטענדיגע איינהייט איז דער בעשעפער פון דער וועלט. און אום צו פערשטעהן די זאך דייטליכער, ווילען מיר זאגען:

אלע עקזיסטירענדע זאכען אויף דער וועלט זיינען מחובר, צוזאמענגעשטעלט פון חלקים. קיין זאך קומט ניט אריין אין עקזיסטענץ, סיידען די חלקים, פון ווילכע די זאך בעשטעהט, פאראייניגען זיך. איז א כלי, אז די איינצעלנע זאכען מוזען קומען פריהער פאר דער גאנצער זאך, וואס ענטהאלט אין זיך די איינצעלנע זאכען, אקוראט ווי דער צאהל איינס קומט פריהער פאר'ן מעהר־צאהל. און האלטענדיג זיך ביי דיעזען כלל, טענרייפען מיר דאס וואס איז שוין פריהער ערקלעהרט געווארען, אז געהענדיג א"ף צוריק ווערען די מעהרהייטען אלץ וועניגער און וועניגער ביז עס קומט צום צאהל איינס, און דערביי מוזען מיר זיך אפשטעלען. און דער ערשטער איינס איז טאקע איינס, וואס קען ניט פארגעשטעלט ווערען אין קיין מעהרהייט, אין קיין צוזאמענגיבונג נאך עפעס.

און נאך א זאך: עס איז בעוואוסט, אז יעדע זאך וואס קומט דורך א צופאל מוז קומען דורך אן עצם, דורך א הויפט זאך, וואס האט געבראכט דעם צופאל, און דער צופאל הערט ניט אויף סיידען דער עצם גופא הערט אויף. למשל, ווארימע וואסער איז א צופאל. דאס וואסער איז אליין ניט ווארים פון דער נאטור, נור וואס דען? א פייער ווארימט דאס וואסער. הייסט עס, אז פייער איז דער עצם, די זאך וואס איז פון נאטור היים, און די היץ אין די ווארים איז א צופאל, ווארום, ווען מען אוועקנעהמען דעם פייער, ווען דאס וואסער אפגעקילט ווערען, ווהרענד דער פייער גופא ווען פערבלייבען היים. אדער לאמיר נעהמען א נאסע זאך, איז דאס נאס, וויל עס איז נעקומען אין בעריהרונג מיט וואסער. נעהמט מען עס ארוים פון די וואסער, טריקענט זיך עס אוים, ווהרענד דאס וואסער גופא פערבלייבט נאס, וויל דאס וואסער איז דער עצם, די נאטיר־ליכע נאסקייט, וואס קען ניט געענדערט ווערען. און אזוי וויא מיר ווייסען, אז אלע עקזיסטירענדע זאכען אויף דער וועלט זיינען מקריים, צופעליגע, וואס זיינען געווארען פון עפעס, איז דער שכל מחייב, אז עס איז דא אן עצם, א הויפט־ווען וואס האט פארורזאכט די אלע צופעלע. איצט קומען מיר צו אחדות. אזוי ווי עס איז שוין בעוויזען געווארען, אז די אלע זאכען וואס מיר בעציכענען מיט'ן ווארט "איינס", למשל: איין מענש, איין בוים, איין שטיין, און אזוי ווייטער, איז דאך דער סמן "איינס" נור א צופעליגער, ווארים באמת קען דאך אלעס אין דער וועלט צוטהיילט ווערען אויף מעהר חלקים. אם כן, מוז דאך זיין אן עצם, א שטענדיגע און ריכטיגע איינהייט, וואס האט געבראכט די דאזיגע צופעלע פון די ניט ריכטיגע איינהייטען, אקוראט אזוי ווי עס מוז

זײַן פּייער צו מאכען דאָס וואסער היים, אדער וואסער צו מאכען א זאך נאס. פאלגליך, איז נאך א ריכטיגער בעוויז, אז דער בורא איז דער אמת'ער יחיד ומיוחד, די אמת'ע איינהייט, וואס האט געשאפען די אלע צופעליגע אייגהייטען פון דער וועלט.

צום בורא, ב"ה, ווערען צוגערעכענט מדות אדער אייגענשאפטען, אבער דאס נעהמט פון אונז ניט אוועק דעם בעגריף פון זײַן אמת'ע איינהייט, כאטש ביי אלע זאכען אין דער וועלט, וואס ווערען בעצייכענט מיט געוויסע אייגענשאפטען, צייגט עס אז זיי זײַנען ניט קיין אייגציגע. ווען מען זאגט, למשל, דער און דער איז א שווארצער, מיינט עס, אז עס זײַנען דא נאך אזעלכע ווי ער, אבער ענע זײַנען וויסע. ביים באשעפער איז דאס אנדערש. מיר בעצייכענען איהם מיט געוויסע אייגענשאפטען און ער איז פאַרט א יחיד ומיוחד.

די מדות אדער אייגענשאפטען, מיט וועלכע מיר בעצייכענען דעם רבונו של עולם, זײַנען צווייערליי: אזוי צו זאגען אייגענע, פערזענליכע, און טהאטליכע. די, אזוי גערופענע, פערזענליכע, זײַנען דריי: אז ער עקזיסטירט, אז ער איז איינער, און אז ער איז דער ערשטער וואס קיין פריהערגער פון איהם איז ניט געווען. מיר מוזען איהם בעצייכענען מיט די דריי זאכען, ווײל מיר זײַנען מחויב צו וויסען אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט, וועמען מיר דאר־פען דיענען. און אז ער עקזיסטירט, אז ער איז דא, האבען מיר דאך גענוג ראות, וועלכע מען קען ניט אפלייקענען. דאס זעלבע איז אויך מיט די אנ־דערע צווויי, ווי עס איז שוין פריהער אויספיהרליך ערקלעהרט געוואָרען. אבער דאס מיינט ניט צוצורעכענען עטוואס צו זײַן הייליגען נאמען, נור אוועקצונעה־מען פון אונז דעם היפוך, דעם פערקעהרטען בעגריף, אז די דריי זאכען זײַנען ביי איהם ניטא.

און מיר דארפען אויך פערשטעהן, אז די דאזיגע דריי אייגענשאפטען זיי־נען געקניפט און געקויטעלט איינע אין די אנדערע. וועגן מיר רעכענען צו צום רבונו של עולם איינע פון די דריי, מוזען די צוויטע במילא קומען. וועגן מיר זאגען אויף איהם, אז ער איז די אמת'ע איינהייט, מוזען מיר דאך זאגען אז ער עקזיסטירט, וואָרים א זאך וואס עקזיסטירט ניט, איז דאך ניט שויך צו בע־צייכענען מיט א צאהל. אזוי איז אויך וועגען דער דריטער אייגענשאפט, אז ער איז דער סאמע ערשטער, וואָרום וויבאלד אז ער איז די אמת'ע איינהייט, מוז דאך אזוי זײַן ווי עס איז שוין ערקלעהרט געוואָרען, אז אמת'ע איינהייט קען ניט געזאגט ווערען אויף א זאך וואס האט אנהויב. אזוי איז אויך וועגן מיר זאגען, אז ער איז א קדמון, אז ערשטער, וואס קיין ערשטער פאר איהם איז ניט געווען, אז אייביגער, הייסט עס, אהן אן אנהויב און אהן א סוף, מוזען מיר שוין אויך זאגען, אז ער איז די אמת'ע איינהייט, ווײל א זאך וואס עקזיסטירט ניט אייביג, קען ניט זײַן קיין אמת'ע איינהייט, ווי עס איז שוין דייטליך בע־וויזען געוואָרען איז די פאריגע פרקים. פאלגליך, זײַנען די אלע דריי מדות אדער אייגענשאפטען אייגענטליך ניט מעהר ווי איינע. און וועגן מיר זאלען דאס קענען אויסדריקען אין איין וואָרט, וואלטען מיר דאס געטהאן. אין אונזער געדאנק בעגרייפען מיר די זאך שנעל און גוט, אבער אויסדריקען דאס אין איין וואָרט קענען מיר ניט, ווײל עס איז אין קיין שפראך ניטא אזא וואָרט וואס זאל אויסדריקען די געטליכקייט ווי זי איז. דעריבער מוזען מיר דאס ארויס־ברייגגען אין דריי וועָרטער: עקזיסטירענדער, איינער און אייביגער. בכלל

אבער דארפען מיר אין זינען האבען, אז מיר קענען דעם בורא ניט אפמעלדען ווי מיר מעלדען אפ אנדערע עקזיסטירענדע וועזענס, און אלעם וואס מיר זאגען אויף איהם, דארפען מיר אין זינען האבען ניט דאס וואס מיר רעכענען צו איהם צו, נור אז עס איז ניט דער היפוך דערפון.

דער פילאזאף אריסטו האט געזאגט: "בעצייכענען גאט אין נעגאטיוום איז ריכטיגער ווי בעצייכענען איהם אין פאזיטיוום". דאס הייסט: עס איז, למשל, גלייכער צו זאגען אויף איהם אז ער איז ניט טויט ווי זאגען אז ער לעבט. אדער עס איז ריכטיגער צו זאגען אז ער איז ניט שוואך און מיעד איידער זאגען אז ער איז א גבור. וואהרים וויבאלד אז מיר רעכענען צו איהם צו א געוויסע אייגנשאפט, הייסט עס, אז מיר פערגלייכען דעם בעשעפער צו די בעשאפענע, וואס האבען אויף אזעלכע אייגנשאפטען אין א געוויסער מאס, און דאס נעהמט אוועק דעם ריכטיגען בעגריף וואס מיר דארפען האבען וועגען גאטהייט.

דאס אלעם וועגען די, אזוי צו זאגען, אייגענע אדער פערזענליכע אייגענשאפטען. אצינד וועלען מיר רעדען וועגען די טהאטליכע אייגענשאפטען וועלכע די תורה און די נביאים רעכענען צו צום בעשעפער.

פרק ו׳

די געטליכע טהאטליכע מדות אדער אייגענשאפטען זיינען ניט די וואס מען זאגט אויף זיין וועזען גופא און מיר פערשטעהען דורך זיי, אז ער איז ניט גלייך צו די ברואים וואס ער האט בעשאפען. די טהאטליכע מדות וואס וועלען איהם צוגערעכענט זיינען ניט ווי די דריי, וועגען וועלכע מיר האבען פריהער גערעדט, נור אזעלכע וואס מעלדען אפ דעם בעשעפער אין די מדרגות אדער שטופען פון בעשאפענע. עס זיינען דא אין תנ"ך אויסדריקע, וואס רעכענען צו איהם צו א געשטאלט, אן אויסזעהן, א געוויסע פארמע. אין פלעצער וועלט ער אפגעמעלדט אלס א וועזען מיט גליעדער, מיט קערפער־טהיילען, און אין פלעצער זיינען דא אויסדריקע וואס רעכענען צו איהם צו חושים אדער געפיהלען און אויף האנדלונגען פון פשוט׳ע ברואים. דא זיינען איניגע ביישפיעלע: "ויברא את האדם בצלמו" — ער האט בעשאפען דעם מענשען אין זיין פארמע; "על פי ה" — דורך גאט׳ס מויל; "באזני ה" — אין גאט׳ס אייערען; "וירח ה" — גאט האט געשמעקט; "וינחם" — ער האט חרטה געהאט; "ויקץ כישן" — ער האט זיך אויפגעכאפט ווי א שלאפענדער, און נאך פיעלע אזעלכע אויסדריקע. וועגען דיעזען ענין האט שוין דער גרויסער גאון רבנו סעדיה, ז"ל, געשריבען אין עם איז ניט נויטיג איבערצוגעבען זיינע רייד. מיר וועלען אבער יא זאגען, אז דער נויט האט געצוואונגען צוצורעכענען צום בעשעפער אייגנשאפטען פון בעשאפענע, כדי מענשען זאלען בעסער פערשטעהן די מציאות הבורא, גאט׳ס עקזיסטענץ. וואהרום וועז מען זאל רעדען וועגען גאט אויף אזא אופן ווי מען דארף וועגען איהם רעדען, אין הויכע גייסטיגע ווערטער און פראזעז, וואלטען מיר די זאך ניט פערשטאנען, וויל דאס איז א צו דעליקאטער ענין וואס איז שווער משיג צו זיין מיט׳ן פשוט׳ען שכל. און וועז מיר וואלטען די גאטהייט גאר ניט פערשטאנען, וואלטען מיר איהם ניט געדיענט.

דעריבער האבען די תורה און די נביאים געדרעט וועגען דעם בעשעפער מיט אזעלכע ווערטער און אויסדריקע וואס מענשען פערשטעהען, כדי מיר זאלען אנפאנגס אריינגעהמען אין זינען, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט, און נאכהער וועלען מיר זיך אליין אריינטראכטען אין דעם ענין און מיר וועלען פערשטעהן, אז אין אמת'ען איז די גאטהייט א הויכער און טיעפער ענין; א דעליקאטנע זאך וואס קען ניט אפגעמעלדט ווערען אזוי פראסט. און דער קלוגער און פערשטענדיגער, וואס וועט זיך גוט אריינטראכטען אין דעם, וועט ביסלעכווייז סוף כל סוף קומען צו א העכערען בעגריף און וועט פערשטעהן דעם ענין ריכטיגער. און דער נאר און דער פראסטאק וואס וועט ניט געהן וויטער צולויפ זיין קורצען שכל און וועט אין זיין געדאנק אפמעלדען דעם בעשעפער אויף דעם פראסטען אופן, ווי עס ווערט געזאגט אין די פסוקים, וועט ער אויף דיענען גאט אויף ווי ווייט ער וועט קענען, און קיין שטראף וועט ער דערפאר ניט האבען, וויל ער וועט דאך האבען א געדעכטע טענה, אז ער האט מעהר ניט געוואוסט, אז ער האט בעסער ניט פערשטאנען. וואדום עס ווערט פון א מענשען ניט פערלאנגט, אז ער זאל ויסען מעהר ווי ער ווייס און קען בעגריפען מיט זיין שכל אדער מעהר ווי זיינע קרעפטען ערלויבען איהם. מען קען נור בעשטראפען יענעם וואס קען משיג זיין מעהר און ער פוילט זיך אדער ער פערנאכלעסיגט דאס צו טהאן, אבער ניט דעם יעניגען וואס האט ניט ביכולת צו ויסען מעהר ווי ער ווייס.

און וועז די תורה און די נביאים וואלטען געדרעט וועגען גאט מיט די ריכטיגע הויבע אויסדריקע ווי עס דארף וועגען איהם געדרעט ווערען, וואלטען דאס בלויז אביסל מענשען פערשטאנען און די איבעריגע, מיט די שוואכערע מחות, וואלטען קיין זאך ניט געוואוסט און וואלטען פערבליבען אהן א תורה און אהן א גלויבען. איז דאך גלייכער, אז מען האט דעם ענין פון גאטהייט איינגעוויקעלט אין גשמיות, אין פראסטקייט, ווייס דער נאר, דער מענש מיט'ן שוואכען שכל, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט, און דעם מענשען מיט א העכערען פערשטאנד, שאדט דאס ניט, וויל ער פערשטעהט, אז דאס איז ניט אזוי איינפאך ווי עס ווערט געזאגט און ער נעהמט זיך די מיה צו בעטראכטען דעם ענין טיעפער ביז ער פערשטעהט די זאך בעסער.

דאס איז אזוי ווי איינער קומט צופאהרען צו א רייכען פרייגד צו גאסט. דארף דאך יענער פערזארגען, אז דעם אורח'ס קעמלען אדער עזלען זאלען האבען וואס צו עסען און ער דארף דעם אורח אליין אויך געבען עסען. שיקט ער א סך היי און האבער פאר די בהמות און דעם גאסט ניט ער א געוועהנליכען מאלצייט וואס א מענש דארף האבען. אזוי האבען די תורה און די נביאים זיך פערבריי־טערט מיט פראסטע, האמעטנע אויסדריקע וועגען דעם בורא פאר די פראסטא־קעם, צו וועלכע מען מוז רעדען אין דער פשוט'ער שפראך וואס מענשען רעדען און פערשטעהען, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט: "דברה תורה כלשון בני אדם" — די תורה האט גערעדט אין דער מענשליכער שפראך. אבער דע־ליקאטנע, גייסטיגע ענינים, וואס בלויז נור שארפע מחות קענען בעגרייפען, זיינען בלויז וואר־ניט־וואו אנגעדייטעט. דאס איז כדי אלע מענשען זאלען וויסען. אז עס איז דא א בורא אויף דער וועלט, דער אומוויסענדער אויף זיין שטייגער, לויט ווי ער קען משיג זיין, און דער פערשטענדיגער לויט זיינע הע־כערע בעגריפען, וואס ער קען האבען פון קורצע אנדייטונגען. און דאס וואס

די צוויי סארטען מענשען זיינען פערשיעדען אין זייערע בעגריפע וועגען די גאטהייט, מאכט ניט אוים, אבי זיי וויסען ביידע אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט.

צוליעב דעם זעלבען טעם וועלט אין דער תורה ניט דערמאהנט בפירוש קיין שכר און ענש אויף יענער וועלט, מחמת פשוט'ע מענשען קענען ניט בעגרייפען וואס עס הייסט א גייסטיגער תענוג אדער פערקעהרט — גייסטיגע יסורים. דעריבער בריינגט די תורה אין פיעלע ערטער פערשפרעכונגען אויף גוטעם פאר טהאז גוטעם און פערקעהרט — געווייסע שטראפען פאר די וואס פערדיענען דאס, אבער אלץ פיזישע, קערפערליכע, ניט קיין גייסטיגע לעולם הבא נאכ'ן טויט. אויף די לעצטע זיינען נור פאראן אייניגע אנדייטונגען, אבער זיי וועלען ניט ארויסגעוואגט דייטליך. אזוי איז אויך מיט אנדערע הויכע ענינים, וועלכע פערשטענדיגע מענשען קענען ביסלעכווייז אליין ערפאהרען מיט זייער שכל און די טעמפע מחות קענען דאס סאי ווי סאי ניט פערשטעהן, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: „ומבקשי ה' יבינו כל" — די וואס זוכען די גאטהייט, די וואס נעהמען זיך די מיה צו פארשען דעריבער, קענען אלעס פערשטעהן.

און משה רבנו האט אנגעזאגט, אז מיר זאלען ניט דענקען, אז דער בעשעפער האט וועלכע עס איז געשטאלט אדער פארמע. די תורה רעכענט עס צו איהם צו, כדי מענשען, וואס קענען איהם ניט פארשטעלען ווי ער איז, זאלען וועניגסטענס וויסען אז ער איז דא, אז ער עקזיסטירט; אבער מען דארף ניט אננעהמען אז דאס איז טאקע אזוי, ווי עס וועלט געזאגט: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה" — איהר זאלט זיך היטען ניט פארצושטעלען דעם בורא אלם א נשמיי, א קערפערליכעם וועזען, וויל וועז ער האט צו אייך נערעדט אויפ'ן בארג סיני, האט איהר קיין געשטאלט געזעהן. מיר געפינען נאך אזעלכע פסוקים אין דער תורה, אין נביאים און אין כתובים. דעריבער זייענען דא אנדערע פסוקים וואס רעדען וועגען זיין נאמען, ניט פון אייהם אליין. „וברכו שם כבודך", „ליראה את השם", „יודו שמך גדול ונורא". און נאך פיעלע אזעלכע אויסדריקע, וויל מיר קענען אין אונזער פאנטאזיע ניט פארשטעלען די גאטהייט גופא, רעדען די פסוקים וועגען זיין נאמען, וואס איז פיעלע מאל דערמאהנט אין דער תורה און אין די ספרי הנביאים.

אין מאנכע ערטער פון די הייליגע שריפטען וועלט צוגערעכענט גאט'ס נאמען צום הימעל, צו דער ערד און צו די ווינטען: „אלהי השמים ואלהי הארץ", „יפקוד אלהי הרוחות", און נאך אזעלכע. דאס איז צוליב דעם, וויל דורך דעם, דורך די עקזיסטענץ פון דיעזע זאכען, איז דער אויבערשטער בעוואוסט אלם זייער בעשעפער. מיר געפינען אויך, אז גאט'ס נאמען וועלט דערמאהנט אין פערבינדונג מיט אונזערע אבות: „אלהי אברהם יצחק ויעקב". דאס איז צוליעב דעם, וויל דורך די אבות זיינען מענשען מעהר בעקאנט געוואָרען מיט דעם ענין פון גאטהייט, און מחמת מיר האבען פון זיי בקבלה צו געהן איז גאט'ס וועגען, אזוי ווי עס וועלט געזאגט אויך אברהם'ען: "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" — ער וועט אנזאגען זיינע קינדער און זיין הויז־געזינד נאך איהם זיי זאלען היטען גאט'ס וועג און טהאן גוטעם און גערעכטיגקייט. און דעריבער האבען אונזערע אבות זוכה געווען אז דער בעשעפער זאל גערופען וועלען אויך זייערע נעמען, וויל

אין זייער צייט זיינען זיי געווען די איינציגע צו דיענען איהם, ווארים די מענ־
שען פון זייער דור זיינען געווען געצענדיענער.

אבער דאס וואס מיר רעכענען צו גאט'ס נאמען צום הימעל, צו דער ערד
און צו די אבות, מיינט ניט חלילה וועלכע עס איז אבהענגיקייט פון זיין זייט.
וועו מיר וואלטען געקענט בעגרייפען די גאטהייט ריכטיג, וואלטען מיר פער־
שפארט אנגעבען סמנים, דער גאט פון הימעל, פון דער ערד, אדער פון די אבות.
אבער אזוי ווי אונזער שכל איז ניט שארף גענוג צו בעגרייפען דעם ריכטיגען
ענין פון גאטהייט, מוזען מיר אנקומען צו געוויסע בעצייכנונגען. וועו דער
אויבערשטער האט געשיקט משה'ן ארויסנעהמען די אידען פון מצרים אוז ער
האט געפרעגט וואס פאר א נאמען ער זאל אנגעבען, האט ער איהם פריהער גע־
היסען אנגעבען זיין נאמען "אהיה", אבער אזוי ווי דער אויבערשטער האט גע־
וואוסט, אז פון דיעזען נאמען וועט דאס פאלק ניט בעגרייפען וואס ער איז, האט
ער געהייסען משה'ן אנגעבען דעם סמן: "דער גאט פון אייערע עלטערען",
דאס הייסט: דער וואס זיי ווייסען בקבלה פון די אבות, כאטש מיט'ן אייגענעם
שכל פערשטעהען זיי איהם ניט.

וואריס די איבערצייגונג אז א זאך עקזיסטירט, קומט דורך דרייערליי
אופנים: וועו מיר פיהלען די זאך מיט אונזערע חושים, דורך זעהו, הערעו, פיה־
לען דעם געשמאק, דעם ריח אדער וועו מיר קענען דאס אנטאפען מיט די הענד.
צווייטענס, וועו מיר פערשטעהען די זאך מיט'ן שכל אוז מיר האבען ראויה אז
דאס איז דא, אז דאס עקזיסטירט. דריטענס, וועו מיר האבען בקבלה פון אזעל־
כע וואס מיר גלויבען אז זיי האבען געזאגט די ריכטיגקייט. אויב מיר קענען
א זאך ניט פיהלען מיט אונזערע חושים, אויף ניט פערשטעהן מיט אונזער שכל
וויי אזוי אזא זאך קען עקזיסטירעו, אבער וועו מיר קענען אונז איבערגעגעבען אוז
בעשטעטיגט פון מענשעו, אויף וועלכע מיר פערלאזען זיך, גלויבעו מיר איז
דעם. אוז וויי פיהלען דעם בזרא מיט אונזערע חושים זיינען מיר ניט אימ־
שטאנד, בעגרייפען מיר איהם פון די ראיות וואס מיר האבען אויף זיין עקזיס־
טענץ אוז פון דער הגדה, פון די זאגעו וואס מיר האבען פון אונזערע אבות.

אבער די ראיות וואס מיר האבען אויף די מציאות הבורא, אויף גאט'ס
עקזיסטענץ, זיינען אונגעהייער פיעל. וועו מיר בעטראכטען דיא שאפונגעו
אין דעם גרויסען וועלט־רוים, זיינען ניטא אזוי פיעל וועדטער אוז אזוי פיעל
ווערונקען אויסצודריקעו דעם בעשעפער'ס גרויסקייט אוז זיינע מדות. מיר
געפינעו אפילו אין תנ"ך פערשיעדענע פסוקים אוז אויסדריקע אוז, אזוי צו זא־
געו, טיטולען פאר'ן בעשעפער, אבער דאס איז אלץ נור אויבערפלעכליך, וואריס
אריינטראכטענדיג זיך מעהר אין דעם ענין, קעו אפילו א טויזענד־טויזענד חלק
פון זיין גרויסקייט ניט אויסגעדריקט וועדעו אין וועדטער אדער ווערונקען. דע־
ריבער זאגט דער פסוק אין תהלים: "לך דומיה תהלה" — פאר גאט איז שווויי־
געו א לויב־געזאנג. דאס איז אזוי ווי א דימענט וואס זיין ווערטה קעו נאר
ניט אפגעשאצט ווערעו, איז וועו איינער זאגט, למשל, אז דאס איז א שהענער
דימענט, א בלישצענדיגער דימענט, היסט עס ניט אז ער לויבט איהם, נור
פערקעהרט, אז ער מאכט איהם ביליגער.

דעריבער דארף זיך א מענש בעמיהעו צו קענען דעם בורא פון זיינע טהא־
טעו, אבער ניט פון זיין עצם, פון זיין וועזעו גופא, וויי די ערשטע איז די
לייכטסטע וועג צו קענען איהם, אוז די צווייטע — זעהר א שווערע. א גע־

וויסער חכם האט געזאגט: וואס מעהר מען וויים דעם בעשעפער, אלץ מעהר וויים מען, אז מען וויסט איהם ניט. אן אנדער חכם האט זיך אויסגעדריקט: די חכמה ביי א קלוגען מענשען בעשטעהט אין דעם, וואס ער וויים, אז אין דעם ענין פון משיג זיין די אמת'ע גאטהייט איז ער א נאר. דער נאר וויעדער מיינט, אז ער וויסט עס און בעגרייפט עס.

פרק ז'

פון אלעם וואס איז געזאגט געווארען אויבען וויסען מיר, אז מען קען דעם בעשעפער ניט פארשטעלען אין וועלכע עם איז געשטאלט אדער פארמע. די פסוקים וואס שטעלען איהם אזוי פאר, טארען ביי א פערשטענדיגען מענשען ניט אויסגעטייטשט ווערען פראסט, און דער וואס קען בעגרייפען מעהר דארף זיך סטארען דאס צו טהאן.

איינער האט אמאל געפרעגט ביי א קלוגען מענשען: "וואס איז דער בעשעפער?" האט ער איהם געענטפערט: "אן אייניציגער גאט". "און ווי איז ער? וואס פאר א סימן קענסטו מיר אנגעבען אויף איהם?" — האט יענער וויטער געפרעגט. "א גרויסער קעניג" — האט דער חכם געענטפערט. "און וואו איז ער?" "אין גראנקען, אין שכל" — איז געווען דעם חכם'ס ענטפער.

יענער האט זיך ניט בענוגענט מיט די דאזיגע תשובות און ער האט זיך אפגערופען: "ניט דאס האב איך געמיינט. איך וויל, אז דו זאלסט מיר איהם אפמעלדען ריכטיג וואס ער איז, ווי ער זשהט אויס און וואו זיין בעשטימטער פלאץ איז". "דו פרעגסט מיך אויפ'ן בעשעפער" — האט דער חכם געענטפערט — "אזעלכע פראגעס וואס זיינען שייך צו פרעגען אויף בעשאפענע, ניט אויף א בעשעפער, וואס קען ניט אפגעמעלדט ווערען אזוי, אז מיר זאלען איהם פיהלען מיט אונזערע חושים. מען קען צו איהם ניט צורעכענען קיין אויסזאג, מען קען אויף איהם ניט אנגעבען קיינע סמנים און קיין ארט, וואו ער געפינט זיך. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אויף איינעם, אז ער פלענט זאגען אין זיין תפלה: "נאט, וואו קען איך דיך געפינען? אבער וואו קען איך דיך ניט געפינען? דו ביזט בעהאלטען און מען זעהט דיך ניט און דו ביזט פול אומעטום". דאס וואס איך האב דיר געענטפערט אויף דיינע פראגען איז ווייל פאר דעם וואס האט ניט קיין העכערען בעגריף קען מען דעם בורא אנדערש ניט אפמעלדען. אבער די ריכטיגקייט איז אזוי ווי יענער פלענט זאגען. קערפערליך איז ער ניטא, מען קען איהם ניט זעהן און געפינען, אבער ער עקזיסטירט אויף אזא אופן וואס אונזערע קערפערליכע געפיהלען קענען ניט בעגרייפען. אין דעם ענין פון גאטהייט דארפסטו וויסען און פערשטעהן, אז דו ביזט אונויסענד און דו קענסט די ריכטיגע גאטהייט ניט בעגרייפען. און ווען דו שטעלסט פאר דעם בורא און דיינע גראנקען אין וועלכע עם איז געשטאלט אדער פארמע, בעמיה זיך נאכצופארשען די זאך, אריינטראכטען זיך אין דעם מעהר, דאן ווערט דיר קלאהר ווערען, אז ער עקזיסטירט, אז ער איז דא, אבער דו ווענסט זיך ארויסשלאגען פון זיינען, אז מען קען צו איהם צורעכענען א געווישען אויסזעהן אדער פארמע. דו ווענסט איבערציגט זיין אין זיין עקזיסטענץ פון די בעשאפונג וואס דו זעהסט אויף דער וועלט, אבער ניט אלס אזא ווען וואס מען קען אפמעלדען אדער בענרייפען מיט אונזערע חושים".

שער היחוד

און כאטש אפילו עס איז ניטא קיין זאך וואס מען קען צוגלייכען צום בורא, אבער א קלייניגס פערגלייך קענען מיר צו איהם יא געפינען, אום צו פערשטארקען דעם בעגריף וועגען גאטהייט.

מיר וויסען גוט, אז יעדער איינער פון אונז האט א נשמה, א לעבהאפט אדער א לעבענס־קראפט. מיר זיינען איבערצייגט אין דעם, כאטש מיר קענען ניט האבען דעם מינדעסטען בעגריף, אז דאס זאל האבען וועלכע עס איז פארמע, געשטאלט אדער אפילו ריח. אדער לאמיר נעהמען אונזער שכל. מיר וויסען, אז דער שכל ווירקט אין אונז. מיר זיינען זיכער, אז דער שכל ארבייט און טהוט אויף געוויסע זאכען, כאטש מיר קענען זיך ניט פארשטעלען, אז דאס זעהט אוים אזוי אדער אזוי. היינט אז מיר, בעשאפענע, האבען אין זיך זאכען צו וועלכע מען קען ניט צוערעכענען קיין געשטאלט, קיין פארמע, טא ווי איז שוין דער בעשעפער אליין? און אז מיר האלטען שוין דערביי, דארפען מיר שוין ניט משהר ערקלעהרען דעם ענין. עס איז שוין פאר אונז גאנץ דייטליך, אז מיר דארפען מורא האבען פאר'ן בעשעפער און ניט פארשטעלען איהם אלס א וועזען וואס מען קען זעהן אדער פיהלען מיט אייגעם פון אונזערע חושים. און קיין מענש טאר זיך ניט אנשטרענגען צו וועלען פארשטעלען אין זיין פאנטאזיע וועלכען עס איז אויסזעהן אדער געשטאלט פאר'ן בעשעפער, אזוי ווי בן סירא האט געזאגט: "דאס וואס עס איז פון דיר בעהאלטען, זאלסטו ניט נאכזוכען; דאס וואס איז פאר דיר פערדעקט, זאלסטו ניט נאכפארשען. סטארע זיך נור צו וויסען דאס וואס דיר איז ערלויבט און האב ניט קיין עסק מיט בעהאלטענע זאכען". דער כלל איז, אז אין דעם ענין פון גאטהייט דארף מען ניט זעהן צו וויסן. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: „כבוד אלהים הסתר דבר" — פאר גאט איז מעהר כבוד אז מען בעהאלט, אז מען פערעפענטליכט זיין גרויסקייט וואס וויניגער.

און מיר דארפען אין זינען האבען נאך א זאך וועגען די פיזישע און גייסטיגע חושים פון מענשען. די פיזישע אדער קערפערליכע חושים אדער געפיהלען זיינען: "זעהן, הערען, שפירען א ריח, פיהלען א טעם און אנטאפען זאכען מיט די הענד אדער מיט אן אנדער אבר. די גייסטיגע חושים זיינען: דער זכרון, די מחשבה, דער געדאנק אדער דאס טראכטען און דער ווילען, דער כח פון וועלען, פון חשק האבען צו געוויסע זאכען. און די אלע חושים זיינען אפגעזונדערט אייניג פון די אנדערע. יעדער חוש אדער געפיהל האט זיין אייגענע אויפגאבע און קען ניט דיענען פאר אן אנדערען. מען קען ניט זעהן מיט די אויערען אדער הערען מיט דער נאז. מען קען ניט פיהלען א טעם טאפענדיג א מאכל מיט די הענד און מען קען ניט געברויכען דעם כח פון אן אנדער חוש צו פיהלען וואס אדער קאלט, טרוקען אדער נאס. און יעדער חוש איז בעשרענקט. עס קען נור דערגרייכען ביז א געוויסען גרעניץ. א מענש קען זעהן פאר א געוויסע שטרעקע, און וואס א געגענשטאנד דערוויטערט זיך פון אויג, אלץ שוואכער זעהט מען איהם, ביז ער ווערט אינגאנצען פערשוואונדען און מען זעהט איהם גאר ניט. אזוי איז אויך מיט'ן געהער געפיהל און די אנדערע געפיהלען, וויל זיי זיינען אלע בעשרענקט, און אזוי איז אויך מיט די גייסטיגע געפיהלען, וועלכע האבען אויך יעדער אייגער א בעזונדערען כח און זיינען אויך בעגרעניצט ביז געוויסע פונקטען.

דער שכל האט זיין אויפגאבע דער מענש זאל דורך איהם פערשטעהן זאכען און ענינים. מען קען אבער ניט אנוועגדען דעם כח פון זכרון אז ער זאל טהאן

דעם שכל'ס ארבייט. דער שכל האט בכח צו בעגרייפען זאכען פון זיך אליין אדער פון ראיות, פון בעווייזע וואס דער מענש וויים. זאכען וואס זיינען ניט צו הויך, פשוט'ע זאכען פערשטעהט דער שכל אליין און הויבע זאכען פערשטעהט דער שכל דורך ראיות וואס בעווייזען אזא אזוי איז דאס. צו בעגרייפען די גאטהייט, צו פערשטעהן דיכטיג וואס דער בעשעפער איז, איז אונזער שכל צו שוואך. ער קען דאס ניט משיג זיין, בעגרייפען מיר נור אז ער איז דא, אז ער עקזיסטירט פון די ראיות וואס מיר האבען אויף זיין עקזיסטענץ. און דער וואס טראכט צופיעל וועלענדיג אויסגעפינען וואס פאר אן אויסזהן אדער פארמע דער בורא האט, אדער ער וויל איהם צוגלייבען צו וואס עס איז, קען ער חס ושלום קומען צו דער מיינונג אז ער איז גאר ניטא, וויל מען קען פאר איהם ניט געפינען קיין געשטאלט, קיין אויסזהן און קיין עהנליכקייט צו וואס עס איז. וועלען בעגרייפען אזא הויכע, פערבארגענע זאך מיט'ן שכל איז פונקט ווי וועלען זהן מיט די אויערען אדער שפירען א גערוך מיט די אויגען. אונזער שכל איז געשאפען צו בעגרייפען און צו פערשטעהן ביז א געוויסען פונקט און ניט מעהר.

דאריבער דארף א מענש ניט טראכטען איבער'ן קאפ. מען דארף נור פערשטעהן און וויסען אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט פון די ראיות וואס מיר זעהען פון די בעשאפונג און ניט מעהר. טראכטען צופיעל קען אראפפיהרען פון וועג, ניט ארויפפיהרען.

איך ווייל די זאך דייטליכער ערקלעהרען. יעדער חוש, יעדער געפיהל בעגרייפט נור דאס וואס בעלאנגט צו איהם. און ווען די קערפערליכע חושים טהוען אפ זייערם, דאן ערשט בעגרייפט דער שכל דאס וואס ער האט בכח צו בעגרייפען. צום ביישפיעל: א זאך איז געווארפען געווארען פון וויטענס און האט געטראפען א מענשען, האט דער מענש געהערט דעם קלאנג אין דער לופט, האט געזהען די זאך, און ווען די זאך האט איהם בעריהרט, האט דער מענש געפיהלט איהר קאלטקייט אדער ווארימקייט, אדער איהר הארטקייט אדער וויבקייט, ערשט נאך דעם אלעמען האט דער שכל פערשטאנען אז אימיצער האט די זאך געווארפען, ווארום ווילכער עס איז געגענשטאנד ווען זיך דאך ניט אויפהויבען פון זיך אליין. זעהען מיר דאך, אז דאס וואס די קערפערליכע חושים בעגרייפען בעגרייפט ניט דער שכל, באטש ער איז גייסטיג און העכער פאר די זעהע־קראפט, הער־געפיהל און אנדערע קערפערליכע געפיהלען, איז זעלבסטפערשטענדליך, אז זאכען וואס מיר בעגרייפען בלויז מיט'ן שכל, קענען ניט בעגרייפען ווערען מיט די קערפערליכע געפיהלען. און וויבאלד אזא אזוי, וויבאלד אז בעגרייפען די עצם גאטהייט קענען מיר אפילו מיט אונזער שכל אויך ניט, טא ווי קענען מיר זיך ערלויבען צו וועלען איהם בעגרייפען מיט אונזערע האמעטנע קערפערליכע געפיהלען און דענקען צו פערגלייבען איהם צו וועלכען עס איז קערפערליכען גענשטאנד?

און צווייטענס: האבען מיר א בעוויז, אז נאכטראכטען און נאכפארשען צופיעל אין גייסטיגע ענינים מאכט קאליע אונזער שכל. דאס איז אזוי ווי אייגער וואס בענוגענט זיך ניט מיט די ליכטיגקייט און ווארימקייט פון דער זון צו זיין איבערצייגט אז זי עקזיסטירט און ער קוקט אויף דער זון צו וויסען מעהר וועגען איהר אויסזהן און קיילעבדיגקייט. אזעלכער מאכט קאליע זיינע אויגען און קען אינגאנצען בלינד ווערען. אזוי איז אויך מיט בעגרייפען די גאטהייט. אויב מיר בעגרייפען דעם בעשעפער נור דערפון וואס מיר זעהען זיין בעשאפונג און די

חכמה און וואונדער וואס עס ליגט אין דעם, איז גוט; וויבאלד מיר זיך אבער אנ־שטרענגען צו בעגרייפען מיט אונזער שכל איהם אליין, זיין וועזן גופא, קענען מיר דעם שכל פערלירען, אקוראט אזוי ווי מיר קענען פערלירען די אויגען פון קופען א סך אויף דער ליכטיגער זון.

מיר דארפען דאריבער פארזיכטיג זיין אין דעם. מיר דארפען אויך וויסען און פערשטיין, אז דאס וואס די תורה און די נביאים האבען דעם בורא פארגע־שטעלט אלס א וועזן מיט קערפערליכע אייגענשאפטען, איז דאס ניט געמיינט פשוט ווי געזאגט. דאס זיינען נור מליצות צו געבען די פראסטע מענשען, וואס פערשטעהען ניט מעהר, א בעגריף אין גאט'ס עקזיסטענץ. אזוי ווי עס איז שוין פריהער ערקלעהרט געווארען. דאס איז אזוי ווי וועז מען ניט א בהמה אדער א פערד טרינקען, סמאקעט מען מיט די ליפען אדער מען פייפט און דאס מאכט דער בהמה אדער דעם פערד צו טרינקען מעהר. די היה פערשטעהט דאס סמאקען אדער פייפען בעסער ווי מען זאל צו איהר רעדען מיט ווערטער, מיט מענשליכע קלוגע ווערטער. קורץ: צום בעשעפער קען מען ניט צורעכענען קיין שום קער־פערליכע אייגענשאפט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „ומרומם על כל ברכה ותהלה" — ער איז העכער פון וועלכע עס איז ברכה און לויב־גזאנג. מיר דארפען איהם נור פערשטעהן און בעגרייפען פון דער חכמה וואס עס ליגט אין די בעשאפונג און אין דער וועלט פיהרונג.

עס זיינען אבער דא זאכען וואס נעהמען אוועק פון מענשען דעם אמת'ן בעגריף פון יחוד, פון די איינהייט פון בעשעפער: דאס גלויבען, חס ושלום, אז עס איז דא מעהר ווי איינער; אמונה אין עבודה זרה, ווי דיינען, למשל, צו דער זון, צו דער לבנה אדער שטערען; דאס פראווען צבוע'סטווא, זיין כלומרשט א ריכטיגער מאמין, כדי צו קריגען לאסקא ביי מענשען, און דאך זיין אריינגע־טהאן אין תאוות, אין קערפערליכע ליידענשאפטען. וואהרום די וואס זוכען נור זייער אייגענע הנאה, מעגען זיי אפילו לפנים זיין פרומע און גלויביגע, זיינען זיי פארט ניט קיין אמת'ע מאמינים, און פון דיזע און עהנליכע זאכען דארף זיך א מענש אויסהיטען.

און אויב עס ווערט זיך געפינען א נארישער מענש וואס ווערט לייענען מיין ספר און ווערט פרעגען: צו וואס האב איך אזוי פיעל אנגעשריבען אין דעם „שער היחוד"? ווייס מען דען ניט אז גאט איז אייגער וועז מען לערנט אפ איין בלעטל פון דער תוהה? וועל איך איהם ענטפערען אזוי ווי שלמה המלך האט געזאגט: "ענה כסיל כאולתו" — ענטפער דעם נאר לויט זיין נארישע פראגע. מיין תשובה צו איהם ווערט זיין: אז ניט אלע מענשען האבען דעם זעל־בען פערשטאנד. אייגער פערשטעהט מעהר, אייגער ווייניגער; אייגער האט א שארפען קאפ, אייגער א טעמפען, און פאר די וואס זייער פערשטאנד און השגה איז ניט גרויס, מוז מען א זאך ערקלעהרען ריכטיג מיט אינצעלהייטען. די תורה אליין זאגט פיעלע זאכען בדרך רמז, בלויז מיט קורצע אנדייטונגען. איז דער וואס זיין פערשטאנד איז גרעסער, פערשטעהט מעהר, און דער וואס זיין שכל איז טעמפ, פערשטעהט ווייניגער אדער גאר ניט. איך האב דאריבער געמוזט מאריך זיין, ערקלעהרען די זאך בריייט פאר די פערשלאפענע, פאר די מענשען מיט שוואכע מחות וואס פערשטעהען ניט זאכען אויפ'ן וואונק.

א משל דערצו לאמיר נעהמען די זון, וואס איז פריי פאר אלע מענשען הנאה צו האבען פון איהר. זיינען אבער דא דרייערליי מענשען. עס זיינען דא

מענשען מיט געזונטע אויגען, וואס נעניסען די אמת'ע הנאה פון דער זון; עס זיינען ווידער דא בלינדע, וואס זיי נעניסען גאר ניט פון דער זון'ס ליכטיגקייט, און ווידער מענשען מיט קראנקע אויגען, וואס די שיין פון דער זון איז פאר זיי שעדליך. עס איז גאר פונקט פארקעהרט: אז זיי ליינען צו פלאסטערס צו זייערע אויגען און זעהען ניט די שיין פון טאג, קענען זיי געהיילט ווערען; ווען אבער זיי לאזען זייערע אויגען פריי, קענען זיי גאר אינגאנצען בלינד ווערען. דער ענין פון יחוד, פון גאטס אייניקייט, די לעהרע דערפון איז אויך פאר דרייערליי קלאסען מענשען: פאר מענשען מיט געזונטען שכל, פאר גאר אומוויסענדע און פאר מענשען מיט שוואכען שכל. די ערשטע זיינען אזוי ווי די מענשען מיט פאלקאם געזונטע אויגען. דיזע קענען בעגרייפען אחדות הבורא פון דער תורה אליין, אזוי ווי יענער נעניסט פריי די ליכטיגקייט פון דער זון און זיי דארפען ניט פיעל אנקומען צו מיין ספר. די צווייטע זיינען אזוי ווי די בלינדע. אזוי ווי יענע זעהען גאר ניט, אזוי ווייסען דיזע און פערשטעהען גאר ניט, זיי קען מיין ספר ניט בריינגען קיינע נוצען. מיינע ערקלעהרונגען וואס איך האב אנגעגעבען זיינען אבער נויטיג פארן דריטען קלאס, פאר מענשען וואס פערשטעהען עפעס יא, אבער ניט אינגאנצען. זיי דארף מען צולייגען פלאסטערס, מען דארף זיי געבען מעהר צו פערשטעהן, כדי זיי זאלען קומען צו דער מדרגה פון די ערשטע. אויב אבער מען וועט דיזען קלאס מענשען ניט שארפען דעם שכל, אויב מען וועט ניט קורירען זייער שוואכען פערשטאנד און זיי וועלען נעהמען קוקען צו הויך, וועלען זיי גאר פערנארישט ווערען, אקוראט אזוי ווי דער מענש מיט די שוואכע אויגען קען בלינד ווערען, ווען ער קורירט זיך ניט, ווען ער לייגט ניט צו קיין פלאסטער צו זיינע אויגען און קוקט אויף דער זון. אין תנ"ך זיינען דא א סך פסוקים וואס פערגלייכען חכמה מיט נארישקייט צו ליכטיגקייט מיט פינסטערניס, צו זעהענדיגקייט און בלינדקייט: "יש יתרון לחכמה כיתרון האור מן החושך", "החכם עיניו בראשו והכסיל בחשך הולך", און נאך אזעלכע.

אט פאר די האלב בלינדע האב איך געשריבען דיזען ספר און גאט זאל אונז העלפען צו טהאן זיין ווילען.

סוף פון שער היחוד

שער השני

שער הבחינה

דער שווייער פון פרוף אדער איבערציגונג אין גאטהייט בעאבאכטענדיג די שאפונג

פרק א׳

האט דער מחבר פון ספר געזאגט:

וויל מיר האבען אין דעם ערשטען שער ארומגערעדט די ארט און ווייזע פון דער אמונה אין גאט׳ם אייניהייט, און וויל מיר האבען דאס געזאגט, אז אום צו קומען צו דער דאזיגער ריכטיגער אמונה אם שנעלסטען, דארפען מיר בעאבאכטען די חכמה וואם עס ליגט אין די שאפונגען פון דער וועלט, געפינען מיר פאר נויטיג אויפצוואווייזען דאס אין דיזען שער. מיר ווילען געהן כסדר אין די ערקלעהרונגען פון גאטהייט און די ספליכטען וואס מיר האבען צום בעשעפער.

און מיר ווילען פאראוים זאגען, אז כאטש די טובות פון דעם בעשעפער אויף זיינע בעשאפענע זיינען אלגעמיינע; כאטש יעדע בעשעפענים גענים פון גאט׳ם חסדים, זיינען אבער דאס רוב מענשען אזוי ווי בלינד אין דעם און זיי זעהען דאס ניט און פערשטעהען דאס ניט צוליעב דריי אורזאכען:

ערשטענס, וויל דאס רוב מענשען זיינען צופיעל פערטהאן אין וועלטליכע זאכען, אין פארנעניגענם און לוסט צו זאכען וואס זיי קענען ניט דערלאנגען. זיי זיינען פערנומען מיט די געדאנקען צו קריגען וואס מעהר. רק זיי שטרעבען צו בעסערם און זיי שענקען ניט קיין אויפמערקזאמקייט אויף די גרויסע מתנות וואס דער בעשעפער שענקט זיי. זיי פערנאכלעסיגען צו בעאבאכטען און פער־שטעהן די גוטעם וואס זיי געניסען. ביי זיי קומט אוים, אז די גוטעם וואס אנדערע האבען, איז ביי זיי אוועקגענומען געווארען, און דאס וואס זיי אליין געניסען נשהמען זיי גאר אן פאר שלעבטעם.

צווייטענס, קומען דאך מענשען אויף דער וועלט אהן שכל. דער מענש ווערט געבוירען אזוי ווי א בהמה, ווי א נארישער עזל, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "ועיר פרא אדם יולד" — דער מענש ווערט געבוירען ווי א ווילדער עזל. און אז זיי ווערען אויפגעהאדעוועט און וואקסען אוים מיט גאט׳ם גענאדען, אנערקע־נען זיי דאס ניט. דאס ווערט ביי זיי א געוואהנהייט און זיי מיינען אז די גוטעם וואס זיי געניסען אויף דער וועלט איז פערבונדען מיט זייער בעשאפונג און אזוי מוז דאס זיין. און אפילו ווען זיי ווערען עלטער און קומען צום שכל, נעהמען זיי זיך אויף ניט אין זינען, אז זיי דארפען דאנקען גאט, ווייל זיי פערשטעהען ניט, אז אלעם וואס זיי געניסען אויף דער וועלט קומט פון איהם, פון דעם בעשעפער.

פאלגענדעם איז א ריכטיגער משל צו דעם.

א גוטער מענש האט געפונען א קליין קינד אין א ווימטע און ער האט עם צוגענומען צו זיך אהיים און געהאדעוועט, געשפייזט און געקליידט און פער־שאפט אלע בעקוועמליכקייטען אויף בעסטען אופן ביז דאס קינד איז אוים־געוואקסען און געווארען א פאלקאמענער מענש. דער זעלבער גוטהערציגער מאן

האָט אויסגעבעטען א געפּאַנגענעם פון די הענד פון זייַנע פּאַנגער, וועלכע האָבען איהם געפּייניגט, געלאָזט לויפֿען הונגער און קעלט און פערשאַפט כל־ערלי צרות. ער האָט דיזען אויך געבראכט צו איהם אהיים אוּן האָט איהם געגעבען עפּעם אָפּצוּעסען אוּן א בגד אויף זיין לייב. דאָס אלעס וואָס ער האָט פאר איהם גע־טהאָן. איז דער צווייטער, כאָטש דער גוטער מענש האָט פאר איהם געטהאָן א סך וויניגער ווי פאר'ן קינד, איהם געווען דאנקבאר אוּן דאָס ביסעל גוטעס איז ביי איהם געווען א סך אָנגענעליגט, ווייל ער האָט געוואוסט אוּן פערשטאנען, אז יענער האָט איהם ארויסגעצויגען פון שלעכטעס צו גוטעס. דאָס קינד אבער, כאָטש דער מאן האָט פאר איהם געטהאָן א סך מעהר ווי פאר'ן געפאנגענעם, פערשטעהט עס ניט, אפילו מיט יאָהרען שפּעטער, ווען ער קומט צום פולען פער־שטאנד, ווייל ער איז איינגעוואָהנט אין די גוטעס אוּן ער מיינט, אז אזוי מוז דאָס זיין.

דריטענס: זיינען דא אזעלכע, וואָס זיי געהט טאקי ערגער ווי אנדערע. זיי פערשטעהען אבער ניט, אז דאָס וואָס זיי ליידען קערפּערליכע וועהטאָגען אדער געלד־פערלוסט איז אויך צו גוטען. אפשר איז דאָס א נסיון, אפשר ווייל זיי דער בורא אויספּרוּבירען ווי ווייט זיי האָבען אין איהם אמונה, אדער אפשר איז דאָס אן אָפּקומענישׁ פאר זייערע זינד. אזוי ווי דער פסוק זאָגט: "אשרי הגבר אשר תיסרנו" — וואויל איז דעם מענשען וואָס גאָט שטראָפט איהם. זיי פערגע־סען, אז זייער געזונדהייט און זייער געלד און אלעס וואָס זיי האָבען געהאט אוּן פערמאָגט, האָבען זיי ערוואַרבען דורך די היטעלשע חסדים און עס פאלט זיי ניט איין, אז די שלעכטעס וואָס עס קומט זיי אוים צו לויידען איז אויך פון זייער טובה וועגען, און זיי נעהמען דאָס ניט אָן פאר גוט און זיי זיינען ניט דאנקבאר דעם בעשעפער פאר אלעס וואָס ער טהוט מיט זיי, און זייער נאָרישקייט ברייַנגט זיי אָפּטמאָל דערצו, אז זיי הויבען זיך אָן האַלטען קליגער פון בעשעפער אוּן זיי דענקען, אז זיי וואָלטען געפיהרט די וועלט בעסער, כאָטש אין אמת'ן זיינען אלע שאפונגען אוּן אלע פאָסירונגען נור פון זייער טובה וועגען.

די דאָזיגע לייט זיינען גליִיך צו בלינדע, וועלכע זיינען געבראכט געוואָרען אין א פלאץ, וואו עס זיינען געווען צוגעגרייט אפּאראטען אוּן אינסטרומענטען, מיט וועלכע צו קורירען זיי, אוּן אויך ערפאהרענע דאָקטוירים, וואָס זאָלען זיך אָפּגעבען מיט זייער קוראציע. די בלינדע אבער האָבען ניט געטרויעט די דאָק־טוירים, אוּן לאָ די וואָס זיי האָבען ניט געפאָלגט וואָס די דאָקטוירים האָבען זיי גההייסען, זיינען זיי דאָרט אומגעלאָפּען הין אוּן צוריק אוּן זיינען געפאָלען אָן די אינסטרומענטען, וואָס זיינען געווען צוגעגרייט צו זייער הילף אוּן רעטונג, אוּן האָבען זיך צוקאָליעטשעט. האָבען זיי פערדרוס געהאט אויף דעם וואָס האָט אויסגעבויט דעם שפּיטאָל אוּן האָבען איהם געטאדעלט, וויל זיי האָבען ניט פער־שטאנען, אז אלעס איז געמאכט געוואָרען פאר זייער טובה אוּן האָבען אנגענומען אז מען האָט עס געמאכט אוּן איינגעריכטעט מיט דעם אבזיכט זיי צו שעדיגען. אוּן וויבאלד אזוי, זיינען מענשען מיט ווייסען מחויב ערקלעהרען די יעניגע וואָס ווייסען ניט אוּן פערשטעהען ניט, אז אלעס וואָס גאָט טהוט מיט זיי איז דאָס פון זייער טובה וועגען.

וואָרום עס פאָסירט זעהר אפט אז מענשען סטאַרען זיך אליין אפּצואוועגדען זיך פון גוטעס, וויל זיי פערשטעהען ניט אז דאָס איז גוט פאר זיי, וועו אבער מען וועט דיזע מענשען אויפקלעהרען אוּן איבערצייגען, אז דאָס וואָס זיי נעהמען

אן פאר שלעכט איז גאר אין אמת'ן גוט, וועלען זיי דאנקבאר זיין זייער וואהל־טהעטער און זיי וועלען דערפון הנאה האבען אויף דער וועלט און אויך האבען שכר אויף יענער וועלט פאר זייער אמונה אין גאט, אז ער איז א טוב ומטיב און וואס ער טהוט איז אלץ צו גוטען, ניט צו שלעכטען.

אבער ווי אזוי קומט מען צו דיזער בחינה? צו דיזער איבערצייגונג? וועלען מיר וויטער ערקלעהרען.

פרק ב'

אום צו קומען צו דער איבערצייגונג אין בעשעפער'ס חכמה דורך די שאפונג, דארף זיך יעדער איינער פערטיעפען אין דעם ענין לויט זיין שכל ערלויבט איהם. אויף אזוי ווייט הייסט עס, ווי זיין מוח קען פערנעהמען.

און א מענש זאל ניט זאגען, אז דאס איז אן אונמעגליכע זאך, ווייל ביי יעדער בעשעפענים זעהען מיר אן אנדער מין חכמה, אן אנדער מין קונסט, טא ווי קענען מיר אלצדינג נאכפארשען? דאס איז אבער ניט ריכטיג. דער פונדא־מענט, דער עיקר פון גאט'ס חכמה איז איינס, נור זי שפיגעלט זיך אף אויף בעשעפענים אין אנדערע אופנים, אין אנדערע געשטאלטען, אזוי ווי די זון וואס האט איין אויסזעהן, אבער איהר שיין ווערט געענדערט לויט דעם קאליר פון די שויבען, דורך וועלכע זי דרינגט אריין, אדער אזוי ווי מען בעגיסט בלומען, קרינען די טראפענס וואסער וואס פאלען אויף די בלומען דעם קאליר פון די בלומען, כאטש דאס וואסער אליין האט ניט קיין פארב. דאריבער דארף א מענש גוט בעאבאכטען די שאפונג פון דער וועלט סאי די קליינע, סאי די גרויסע, און זיך אריינטראכטען אין זאבען וואס ער וויים ניט און די גאטהייט וועט פאר איהם ענטדעקט ווערען. דאס הייסט, ער וועט איבערצייגט זיין, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט. און טאקי צוליעב דעם, ווייל די היטעלשע חכמה איז ניט אנגע־וענדעט אויף אלע עקזיסטירענדע זאבען גלייך, ווייל פייער, למשל, האט אן אנדער אייגענשאפט און וואסער — אן אנדערע, דאריבער דארף מען זיך אריינ־טראכטען אין דעם צו פערשטעהן די זאך גרינדליך. וואהרים וועהן די סמנים פון חכמה וואלטען געווען אויף אלע בעשעפענים גלייך, וואלט זיכער ביי קיינעם קיין ספק נעווען אז איין מייסטער האט זיי געמאכט. עס וואלטען אין אזא פאל ניט נעווען קיין קלוגע און קיין נארענים און אלע וואלטען דעם ענין פערשטא־נען אויף איינעם און דעם זעלבען אופן.

און וואהרום האט דער בורא טאקי ניט אנגעווענדעט זיין חכמה אויף אלע בעשעפענים גלייך? וועהרט עס ערקלעהרט אזוי:

יעדע זאך וואס איז שטענדיג טהעטיג אין איינס; יעדע זאך וואס האט אימער איינע און די זעלבע אייגענשאפט אדער עובדא, איז א סמן, אז דאס איז ניט ווירקזאם מיט'ן אייגענעם רצון, ווייל דאס ווייל אזוי, נור ווייל די נאטור צווינגט עם דערצו. פייער ברענט שטענדיג און וואסער קיהלט, פערשטעהט מען, אז ניט דאס פייער און ניט דאס וואסער האט א קאנטראל איבער זיך, נור די נאטור צווינגט זיי צו האלטען זיך שטענדיג ביי זייערע אייגענשאפטען, מיט וועל־כע זיי זיינען בעשאפען געווארען. אבער א געגענשטאנד וואס האט ביכולת צו טהאן מיט זיין אייגענעם וויללען, טהוט עס ניט שטענדיג גלייך איינס און דאס זעלבע. א מענש, למשל, וואס האט א רצון, א וויללענס־קראפט, קען טהאן פער־

שידענע זאכען לויט זיין ווילען, און ווייל דער בעשעפער טהוט דאך אלעם מיט זיין הייליגען רצון און איז ניט געצוואונגען און איז ניט אונטערוואַרפען דער נאטור, האט ער זיינע שאפונגען געמאכט אנדערש אייגע פון די אנדערע, כדי צו צייגען, אז ער האט דאס אלעם געמאכט מיט'ן פרייען ווילען, אזוי ווי דער פסוק זאגט "כל אשר חפץ עשה" — וואס ער האט געוואלט, האט ער געמאכט. וועז אבער די גאנצע שאפונג וואלט געווען גלייך אין אייגענשאפטען אדער אין אויס־זהען, וואלט מען געקענט מיינען, אז דער בעשעפער איז פון א געוויסע קראפט געווען געצוואונגען אזוי צו באשאפען.

דאס איז אייגע פון די אורזאכען וואַרום די וועלט איז אזוי ווי זי איז. עס זיינען אויך דעם דא נאך טעמים, נאך אורזאכען, וועלכע אונזער שכל איז צו שוואך צו בעגרייפען.

איז אבער די פראגע: זיינען מיר מחויב צו בעאבאכטען די בעשעפענישען פון דער וועלט, אום פון זיי צו בריינגען א ראיה אויף דעם בעשעפערס חכמה? איז אונזער ענטפער: יא, מיר זיינען דאס מחויב צו טהאן על פי שכל, און לויט דער פסוק און אונזערע חכמים האבען אונז געלערנט.

מיר זיינען דערצו פערפליכטעט על פי שכל, ווייל מיר פערשטעהען דאך, אז מיר, רייד־עוודיגע בריאים, שטעהען העכער פון די בריאים וואס קענען ניט רעדען מיט דעם וואס מיר וויסען און בעגרייפען מעהר פון די לעצטע. איז וועז א מענש דענקט און וועגדעט אן זיין פערשטאנד צו פערשטעהען פיעל מעגליך חכמת הבורא, שטעהט ער אין א העכערע מדרגה פון א בהמה. וועז אבער ער פערנאכ־לעסיגט דאס און גיט זיך ניט די מיה צו טראכטען וועגען דעם, איז ער נאך ניידריגער פון דער אונווויסענדער בהמה, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "ידע שור קונהו וחמור אבום בעליו" ——— דער אקס קען זיין קויפער און דער עזעל — די קאַרעטע פון זיין ווירטה, און דער מענש וואס סטאַרעט זיך ניט פיעל מעגליך צו קענען זיין ווירטה, זיין בעשעפער, איז אלזא נארישער פון דעם אקס און פון דעם עזעל.

פסוקים וואס לערנען אונז אז מיר זיינען מחויב צו פארשען חכמת הבורא פון די שאפונג זיינען דא א סך. אין תהלים ווערט געזאגט: "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת" — וועז איך זעה דיינע הימלען וואס דו האסט בעשאפען, די לבנה און די שטערען וואס דו האסט פערפערטיגט, פער־שטעה איך דערפון די גאטהייט. עס זיינען דא פיעלע עהנליכע פסוקים אין תנ"ך, אבער עס איז ניט גוטיג אויסצורעכענען זיי אלע.

און אונזערע חכמים, די חכמי התלמוד האבען אונז אויך דאס זעלבע נע־לערנט. די גמרא זאגט, אז די וואס האבען בכח צו פערשטעהן אסטראנאמיע און זיי גיבען זיך ניט אפ מיט דעם, אויף יענע זאגט דער פסוק: „ואת פועל ה' לא יביטו" — זיי גיבען זיך אפ מיט וועלטליכע תענוגים און אויף דעם בעשעפער'ס קינסטליכע ארבייט אכטען זיי ניט און ווילען עס ניט זעהן. אין אן אנדער פלאץ זאגט די גמרא, אז מיר מענשען קענען לערנען בעשיידענהייט פון א קאץ, פא־מיליע רייניליכקייט אדער געשלעכטליכע אנשטענדיגקייט — פון א טויב, דרך ארץ — פון א האהן און דעם פערבאט פון גזלה — פון א מוראשקע. די דערמאהנטע בריאים זיינען נעהיט אין די דאזיגע זאבען און מיר מענשען, וועז מיר בעאבאכ־טען זייערע אויפפיהרונגען, קענען עס פון זיי לערנען.

פאלגליך, איז אונזער פפליכט צו קוקען און בעאבאכטען אלעס וואס מיר זעהען אויף דער וועלט, ווייל אלעס זאגט עדות אויף דעם בעשעפער'ס אייגהייט און חכמה אוז מיר קענען פון אלעס עטוואס לערנען.

פרק ג'

אבער ווי אייגענטליך קומט מען צו דער פרוף, צו דער איבערצייגונג איז נאטהייט דורך בעאבאכטען די שאפונג? מען קומט דערצו, ווען מען טראכט זיך אריין אין די הויפט יסודות, אין די מאטעריעס, פון וועלכע אלעס איז בעשאפען געווארען, דאס איז פייער, וואסער, ערד און לופט, און אין די אלע זאכען וואס די פיער יסודות האבען ארויסגעבראכט. מען דארף זיך אויך אריינטראכטען ווי יעדע עקזיסטירענדע זאך אויף דער וועלט איז צוזאמענגעשטעלט פון געוויסע חלקים און יעדער חלק בריינגט געוויסע נוצען. אקוראט ווי יעדער רעדעלע אדער שרייפעלע אין א מאשין איז נויטיג, אזוי איז אין יעדען געגענשטאנד נויטיג אלעס וואס עס ענטהאלט. מען דארף אויך בעטראכטען וואס פאר א נוצען יעדע זאך אלס גאנצע בריינגט, און בעאבאכטען דעם אויסזעהן פון יעדע זאך און דאס גייסטיגעם וואס די שאפונג ענטהאלט, דאס הייסט, דער כח החיים, די עקזיסטענץ קראפט וואס יעדע זאך האט אין זיך. מען מוז אויף אלעס אין דער וועלט קוקען מיט אפענע אויגען און ווי ווייט מעגליך פערשטעהן דעם תכלית, דעם צוועק פון יעדער בריאה, הן לעבעדיגע זאכען, הן רעדעוודיגע, ווי מיר מענשען, הן דוממים, שטומע זאכען, ווי, למשל, שטיינער אדער מעטאלען, הן וואקסונגען. דאס אלעס דארף מען בעטראכטען און פערשטעהן אז דער בעשעפער האט אלעס פינקטליך צוזאמענגעשטעלט אין געוויסע ארדנונגען, כדי אלעס זאל קענען א קיום האבען. און אויף וואס מען זאל ניט קוקען, איז אלץ אן אנצייגונג אויף'ן בעשעפער, אקוראט ווי א בגד, למשל, איז אן עדות, אז אימיצער האט עס אויפגענעהט, אדער א געביידע איז אן איבערצייגונג אויף איהר בויער.

און מען דארף וויסען, אז די נאכצע וועלט איז צוזאמענגעשטעלט פון מאטעריעלע שטאפען און גייסטיגעם, וואס איינע די אנדערע האלטען אויף אזוי ווי די לעבהאפט פון לעבעדיגע בעשעפענישען און זייערע קערפערם. אבער ניט אלעס קענען אלע מענשען זעהן און פערשטעהן. פאראן זאכען אין גאט'ס חכמה, וואס אפילו אומווייסענדע, נארמאנים זעהען אויף איין. למשל, דעם גאנג פון דער זון זעהען אלע און יעדער איינער פערשטעהט אז עס ליגט אין דעם א הימלשע חכמה און מיר מענשען און אנדערע ברואים גענישען דערפון. עס איז ניטא אזא שוטה וואס זאל זאגען אז די שיין פון דער זון איז ניט נויטיג און בריינגט ניט קיינע נוצען. פאראן וויעדער איינריכטונגען אין דער וועלט וואס נור א גאנץ גרויסער חכם, א ריכטיג אויפגעקלעהרטער מענש קען פערשטעהן זייער נויטוענדיגקייט. אויפ'ן פסוק: "וירא את כל אשר עשה והנה טוב מאד" — גאט האט געזעהן אז אלעס וואס ער האט בעשאפען איז זעהר גוט, זאגט די גמרא: "טוב מאד זה המות" — זעהר גוט, מיינט מען דעם טויט. דאס איז א זאך וואס איז פאר'ן אלגעמיינעם מענשען אומפערשטענדליך. ווי קען מען דאס, דאכט זיך, זאגען אז דער טויט איז בעשאפען גענוארען פון מענשען'ס טובה וועגען? אבער דאס איז אזוי און דער אמת'ער חכם קען פערשטעהן, אז דער טויט, די שטערבליכקייט צוויששען בעשעפענישען איז א תקנה, אן אויסבעסערונג

פאר דער וועלט און וועז ניט דער טויט, וואלט געווען ערגער. פארואן וויעדער א דריטער קלאם פון די סמנים פון בעשעפער'ס חכמה, וואם אונבעטראכטערהייד קען א מענש דייגקען, אז זיי זיינען ניט גוט; אבער וועז ער לייגט זיך איבער אין דעם און טהוט א ביסעל א טראכט, זעהט ער אייז אז ער האט א טעות גע־האם. מיר וועלען נעהמען, למשל, די סעזאנען פון יאהר, דעם זומער מיט'ן ווינ־טער, קען אמאל איינער דענקען אז דער ווינטער איז אן איבעריגע זאך, א זאך וואם בריינגט קיינע גוטעם און קיין הנאה פארי'ן מענשען; וועז אבער ער נעהמט זיך די מיה א טראכט צו טהאן וועגען דעם, גיפינט ער אויס, אז די פאלטע וע־טערען זיינען אויך נויטוועגדיג און בריינגען נוצען אין געווינסע הינזיכטען. אזוי זיינען אויך דא אנדערע זאכען, וואם זעהען אוים אונגוצבאר און ניט גוט; אבער אז מען טהוט נאר א ביסעל א טראכט וועגען דעם, ווערט מען איבערצייגט, אז עם איז ניט אזוי.

דעריבער דארף א מענש מיט שכל קוקען אויף די שאפונג ניט נור פון מאטעריעלען שטאנדפונקט. מען דארף אין זיינען האבען אז אין יעדע זאך ליגט עטוואם גייסטיגעם, עטוואם דעליקאטנעם, אין וועלכע מען דארף זיך פיעל מעגליך אריינטראכטען, און דאם אריינטראכטען זיך, דאם בעאבאכטען די שא־פונג מיט א נעדאנק, מיט א שכל איז פארי'ן מענשען אזוי ווי א לייטער, דורך וועלכען ער וועט אלע מאל דערגרייכען א העכערען שטאפעל אין די איבערצייי־גונג פון גאט'ס חכמה און זיינע חסדים אויף זיינע בעשעפנישען, און ער וועט איהם דיענען לויט די גרויסקייט און ערהאבענקייט, וואם ער וועט אין איהם אנערקענען און לויט די גוטעם און גנאדען וואם דער בעשעפער האט געטהאן מיט איהם איידער ער האט עטוואם געטהאן פארי'ן בעשעפער. וואהרום וועז א מענש טהוט דעם רצון פון גאט, טהוט ער דאך דאם ערשט באכדעם ווי גאט האט איהם געגעבען די מעגליכקייט דאם צו טהאן.

און אז דער מענש קומט צו דער מדרגה צו פערשטעהן גאט'ס חסדים, זאל ער זעהן וואם ער דארף נויטיג פאר זיין לעבען און עקזיסטענץ און דערפון זאל ער גענישען. איבעריגע זאכען, צו וועלכע מענשען האבען חשק און אהן וועל־כע מען קען אויסקומען, זאל ער דורכלאזען און ניט שטרעבען דערצו, ווייל צו פיעל קערפערליכער גענום וועגדעט אף דאם הארץ פון גאט, און א מענש דארף פערזארגען פארי'ן סוף, פאר יענער וועלט, וואוהין ער וועט קומען נאר זיין טויט.

דער מענש דארף בעטראכטען די וועלט און די גוטעם וואם מען קען דא גענישען ניט מעהר ווי א פארבערייטונג צו א רייזע, און ער דארף אין איהר נעהמען בלויז דאם וואם ער איז נויטיג צו דער רייזע, אבער ניט קיין איבע־ריגם. נור א נארר בעטראכט די וועלט אלס אן אייביגקייט פאר איהם און ער וועגדט אן אלע מעגליכקייטען אריינצוקריגען וואם מעהר. ער מיינט, אז ער לויפט און האוועט אלץ צו גונסטען זיין אייגענע פערזענליכקייט און ער בע־טראכט גארנים אז זיין מיה און זיין פראצע צו זאמלען וואם מעהר איז ארוים־געווארפען, וואהרום דאם קען איבערגעהן צו אנדערע ביי זיין לעבען און נאר זיין טויט געווים.

די צוויי, דער וואם קוקט אויף דער וועלט ווי מען דארף אויף איהר קו־קען, און דער שוטה וואם זוכט אריינצוכאפען וואם מעהר פון די וועלטליכע תענוגים, זייגען גלייך צו צוויי ברידער, וועלכע האבען ג'ירשינט לאנד פון זייער פאטער און זיי האבען זיך דערמיט צוטיילט. קיין אנדער זאך אויסער די

פעלד האבען זיי ניט געהאט. איז אייגער פון די ברידער געווען א בעל שכל אזא א פלייסיגער מענש, אזא דער צווייטער — פערקאהרט, א נאר אזא א פוילער. האט דער קלוגער אזא פלייסיגער איינגעזעהן, אז פון זיין שטיקעל לאנד אליין וועט ער קיין חיונה ניט ציהען, האט ער זיך פערדונגען צו ארבייטען אין פרעמ־ דע פעלדער, אבער ניט מעהר ווי אויף אזוי פיעל, אז ער זאל האבען אן אריימע אויסקומעניש, אזא אין די פערבליעבענע צייט האט ער ביסלעכווייז בעארבייט זיין אייגענע שטיקעל פעלד מיט גרויס חשק אזא פלייסיגקייט ביז ער האט זי אזוי אויסגעארבייט, אז ער האט פון איהר אליין געצויגען חיונה אזא נאך אפ־ געשפארט א קאפיטאל אויף שפעטער. דער צווייטער אבער, דער נארר אזא דער פוילער, האט ניט געקוקט אויף זיין אייגענע פעלד. ער האט געמוזט עפעס טהאן צו פערדיענען אויף עסען, אבער ווען ער איז פריי געווען האט ער געזוכט פער־ גניגענס אזא פערבראכט זיין צייט אין אומניצליכע זאכען. דערווייל איז זיין פעלד פערוויסט געוואקסען אזא ער איז קיינמאל צו קיין תכלית ניט געקומען.

א מענש מיט שכל דארף פערשטעהן, אז זיין אייגענע פעלד איז די עולם הבא, אזא דא, אויף דער וועלט, איז א פרעמדע פעלד. דארף מען זיך ניט אריינ־ טהאן אין דער עולם הזה קיין סך, בלויז פיעל עס איז נויטיג פאר'ן גוף, אזא די איבעריגע צייט ארבייטען פאר דער נשמה, אזוי ווי יענער קלוגער אזא פלייסיגער ברודער האט געטהאן מיט זיין פעלד אזא איז טאקי געקומען צו א תכלית. דער נארר אבער אזא דער פויל־ער טהוט פערקאהרט: ער ארבייט אויף א פרעמדע פעלד אזא זיין אייגענע פערלאזט ער. ער האט נור אין זינען דעם היינט אזא דעם שפעטער פערגעסט ער. מען דארף דעריבער דעם משל גוט בעטראכטען אזא אראפ־ נעהמען א מוסר.

אבער מיר קאהרען זיך אום צוריק צו דעם ענין פון חכמת הבורא, אין וועל־ כעם מיר זיינען מחויב אריינצוטראכטען זיך.

דיא חכמה פון דער וועלט שאפונג קענען מיר זאהן אויף זיעבענערליי אופנים. דאס הייסט: מען קען עס איינטיילען אין זיעבען הויפט חלקים. איז אמת'ען אבער זאהט מען דאס אויף יעדען שריט אזא טריט. אויף וואס מען זאל ניט א קוק טהאן אזא וועגען וואס מען זאל ניט א טראכט טהאן, איז אין אלעם דא הימעלשע חכמה אזא גענטליכע קונסט. מיר וועלען אבער ניט רעדען פון איינצעלנע זאכען, נור פון אלגעמיינע, אזא דיעזע זיינען, ווי זי שטעהט אין מיטען פון דעם ווערשטענס, לאמיר קוקען אויף אונזער ערד, ווי זי שטעהט אין מיטען פון דעם וועלט־רוים אזא די וואסערען, די ימים, זיינען אויף איהר, אויף דער ערד. די לופט איז איבער זיי בוידע, איבער דער ערד אזא איבער די ימים אזא דאס פייער, דער יסוד האש, איז העכער פון זיי אלע. דא האט איהר די פיער יסודות, וועל־ כע שטעהען שטענדיג אויף איין וואג אזא אויף איין מאס אזא וועלען קיינמאל ניט געענדערט. יעדער פון די דאזיגע עלעמענטען געפינט זיך אויף זיין פלאץ, וואס איז פאר איהם בעשטימט. די וואסערען פון די ימים, כאטש זיי זיינען העכער פון דער ערד, גיסען זיך ניט ארונטער, די וואסערען זיינען אזוי ווי איינ־ געצאמט, איינגעבונדען אזא נעהן ניט אריבער די גרענץ. דארף מען האבען א בעסערע געטליכע חכמה ווי דאס איז?

צווייטענס: זעהען מיר די הימעלשע חכמה איז אוגז מענשען גופא. דער מענש בכלל, וואס איז אן אזא פאר זיך אן עולם קטן, א קליין וועלטעל; דער מענש וואס די אלע שאפונגען זיינען פאר איהם אזא ער בעשעהנט די וועלט

און בריינגט איהר צו פאלקאמענהייט, איז א קינסטליכע בעשעפענים, וואס נור די הימעלשע חכמה האט געקענט בעשאפען.

דריטענס: זעהט מען נאט'ס חכמה אין די צוזאמענשטעלונג פון די קערפערליכע און גייסטיגע טיילען פון דעם מענשען, פון דעם שכל וואס דער בעשעפער האט איהם געגעבען און איהם געשטעלט העכער פון אנדערע בריאים דערמיט וואס ער קען רעדען.

פיערטענס: איז די הימעלשע חכמה אנזיכטיג אין אלע לעבעדיגע בעשעפענים, קליינע אזוי ווי גרויסע. מיר זעהען דאס אין די פליהענדע בעשעפענים, אין די שווימענדע, אין די קריכענדע און אין די וואס גההען אויף פיער פים. וועז מיר בעטראכטען ווי יעדע פון זיי האט אן אנדער אויסזעהן, אן אנדער פארמע, אן אנדער נאטור און אן אנדער אייגענשאפט, בעגרייפען מיר וואס פאר א חכמה עס ליגט אין זייער שאפונג.

פינפטענס: איז די הימעלשע חכמה אויבען אויף אין וואסונגען און אין מעטאלען, וואס זיינען בעשאפען געווארען פאר'ן מענשליכען געברויד. מען זעהט קלאהר ווי די נאטור פון וואסונגען און מעטאלען איז ניט גלייך ביי אלע, ווי יעדע זאך האט איהר בעזונדערע אייגענשאפט, איהרע בעזונדערע כחות, און מען מוז צוגעבען, אז זיי זיינען בעשאפען געווארען פון א קלוגען מייסטער.

זעקסטענס: לאמיר בעטראכטען די קלוגע אויפטהואכצען פון אונז מענשען, די פערשיידענע ארבייט וואס מיר מאכען פאר אונזערע בעקוועמליכקייטען, אלגעמיינע, ווי א שטייגער די קלוגע און קונציגע מיטעל וואס מיר ווענדען אן ארויסצוקריגען און פערפערטיגען אונזערע שפייזען אדער ארויסצוקריגען די מאטעריע פאר בגדים און פערפערטיגען די בגדים, און איינצעלנע זאכען וואס ניט אלע נויטיגען זיך אין דעם, ווי, למשל, די ארבייט פון מאכען ציערונג און דאס גלייכען. וועז מיר בעטראכטען דאס, וועז מיר נעהמען זיך די מיה צו בעאכאכטען די זאך ריכטיג, זעהען מיר, אז אין דעם ליגט אויך א הימעלשע חכמה. וואהרום וועז דער אויבערשטער וואלט די מענשען ניט ארייגגעגעבען דעם זינען צו טהאן אלעס וואס זיי טהוען און מאכען אלעם וואס זיי מאכען, וואלט די וועלט קיין קיום נעהאט.

זיעבענטענס: זעהט מען די צייכענס פון דער הימעלשער חכמה אין דעם וואס דער בורא האט אונז גענעבען די תורה און נעזעצע צו דיענען איהם און הנאה האבען דורכדעם אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם" — העבט מיך צו און נעניסט גוטעם און אייערע זעעלען זאלען פערגעניגען האבען. עס זיינען דא זאך פיעלע פסוקים, וואס דריקען אוים דאס זעלבע. און אז דער תורה, אז די נעזעצע וואס גאט האט נעגעבען זיינען אבהענגיג די נעזעצע און מנהגים פון לענדער און רעגיערונגען. וועז ניט די ערשטע נעטליכע נעזעצע, וואלטען מענשען ניט נעוואוסט און ניט נעהאט קיין בעגריף פון שאפען נעזעצע, א זאך וואס בריינגט נוצען דער וועלט און דער מענשהייט. און די טבע, די נאטור האט א שיכות מיט דער תורה אויף אזא שטופע ווי א קנעכט צו זיין ווירטה. וואהרום די כחות פון דער נאטור פאלגען נאך די פערזאגען פון די נעטליכע נעזעצע, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „ועבדתם את ה' וברך את לחמך" — אז איהר וועט דיענען גאט, וועט ער בענשען אייער ברויט. אדער: „אם שמוע תשמע לקול ה' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך" — אויב דו וועסט הערען גאט'ס

שטימע און דו וועסט טהאן דאס וואס ער פערלאנגט, וועל איך דיך בעשירמען פון די קראנקהייטען וואס איך האב געבראכט אויף די מצריים, און נאר פיעלע אזעלכע פסוקים, וואס דריקען אויס, אז די קראפט פון דער נאטור איז אב־הענניג אן דער תורה, אן די געזעצע, פאלגט מען זיי אויס, איז די נאטור גוט און מילד צו די מענשען; וועו ניט, ברייננט זי שלעכטעם אויף דער מענשהייט.

פרק ד׳

אבער וועלכער פון די זיעבען צייכענס אויף חכמת הבורא, וואס זיינען אויסגערעכענט אין פאריגען פרק, איז נעהענטער צו אונז? און איז וועלכע פון די זיעבען דארפען מיר זיך מעהר אריינטראכטען, אום צו וועדען איבערצייגט אין דעם בעשעפער׳ס חכמה און זיינע חסדים מיט אונז? וועלען מיר זאגען, אז די איבערצייגונג קען קומען פון יעדע פון די זיעבען זאכען; אבער אויב מיר דארפען זיך אין וועלכען עס איז ענין מעהר אריינטראכטען, איז דאס אין דעם וואס איז נעהענטער און מעהר בעקאנט צו אונז, און דאס איז: די חכמה און גבורה וואס עס ליגט אין די בעשאפונג פון מענשען גופא, דאס קלייגע וועלטעל וואס איז די חויפט אורזאך פון די גאנצע וועלט־שאפונג.

און מיר דארפען בעטראכטען בסדר פון דעם אנפאנג ווי אזוי דער מענש־ליכער קערפער ווערט ענטוויקעלט, ווי ער ווערט געבוירען, ווי די טהייל־ען, פון וועלכע ער בעשטעהט, זיינען צוזאמענגעקניפט, ווי זיינע גליעדער זיינען צוזאמענגעשטעלט, די נוצען וואס ער האט פון יעדעם גליעד, און וואורום דער מענש מוז זיין ווי ער איז. נאכהער דארפען מיר בעטראכטען ווי אלעם איז אייגנעריכטעט צו גונסטען די מענשליכע בעשעפניס, ווי אלע זיטען און אויפ־פיהרונגען פון מענשען, זיינע גייסטיגע כחות, זיין פערשטאנד, זיינע נאטיר־ליכע נייגונגען, הן שטענדיגע, הן צופעליגע, האבען א נעוויסען צוועק, א געוויסע כונה צו נוטען. און אז דאס וועט אונז קלאהר ווערען, וועט אונז פיעל קלאהר ווערען וועגען דער וועלט בכלל, וויל דער מענש איז, ווי געזאגט, אן און פאר זיך א קליין וועלטעל און איז גלייך צו דער גרויסער און בריטער וועלט. א געוויסער חכם האט שוין לאנג געזאגט, אז די פילאזאפיע, די אויפקלעהרונג ליגט אין קענען זיך אליין. וויים א מענש זיך אליין, בעגרייפט ער די חכמה און געטליכע קונסט פון זיין שאפונג, פערשטעהט ער אויך די גאטהייט. און אזוי האט אויך איוב געזאגט: "ומבשרי אחזה" — פון מיר אליין זעה איך די גאטהייט.

און וויבאלד אז דאס איז אזוי, געפין איך פאר נויטיג צו שרייבען צו ביסלעך פון יעדען ענין, כדי אויפמערקזאם צו מאכען די יעניגע וואס פער־נאכלעסיגען צו דענקען וועגען דעם, אז זיי זאלען זיך אין דעם אריינטהאן און דאס וועט זיי ברייננען צו טראכטען וויייטער און נאכפארשען איבער זאכען, וואס איך וועל ניט דערמאהנען, און וועלען וויסען צו דאנקען דעם בעשעפער פאר די חסדים וואס ער טהוט מיט זיי.

צוערשט דארף זיך יעדער נעהמען אין זינען דעם אנפאנג פון דעם מענשען און זיין קומען אויף דער וועלט, און דורכדעם אליין וועט ער שוין אנערקענען גאט׳ס נענאדען וואס ער האט איהם געבראכט אין עקזיסטענץ פון גאר ניט. און דאס איז דער סדר הבריאה, די אָרדנונג פון די בעשאפונג פון מענשען:

ער פאנגט זיך אן פון די פיער יסודות: פייער, וואסער, לופט און ערד, וואס זיי זיינען דער אריגינאל פון אלע שאפונגען פון דער וועלט. פון די פיער יסודות קומען ארויס וואקסונגען. די וואקסונגען ווערען פערוואנדעלט אין נאהרונג, אין שפייז. פון די שפייז, וואס דער מענש עסט, בעקומט ער בלוט און זוימען, וועלכע געהען איבער צו דער קאטעגאריע פון א לעבעדיג בעשעפענים אין בויך פון דער מוטער. דאן ווערט די דאזיגע בריאה'לע א מענש, א לעבעדיגעס וועזן וואס קען רעדען. און ער ווערט ענטוויקעלט און וואקסט אויס און עס קומען פאר אין זיין לעבען געווייסע ענדערונגען און פערשיעדענע סבות און פאסירונגען און שטענדיגע איבערגאנגען פון איין שטופע צו אן אנדערע. און דאס אלעס איז פון בעשעפער פאראוים אויסגעטאכטע און בעשטימט פון מענשע'ס טובה וועגען.

און אז מען וויים שוין און מען פארשטעהט שוין דאס, דארף מען זיך אריינטראכטען ווייטער אין די צוזאמענשטעלונג פון דעם קערפער פון מענשען און זיין נשמה. דער קערפער, ווי מיר וויסען שוין, ענטהאלט די פיער יסודות, וועלכע זיינען איגענטליך איינס דער קאנטראסט פון דאס אנדערע, און די גייסטיגע נאטורען פון מענשען זיינען אויך ניט גלייך. יעדער מענש קען זיין אי פרעהליך, אי אומעטיג; אי מילד, אי שטרענג, און דאס גלייכען. דאך האט דער בעשעפער די אלע יסודות און כחות פראייניגט און עס פערוואנדעלט אין א קערפער וואס זעהט אויס אייגנס, כאטש זיינע איגענשאפטען און נאטורען זיינען א סך.

און דאס גופא, וואס אין דעם מענשען זיינען פראייניגט קערפער און גייסט אדער גוף און נשמה, צוויי קאנטראסטען, וועלכע זיינען אזוי צוזאמענגעבונדען אז זיי הארמאנירען אייגע ניט די אנדערע — דאס גופא איז א וואונדערליכע זאך, וואס נור די הימעלשע חכמה האט נעקענט אויפטהאן.

מען דארף זיך אריינטראכטען ווי דער רוח החיים, דער לעבענס אטהעם, די נאטירליכע היץ, די בלוט, די אדערען, די מארך־ביינער און די נערוועז שאפען די לעבענס־קראפט אין דעם מענשען, און דער בעשעפער האט געשאפט מיטעל צו היטען און בעשיצען די דאזיגע דעליקאטע לעבענס פאקטארען פון אל־דאס־ביין דורך די לייב, די ביינער, די הויט, די האר און די נעגעל, וואס דעקען זיי צו און בעוואכען זיי פון שלעכטע פאסירונגען. דאן דארף מען זיך נעהמען איז זיינען ווי גרוים עס זיינען די גענאדען פון בעשעפער וואס ער האט דעם מענשען אנפאנגס נעגעבען א נעלעגער אין זיין מוטער'ס בויך, א זיכערער פלאץ, וואו קיין האנד קען איהם ניט דערגרייכען און עס קומט צו איהם ניט צו קיין היץ, ניט קיין קעלט און ער ליגט דארט בעוואהרענט אזוי ווי אין א שטארקען פאנצער, און ער ווערט דארט פערזארגט מיט נאהרונג פון די שפייז וואס זיין מוטער עסט, און ער וואקסט און ענטוויקעלט זיך ביז ער בעקומט איגענע בעוועגונגס־קראפט, דורך דעם וואס ער קריגט זיין נאהרונג אהן שום מיה אין א פלאץ וואו קיין מענש קען בשום אופן ניט צוקומען.

און וואס זיין קערפער ווערט גרעסער אלץ מעהר נאהרונג קריגט ער דארט, און דאן קומט ער אליין ארויס אויף דער וועלט דורך די הילף און די גענאדען פון גאט וואס איז א רחום וחנון. און וועז דער מענש ווערט געבוירען איז ער שוואך. ער בעזיצט ניט אלע חושים, אלע געפיהלען פון אן ערוואקסענעם מענשען. ער האט בלויז דעם חוש המשוש, דעם געפיהל אנצוטאפען געגענ־

שטענדע מיט זיינע העגטלעך, און דעם חוש הטעם, דער געפיהל פון פיהלען א טעם, א געשמאק אין די נאהרונג וואס ער קריגט. און דער בעשעפער האט שוין פֿאראוים פאר איהם צוגעגרייט זיין שפייז פון זיין מוטער'ס בריסט, וועלכע פליסען מילך, א זיסע און געשמאקע פליסיגקייט, פון וועלכעם דאס קינד האט הנאה. און עס איז אזוי איינגעריכטעט מיט א רעכענונג, אז די מילך זאל ניט נעהן צו לאנגזאם און ניט צו שנעל, כדי דאס קינד זאל לייכט קענען זויגען און זיך ניט דערהונגרען מיט א צו שטארקען שטראם מילך.

נאכהער וועט דעם מענשענ'ס קערפער שטארקער און ער בעקומט שוין די געפיהלען פון זעהן און הערען. און דער בעשעפער האט אין די הערצער פון זיינע עלטערען איינגעפלאנצט א ליעבשאפט צום קינד, כדי דאס האדוועז איהם זאל אויף זיי ניט זיין קיין שווערע לאסט. און זיי היטען איהם און גיבען אויף איהם אכטונג בעסער ווי אויף זיך אליין און בעזארגען איהם מיט אלע בעקוועמליבקייטען. דאן, וועז דאס קינד וועט עלטער און זיינע בעדערפניסע זיינען מעהר, פער'מיאוס'ן איהם אויך ניט זיינע עלטערען און זיי גיבען איהם אלעם וואס ער דארף, אפילו וועז ער פערשטעהט נאך ניט צו אנערקענען די מיה וואס זיי בעמיהען זיך פאר איהם און די לאסט וואס עס ליגט אויף זיי צו בעזארגען איהם מיט אלעם וואס זיין הארץ גלוסט.

און וועט דאס קינד נאך עלטער, קען ער שוין רעדען און זיינע קערפער־ליכע און גייסטיגע געפיהלען וועהרען שטארקער, און ער ענטוויקעלט זיך אלץ מעהר און מעהר ביז ער וועט א פאלקאמענער מענש. און דאס וואס דער מענש וועט לכתחילה ניט געבוירען מיט פולען שכל, איז אויך פון זיין טובה וועגען. וואהרום וועז א קינד וואלט געבוירען וועהרען מיט פערשטאנד און וואלט פער־שטעהן, אז ער איז געגען אנדערע א שוואך בריאה־לע; וועז ער וואלט געהאט א באגריף, אז אנדערע מענשען זיינען מעהר בעווען־גליד, קענען גענהן און טהאן אלעם און האלטען זיך אליין ריין, וועהרענד ער, דאס קליין קינד, איז הילפלאז און קען דאס ניט, וואלט ער דערפון געהאט גרויס עגמת נפש און וואלט אפשר נעשטאַרבען פון קלעמענים.

און עס איז וואונדערבאר, אז דאס וואס א קינד וויינט, איז אויך פון זיין טובה וועגען. מעדיצינער זאגען, אז אין א קינד'ס מח געפינט זיך א פליסיגקייט, וואס איז שעדליך פאר איהם וועז דאס פערבלייבט דארט, האט די נאטור געמאכט, אז די קליינוואגע זאלען וויינען און יענע שעדליכע פליסיג־קייט קומט ארויס אין דער פארמע פון טרעהרען און זיי וועהרען דורכדעם נצול פון שלעכטע פאלגען. און דאס וואס ביי קינדער בייטען זיך די צייהן איז אויך א חסד פון גאט. וועז דאס קינד איז גאנץ יונג און עסט ניט קיין הארטע זאכען דארף ער האבען אנדערע צייהן און וועז ער וועט עלטער דארף ער האבען אנדערע, שטארקערע ווי די פארינע. און וועז די צייהן בייטען זיך ביי איהם, פאלגען זיי ניט ארויס אלע מיט אמאל, נור איינציגוויז, כדי ער זאל ניט פער־בלייבען אינגאנצען אהן צייהן און ניט קענען צוקייעו זיין שפייז.

און דאס וואס אויף קינדער קומט פיעלע מינים קראנקהייטען ווי פאקעז, מאזלען און נאך אזעלכע, איז אויך מיט א געווייסען אבזיכט, מיט א געווייסע כונה פון הימעל, כדי דער יונגער מענשעל זאל קענען די וועלט און זאל ניט מיינען אז זי איז דורכאוים גוט און פארגעניגענד. וואהרום וועז א מענש זאל אזוי דענקען, וואלט ער בעהערשט געווארעז פון געווייסע תאוות, פון לוסט צו

זאכען וואס זיינען ניט רעכט און ניט פיין און וואלט געווען ניט בעסער פון א בהמה.

דאן דארף דער מענש בעאבאכטען די נוצען וואס האט פון די גליעדער פון זיין קערפער און ווי יעדעס גליעד איז איינגעריכטעט פאר א געוויסען צוועק, די הענד, צו נעהמען און צו געבען; די פים, צו געהן; די אויגען, צו זעהן; די אויערען. צו הערען; דער נאז, צו שמעקען; די צונג, צו רעדען; דאס מויל, צו עסען; די צייהן, צו קייען; דער מאגען, צו קאכען; דער לעבער צו לייטערען, צו סטאלירען די שפייז, און אזוי יעדעס גליעד, יעדער ארגאן, סיי אן אויס־ווייניגסטער, סיי אן אינעווייניגסטער, האט א געוויסע אויפגאבע וואס ווערט דורך איהם דורכגעפיהרט און אלעס איז נויטיג, אלעס מוז זיין, ווייל די אלע אברים און אדערען וואס געפינען זיך אין מענשען'ס קערפער זיינען געשלאסען איינע אין די אנדערע און מען מוז אלעס האבען. און פיעל מיר זאלען זיך ניט צוקוקען, פיעל מיר זאלען ניט בעאבאכטען דעם געבוי פון אונזער קערפער, ווען אלץ פערבלייבען מעהר וואס מיר ווייסען ניט וועגען די נוצען וואס יעדעס גליעד בריינגט ווי מיר ווייסען יא.

און אריינטראכטענדיג זיך אין דעם ענין קען מען זעהן ווי די נאטור ארבייט און איז ווירקזאם אין מענשען'ס קערפער, ווי די שפייז וואס דער מענש פער־דייהעט ווערט פערנאנדערגעטהיילט אין יעדעס גליעד. יעדער ארגאן בעקומט זיין געהעריגען חלק, און אין דעם ליגט א געטליכע חכמה, ווי דוד המלך זאגט: „כל עצמותי תאמרנה: ה' מי כמוך" — אלע מיינע ביינער זאגען: ווער איז נאך אזוי ווי דו גאט. דאס הייסט, אז בעאבאכטענדיג די ביינער, די אברים פון מענשען, זעהט מען אין דעם די גאטהייט און עס איז גליך ווי די ביינער אליין זאלען רעדען פון גאט'ס גרויסקייט.

לאמיר בעטראכטען דעם פראצעס פון עסען. דאס עסען געהט ארונטער אין בויך דורך א גליכען וועג, דורכ'ן ושט, דאן ווערט עס אין די נעדערים צומאהלען בעסער ווי די צייהן האבען עס צוקייעט. דאן שיקט דער מאגען נאהרונג צום לעבער דורך דינע אדערען, וואס זיינען געמאכט ווי א זיפ, כדי אהין זאל ניט אריינקומען קיין גראבע זאך. און דער לעבער פערוואנדעלט די שפייז אין בלוט, וועלכע צושפרייט זיך איבער'ן גאנצען קערפער דורך געוויסע רעהרען וואס זיינען דאריף געשאפען. און דער אפפאל, די שעדליכע שטאפען ווערען אפגעטהיילט פון די נאהרענדע. און אלעס ווערט געלייטערט און גע־רייניגט, כדי קיינע שעדליכע שטאפען זאלען אויפדריינגען אין קערפער און זאלען איהם ניט קראנק מאכען.

דאן דארף מען בעטראכטען אונזער שטים־ארגאן, ווי ער בריינגט ארוים די קולות און אפקלאנגען וואס קומען ארוים פון די ליפען, פון צונג, פון די צייהן, פון גומען און פון האלז. ווי עס איז בעוואוסט, אז די אותיות "בומף" קומען ארוים פון די ליפען, "דטלנת" — פון צונג, "זשרץ" — פון די צייהן, "גיכק" — פון גומען, און "אהע" — פון האלז. אונזער שטים אדער רעדע ארגאן איז זעהר א קונציגע זאך, און אזוי יעדעס פיצעלע אין אונזער קערפער איז געמאכט מיט חכמה און צוליעב געווייסע צוועקען. אביסעל ווייסען מיר און מיר פערשטעהען און א טהייל ווייסען מיר ניט און פערשטעהען ניט.

אויך דארף א מענש בעטראכטען די פיער כחות פון זיין קערפער און וואס זיי טהוען אויך. די פיער כחות זיינען דער כח המושך, די ציהונגם קראפט,

וואס ציהט דאס עסען ארונטער אין מאגען; די אויפהאלטס קראפט, וואס האלט אויף די שפייז ביז עס ווערט איבערגעקאכט און איבערגעארבייט; די קאך קראפט, וואס קאכט איבער די שפייז און ציהט פון דעם ארויס דעם עסענץ, די נאהרונג; און די שפאר קראפט, וואס שפארט ארויס די פסולת, דעם אפפאל, וועלכען דער קערפער דארף ניט.

אט די פיער כחות האבען די אויפגאבע צו דיענען דעם מענשען און טהאן אלעס וואס עס איז גוט פאר איהם. דער מענש בכלל איז אזוי ווי א קעניג און די פיער דערמאהנטע כחות זיינען זייער משרתים. די ערשטע בעזארגען איהם מיט זיינע נויטיגע בערערפניסע און דער לעצטער ראמט ארויס די שמוץ, די אומנוצליכע זאכען פון זיין הויז.

פרק ה׳

נאכדעם וויא מען בעטראכט גוט דאס אויבענגעשריעבענע וועגען דיא קערפערליכע כחות און אייגענשאפטען, דארף יעדער מענש א טראכט טהאן וועגען די גייסטיגע געפיהלען וואס ער בעזיצט און די נוטצען וואס דער מענש האט פון דעם כח המחשבה, דער געפיהל אדער די אייגענשאפט פון דענקען, דעם געפיהל פון זכרון, די אייגענשאפט צו גדענקען זאכען, די פערגעסונג, דעם געפיהל פון שהמעז זיך, דעם שכל און די רעדונגס־קראפט, און ער וועט זיך איבערצייגען אז ער מוז דאס אלעס האבען און קען אהן דעם ניט אויסקומען. וועז א מענשען זאל פעהלען בלויז דער זכרון, וואס וואלט ער געטוינט אויף דער וועלט? און ווי שעדליך וואלט עס געווען פאר איהם אין אלע הינזיכטען? ער וואלט ניט געדענקט וואס ער האט שוין אפגעטהאן און וואס ער דארף נאך טהאן; ער וואלט ניט געדענקט וואס ער האט געגומען און וואס ער האט געגעבען; וואס ער האט געזעהן און וואס ער האט געהערט און וואס ער האט גדזאגט און וואס עמיצער האט איהם גדזאגט. ער וואלט ניט גדדענקט וועד עס האט איהם א טובה געטהאן, און וועד עס האט איהם א רעה געטהאן; וועד עס האט איהם געהאלפען און וועד עס האט שאדען געטהאן. ער וואלט אפילו ניט געטראפען דעם וועג, מיט וועלכען ער איז שוין פיעל מאל גענאנגען. ער וואלט זיך קיין זאך ניט געקענט אויסלערנען אפילו וועז ער וואלט אויף דעם געהארעווטע זיין גאנצען לעבען. עס וואלט איהם ניט געהאלפען קיין פראקטיקע און ער וואלט קיינמאל ניט געקענט מעסטען א זאך וואס קען קומען פון א זאך וואס איז שוין אייגמאל גדווען. ער וואלט, הייסט עס, ניט געקענט נעהמען קיין ראיה אויף דער צוקונפט פון דער פערגאנגענהייט, און ער וואלט זיך אינגאנצען אויסגעטהאן פון דעם מין מענש.

דאס וועלבע איז אויך מיט׳ן כח השכחה, מיט דער אייגענשאפט פון פערגעסונג, וואס דער מענש בעזיצט. וועז א מענש זאל ניט האבען דיעזע אייגענשאפט, וואלט ער קיינמאל ניט געלעבט אהן טרויער און עגמת נפש. קיין פרייד אין דער וועלט וואלט ביי איהם ניט אוועקגענומען זיין שטענדיגען אנמוטה און ער וואלט קיינמאל קיין הנאה געהאט פון לעבען. וועז ער וואלט שטענדיג געהאט אויפ׳ן זינען די בייזע בעגעגעניסען וואס קומען און קענען קומען אויף דער וועלט, וואלט ער קיינמאל קיין רוה ניט געהאט אז וואלט אלץ געטראכט און גדקלעהרט ווי אזוי אויסצומיידען זיי, אט די דאזיגע בע־

געגניסען. זעהט מען דאָך דערפון, או כאָטש זכרון און פערגעסונג זיינען צוויי קאָנטראסטען, דאָך זיינען די ביידע געפיהלען אדער אייגענשאפטען אייגענפאָנצט אין מענשען און ביידע ברייגען איהם נוטצען און ביידע זיינען פון זיין טובה וועגען.

איצט לאָמיר נעהמען דעם געפיהל פון בושה, פון שעהמען זיך, וואָס בלויז דער מענש בעזיצט, אָבער ניט קיינע אנדערע בעשעפענישען. לאָמיר עס בעטראכטען און זעהען וואָס פאר א נוטצען דאָס ברייגט דעם מענשען.

וועו מענשען וואָלטען זיך ניט געשעהמט פאר מענשען, וואָלטען פיעלע קיין אורה ניט אריינגענומען צו זיך אין הויז, מען וואָלט צוגעזאָגט און ניט געהאלטען וואָרט, איינער דעם אנדערען וואָלט קיינע טובות געטהאָן, און מען וואָלט זיך ניט דערווייטערט פון שלעכטע טהאטען. דער גפעיהל פון בושה איז אין פיעלע זאכען מעהר וויכטיג וויי געבאָטען פון דער תורה. די תורה האָט, למשל, אָנגעזאָגט: "כבד את אביך ואת אמך", פון דעסטוועגען וואָלטען א סך די דאָזיגע מצוה ניט מקיים געווען און זיי וואָלטען זייערע עלטערען ניט געהאלטען עהרליך, בכבוד, וועו זיי וואָלטען זיך ניט געשעהמט פאר לייטען. וואר שמועסט אנדערע מענשען, ניט פאטער און מוטער, וואָלט מען גענוים ניט נוהג כבוד געווען. וועו ניט די חרפה פאר לייטען, וואָלטען א סך ניט מקיים געווען די מצוה פון השבת אבדה. געפונען, איז מיינם, וואָלטען זיי געזאָגט, און וואָלטען געפונענע פרעמדע פערלוסטען ניט אווענק־געגעבען, און וואָלט נאָר עברות בעגאנגען. וועט איהר דאָך פרעגען: מען זעהט דאָך אָבער פאָרט, אז מענשען בעגעהען די דאָזיגע עולות? איז דער תירוץ, אז די וואָס טהוען דאָס האָבען פון זיך אראָפגעווארפען די בושה, אזוי ווי דער פסוק זאָגט: "ולא ידע עול בשת" — דער בעל עולה, דער פערברעכער וויים ניט צו שעהמען זיך. וועט מען זיך דאָך וואונדערען: וואָרום האָט דער בעשע־פער אייגענפאָנצט אין מענשען די טבע צו שעהמען זיך פאר מענשען און ניט פאר איהם, פאר גאָט גופא? איז דער תירוץ: אז וועו דער מענש וואָלט געהאט בושה פאר גאָט, וואָס זעהט זיינע מעשים און קוקט אויף איהם שטענדיג, און די בושה וואָלט איהם אָפגעווענדט פון זינד, וואָלט ער דאָך געווען א מוכרח, א נעצווואונגענער צו טהאָן גאָט'ס געבאָטען, דאָס הייסט: די נאטור פון שעה־מען זיך וואָלט איהם געצווואונגען דע־צו, און דאָס וויל דער בעשעפער ניט. ער וויל אז דער מענש זאָל האָבען די בחירה, דעם אויסוואהל, צו דיענען איהם מיט זיין אייגענעם רצון, ניט עפעם זאָל איהם טרייבען דערצו, כדי עס זאָל איהם דערפאר קומען שכר. וואָרום וועו דער מענש זאָל דיענען גאָט אוים א נאטירליכע נייגונג, פארוואָס וואָלט איהם געקומט שכר?

אָבער כאָטש די נאטור האָט אונז ניט אריינגענעבען דעם גפעיהל פון בושה פאר'ן בעשעפער, דארפען מיר אָבער האָבען בושה פאר איהם אוים אייגענע איבערצייגונג, אז מיר זיינען מחויב איהם צו דיענען און אז ער זעהט און גיט אכטונג אויף אלעם וואָס מיר טהוען, הז אין דער עפענטליכקייט, הז אין געהיים.

אָבער וועגען דעם שכל, וואָס דער בורא האָט אונז געשענקט און דעם גפעיהל צו פערשטעהען און בעגרייפען מיט אונזערע געדאנקען וואָס ער האָט אונז געגעבען, וואָס אין דיעזען פרט זיינען מיר די איינציגע פון אנדערע לעבעדיגע בעשעפענישען — וועגען דעם דארפען מיר זיך ניט פיעל אריינ־

טיעפען צו וויסען די גרויסע נוטצען וואס מיר האבען דערפון, וויל דאס איז אויבען אויף. דער שכל דיקטירט אונז וויי אזוי צו פיהרען זיך מיט אונזער גוף, וויי אזוי צו בעוועגען אונזערע גלידער. אויסער די וואס דער שכל איז פון זיי אוועקגענומען געווארען דורך א צופאל וואס האט פאסירט מיט זייערע מחות, משוגעים, הייסט עס, וויסען דאס ניט און פערשטעהען ניט. אבער ניט נור דאס: מיט אונזער שכל ערגרייכען מיר זעהר פיעל. דער שכל לערענט אונז אז עס איז דא א בעשעפער, א קלוגער שטענדיג עקזיסטירענדער אייגציגער בעשעפער, אן אלער־הערשער, וואס קען ניט געמאסטען ווערען מיט צייט אדער ארט, וואס מען קען, הייסט עס, אויף איהם ניט זאגען, אז ער האט זיך אנגעפאנגען אין א געוויסע צייט און געפינט זיך אין א געוויסען ארט, און מען קען צו איהם ניט צורעכענען קיינע אייגענשאפטען פון בעשעפענישען, און ער איז הער כער און ערהאבענער פון די געדאנקען פון די ברואים וואס געפינען זיך אויף דער וועלט. איז א רחום וחנון און א וואהלטהעטער וואס איז ניט גליך צו קיין זאך און קיין קען פערגלייכט ווערען צו איהם. אט דיעזע ידיעות האבען מיר צו פערדאנקען אונזער שכל. וועז ניט דער שכל, וואלטען מיר דאס ניט געוואוסט.

און אז מיר פערשטעהען דאס, פערשטעהען מיר אויך מיט'ן שכל, אז מיר זיינען פערפליכטעט צו דיענען גאט ווי געהעריג איז פאר די אלגעמיינע און אייגצעלנע חסדים און טובות וואס ער טהוט מיט אונז. דורך'ן שכל פערשטעהען מיר אויך די וואהרהייט פון גאט'ס תורה וואס איז געגעבען געווארען צו זיין נביא משה, עליו השלום. און וויל דער מענש האט שכל און אנערקענט די גאטהייט, רעכענט זיך מיט איהם דער בעשעפער און קוקט נאך זיינע מעשים אויב זיי זיינען גוטע אדער שלעכטע. דער וואס האט קיין שכל, דער משוגענער, יענעם פעהלט אין גאנצען די מענשליכקייט און ער קען ניט געהאלטען ווערען פעראנטוואָרטליך פאר זיינע טהאטען.

וויטערע מעלות פון אונזער שכל זיינען, וואס דורך דעם בעגרייפט דער מענש זאכען וואס ער קען ניט בעגרייפען מיט זיינע קערפערליכע געפיהלען. דורך'ן שכל פערשטעהט ער זאכען וואס ער קען ניט זעהן מיט די אויגען אדער הערען מיט די אויערען. אזוי ווי, למשל, דאס וואנדערען פון שאטען. א מענש זעהט דעם שאטען פון וועלכען עס איז געגענשטאנד איז איין פלאץ און שפעטער זעהט ער איהם אויף אן אנדער פלאץ, פערשטעהט ער מיט'ן שכל, אז דער שאטען שטעהט ניט אויף איין ארט, כאטש ער האט מיט זיינע אויגען ניט געזעהן ווי דער שאטען האט זיך אפגערוקט. אדער וען וואסער טריפט א לאנגע צייט אויף א שטיין, איז די טבע אז אויף יענעם פלאץ ווערט א גריבעל. וען מען קוקט זיך צו בעת דאס וואסער רינט טראפענווייז זעהט מען ניט אז אין שטיין זאל ווערען עפעם אן ענדערונג. וען מען זעהט אבער אין א ציים ארום, אז עס איז שוין אויסגעקלאפט א גריבעל, פערשטעהט מען מיט'ן שכל, אז די טראפענס וואסער האבען דאס אויסגעקלאפט.

און מיט'ן שכל וויים דער מענש אונטערצושיידען פון אמת צו פאלשקייט, צוויישען א סך און א ביסעל, צוויישען גוטס און שלעכטס, צווישען דאס בעסטע און דאס ערגסטע, צווישען זאכען וואס דארפען זיין, וואס קענען זיין אוז וואס קענען ניט זיין. מיט'ן שכל פערקנעכט דער מענש אנדערע לעבעריגע ברואים און זיי בעריענען איהם און טהוען פאר איהם ארבייט. מיט'ן שכל

וויים דער מענש דעם גאנג פון די פֿלאנעטען, ווי ווייט זיי זיינען אייניע פון די אנדערע און אין וואָס פֿאר א ריכטונגען זיי בעוועגען זיך. דורך'ן שכל לערנט דער מענש די רעכענונג קונסט און פיעלע אנדערע מלאכות און חכמות, וואָס עס דארף פערנעהמען פיעל פֿלאץ אויסצורעכענען זיי.

און אזוי, אז איהר וועט זיך אריינטראכטען אין אלע אייגענשאפטען פון מענשען, וועט איהר אויסגעפינען אז זיי בריינגען פאלשטענדיגע נוצען אזוי גוט ווי דער שכל.

נעהמט די רעדונגס קראפט און בעטראכט וואָס פאר א גוטעס דאָס בריינגט אונז מענשען, ווי דורך דעם קען דער מענש ארויסבריינגען די געדאנקען וואָס זיינען בעהאלטען אין זיין מח, ווי ער מאכט זיך פערשטענדליך דורך'ן רעדען און ווי ער פערשטעהט דורך דעם אנדערע. דער צונג איז דער הארץ'ס פעדער און א שליח וואָס טראגט איבער פערבארגענהייטען פון אייניעם צום אנדערען. וועו ניט דאָס רעדען וואלטען זיך מענשען ניט קאמפאנירט אייניע מיט די אנדערע, וואלטען ניט געוועו געזעלשאפטליך און וואלטען געווען ווי בהמות.

דורך'ן רעדען קען מען זעהן און וויסען דעם אונטערשייד פון מענש צו מענש. דורך דעם וויים מען אויב אייניער איז קלוג אדער נאריש, ארעגטליך אדער פערדארבען און דורך דעם וועו מענשען פערבונדען אייניע מיט די אנדערע און דאָס פערבינדט אויך דעם מענשען מיט'ן בעשעפער, וואָרום וועו א מענש פיהלט זיך אומגערעכט געגען גאָט, טהוט ער תשובה און בעט ער זאָל איהם מוחל זיין. און עס איז שוין לאנג געזאגט געוואָרען, אז דער עיקר מענש איז דאָס הארץ און דער צונג און דאָס בריינגט די בעשעפנים וואָס מען רופט מענש צו דער מדרגה פון א מענשען, און דערמיט איז ער אפגעזונדערט, אנדערש פון די בהמות.

דאן דארף א מענש בעטראכטען די גרויסע נוצען וואָס ער האָט פון דעם וואָס דער בעשעפער האָט איהם געגעבען דעם שכל צו לייענען און שרייבען. דורך די אותיות פון שריפט, האָט דער מענש די מעגליכקייט צו וויסען פאסירונגען פון אמאל און פערציכענען געגענווארטיגע פאסירונגען פאר די קומענדע דורות. דורך דער חכמה פון שרייבען קען מען צוויסען געבען זאכען און געשהניסען צו אזעלבע וואָס זיינען דערבי ניטא. מענשען וויסען דורך דעם זאכען וואָס פאסירען וויים און וואָס עס טהוט זיך מיט זייערע קרובים אין אנדערע לענדער, און עס קען פאסירען אז דורך די שריפטליכע ידיעות, וואָס זיי בעקומען, קענען זיי זייערע פרייגד העלפען אין א צייט פון נויט און פערהיטען זיי פון אומגליק. און דורך שרייבען קענען חכמים פערשרייבען זייערע חכמות און קענטנים אין ביכער זיי זאלען פערבלייבען אויף אימער און ניט פערגעסען ווערען. אהן שרייבען וואלט קיין מסחר ניט געקענט אנגעהן, א סך שידוכים וואלטען ניט געשלאסען געוואָרען און נאך פיעלע און פיעלע זאכען וואלטען ניט געקענט דורכגעפיהרט ווערען, וועו מענשען וואלטען ניט געקענט שרייבען און לייענען.

און וועו דער בעשעפער וואלט דעם מענשען ניט געגעבען קיין הענד מיט פינגער, וואלט ער ניט געקענט שרייבען, נעהמען, אנצינדען פייער און אלע אנדערע מלאכות, אין וועלכע דער מענש נויטיגט זיך. און איך וועל זאגען, אז עס איז ניטא קיין אייניגער אבר אין מענשען'ס קערפער, וואָס מען זעהט איז איהם ניט דעם בעשעפער'ס חכמה און די נוצען וואָס ער ברענגט. מען זעהט עס גאנץ

דייטלעך, וועו מען קוקט זיך צו, וועו מען בעטראכט די זאך. אוו וועו איך זאל וועלען בעשרייבען גענוי אפילו איין אייניציגען גליעד, וואלט עס פערנומען צופיעל פלאץ, אוו דאס וואס איך האב ביז איצט געזאגט איז גענוג צו וויסען אוו פערשטעהן גאט'ס גרויסקייט אוו די חסדים וואס ער טהוט מיט אונז פון אנפאנג פון אונזער בעשאפונג אוו אין אונזער גאנצען לעבען.

אוו ניט נור פון מענשען, נור אפילו פון אלע לעבעדיגע ברואים קענען מיר זיך איבערצייגען וויי גרוים די הימעלשע חכמה אוו חסדים זיינען, וועו מיר קוקען זיך צו וויי אזוי זיי לעבען, וויי זיי פיהרען זיך אויף אוו וויי זיי ערנעהרען זיך, אוו דעריבער רעדען וועגען דעם די הייליגע שריפטען, וועו זיי דערמאהנען גאט'ס וואונדער. אין איוב ווערט געזאגט: "מי יכין לעורב צידו" — ווער גרייט צו דעם ראב זיין שפייז, וועו זיינע קינדער שרייען צו גאט ? אדער ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו" — גאט גיט דער בהמה איהר נאהרונג, צו יונגע ראבען, וואס רופען איהם, אוו נאך פיעל עהנליכע פסוקים.

אוו אזוי אויך וועו דער מענש בעאבאכטעט דעם גאנג פון דער זון, לבנה אוו אנדערע פלאנעטען, וויי זייערע בעוועגונגען זיינען פערשיעדען איינע פון די אנדערע, וועט ער אויך אין דעם זעהן די חכמה אוו מאכט פון דעם בעשעפער, וואס זיינען אזוי גרוים, אז א מענשען'ס געדאנק קען עס ניט בעגרייפען אוו כען קען דאס מיט ווערטער ניט ארויסגעבען, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "השמים מספרים" — די הימלען דערצעהלען גאט'ס רוהם, אוו דער גאנצער קאפיטעל רעדט דארט פון דעם זעלבען ענין. אוו דער גרעסטער וואונדער פון דער שאפונג, וואס וואראפט זיך אין די אויגען, איז דער הימעל. וואו דער מענש שטעהט אויפ'ן ערד־קוגעל זשהט ער אלץ די האלב קיילעדיגקייט פון הימעל אויבען. אומעטום, אויף וואסע'ר טייל פון דער ערד דער מענש זאל זיך ניט געפינען וווייזט איהם אלץ אוים אז ער איז אין מיטען. דארף מען האבען א גרעסערען וואונדער ווי דאס איז ?

איצט לאמיר בעטראכטען: וועו מיר זעהען עפעס א קונסט ארבייט פון פארצייטיגע מענשען; וועו מיר זעהען עגיפטישע פיראמידען אדער פארצייטיגע געביידעס, וואונדערען מיר זיך אויף די חכמה, מאכט אוו קענטנים פון יענע מענשען וואס האבען דאס געמאכט. היינט אז פון א קלייניגקייט, פון אז ארבייט וואס שטייגט ניט איבער פיעל די ארבייט וואס מיר אליין האבען ביכלות צו טהאן, וואונדערען מיר זיך, טא וויי דארפען מיר שוין בעוואונדערען דעם בעשעפער פון הימעל אוו ערד אוו אלעם וואס אויף זיי נעפינט זיך ? ווי דערפען מיר שוין בעוואונדערען דעם אלמעכטיגען, וואס האט אלעם געמאכט אהן שום מיה אוו מאטערנים ? אוו דער וואונדער איז דאך נאך גרעסער: די וואס האבען געמאכט די פיראמידען אדער קינסטליכע געביידעס, האבען דאך דאס געמאכט פון עפעס, אוו דער בורא האט אלעם בעשאפען פון גארניט אוו ניט צוליעב וועלכער עס איז אורזאך וואס האט איהם געטריבען דערצו, נאר וויל אזוי איז געווען זיין אייגענער הייליגער ווילען, אזוי ווי דער פסוק זאגט "בדבר ה' שמים נעשו" — מיט גאט'ס רייד זיינען געווארען די הימלען אוו מיט דעם אטהעם פון זיין מויל אלע הימעלשע שטערען אוו פלאנעטען.

אוו יעדער מענש דארף דאס נעהמען אין אנבעטראכט, אוו דאס געזאגטע איז גענוג איבערצייגונג אז דער בעשעפער איז מעכטיג אוו אלעם וואס ער האט בעשאפען איז לטובת האדם, צו גונסטען דעם מענשען.

פרק ו׳

אין דעם פאריגען פרק איז געדרעט געווארען פון די סמנים פון גאט׳ס חכמה און זיינע גרויסע חסדים וואס מען זעהט, וועו מען בעאבאכטעט דעם מענשען גופא, איצט וועלען מיר רעדען פון אנדערע זאכען, וועלכע זאגען עדות אויף די געטליכקייט און זיין אייגהייט, און וועלכע זיינען אויך בעשאפען און איינגעריכטעט געווארען פאר דער טובה פון די מענשען. אבער עס זיינען דא זאכען וואס מען זעהט אין זיי גאט׳ס גרויסקייט און חסדים אויבען אויף, און וויערער זאכען, אין וועלכע מען זעהט עס ניט אזוי אויבען אויף.

לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, ליכטיגקייט און פינסטערניש. די נוצען פון ליכטיגקייט וויים יעדער איינער און בעגרייפט. עס איז ניטא קיין מענש אויף דער וועלט, אפילו אן אומווייסענדער און א נארר, וואס זאל ניט פער־שטעהן וויי גוט די ליכטיגקייט איז פאר׳ן מענשען. דאגעגען אבער די פינס־טערניש, קען ביי מאנכע אויסזעהן ווי אן איבעריגע זאך, וואס בריינגט קיינע נוצען. ביי נאכט הערט אויף די טהעטיגקייט פון די מענשען און די וועלט איז אזוי ווי האלב טויט. קען מען דערביבער דענקען, אז עס וואלט ניט געווען קיין נאכט, נור שטענדיג טאג, וואלט געווען בעסער. אבער אין אמת׳ען איז ניט אזוי.

וועו ניט די פינסטערניש פון דער נאכט, וואלטען לעבעדיגע בעשעפענסען שטענדיג געווען בעשעפטיגט, פערהאוועט און דאס רוב וואלטען אוימגעקומען פון צופיעל מאטערנים און אנשטרענגונג. וועו ניט די נאכט, וואלט מען ניט געווואוסט וועו עס לעבט לאנג און ווער ניט. מען וואלט ניט געווואוסט קיי־נעמס עלטער און וואו מען האלט אין דער וועלט.

וועו די צייט וואלט ניט געווען צוטיילט אין טאג און נאכט און עס וואלט שטענדיג געווען איינס, בלויז ליכטיג, וואלטען ניט געקענט זיין די מצוות וואס זיינען אבהענגיג אן צייט, ווי שבתים, ימים טובים און תעניתים, וואורום מען וואלט דאך ניט געקענט בעשטימען וועו עס איז דער זיעבעטער טאג און וועו עס איז א געוויסער דאטום, א געוויסער טאג אין חודש, ווייל מען וואלט דאך בכלל נארניט געקענט צוטיילען די צייט אויף וואכען און חדשים. און וועו עס וואלט אזוי געווען, וואלטען מענשען ניט געקענט בעשטימען קיין צייט פאר וואס ניט איז און מען וואלט ניט געווואוסט פיעלע זאכען וואס זיינען אבהענגיג אן צייט, ווי, למשל, די פעריאדע פון שוואנגערשאפט, די צייט צו זעהן פעלדער און נאך פיעלע זאכען. און וועו ניט די נאכט, וואלט מען ניט געשלאפען אן דאס וואלט געשאדט צו די פערדייהונג פון עסען, ווייל די מעריצינישע וויסען־שאפט ווייל האבען, אז דער שלאף האט פיעל צו טהאן מיט׳ן איבערקאבען די שפייז אין די מאגענס פון לעבעדיגע בראים.

און ווייל די נאכט איז א נויטוועדיגקייט, אבער מענשען דארפען פארט אפטמאל עפעם טהאן ביי נאכט אדער זיצען נעבען א קראנקען און לינדערען זיינע וועהטאגען, האט גאט בעשאפען פייער, וואס בעלייכט די פינסטערניש און מען קען דאס אנצינדען און אויסלעשען וועו מען ווייל.

און עס איז צו בעוואונדערען וואס דער אויסזעהן דער קאליער פון הי־מעל איז אזעלבער וואס איז גוט פאר די אויגען. דער קאליער פון הימעל איז דונקעל און דאס שטארקט די ראיה, די זעהונגס־קראפט. וועו אבער דער קאליער

פון הימעל וואלט געווען ווייס, פון א העלען קאליער, וואלט עס געווען שעדליך פאר די אויגען פון לעבעדיגע בעשעפנישען. זעהט מען דאך, אז די זאכען זיינען נעמאכט נעווארען מיט חכמה, מיט אויסרעכונג צו גוטען, אז זיי זאלען בריינגען נוצען, ניט שאדען. און אזוי איז אלעס, די נאנצע שאפונג.

און עס איז אויך א גרויסער חסד פון בעשעפער, וואס ער האט אנגעווארפען די מורא פאר'ן מענשען אויף אנדערע ברואים, ווי דער פסוק זאגט: ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ" — און אייער מורא און שרעק זאל זיין אויף אלע לעבעדיגע בעשעפנישען פון דער וועלט. וועו ניט די דאזיגע מורא, וואלט א קליין קינד ניט זיכער געווען פון א קאץ, א מויז אדער אנדערע בעשעפנישען. וועו דער מענש איז טויט איז ער שוין ניט זיכער פון חיות, אבער כל זמן ער לעבט, האבען די חיות פאר אים מורא, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט, אז א פיטצעל קינד איין טאג אלט דארף מען ניט היטען פון מייז, אבער אפילו אזא ריעז ווי עוג מלך הבשן, וועו ער איז טויט, דארף מען היטען, אז מייז זאלען ניט פרעסען זיין לייב. דאס האט דער בעשעפער אריינגעגעבען די חיות אזא נאטור צוליעב דעם מענשען'ס טובה.

און מען דארף אויך פערשטעהן דעם פערבארגענעם סוד פון דער עקזיסטענץ און פאלקאמענהייט פון אלע ברואים פון קלענסטען ביז'ן גרעסטען, וואס מיר בעגרייפען ניט מיט אונזערע קערפערליכע געפיהלען, און דאס איז די בעווענונג, דער איבערנאנג אדער די ענדערונג וואס קומט פאר אין יערע זאך. כמעט קיין זאך שטעהט ניט אימער אויף איין מאס. זאכען עקזיסטירען אוו וועלען כלה. זאכען זיינען קליין און וואקסען אוים גרויס. מיר זעהען ניט, למשל, מיט אונזערע אויגען ווי אזוי א בוים פוילט, ווי אזוי דער פראצעס פון פוילען וועלט ענטוויקעלט, אבער וועו דער בוים אין שוין צופוילט און עס וועלט פון איהם ערד, פערשטעהען מיר מיט'ן שכל, אז דער יסוד האש אוו דער יסוד המים, די פייער אוו וואסער עלעמענטען, וואס האבען זיך אין בוים געפונגען, זיינען פון איהם אוועק אוו עס איז פערבליבען דער יסוד העפר, דער ערד עלעמענט. אדער מיר קענען ניט זעהן ווי אזוי א וואקסונג וואקסט, אבער וועו מיר זעהען היינט אז א געוויסע וואקסונג איז גרעסער געווארען ווי זי איז געווען נעכטען, דאן איז ביי אונז קיין ספק אוו מיר פערשטעהען, אז דאס איז זיכער געקומען פון א געוויסען כח, פון א געוויסע קראפט, וואס מאכט די וואקסונגען צו וואקסען.

וועו ניט די בעווענונגס קראפט, וועו ניט די נאטור פון איבערנאנג אדער ענדערונג, וואלט קיין זאך ניט פערטיג געווארען אוו ניט כלה געווארען. אלעס וואלט אימער געשטאנען אויף איין ארט אוו וואלט שטענדיג געהאט די זעלבע מאס אוו דעם זעלבען אויסזעהן.

א פילאזאף האט שוין אמאל געזאגט, אז דאס רוב פון די זאכען וואס די נאטור האט געשאפען זיינען בעווענליך, איבערגענגליך. זעהר וועניג פערבלייבען שטענדיג אויף איין מאס אוו אין איין פארמע.

און אז איהר וועט פערשטעהן דעם דאזיגען ענין אוו אייער שכל וועט עס ריכטיג איבערנעהמען, וועט איהר איינזעהן אז אין דעם ליגט א געטליכע חכמה אוו איהר וועט אנערקענען גאט'ס רחמנות אויף זיינע שאפונגען. איהר וועט דאן ווייסען, אז אלע אייערע בעווענונגען, הן די בעווענונגען פון אייערע גליעדער, הן די איבערנאנגען אוו ענדערונגען וואס קומען פאר אין אייער לעבען, קומען אלץ דורך דעם הימעלשען רצון אוו דעם בעשעפער'ס פיהרערשאפט

צוליעב א נעוויסען צוועק, וואס אפטמאל וויסען מיר דאס אוך פערשטעהען אוך אפטמאל בעגרייפען מיר דאס גארנישט. בלויז איין זאך איז בחירה ביים מענ־ שען אליין; בלויז איין זאך לייגט אין מענשען'ס אייגענעם וויללען — צו טהאן גוטעם אדער שלעכטעם. דערויף איז ער אליין א בעל דעה אוך ער טהוט ווי ער ווייל, אבער אנדערע זאכען ווערען ניט געטהאן אהן דעם בעשעפער'ס וויללען.

אוך אז דאס וועט אייך קלאהר ווערען, וועט איהר זיך ביי אלע אייערע בע־ וועגונגען, הן קערפערליכע, הן גייסטיגע, וואס קומען נור פון דער מחשבה, בערענ־ קען, אפשר דארפט איהר די זאך ניט טהאן אדער דענקען; אפשר איז דאס גענוג דעם וויללען פון גאט. אוך אז איהר וועט גערענקען אוך קיינמאל ניט פער־ געסען דעם בונד וואס דער בעשעפער האט אייך פערבונדען מיט איהם, וואס פאר א שייכות איהר האט מיט איהם, ווי איהר קענט קיין זאך ניט טהאן אויסער זיין קאנטראל, דאן וועט איהר זיך שהמען פאר איהם אוך מורא האבען פאר איהם אוך זיך איבערגעבען צו זיין משפט אוך רעכטפערטיגען אלעם וואס ער וועט אייך בעשערען, אפילו זאכען וואס עם וועט אייך אויסווייזען אז זיי זיינען שלעכט פאר אייך. אז אז איהר וועט אזוי טהאן, וועט איהר ערפילען גאט'ס וויללען אוך דער סוף וועט זיך אויסלאזען גוט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „והבוטח בה' חסד יסובבנו" — ווער עם פערלאזט זיך אויף גאט ווערט ארומ־ גערינגעלט מיט גענאדען.

אוך א מענש דארף בעאבאכטען די געשעהעניסען פון דער וועלט. ער דארף פאראוים בעטראכטען דעם סוף פון פאסירונגען, וואס ווייזען אוים אלס א לאסט, אלס א צרה אוך ער וועט זעהן גרוים וואונדער. ער וועט זיך איבערצייי־ גען, אז א סך אזעלכע זאכען קומען אויף אונז מיט גענוואלד, נענען אונזער ווי־ לען אוך דער סוף לאזט זיך אוים גוט אוך מיר זיינען צופריעדען מיט יענע גע־ שעהעניסען, אוך וויעדער פערקעהרט: מיר האבען אפטמאל לוסט צו עפעס א פאסירונג אוך לסוף לאזט זיך עס אוים שלעכט. מען דערצעהלט, אז אייניגע מענשען זיינען געשלאפען ביי דער וואנד פון א געביידע. איז געקומען א הונד אוך האט משתין געווען אויף איינעם פון זיי. האט ער זיך אויפגעכאפט אוך ער האט די זאך זעהר ניט געוואלט ליידען. אבער וועו ער איז אוועקגענאנגען ארומ־ וואשען זיך פון דעם הונד'ס שמוץ, איז די וואנד אומגעפאלען אוך זיינע חברים זיינען ג'הרג'עט געוואָרען. אז אזעלכע זאכען טרעפען אפט, אוך אויך פערקערט: מען איז אפט פון א זאך צופריעדען אוך עס לאזט זיך אוים שלעכט.

מען דארף בעוואונדערען דעם פאקט, אז רעגען, למשל, איז בכלל א מתנה פון גאט צו לעבעדיגע בעשעפענישען אוך וואקסונגען. איז רעגען לייגט די חיונה פון לעבעדיגע בוראים אוך אלעם וואס וואקסט פון דער ערד, אוך קען וועו בריי־ גען רעגען אויסער דעם הייליגען רצון פון בעשעפער? אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "הנותן מטר על פני ארץ" — גאט איז דער אייניציגער וואס גיט רעגען אויף דער ערד, אוך נאך פיעלע עהנליכע פסוקים זיינען דא וואס רעדען וועגען דיעזען ענין.

אוך וואונדערבאר ווי וואקסונגען וועו גען גשעפייזט. איין קערענדעל, וועו ער איז געשיצט פון סכות וואס שטערען זיין פרוכטבארקייט, זיין וואקסען, קען ארויסבריינגען טויזענד אוך מעהר קערנער. עס וועו גען גאנט, אז אין איין וויץ קערענדעל גענינען זיך זויטען פאר דריי הונדערט זאנגען אוך אין יערען זאנג אריבער צוואנציג קערנער. עס זיינען דא בוימער וואס זייער וואו גען בע־

שטעהט פון איין קערענדעל און וואקסען אוים גרוים פיעל מעהר איז פערגלייך מיט די ווייץ, וואס איך האב פריהער דערמאהנט.

נעלויבט זאל זיין דער קלוגער גאט, וואס האט פעראורזאכט די עקזיסטענץ פון גרויסע זאכען און פון קליינע און שוואכע זאכען און בעשטימט די שפייז און נאהרונג פאר אלעמען און פאר אלעס, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "כלם אליך ישברון לתת להם אכלם בעתם" — אלע האפען צו דיר, גאט, דו זאלסט זיי געבען זייער נאהרונג אין צייט.

און וועז דער קלוגער מענש בעאבאכטעט דאס אלעס און בעגרייפט די סבות, די אורזאכען וואס בריינגען די נאהרונגען צו יעדען מין בעשעפענים, אנערקענט גאט'ס חכמה. און איך וועל נאך, מיט גאט'ס הילף רעדען וועגען דעם אין שער הבטחון.

פרק ז'

און די גרעסטע טובה וואס דער בעשעפער האט געטהאן מיט די מענשען און די בעסטע ראיה אויף זיין חכמה און גבורה איז די תורה וואס ער האט געגעבען דורך זיין נביא משה, עליו השלום, און די וואונדער וואס ער האט דורך איהם בעוויזען דורך ענדערונגען אין די וועלט־פיהרונג און נאטור. ער האט די איבערנאטירליכע וואונדער בעוויזען, כדי מען זאל גלויבען אין איהם און זיין נביא, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "וירא ישראל את היד הגדולה, ויאמינו" — אז די אידען האבען געזעהן די נסים וואס גאט האט געטהאן מיט זיין מעבטיגע האנד, האבען זיי געגלויבט אין גאט און אין משה זיין קנעכט.

און וואר עס וועט נאכזוכען צו זעהן ביי איצטיגער צייט, וועט ער אויך געפינען אז גאט טהוט איצט עהנליכע וואונדער ווי די וואס ער האט געטהאן אין משה רבנו'ס צייטען אין מצרים. זאל נור דער מענש קוקען מיט אפענע אויגען און בעטראכטען אונזער מצב, אונזער לאנג אין דער וועלט זייט מיר זיינען אין גלות, ווי מיר לעבען צווישען די אומות העולם, וועלכע דולדען אונז ניט און פערפאלגען אונז, ווייל מיר זיינען אפגעזונדערט פון זיי, און דאך ווערען מיר ניט כלה און עקזיסטירען אלס פאלק — וועז א מענש וועט די זאך ריכטיג בעטראכטען, וועט ער זיך איבערצייגען, אז מיר לעבען היינט אויך איבער אזעלכע נסים און נפלאות עהנליך צו יענע וואס זיינען געטהאן געווארען מיט אונז אין מצרים. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: „לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, אזי חיים בלעונו" — וועז דער אויבערשטער וואלט ניט געווען מיט אונז, וועז פעלקער שטעהען אז אויף אונז, וואלטען זיי אונז איינגעשלונגען לעבעדיגער־נעההייט. איך וועל נאך מיט גאטס הילף ארומרעדען דעם ענין בריייטער אין א ווייטערען שער.

און איהר דארפט זיך אין זינען נעהמען דאס פאלגענדעס: מענשען פון פערשיעדענע אויפפיהרונגען און מיינונגען אייניגען זיך אין אויפנעהמען אויף זיי א הערשער, א קעניג און אלע, כאטש זיי זיינען אין געוויסע הינזיכטען אפגעזונדערט אייניע פון די אנדערע, זיינען זיי אייניג אין אויספאלגען דעם קעניג'ס געזעצע און געבאטען און האבען פאר איהם מורא און דיענען איהם, און ער, דער קעניג, היט זייערע אינטערעסען און איז בארעמהערציג צו זיי און פיהרט זיי אויף א וועג וואס איז גוט פאר זיי און זעהט אז זיי זאלען זיין בעוואהרענט

פון פרעמדע שונאים. דאָס איז צו פערדאנקען דעם בעשעפער וואָס ער האָט די מענשען אריינגעגעבען אזא דשה אויפצונעהמען פיהרער און רעגיערער וואָס זאָלען זארגען פאר'ן כלל. וועו אָבער יעדער איינער וואָלט נור געוווכט צו בעזאָרגען זיך אליין און דעם כלל וואָלט ער פערשטויסען פון זיך, וואָלט מען ניט געבויט קיינע פעסטונגען און מען וואָלט זיך ניט בעוואָרענט פון שונאים. אין אזא פאל וואָלטען זיי פערלאָרען זייערע פערמעגענס, וויייל יעדער איינער וואָלט געטהאן וואָס ער וואָלט געוואָלט און עס וואָלט ניט געווען קיין סדר און קיין ארדנונג אין לאנד. דאריבער זאגען אונזערע חכמים: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות" — דו זאָלסט בעטען פאר'ן פריעדען פון דער רעגיערונג, ווארום ווען ניט די מורא פאר די רעגיערונג, וואָלט איינער דעם אנדערען אייגנעשלונגען לעבעדיגערהייט.

אין דעם וואָס מענשען האָבען א חשק צו האנדלען, צו קויפען און פערקויפען, זעהט מען אויך די הימלשע חכמה און גאָט'ס געאָדען. מענשען סטאַרען זיך צו האָבען וואָס מעהר גאָלד און זילבער, וויייל דער בעשעפער האָט זיי אריינגעגעבען אזא טבע, כדי די וועלט זאָל קענען א קיום האָבען, כדי די וואָס האָבען ניט זייערע נויטוועגדיגקייטען זאָלען עס קענען קריגען פאר גלד. גאָלד און זילבער גופא קענען א מענשען ניט בעפרידיגען. וועו איינער איז הונגעריג אַרער דורשטיג, קען איהם גאָלד און זילבער ניט זאט מאכען אַרער שטילען זיין דורשט, אויב ער קריגט ניט וואָס צו עסען אַרער טרינקען. אַרער וועו א מענש איז קראנק, קענען איהם דיזע מעטאָלען ניט דיענען אלס רפואה, וואָרום זיי ווערען זעהר וווינג געברויכט אין מעדיצין. טא צו וואָס גלוסט דער מענש דערצו? ער גלוסט דערצו, וויייל דער בעשעפער האָט אין איהם איינגעפלאנצט אזא נאטור, כדי צו מאכען איהם מענליכער צו לעבען אויף דער וועלט און העלפען איהם אין פיעלע הינזיכטען.

מען זעהט אויך צייבענס פון דער נעטליכער חכמה אין דעם וואָס א קליינער טהייל מענשען האָבען א סך געלד אַרער גאָלד און זילבער, מעהר פיעל זיי דארפען, און די מעהרסטע האָבען וווינג. וואָרום אויב אלע וואָלטען דאָס געהאט א סך, וואָלט דאָס ניט געווען קיין חשיבות און קיינער וואָלט דאָס ניט געוואָלט אננעהמען מען אין אויסטויש אויף וואָס עס איז. דאָס הייסט: מען וואָלט קיין זאך ניט געוואָלט פערקויפען פאר גלד, און וועו איינעם וואָלט עפעס אויסגעפעהלט, וואָלט ער דאָס ניט געקראָגען. און דאָס גלד ביים עושר וואָס האָט עס איבער נענוג, איז דאָס ביי איהם אי אביסעל, אי א סך. ווי ריך א מענש זאָל ניט זיין, איז זיין גאָלד און זילבער א גאנץ קליינער טהייל פון די גאָלד און זילבער וואָס עס געפינט זיך אויף דער וועלט. וועו ער קוקט אָבער נור אויף זיך און אויף אַרימערע פון איהם, הייסט עס, אז ער פערמאָגט א סך. אויך איז גלד טהייער פון איין זייט און ווערטהלאָז פון צווייטען זייט. טהייער איז דאָס, וויייל מען קען דערפאר קריגען וואָס דאָס הארץ גלוסט און ווערטהלאָז איז דאָס, וויייל פון דעם גופא קען מען קיינע נוצען ניט ציהען, ווי עס איז פריהער געוואגט געווארען אז מען קען דערמיט ניט זאט ווערען אַרער שטילען דעם דורשט.

און דאָס איז אלץ פון בעשעפער אייגנעריכטעט געווארען מיט א כיוון, מיט א געוויסען אבזיכט, כדי דער רייכער זאָל ניט צופיעל שטאָלצירען מיט זיין גלד און זאָל מיט דעם העלפען אַרימע.

אויך דארף א מענש בעאָבאכטען די זאכען וואָס דורך זיי האָבען די קערפרס פון לעבעדיגע בראָאים א קיום און וועו ניט זיי, וואָלטען די בעשעפענישען

ניט עקזיסטירט. דיעזע זאכען זיינען דאָ מעהרערע און וועלכע. די זאכען וואָס די נאטור פאדערט מעהר, זיינען זיי דאָ מעהר, און די זאכען וואָס די נאטור פאדערט ניט אזוי פיעל, זיינען זיי דאָ וועלכע. אהן לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, לופט. אהן לופט קען קיין בעשעפענים ניט לעבען, דאריבער האָט עס דער בעשעפער געגעבען א סך. דער גאנצער וועלט־רוים איז אנגעפילט מיט לופט און וואו און וועו א מענש זאל ניט זיין קען ער אלץ שעפען לופט פראנק און פרייי. וואסער איז אויך א נויטוועניגקייט, אבער ניט אזוי פיעל וויי לופט, דאריבער איז שוין וואסער זעלטענער ווי לופט. עס זיי־נען דאָ פלעצער, וואו עס איז דאָ זעהר וויניג וואסער און מען דארף דערפאר צאהלען גוטעם געלד; אבער לופט פעהלט ערגיץ ניט, וויל אהן דעם איז אונ־מעגליך אויסצוקומען אפילו א גאנץ קורצע צייט. וואסער מוז מען אפטמאל זוכען, צוליעגען טרחה ביז מען קריגט עס, וויל מען קען פאר א געווים צייט אויסקומען אהן דעם, אבער לופט דארף מען ניט זוכען, מען קריגט עס איבעראל, וויל מען מוז דאָס שטענדיג האבען.

אזוי איז אויך מיט עסען. דער מענש און אלע לעבעדיגע בעשעפענים מוזען עסען, אבער מען קען פאר א געווים צייט אויסקומען אהן דעם, דאריבער איז די נאטור ניט אזוי פרייגעביג דער־מיט און מען דארף ארבייטען, הארעווען ביז מען קריגט די נויטיגע נאהרונגען וואָס מען דארף האבען. קליידונג ווידער קומט אן נאך שווערער ווי עסען. עסענוואָרגען זיינען דאָ אזעלכע וואָס וואקסען פערטיגע ווי, למשל, פירות. מען פערפלאנצט איין מאל א פרובט־בוים, האָט מען שוין מעהר ניט וואָס צו טהאן און זי ברייננט נאכהער פרוכט. אויך הלבשה אבער דארף מען אויסארבייטען די פעל אדער שפינען די פלאקס אדער די וואל, דאן וועבען און נעהען און מען מוז צו דעם צוליגען מעהר טרחה וויי צו קריגען נאהרונג. דאָס איז צוליעב דעם, וויל אהן קליידונג קען מען זיך ניכער בעגעהן ווי אהן עסען. און לאמיר נעהמען דימענטען, גאלד, זילבער און אנדערע טהיירע מעטאלען, דאָס איז דאָ וויניג און עס קומט אן גאנץ שווער צו קריגען דאָס, וויל דיזע זאכען זיינען ניט קיינע נויטוועניגקייטען און מען האָט פון זיי ניט קיינע גרויסע נוצען. עס איז מעהר ניט ביי מענשען איז אנגענומען אז דאָס זיינען חשוב'ע זאכען, אבער דער גרעסטער טהיל קומט אוים אהן דעם, דאריבער איז דאָס ניטא אזוי פיעל אז אלע זאלען דאָס קענען האבען אזוי ווי עסען אדער אפילו קליידונג.

געלויבט איז דער בעשעפער, דער קלוגער און בארעמהערציגער, וואָס האָט רחמנות אויף זיינע קנעכט — די מענשען, און ער ניט אויף זיי אכטונג צו נוטצן און שיקט זיי צו זייערע בעדערפניסע פראפא־ציאנעל, לויט ווי זיי פאדערען און דארפען.

עם זיינען אבער דאָ געווים שטערונגען, געווים זאכען וואָס נעהמען אוועק פון מענשען דעם רעיון פון נאכקוקען און בעאכטען אלעם אום צו ערקונדיגען זיך אין גאָט'ס גבורות און חסדים. די זעלבע אורזאכען וואָס נעהמען אוועק פון מענשען דעם אמת'ן בעגריף פון דעם בעשעפער'ס איינהייט, נעהמען פון איהם אויך אוועק דעם גערואנק פון נאכזוהן און נאכפארשען די בחינה, די איבערצייגונג אין גאָט'ס חכמה און טובות וואָס ער טהוט מיט אונז. אויך שאדען דערצו די דריי זאכען וואָס מיר האבען דערמאהנט אין אנפאנג פון דיזען שער.

אין דעם איז דאס וואס עס זיינען דא נארישע מענשען וואס האלטען זיך גרויס ביי זיך און זיי דענקען אז עס קומט זיי אלעס און נאך מעהר וויפיעל גאט גיט זיי. דיעזע ווילען ניט דאנקען דעם בעשעפער פאר זיינע חסדים, ווייל זיי דענקען, אז ער גיט זיי ווייניג און עס קומט זיי מעהר.

אבער דאס דארף אזוי ניט זיין. א מענש דארף פערשטעהן אוז אנערקענען די טובות וואס גאט טהוט מיט איהם אוז ער דארף אויף זיך נעהמען צו דיענען איהם דערפאר. א מענש דארף שטענדיג אין זינען האבען אוז נאכפארשען וועגען דעם בעשעפער'ס חכמה סאי פון זאכען וואס ער פיהלט מיט די חושים, וואס ער זעהט אדער ער הערט, אוז סאי פון די זאכען וואס ער קען בלויז בעגרייפען מיט'ן שכל. און אז ער וועט אזוי טהאן, וועט ער יעדען טאג אלץ דערגרעהן מעהר אוז מעהר, אזוי ווי דוד המלך, עליו השלם, האט געזאגט: "יום ליום יביע אמר" — יעדער טאג זאגט עפעס, דערצעהלט עפעס פון גאט'ס גבורות.

און מען דארף וויסען, אז אלעס, וואס עס איז געזאגט געווארען אין דיזען שער, איז בלויז א קליינער טהייל פון דעם וואס א מענש קען דערגרעהן מיט זיין אייגענעם שכל. און וועז אפילו איהר וועט מיט אייער קלאהרען פארשטאנד דערגרעהן אזוי פיעל וויפיעל עס איז מעגליך, זאלט איהר אלץ וויסען, אז דאס איז נאך ניט אלעס, אז דאס וואס איהר ווייסט שוין פון גאט'ס חכמה איז אזוי גוט ווי גאר ניט אנטקעגען זיין גרויסע חכמה אוז מאכט. וואהרום מיר זעהען נור וואס ער טהוט מיט אונז, פאר דער טובה פון די מענשען, אבער מיר קענען ניט בעגרייפען זיין אונענדליכע חכמה, מאכט אוז גרויסקייט, אוז מען דארף אין הארצען מורא האבען פאר איהם לויט ווי ער איז, ניט לויט ווי מיר פערשטעהען איהם מיט אונזער שוואכען שכל.

בעטראכט זיך אויף דער וועלט אלס א קינד וואס איז געבוירען געווארען איז א תפיסה, איז א געפענגנים, און ער איז פערזארגט געווארען מיט אלעס פון א גוטהערציגען קעניג, אונטער וועמעס רשות ער איז געווען, ביז ער איז גרויס געווארען און בעקומען שכל. דאס קינד האט אבער קיינמאל ניט אנגעזעהן די ליכטיגע וועלט אוז פון בעסערע בעקוועמליכקייטען ווי א ליכט איז זיין פינסטערען קאמער, עסען אוז טרינקען אוז א בגד האט ער ניט געווואוסט. האט מען דעם קינד דערצעהלט, אז ער איז דעם קעניג'ס א קנעבט אוז ער דארף איהם דאנקען אוז לויבען פאר די טובות וואס דער קעניג טהוט מיט איהם. האט דאס קינד גענאגט: "איך דאנק איהם אוז לויב דעם וווירטה פון דיעזער תפיסה, וואס איך בין דער אייניציגער וועמען ער טהיילט צו אזוי פיעל חסדים אוז טובות". האט מען דעם קינד ערקלעהרט: "זאג דאס ניט, וויייל דאס איז א לעסטערונג פאר אונזער גרויסען קעניג. מיין ניט, אז ער איז דער מושל בלויז איבער דיזער תפיסה. ער האט אונטער זיין רשות שטעדט אוז לענדער אוז דו ביזט ניט זיין אייניציגער קנעבט. ער האט קנעבט אהן א צאהל, אוז די טובות וואס דער קעניג טהוט מיט דיר זיינען גאר ניט אנטקעגען די טובות וואס ער טהוט צו אנדערע, צו די איבריגע אונטערטהאנען זיינע, אוז זיין השגחה איבער דיר איז אזוי ווי א טראפפען פון ים אנטקעגען די השגחה וואס ער האט איבער אלע וואס זיינען אונטער זיין רשות". ענטפערט דאס קינד: "איך זעה דאס אפילו ניט אוז בעגרייפ דאס ניט פיעל, אבער פון דעם אליין וואס דער קעניג טהוט מיט מיר, מיט מיין פערזאן, פערשטעה איך זיין גרויסקייט אוז איך דאנק אוז לויב דעם גרויסען, מעכטיגען קעניג, וואס זיין גוטסקייט איז גאר ניט משער צו זיין, אוז

שער הבחינה

דאָס וואָס ער טהוט מיט מיר איז בלויז א גאנץ קליינער טהיל פון די חסדים וואָס ער טהוט מיט די אלע וואָס זיינען אונטער זיין הערשאפט".

און דאָס קינד הויבט עס אן צו בעגרייפען בעסער און ווערט נאך מעהר איבערגענגעבען צו זיין וואהלטהעטער, כאטש ער אליין געניסט ניט מעהר ווי א קליין ביסעלע פון זיינע טובות און חסדים.

אט דיזען משל נעהמט זיך אריין אין זינען. קוקט אין דעם גרויסען און בריייטען וועלט־רוים און בעטראכט, אז מיר פערשטעהען זעהר ווייניג וואָס עם טהוט זיך דאָ ביי אונז אויף דער ערד; מיר ווייסען אפילו ניט אלעם וואָס עם טהוט זיך אין דעם קלענסטען טהאל. ווייסען מיר געווים ניט וואָס עם טהוט זיך הינטער דעם וועלט־רוים.

בעטראכט דעם משל אויפמערקזאם און פינקטליך און איהר ווערט דערפון פערשטעהן די גאטהייט לויט ווי דאָס איז, ניט בלויז לויט די טובות וואָס דער בעשעפער טהוט מיט אייך אליין, און איהר ווערט איהם מעהר דאנקען און לויבען פאר די חסדים וואָס ער טהוט מיט אייך און מיט דער גאנצער שאפונג בכלל. און קוקט אויף זיין תורה און געזעצע מיט אָפענע אויגען און נעהמט זיך אין זינען ווי דאנקבאר איהר וואָלט געווען א מענשען, וואָס דארף קיינמאָל צו אייך ניט אנקומען, און טהוט אייך טובות, ווי איהר וואָלט אזעלבען געשעצט און געאכטעט, אזוי דארפט איהר אויך דאנקען און לויבען דעם בעשעפער און אויס־פאָלגען זיינע געבאָטען. איבערלייגט זיך ווענען דעם ריכטיג און גאָט ווערט אונז העלפען מיר זאָלען איהם דיענען און אנערקענען זיין גוטסקייט און רחמנות, אמן.

סוף פון שער הבחינה

שער השלישי

שער עבודת האלהים

דער טהויער פון גאט׳ס דיענסט, די פפליכט צו דיענען איהם און ווי אזוי צו דיענען איהם.

פרק א׳

זאגט דער מחבר:

וויל מיר האבען פריהער ערקלעהרט די פליכט פון דער אמונה איז גאט׳ס אייניהייט מיט׳ן גאנצען הארצען, און ווי אזוי צו איבערצייגט זיין איז די גוטעם וואם דער בעשעפער טהוט מיט די מענשען, זיינען מיר איצט מחויב צו ווייסען און געדענקען וואם דער מענש האט צו טהאן נאכדעם ווי דאם געשריבענע איז די ערשטע שערים איז שוין צו איהם קלאהר און פערשטענדליך, און דאם איז: אז ער דארף אויף זיך נעהמען צו דיענען גאט לויט ווי דער שכל איז מחיב, אז דער וואם קריגט די טובות דארף דיענען דעם וואם טהוט איהם די טובות.

און מיר דארפען צוערשט ערקלעהרען די ארט און ווייזע פון די גוטעם וואם מענשען נעניסען איינע פון די אנדערע און אויף ווי ווייט מען איז מחויב צו דאנקען מענשליכע וואהלטהעטער. און אז מיר וועלען דאם ווייסען, וועלען מיר שוין ווייסען און פערשטעהן אויף ווי ווייט מיר דארפען דאנקען און לויבען דעם בעשעפער פאר די פיעלע חסדים און גוטעם וואם ער טהוט מיט אונז.

מיר ווייסען, אז מיר זיינען פערפליכטעט צו דאנקען יעדען וואם טהוט אונז גוטעם לויט די כונה, לויט דעם אבזיכט פון דעם גוטם־טהוער. אויב אייניער מיינט נור באמת צו טהאן א מענשען א טובה, דארף איהם יענער דאנקבאר זיין, וועז אפילו דער בעל טובה פיהרט די זאך ניט דורך צוליעב געווינסע אומשטענדען וואם שטערען איהם אין דעם. קוים מיינט ער נור גוט, דארף מען איהם דאנקען. פארקעהרט ווידער, וועז אייניער טהוט דעם אנדערען א טובה דורך א צופאל בעת ער מיינט נאר ניט צו טהאן די טובה אוז האט עס נאר ניט אין זינען, איז אויב דער וואם קריגט די טובה וויים דערפון, זעהט עס אויס, אז דאז פאלט ארונטער דער חוב פון דאנקבארקייט. אבער אפילו אין אזעלכע פעלע איז מען אויף פערפליכטעט צו דאנקען.

וואהרום וועז מיר וועלען בעטראכטען די טובות וואם מענשען נעניסען פון מענשען זיינען זיי אויף פינף־ערליי אופנים: א פאטער טהוט גוטעם זיין קינד; א ווירטה טהוט גוטעם זיין דיענער; א רייכער טהוט גוטעם ארימערע פון איהם; סתם מענשען טהוען טובות איינע די אנדערע, און שטארקע העלפען שוואכע און הילפלאזע. איצט לאמיר בעטראכטען וואם זיינען אויסען די דאזיגע בעלי טובה. מיינען זיי טאקע דורכאוים אימיצעגם טובה אדער ניט? מיר וועלען געהן כסדר.

א פאטער טהוט זיין קינד גוטעם, ניט אזוי צוליעב דער טובה פון קינד ווי צוליעב זיין אייגענע טובה, צוליעב זיין אייגענעם נענוס. וואהרום דאם קינד

איז דאך דעם פאטער׳ס פליישׂ און בלוט און די טבע איז פון מענשען אכטונג צו געבען אויף זיינע קינדער מעהר ווי אויף זיך אליין. יעדער פאטער סטארעט זיך אז זיין קינד זאל האבען צו עסען, צו טרינקען און הלבשה, בעת אפילו איהם אליין קומט אוים צו הונגערען אדער לוידען קעלט. עס איז פאר איהם קיין זאך ניט שווער צו טהאן פאר זיין קינד׳ס בעקוועמליכקייט. דער פאטער קען גאר אנדערש ניט האנדלען, ווייל דאס איז ביי איהם אן איינגעוואר־צעלטע נאטור און ער קען ניט געהן געגען זיין נאטירליכע נייגונג. פון דעסטוועגען, כאטש דער פאטער איז געצוואונגען פון דער טבע צו טהאן גוטעם מיט זיינע קינדער און ער איז ניט משהר ווי א שליח אין דער זאך, דאך האט די תורה אנגענאמט, אז א קינד דארף דעם פאטער אפגעבען כבוד און מורא האבען פאר איהם, אזוי ווי אין פסוק שטעהט: "כבד את אביך ואת אמך" — דו זאלסט עהרען דיין פאטער און מוטער, און "איש אמו ואביו תיראו" — יעדער זאל פאר זיין מוטער און פאטער מורא האבען.

די גוטעם וואס א הארר, א וויבטה טהוט מיט זיינע דיענער, איז בע־וואוסט, אז ער איז דערמיט אויסען זיין אייגענע טובה. וועז ער בעהאנדעלט דעם דיענער גוט, איז איהם דער דיענער מעהר געטרייי און בריינגט איהם גרע־סערע פראפיטען. פון דעסטוועגען, כאטש דער ווירטה מיינט גאר ניט דעם דיענער׳ס אדער דעם ארבייטער׳ס טובה, איז איהם דער לעצטער מחויב אפצו־געבען כבוד, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "בן יכבד אב ועבד אדוניו" — א זוהן זאל עהרען זיין פאטער און א דיענער — זיין ווירטה.

וועז א רייכער טהוט גוטעם מיט אן ארימאן, וועז ער ניט צדקה און העלפט א נויטבעדערפטיגען, איז אויך ניט זיין כונה דעם ארימאן׳ס טובה. ער מיינט גאר צו קריגען דערפאר שכר אויף יענער וועלט. דאס איז ביי איהם א מין געשעפט. פאר די ביסעל צדקה וואס ער גיט, האפט ער צו קריפען זיך עולם הבא. ער איז אויסען די מצוה און די תענוגים וואס ער וועט דערפאר האבען אויף יענער וועלט. פון דעסטוועגען, כאטש יענער האט גאר אין זינען זיינע אייגענע פראפיטען וואס ער וועט האבען גאר זיין טויט, דאך איז דער יעניגער וואס קריגט פון איהם די טובה מחויב צו דאנקען איהם און בענשען איהם, אזוי ווי איוב האט געזאגט: "ברכת אובד עלי תבא" — די ברכה פון דעם אומגליק־ליכען וואס איז האב געהאלפען זאל מיר געשעהן, און גאר עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

עס זיינען ווידער דא פעלע וואס מענשען טהוען אייגע די אנדערע טובות צוליעב כבוד אדער זייער כונה איז אז אימיצער זאל זיי דערפאר אפטהאן טובות, וועז זיי וועלען זיך אין דעם נויטיגען. אין אזא פאל זיינען זיי אזוי ווי לייטע וואס בעהאלטען ביי אימיצען געלד עס זאל ליגען גרייט פאר א שלעכטע צייט. פון דעסטוועגען, כאטש זיי זיינען אויסען זייער אייגענע טובה, דאך פערדיענען זיי לויב־גזאנג און דאנקבארקייט, ווי עס וועלט געזאגט אין משלי: "מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו" — דעם מענשען׳ס געשאנק, וועז א מענש גיט צדקה, וועז ער העלפט נויטבעדירפטיגע, מאכט עס איהם גרויס און בריינגט איהם איז געזעלשאפט פון גרויסע לייט. דאס הייסט: מען טהיילט איהם צו כבוד.

שטארקע העלפען הילפלאזע אויף ניט ווייל זיי זיינען אויסען יענעם׳ס טובה. זיי טהוען דאס, ווייל זיי קענען ניט צוזעהן יענעם׳ס צער און עס פערשאפט זיי עגמת נפש. דאס זעלבע איז זעהר אפט אויך מיט צדקה־געבער און מיט אנדערע

ארט גוטעם וואָס מענשען טהוען איינע מיט די אנדערע. זיי שטיצען אדער העלפען זייערע מיטמענשען, וויל זייערע הערצער טהוען זיי וועה, וויל זייערע נערוועז זיינען ערשיטערט פון יענעם׳ס צרות, פון יענעם׳ס לוידען. דער גענפיהל פון רחמנות פלאגט זיי און זיי ווילען מיט זייער טרחה אדער געלד זיך אליין לויכטער מאכען. דאָך פערדיענען זיי אלץ א דאנק פון די געשטיצטע אוו געהאלפענע.

פאלגליך: איז גאר ניטא קיין מענשליכע טובה וואָס די כונה זאל זיין לשם טובה, וויל אלע בעלי טובה האבען גאר דערביי אנדערע אבזיכטען. זיי מיינען גאר שכר אויף יענער וועלט, כבוד אדער געלד פראפיטען אויף דער וועלט, אדער זיי זיינען געצוואונגען פון דער נאטור צו טהאן די גוטעם וואָס זיי טהוען. און די טובות וואָס מענשען טהוען מיט מענשען זיינען ניט קיין שטענדיגע און ניט קיין דויערהאפטע, דאָך דארף מען זיי דערפאר דאנקען אוו לויבען, טא ווי דארף מען שוין דאנקען אוו לויבען דעם בעשעפער, וואָס טהוט מיט אונז שטענדיג גוטעם, אהן שום זייטיגע אבזיכטען אוו אהן אירגענד וועלכע אורזאך וואָס זאל איהם צווינגען דערצו?

אוו מען דארף אין זינען האבען נאך א זאך: אלע טובות וואָס מענשען געניסען פון מענשען זיינען נור צופעליגע. אלע מענשען זיינען קערפערליך גליך. אלע מענשען האבען איינעם אוו דעם זעלבען אויסזעהן, איינע אוו דיזעלבע גליעדער אוו כמעט איינע אוו דיזעלבע נאטור־אייגענשאפטען. עם איז מעהר ניט, מאנכע מענשען האבען צייטליכע צוגעגעבענע זאכען וואָס אנדער־רע האבען ניט. איינער איז שטארקער אוו א צווייטער שוואכער; איינער איז רייך אוו א צווייטער ארים, פון דעסטוועגען דארף איינער דעם אנדערען דאנקבאר זיין פאר די גוטעם וואָס ער געניסט פון איהם. אוו איהם אפדיענען דערפאר מיט וואָס נור ער קען. טא ווי דארפען מיר שוין דאנקען אוו דיענען דעם בעשעפער פאר די טובות וואָס ער טהוט מיט אונז?

וועז דער מענש וואָס געניסט טובות פון אן אנדער מענשען זאל זיך בעטראכטען אלס דער נידעריגסטער פון די נידעריגע אנטקעגען דעם וואָס טהוט מיט איהם גוטעם, וואלט ער דעם בעל טובה גערארפט זיין מעהר דאנקבאר. היינט אז מיר וויסען, אז דער בעשעפער איז דער בעסטער, דער חשוב׳סטער אוו ערהאבענסטער פון אלע עקזיסטירענדע אויף דער וועלט אוו מיר זיינען ניט מעהר ווי נידעריגע אוו שוואכע ברואים, דאָך איז ער אונזער וואהלטהעטער אוו הערט ניט אויף צו טהאן גוטעם מיט אונז, איז דער שכל מחיב, אז מיר דארפען ניט אויפהערען צו דאנקען אוו לויבען איהם אוו דיענען איהם מיט אלע אונזערע כוחות פאר זיינע גרויסע חסדים, וואָס ער קוקט זיך אום אויף אונז, כאטש מיר זיינען אנטקעגען איהם נארניט.

אוו פון גאָט׳ס גרויסקייט אוו מאכט איז שוין נעזאגט נעווארען איז ערשטען שער. אוו אז מיר מענשען זיינען אזוי גוט ווי נארניט נעגען איהם, קענען מיר וויסען וועז מיר בעטראכטען די זאך, אז מיר שטעהען אפילו נידעריגער פון אנדערע ברואים וואָס זיינען ניט בענאבט מיט דער אייגענשאפט צו קענען רעדען. מיר זיינען אבערציגט אין דעם דורך דרייערליי פונקטען: ערשטענס, זיינען דא חיות וואָס זיינען פיעל גרעסער אוו שטארקער פון אונז אוו קענען אבערטראגען מעהר שלעכטעם אוו צער ווי מיר. אוו וואהרענד אנדערע לעבעדיגע בעשעפענישען זיינען ניט קיין לאסט אויף זייערע עלטערען צו

האדעווען זיי, קען א מענש ניט אויסוואקסען אהן די גרויסע טרחה פון זייז פאטער און מוטער אדער אנדערע וואס פארנעהמען זייער פלאץ.

צווייטענס, איז דער מענש אייגענטליך ניט גאר קיין ריינע בריאה. א מענש מוז זיך פון קייט צו צייט וואשען. זאל ער זיך א לענגערע צייט ניט וואשען, ווערט ער ברודיג און קויטיג. וועז א מענש שטארבט, ווערט זיין קערפער גיכער פערדארבען ווי אנדערע טויטע בעשעפענישען און גיט ארויס אן ערגערן ריח ווי וועלכע עס איז טויטע בריאה.

דריטענס, זעהען מיר וואס עס ווערט פון א מענשען וועז דער כח הדבור, די רערענס־קראפט ווערט פון איהם אוועקגענומען, אדער וועז עס פאסירט עפעס אין זיין מח אוז ער גיהט ארום פון זינען. ער איז דאן גרייט צו טויטען זיך דורך כל־ערלייי מיתות משונות און קען אפטהאן אזעלכע ווילדע מעשים וואס קיין חיה טהוט ניט. מיר זעהען אויך אז דאס רוב לעבעדיגע בעשעפענישען ווייסען וואס עס איז פאר זיי גוט אוז וואס ניט. חיות ווייסען וואס פאר א שפייז עס איז פאר זיי גוט אוז וואס עס איז שעדליך, א זאך וואס אפילו א סך פערשטענדיגע מענשען ווייסען ניט, אוז מענשען אהן שכל — אודאי ניט.

פאלגליך, וועז מיר בעטראכטען דעם אומגעהייער גרויסען קאנטראסט פון דעם בעשעפערס מאכט, קענטנים אוז חכמה אוז אונזער שוואכקייט אוז פעהלערהאפטיגקייט אין אלע הינזיכטען, אוז דאך גיט ער אויף אונז אכטונג אוז בעזארגט אונז מיט אונזערע בעדערפנישען, פערשטעהען מיר דערפון אויף ווי ווייט מיר דארפען איהם אכטען אוז דיענען אוז דאנקבאר זיין שטענדיג אוז מורא האבען פאר איהם, ווייל דאס איז דער צוועק פון דעם מענשענס בעשאפונג, אוז ער וועט נאך דערפאר האבען עולם הבא.

אוז אויב עס געפינט זיך א נארר, אן אומווייסענדער, וואס האלט ניט אז א מענש איז מחויב צו דאנקען אוז לויבען גאט, איז אויב ער וועט גוט בעטראכטען דאס וואס עס איז פריהער געזאגט געווארען, וועט ער כודה זיין אויפ'ן אמת. דער פערשלאפענער וועט זיך דאן אויפכאפען אוז דער נארר וועט קלוג ווערען אוז דער קלוגער וועט נאך קליגער ווערען, ווייל ער וועט דורכדעם מעהר איבערצייגט זיין אין די פליכטען פון מענש צו גאט דורך די ראיות אוז בעווייזע וואס זיינען פריהער בעווייזען געווארען.

איצט אז עס איז שוין פאר אונז קלאהר, אז מיר זיינען מחויב צו דיענען דעם בעשעפער פאר די שטענדיגע טובות וואס ער טהוט מיט אונז, האבען מיר נאך ארומצורעדען איניגע ענינים אוז דאן וועלען מיר וויסען ווי אזוי אוז מיט וואס צו דיענען דעם בעשעפער אוז אפדאנקען איהם פאר זיינע גרויסע חסדים וואס ער טהוט מיט אונז.

פרק ב'

אייגענטליך שטעלט זיך א פראגע: וויבאלד אז דער שכל איז מחיב אז מיר דארפען דיענען גאט אוז מיר זיינען איבערצייגט אין דעם, טא צו וואס דארף מען גאר דעם מענשען בעווען צו גאטעם דיענסט? צו וואס דארף מען איהם זאגען: דיען דעם בעשעפער, אין דער צייט וועז ער פערשטעהט מיט'ן אייגענעם שכל אז ער דארף אזוי טהאן? איז דער תירוץ: אז פון דער צייט

וואס דער מענש הויבט אָן נעניסען פון גאָט'ס חסדים ביז ער בעגרייפט עס מיט'ן שכל נעדויערט א לאנגע צייט. וואהרום נעניסען נעניסט ער די טובות באלד פון דער צייט ווען ער ווערט בעשאפען און שכל קריגט ער ערשט מיט יאהרען שפעטער. דאריבער דארף מען איהם לערנען און אויפקלעהרען, אז ער האָט נעווויסע פליכטען צו זיין שטענדיגען וואהלטהעטער, כדי ער זאל ניט פערוויילדעט ווערען איידער ער ווערט קומען צום ריכטיגען פערשטאנד.

אבער אייגענטליך איז דער שכל אליין ווייניג צו בעווענען א מענשען צו גאָטעס דיענסט. עס זיינען דאָ דרייערליי אורזאכען וואס שוואכען אָפּ דעם מענשען'ס שכל און פערטעמפּען איהם. דאריבער זיינען מיר אויך מחויב צו לערנען ווי אזוי צו דיענען גאָט פון דער תורה, פון די גוטע לעהרען וואס דער אויבערשטער האָט אונז געגעבען דורך זיין נביא משה.

דאָס זיינען די דריי אורזאכען וואס שוואכען אָפּ דעם מענשענס ריכטיגען פערשטאנד:

ערשטענס, איז דער מענש בעשאפען פון פערשיידענע זאכען, פון פערשיעדענע מאטעריאלען און עלעמענטען, וואס זיינען קאָנטראסטען איינע פון די אנדערע. די נשמה פון מענשען און זיין קערפער זיינען דער היפוך איינע פון די אנדערע. און דער בעשעפער האָט אין דעם מענשען איינגעפלאנצט זיטען און כחות חשק צו האָבען צו געווויסע זאכען, וועלכע האלטען איהם אויף דעם וועלט און גיבען איהם לוסט צו לעבען. און כאטש אפילו מענשען זעהען ווי זייערע מיטמענשען שטארבען און ווערען כלה, ווערט דאָך דער לעבען ביי זיי ניט נמאס צוליעב זייער לוסט צו די קערפערליכע הנאות און תענוגים. די נאטירליכע נייגונג צו לעבען און נעניסען איז אריינגענעבען געווארען אין אלע בעשעפענישען. אין דער נשמה פון מענשען איז אייגעפלאנצט נאָך א מין כח אדער נייגונג, וואס איז דער היפוך פון די ערשטע. וועז דער מענש בענוצט זיך מיט די לעצטע, פערליעט ער דעם חשק צו קערפערליכע תענוגים און די נשמה וויל זיך גאר אפשיידען פון קערפער און קומען צוריק צו איהר שורש. אין די הימלשע ספערען, פון וואנען זי קומט. אט דיזער כח אדער נייגונג איז די אמת'ע פאלשטענדיגע חכמה.

אבער ווייל די קערפערליכע הנאות קומען צום מענשען פון זיין קינדהייט אן; ווייל דער חשק צו נעניסען פון לעבען קומט פריהער פאר'ן שכל, ווערט דער מענש דערצו צוגעוואהנט און עס ווערט אויסגעווארצעלט אין זיין הארצען אזוי שטארק, אז דאָס בעזיעגט דעם שכל וואס קומט שפעטער און ער פער־נאכלעסיגט די נייגונג פון זיין נשמה און ניט זיך אָפּ מיט די זאכען צו ווענדען זיין קערפער גלוסט. דאריבער דארף דער מענש אנקומען צו זאכען וואס בעשטרייטען זיינע קערפערליכע, טהיערישע מדות און בריינגען איהם צום שכל. און דאָס זיינען די לעהרען פון דער תורה, אין וועלכע גאָט לערנט די מענשען ווי אזוי צו דיענען איהם.

צווייטענס: דער שכל איז א גייסטיגע זאך, געגומען פון א הויכע גייסטיגע וועלט און איז פרעמד אין דער וועלט פון קערפערליכע גראבע זאכען. די תאוה ווידער, דער חשק וואס דער מענש בעזיצט צו וועלטליכע הנאות אדער געגנסטען, קומט פון פערשיעדענע עלעמענטען, פון קערפער וואס איז געבויט פון די הויפט יסודות: פייער, וואסער, ערד און לופט. דיזע העלפען ארויס איינע די אנדערע

און פערשטארקען די מענשליכע תאוות צו קערפערליכע הנאות. דער שכל אבער, וואס איז א דעליקאטנע זאך און איז, ווי געזאגט, פרעמד איז דער וועלט פון ממשות'דיגע קערפערס, ווערט אפגעשוואכט ניט האבענדיג ווער עס זאל איהם העלפען אדער אונטערהאלטען. דאריבער מוז דער שכל האבען אזעלכעם וואס זאל פון איהם אוועקשטויסען די כחות פון תאוה, פון לוסט צו קערפערליכע תענוגים, און דיזע הילף קריגט דער שכל דורך דער תורה, וועלכע לערנט אונז גוטע מדות און צו דערווייטערען זיך פון שלעכטעם.

דאריבער האט די תורה אנגעזאגט א סך זאכען וואס זיינען געגען געווויסע תאוות. אין דער תורה און אין די אנדערע הייליגע שריפטען ווערט געזאגט וועגען פאסטען, תפלה טהאו, צדקה געבען און אנדערע מדות, וואס זיינען דער קאנטראסט פון תאוות וואס דער מענש האט, כדי אויפצוועבען דעם שכל און פערשטארקען איהם. אזוי ווי דוד המלך זאגט: "נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי" — גאטעס רייד איז פאר מיר א ליכט און א בעלייכטונג צו מיין וועג, איז וועלכע איך דארף געהן. דאס הייסט: די תורה בעלייכט מיין שכל ער זאל מיך פיהרען אין ריכטיגען וועג. עס זיינען דא נאך עהנליכע פסוקים וואס דריקען אויס דעם זעלבען געדאנק.

דריטענס: די תאוה, דער חשק צו קערפערליכע גענוסען, איז א זאך וואס דער מענש געבוירען שטענדיג. דער מענש מוז אפט עסען און טרינקען, וואס דאס ברייננט הנאה צום קערפער. ער שלאפט און גענים אלע מאל אנדערע הנאות. די תאוות ארבייטען ביי איהם אהן אויפהער, וועהרענד דעם שכל בענוצט ער זעלטען. דער שכל איז דער געגענזאץ פון די תאות און זיין אויפגאבע איז בלויז צו דערווייטערען, צו פערטרייבען די תאוות און ער ווערט פאר דיזעזען צוועק וועניג אנגעוועגדעם. און עס איז בעוואוסט, אז די אברים, וועלכע מען געברויכט שטענדיג לויט זייער נאטור, ווערט זייער צושטאנד פערבעסערט און זיי ווערען פון צייט צו צייט שטארקער. וועז אבער א מענש זאל גאר ניט טהאן מיט זיינע הענד, וואלטען זיי אפגעשוואכט געוואָרען. וועז א מענש זאל פאר א לאנגע צייט ניט געברויכען זיינע אויגען און זיי האלטען געשלאסען, וואלטען זיי זייער זעהע־קראפט פערלארען, און אזוי אלעם. דאריבער איז זעלבסטפערשטענדליך, אז די תאוה, דער לעבענס־לוסט איז שטארקער פון דעם שכל, מחמת דאס ערשטע בענוצט מען א סך און דאס צווייטע זעהר ווייניג. צוליעב דעם מוז דער שכל האבען א העלפער כדי ער זאל האבען בכח נובר צו זיין די תאוות, און דאס איז די תורה, די געטליכע לעהרע, וואס וועז דעם שכל נעהמט איהר צו הילף, וועלכע ער רייניגט און מעכטיגער און ער קען דאן פערטרייבען די צופיעל קערפערליכע נייגונגען. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „תורת ה' תמימה משיבת נפש", און אזוי ווייטער די נאכפאלגענדע פסוקים.

פאלגליך, ווייסען מיר פון דעם וואס איז פריהער געזאגט געוואָרען, אז די ערווענקונג אדער בעוועגונג צו גאט'ס דיענסט דארף קומען דורך דער תורה וואס ענטהאלט מצוות, וועלכע מען פערשטעהט מיט'ן שכל און אויך אזעלכע וואס מיר פערשטעהען ניט, אבער מיר מוזען זיי אויספאלגען, ווייל אזוי איז געזאגט געוואָרען אויפ'ן בארג סיני, און דורך זיי, דורך דער תורה און די מצוות, וועט דער מענש קומען צום ריכטיגען שכל, וואס דאס איז דער ריכטיגער צוועק פון די בעשאפונג פון מענשען אויף דער וועלט.

פרק ג׳

אבער אויף וואס פאר אן ארט און ווייזע דארפען מיר דיענען גאט? אין וועלכע פרטים דארפען מיר דאס אויסדריקען? איז די הויפטזאך, אז מיר דארפען פיהלען צום בעשעפער די אונטערטעניגקייט, די אונטערוואַרפענקייט, וואס מען פיהלט צו א וואַהלטהעטער, און וועלען אפצאהלען איהם מיט גוטעם פאר די גוטעם וואס מיר געניסען פון איהם.

אבער אונטערטעניגקייטען זיינען דאָ צווייערליי. אייגער איז אמאל אונטערטעניג דעם אנדערען אוים מורא, אדער וויל ער קוקט אוים, ער האפט צו קריגען פון יענעם א טובה אדער מעהר טובות ווי ער האט שוין פון איהם געקראגען. אזא אונטערטעניגקייט הייסט א געצוואונגענע. עס איז ווידער דא אן אונטערטעניגקייט וואס דער אונטערטעניגער בעטראכט אלס חוב, אלס פליכט. ער איז אונטערטעניג צו יענעם, אום אויסצודריקען, אז יענער שטעהט העכער פון איהם און ער פיהלט אז יענער האט ביי איהם פערדיענט או ער זאל איהם שעצען און אכטען און זיך ערנידריגען געגען איהם. די אונטערטעניגקייט פון מענש צו גאט איז אויך אויף דיזעלבע צוויי אופנים. דאס ערשטע בריינגט די מורא פאר שטראף אדער די האפנונג צו קריגען שכר אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט. דאס לערנט אונז די תורה, וואס דערמאהנט אין פיעלע פלעצער, אז פאר היטען גאט׳ס געבאט וועט מען האבען גוטעם און אויב פערקעהרט, וועט מען געשטראפט ווערען. די צווייטע אונטערטעניגקייט האט ניט צו טהאן מיט שכר ועונש. א מענש קען זיין אונטערטעניג צום באשעפער, ניט האבענדיג דערביי אין זינען צו קריגען דערפאר געצאהלט אדער אוים מורא פאר שטראף, נור וויל דער שכל דיקטירט איהם אזוי, אז ער זאל זיין אונטערוואַרפען און ערנידריגט געגען זיין וואַהלטהעטער ניט האפענדיג אויף מעהר טובות און ניט מורא האבענדיג פאר וועלכע עם איז שלעכטעם.

און די ביידע סארטען אונטערטעניגקייט זיינען גוט און זיי היטען אוז בעשירמען דעם מענשען פון שלעכטעם. אבער איינע פון זיי בריינגט דאס אנדערע. וועז א מענש איז אונטערטעניג צו גאט דורך דער לעהרע פון דער תורה, אוים די מורא פאר שטראף אדער די ערוואַרטונג אויף שכר, קומט ער נאכהער במילא צו דער אנדערער מדרגה פון אונטערטעניגקייט וואס איז בלויז אוים דאנקבארקייט און וואס דער שכל איז אויף דעם מחייב. און דיזע מדרגה איז א העכערע און מעהר אנגענומען ביים בעשעפער ווי די ערשטע. וואַרום איז די צווייטע מדרגה פון אונטערטעניגקייט בעסער ווי דער ערשטע? וועלען מיר אנגעבען זיעבענערליי טעמים.

ערשטענס: וועז א מענש דיענט גאט בלויז מצד התורה, וויל די תורה הייסט אזוי, קען זיין אז ער זאל דאס טהאן לשם שמים, פון גאט׳ס וועגען אהז שום זייטיגע פניות, און עס קען וויעדער זיין אז ער זאל דאס נאר טהאן פון לייטענס וועגען, כדי מענשען זאלען איהם האלטען פאר א פיינעם מאן און איהם אפגענבען כבוד. וואַרום די תורה איז דאך געגרינדעט אויף שכר און עונש, אויף האפענונג צו גוטעם וועז מען פאלגט אוים איהרע געבאטען און אויף מורא פאר שלעכטעם, וועז מען פאלגט זיי ניט אוים. וועז אבער מען דיענט דעם בורא מצד השכל, וויל מען פערשטעהט גרינדליך אז מען דארף איהם דיענען, דאז טהוט

מען דאס געווים נור לשם שמים אהן שום חניפה און פעלשונג און מען האט דערבייי ניט אין זינען געלויבט צו ווערען פון אימיצען אדער קריגען דערפאר געווייסע בעלוינונגען און מען מראבט אויך ניט וועגען שטראף. די כונה פון אזא גאט'ס דיענסט איז נור נאכצוקומען די פפליכטען וואס א בעשאפענער איז פערפפליכטעט צו זיין בעשעפער.

צווייטענס: וועז מען ווערט א עובד ה' דורך דער תורה, וויל מען האט מורא פאר'ן שטראף אדער מען האפט אויף שכר, איז דאך דאס לכתחילה אזוי ווי א געצוואונגענע זאך. דעריבער קען דער מענש דענקען אז פיעל ער טהוט איז געוג אדער נאך צופיעל. וועז אבער מען איז אן עובד ה' וויל מען פערשטהט מיט'ן שכל אז מען דארף אזוי טהאן, טהוט מען דאס פרייוויליג און אז מען טהוט א זאך מיט'ן אייגענעם רצון, סטארעט מען זיך צו טהאן וואס מעהר און וואס בעסער. דער וואס דיענט דעם בורא על פי שכל וויים און איז איבערצייגט, אז דער בורא טהוט פאר איהם מעהר ווי ער טהוט פאר'ן בורא מיט זיין דיענען איהם. און ער דענקט קיינמאל ניט אז ער דיענט איהם צופיעל. זיין גייסט, זיין נשמה האט דערפון הנאה און ער בעטראכט ניט דאס וואס ער טהוט פאר גאט פאר אן אנגעווארפענע זאך.

דריטענס: דער וואס דיענט גאט בלויז צולייעב דעם וויל אזוי איז געשריבען אין דער תורה, זעהט מען די גוטע טהאטען וואס ער טהוט מיט זיין קערפער, מיט זיינע גליעדער, אבער די עבודה שבלב, דאס דיענען גאט מיט'ן הארצען, מיט'ן געדאנק, קען זיין, פעהלט איהם. דער אבער וואס דיענט גאט וויל ער פערשטעהט מיט'ן שכל אז מען דארף איהם דיענען, איז זיין עבודה שבלב, זיין אינערליכע דיענסט, די אונטערטעניקייט וואס ער פיהלט אין הארצען נאך מעהר ווי די גוטע מעשים וואס מען זעהט איהם טהוענדיג. אזעלכער קומט נאך די חובות הלבבות, די הערצען-פפליכטע, וואס דאס איז דער עיקר אין עבודת הבורא.

פיערטענס: איז די עבודת הבורא, וואס דער מענש לערענט פון דער תורה, מעהר ניט ווי א טיהר אדער א טהויער צו דער ריכטיגער עבודה וואס קומט פון שכל. דאס הייסט: אז מען לערענט די תורה און מען פאלגט אוים איהרע געבאטען אפילו בלויז מיט דער כונה אויסצומיידען שטראף אדער בעלוינט צו ווערען, קען דאס במילא ברייגען צו דער ריכטיגער גאטעם דיענסט על פי שכל. די לעהרען פון דער תורה זיינען אזוי ווי די ארומארבייטונג אין א פעלד וואס מאכט די פערזעעטע קערנער צו וואקסען. דורך דער תורה קען דעם מענשען'ס שכל אויסגעארבייט ווערען, אז ער זאל דיענען גאט ניט אוים מורא פאר שטראף אדער ערוואארטונג אויף שכר. אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט:

"אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאלט ניט זיין ווי דיענער וואס דיענען זייער ווירטה, כדי צו קריגען געצאהלט, "ויהי מורא שמים עליכם"— די מורא פון גאט זאל אויף אייך זיין, ניט די מורא פון שטראף. פאלגליך, איז אלץ די עבודה על פי שכל א העכערע און בעסערע מדרגה.

פינפטענס: האבען די מצוות פון דער תורה א גרעניץ. זיי זיינען בעשרענקט איז א געוויסע צאהל — תרי"ג מצוות, זעקס הונדערט מיט דרייציגהן מצוות. אבער די מצוות וואס דער שכל קען טהאן האבען גאר קיין שיעור ניט. וויבאלד אז דער מענש פערשטעהט מיט'ן שכל אז ער דארף דיענען דעם בעשע-

פער, וועט ער טאג טעגליך אלץ מעהר פערשטעהן און אלץ מעהר אנערקענעז די הסדים וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם און ער וועט אלץ מעהר און מעהר זיין אונטערטעניג און זיך ערניעדעריגען פאר איהם. דעריבער זאגט דוד המלך ע"ה אין תהלים: "לכל תכלה ראיתי קץ, רחבה מצותך מאד" — צו אלע זאכען האב איך געזעהן א סוף, א גרענץ, אבער דיינע געבאָט זיינען זעהר בריט. דאס הייסט, אז עס איז נאר קיין שיעור ניטא צו די שולדיגן וואס מיר זיינען דעם בעשעפער שולדיג פאר די טובות וואס ער טהוט מיט אונז.

זעקסטענס: די עבודה וואס מען לערענט פון דער תורה ליגט אין דעם רצון און כח פון מענשען. וועז דער מענש וויל נור האט ער ביכולת נאכצוקומען די פארשריפטען פון דער תורה. די צווייטע מדרגה אבער, דיענען גאט על פי שכל, דערצו מוז מען זיך שוין שטארק אנשטרענגען און אנקומען צו גאט'ס היפּ, וויל עס איז זעהר שווער צו קומען דערצו. דעריבער בעט דוד המלך אין "אשרי תמימי דרך", אז גאט זאל איהם קומען צו היפּ און ער זאל איהם קענען דיענען וי געהעריג איז.

זיבעטענס: וועז א מענש דיענט דעם בורא בליז וויל אזוי האט ער געלערענט אין דער תורה, איז ער מיט זיך אליין ניט זיכער, אז ער זאל וועז עס איז ניט ארפּ פון גלייכען וועג. די תאוה וואס א מענש בעזיצט, דער לעבען־לוסט וואס איז אין מענשען איינגעווארצעלט פון זיין קינדהייט אָן, קען גובר זיין אוז קען איהם בריינגען צו זינד. מיט דער עבודה אבער וואס קומט פון שכל איז דער מענש זיכער אז ער וועט דערבייּ פערבלייבען. וואהרום דער שכל איז ניט קיין קערפערליכער געגענשטאנד אוז האט ניט קיין נייגונג צו קערפערליכע נעגוסטען. דער שכל קען שטענדיג גובר זיין די קערפערליכע תאוות אוז דערייבער שטעהט דאס דיענען דעם בעשעפער על פי שכל העכער ווי דיענען איהם דורך די פארשריפטען פון דער תורה.

אבער פון דעסטוועגען מוז מען אנקומען צו דער תורה, כדי צו קומען צו דער ר'כטיגער מדרגה פון עבודת הבורא, ווי עס וועט ווייטער ערקלערט ווערען.

פרק ד'

צוליעב זיבעטען אורזאכען מוז מען אנקומען צו דער תורה, אום צו קומען צו עבודת ה'

ערשטענס, איז בעוואוסט אז דער מענש בעשטעהט פון א גוף אוז א נשמה אוז ער האט צווייערליי נייגונגען. איינע בריינגט איהם איבערצוגעבען זיך צו פארגענוגענס אוז זינקטען איז טהיערישע תאוות אוז פערטרייבען פון זיך דעם דיכטיגען ריינעם פערשטאנד. די צווייטע נייגונג זיינע איז פארקעהרט אזעלכע וואס בריינגט איהם צו פער'מיאוס'ען די וועלט, אויסצומיידען פארגענוגענס אוז אפזאגען זיך פון קערפערליכע ענינים, וויל עז זעהט איין, אז דיעזע וועלט איז ניט קיין אייביגקייט, אז סוף כל סוף מוז מען זי פערלאזען, אוז אפילו די צייט וואס דער מענש לעבט איז ער אונטערוואָרפען כל־ערליי בייזע בעגעגענישען. דאריבער איז איהם דער לעבען ניט ניחא אוז דאס בעוועגט דעם מענשען מבטל צו מאכען די וועלט אוז האבען לוסט צו דערנרייכען דעם הימעלשען שכל אויף יעגער וועלט.

אבער די ביידע עקסטרעמע נייגונגען זיינען ניט גוט. עס טויג ניט נאכ־
צוגעבען אין גאנצען דעם קערפּער און עס טויג ניט נאכצוגעבען אין גאנצען
דער נשמה. וועז א מענש איז דיזע וועלט אין גאנצען מבטל ברייגעט עס גרויס
שאדען אין דער וועלט'ס אָרדנונג. אז מען האלט פון דער וועלט גאָר ניט אזוי
מען שטרעבט נור צו יענער וועלט, וויל מען גאָר ניט אויפטהאָן, אזוי די וועלט
קען קיין קיום ניט האָבען אָהן די אויפטהועכצען פון מענשען. וועז ווידער מען
גיט זיך אָפּ אין גאנצען מיט עולם הזה, וועז מען לאָזט זיך אריין אין צופיעל
קערפּערליכע תענוגים, קען דאָס ברייגען דערצו, אז מען זאָל ניט האָבען ניט די
וועלט, ניט יענע וועלט. דאריבער האָט דער אויבערשטער מיט זיינע גרויסע
געשאדען אָנגעצייגט די מענשען א מיטעל־וועג, אין וועלכען זיי זאָלען געהן. ער
האָט געמאכט א פּשרה צווישען דעם גוף אזן דער נשמה, אז זיי זאָלען ביידע ניט
זיין צו עקסטרעם, אזן דאָס זיינען די לעהרען פון דער תורה, וואָס דערווייטערען
די מענשען פון צופיעל תאוות אויף דער וועלט, כדי זיי זאָלען אויך האָבען
יענע וועלט.

צווייטענס: עס זיינען דאָ מצוות, וואָס דעם מענשען'ס שכל וואָלט
איהם ניט בעוועגט צו טהאָן זיי. למשל: תפלה טהאָן, פאָסטען אדער געבען
צדקה. דער שכל קען גאָר דיקטירען אז תפלה טהאָן צו גאָט, בעטען ביי איהם
רחמים אדער פאָסטען קען קיין שום ווירקונג ניט האָבען. וואָרום וויסענדיג אז
אין דעם בעשעפער קומט קיינמאָל ניט פאָר קיין ענדערונג, איז דאָך ניט שייך
צו זאָגען, אז די תפלה אדער דער תענית זאָל אין איהם מאכען וועלכען עס איז
שינוי. נאָכ'ן שכל קען אויסקומען, אז וועד עס איז וועלטה גוטעס, קריגט עס
אזן וועד עס האָט דאָס ניט פערדיענט, קען איהם קיין בעטען אזן פאָסטען ניט
העלפען. וועגען צדקה אזן אנדערע וואָהלטהאטען, קען אמאָל על פּי שכל אויס־
וויזען, אז מען דארף דאָס ניט טהאָן. וואָרום אויב אייגער אין לויט זיינע
מעשים וועלטה צו האָבען אלעם וואָס ער דארף, וועט איהם גאָט אליין געבען,
אזן אז ער גיט עס איהם ניט, מסתמא דארף מען ניט. אזן וועז אפילו דער שכל
זאָל דיקטירען אז מען דארף יא תפלה טהאָן, פאָסטען אזן געבען צדקה אזן
טהאָן מעגשען טובות, וואָלט מען אָבער ניט געוואָוסט וועז צו טהאָן די אלע זא־
כען, וויפיעל צו טהאָן דאָס אזן אויף וואָס פאר אן אופן. מען וואָלט אויך קיין
אידעע נעהאָט וועגען די שטראָף פאר ניט מקיים זיין די דאזיגע מצוות. דאריבער
איז נעזאָגט אזן אָנגיידייטעט נעווארען אין דער תורה אזן אין די הייליגע שרי־
טען פון די נביאים וועגען תפלה אזן פאָסטען אויף וואָס פאר אן אופן דאָס זאָל
געטהאָן ווערען, אזן אויך ענינים פון וואָהלטהאט ווי דאָס זאָל דורכגעפיהרט וע־
רען אזן וועגען שכר אזן עונש פאר מקיים זיין אדער ניט מקיים זיין די דאזיגע
מצוות. פאָלגליך, קען מען ניט קומען צו דער מדרגה פון ערפיעלען דעם רצון פון
בעשעפער סיידען דורך ביידע זאכען, דהכ'ן שכל אזן דורך דער תורה.

דריטענס: קען דער שכל אליין ניט בעוועגען אלע מענשען צו גאטעם
דיענסט, וויל שכל, אמת'ער שכל, איז א זאך וואָס ניט אלע בעזיצען. אזן אפילו
צווישען די פערשטענדיגע מענשען זיינען אויך דא קליגערע אזן נאך קליגערע
אזן זיי קענען זיך אין דיזען פּרט ניט אויסגלייכען. די לעהרען אבער פון דער
תורה לערנען אלעמען גלייך, דעם געלערנטען אזן דעם פראָסטאָק, כאטש אפילו
דער ערשטער פערשטעהט זיי מעהר אזן דער צווייטער — וויניגער. די תורה
איז ניט נענעבען נעווארען פאר געווסע קלאָסען אזוי אזן פאר געווסע אנ־

דערש, נור פאר אלע קלאסען מענשען גליידְ. דאס וואס איינער איז מעהר מקיים די תורה און א צווייטער וויניגער, איז ווייל דער ערשטער פערשטעהט זי בעסער פון דעם צווייטען. וועז אבער עס וואלטען ניט געגעבען געווארעז די לעהרעז פון דער תורה, וואלטען אפילו א טהייל פערשטענדיגע מענשען ניט געווואוסט די פליכטען פון עבודת הבורא. וויניגסטענס וואלטען זיי בלויז א טהייל גע־ווואוסט, אבער ניט אין גאנצען.

פיערטענס: איז דאך א זיכערע זאך אז מענשען זיינען פערפליכטעט צו דיענען איינעם אוז זיין אונטערטהעניג אונטער איהם לויט די טובות וואס זיי געניסען פון יענעם. א גרעסערען בעל טובה דארף מען מעהר דיענען ווי א קלענערען. און אזוי ווי אין יעדען דור קומען פאר פערשידענע ענדערונגען אויף דער וועלט און עס פאסירען זאכען, פון וועלכע איין פאלק גענים־ט מעהר פון אן אנדערען, איין לאנד, צום ביישפיעל, האט א הונגער און די צווייטע א גרוים גערעטענים, אדער אין איין לאנד איז חלילה א מגפה און אין דער צווייטער ניט, איז דאך דער שכל מחייב, אז די וואס געניסען מעהר גוטעס, דארפען מעהר דיענען דעם בורא וואס האט זיי געבראכט די גוטעס. אבער דאס איז אלץ נע־רעדט, וועז דאס פאלק וויסט אז עס האט גענאסען מעהר טובות ווי אנדערע פעל־קער. וועז דאס פאלק וויים דאס אבער ניט, וועט דער שכל אליין דאס ניט בריינגען דערצו אז עס זאל האלטען אלס א פליכט צו דיענען דעם בורא מעהר פון אנדערע פעלקער. און פון וואנען וויסען מיר אידען, אז דער בעשעפער האט מיט אונז געטהאן מעהר טובות ווי מיט אנדערע? פון דער תורה, וועלכע דערצעהלט אונז פון יציאת מצרים און די אנדערע גרויסע נסים און חסדים וואס ער האט מיט אונז געטהאן. דערפון וויסען מיר אז מיר דארפען דיענען גאט מעהר ווי אנדערע. און כאטש מיט אונזער דיענען איהם צוזהלען מיר איהם אפ א חוב וואס מיר זיינען איהם שולדיג און עס קומט אונז דערפאר ניט קיין דאנק, דאך ווערט נאך אונז פערשפראכען גוטע בעלוינונגען אויף דער וועלט אוז אויף יענער וועלט, און דאס אלעס וויסען מיר פון דער תורה, אבער דער שכל אליין וואלט דאס אונז ניט געלערנט.

דער פינפטער טעם וואהרום מיר מוזען האבען די תורה איז: ווייל די תורה, ווי עס איז שוין פריהער געזאגט געווארעז, מוז דיענען אלס א פאדער־זאך צום שכל. דער מענש, וועז ער איז יונג, מוז מען איהם לערנען און פירהען אין גוטען וועג ביז זיין שכל ווערט שטארק און פאלקאם. און אפילו עלטערע מענשען זיינען אויך דא וואס זייער שכל איז ניט רייף גענוג און איז צו שוואך גובר צו זיין די קערפערליכע תאוות, און פאר דיזע מוז מען האבען א מיטעל־וועג, וואס זאל זיי בריינגען צו גאט'ס דיענסט אהן שארפען פערשטאנד. דאריבער זיינען די לעהרען פון דער תורה געגרינדעט געווארעז אויף די פרינציפען פון שכר ועונש, האפען צו קריגען גוטעס פאר טהאן גוטעס און מורא האבען פאר שטראף פאר טהאן שלעכטעס. און אפילו דער וואס טהוט גוטעס מיט דער כונה צו קריגען דערפאר שכר און מיידט אוים שלעכטעס אוים מורא פאר שטראף, שטעהט ער אויך אויף דער שטופע פון עכט פרומע און איז בערעכטיגט צו בעלוינונג אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און דער וואס שטייגט ארויף פון דיזען סארט עבודת הבורא צו עבודת הבורא וואס קומט פון שכל, פון אויפקלעהרונג, קען דער־גרייכען די שטופע פון די נביאים און נאר גרויסע צדיקים און זיין בעלוינונג אויף דער וועלט איז די שמחה און די הנאה פון דעם גופא וואס ער דיענט דעם רבונו

של עולם, און אויף יענער וועלט וועט ער האבען אזעלכע גיסטיגע פארגעניגענס וואס מען קען נאר ניט אפמעלדען און פארשטעלען זיך אפילו אין פאנטאזיע. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרוים זיינען דיינע גוטע זאכען וואס דו האסט בעהאלטען פאר דיינע פערעהרער, און נאך אזעלכע עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין תנ"ך.

דער זעקסטער טעם איז: ווייל עבודת הבורא איז כולל זאכען, וועלכע זיינען אונערקלעהרבאר פאר'ן שכל, דהיינו שעטנז און דאס גלייכען, און ווידער אזעלכע וואס דער שכל איז מחייב אז אזוי דארף מען טהאן אדער אזוי דארף מען ניט טהאן. און אזוי ווי בעת די איהען זיינען ארויסגענומען געווארען פון מצרים זיינען זיי געווען שוואכזיניג, ארריינגעטהאן אין טהיערישע תאוות אזוי, אז זייער שכל איז געווען טעמפ צו פערשטעהען אפילו די געבאטען וואס דארפען פער־שטאנען ווערען מיט'ן שכל, דאריבער האט זיי גאט געגעבען די תורה און ניט געמאכט קיין אונטערשיעד צווישען פערשטענדליכע געבאטען און אונפער־שטענדליכע. ער האט געגעבען אלע מצוות צוזאמען, אי די וואס מען קען פערשטעהען מיט'ן שכל, אי די וואס מען קען ניט פערשטעהן, כדי מען זאל זיי אלע אויספאלגען, אויב ניט מצד השכל, איז צוליעב דעם ווייל גאט האט אזוי גהעהייסען, און אויף דיזען אופן וועלען אלע זיין גלייך, אי די וואס וועלען בעגריי־פען די מצוות מיט זייער פערשטאנד, אי די נארארנים און אונווייסענדע, וואס פערשטעהען דאס ניט. וועז אבער די תורה וואלט ניט געגעבען געווארען, וואלט מען אפילו אין בעסטען פאל נור געווואוסט פון די מצוות וואס זיינען פערשטענד־ליך און אפשר דאס אויך ניט, ווייל, ווי געזאגט, זיינען די מענשען דאמאלס גע־ווען צופיעל געזונקען אין טהיערישע תאוות און זיי האבען אפילו שכל'דיגע געבאטען אויך ניט פערשטאנען.

דער זיבענטער טעם וואורום מען דארף די תורה זי זאל בעווען צו גאטעס־דיענסט, איז דיעזער:

די תורה איז געגעבען געווארען דורך א פערמיטלער, דורך משה רבנו, וועלכער האט געצייגט אותות ומופתים, וואונדערטהאטען, וואס מענשען האבען געזעהען און געפיהלט מיט זייערע קערפערליכע חושים. אלע, אפילו ניט די בעלי שכל, האבען עס בעגריפען און קיינער האט עס ניט געקענט אפלייקענען. דערפון האבען אפילו די גאר אומווייסענדע געדרונגען אז אלעם וואס משה האט גזאגט איז גאט'ס נאמען איז אמת, און מען דארף אלעם אויספאלגען, צי מען פארשטעהט די געבאטען, צי מען פארשטעהט זיי ניט. די אותות ומופתים זיינען דאך געווען איבערצייגענד, האבען זיי שוין געדיענט אלס איבערצייגונג, אז מען דארף משה'ן פאלגען אלעם וואס ער זאגט.

וואורום דאס איז דאך א פשוט'ע זאך. דער וואס בעגריפט נור די טובות וואס אימיצער האט מיט איהם געטהאן, גלויבט ער אז ער איז פערפליכטעט צו דיענען יענעם לויט זיין בעגריף. ער מעג אפילו זיין דער גרעטטער פראסטאק, דער גרעסטער שוטה, קוים אבער פיהלט ער אז ער האט פון יעמאנדען עפעס גענאסען, גלויבט ער, אז ער דארף יענעם אויף וועלכען עס איז אופן אפדיענען. און אז איינער וויים און איז איבערצייגט, אז דער בורא האט מיט זיין פאלק געטהאן מעהר טובות ווי מיט אנדערע פעלקער, גלויבט ער, אז ער דארף איהם דיענען מעהר ווי אנדערע און אויספאלגען אפילו אזעלכע געבאטען וואס ער בעגריפט ניט מיט'ן שכל.

אזוי איז אויך וועו אייגער איז איבערצייגט אז א געווייסער טהייל אדער א געווייסער קלאס, צו וועלכען ער בעלאנגט טאקי פון זעלבען פאלק, האט מעהר פריווילעגיעז פון גאט'ס געגאדעו ווי די אנדערע טהייל אדער קלאסען פון זיין פאלק, גלויבט ער, אז ער דארף מקיים זיין די עקסטרא מצוות וואס זיינען געגעבען געווארעו נור פאר די צו וועלבע ער בעלאנגט. די כהנים אוו לויים, למשל, האבען געהאט געווייסע פריווילעגיעז וואס אנדערע האבען ניט געהאט. דאריבער זיינען פאר די כהנים אוו לויים געגעבען געווארעו עקסטרא מצוות, וואס זיינען ניט געגעבען געווארעו צו די אנדערע שבטים, אוו זיי האבען געפיהלט די פליכט אויסצופאלגען זיי. דאס זיינען אלעס רעזולטאטען דערפוו וואס גאט האט געגעבען די תורה דורך משה רבנו, וועלכער האט געצייגט וואונ־ דערליכע זאכען, וואס מען האט געזעהן אוו געפיהלט, אוו דאריבער האט מען איהם שוין געגלויבט אין אלעס וואס ער האט געזאגט אין גאט'ס נאמען.

פוו דעם איז צו לערנען אז יעדער מענש, וועמען גאט גיט גוטעם מעהר פוו אנדערע, דארף איהם דיענען אוו דאנקען פיעל ער קען אוו פיעל ער בעגרייפט אויסער די אלגעמיינע דיענסט וואס אלע זיינען מחויב צו דיענען איהם. דערפאר וועט איהם דער בעשעפער געבען מעהר גוטעם לעולם הבא. א מענש דארף ניט אוו טאר ניט זיין אזוי ווי די וואס דער נביא הושע האט אויך זיי געזאגט פוו גאט'ס וועגען: "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל" — איך האב זיי געגעבען א סך זילבער אוו גאלד אוו זיי האבען דאס פערברויכט אויף עבודה זרה, אויף געצענדיענסט.

אוו דער וואס דאנקט ניט גאט פאר זיינע פערזעגליכע טובות; דער וואס לייגט ניט צו בעזונדערע גאטעם דיענסט פאר די חסדים וואס ער האט געגאסעו מעהר פוו אנדערע, וועט עם איהם בריינגען דערצו, אז ער וועט אין גאנצען אויפגעבען די עבודת הבורא. ער וועט אפילו ניט אפהיטען די אלגעמיינע פליכטען צום רבונו של עולם אוו וועט פערלאזען די גאנצע תורה אוו איהרע גוטע לעהרעו. אוו וויבאלד ער וועט פוו זיך ארואפווארפען דעם יאך פוו דער תורה, וועט ער שוין ניט אפהיטען אפילו די פליכטען וואס זיין אייגענער שכל דיקטירט איהם אז מען דארף זיי אפהיטען. אין אזא פאל געהט דער מענש נאר אין גאנצען ארויס פוו כלל מענש אוו איז נאר ערגער פוו א בהמה. וואהרום א בהמה האט אויך עפעס א געפיהל פוו אנערקענונג, אזוי ווי דער פסוק זאגט איז ישעיה: "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו" — דער אקס קען זיין וויהרטה וואס האט איהם געקויפט אוו דער עזעל — זיין אייגענטהימער'ס קארעטע איז וועלכע ער גיט איהם עסעו. אוו דער סוף פוו אזא אונדאנקבארעו קען זיין זעהר שלעכט, אזוי ווי עס וועהרט געזאגט אין תהלים: „ואויבי ה' כיקר כרים" — גאט'ס פיינד זיינען אזוי ווי אקסען וואס מען שטאפט, מען גיט גוט עסעו אוו זיי וועהרען פעט צו דער שחיטה.

פרק ה.

מיר דארפען ערקלערען דייטליכער ווי אזוי די תורה בריינגט דעם מענשען צו גאטעם דיענסט. מיר דארפען די תורה אנגליעדערען אויף חלקים אוו בעי־ טראכטען וואס מענשען קענען געניסען, וועו זיי גלויבען איז דער תורה אוו זיינען איהר מקים.

די תורה איז א געטליכע זאך, געגעבען פון גאט דורך איינעם פון די מענ־
שען, וואס איז איהם געפעלען געווארען פאר זיין דיענען איהם—דורך משה רבנו,
מיט דעם צוועק אז מענשען זאלען דורכדעם בעלוינט ווערען אויף דער ועלט
און אויף יענער וועלט. דאס גיבען די תורה איז פון גאט גענוען א חסד, א
טובה פאר די מענשהייט.

די תורה צוטהיילט די מענשליכע טהאטען אין דריי חלקים: א) זאכען
וואס איז געבאטען אז מען זאל טהאן (ציוויים); ב) זאכען וואס איז פער־
ווהרט צו טהאן (אזהרות); ג) זאכען וואס מען מעג טהאן אויב מען וויל, אבער
קיין חוב, קיין געבאט איז עס ניט (מותרות). די ערשטע, די זאכען וואס
די תורה הייסט אז מען זאל דוקא טהאן, זיינען צוטהיילט אויף צוויי טהיילען:
הערצליכע מצוות און טהאטליכע מצוות. הערצליכע, מיינען די דאזיגע פער־
זאגען וואס מען איז זיי מקיים נור מיט'ן הארצען, מיט דעם געדאנקען, ווי
גלויבען אין גאט'ס איינהייט, האבען בטחון אין איהם, זיין איבערגענעבען צו
איהם, אננעהמען זיינע משפטים פאר גוטען, גלויבען אין די נביאים, פערשטעהן
און בעגרייפען די טובות וואס דער בורא טהוט מיט אונז מענשען און נאך
פיעלע אזעלכע. טהאטליכע מצוות זיינען די, צו וועלכע די גליעדער און דאס
הארץ דארפען זיין פעראייניגט. צום ביישפיעל: דערצו דאס זעלבע וואס דאס
הארץ דענקט, לערנען, תפלה טהאן, פאסטען, צדקה געבען, סוכה, לולב, ציצית
און דאס גלייכען, וואס דער מענש דארף טהאן מיט זיינע אברים, און זיין הארץ,
זיין מחשבה מוז אויך זיין דערבי.

די אזהרות, פערזאגען, וואס מען זאל ניט טהאן, זיינען אויך צוטהיילט
אויף צוויי טהיילען: הערצליכע און טהאטליכע. זאכען וואס מען טאר ניט
האבען במחשבה, וואס מען טאר ניט אין זינען האבען, און זאכען וואס מען
טאר ניט טהאן מיט די גליעדער. די ערשטע זיינען, צום ביישפיעל: דאס
דיענען גאט און דערבי האבען זייטינע כוונות. דיענען גאט מיט פאלשקייט,
מיט דער זייטיגער כונה, כדי מענשען זאלען איהם האלטען פאר א צדיק;
האבען אין זינען צו טהאן זאכען וואס מען טאר ניט טהאן; האבען אין זיך
גאוה; מבזה זיין מענשען בייא זיך אין הארצען; אפלאכען אין געדאנקען
פון נביאים און געטליכע זאכען; ליעב האבען שלעכטע מענשען; מקנא זיין;
פערדרוס האבען אויפ'ן בעשעפער פאר שלעכטעם וואס ער בריינגט אויף א
מענשען, און פיעלע אזעלכע. די עבודת הבורא דארף זיין ריין פון זייטיגע
אבזיכטען. אפילו וען מען דיענט גאט מיט דער כונה כדי צו קריגען דערפאר
שכר, וואס נאך אונזער שיטה איז דאס ניט קיין איסור, מוז מען אבער דער־
ביי אין זינען האבען און גלויבען אז דעם שכר, אויף דער וועלט אדער אויף
יענער וועלט, וועט גאט געבען, ניט קיין אנדערער, און דאס וועט במילא
בריינגען צו דיענען דעם בורא על פי השכל.

די אזהרות וואס מען טאר ניט טהאן מיט די אברים, מיט די פיזישע
גליעדער, זיינען די פיעלע זאכען וואס די תורה האט פערזאגט אז מען זאל זיי
ניט טהאן, ווי דיענען עבודה זרה, פאלש שוועהרען, רכילות רעדען, עסען טרפות,
גנב'ענען, גזל'ענען, מארדען און דאס גלייכען.
מותר, די זאכען וואס מען מעג טהאן, אבער עס איז ניט קיין מוז אז מען

זאל זיי טהאן, זיינען דא דרייערליי: נויטוועגדיגע, איבערפליסיגע און קארגהאפטע.

לאמיר נעהמען, צום בוישפיעל, עסען, טרינקען, און קלוידונג, דאם זיינען נויטוועגדיגקייטען פאר'ן מענשען. ער מוז דאם האבען און אהן דעם קען ער ניט אויסקומען. דאם זעלבע איז אויך מיט שלאפען. קיין דירעקטער פערזאג אז מען זאל עסען, טרינקען, קלוידען זיך און שלאפען איז ניטא; קיין פער־באט אז מען זאל דאם ניט טהאן איז אויך ניטא, דעריבער געהערען די זאכען צום קלאס פון "מותר".

אבער צו די זאכען איז קיין שיעור ניטא. מען קען אויסקומען מיט עסען אזוי פיעל וויפיעל עם ווערט געפאדערט אויפצוהאלטען דעם געזונד און מען קען עסען איבערפליסיג, צו פיעל, מעהר פיעל עם איז נויטיג, פיעל מען מוז אום־בערינגט עסען. דאם זעלבע וויעדער קען מען מקצר זיין, קארגען מיט'ן עסען און געברויכען וויניגער שפייז ווי דער קערפער פאדערט אויפצוהאלטען זיין עקזיסטענץ. דאם זעלבע איז אויך מיט טרינקען, קלוידען זיך, שלאפען און אנדערע זאכען.

די ערשטע מדה פון געניסען נור אזוי פיעל וויפיעל מען מוז, וויפיעל עם איז נויטיג, איז די בעסטע. די איבערפליסיגקייט אין דעם פרט, דאם לאזען זיך צופיעל וואוילגעהן אין עסען, טרינקען, קלוידען זיך און דאם גלייכען, טוג ניט, ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר" — דו זאלסט ניט זיין צווישען וויין־זויפער און פלייש פרעסער. ריידען איז אויך אייגע פון די נויטוועגדיגסטע זאכען פאר'ן מענשען; אבער צופיעל טוג דאם אויך ניט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "ברוב דברים לא יחדל פשע" — פון פיעל ריידען איז זיגד אונפערמיידליך. קיין דירעקטער פערבאט אין דער תורה איז דערוויף ניטא, אבער אז א מענש לאזט זיך אריין אין צופיעל קערפערליכע תענוגים ברייגט עס איהם סוף כל סוף צו טהאן זאכען וואס זיינען פערבאטען.

דאם מקצר זיין אין נויטוועגדיגע זאכען, לאזען זיך פיהלען מאנגעל אין עסען, טרינקען, שלאפען וכדומה, טהוען אפטמאל מענשען צוליעב צוויי אורזא־כען. עס זיינען דא אזעלכע וואס ווילען ניט הנאה האבען פון דער וועלט אוים פרומקייט. זיי מיידען אוים זאכען, פון וועלכע דער גוף האט הנאה, כדי דערנעהענטערען זיך מעהר צו גאט, און אנדערע וויעדער קארגען מיט'ן עסען און מיט אנדערע זאכען ענטוועדער אוים קארגשאפט, ווייל זיי זשא־לעווען אויסגעבען געלד, אדער זיי טהוען דאם פאר דער וועלט, פון לייטענס וועגען, כדי מען זאל אויף זיי זאגען אז זיי זיינען צדיקים וואס האלטען ניט פון קערפערליכע תענוגים. די ערשטע מדה: אויסמיידען תענוגי העולם פון גאט'ס וועגען ניט האבענדיג דערביי אנדערע כוונות, איז א גוטע; אבער ענט־זאגען זיך פון נויטוועגדיגקייטען, וויל מען זשאלעווען די געלד אדער כדי געלויבט צו ווערען פון מענשען, איז א מאום'ע מדה. דער וואס עסט ניט נענוג, טרינקט ניט נענוג אדער קלוידט זיך ניט נענוג, ווייל ער ווייל שפארען די געלד צייגט דערמיט אז ער האט ניט קיין אמונה אין גאט אז ער קען איהם געבען נענוג פיעל ער דארף, און דער וואס בערויבט זיין אייגענעם גוף פון זיינע נויטוועגדיגע הנאות כדי די וועלט זאל איהם אננעהמען פאר א פרומאק,

צייגט דערמיט אז די וועלט איז איהם ליעבער ווי זיין אייגענער קערפער, און דאָס טויג ניט. געוויסע חכמים האָבען געזאָגט, אז דער וואָס טהוט זיך ארויס פון וועלט זאכען אוים ליעבשאפט צו דער וועלט, איז אזוי ווי דער וואָס ווילּ אויסלעשען א פייער מיט שטרוי.

אָבער דאָס איז געדעדט וועגען עסען, טרינקען און קלּיידען זיך. מיט דייזע זאכען דארף א מענש ניט קארגען צופיעל סיידען זיין כונה זאָל זיין לשם שמים, פון גאָט'ס וועגען; אָבער ריידען און שלאָפען איז שטענדיג בעסער אז מען איז אין דעם קארג. רעדען א סך איז קיינמאָל ניט גוט. ווי שלמה המלך האָט געזאָגט: „על כן יהיו דבריך מעטים" — דו זאָלסט רעדען וויניג, ווייל דו קענסט זיך נאָר אויסרעדען אזעלכעם וואָס מען דארף ניט, וואָס מען טאָר ניט. און וועגען שלאָפען האָט אויך דער חכם געזאָגט: „מעט שנות, מעט תנומות", א ביספל שלאָפען, א ביספל דרעמלען.

וועז אָבער מיר וועלען די זאָך בעטראכטען גרינדליך, וועלען מיר קומען צום שלוס, אז אלע מענשליכע טהאטען זיינען אונטערוואַרפען בלויז צוויי קאטעגאריען—„צווי" און „אזהרה"—געבאָטען וואָס מען איז פערפליכטעט צו טהאָן און זאכען וואָס זיינען פערבאָטען צו טהאָן, און דער „מותר" — טהאטען וואָס מען מעג יא טהאָן און ניט טהאָן, פאלט ארונטער, ווייל אזעלכעם איז אייגענטליך גאָר ניטא.

לאָמיר נעהמען, צום ביישפיעל, עסען, קען מען זאָגען, אז דאָס עסען פיעל עם איז נויטיג אויפצוהאלטען דאָס געזונד איז א צווי, א פערזאָג פון דער תורה, וואָרום אין דער תורה ווערט געזאָגט: „הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע" — איך האָב אייך געגעבען אלע גראָזען, אלע וואסקונגען צום עסען. אז מען עסט מעהר פיעל נויטיג איז אָדער וויניגער איז דאָך ממה נפשך: טהוט מען דאָס לשם שמים, איז דאָס א צווי, א פערזאָג אז מען זאָל דאָס טהאָן; טהוט מען דאָס וויעדער צוליעב אנדערע אבזיכטען, איז דאָס אן אזהרה, א פערבאָט אז מען זאָל דאָס ניט טהאָן. פאָלגליך איז דאָס אזוי:

דער וואָס טהוט א זאך וואָס די תורה האָט געבאָטען מען זאָל דאָס טהאָן, איז דאָס א גוטער טהאט, א מצוה; וועז ער טהוט עם ניט איז דער צייט, וועז ער קען דאָס יא טהאָן, איז ער עובר אויף דער תורה. פערקעהרט וויעדער: טהוט איינער א זאך וואָס איז פערבאָטען, איז ער א זינדיגער; האלט ער זיך אפ פון טהאָן דאָס, איז ער א צדיק, אזוי גוט ווי ער וואלט געטהאָן א מצוה מעשיות — א טהאטליכע מצוה, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: „אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו" — אז מען טהוט ניט קיין אומרעכט, אז מען האלט זיך אפ פון טהאָן א זאך וואָס מען טאָר ניט איז אזוי גוט ווי מען זאָל טהאָן א מצוה. אזוי איז אויך מיט עסען, טרינקען און אנדערע זאכען. אזוי פיעל וויפיעל מען מוז, פיעל עם איז נויטיג, איז דאָס פערריכטעט פאר א מצוה; צופיעל אָדער צו וויניג, וועגדט זיך שוין וואָס פאר אן אבזיכט מען האָט דערבייַ. איז די כונה פון גאָט'ס וועגען, איז דאָס א גוטער טהאט; איז ניט די כונה פון גאָט'ס וועגען, איז דאָס א העסליכער טהאט.

פאָלגליך, זיינען די מעשים פון מענשען אייגענטהיילט ניט מעהר ווי איז גוטעם און שלעכטעם. וואָס א מענש זאָל ניט טהאָן, איז עם ענטוועדער

א גוטער טהאט אדער א שלעכטער. איז דער קלוגער וואס ווענט זיינע טהאטען אין מיט א וואג איידער ער טהוט זיי; דער מענש מיט שכל וואס בעדענקט זיך פריהער, וואס טראכט איבער און לייגט זיך איבער ווענען דער זאך וואס ער האט בדעה צו טהאן, ווען ער געווים טהאן נור גוטעם און אויסמיידען שלעכטעם. פערקעהרט וויעדער: איז מען ניט איבערלייגט, נעהמט מען זיך ניט די מיה צו בעטראכטען וואס מען טהוט, קען מען אמאל אפטהאן א מעשה רע.

א בעוויז אז אלע מענשליכע טהאטען זיינען איינגעטהיילט אין די צוויי קאטעגאריען: גוט און שלעכט, איז דער פסוק אין קהלת: "כי את כל מעשי יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע" — אלע מעשים פון מענשען ווען גאט בריינגען פאר'ן געריכט, גוטע אדער שלעכטע. זעהט מען, אז שלמה המלך בעשטעטיגט אויך אז עס גיבען ניט מעהר ווי צוויירליי מעשים, גוטע און שלעכטע, און מיטעלמעסיגע, אזעלכע וואס זיינען ניט קיין פערזאג אז מען זאל יא טהאן און ניט קיין פערבאט מען זאל ניט טהאן, איז ניטא, ווייל די "מותרים" ווענדט זיך אויף וואס פאר אן אופן מען טהוט זיי, אזוי ווי מיר האבען פריהער ערקלערט, או די "מותרים", באטש זיי זיינען ניט קיין דירעקטע פערזאגען אדער פערבאטען, זיינען אמאל מצוות און אמאל עברות, אדער זיי ווערען פערוואנדעלט אין "צוויים" און "אזהרות".

איצט וועלען מיר נעהן צו לימוד התורה און בעטראכטען נעמוי די שטופען פון לערנען די תורה און די רעזולטאטען וואס דאס קען בריינגען.

פרק ו.

די תורה בעשטעהט פון ווערטער און קאמענטארען, פירושים אויף די ווערטער. דעריבער איז די חכמת התורה, דאס לערנען די תורה ניט אינאר־טיג, נור דאס ווערט איינגעטהיילט אין מדרגות אדער שטופען, צעהן אין צאהל, איינע העכער פון דער אנדערער.

עס זיינען דא אזעלכע וואס קענען כלומר'שט די עברי, זיי פערשטעהען צו לייענען די ווערטער פון חומש, נביאים און כתובים, אבער דאס אויך ניט ווי נעהעריג איז. וואר שמועסט דעם טייטש, די בעדייטונג פון די ווערטער וויסען זיי נאר ניט. דיעזע זיינען אזוי ווי אן עזעל וואס פיהרט א וואגען מיט ספרים.

צו דער צווייטער מדרגה בעלאנגען די וואס זיינען א ביסעל מעהר אריינ־געטהאן אין דער זאך און לערנען כאטש צו לייענען די ווערטער אהן גרייזען.

א דריטע קלאס מענשען בענוגענען זיך דערמיט אויך ניט און סטארען זיך אויסצולערנען דקדוק און אלע כללים פון לשון הקודש.

א פיערטע קלאס תורה לערנער געהען נאר ווייטער און לערנען אוים פינקטליך די בדייטונגען, דעם פשט פון די ווערטער אויף אלע אופנים ווי זיי פאסען זיך צו די ענינים, איבער וועלכע עס ווערט גערעדט.

עס זיינען ווייעדער דא אזעלכע וואס גריבלען זיך מעהר אין די הייליגע שריפטען און סטארען זיך אויסצוטייטשען ווערטער און פסוקים לויט זייער

אייגענעם שכל, אבער זיי פערלאזען זיך ניט אויף די אויסטייטשונגען וואס מיר האבען בקבלה פון אונזערע חכמים. זיי זוכען נור אויסצוטייטשען פסוקים אבערפלעכליך און נעהמען זיך ניט די מיה צו גרונטעווען זיך מעהר און וויסען וואס אונזערע אלטע חכמים האבען געזאגט און וואס זיי האבען ארויסגענומען פון די פסוקים. דיעזע בעלאנגען צום פינפטען קלאס.

צום זעקסטען קלאס בעלאנגען די, וואס לערנען אויך משנה אדער משניות און וויסען וואס די חכמי המשנה האבען אויסגעדרונגען פון געוויסע פסוקים און די דינים וואס זיי האבען פון זיי פעסטגעשטעלט. זיי ווילען זיך אבער ניט גריבלען אין תלמוד, אין גמרא, וואו עס קומען פאר טיעפזיניגע פלפולים, פון וועלכע געוויסע מצוות און דינים ווערען פעסט געשטעלט.

נאך א העכערע איז די זיעבעטע מדרגה, וועו מען לערנט אויך תלמוד, כאטש מען גיט זיך ניט די מיה צו גרונטעווען זיך אין דעם און מען זוכט ניט צו פערענטפערען די קשיות און שווערע שטעלען וואס געפינען זיך דארט. דער דאזיגער קלאס בנוגענט זיך מיט וויסען דעם אבערפלעכליכען אינהאלט פון דער גמרא און ניט מעהר.

צום אכטען קלאס בעלאנגען די טיעפע לומדים, וואס בעמיהען זיך צו לערנען גמרא גרינדליך ניט איבערלאזענדיג אומפערענטפערטע קשיות און אומ־פערשטענדליכע שטעלען. זיי טהוען דאס כדי צו קריגען א נאמען אלס גרויסע, טיעפזיניגע לומדים; אבער די חובות הלבבות, די הערצען־פפליכטען מאכען זיי אוועק מיט דער האנד. זיי זיינען אריינגעטאן אין די טיעפע ענינים פון תלמוד, גריבלען זיך אין דעם און פערשוועגדען זייער צייט אין ענינים און דינים, וואס מאנכע פון זיי קענען וועלטען פארקומען אין לעבען, און דעם עיקר, וואס מענשען זיינען מחויב נאכצופארשען, לאזען זיי דורך. דער אמת איז אבער אז מיט לומדות אליין איז מען ניט יוצא. די הויפט זאך איז דאס ערקונדיגען זיך אין די נאטהייט, פערשטעהן מיט'ן שכל אז מען דארף דיענען נאט און לערנען און שטודירען צו וויסען די זאכען וואס וועגדען אפ פון גאטעס־דיענסט, כדי צו קענען אויסמיידען זיי, און דוקא צו דיעזער חקירה גיבען זיך ניט אפ.

צום נייגטען קלאס בעלאנגען די וואס זיינען אי לומדים אין אלעם, אי זיי וויסען און היטען אפ די חובות הלבבות, די חיובים וואס געהערען צום הארץ. זיי וויסען דאס בקבלה פון פריהעריגע חכמים און זיי פערשטעהען דאס אויך מיט זייער אייגענעם שכל. צו דיעזע האבען בעלאנגט די בעלי הגמרא און די נאונים זייערע נאכפאלגער, וואס האבען זיך געפיהרט אדער פיהרען זיך אזוי ווי זיי.

די צעהנטע און העכסטע מדרגה אין לימוד התורה איז די פון די אנשי כנסת הגדולה, וועלכע האבען ג'ירש'נט די חכמת התורה מיט אלע איהרע פירושים דירעקט פון די נביאים; די חכמי המשנה והבריתא, וועלכע האבען זייער קענטניס אין דער תורה איבערגענומען פון זיי, פון די אנשי כנסת הגדולה, ביז ר' יהודה הנשיא, דאס איז רבנו הקדוש, וועלכער האט מסדר געווען די משנה, אויסגעשטעלט די סדרים משניות אין ארדנונג. די אנשי כנסת הגדולה און די חכמי המשנה והבריתא האבען דערגרייכט די העכסטע שטופע פון לערנען, אמונה און יראה, ווייל זיי האבען געוואוסט די גאנצע חכמת התורה אהן פלפולים, וועהרענד די חכמי התלמוד, וואס זיינען געווען שפעטער, האבען

זיך מפלפל געווען איבער די דינים פון די משנות און זיי האבען ניט געהאט אזוי פיעל צייט אפצוגעבען זיך מיט פארשונגען אין געטליכע חכמות און סודות.

און אזוי ווי דער למוד התורה איז איינגעטהיילט אין צעהן מדרגות אדער שטופען, אזוי איז אויך די אמונה און דאס גאטטעם דיענסט פון די וואס לערנען די תורה איינגעטהיילט אין צעהנערליי מדרגות.

עס זיינען דא א קלאס מענשען וואס זייער נארישקייט און צולאזענקייט ברייגט זיי מיט צו פעראכטען די תורה און איהרע געזעצען, וועלכע זיי בעטראכטען בלויז פאר מנהגים פון נארישע מענשען און במילא גלויבען זיי ניט אין שכר ועונש און אין די וואונדער וואס גאט האט בעוויזען דורך זיינע נביאים. די תאוה, די צולאזענקייט איז ביי זיי שטארקער ווי דער שכל און זיי ווילען דעריבער ניט נעהמען דעם יאך פון דער תורה אויף זיך. עס איז זיי ליעבער צו זיין פריי, הפקר יונגען, דערווייטערט פון מצוות. אויף דיעזע זאגט שלמה המלך: "לא יחפץ כסיל בתבונה, כי אם בהתגלות לבו" — דער נאר, דער אומווייסענדער ווילל ניט וויסען פון אויפקלעהרונג, נור צייגען פאר דער וועלט וואס ער איז, וואס פאר א הפקרות ער בעזיצט.

צום צווייטען קלאס בעלאנגען די וואס לייקענען ניט די מופתים, די אי־בערנאטירליכע וואונדער וואס מען האט געזעהן פון משה רבנו און אנדערע נביאים. זיי לייקענען דאס ניט, ווייל זיי זיינען פאפולאר, בעוואוסט צו אלעמען. זיי צווייפלען אבער אין דעם ענין פון נבואה און זאגען אז גאט האט ניט גערעדט מיט משה אדער מיט אנדערע נביאים. זיי ווילען אויך האבען אז די לעהרען פון דער תורה זיינען נור געזעצע צו גונסטען די מענשען דא אויף דיעזער וועלט, אבער עס איז ניטא קיין שכר ועונש אויף יענער וועלט פאר מקים זיין אדער פאר ניט מקים זיין די מצוות פון דער תורה. נאר זייער שיטה קומט אויס, אז גאט האט די נביאים אריינגעגעבען א רעיון זיי זאלען לערנען די מענשען ווי אזוי צו פיהרען זיך בלויז פאר זייער אייגענע טובה וועגען דא אויף דער וועלט, און בכדי מען זאל זיי גלויבען האט ער זיי געהאלפען צו צייגען וואונדער, אבער ער האט מיט זיי ניט גערעדט, און דאס היטען אדער ניט היטען די תורה האט ניט וועלכע עס איז פערבינדונגען מיט אן אנדער וועלט אויסער מיט דיעזער, אויף וועלכע מיר לעבען. די דאזיגע לייט וועל איך ער־קלעהרען אין קורצען, אז זייער מיינונג איז א פאלשע, און אויב אפילו מען זאל, חס ושלום, מסכים זיין צו זייער שיטה, דארף מען אלץ אפהיטען די תורה.

עס איז לייכט צו פערשטעהן, אז דער בעשעפער וועט ניט ענדערען די נאטור פאר א ליגנער, א פעלשער, וואס זאגט אין זיין נאמען אזעלכעס וואס ער האט גאר ניט געזאגט. וועז אפילו א מענש זאל זאגען אין גאט'ס נאמען א גוטע זאך טאקי פון גאט'ס וועגען, אבער ער האט עס ניט געזאגט, וועט ער אויך יענעם ניט העלפען צו איבערצייגען עס דורך אומנאטירליכע זאכען. היינט אז מען גלויבט, אז משה האט געשפאלטען דעם ים, האט געמאכט אז א שטיין זאל פליסען וואסער אוז אנדערע וואונדער, מוז מען אויך גלויבען אין "וידבר ה' אל משה" אדר „ואמר ה' אל משה". אוז נאך אלעמען: אז מען גלויבט אין די אומנאטירליכע מופתים וואס משה רבנו האט בעוויזען, וואורום זאל מען

ניט גלויבען אין די אומנאטירליכקייט פון גאט׳ם ריידען צו א מענשען? מיט וואס איז דאס לעצטע מעהר אומנאטירליך ווי דאס ערשטע?

און וועז אפילו מען זאל קענען אויפצייגען מיט ריכטיגע ראיות, אז עס איז אונמעגליך אז דער בעשעפער זאל האבען גערעדט מיט משה רבנו אדער אנדערע נביאים, דארף מען אלץ אפהיטען און מקים זיין אלעם וואס זיי האבען געזאגט, ווייל מען מוז דאך צוגעבען אז דאס איז דער רצון הבורא, ווארום וועז ניט, וואלט ער דאך דורך זיי ניט געצייגט די איבערנאטירליכע וואונדער. פאלגליך דארפען מיר אויף אלע אופנים מקים זיין די געבאטען פון דער תורה.

א דריטער קלאס מענשען גלויבען אין די וואהרהייט פון דער תורה, אז זי איז טאקע געגעבען געווארען דירעקט פון בעשעפער, וועלכער האט גערעדט צו משה רבנו. זיי בעטראכטען דאס פאר א גרויסען חסד, ווייל די מצוות פון דער תורה פיהרען דעם מענשען אין גוטען וועג און דורך זיי קען דער מענש מעהר געניסען פון לעבען אויף דער וועלט. זיי לייקענען אבער אין עולם הבא, ווייל עולם־הבא ווערט ניט דערמאהנט ניט אין דער תורה און ניט אין די אנדערע הייליגע שריפטען. עס ווערט בלויז דערמאהנט גוטעם און שלעכטעם וואס מען וועט האבען דא אויף דער וועלט פאר מקים זיין אדער ניט מקים זיין די תורה, און מעהר ניט. אבער אויך דיעזע טענה איז א פאלשע, ווייל אין אמת׳ן זיינען דא פסוקים וואס דייטען אן אויף שכר און עונש אויף יענער וועלט. אין קהלת ווערט געזאגט: "כי את כל מעשה יביא במשפט" — יעדע מענשליכע טהאט וועט נאט ברייגען פאר׳ן געריכט. דאס איז אן אנדייטונג אויף דעם משפט פון צדיקים און רשעים אויף יענער וועלט. אין ישעיה איז דא א פסוק: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה" — און זיי וועלען ארויסגעהען און זעהן די פגרים פון די זינדיגע וואס די ווערים (וואס פרעסען זייער לייב) וועלען ניט פגר׳ן און זייער פייער (פון גהינום) וועט ניט אויסגעלאשען ווערען. אין תהלים ווערט געזאגט: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרויס אדער ווי פיעל איז די גוטעם וואס דו (גאט) האסט בעהאלטען פאר די וואס האבען פאר דיר מורא. דאס איז אויך געמיינט לעולם הבא. אן אנדער פסוק אין ישעיה זאגט: "עין לא ראתה, אלהים, זולתך יעשה למחכי לו" — דער שכר, די בעלוינונג פון די וואס האפען צו איהם (צו גאט) האט קיין אויג ניט געזעהן אויסער גאט אליין, און נאך פיעלע אזעלכע פסוקים געפינען זיך אין נביאים און כתובים.

די פיערטע מדרגה איז די פון מענשען וואס גלויבען אז די תורה איז געגעבען געווארען פון הימעל. זיי לייקענען אויך ניט אין בעלוינונג און שטראף אויף יענער וועלט, אבער זיי זיינען צופיעל ארייגעטאהן אין עולם - הזה, אין וועלטליכע פארגעניגענס, און צוליעב דעם, כדי צו קענען געניסען מעהר פון לעבען, פון קערפערליכע תענוגים, זיינען זיי פערמאסקירט, פיהרען זיך כלומרש׳ט אויף ווי פרומע, ארענטליכע מענשען, כדי מען זאל צו זיי האבען מעהר צוטרויען און זיי זאלען קענען קריגען כבוד און געלט אויף ערפילען זייערע תאוות, וואס זיי בעטראכטען פאר בילכער און וויכטיגער ווי די גיים־טיגע תענוגים אויף יענער וועלט, כאטש זיי גלויבען, אז עס איז דא א יענע וועלט. אויף דיעזע זאגט דער נביא ישעיה: בפיו ובשפתיו כבדוני ולבם רחק

ממני" — מיט'ן מויל און מיט די ליפּען עהרען זיי מיך (גאָט) און זייער הארץ איז ווייט פון מיר.

צום פינפטען קלאָס בעלאָנגען די וואָס זיינען ניט קיינע צבוע'קעס. זיי גלויבען אין דער תורה מיט אַלע פּינקטליכקייטען און אויך איז שכר ועונש לעולם הבא, אָבער זיי האָבען אויך ליעב דיעזע וועלט און מיט זייער היטען די תורה זיינען זיי אויך אויסען צו האָבען דערפּאָר כבוד דאָ אויף דער ערד, מענשען זאָלען זיי אכטען און דערמאָהנען צו גוטען. אזא ארט דיענען גאָט איז א מין פערבאָרגענע שותפות. אויפ'ן בליק מיינען ליויט אז זיי זיינען אמת'ע פרומאקעס בלויז פון גאָט'ס וועגען און אין הארצען האָבען זיי א שותף — כבוד זוכעריי.

א זעקסטער קלאָס מענשען איז פּאראן וואָס לערנען די תורה און דינען גאָט לשמו, פון גאָט'ס וועגען און זיי זוכען ניט קיין כבוד. זיי האָבען אָבער אין זינען אז זיי וועלען דערפּאָר קריגען בעלוינט אויף דער וועלט, מחמת זייערע מחות בעגרייפען ניט די גייסטיגע תענוגים וואָס מען קען האָבען אויף יענער וועלט.

עס גיבט וויעדער א זיעבענטער קלאָס מענשען וואָס וויסען און פערשטעהען אלעס און האָבען אויך א בעגריף וואָס עס מיינט תענוגי עולם הבא, און טאקי דערפּאָר דיענען זיי גאָט, כדי ער זאָל זיי געבען שכר אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט. וועו אָבער זיי וואָלטען ניט ערווארטעט קיינע בעלאָהנונגען, וואָלטען זיי איהם גאָר ניט געדיענט. אויף אזעלכע וועלט געזאגט אין פּרקי אבות: „אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פּרס" — איהר זאָלט ניט זיין ווי דיענער וואָס דיענען זייער ווירטה בלויז מיט דעם אבזיכט צו קריגען דערפּאָר בעצאָהלט.

צום אכטען קלאָס בעלאָנגען די וואָס דיענען גאָט אוים מורא פאר א שטראָף אויף דיעזער וועלט און אויף יענער וועלט. זיי זיינען ניט אויסען דעם שכר, נור זיי וויללען זיך אויסהיטען פון עונש, און דאָס טוען אויך ניט, ווייל די כונה פון עבודת הבורא דארף זיין צו עהרען גאָט'ס גרויסען נאָמען, און קוים פעהלט דיעזע כונה איז די עבודה ניט קיין פאָלקאָמענע.

צו דער נייַנטער מדרגה בעלאָנגען די וואָס בעזיצען ניט קיין אייגיצגען פון די דערמאָהנטע חסרונות און זיי דיענען גאָט ווי געהעריג איז, ניט אוים מורא פאר שטראָף און ניט וויל זיי האָבען אויף שכר, אָבער זיי זיינען ניט פאַרזיכטיג פאר זאכען וואָס קענען פערדארבען, קאליע מאכען די ריכטיגע גאָטעם דיענסט. צו אזעלכע כאפט זיך אפטמאל אריין א שלעכטער רעיון און זיי בעגריפען דאָס ניט און פיהלען דאָס ניט און קענען אראָפּגעפיהרט ווערען פון וועג. לאָמיר נעהמען צום ביישפיעל גאוה, וועו א מענש לאָזט צו זיך צו די מדה פון גאוה, קען דאָס איהם בריינגען צו פיעלע זינד. וויבאלד ער האָט אין זיך גאוה, וויל ער שוין כבוד, און אז ער וויל כבוד, האָט ער פיינט די וואָס גיבען עם איהם ניט וויפיעל ער דענקט אז ער איז ווערטה, און דאָס קען שוין בריינגען צו נאָך און נאָך זינד. דעריבער האָט א חסיד אמאל געזאגט צו זיינע תלמידים: "וועו איהר וואָלט ניט געהאט קיינע זינד, וואָלט איך מורא גע־האט אז איהר האָט נאָך עטוואָס ערגערעס ווי זינד, און וואָס איז דאָס אזעלכעס? גאוה". דאָס הייסט: וועו איהר וואָלט געווען ריין פון עברות, וואָלט איהר

זיך אפשר גרויס געהאלטען ביי זיך פאר אייערע צדקות, און דאס איז נאך ערגער ווי אנדערע זינד, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: „תועבת ה' כל גבה לב" — גאט האט פיינט א בעל גאוה.

צו דער צעהנטער, בעסטער און העכסטער מדרגה איז נאט'ס דיענסט בעלאנגען די וואס לערנען די תורה מיט אלע פרטים, האבען ריינע אמונה איז אלעם, דיענען דעם בעשעפער בלויז לשמו, ווייל זיי בעגרייפען איהם און קענען איהם און זיינען איבערצייגט אז זיי זיינען מחויב צו דיענען איהם, אבער ניט כדי צו קריגען שכר אדער אויס מורא פאר שטראף, און זיי זיינען פאר־זיכטיג און אפגעהיט ניט צו קומען צו וועלכע עס איז מדה וואס קען זיי אראפ־פיהרען פון ריכטיגען וועג. וועז א מענש קומט צו אזא שטופע, שטעהט ער אויף דער מדרגה פון די נביאים און צדיקים און חסידים, וואס זיינען געווען איבערנעגעבען צום בעשעפער מיט זייערע לעבענס, מיט זייערע פערמעגענס און קינדער און קיין זאך האט זיי ניט אראפגעפיהרט פון אמת'ן דרך הישר און זיינען שטענדיג פערבליבען ביי זייער ריינער אמונה.

און דאס איז דער ריכטיגער וועג וואס די תורה קען בריינגען צו גאט'ס דיענסט און אפשר צו נאך העכערעם וואס מיר האבען ניט דערמאהנט.

מיר האבען אבער בלויז דערמאהנט מדרגות וואס דאס רוב פון אונזער אומה קענען דערגרייכען. דער מענש מיט פערשטאנד קען שטענדיג פער־שטעהן ביי וועלכע מדרגה, ביי וועלכע שטופע ער האלט און זיך סטארען צו דערגרייכען אלץ ווייטער און ווייטער, העכער און העכער, ביז ער קומט צו דער לעצטער מדרגה, און דאס וועט איהם אנקומען לייכט.

פרק ז'

איצט דארפען מיר קלאהר מאכען די ארט און ווייזע ווי אזוי א מענש קומט צו דער מדרגה פון דיענען גאט בלויז אוים די דיקטירונג פון שכל. מיר וועלען דאס ביז'ן סוף פון דיעזען שער ערקלעהרען אין דער פאדמע פון פראגען און אנטוואדטען אדער א דיאלאג צווישען דעם שכל און דעם נפש הבהמית, דעם אינסטינקט פון טהיריש געפיהלען, וואס א מענש בעזיצט. מיר האבען אוים־געקליבען דיעזע פארמע, ווייל דאס איז דער בעסטער וועג צו מאכען אונזער חקירה פערשטענדליך און איבערצייגענד.

דאס פערשטעהן אז מען דארף דיענען גאט, קומט פון גאט דורך די פער־מיטלונג פון שכל. דורך דעם שכל, וואס דער מענש האט אין זיין מח, דערמאהנט איהם דער בעשעפער, אז ער זאל איהם וויסען און אנערקענען זיין חכמה. אבער דאס קען נור קומען צו אזעלכען, וואס האט געמאכט די תורה פאר א ליכט אדער א לאנטערנע צו בעלייכטען זיין וועג. דאס הייסט: דער וואס לערנט די תורה און פיהרט זיך לויט איהרע פארשריפטען, אזעלכער קען קומען צו זיין ריכ־טיגען פערשטאנד און דיענען גאט על פי שכל, און זיך סטארען צו דערגאהן אלץ מעהר און מעהר אין דעם ענין פון גאטהייט, ביז ער ווערט ארויסגעטהאן פון עולם הזה זאכען און דערגרייכט צו דער מדרגה פון צדיקים.

אבער פריהער דארף קלאהר זיין וואס אזעלכעם פאדערט דער שכל, וואס פאר א פערלאנגען האט גאט איינגעפלאנצט אין שכל אז ער זאל זיי דיקטירען צום מענשען? די זאכען וואס דער שכל איז מחיב זיינען: שעצען דעם אמת

און פּראַכטען דעם שקר, טהאָן געדענקיט און אויסמיידען אומרעכט, דאנק־
באר זיין און בעצאָהלען גוטעם פאר גוטעם און אין פעלע אָפּצאָהלען שלעכטעם
פאר שלעכטעם, לעבען פריעדליך מיט מענשען און טהאָן זיי גוטעם, וועגען
אין מעסטען די דאנקבארקייט אדער די שבחים וואָס מען גיט אימיצען לויט
די טובות וואָס מען האָט פון יענעם געגאָסען. דאָסזעלבע לערנט דער שכל דעם
מענשען צו זיין אויסגערעכענט און אָפּצאָהלען שלעכטעם פאר שלעכטעם, און
מוחל צו זיין די יעניגע וואָס טהוען איהם בייז, וועו זיי בעטען זיין פּרצייהונג
און האָבען באמת חרטה.

און וועו ביים מענשען זיינען די דאזיגע זאכען קלאָהר און ער בעגרייפט
זיי ריכטיג, הייסט עס, אז ער איז געקומען צום ריכטיגען פּערשטאנד. און וועו
גאָט וועט איהם אריינגעבען אין רעיון צו בעטראכטען די טובות, וואָס ער, דער
מענש, האָט פון איהם גענאָסען, וועט ער אנשטרענגען זיינע געדאנקען צו וויסען
די זאך פאלקאָם אויף וויי וועיט די טובות זיינען גרויס. ער וועט זיי אבער ניט
קענען איבערצעהלען און אויסרעכענען, וויבל זיי זיינען זעהר פיעל, אהן אויפהער
און געקייטעלט איינע אין די אנדערע. דאן וועט דער מענש זיך פיהלען פערפליכ־
טעט אָפּצוטהאָן דעם בעשעפער גוטעם פאר גוטעם לויט די פּראָפאָרציע וואָס ער
וואָלט א מענשען געצאָהלט פאר טובות וואָס יענער וואָלט איהם געטהאָן; וועט
ער אבער אויפזעהן, אז ער איז ניט אימשטאנד אָפּצוצאָהלען אזוי פיעל, און אז
דער בעשעפער דארף ניט זיינע טובות, און ער וועט קומען צום בעשלוס, אז דאָס
איינציגע מיט וואָס ער קען יא אויסדריקען זיין דאנקבארקייט צו גאָט איז,
צו זיין אונטערטהעניג און נידערגעשעצט געגען איהם און בעמיהען זיך צו טהאָן
זיין רצון און דערנאהענטערען זיך צו איהם וויי וויבל מעגליך. פּארקאָהרט ווידער
וועט דער מענש קענען משער זיין וויי גרויס זיין שטראָף דארף זיין פאר זיינדיגען
געגען גאָט לויט די פּראָפאָרציע וויי ער וואָלט פערזינדיגט געגען א מענשען וואָס
האָט איהם גוטעם געטהאָן.

איצט וועלען מיר געהן צום דיאלאָג, צום געשפּרעך צווישען דעם איידעלען
געפיהל — דעם שכל און דעם גראָבען געפיהל, דעם טהיערישען אינסטינקט, וואָס
מיר וועלען רופען "נפש".

זאָגט דער שכל צום נפש:

איז ביי דיר קלאָהר און ביזטו פעסט אין דער דעה, אז דו ביזט פער־
משבון'ט, פערפליכטעט צו דיין בעשעפער פאר די חסדים וואָס ער טהוט מיט
דיר?

ענטפערט דער נפש: יא, איך וויים דאָס און בין אין דעם איבערצייגט.

שכל: האָסטו בדעה אָפּצוצאָהלען דעם בעשעפער כאטש אביסעל פון
דעם וואָס דו ביזט איהם שולדיג?

נפש: געווים.

שכל: וויי אזוי איז דאָס דיר מעגליך, אין דער צייט וועו דו האָסט נאָר
קיין חשק דערצו? מיר וויייסען, אז דער חולה וואָס גארט געזונד צו ווערען
נעהמט מיט פארגעניגען איין די רפואות, מעגען זיי אפילו ווי ביטער זיין;
דער אבער וואָס אכטעט ניט אויף זיין געזונד, קען ניט פערטראָגען דעם שלעכ־
טען טעם פון א רפואה. אויב דו, נפש, ווילסט ניט איינגענהמען די מעדיצין
און אויפגעבען די קערפערליכע תאוות, איז דאָך א סימן, אז דו ווילסט ניט
צופריעדען שטעלען דיין בעשעפער.

נפש: איך וויל זעהר שטארק, און מיך ערגערט זעהר, וויל איך כּין נערן צו בעצאהלען מיין חוב צו גאָט וויי וויט מעגליך, און דו, שכל, לערעז מיך ווי אזוי איך זאל דאָס טהאָן.

שכל: אויב דאָס וואָס דו זאגסט איז ווירקליך אמת, קען זיין, אז דער מיטעל וואָס איך וועל דיר געבען וועט העלפען; אויב אבער דו ביזט ניט אויפּריכטיג מיט דיינע רייד, צו וואָס זאלסטו זיך אליין פערפיהרען? אז א חולה נארט דעם רופא, נארט ער זיך אליין און פערשוועדעט אומזיסט דעם רופא'ס צייט און מיה, און ער, דער קראנקער, ווערט מעהר קראנק.

נפש: און ווי אזוי קען איך וויסען אויב דער לוסט צו ערפילען מיינע פליכטען צו גאָט איז אן אמת'ער אדער ניט?

שכל: אויב דער חשק צו צאהלען דעם בעשעפער די חובות וואָס דו ביזט איהם שולדיג איז צו דיר געקומען אוים ריכטיגע איבערצייגונג ווי גרויס דיינע שולדען צו גאָט זיינען און ווי וויניג דו קענסט איהם אפצאהלען, און אויב דו פערשטעהסט, אז נאכלעסיגקייט איז דעם קען ברייגען דיין נידערלאגע און דיין בעמיהען זיך אין דעם קען דיר ברייגען גליק און לעבען — אויב דו וויסט עס און דו בעגרייפסט עס, איז דיין חשק, דיין בעגעהר, אן אמת'ער און אן אויפריכטיגער. אויב אבער דו דענקסט וועגען דעם אויבערפלעכליך, אזהו איבערצייגונג און געווישהייט, איז דיין חשק א פאלשער חשק.

נפש: איך גיב צו, אז מיין תשוקה צו דיענען גאָט איז אנפאנגס געווען שוואך. אבער פון דער צייט וואָס איך האָב געלערנט אין דער תורה די אלטע געשיכטע וויי מענשען האָבען געקראָגען זייער שטראף פאר שלעכטע אויפפיהרונג, ווי דער דור המבול, דער דור הפלגה און קורח און זיינע אנהענגער, און פארקערט ווידער פון צדיקים וואָס זיינען בעלויבט געווארען פאר זייערע מעשים טובים, — פון דער צייט וואָס איך האָב זיך דאָס אלעס דערוואוסט, איז מיר די זאך מעהר קלאָהר געווארען אין פראקטישען זינן. נאכהער האָב איך פערשטאנען מיט'ן שכל, אז מען דארף זיך אפגעבען מיט עבודת הבורא, און איצט איז מיין תשוקה צו דיענען גאָט אוים דיינע איבערצייגונג אז איך דארף און בין פערפליכטעט דאָס צו טהאָן.

שכל: אויב דיין ערקלעהרונג איז א ריכטיגע, נעהם זיך אן מיט כח איבערצוטראגען די ביטערקייט און ניט געשמאקטען טעם פון מיין רעצעפט און הער זיך אויף שפייזען מיט די שלעכטע שפייזען, צו וועלכע דו ביזט געוואהנט.

נפש: און וואָס רופסטו שלעכטע שפייזען, צו וועלכע איך בין געוואהנט?

שכל: איך מיין די שלעכטע מדות, די מיאוסע זיטען וואָס דו בעזיצט זייט דו האָסט אנגעפאנגען אויפוואקסען. שלעכטע מדות, מיאוסע אינסטינקטען זיינען איין דיר דאָ א סך, אבער דער עיקר זיינען צוויי, אן וועלכע די אנדערע זיינען אבהענגיג. די הויפט זאכען זיינען. ערשטענס: דאָס ליעב האָבען קערפערליכע הנאות, ווי עסען, טרינקען און אנדערע זאכען וואָס שטעלען צופרידען דעם קערפער, און צווייטענס: די נייגונג, דעם חשק וואָס דו האָסט צו שטעהן העכער פון אנדערע, צו הערשען איבער אנדערע. גאוה און הנאה. דיזע מדות ברייגען דיך דערצו, אז דו זאלסט קריוודען די יעניגע וואָס טהוען דיר גוטעס.

נפש: און וואָס ברייגט צו די דאזיגע מדות? פון וואָס ארף איך זיין אפגעהיט, אז איך זאל ניט בעזיצען קיינע שלעכטע מדות?

שכל: ניט עסען פיעל, ניט טרינקען פיעל, ניט שלאָפען פיעל, ניט רוהען

פיעל, ניט ריידען פיעל, ניט פערבריינגען צופיעל אין געזעלשאפט, ניט פוצען זיך, ניט זוכען אויסצופיינען זיך, ניט וועלען געלויבט ווערען, ניט זוכען קיין כבוד און ניט מקנא זיין די וואס זיינען מעהר פערמעגליך. עסען, טרינקען, שלאפען, און דאס גלייכען, דארף דער מענש נור אזוי פיעל וויפיעל עס איז נויטיג אויפצוהאלטען דעם קערפער, אבער ניט קיין איבעריגם. די אנדערע דערמאהנטע מדות דארף מען איננאנצען אויסמיידען. קנאה, צום ביישפיעל, קען ברייננגען דערצו, אז איינער זאל ביי אנדערע אוועקנעהמען זייער אייגענטהום מיט געוואלד. גאוה קען ברייננגען מבזה צו זיין אנדערע און ערנידריגען זיי. איז אויב דו ווילסט באמת אפצאהלען גאט פאר זיינע טובות, דערווייטער זיך פון אלעם וואס איך האב דיר געזאגט און נאכהער וועל איך דיר ווייטער לערנען.

נפש: אויפצוגעבען דיא אלע זאכען וועט מיר שווער זיין, מחמת איך בין שוין צופיעל איינגעוואהנט אין דעם. בעט איך דיר, לערען מיר, צייג מיר דעם וועג ווי אזוי איך זאל דאס קענען אויספיהרען אהן גרויסע שוועריגקייטען.

שכל: דו ווייסט דאך, אז א פערשטענדיגער, א קלוגער מענש וועט זיך לאזען אפשניידען א קראנקען גליעד, כדי די קראנקהייט זאל זיך ניט פערשפרייטען אין אנדערע טהיילען פון זיין קערפער, וויל ער פערשטעהט אז דער צער וואס ער וועט האבען ביים אפשניידען דעם איין אבר איז א קליניגקייט אין פערגלייך מיט די יסורים וואס ער וועט דארפען איבערטראגען וועז מעהרערע אברים אין זיין גוף וועלען קראנק ווערען. אזוי זאלסטו אויך בעטראכטען די ביספל אונאנגענעהמליכקייט וואס דו וועסט האבען פון דיין אפגעוואהנען זיך פון די מיאוסע מדות געגען די גרויסע צרות וואס דו קענסט האבען האלטענדיג זיך ביי זיי, און דאן וועט דיר גאר ניט שווער זיין צו שיידען זיך מיט די אלע דערמאהנטע זיטען.

נפש: און וואס פאר א גוטעס וועל איך געניסען, וועז איך וועל די דאזיגע זיטען אויפגעבען? און וואס וועט מיר שאדען אויב איך וועל זיך מיט זיי ניט שיידען?

שכל: אז דו וועסט ניט זיין אריינגעטהאן אין קערפערליכע, טהיערישע תענוגים, ניט זוכען קיין כבוד און ניט מקנא זיין, וועט דיין נשמה האבען רוה און וועסט פערשפארען זארגען פאר דער פינסטערער, שווארצער וועלט, וואס איהרע הנאות, איהרע באקוועמליכקייטען זיינען אויסגעמישט מיט טרויער, און די גוטעס וואס מען גענישט אין איהר זיינען ניט קיין שטענדיגע, נור זיי ווערען איבערגעהאקט, אויב ניט ביים לעבען איז נאכ'ן טויט. דאס וועט דיר ברייננגען צו דענקען מעהר און אנערקענען דיין אמת'ן רוה־פלאץ אויף יענער וועלט, און דו וועסט זיך בעמיהען צו קומען צום אמת'ן תכלית, צום פאלשטענדיגען גליק, וואס האט אין זיך קיינע שלעכטעס און ווערט ניט אפגעשניטען — די חיי עולם הבא. וועסטו זיך אבער האלטען ביי דיינע שלעכטע מדות, וועסטו שטענדיג האבען צו זארגען פון ניט קענען ערפילען דיינע פערלאנגען אויף דער וועלט און דו וועסט קיינמאל קיין רוה ניט האבען. און וועז דיר זאל געלינגען צו קריגען דאס וואס דו וועסט וועלען, איז דאך דאס נאך אלעמען גארניט. די אלע קערפערליכע תענוגים הבען קיין קיום, קיין בעשטענדיגונג, וויל דאס מוז אהן ספק איבערגעהן צו אן אנדערען, און ניט די עולם הזה וועט ביי דיר פערבלייבען און ניט דו וועסט ערווערבען עולם הבא. בפרט, אז א מענש קריגט נאר קיינמאל ניט פולע בעפרידיגונג אין זיינע וועלטליכע פערלאנגען אדער

שטרעבונגען, ווייל ער וויל רק מעהר און מעהר, אם כן לויגט געווים ניט צו זיין אריינגעטהאן אין עולם הזה.

נפש: איך האב פערשטאנען דיין ערקלעהרונג און איך האף אז די זאכען מיט וועלכע מיר איז פריהער געווען שווער צו שיידען זיך, וועט מיר איצט זיין לייכטער. אבער גיב מיר צו נאך עפעס, פון וועלכעם איך זאל קענען לערנען ווי אזוי צו ערפילען מיין באגעהר צו דיענען גאט.

שכל: די חויפט זאך זאלסטו זיך האלטען ביי דעם כלל, אז דו דארפסט אויף זיך נעהמען די דיענסט פון דעם וואס איז העכער פון דיר אויף אזוי פיעל ווי דו פערשטענדסט אז א נידעריגער פון דיר זאל דיר דיענען לויט די פראפארציע פון די הויכקייט און נידעריגקייט, און דאס וואס דו ווילסט אז דער נידעריגער פון דיר זאל פאר דיר טהאן אדער ניט טהאן, דארפסטו טהאן אדער ניט טהאן פאר דעם העכערען פון דיר.

נפש: ערקלעהר מיר דאס דייטליכער.

שכל: נעהם זיך אין זינען די גוטעם וואס דו נעניסט פון גאט, די אלגעמיינע, וואס דו נעניסט צוזאמען מיט אנדערע מענשען, און די פערזונליכע, וואס דו אליין נעניסט. דאן שטעל זיך פאר אז דו טהוסט די זעלבע טובות צו דיינעם א קנעכט, און מיט דאס וואס דו וואלסט אין אזא פאל פערלאנגט פון דיין קנעכט אז ער זאל דיר אפצאהלען, מיט דאס זעלבע צאהל אף דיין בעשעפער.

נפש: אין אלגעמיין האב איך די זאך פערשטאנען. אבער זיי אזוי גוט און ערקלעהר עם מיר בפרט, מיט מעהר אויסצולהייטען.

שכל: דיא אפליכטען פון א דיענער צו זיין ווירטה, כאטש דיא טובות וואס דער ווירטה טהוט מיט איהם זיינען קליין אנטקעגען די טובות וואס דיין בעשעפער טהוט מיט דיר, זיינען פאלגענדע:

ער זאל דיענען בלויז איהם, דעם ווירטה אליין, מיט רייד און מיט טהאט. ער זאל צו איהם זיין טרוי, איבערגעבען און פלייסיג אין זיין ארבייט סאי אין די עפענטליכקייט און סאי ניט אין די עפענטליכקייט. ער זאל פאר איהם מורא האבען און זיך שרעקען פאר איהם צו יעדער צייט וועו ער איז אנווועזענד. ער זאל זיין ערנידריגט און אונטערטהעניג זיין ווירטה אין זיין קליידונג און אויפפיהרונג. ער זאל איהם עהרען און ערהויבען מיט'ן מויל און אין הארצען. ער זאל איהם דאנקען און לויבען בייטאג און ביינאכט און דערמאהנען זיינע טובות מיט זיך אליין און אין די עפענטליכקייט. ער זאל דערצעהלען זיין ווירטה'ס שבחים און מעלות ווי עם קומט איהם און לויפען צו זיין דיענסט מיט שמחה און מיט א ריינעם געוויסען אויס ליעבע צו איהם און כדי צו האבען ביי איהם חן. ער זאל זיך דערנעהענטערען צו זיין ווילען און תמיד בעטען ביי איהם פערציהונג אויף פעהלערען וואס ער איז בענאנגען. ער זאל שטענדיג מורא האבען מאמער ערפילט ער ניט דעם ווירטה'ס פערלאנגען און היטען זיינע געבאטען און דערווייטערען זיך פון דעם וואס ער פערבאט איהם. ער זאל דעם ווירטה שעצען און אכטען, האלטען זיינע טובות פאר גרויס און רעכענען די מעשים וואס ער, דער קנעכט, טהוט פאר קליין אין פארגלייך מיט די גוטעם וואס ער נעניסט. ער זאל זיך אליין גרינג־שעצען נעגען די גרויסקייט פון זיין ווירטה און זיך בוקען פאר איהם און זיך קניען מיט גרוים אונטערטהעניגקייט און ערנידרונג. ער זאל זיך פערלאזען אויף איהם מיט אלע זיינע בעדערפניסע און אלעם וואס ער בעווילינט פאר איהם, אננעהמען פאר גוט.

מאכט ער איהם זאט, זאל ער איהם דאנקען און לויבען, און אויב ער פער־
הונגערט איהם, זאל ער אויך צופריעדען זיין און ליידען געדולדיג. ער זאל
איהם, דעם הארר, ניט פערדעכטיגען אין זיין אורטהייל און ניט האלטען זיינם
א גזיהה פאר אן עולה. ער זאל זיך בענוגענען מיט דעם וואס ער גיט איהם
און איהם רעכטפערטיגען, וועז ער שטראפט איהם. ער זאל ארויסצייגען זיין
קנעכטשאפט צו זיין וויהרטה מיט די בעוועגונגען פון זיינע גליעדער און מיט
זיין אויפפיהרונג. ער זאל ניט טראכטען און ניט רעידען ניט דערמאהנענדיג איהם
אין זיין מחשבה אדער מיט'ן מויל. זיינע אויגען זאלען זיין געווענדעט נור אין
זיין הארר'ס וועגען, זאל הערען נור זיינע רייה, זאל זיך ערנהרען נור מיט
דאם וואס ער שפייזט איהם, טראכטען נור וועגען זיין גרויסקייט און טהאן
נור אזעלכעם וואס איז איהם לרצון. ער זאל זיך פרעהען נור מיט זיין דיענען
איהם און זיין בענהר זאל זיין נור דאם וואס ער, דער הארר, בעגעהרט. ער
זאל לויפען נור אין זיין שליחות און זיך ניט אפשטעלען פאר קיין זאך אויסער
פאר אזעלכעם וואס איז איהם, דעם וויהרטה, דערווידער. ער זאל זיצען נור אין
זיין הויז גרייט צו דיענען איהם, זאל איהם האבען אין זינען וועז ער לייגט זיך
שלאפען און וועז ער שטעהט אויף פון שלאף און זאל ניט געפינען קיין געמיטה
בעפריעדיגונג נור אין איהם. נור דעם הארר'ס כעם זאל איהם ענטמוטהיגען און
ער זאל בלויז האפען אויף זיינע גענאדען. ניט אין כעם זיין נור אויף דאם וואס
ער, דער הארר, וויל מען זאל זיין בייז און ניט גוטמוטהיג זיין נור צו דעם וואס
טהוט דעם וויהרטה'ס וויללען. ער זאל ניט נעהמען קיין זאך נור מיט זיין ער־
לויבנים און ניט געבען נור צו דעם וואס דער וויהרטה היימט געבען.

און אזוי אין אלע זיינע טהאטען, אין אלע זיינע בעווענגונגען זאל ער ניט
ריהרען א פוס און ניט בעווענגען א שווארצאפעל פון אן אויג געבען דעם וויללען
פון זיין וויהרטה, פון זיין הארר. וועז דער קנעכט פיהרט זיך אזוי איז ער א
גוטער דיענער וואס צאהלט אפ זיין וויהרטה פאר די טובות וואס ער טהוט מיט
איהם; פיהרט ער זיך ניט אזוי, איז ער דער היפוד, דער קאנטראסט.

איצט האב איך דיר פון די אלע זאכען אנגעצייגט אויף א כלל מיט וואס
א דיענער קען צופריעדענשטעלען זיין וויהרטה און דערפון האסטו גענוג צו לער־
נען די איבעריגע פפליכטען און זייערע קאנטראסטען. און אז אזוי דארף א
קנעכט צופריעדענשטעלען זיין הארר, וואס זיינע טובות זיינען נאך אלעמען
קלייגע, קענסטו שוין פערשטעהן וואס פאר א פפליכטען דו האסט צו גאט פאר
זיינע פיעלע און גרויסע טובות און חסדים וואס ער טהוט מיט דיר.

פרק ח'

זאגט וויטער דער נפש צום שכל:

איך האב געזונ פערשטאנען אלעס וואס דו האסט מיר געזאגט און ער־
קלעהרט, אבער ערקלעהר מיר דיטליכער מיינע פפליכטען צו דיענען גאט מעהר
ווי אנדערע.

ענטפערט דער שכל:

עס זיינען דא אייניצעלנע פערזאנען וואס זיינען מחויב צו דיענען גאט
מעהר ווי אנדערע אייניצעלנע פערזאנען און אויך גרופעם מענשען וואס דאר־
פען איהם דיענען מעהר ווי אנדערע גרופעם. דאס איז געווענדט לויט די טובות

וואם איינצעלנע אדער גרופּעס געניסען. די טובות וואס די רעדעוודיגע (מענ־
שען) געניסען פון גאט זיינען איינגעטהיילט אין פיער קלאסען. ערשטענס,
די געטליכע אלגעמיינע טובות צו דעם גאנצען כלל מענשהייט דערמיט וואס
ער האט זיי געבראכט אויף דער וועלט א יש מאין, עקזיסטירענדע וועזענס ע־
שאפען פון גאר ניט, און דאס וואס ער ערנעהרט זיי און טהוט מיט זיי פיעל
גוטעס, אזוי ווי מיר האבען ארומגעשמועסט אין צווייטען שער פון דיזען ספר.
דערפאר דארפען מענשען דיענען גאט אן אלגעמיינע דיענסט. זיי זיינען דערפאר
אלע אין כלל מחויב מקיים צו זיין די מצוות און די לעהרעס, וועלכע דער שכל
איז מחייב אז מען דארף זיי אפהיטען און מען וואלט זיי אפגעהיט, וועז אפילו
זיי זאלען ניט דערמאהנט ווערען אין דער תורה. דאס זיינען אועלכע געבאטען
וואס זיינען אפגעהיט געווארען פון אדם, חנוך, נח און זיינע קינדער און אנ־
דערע גוטע מענשען ביז משה רבנו ע"ה. און ווער עס היט אף די דאזיגע
מצוות ניט בלויז ווייל דער שכל דיקטירט איהם אזוי, נור ער האט אויך אין
זינען צו דיענען דערמיט גאט, וועט איהם גאט דערפאר אפצאהלען מיט בע־
זונדערע טובות מעהר ווי אנדערע מענשען אויף דער וועלט און אויף יענער
וועלט, אזוי ווי אברהם אבינו וואס גאט האט צו איהם געזאגט: "אנכי מגן לך,
שכרך הרבה מאד" — איך בין דיין שיטצער אויף דער וועלט און דיין שכר
וועט זיין פיעל לעולם הבא. און ווער עס טהוט דעם אויבערשטען דערווידער
טראץ די טובות וואס ער געניסט פון איהם, פאלט ארונטער פון דער מדרגה
פון דערעוודיגע צו דער מדרגה פון א חיה וואס קען ניט רעדען. יענער איז, הייסט
עס, קיין מענש ניט, און זיין סוף וועט זיין ווי דער סוף פון א בהמה, ווי עס
ווערט געזאגט אין תהלים ל"ז: „ואויבי ה' כיקר כרים" — גאט'ס פיינד זיינען
אזוי ווי פעטע אקסען, וואס מען קארמעט זיי גוט, כדי בריינגען זיי צו דער
שחיטה. אזוי וועלען די רשעים האבען זייער ביטערען סוף אויף יענער וועלט.

צווייטענס, זיינען די טובות וואס דער אויבערשטער טהוט מיט א פאלק
פון פעלקער אדער א נאציאן פון נאציאנען, אזוי ווי ער האט געטהאן גוטעס מיט
די אידען, וואס ער האט זיי ארויסגענומען פון שקלאפערייי פון מצרים און זיי
געבראכט אין לאנד כנען, זאכען וואס ער האט געטהאן בלויז פאר זיי, פאר
די אידען, אבער ניט פאר אנדערע. דאריבער איז אויף דעם פאלק ישראל ארויפ־
געלייגט געווארען א חוב צו מקיים זיין אויף געהערטע מצוות, מצוות וואס
זיי האבען געהרט פון משה רבנו, אבער דער שכל וואלט ניט מחייב געווען מען
זאל זיי טהאן, ווי, למשל, ציצית, שעטנז און דאס גלייכען. און די וואס היטען
אויף אף די דאזיגע סארטען מצוות פון גאט'ס כבוד וועגען, טהוט ער זיי בע־
זונדערע טובות אויסער די אלגעמיינע וואס ער טהוט מיט אלע מענשען, אזוי
ווי מיר וווייסען פון שבט לוי, וואס האבען זיך איינגעשטעלט פאר גאט'ס כבוד
בעת די אידען האבען געמאכט דעם עגל, האט ער זיי דערפאר ערווהלט פון
די אנדערע שבטים זיי זאלען איהם בעדיענען אין משכן, און האט בעשטימט
אהרן און זיינע קינדער פאר כהנים, און זיי מזכה געווען מיט בעזונדערע מצוות
אויסער די מצוות, וואס זיינען געגעבען געווארען צו דער גאנצער אידישער
נאציאן, פאר וועלכעם ער האט זיי בעשטימט א בעזונדערע פערגיטיגונג
לעולם הבא.

דריטענס, זיינען די טובות וואס דער בעשעפער טהוט צו איין פאמיליע
בעזונדער, אזוי ווי די כהנים און לויים, וואס זיינען פארבליבען כהנים און לויים

לדורות, אדער אזוי ווי די משפחה פון דוד המלך, פון וועלכע עס האט זיך גע־צויגען א קעניגליכע דינאסטיע. אויף דיעזע ליגט א פליכט צו דיענען גאט מעהר ווי אנדערע, און עס זיינען טאקי דא פיעלע געבאטען בלויז פאר כהנים און מלכים. און היטען זיי אף דאס וואס זיי דארפען אפהיטען, ווערען זיי בעלוינט אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט; וועו אבער ניט, ווערען זיי געשטראפט, אזוי ווי מיר ווייסען פון קורח, וועלכער איז געווען א לוי, און האט געהאט אזא מיאוס'ן סוף דערפאר וואס ער האט ניט ערפילט זיינע אפליכטען אלס לוי.

דער פיערטער סארט טובות זיינען די וואס גאט טהוט מיט אן אייגצעלנעם מענשען אויסגעשלאסען פון זיין משפחה, פאלק און די מענשהייט בכלל, אזוי ווי, למשל, א נביא, אן ערוועהלטער הערשער, א חכם און דאס גלייכען. דיעזע פון גאט געבענשטע, וואס האבען זוכה געווען צו אזעלכעם וואס אנדערע בע־זיצען ניט; דיעזע אויסנאהמען פון כלל און פון זייערע אייגענע משפחות, דארפען דיענען גאט מעהר ווי אלע אנדערע און דארפען איהם דאנקבאר זיין מעהר ווי אלע אנדערע פאר די בעזונדערע גענאדען וואס דער בעשעפער טהוט מיט זיי.

פאר דיזע פיער־ערליי טובות וואס מיר האבען אויסגערעבענט זיינען מענשען מחויב צו דיענען גאט, און וואס מעהר דער בעשעפער טהוט א מענשען גוטעם, אלץ מעהר איז דער מענש פערפליכטעט צו איהם, צו דיענען איהם. א ראיה קענען מיר נעהמען פון מעשר. די תורה האט אנגעזאגט אז מען זאל געבען מעשר פון תבואות. פיעל תבואה איינער נעהמט ארונטער פון זיינע פעלדער, זאל ער א צעהנט חלק דערפון אוועקגעבען די לויים. איז דער וואס גאט האט איהם געגעבען הונדערט מאס תבואה האט געדארפט אוועקגעבען צעהן מאס, און דער וואס גאט איהם געגעבען צעהן מאס, האט געדארפט אוועקגעבען נור איין מאס. און וועו דער ערשטער זאל געבען ניין און א האלב מאס און דער צווייטער — איין מאס, וועט דער ערשטער געשטראפט ווערען און דער צווייטער וועט קריגען שכר, כאטש ער האט נעגעבען א סך ווייניגער פון ערשטען. דאס איז צוליעב דעם, וויל פאר דער טובה וואס ער האט ענאדעו פון אויבערשטען, האט ער איהם געוונ אפגעצאהלט, בעת דער ערשטער, וואס האט געהאט הונ־דערט מאס תבואה האט פראפארציאנעל ניט אויסגעדריקט געוונ זיין דאנק־בארקייט.

אזוי איז אויך מיט אנדערע זאכען. דער וואס האט א זוהן איז מחויב אפצודיענען גאט דערמיט וואס ער טהוט גאט'ס רצון און איז דעם קינד מל און לערנט איהם תורה; האט ער אבער ניט קיין זוהן, פאלען פון איהם ארונטער די דאזיגע מצוות. וועו א מענש איז קראנק, פאלט פון איהם ארונטער די פפליכט פון די מצוות וואס ער קען ניט טהאן קראנקערהייט, אלץ צוליעב דעם זעלבען גאט, אז וואס מעהר גוטעם דער מענש נענימט אלץ מעהר דארף ער דיענען גאט, און נעניסט ער ווייניגער, פאלען פון איהם ארונטער נעווויסע פפליכטען און עס קומט איהם ניט קיין שטראף.

זאגט ווייטער דער נפש:

איך האב פערשטאנען אלעם וואס דו, שכל, האסט מיר נעזאגט און איך פיהל זיך ניט צו זיין אימשטאנד אפצוצאהלען מיינע שולדען צום בעשעפער פאר די אלגעמיינע גוטעם וואס ער טהוט מיט אלע מענשען בכלל און פאר די

ספעציעלע טובות וואס ער טהוט מיר בעזונדער — אודאי ניט. וואהרום אויב אפילו איך וויל איהם אפצאהלען מיינע שולדען, קומט מיר באלד ארויף אויפ'ן נעראנקען, אז וועז איך וועל דאס האבען אפגעטהאן זאל איך דערפאר גופא, פאר אפצאהלען דעם בעשעפער זיין חוב, קריגען נאך גוטעם. אזוי איז וועז איך פאלג אויס זיינע נעבאטען אלס געצאהלט פאר זיינע גנאדען, און אזוי אויך וועז איך דאנק איהם, האב איך אלץ אין זינען צו פערלאנגען אז די גוטעם וואס איך נעמען זאל ניט אויפהערען און איך זאל קריגען נאך מעהר גוטעם. אזא דאנק אדער אפצאהלונג פאר א טובה מיט דער כונה צו קריגען דערפאר א גרעסערע טובה, פערשטעה איך, איז ניט ענוג, און איך דארף קריגען א לעקציאן וואס זאל מיר פיעל וויניג לערנען וויי אזוי צו דיענען גאט מיט א ריינעם געוויסען און דאס דיענען איהם זאל זיין א שטענדיגעם.

ענטפערט דער שכל:

דאס וואס דו, נפש, בעקלאגסט זיך, אז דו האסט ניט די ריכטיגע כונה אין דיענען און דאנקען דיין גאט, אז ריידען רעדסטו ווי א דאנקבארער און דיין כונה איז פון א בעטער וואס פערלאנגט מעהר, קומט פון דרעי מדות וואס דו האסט אין זיך. ערשטענס, וויל דו האסט זיך צופיעל ליעב און דו זוכסט אלץ צו האבען מעהר פארצעניגענס. צוליעב דיין פארגענוגען לוסט, וועסטו ניט א טראט טהאן א טריט צו גאטעס־דיענסט אדער צו דיענען אימיצען אנדערש אהן דער כונה, אז דו זאלסט אליין דערפון נאה האבען. האב איך דיר שוין פריהער געזאגט, אז דו דארפסט זיך סטארען וויי ווייט מעגליך אפצוגעוואוינען זיך פון דער דאזיגער מדה.

דיין צווייטע שלעכטע מדה איז, וואס דו פערשטעהסט ניט ענוג די חסדים וואס דער בעשעפער טהוט מיט דיר און דו דענקסט, אז דו קריגסט פון איהם קיין טובה סיידען דו בעטסט איהם. דאס איז אבער ניט ריכטיג. דער בעשעפער האט נאך פריהער, איידער דו האסט ביי איהם געבעטען, געטהאן מיט דיר פיעל חסדים, וואס דו וויסט און וואס דו וויסט ניט, וויל עס קען זיין אז דאס וואס דו בעטראכסט פאר שלעכט, איז דוקא פאר דיר גוט. וועז דו נעהמסט דאס אין אכט; וועז דו פערטרייבסט דעם גערענק, אז גאט טהוט דיר גוטעם, נור דאמאלס וועז דו בעטסט איהם; וועז דו בעטראכסט, אז ער האט דיר געטהאן טובות איידער דו האסט איהם געבעטען, איידער דו האסט נאר געקענט בעטען, איידער דו האסט שכל געהאט צו בעטען, דאז וועט דיין דיענען איהם און דענקען איהם זיין מיט דער געהעריגער כונה און דאז, אז דו וועסט מיט דיין דיענען איהם און דענקען איהם ניט אין זינען האבען קיין וויטערע טובות, וועסטו מעהר בערעכטיגט זיין צו מעהר טובות.

די דריטע שלעכטע מדה, וואס דו בעזיצסט איז, וואס דו קענסט ניט זיך אליין און דו בעטראכסט ניט דיין נישטיגקייט. דו בערענקסט זיך ניט פון וואנען דו קומסט, וואס דו ביזט ביי דיין לעבען און וואס דו וועסט זיין נאך דיין טויט. דו בעטראכסט זיך פאר א וועזען וואס איז בערעכטיגט דערהויבען צו וועלט און נעניסען אלעס גוטעם, און דו הערסט ניט אויף צו וועלען און פערלאנגען. וויפיעל דו האסט, ווילסטו אלץ מעהר, וויל נאך דיין פאלשען חשבון קומט עס דיר, און דו זעהסט ניט איין, אז דער בעשעפער איז בערעכטיגט צו אלע מעגליכע דיענסטע פון דיר. אז דו דיענסט איהם, מיינסטו אז דו טהוסט מיט איהם א גרויסען חסד, כאטש דו וויסט אז דו דארפסט אנקומען צו איהם

און ניט ער צו דיר. וועז אבער דו וועסט זיך ארויסשלאגען די דאזיגע נארישקייט פון דיין מח און דו וועסט קוקען אויף אלעם מיט אפענע אויגען און פער־שטעהן אז דיין בעשעפער האט דיר אין זינען און וויים בעסער ווי דו וואס פאר דיר איז גוט און וואס ניט, דאן וועסטו צופריעדען זיין מיט דעם וואס ער גיט דיר און דו וועסט איהם פאר אלעם דאנקען מיט'ן גאנצען הארצען. וועז דו האסט אין זיך די דאזיגע מדה, וועסטו ניט לייגען קיינע האפנונגען אויף זאכען וואס קענען דיר אפוועגדען פון אנערקענען גאט'ס חסדים און בע־צאהלען איהם דערפאר. דו וועסט דאן וויסען, אז דאס וואס דיר קומט, וועסטו אונבעדינגט קריגען, און וועסט ניט זוכען קיין בעלוינונג פאר דיענען גאט אדער דאנקען איהם.

און דאס וואס דו פערלאנגסט אז איך זאל דיר לערנען פיעל וויניג און ניט ארויפלייגען אויף דיר קיינע שווערישקייטען אין דעם ענין פון דיענען גאט, וועל איך דיר זאגען די עיקרים, די הויפט זאכען, וואס אהז זיי קען מען ניט יוצא זיין אין גאטעם דיענסט און דאנקבארקייט צו איהם פאר זיינע טובות. דיעזע זיינען דא צעהן, ווי פאלגט:

א מענש זאל גאט'ס טובות ניט מאכען פאר קיין סבה, קיין אויזאר צו זיין איהם דערווידער. למשל, וועז איינער ווערט רייך, זאל די רייכטהום איהם ניט ברייכענען צו גאוה.

ער זאל אין אלע צייטען דערמאהנען די גוטעם מיט'ן מויל און דאנקען גאט און לויבען איהם דערפאר אי מיט'ן מויל, אי אין הארצען.

די טובות זאלען ביי איהם זיין אנגעלייגט און ער זאל ניט נידערשעצען זיי.

וועז א טובה קומט איהם דורך א מענשען, זאל ער ניט דענקען אז דער מענש האט עס איהם געטהאן, נור בעטראכטען דעם בעל טובה אלס א שליח פון גאט.

ער זאל זיך ניט בעריהמען און עס זאל איהם אפילו אויפ'ן גערענקען ניט קומען אז ער האט עטוואס גוטעם גענאסען דורך זיין אייגענעם כח אדער חכמה, אדער אז ער האט עס, וויל ער האט עס פערדיענט פאר זיינע גוטע מעשים.

ער זאל אויך ניט דענקען, אז וועז ער וועט זיך די מיה געבען וועט די גוטעם אנהאלטען און עס וועט אויסמיידען וועט ער וועט עס פערנאכלעסיגען. ער דארף וויסען אז דאס וועגדט זיך ניט אז איהם, נור אז גאט און זיין מיה און סטאראניע קענען ניט העלפען, וועז דער וויל פון אויבערשטען איז אנדערש.

ער זאל ניט פעראכטען דעם יעניגען וואס קריגט ניט די זעלבע טובות וואס ער. דער רייכער, למשל, דארף ניט פעראכטען דעם ארימאן און דענקען אז ער האט ערווארבען רייכטהום, וויל גאט האט איהם ליעב אוז יענער האט עס ניט, וויל גאט האט איהם פיינט. וואורום ער קען ניט וויסען. עס קען גאר זיין, אז דער בעשעפער גיט איהם עשירות, כדי צו שטעלען איהם צו פראבע אויב ער וועט ארויסצייגען די בייזע מחשבות וואס ער האט פערבארגען אין זיין הארצן, און אויב דער זינדיגער מענש טהוט דאס טאקי, אז וועז ער וועט רייך צייגט ער זיך ארוים אין זיין ריכטיג געשטאלט, קען קיין ספק ניט זיין, אז דער וואס איהם נעהט ניט גוט איז ביים אויבערשטען דוקא מעהר בעליעבט.

דעם מענשענ'ס הארץ, זיין כונה דארף זיין גאנץ מיט גאט. וועז ער טהוט עפעם פון גאט'ס וועגען, זאל ער דערביי ניט האבען קיינע אנדערע אבזיכטען, אוז וועז גאט טהיילט איהם איין גוטעם אוז ער, דער מענש, טהוט ניט מעהר מעשים טובים ווי פריהער אוז דאנקט איהם ניט מעהר, זאל ער לכל הפחות פערבלייבען ביי די פריהעריגע אוז ניט ערגער ווערען, אוז ניט אפוועגדעז זיינע געראנקעז פון בעשעפער.

ער זאל שטענדיג קוקען אויף ניעדעריגערע פון איהם, ניט אויף העכערע אדער גרעסערע אין רייכטהום. וואס אנבעלאנגט צו דיענען גאט, זאל ער, פער־ קעהרט, קוקען אויף העכערע פון איהם, אויף פרימערע, אוז זיך סטארקז צו קומען צו זייער מדרגה. ער טאר ניט קוקען אויף קלענערע פאר איהם אין דיזען פאך אוז בעטראכטען זיך אלס צדיק נעגען זיי.

דאס וואס דער בעשעפער פערבאדגט זיין כעם פון א זינדיגען מענשען אוז ער שטראפט איהם ניט, זאל ביי איהם ניט אנגענומען ווערען, אז ער איז שוין בעווארענט פון אן עונש. ער זאל ניט זאגען: אז גאט שטראפט מיך ניט, מעג איך שוין ווייטער זינדיגען.

אט די צעהן אנגענעבענע הויפט פונקטען, וועלכע מיר פון דער געשיכטע פין דורות פאר אונז אוז פון דער נעגענווערטיגער צייט, אז וועז זיי ווערען ניט אפגעהיט, בריינגט עם מענשען ארופצוגעהן פון דרך הישר אוז זינדיגען נעגען בעשעפער. מיר וועלכע אז מענשען זיינען פערדארבען צוליעב פיעל גוטעם וואס דער אויבערשטער האט זיי געגעבען אוז צוליעב דעם וואס זיי האבען ניט אפגעהיט די צעהן פריהער געזאגטע כללים.

מיר וועלכע דאס פון די נביאים פון אלע דורות, אז דער נעגענזאץ פון די דאזיגע פונקטען אדער כללים איז שטענדיג דער הויפט פאקטאר צו פערדאר־ בען די לעהרע פון דיעזען שער, מיט וועלכען מיר בעצווועקען צו בריינגען מענשען צו רייניג אוז אויפריכטיגע נאטעם דיענסט. אוז ווער עס האט ספע־ ציעלע טובות פון בעשעפער אוז ער קען איהם ניט דיענען מעהר, זאל וועלכע־ סטענס אפהיטען די צעהן עיקרים, וואס איך האב דערמאהנט, מיט א רייגעם געווישען אוז דאס וועט איהם בריינגען צו בערעכטיגונג צו נאך בעזונדערע גוטס פאר איהם אליין, אויסער די אלגעמיינע נענאדען וואס דער בעשעפער טהוט מיט דער מענשהייט בכלל.

אוז וועז דער אויבערשטער וועט ביי איהם די גוטעם אווועקנעהמען, וועט עם זיין צוליעב אייגע פון די צוויי אורזאכען: ענטוועדער כדי אפמעקען דורכ־ דעם א זינד פון פריהער, אדער כדי אפצוגעבען איהם דערפאר שכר לעולם הבא. ואם דאס איז פיעל בעסער אוז טהייערער ווי די גוטעם וואס א מענש האט דא, אויף דער וועלט.

פרק ט'

זאגט וועלכער דער נפש הבהמית, דער טהיערישער אינסטינקט:

דו, שכל, האסט זיך נעגנומען די מיה צו הילפען מיך אוז דיר איז דאס נעלונ־ גען. דו האסט מיר מיט דיין גרויסען ליכטיגען פערשטאנד איבערצייגט אין וואס מיין הפואה בעשטעהט אוז דו האסט פון מיר ארונטערגענומען די פינסטערע

נארישקייט און אומווויסענהייט. אבער איין פראגע, אז אנגעוואהטאנטע פראגע, וואס קען מיר שאדען צו נאטעס־דיענסט, איז ביי מיר פערבליבען. אויב דו וועסט נאך מיך אויסקורירען דערפון אויף און אוועקנעהמען פון מיר די זארג וואס איך קען די דאזיגע פראגע ניט פערענטפערען, דאן וועל איך פריי זיין פון דאס ערגסטע און וועל זיין נאהענט צו א פאלשטענדיגע היילונג.

שבל: און וואס איז דאס אזעלכעס?

נפש: די פראגע וואס עגבערט מיין מח איז וועגען הכרה און חפץ, וועגען צוואנג און אייגענער וויללען. אין די כתבי הקודש, אין די הייליגע שריפטען זיינען דא פסוקים וואס צייגען אז דער מענש איז ניט קיין בוהר, קיין אויס־קלייבער צו טהאן וואס ער וויל, נאר אלע זיינע מעשים קומען בהכרח, דורך צוואנג. ער איז אלעס געצוואונגען צו טהאן לויט די גזירה און וויללען פון נאט, וועלכער רעגיערט די גאנצע שאפונג פון הער וועלט. אזוי ווערט געזאגט אין פסוק: "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ" — אלעס וואס נאט וויל טהוט ער אויפ'ן הימעל און אויף דער ערד. אדער דער פסוק: "מי זה אמר ותהי, ה' לא צוה; מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" — ווער האט עפעס גע־זאגט און עס איז געווארען אויב נאט האט ניט געהייסען, און ווער זאגט עס, אז שלעכטעס און גוטעס קומען ניט פון אויבער־שטענס מויל? אדער דער פסוק: "אם ה' לא יבנה בית, שוא עמלו בוניו בו" — אויב נאט וועט ניט בויען א הויז, איז אומזיסט די מיה פון די בויער. עס זיינען דא נאך פסוקים וואס זאגען, אז קיין זאך ווערט ניט געטהאן אהן בעשעפער און קיין זאך בעווענגט זיך ניט אהן זיין הייליגען רצון. מחקרים האלטען אויך אזוי, אהן מיינונגס־פערשידענהייטען. קומט אבער די תורה אליין און קריגט אויף דעם און זאגט אונז פונקט דעם היפוך, אז די בחירה איז ביים מענשען, אז ער קען טהאן זאכען מיט זיין אייגענעם רצון און דאריבער איז ער בערעכטיגט צו שכר פאר גוטע טהאטען און עס קומט אויהם א שטראף פאר שלעכטע מעשים.

די תורה זאגט: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים" — זעה, איך לייג דיר פאר לעבען און גוטעס, און טויט און שלעכטעס, און דו זאלסט זיך אויסקלייבען דאס לעבען, הייסט דאך דאס, אז די ברירה איז ביים מענשען און ער קען טאהן ווי און וואס ער וויל. אין איוב ווערט געזאגט: "כי פועל אדם ישלם לו" — די טהאט פון מענשען בעצאהלט איהם. טהוט ער גוטעס, ווערט ער בעלוינט מיט גוטעס, און טהוט ער שלעכטעס, קריגט ער בעצאהלט שלעכטעס. און פון אלעס וואס ווערט געזאגט אין אונזער תורה אין דעם ענין פון מצוות און עברות, שכר און ענש, זעהט מען אז אזוי איז דאס, אז דעם מענשען'ס מעשים זיינען אין זיין אייגענעם רשות, אז ער קען טהאן וואס ער וויל און גאט'ס כבוד איז ריין פון צווינגען דעם מענשען צו זיינע טהאטען, גוטע אדער שלעכטע, און ער איז ניט פעראנטוואארטליך פאר דעם מענשען'ס מעשים טובים אדער מעשים רעים. אט די סתירה, דער ווידערשפרוך אין די פערשיעדענע פסוקים איז מיר שווער צו פערשטעהן, און אויב די דאזיגע אנגעוואהטאנטע פראגע קען פאראנטפערט ווערען; אויב עס איז דא א רפואה צו הויללען מיין נעווייסען דערפון, זאל מיך גאט הייללען דורך דיר.

ענטפערט דער שבל:

דער ווידערשפרוך אין די פסוקים, וואס דו זאגסט, איז ניט שווערער צו פארענטפערען ווי די ווידערשפרוכען וואס מיר זעהען אין דער פראקטיק אין די

מעשים פון מענשען. מיר זעהען אז צייטענווייז טהוט א מענש וואס ער וויל אוז ווי ער וויל אוז אפטמאל קומען זיינע טהאטען ארויס ניט לויט זיין ווילען אוז אבזיכט. דאס לערנט דיך, אז דער בעשעפער האט די ממשלה איבער'ן מענשען אוז דער מענש איז געבונדען אונטער זיין רצון, וויל ער, בינדט ער איהם אפ אוז לאזט איהם טהאן וואס ער וויל, אוז וויל ער, פערהינדערט ער איהם דורכצופיהרען זיין פערלאנג. מיר זעהען דאס אויך אין די בעוועגונג פון מענשען'ס צונג, זיין געהער אוז זעה־קראפט. ניט שטענדיג רעדט א מענש דאס וואס ער האט בדעה צו רעדען, אוז אמאל הערט ער דאס וואס זיין הארץ גלוסט צו הערען אוז זעהט וואס ער וויל זעהן, אוז אמאל קומען פאר הינדערונגען אוז דער מענש קען ניט הערען אוז זעהן דאס וואס ער גארט, דאס וואס ער האט חשק צו הערען אדער זעהן. זעהען מיר דאך אין פראקטישען לעבען, אז די בחירה איז ניט בייא מענשען, דאך זעה איך נאכהער אז שכר אוז עונש קומט דעם מענשען לויט זיינע מעשים. איז דאך אויך די זעלבע פראגע: ווי באלד אין פראקטישען לעבען איז דער מענש ניט פראנטווארטליך פאר זיינע מעשים; ווי באלד אז ער טהוט אפטמאל זאכען נעגען זיין וויללען, טא וואהרום זאל בעלוינונג אדער שטראף נעהרעבנט ווערען לויט זיינע טהאטען? איז אויב מען קען פערענטפערען דיזע פראגע, קען מען אויך פערענטפערען די סתירות וואס דו פרעגסט אויף די פסוקים.

וועגען דיזען ענין זיינען שוין אנגענגען דעבאטען צווישען חכמים, וועלכע האבען געזוכט צו פערענטפערען די פראגע. איז דא א דעה, אז אונז דאכט זיך בלויז אז מענשען האבען אפטמאל קיין דעה איבער זייער אייגענעם וויללען; אין אמת'ן אבער זיינען מענשליכע טהאטען, גוטע אוז שלעכטע, ביי איהם איז די הענד אוז ער טהוט ווי ער וויל אוז ווי ער קען לויט זיין פהיגקייט אוז מאכט. דער בעשעפער האט דערמיט גאר ניט צו טהאן אוז דיזען פרט איז דער מענש בעל חבית איבער זיך. דאריבער איז זעלבסטפערשטענדליך, אז עם קומט איהם שכר פאר גוטע מעשים אוז אן עונש פאר טהאן שלעכטעם.

אנדערע וויללען האבען, אז אלע מענשליכע טהאטען אוז אלע געשעהענישען זיינען אין די הענד פון בעשעפער. זיי זאגען, אז אלע פאסירונגען פון דער וועלט, סאי מיט מענשען, סאי מיט אנדערע זאכען, זיינען אין רשות פון השי"ת. געפינען זיך שטענדיג אונטער זיין קאנטראל אוז טרעטען ניט אף אפילו א האר פון זיין השגחה. די קלענסטע זאך אזוי גוט ווי די גרעסטע איז אונטערוואהרפען דעם וויללען פון גאט אוז אהן זיין וויללען קען קיין זאך געשעהן. אוז אז מען האט דיזע חכמים געפרענט וועגען דעם ענין פון שכר ועונש, וויל נאך זייער שיטה איז דאך אומפערשטענדליך פארוואס זאל א מענש קריגען שכר פאר גוטע מעשים אוז געשטראפט ווערען פאר שלעכטע, האבען זיי געענטפערט: בעלוינונג אוז שטראף ווייסען מיר ניט ווארום דאס איז. מיר בעגרייפען דאס ניט. מיר פערשטעהען ניט ווי גאט'ס משפט געהט אן, אבער גאט איז אימער דער גערעכטער אוז טהוט ניט קיין עולה. ער איז בעגלויבט, אז ער צאהלט מיט גוטעם פאר גוטעם אוז מיט שלעכטעם פאר שלעכטעם, באטש אונזער פערשטאנד איז צו שוואך צו בעגרייפען די זאך ריכטיג. זיין נערעכטיגקייט אוז זיינע חסדים זיינען אפענבאר אוז מען זעהט זיי אזוי פיעל, אז מען קען איהם ניט חושד זיין אז ער זאל ח"ו טהאן אומרעכט.

אנדערע חכמים ווידער האבען אנגענומען די פאריגע בייידע דעות אוז זיי זאגען, אז עם זיינען דא זאכען וואס מענש איז געצוואונגען צו טהאן אדער

ניט טהאן לויט דעם רצון פון בעשעפער, אוז זאכען וואס דער מענש האט דעם אויסוואהל צו טהאן אדער ניט טהאן. אבער וועז א מענש זאל זיך פערטיעפען אין דיעזען ענין אננעהמענדיג וועלכע שיטה עס איז, מוז עס איהם בריינגען צו זינד. עס טויג דאריבער ניט צו טראכטען אין דעם צופיעל אוז דער בעסטער וועג, האבען יענע חכמים געזאגט, איז אנצונעהמען ביידע דעות, אז עס זיינען דא זאכען וואס זיינען אין די הענד פון גאט אוז זאכען וואס זיינען אויסשליסליך אין די הענד פון מענשען. מען דארף גלויבען, אז מעשים טובים אוז מעשים רעים, גוטע אוז שלעכטע טהאטען זיינען שטענדיג אין רשות פון מענשען אוז עס איז נור געווענדט אז זיין ווילען צו טהאן זיי אדער ניט טהאן, פאר וועלכעם ער וועט קריגען שכר אדער עונש. די דאזיגע אמונה וועט דעם מענשען בריינגען צו סטארעז זיך ווי ווייט מעגליך פון זיין אייגענע טובה וועגען, כדי צו געניסען פון בוידע וועלטען, אוז וואס אנבעלאנגט צו וועלטליכע זאכען אויסער מצוות אוז עבֿרות, דארף דער מענש גלויבען אוז האבען בטחון, אז אלעס איז אונטער גאט'ס ממשלה, אז גוטעם אוז שלעכטעם קומען נור פון דער גזירה פון בעשעפער אוז זיין רצון. מען דארף דעריבער אין זיינען האבען, אז דער בורא, ב"ה, קען האבען א שטארקע טענה צום מענשען, וועז ער איז ניט מקיים זיינע פערזאגען, ווייל אין דעם פרט איז דאך די בחירה ביים מענשען אוז עס איז אין זיין רשות אויפֿצופיהרען זיך גוט אדער שלעכט; אבער דער מענש קען קיינע טענות ניט האבען צו גאט.

אוז דיזע שיטה איז נעהענטער צום ריכטיגען וועג ווי די וואס מיר האבען פריהער דערמאהנט. אבער דער אמת איז, אז מיר מוזען צוגעבען, אז אונזער ניט וויסען די ריכטיגקייט אויב די בחירה איז ביים מענשען אדער ניט, איז צו ליעב דעם, וויל מיר מענשען האבען ניט גענוג פארשטאנד אוז אונזער שכל איז צו שוואך צו פערשטעהן א זאך וואס בעלאנגט צו דער חכמה פון השי"ת. אוז מיר דארפען גלויבען, אז אונזער אונוויסענהייט אין דיזען ענין איז איינע פון די טובות וואס דער בעשעפער טהוט מיט אונז. אוז וועז עס וואלט פאר אונז בעסער געווען צו וויסען דעם סוד אויב די בחירה איז ביי אונז אוז מיר קענען טהאן זאכען לויט אונזער אייגענעם ווילען אדער מיר וועלען אין אלעם קאנטראליירט פון הימעל, וואלט דער בעשעפער דאס אונז מגלה געווען.

א ביישפיעל דערצו קענען מיר נעבען פון דעם וואס מיר זעהען, אז אייניר וואס האט שוואכע אויגען קען ניט קוקען אויף די ליכט פון דער זונ סיידען ער זאל די אויגען פערשטעלען מיט עפעס א דינע מאטעריע, אוז וואס שוואכער די אויגען זיינען, אלץ דיקער דארף זיין די מאטעריע וואס פערשטעלט זיי, כדי צו קענען קוקען אויף דער שיין פון דער זונ אוז עס זאל פאר'ן מענשען זיין בעסער. דאס זעלבע איז אויך מיט די ענינים וואס זיינען פון אונז פערבארגען. מיר זיינען צו שוואך צו בעגרייפען זיי, האט זיי דער בעשעפער פערדעקט פון אונזער טובה וועגען. אוז וואס דער פערשטאנד ביי א מענשען איז שארפער, וואס מעהר ער קען משיג זיין, אלץ דינער איז דער צודעק, אלץ וויניגער זיינען די פערבארגענע זאכען פון איהם פערבארגען אוז ער בעגרייפט מעהר פון אנדערע.

אוז ווידער זעהען מיר אין פיעלע קערפערליכע מלאכות אדער זאכען וואס וועלען געמאכט פון מענשען, וואס וועז מיר זאלען זיי ניט זעהן מיט אונזערע אויגען אוז מעז וואלט אונז דערצעהלט וועגען זיי, וואלטען מיר עס ניט גענלויבט אוז מיר וואלטען עס אפגעלייקענט, אזוי ווי, צום ביישפיעל, די מעלעסקאפען אוז

אנדערע אינפֿטרומענטען און אפּאראטען, וואס אסטראנאמער געברויכען און זיי וויסען דורך זיי דעם גאנג פון די שטערען און פּלאנעטען, וואו זיי געפינען זיך, וויי וועלט זיי זיינען איינע פון די אנדערע, די פונקטען וואס זיי דערגרייכען צו געוויסע צייטען און נאך פיעלע זאכען. וועט מיר זאלען די דאזיגע אסטראנאמישע אינסטרומענטען און אפּאראטען ניט זעהן מיט אונזערע אויגען, וואלטען מיר ניט געגלויבט אז אזעלכע עקזיסטירען.

אדער מיר וועלען נעהמען א געגענשטאנד וואס איז נעהענטער צו אונז, א זאך וואס איינפאכע מענשען געברויכען,—א בעזמען, אן אינסטרומענט וואס מען בענוצט צו וועגען דערמיט. דאס איז א שטעקעל וואס האט ביי איין ברעג א געוויסע משא, אן אייזערנע קויל אדער א שטיינערנע. אויף דעם שטעקעל זיינען דא צייכענס, לאמיר זאגען, א פונט, צוויי פונט, דריי פונט, און אזוי וויטער. וועט מען ווי וויסען די וואג פון א געוויסע זאך, העגט מען די זאך אן ביים צווייטען ברעג פון בעזמען און האלטענדיג דעם בעזמען אויף א שנירעל, באלאנסירט מען איהם אזוי, אז ער זאל הענגען גלייך, ניט איין זייט אונטערגעבויגען מעהר ווי די צווייטע, און דער נומער, אויף וועלכען דער שנירעל געפינט זיך בעת דער בעזמען איז ריכטיג באלאנסירט, צייגט די ריכטיגע וואג פון דעם געוואג־שטאנד וואס מען וועגט. די כלי אדער דער אינסטרומענט איז אזוי געמאכט אז עם צייגט די וואג פינקטליך. מיר זעהען דאס און מיר זיינען איבערצייגט אז אזעלכעם עקזיסטירט; וועט אבער מיר וואלטען עם ניט געזעהן, וואלטען מיר ניט גלויבט, אז אזא זאך איז מעגליך.

עס זיינען דא נאך גאנץ געווענליכע זאכען, וואס מיר זעהען מיט אונזערע אויגען און וועט מיר וואלטען זיי ניט געזעהן און מען וואלט אונז נור דערצעהלט וועגען זיי, וואלטען מיר די דערצעהלער אנגענומען פאר ליגנער. און דאס איז ווייל עם פעהלען אונז ידיעות אין די געוועצען פון דער נאטור און אין כחות פון דער שאפונג. היינט אז מיר פערשטעהען ניט און מיר בעגרייפען ניט זאכען וואס זיינען ביי אונז אלטעגליך און וואס מיר האבען פאר אונזערע אויגען, איז שוין קיין וואונדער, אז מיר זיינען צו שוואך אין אונזער שכל צו פערשטעהען דעם גאנג פון צוואנג און אויסוואהל, די זאכען וואס וועלען געטהאן נור דורך דעם בעשעפערס גזירה, ווייל ער הייסט אזוי, און זאכען וואס דער מענש קען טהאן מיט זיין אייגענעם ווילען. דאס גופא, אונזער אונווייסענהייט אין דעם, בעלאנגט, וויי מיר האבען פריהער געזאגט, צו נאט'ס משפטים, צו די נערעכטיגקייט וואס ער טהוט מיט מענשען.

דאריבער זאגט דוד המלך אין תהלים: „ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני" — נאט, איך טראכט ניט צו הויך און קוק ניט צו הויך און איך גיב זיך ניט אף מיט גרויסע זאכען וואס זיינען פון מיר פער־באргען.

פרק י'

זאגט וויטער דער נפש צום שכל:

דו האסט מיך געטרייסט דערמיט וואס דו האסט ארויסגעשלאגען פון מיינע געדאנקען דעם חשק צו וועלען דערגרעהן דעם גאנצען סוד וועגען צוואנג און אויסוואהל מיט דיין ערקלעהרונג אז דער ענין איז צו דעליקאטנע און טיעף.

אבער ענטדעק מיר דעם סוד פון מיין זיין אויף דער וועלט און צוליעב וואס פאר א צוועק בין איך דא. דו זאלסט מיר אויך ווי וויט מעגליך אין קורצען אויפ־קלעהרען כאטש פיעל ניט איז וועגען דעם ענין פון צוואנג און אויסוואהל. דער־נעהן דאס אין נאנצען, וויים איך, אז איך קען ניט, אבער איך ווייל כאטש עטוואס וויסען, כדי איך זאל ניט זיין אזוי ווי יענער שטאדט ממונה, וועגען וועלבען מען האט מיר דערצעהלט.

אויף אן אינזעל אין אינדיען, — האב איך געהערט דערצעהלען, — האבען די איינוואהנער פון א שטאדט אפגעמאכט צווישען זיך, אז זיי זאלען יעדעם יאהר אויסקלייבען איינעם פון א פרעמדע לאנד אלס זייער אויבער־האר און שטאדט־פארוואלטער. נאך יעדען יאהר זאל מען דעם ממונה ארויסשיקען און אן אנדער פרעמדער זאל פערנעהמען זיין פלאץ.

האט די שטאדט אויפגענומען אלס איהר ממונה א נאריישען משנשען, וואס האט זיך ניט געטומען די מיה נאכצופארשען אויף די מנהגים פון דער שטאדט, און ניט וויסענדיג, אז ער האט דארט צו דיענען בלויז איין יאהר, האט ער אנ־נעוואמעלט מאנאזינען מיט שפייז, האט געבויט פאלאצען מיט פעסטונגען און אריבערגעבראכט זיין נאנצען פערמעגען מיט אלע זיינע אוצרות וואס ער האט געהאט אין דער היים אהין אין שטאדט. וועז עס איז אריבער דער יאהר, האבען איהם די שטאדטליים ארויסגעטריבען בעירום ובחסר כל און איהם ניט געלאזט מיטנעהמען קיין זאך פון די זאכען וואס ער האט אריינגעבראכט אדער דארט ערווארבען. האט דער ארונטערגעוצטער ממונה זיך זעהר מצער געווען און האט חרטה געהאט אויף זיין נארישע פיהרונג, וואס ער האט אזוי פיעל געארבייט און זיך געסטארעט און האט דערפון נאר ניט.

דער נייער פרעמדער וואס די שטאדט האט אויפגענומען אלס איהר פער־וואלטער אדער הערשער, איז שוין געווען א קלוגער. האט ער מיט אייניעם פון די שטאדטליים געשלאסען פריינדשאפט, האט איהם טובות געטהאן און יענער האט איהם אויסגעזאגט דעם סוד, אז מעהר ווי א יאהר וועט ער דארט ניט זיין און נאכהער וועט מען איהם הייסען געהן און ניט לאזען מיטנעהמען קיין זאך. האט שוין דער צווייטער ניט געטהאן ווי דער ערשטער. דיזער האט געזאמעלט פערמעגענס און אוצרות און זיי אוועקגעפיהרט אין זיין היים־שטאדט. וואס נור ער האט געקענט פערנעהמען, האט ער פערנומען און איבערגעפיהרט צו זיך אהיים און האט זיך ניט פערלאזט אויף די שטאדטליים, אפשר וועלען זיי מיט איהם האנדלען אנדערש ווי מיט'ן ערשטען. און די צייט וואס ער האט געהערשט אין שטאדט, איז ער געווען אי פרעהליך, אי טרויעריג. געפערהט האט ער זיך וואס ער זאמעלט רייכטהימער, מיט וועלכע ער וועט זיך נאכ'ן יאהר בענוצען אין זיין היים און זיך שטנדיג פארגעניגען רוהיג און זיכער. און געזאמלט האט ער, וואס זיין טערמין וועט שנעל פאראיבער און ער וועט מעהר ניט קענען זאמלען. אבער אז דער יאהר איז פאראיבער, האט ער זיך ניט געזאמלט וואס ער האט פערלאזט דעם פלאץ און איז פון דארט צוועק מיט שמחה און צופריי־דענהייט. זיין שמחה איז געווען א דאפעלטע, ערשטענס, וואס ער האט זיין פערמעגען ניט געבראכט אין יענער שטאדט, וואו ער האט געהערשט, און צווייטענס, וואס ער האט אריבערגעפיהרט די דארט געזאמעלטע אוצרות אין זיין שטענדיגע היים.

און ניט וויסענדיג דעם צוועק צו וואס איך עקזיסטיר אויף דער וועלט,

און ניט האבענדיג קיין ברעקעל ידיעה וועלכע זאכען איך טהו מיט מיין אייגע־
נעם ווילען און וועלכע איך בין פון הימעל געצוואונגען צו טהאָן, און ניט פער־
שטעהענדיג בכלל ווי אזוי איך קען בעזיצען די צוויי קאנטראסטען צוואנג און
אויסוואהל, האב איך מורא, אז מיט מיר קען פאסירען אזוי ווי מיט יענעם
נארישען שמאדט־פערוואלטער, וואס האט צום סוף יאהר פערלארען ביידע זאכען,
אי די שמאדט־פערוואלטונג, אי דאס וואס ער האט דורך זיין טערמין געוא־
מעלט. און אז גאט האט מיר צוגעשיקט דיך, שכל, בעט איך, לערען מיך און צייג
מיר ווי איך זאל זיך פיהרען. זאג מיר דאס וואס איך ווייס ניט און ווי אזוי איך
זאל מיינע פעהלערען אויסבעסערען.

ענטפערט דער שכל:

דעם משל וואס דו האסט דערצעהלט קענסטו אנמעסטען אויף דיר. דו ביזט
דא אויף דער וועלט אויף אזא אופן ווי יענע שמאדט־פארוואלטער, וואס דו
האסט דערצעהלט. ווייסטו שוין אז דו ביזט דא ניט מעהר ווי א גר און אז אין
ניכען וועסטו מוזען געהן פון דאנען, און אז דו ווייסט עס, דארפסטו זיך פיהרען
ווי דער צווייטער ממונה האט זיך געפיהרט, ניט ווי דער ערשטער, דער נאר.
וועסטו אבער ניט געהן אין וועג פון דעם קלוגען, וועט דיר ניט העלפען מיינע
רייד און עס וועט דיר גאר ניט ארויסקומען פון מיינע מליצות.

נפש: וועז איך זאל ניט וועלען פיהרען זיך ווי גוט איז, וואלט איך ניט
געזוכט צו ווייסען דאס וואס איך ווייס ניט.

שכל: דו ווילסט ווייסען דעם סוד וואהרום דו ביזט געבראכט געוואָרען אויף
דער וועלט, וועל איך דיר דאס ערקלעהרען. דער בעשעפער האט דיך אזוי ווי
אנדערע שאפונגען בעשאפען פון גאר ניט. דער עיקר איז דיר איז רוחניות, גייס־
טיגעם, דאס איז די נשמה. האט דיך גאט געוואלט דערהויבען ביז דער שטופע
פון זיינע געלויבטע, אויסערוועהלטע און זויבערע, וואס זיינען נאהענט צו זיין
כבוד (די מלאכים), ניט פון קיינעמס טובה וועגען, נור פון דיין טובה וועגען.
און דאס איז א חסד פון בעשעפער, צו וועלכען דו קענסט ניט זיין בערעכטיגט
סיידען דו קומסט איבער הריי זאכען. ערשטענס, מוזט דו ארונטערנעהמען פון זיך
די נראבקייט, די פראסטקייט און בענוצען דעם שכל. צווייטענס, דארפסטו בי־
שטעהן די נסיונות, די פראבעם וואס גאט מאכט מיט דיר אויב דו וועסט איהם
דינענען אדער זיין איהם דערווידער, און דריטענס, מקבל זיין זיינע שטראפען אויף
דער וועלט. דאס אלעם איז כדי צו בריינגען דיך צו דער מדרגה פון די מלאכים,
וועלכע דינענען איהם און טהוען זיין רצון. זייענדיג בלויז גייסט ווי דו ביזט צו־
ערשט געווען איז עולם הנשמות, וואלטען די דריי זאכען ניט געקענט דורכגע־
פיהרט ווערען. דאריבער האט דער בעשעפער מיט זיין חכמה פאר דיר בעשאפען
די וועלט מיט אלעם וואס געפינט זיך אין איהר אין א גוטע אַרדנונג און געהעריגע
פ'הערשאפט, און אלעם איז גרייט פאר דיין נעברויך.

פאר דיר גופא, פאר דיין אריגינאל, פאר דיין נייסט, האט ער צוגענרייט
א פאלאץ, געבויט פון די בעסטע יסודות, פון די הויפט עלעמענטען: פייער,
זואסער, ערד און לופט. דאס איז דער גוף, וואס איז גלייך צו דער וועלט, וועלכע
איז בעשאפען פון די זעלבע יסודות. אין דעם פאלאץ, אין גוף, האט ער געמאכט
פינף טויערען און ביי זיי אוועקגעשטעלט פינף אנפערטרויטע וועכטער. די
טויערען זיינען די אינסטרומענטען פון די חושים וואס דער מענש בעזיצט:
די אויגען, אויערען, נאז, צונג און הענד. די וועכטער זיינען די חושים, וואס

דער מענש געברויכט: דאָס זעהן, הערען, שפּירען א ריח, רעדען און אנטאפּען אדער פּיהלען זאכען דורך בעריהרען זיי מיט די הענד. מיט די פּינף חושים אדער געפּיהלען קענסטו דערגרייכען אלעס וואָס דיר נוטציג איז אויף דער וועלט. איז דעם פּאלאץ, אין גוף, הייסט עס, זיינען אויף דאָ בעזונדערע אפּטהייל־ונגען פּאר אויפּזוהער אדער הערשער, וואָס פּיהרען דעם פּאלאץ און האבען זייער הויפּט השגחה איבער די טויערען און די וועכטער. דאָס זיינען די הארץ און דער מח, וועלכע קאָנטראָלירען די חושים און די מעשים וואָס ווערען דורך זיי געטהאָן. דער גוף, וואָס איז די דיהה פון דער נשמה, איז בעזארגט מיט נאך נויטווענדיג־קייטען וואָס האלטען איהם אויף. דער כח המושך, די ציהונגס קראפט, וואָס ציהט ארונטער דאָס עסען אין מאָגען, דער כח המחזיק, די אויפּהאלטונגס קראפט, וואָס האלט איין דאָס עסען אין מאָגען ביז עס קאָכט איבער, דער כח המעכל, די קראפט וואָס קאָכט איבער די דערשלונגענע עסענווארג און דער כח הדוחה, די קראפט וואָס שפּארט ארויס די פּסולת, דעם אפּפאל, בעת די עסענצען פערבלייבען אין קערפּער און גיבען איהם חיונה און כח. און אלעס וואָס דער קערפּער פערמאָגט, די געדערים, די אדערען, די נערוון, אזוי גוט ווי די הענד, די פּיס און אלע גליעדער, זיינען אזוי ווי דיענער, אזוי ווי קנעכט און העלפּען אויפּהאלטען דעם אזוי־גערופּענעם פּאלאץ, וואָס איז פּערבונדען מיט זיין בעזיצער — מיט דער נשמה דורך די פּליסענדע בלוט, די נאטירליכע היטץ און די לעבהאפּט אדער לעבענס־קראפט.

און דער בעשעפּער האָט דיך, דיין אריגינאל, די נשמה, הייסט עס, צוגע־קניפּט צום קערפּער קונציג און קלוג, כדי איהר ביידע צוזאמען זאלען קענען דורכפּיהרען די דיר זאכען, וואָס איך האָב דערמאָהנט. און נאָט האָט פּאר אייך בעשטימט צוויי ראטהגעבער און צוויי שרייבער און נענוג בעדיענער צו בע־דיענען אייך דאָ אויף דער וועלט. די צוויי ראטהגעבער זיינען דער שכל וואָס לערנט דעם מענשען צו טהאָן נאָט׳ס רצון, און די תאוה, די ליידנשאפּט און לוסט צו זאכען, מיט וועלכע מען דערצערנט דעם בעשעפּער. די צוויי שרייבער זיינען אייניגער וואָס פּערשרייבט די גוטע מעשים, סאי מען טהוט זיי פּערבאַרגענערהייד, סאי עפּענטליך, און דער צווייטער פּערשרייבט די שלעכטע מעשים וואָס קומען פּון די ראטהגעבונג פּון צווייטען בעל עצה — די תאוה.

און די שמשים, די בעדיענער, זיינען די גייסטיגע געפּיהלען אדער נייגונ־גען, די אינסטינקטען וואָס דער מענש בעזיצט, ווי: שמחה, ראגה, לוסטיגקייט, טרויער, געדענקונגס קראפט, פערגעסונג, קלוגשאפּט, נארישקייט, דרייסטקייט, פּייגהייט, פּרייגעביגקייט אדער מילדקייט, קארגשאפּט, געריעטיגקייט, בייז־ווילינקייט, חרפּה, עזות, האפּנונג, מורא, ליעבשאפּט, פיינדשאפּט, גאוה, נידער־געפּאלענקייט, און נאך אזעלכע מדות, וואָס דו, גאנצער מענש בענוצסט אין דיינע פּערבאַרגענע גערענקען.

און דער בורא יתברך האָט אנגעזאָגט די וועכטער און די אויפּזעהער און די קנעכט און די ראטהגעבער און די משרתים, דאָס הייסט, אלע גליעדער פון מענשען און אלע זיינע אינסטינקטען, אז זיי זאלען דיך, דער נשמה פּאלגען ביז א געוויסע צייט — ביז׳ן טויט. עס זיינען אבער דאָ אייניגע זאכען, וואָס דער מענש האָט בעקומען בעת דער גוף האָט זיך בעהעפּט מיט דער נשמה, און דיזע שטעהען ניט אונטער די קאָנטראָל פון דער נשמה, ווייל זיי זיינען מוכרחים, נעצווואונגענע, אט אזוי דארפען זיי זיין ניט אנדערש, למשל, דער כח המושך,

דער כח הדיבור און די אנדערע צוויי כחות, וואס זיינען פריהער אויסגערעכענט געווארען, און חכמה און נארישקייט, וואס קומען לכתחילה דורך דער גזירה פון בעשעפער. דער מענש וועלט בעשאפען מיט די דערמאהנטע כחות און מיט די בע־ שטימונג אויב ער זאל זיין א קלוגער אדער א נאר, און די נשמה קען דאס ניט דיקטירען.

און דער בעשעפער האט דיר, נשמה, געגעבען רשות צו בענוצען זיך מיט אלע וועכטער, אויפזוהער און משרתים, כדי אויפצוהאלטען דעם גוף אויף דער וועלט. אבער דאס קענסטו טהאן בלויז אויף נעוויסע אופנים. דו קענסט נור בענוצען די גליעדער אויף זאכען וואס זיינען לויט די פערזאגען פון דער תורה, הן מצוות וואס מען פערשטעהט מיט'ן שכל, הן אזעלכע וואס מען פערשטעהט ניט מיט'ן שכל און הן מותרות, אזעלכע זאכען וואס מען מעג טהאן, אבער קיין פערזאג אז מען זאל דאס טהאן, איז דאס ניט.

און בעת נאט האט דיך בעשאפען, האט ער דיר געזאגט:

דו זאלסט זיך ניט אייניידען, אז אלעם וואס איך האב איבערגענעבען אין דיין רשות און דיך נעמאכט פאר'ן מושל אז דו זאלסט זיך קענען בענוצען מיט דעם, קענסטו מיט דעם טהאן אלעם וואס דו ווילסט. דו זאלסט וויסען, אז פון דיין בענוצען זיך מיט די גליעדער פון גוף וועט דיר, נשמה, נאר ניט צוקומען, און עם וועט דיר נאר ניט אפקומען, אויב דו וועסט זיך מיט זיי ניט בענוצען. דאס וועט דיר ניט בריינגען ניט קיין פארנעניגען און ניט קיין צער. דו קענסט נור דערמיט פערשאפען פארנעניגען אדער צער רעם גוף, אבער וואס אנבעלאנגט דיך זעלבסט, קענסטו נור געניסען הנאה אדער פיין אויף יענער וועלט. די אלע תענוגים פון דער וועלט זיינען ניט פאר דיר, נור פאר'ן קערפער. דו מיט'ן קערפער זייט איהר אזוי ווי די שליא, די געבער־מוטער, די היימעל איז וועלכע דאס קינד ליגט ביי דער מוטער אין בויך אדער אזוי ווי די שאלאכץ פון אן איי, אין וועלכע עם ליגט די היהנדעלע אדער די פויגעלע. דו ליגסט אין קערפער, אבער איהר זייט נאר צוויי בעזונדערע זאכען.

אט דאס זאגט דיר נאט אן און ער ערקלעהרט דיר ווייטער:

אויב דו וועסט פערשטענדיג זיין און וויסען און פערשטעהען דעם צוועק פון מיין בריינגען דיך אויף דער וועלט און די גוטעם וואס איך מיין דיר צו טהאן, און דו וועסט מיך דיענען און זיך דערווייטערען פון זיין מיר דערווידער אין אלע זאכען וואס ליגט אין דיין רשות, וועל איך דיך, נשמה, דערהויבען צו דער גדולה פון מיינע אויסערוועהלטע און מייגע געליבטע און איך וועל דיך דערנעהענטערען צו מיין בארעמהערציגקייט און וועל דיך בעקלוידען מיט'ן פראכט פון מיין כבוד. וועסטו מיר אבער זיין דערווידער, וועל איך דיך שטראפען מיט א גרויסע שטראף און וועל דיך פייניגען מיט דויערהאפטע פיינונג.

און אויב דו וועסט אומווויסענד זיין און וועסט פערנאכלעסיגען צו דיענען מיך לויט ווי דו ביזט פערפליכטעט צוליעב דעם וואס דו וועסט זיין אפגענעבען מיט קערפערליכע ענינים און טהאטען, האב איך דיר בעשטימט א טרייען בעל יועץ, א ראטהגעבער, איז וועז דו וועסט זיך צו איהם וועגדען. וועט ער דיך לערנען, און אויב דו וועסט איהם אפילו ניט פרעגען, וועט ער דיר אליין אויפמערק־ זאם מאכען אויף נעוויסע זאכען. דער בעל יועץ איז דער שכל. בעראטה וויך מיט איהם, און ער וועט דיר שטענדיג געבען די ריכטיגע עצה אין אלע אנגעלעגענ־ הייטען. אז דו וועסט אזוי טהאן, וועלען דיינע שלעכטע מדות וועכען גוטע. דיזעלבע מדות, וואס מען קען געברויכען צו שלעכטען, וועסטו געברויכען צו

גוטען און וועסט פאר זיי קריגען שבר. עס וועט מיט דיר פאסירען אזוי ווי עס פאסירט אפט מיט א חולה, וואס א גוטער און געניטער רופא גיט איהם שעדליכע מעדיצין אדער אפילו סם המות און דאס העלפט איהם.

אויב דו וועסט דערויף בעשטעהן און אנשטרענגען דיין שכל און פאלגען זיינע עצות, וועלען מותרות צוגעשריבען ווערען צום כלל פון מצוות אדער מעשים טובים. עסען אדער שלאפען, למשל, איז א זאך וואס איז מותר, מען מעג דאס, אבער קיין מצוה איז דאס ניט; ווען אבער דו וועסט זיך פיהרען נאך די עצות פון דיין פערשטאנד און דו וועסט אלעס אין זינען האבען לשם שמים, פון נאט'ס וועגען, וועט דיין עסען, שלאפען וכדומה אויך גערעכענט ווערען פאר מצוות, און אלעס וואס דיינע בעדינגער, דיינע קערפערליכע גליעדער וועלען טהאן, אדער גייסטיגע געפיהלען וועלען נעניסען, וועט דיר אלץ זיין א הילף צו דינען נאט.

אויב אבער דו וועסט ניט פאלגען דעם שכל און דו וועסט נעהן נאך די עצות פון דיין צווייטען ראטהגעבער — די תאוה, דער לוסט צו קערפערליכע תענוגים, וועלען, פארקהרט, דיינע גוטע מדות ווערען שלעכטע. די מדות וואס מען קען אויסנוצען צו גוטען, וועסטו אויסנוצען צו שלעכטען. אין אזא פאל וועט מיט דיר זיין אזוי ווי מיט א נארישען, אונפראקטישען רופא, וואס טויטעט אפט מענשען מיט גוטע רפואות וואס העלפען, וואן מען געברויכט זיי ווי געהעריג איז. אויף אזא אופן וועלען די מותרות דיר צוגערעכענט ווערען צו די מעשים רעים, צו די עבֿרות און אלע דיינע העלפער און משרתים, אלע דיינע גליעדער און גייסטיגע געפיהלען וועלען דיר העלפען בעפרידיגען דייגע תאוות צו זייער צופרידענהייט. די געוואהנהייט וועט שוין ביי דיר ווערען א טבע און דו וועסט זיין געצוואונגען צו שלעכטעס.

און דאס אלעס איז פון דעסטוועגען א גערעכטיגקייט פון דיין בעשעפער. דאס וואס די געוואהנהייט צווינגט דיר צו טהאן שלעכטעס, הייסט עס ניט, או דו ביזט דערצו געצוואונגען פון הימעל, און דו קענסט זיך ניט רעכטפערטיגען דערמיט, ווארום לכתחילה איז דאך געווען די ברירה ביי דיר צו פאלגען דיין שכל אדער די נייגונג צו תאוות. דער עיקר וועגדט זיך אן דער כונה. דו קענסט אמאל טהאן א זאך, וואס זעהט אוים גוט, אבער מיט א שלעכטע כונה, מיט א שלעכטען אבזיכט, און פארקהרט.

ביי נאט ב"ה איז אלץ איינס, צי דו טהוסט א זאך אין די עפענטליכקייט אדער פערבארגען בלויז אין דיין מחשבה, און ער וועט דיר בעצאהלען לויט ער זעהט דיינע טהאטען בפועל אדער בלויז אין געדאנקען.

א ריכטער משפט מענשען לויט ווי עס ווערט בעשטעטיגט פון עדות אדער ווי ער, דער ריכטער אליין, זעהט אדער פיהלט די שולד אדער אומשולד פון דעם נע'משפט'ן. ווען דער ריכטער זאל וויסען די מחשבה פון דעם נע'משפט'ן, וואלט ער אויסגעגעבען דעם אורטהייל לויט דער מחשבה, אפילו אהן עדות און אהן קענען איבערצייגען די זאך. דער בעשעפער אבער וויים וואס עס טהוט זיך ביים מענשען אין הארצען און ער משפט לויט ווי ער וויים, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „הנסתרות לה' אלהינו" — פערבארגענע זאכען וויים נור גאט, און זיין משפט, ווען אפילו עס זעהט אוים אין מענשען'ס אויגען אומגערעכט, איז פארט גערעכט.

און ווען דו זינדיגסט מיט אייגעם פון דיינע משרתים, מיט אייגעם פון דיינע גליעדער אדער מיט מהרערע גליעדער און דער בעשעפער וויל דיר מאכען

אויפמערקזאם דערויף, הייסט ער יענעם גליעד אדער גליעדער קראנק ווערען אוו אויפהערען צו בעריענען דיך ביז א געוויסע צייט. זעהסטו זיך ארום אוו טהוסט תשובה, ווערט דער גליעד אדער די גליעדער נעהויילט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „אוילים מדרך פשעם, כל אכל תתעב נפשם, ויזעקו אל ה' וישלח דברו וירפאם". — די פערנארישטע פון זייערע זינד, וואם קענען ניט עסען אוו ליידען יסורי הגוף, ווען זיי שרייען צו גאט, גיט ער זיין בעפעהל אוו היילט זיי.

אוו דו, נשמה, ביזט דא אויף דער וועלט אויף א פראבע פאר א געוויסע צייט, אוו ענדיגט זיך די צייט, הייסט דער בעשעפער די אלע טויערען, וועכטער, קנעכט אוו משרתים פון דעם אזוי־גערופענעם פאלאץ — דעם גוף, אוועקצוגעהן פון דיר אוו די פערבינדונגען צווישען דיר אוו דיין גוף זיינען אויס. דו קומסט צוריק צו דיין פריהערדיגען פלאץ אוו דיין גוף פערבלייבט אונבעוועגליך אוו אהן וועלכע עם איז געפיהלען. ער, דער קערפער, קעהרט זיך אויף צוריק אום צו זיין ערשטע שטופע — צו דער ערד, אזוי ווי עם ווערט געזאגט אין קהלת: "וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל אלהים" — די ערד קעהרט זיך אום צוריק צו דער ערד אזוי ווי געווען אוו ער גייסט, די נשמה, קעהרט זיך אום צו גאט.

אט דאם איז א ריכטיגע ערקלעהרונג וואס דו, נפש, דארפסט וויסען אוו איצט אין דיר שוין אלעם קלאהר.

פרק יא'

זאגט וויטער דער נפש:

איך האב פערשטאנען אלעם וואס דו האסט געזאגט אוו אריינגענומען אין זינען אלעם וואס דו האסט דערמאהנט. בעט איך דיר איצט דו זאלסט מיר קלאהר מאכען ווען אוו וואו זיינען די צייט אוו דער פלאץ צו בענוצען די גוטע אוו שלעכטע מדות מיינע. איך וויל וויסען וי אזוי אנצוגעהן מיט די מדות אויף אזא אופן, אז מען זאל מיך אויף יענער וועלט לויבען אוו צוגעבען אז איך האב גוט געהאנדעלט.

ענטפערט דער שכל:

מדות אדער אינסטינקטען האסטו אין זיך א סך, אבער איך וועל דערמאהנען בלויז א טייל פון זיי אין קורצען.

לאמיר נעהמען די צוויי אינסטינקטען שמחה אוו טרויער, וואס זיינען קאנטראסטען איינע פון די אנדערע. אוו אויף וואס פאר אן אופן זיי דארפען געברויכט ווערען.

פרייד דארפסטו געברויכען אין א פאל ווען דו ביזט זיכער מיט אן הנאה קימת, מיט א בעשטענדיגע הנאה, מיט אן אויפהערליכען גענוס, וואס ווערט אין דעם ניט אריינגעמישט קיין טרויער אוו קיין בייז. דאס איז ווען דו טהוסט א מצוה, ביזטו זיכער, אז דו וועסט דערפאר געניסען תענוגי עולם הבא. וואס הערט קיינמאל ניט אויף אוו קיינע בייזעם ווערט אין דעם ניט אריינגעמישט. אז עם מאכט זיך דיר אזא שמחה, בעפריי אלע דיינע פריידענס געפיהלען אוו

זאל דיין שמחה זיין א פאלשטענדיגע. טרויער דארפסטו געברויכען, וועו עס וועט דיר אנטקעגען קומען א בעשטענדיגער צער, וואם מען קען ניט אפלייגען אדער אויסמיידען. דאם הייסט, וועו עס קומט דיר צום האנד צו טהאן אן עברה אדער וועו דו האסט שוין אפגעטהאן אן עברה. אין אזא פאל בעפרייי אלע דיינע טרויער געפיהלען אוו טרויער וואם מעהר, וועט עס דיר אפהאלטען פון טהאן די זינד אדער תשובה טהאן, אויב די זינד איז שוין אפגעטהאן געוואָרען.

דו האסט וויערער אין זיך נאך צוויי אינסטינקטען — מורא אוו האפנונג. דארפסטו געברויכען דעם געפיהל אדער אינסטינקט פון מורא, וועו דו האסט חשק צו טהאן זאכען, וואם וועלען דיר סוף כל סוף ברייגען צער אוו ליידען, וועלכע דו האסט קיין מאכט אויסצומיידען. דאם הייסט, וועו דו האסט לוסט צו זינדיגען, וועט די מורא פאר שטראף דיר אפהאלטען. האפען וויערער דארפסטו, אז פאר גוטע מעשים וועסטו בעלוינט ווערען מיט גוטעם אוו עס וועט ניט זיין קיין זאך וואם זאל שטערען אין דעם. אז דו וועסט אזוי האפען, וועסטו אנווענדען אלע מעגליכקייטען צו טהאן גאט'ס רצון.

איצט לאמיר נעהמען די מדות פון גבורה אוו מורך, דריייסטקייט אוו פייגהייט. וועו א מענש בעגעגענט גאט'ס שונאים, געגנער פון אמונה, דארף ער זיין דריייסט אוו קעמפען געגען זיי מיט אלע מעגליכקייטען אוו ליידען כל־ערליי נגישות אוו צער אוו ביישטעהן ביי אלע נסיונות פאר דעם נאמען פון גאט אוו זיינע דיינער, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים מ"ד: "כי עליך הורגנו כל היום" — פאר דיר, גאט, ווערען מיר געהרגעט אוו מיר זיינען געערעכענט ווי שעפסען וואם שטעהען צו דער שחיטה. פייגהייט אדער וויבקייט דארפסטו נעברויכען, וועו פרומע לייט שטראפען דיר אוו צייגען דיר אויף דיינע פעהלערען. מיט דיעזע זאלסטו ניט שטרייטען אוו זיך גלייך אונטערגעבען, ווייל דאם וועט פאר דיר זיין א טובה.

בשת אוו עזות, שעהמעוודיגקייט אוו אומפערשעמטהייט, זיינען אויך צוויי אינסטינקטען וואם דו בעזיצסט. דאם ערשטע דארפסטו געברויכען אלם מיטעל ניט צו טהאן דערוויעדער דעם וואם טהוט דיר גוטעם, בעת דו ביזט אין זיינע הענד אוו ער קען מיט דיר טהאן וואם ער ווייל. אוו וועו ער שטראפט דיך מיט גוטען אדער מיט בייזען; מיט מילדע שטראף ריידט פון מענשען, אדער וועו אפילו ער שטראפט דיך מיט עינויי הגוף, מיט יסורים; אדער וועו דו לערנסט די שטראף ריידט פון די נביאים אוו דו פיהלסט ביי זיך, אז דו פיהרסט זיך ניט אזוי ווי זיי הייסען, דארפסטו זיך שעהמען פאר זיך אליין, אזוי ווי יחזקאל זאגט: "הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם" — זאג די אידען ווי דער לעצטער בית המקדש וועט אויסזעהן אוו זיי וועלען זיך שעהמען פאר זייערע ערע זינד וואם בריינגען דערצו, וואם דער בית המקדש וועלט נאך ניט נעבויט. אדער ווי עזרא האט געזאגט: "בושתי ונכלמתי, כי אשמתנו רבו למעלה ראש" — גאט, איך שעהם זיך וואם אונזערע זינד זיינען פיעל, איבער'ן קאפ. די מדה פון עזות, פון ניט שעהמען זיך אוו זיין א חצוף, דארפסטו געברויכען וועו דו בעגעגענסט זיך מיט רשעים, מיט זינדיגע מענשען אוו געגנער פון אמת. אנטקעגען דיעזע זאלסטו זיין אן עזות פנים אוו זיי אנצייגען אז זיי נעהען אין א קרומען וועג אוו אפווענדען זיי פון מאום'ע טהאטען, אוו שטראפען גרויסע אוו קליינע, אזוי ווי ישעיה הנביא האט געזאגט: "שמתי פני כחלמיש" — איך

האָב געמאכט מיין פּנים ווי א פּעלז, איך בין, הייסט עס, ניט שעהמעוודיג געווען צו שטראָפען די אידען.

אזוי איז אויך מיט כעס און רצון, צאָרן און גוטמוטהיגקייט. כעס דארפסטו געברויכען אנטקעגען די וואָס וועגדען זיך אָפּ פון אמת און גערעכטיגקייט, און וועז דו זעהסט אז פאלשקייט שטייגט איבער די וואָרהייט. גוטמוטהיגט דארפסטו זיין, וועז דו זעהסט אז מענשען טהוען אלעם ווי געהעריג איז און זיי געהען אין וועג פון אמת און יושר.

דאָם זעלבע איז אויך מיט מדות פון רחמים און אכזריות, רחמנות און גרויזאמקייט. רחמנות, בארמהערציגקייט דארפסטו געברויכען אויף אָרימע לייט, אויף קראנקע, אויף די וואָס האָבען קיין שום הנאה פון דער וועלט, אויף די אונווייסענדע, וואָס וויייסען ניט וואָס פאר זיי איז גוט, אויף די וואָס וויייסען סתם ניט ווי אזוי צו פיהרען זיך, אויף געפאַנגענע אין די הענד פון פיינד, אויף רייכע וואָס ווערען פערָאַרימט, אויף די וואָס האָבען חרטה אויף זייערע זינד און דער געווייסען פלאגט זיי און זיי ווייגען און בעדויערען זייער פערגאנגענעס הייט אוים מורא פאר גאָטט ש'טראָף. גרויזאם דארפסטו זיין, אומערבארמיג, וועז עס האנדעלט זיך צו בעשטראָפען רשעים און נוקם זיין זיך אָן שלעכטע מענשען וואָס פערדאַרבען די וועלט, אזוי ווי די תורה זאָגט ביי א רוצח, ביי א מערדער: "לא תחום עינך עליו" — דו זאלסט אויף איהם קיין רחמנות האָבען.

מיט די מדות פון גאוה און ענוה, גרויס האלטען זיך ביי זיך און זיין ערדריגט, איז אויך אזוי. דאָם ערשטע דארפסטו געברויכען וועז דו בעגעגענסט זיך מיט אפיקורסים וואָס לייקענען אין גאָט און וועגדען זיך אָפּ פון איהם. געגען דיעזע זאלסטו צייגען גאוה, זיך האלטען העכער און וויכטיגער פון זיי, וואָרום אויב דו וועסט זיך בעגעגן זיי ערנידריגען, וועט עס אויסזעהן, אז דו ביזט מסכים צו זייערע מיינונגען און דו האלטסט מיט זיי. האריבער נוץ אוים די מדה פון גאוה פון זיין שטאלץ ביי זיך צו צייגען די דאָזיגע לייט, אז דיינע מיינונגען זיינען א קאנטראסט פון זייערע און דו ווילסט ניט וויסען פון זייערע לעהרען און מעטהאדען, אזוי ווי דו וויייסט פון מרדכי און המן. מרדכי האָט ארויסגעוויזען זיין שטאלץ בעגעגן המן און ניט בעוואלט בוקען זיך צו איהם, כאָטש ער האָט דערמיט ריזיקירט זיין לעבען. ענוה אבער דארפסטו בענוצען, וועז דו בעגעגענסט א פרומען מענשען, אן אויפריבטיגען, א גאספארכטיגען, א לערנער און א גאט'ס דיענער. בעגעגן אזעלכען דארפסטו זיין ניעדערגעפאלען און זיך גרינג שעצען געגען איהם. דו דארפסט אויך געברויכען די מדה פון ענוה געגען אזעלכען וואָס האָט דיר א טובה געטהאָן און דו ביזט איהם מחויב אפצאָהלען דערפאר. געגען גאָט, וואָס זיינע טובות צו דיר זיינען אזוי פיעל און אזוי גרויס, אז דו ביזט נאָרניט אימשטאנד אפצוצאָהלען איהם פאר זיי, דארפסטו געווים ווין אן ענין, א געפאלענער ביי זיך. און אזוי אויך וועז גאָט שטראָפט דיך, דארפסטו אויך זיין נעפאלען ביי זיך און אנערקענען אז זיין משפט איז א גערעכטער, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תוכחה פון בחוקתי: "או אז יכנע לבבם הערל" — דאמאלס, וועז די אידען וועלען געשטראָפט ווערען, וועלען זייערע פערשטאפטע הערצער אונטערטהעניג ווערען צו גאָט.

אזוי איז אויך מיט אהבה און שנאה, ליעבשאפט און פיינדשאפט. ליעב

האבען דארפסטו די יעניגע וואס דיענען גאט גלייך מיט דיר און די וואס בע־ווענען דיר צו גאט׳ס דיענסט, וואס וועט דיך בריינגען צו פרייד און פערגענגיגען לעולם הבא, און פיינט האבען דארפסטו די וואס זיינען עובר אויף גאט׳ס רצון און זיינען נעגנער פון אמת און ווילען דיך בעוועגען צו אזעלכע מעשים, וואס דערצערנען דיין בעשעפער, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם" — די וואס פערלאזען די תורה, לויבען און ריהמען דעם רשע און צייגען צו איהם ליעבשאפט, וועהרענד די צדיקים וואס היטען די תורה, רייצען זיך מיט די רשעים און האבען זיי פיינט.

נדיבות און כילות, פרייגיביגקייט און קארגשאפט — דיעזע צוויי מדות דארף מען אויך וויסען וועז צו בענוצען. פרייגעביג אדער מילד דארפסטו זיין אין העלפען גוטע און פרומע לייט מיט געלד, מיט אן עצה און מיט וויסען און קענטניס, וואס דו בעזיצסט מעהר פון זיי. דו דארפסט אבער זעהן אז דיין פרייי־געביגקייט זאל זיין אין פלאץ צו די יעניגע וואס זיינען דאס וועהרטה, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות" — דו זאלסט ניט פערמיידען קיינע גוטעס פון דעם וואס דאס געהער צו איהם, אויב נור דו ביזט אימשטאנד, אויב דו האסט די מאכט דאס צו טהאן. נאך א פסוק אין משלי זאגט: „יפוצו מעינותיך חוצה" — דיינע קוואלען זאלען פערשפרייט ווערען אויסערליך. דאס מיינט צו זאגען, אז דו זאלסט זיין פרייגעביג מיט דיין תורה און חכמה און עס ארויסגעבען צו לייטען אין געהעריגע פעלע. קארג דארפסטו זיין נעגען אכזרים, נעגען טיראנען און פערנארישטע מענשען, וואס קענען ניט זיך אליין, ווילען ניט וויסען ווי שפל זיי זיינען און אנערקענען דע־ריבער ניט די טובות וואס מען טהוט זיי. אזוי עס ווערט געזאגט אין משלי: "יוסר לץ לוקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו" — דער וואס זאגט אן אפשפאטער מוסר, האט דערפון חרפות, און דער וואס שטראפט א רשע, מאכט זיך א מום, א פעהלער. דעריבער דארף מען זיין קארג מיט לערנען תורה און חכמה די יע־ניגע וואס ווילען דאס ניט און לאכען אף דערפון. מיט טהאן א געלד טובה אדער אן אנדער מאטעריעלע טובה צו אזעלכע, וואס ווילען דאס ניט אנערקענען, דארף מען אויך קארג זיין, אזוי ווי די נמרא זאגט: "כל העושה טוב למי שאינו מכירו כאלו זורק אבן למרקולים" — דער וואס טהוט א טובה צו אזעלכען וואס אנער־קענט דאס ניט איז אזוי ווי ער ווארפט א שטיין צו דער עבודה זרה מרקולים. די דיינסט פון דעם אפגאט מרקולים איז געווען, וואס מען פלעגט אויף איהם וואר־פען שטיינער. קען דאך אייגער מיינען, אז ווארפען שטיינער איז דאך בכלל א בזיון, טהוט ער א גוטע זאך וואס ער איז מבזה דעם אפגאט; אין אמת׳ען איז אבער ניט אזוי. וויבאלד אז דאס איז די צערעמאניע פון זיין דיינסט, הייסט עס נאר אן עברה. אזוי איז וועז מען טהוט א טובה אזעלכען וואס אנערקענט עס ניט.

אזוי איז אויך מיט די מדות פון פוילקויט און פליסיגקייט. פויל דארף מען זיין אין דורכפיהרען טהעריש תאוות, קערפערליכע תענוגים, וואס זיינען ניט דיערהאפט און בריינגען סוף כל סוף דעם מענשען חרפה אויף דער וועלט און שטראף אויף יענער וועלט, און פליסיג דארף מען זיין אין זוכען צו ערפילען דעם רצון פון גאט, ב"ה, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "חשתי ולא התמהמתי לשמור

מצותיך" — איך האָב מיר געאיילט און ניט געוועזן לאנגזאם צו היטען דיינע פערזאָגען.

און אלעם וואָס איך האָב דערמאָהנט אין דיזען שער איז געמוג פאר דעם וואָס קלייבט זיך אויס דעם ריכטיגען וועג און זוכט דעם ריינעם אמת און האָט לוסט צו דער חכמה פון דער תורה לשמה, מיט א ריינעם געוויסען. און גאָט זאָל אונז מיט זיינע גענאדען העלפען צו דיענען איהם, אמן.

סוף פון שער עבודת האלהים

שער הרביעי

שער הבטחון

דער מתווך פון בטחון. די לעהרע פון האבען צוטרויען אין גאט.

פרק א׳

האט דער מחבר נעזאגט:

ווייל אין פאריגען שער האב איך ארומגערעדט די פפליכטען פון מענשען צו נעהמען אויף זיך גאט׳ס דיענסט, האב איך איינגעזעהן, אז עס איז אין פלאץ צו ריידען נאכדעם וועגען דעם וויכטיגסטען ענין וואס האט צו טהאן מיט גאטעס דיענסט. דאס איז דער ענין פון בטחון, פון האבען צוטרויען אין גאט אין אלע זאכען, ווייל אין דעם ליגט גרויסע נוצען הן אין תורה זאכען, הן אין וועלטליכע זאכען.

פאר די וואס ווילען זיך אפגעבען מיט לערנען תורה איז בטחון זעהר נוצליך. בטחון פערשאפט דעם מענשען רוה. דאס נעהמט פון איהם אוועק די דאגות און ער קען מיט א רוהיגען קאפ לערנען תורה און דיענען גאט. און א מענש איז מחויב צו האבען בטחון אין גאט, צו פערלאזען זיך אויף איהם אזוי ווי א קנעכט איז מחויב צו האבען בטחון אין זיין ווירטה. וואהרום אויב א מענש האט ניט קיין צוטרויען אין גאט, האט ער דאך צוטרויען אין אימיצען אנדערש, און דער וואס האט צוטרויען אין אימיצען אויסער גאט, נעהמט פון זיך אוועק גאט׳ס השגחה און גיט זיך איבער אין די הענד פון יענעם, אין וועמען ער האט בטחון, און דערמיט זינדיגט ער אין צווייען, אזוי ווי ירמיה הנביא האט געזאגט: "כי שתים רעות עשו עמי" — דערמיט וואס די אידען האבען אויפגעגעבען זייער בטחון אין גאט, האבען זיי געטהאן צווייערליי שלעכטעס; ערשטענס, וואס זיי האבען מיך פערלאזט, און צווייטענס, וואס זיי האבען געקראגען צוטרויען צו מענשען. נאך א פסוק איז דא אין ירמיה: "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה׳ יסור לבו" — פערפלוכט זאל זיין דער מענש וואס האט בטחון אין מענשען, פערלאזט זיך אויף שטערבליכע און פון גאט וועגדעט ער אפ זיין הארץ. אין תהלים איז דא א פסוק: "אשרי הגבר אשר שם ה׳ מבטחו" — וואייל דעם וואס האט זיין צוטרויען אין גאט און פערלאזט זיך ניט אויף רייכע לייט און פערפיהרער, און נאר עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

און וען א מענש פערלאזט זיך אויף זיין אייגענע חכמה, אייגענע ערפונדענע מיטעל, קערפערליכע און גייסטיגע כחות, קען זיין מיה זיין אומזיסט. זיין כח וועט אפגעשוואכט ווערען און זיינע אויסגעטראכטע מיטעל ווי אזוי צו מאכען זיך בעסער וועלען ניט האבען די מאכט צו ערפילען זיין פערלאנג, אזוי ווי עס ווערט נעזאגט אין איוב: "לוכד חכמים בערמם" — גאט פאנגט די

קלוגע מיט זייער קלוגשאפט. דאָס הייסט: די וואָס פערלאָזען זיך אויף זייער חכמה פאלען אריין און פיהרען גאָרניט אויס מיט זייער אויפקלעהרונג. אין קהלת ווערט געזאָגט: "כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה" — ניט שטענדיג קענען די וואָס זיינען גרינג אויף די פים לויפען און ניט דוקא גבורים נעהמען אויך א מלחמה. אין תהלים איז דאָ א פסוק: "כפירים רשו ורעבו" — לייבען, מעכטיגע לייט ווערען אָפטמאָל פערארימט און לויידען הונגער, "ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב" — און די וואָס פערלאָזען זיך ניט אויף זייער מאכט און פאר־שען גאָט, האָבען בטחון אין איהם, פעהלט זיי ניט קיין גוטס. איז ווי מיר זעהן, האָט ניט א מענש צו פערלאָזען זיך אויף זיין חכמה אָדער כח.

און ווען אייגער איז רייך און פערלאָזט זיך אויף זיין עשירות, איז דאָס אויך קרום, וואָרום די עשירות קען פון איהם אוועקגעהן און פערבלייבען ביי אן אנדערען. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין איוב: "עשיר ישכב ולא יאסוף עיניו פקח ואיננו" — ער לייגט זיך שלאָפען רייך און עס פעהלט איהם גאָרניט און ווען ער עפענט אויף די אויגען און די רייכטהום איז ניטא. א פסוק אין משלי זאָגט: "התעיף עיניך בו ואיננו" — עס פאסירט, אז ווען דו ווילסט א בליק טהאָן אויף'ן רייכטן, איז ער שוין ניטא. אין ירמיה ווערט געזאָגט: "בחצי ימיו יעזבנו" — דער רייכער לאָזט אָפטמאָל איבער זיין רייכטהום אין זיינע מיטעל יאָהרען.

און עס קען אויך פאסירען, אז א מענש זאָל לעבען און זיין רייך און קיין הנאה ניט האָבען פון זיין עשירות. עס טרעפען געוויסע סבות וואָס דער מענש האָט ניט קיין שליטה איבער זיין אייגענעם פערמעגען. אין אזא פאל איז דער עושר ניט מעהר ווי א שומר, א היטער אָדער א וועכטער וואָס היט דאָס געלד ביז א געוויסע צייט ווען דאָס געהט איבער צו אזעלכען וואָס איז בערעכטיגט צו דעם, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין קהלת: "ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב" — דעם זינדיגען גיט דער אויבערשטער א רעיון צו זאמלען רייכטהי־מער, כדי אוועקצוגעבען דאָס נאכהער צום גוטען און גאָספאָרכטיגען, אָדער אזוי ווי איוב האָט געזאָגט: יכין וצדיק ילבש וכסף נקי יחלוק" — דער שלעב־טער מענש גרייט אָן און דער צדיק בעקליידט זיך מיט דעם, און געלד וואָס דער רשע זאמעלט צוטהיילט זיך דער צדיק דערמיט.

און אמאָל קען גאָר זיין, אז רייכטהום פיהרט צו בייזען און אָפטמאָל צו לעבענם פערלוסט, אזוי ווי קהלת זאָגט: „עושר שמור לבעליו לרעתו" — רייכ־טהום ווערט אָפטמאָל געהאלטען צו בייזען פאר זיין אייגענטימער. פאָלגליך, קען זיך א מענש אויף עשירות אויך ניט פערלאָזען און די איינציגע זאך פערבלייבט האָבען בטחון אין גאָט.

די מדה פון בטחון האָט נאָך א מעלה, וואָס דאָס ברייגט דעם בעל בטחון, אז ער זאָל ניט דיענען קיינעם אויסער גאָט, ב"ה, און זאָל ניט האָפען אויף א מענשען'ס הילף און ניט זיין אונטערווארפען אונטער מענשען כדי געווינען זייער לאסקע, און ניט חנפ'נען קיינעם און ניט איינשטימען מיט געגנער פון גאָט'ס דיענסט, און קיין פורכט האָבען פאר אזעלכע וואָס האָבען די מאכט בייזעם צו טהאָן. דער אמת'ער בעל בטחון וואַרפט פון זיך ארונטער די מענשליכע טובות־קליידער, ער וויל, הייסט עס, ניט אָנקומען צו קיינעמס טובות און וויל אויף זיך ניט נעהמען די מיה צו דאנקען אימיצען און אָפצאָהלען אימיצען פאר וועלכע

עם איז גוטעם, וויל ער האלט בלויז פון גאט'ס הילף און פון דאנקבאר זיין איהם.

און אז דעם בעל בטחון קומט אויס צו זאגען אימיצען מוסר, איז ער ניט פארזיכטיג ניט צו בעריהרען יענעמס כבוד, און אויב ער איז זיי מביש פאר ניט אויפפיהרען זיך ווי געהעריג איז, ווערט ער אבער ניט מבויש פון יענע. פאר א בעל בטחון קען מען זיך ניט רעכטפערטיגען מיט שקרים, מיט פאלשע אידעען און מיינונגען, וויל ער שעהמט זיך ניט און האט קיין מורא ניט צו זאגען דעם אמת אין די אויגען, אזוי ווי גאט האט געזאגט צו יחזקאל הנביא: "אל תירא מהם ומדבריהם אל תירא" — דו זאלסט פאר זיי, פאר די אידען וועמען דו זאגסט מוסר קיין מורא האבען און פאר זייערע רייד זאלסטו זיך ניט שרעקען. עס זיינען דא נאך פיעל פסוקים אין זעלבען זינען.

נאך א מעלה האט די מדה פון בטחון, וואס דאס וועגדט אפ דעם מענשען'ס הארץ פון וועלטליכע אנגעלעגענהייטען, פון זוכען תענוגי הגוף, קערפערליכע פער־נעניגענס און ער קאנצענטרירט זיין הארץ און געדאנקען צו גאטעם דיענסט, און איז מיט זיין רוהיג געמיט און וועניג זארג פאר וועלטליכע זאכען גלייך צום אלכעמיקער, צו דעם וואס וויים די קונסט צו פערוואנדלען זילבער אין אויסזעהן פון גאלד אדער אנדערע ביליגע מעטאלען אין אויסזעהן פון זילבער. און נאך מעהר: דעם וואס האט צוטרויען אין גאט איז נאר בעסער ווי דעם אלכעמיקער אין צעהן פרטים.

ערשטענס, מוז דער אלכעמיקער האבען געוויסע מאטעריאלען צו זיין אר־בייט און ער קריגט דאס ניט אין יעדער צייט און אין יעדען ארט; אבער דער וואס האט בטחון אין גאט איז זיין חיונה שטענדיג זיכער און עס וועט איהם קיינמאל ניט פעהלען צום לעבען, אזוי ווי די תורה זאגט: "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם" — ניט בלויז אויף ברויט אליין לעבט א מענש, נור אויף אלעס וואס גאט זאגט. גאט שפייזט אפטמאל א מענשען אויף פערשיעדענע אופנים, אפילו אזעלכע וואס זעהען אויס שלא כדרך הטבע, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין מלכים א', ווי ראבען האבען געשפייזט אליהו הנביא, און די מעשה מיט דער אלמנה מיט'ן קריגעל מעהל וואס האט נעדויערט א לאנגע צייט, און עהנליכע נסים, וואס ווערען דערמאהנט אין די חיליגע שריפטען. און דער פסוק זאגט אין תהלים: "ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב" — גאט'ס פאר־שער פעהלט ניט קיין גוטעם, צי דאס קומט אויף א נאטירליכען אופן, צי אויף אן אונאטירליכען, אבער דער צדיק קריגט זיינס.

צווייטענס, מוז דער אלכעמיקער ארבייטען, טהאן געוויסע מלאכות, און ניט ארבייטענדיג קען ער גאר ניט אויפטהאן. קען דאך פאסירען אז האבענדיג שטענדיג צו טהאן מיט כעמישע שטאפען, קען דער גרוף פון די שטאפען און זייער רויף פעראורזאכען זיין טויט, אדער די צופיעל ארבייט, די צופיעל אנ־שטרענגונג קען פאר איהם שעדליף זיין, וועהרענד דער וואס האט בטחון איז נאט איז זיכער פון שלעכטעם. ער קריגט זיין חיונה אהן מסירת נפש, אהן מורא פאר געפאהר, און אלעס וואס נאט גיט איהם איז ער מקבל מיט שמחה אהן שום פחד פאר וועלכע עס איז כייזע באגעגענים.

דריטענס, האלט דער אלכעמיקער זיין סוד פאר זיף. ער ווייל דאס קיינעם ניט אויסזאגען אויס מורא, אז דאס זאל ניט אנקומען צו דער ממשלה, צו דער

דעגיערונג און ער וועט בעשטראפט ווערען אלס פעלשער, און עס איז זעהר ניט גוט פאר א מענשען צו האלטען זיך מיט א סוד און זיך דארפען היטען מיט איהם. דער אבער וואס איז א בעל בטחון, האט פאר קיינעם קיין מורא ניט און ער בעריהמט זיך און שטאלצירט מיט דעם, אזוי ווי דוד המלך האט גע־זאגט: „באלהים בטחתי לא אירא, מה יעשה אדם לי" — ווייל איך האב בטחון אין גאט, האב איך פאר קיינעם קיין מורא ניט, וואס קען מיר א מענש טהאן?

פיערטענס, פאסירט מיט'ן אלכעמיקער איינס פון די ביידע: ענטוועדער ער מאכט א סך גאלד און זילבער, כדי צו זיין בעוואוארענט אויף דער עלטער אדער אויף שלעכטע צייטען — וועז ער וועט ניט האבען קיין חיונה, אדער ער זארגט ניט אויף שפעטער און ער פראדוצירט נור אזוי פיעל וויפיעל ער מוז האבען אויף אויסקומענישן. און אין ביידע פעלע טויג דאס ניט. גרייט ער אן א סך, לעבט ער שטענדיג אין שרעק אז ער זאל עס צולייעב וועלכע עס איז סבה ניט פערליערן אדער די רעגיערונג זאל דאס ביי איהם ניט נעפינען; גרייט ער וויעדער ניט אז און פראדוצירט בלויז אזוי פיעל וויפיעל ער מוז האבען נויטיג אויף זיין טעגליכע חיונה, איז ער אין ריזיקע, טאמער וועט ער צולייעב א געווייסע אורזאך מארגען אדער וועז עס איז ניט קענען מעהר אנ־געהן מיט זיין ארבייט און ער וועט פארבלייבען אהן ברויט. דער בעל בטחון אבער קען שטענדיג לעבען רוהיג און זיכער זיין אז גאט וועט איהם שפייזען לויט זיין פערלאנג וועז ער וועט וועלען און וואו ער וועט וועלען, אזוי ווי ער שפייזט דאס קינד און זיין מוטער'ס בויך און די היהנדעלע אין איי — פלע־צער וואוהין קיינער קען נאר ניט ארויינברענגען אדער עפעס ארויסנעהמען פון דארט, און אזוי ווי ער שפייזט די פויגעל וואס פליהט אין דער לופט, די פיש אין וואסער און די קלייניע אוז שוואכע מוראשקע, און פערקעהרט וויעדער, אז ער וויל נעהמט ער אוועק די שפייז פון מעכטיגען לייב, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "כפירים רשו ורעבו" — לייבען ווערען אפטמאל פערארימט און לייר־דען הונגער. אבער בעלי בטחון פעהלט קיינמאל גאר ניט. נאך א פסוק איז דא אין משלי: "לא יעריב ה' נפש צדיק" — גאט פערהונגערט ניט דעם צדיק.

פינפטענס, לעבט דער אלכעמיקער שטענדיג אין שרעק. ער האט מורא אי פאר גרויסע לייט, אי פאר איינפאכע מענשען, ווייל זיין ארבייט מוז נע־טהאן ווערען אין געהיים, מיחמת דאס איז א פערבאטענע בעשעפטיגונג, און מיט'ן בעל בטחון איז פערקעהרט, פאר איהם האבען מורא גרויסע לייט און חשוב'ע מענשען, אפילו חיות זיינען איהם אויך ניט מזיק, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין קאפיטעל "יושב בסתר עליון" (תהלים צ"א). אין איוב ה' זיינען אויך דא פסוקים וואס דריקען אוים דאס זעלבע.

זעקסטענס, דער אלכעמיקער, וועז אפילו עס נעהט איהם גוט אין אנדערע פרטים, קען פאסירען אז ער זאל ליידען פון קראנקהייטען און וועהטאגען וואס צושטערען זיין פארגעניגען און ער האט קיין הנאה פון זיין געלט: אבער דער וואס פארלאזט זיך אויף גאט איז בעוואוארענט פון קראנקהייטען און וועהטאגען, און אויב אפילו ער וועלט יא קראנק, וויים ער אז דאס איז א כפרה אויף זיינע זינד אדער כדי ער זאל אפקומען אויף דער וועלט און האבען מעהר עולם הבא, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה: "וקוי ה' יחליפו כח" —די וואס האפען צו גאט וועלען אלע מאל בעקומען נייע קרעפטען.

זיעבעטענס, קען מיט'ן אלכעמיקער פאסירען, אז כאטש ער האט געוג זילבער און גאלד, זאל ער דאך ניט האבען וואס צו עסען, ווייל עס קענען טרע־פען פעלע, אז מען זאל ניט קענען קריגען קיין שפייז פאר געלט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין יחזקאל: "כספם בחוצות ישליכו" — זיי וועלען ווארפען זייערע זילבער אדער זייערע געלט אין די גאסען, ווייל זיי וועלען ניט קריגן וואס צו קויפען דערפאר, אדער ווי צפניה הנביא האט געזאגט: "גם כספם, גם זהבם לא יוכל להצילם — זייערע זילבער און זייערע גאלד וועט זיי ניט קענען רע־טען. מיט'ן בעל בטחון וועט אבער אועלכעם ניט פאסירען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "ברעב פדך ממות" — אין הונגער צייט, וועט מענשען קריגען ניט וואס צו עסען, האט ער דיד, צדיק, אויסגעלייזט פון טויט. אין תהלים איז דא א פסוק: "לא יבושו בעת רע ובימי רעבון ישבעו" — זיי, די בעלי בטחון, וועלען ניט פערשעהמט ווערען אין א שלעכטע צייט און אין הונגער טעג וועלען זיי זאט זיין.

אבטענס, דער אלכעמיקער האלט זיך ניט לאנג אין איין ארט אוים מורא אז מען זאל ניט דערגעהן זיין סוד; וועהרענד דער וואס האט בטחון אין גאט זיצט רוהיג און זיכער וואו ער וויל און ווי לאנג ער וויל, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה" — פערלאז זיך אויף גאט און טהו גוטעס, רוה אין לאנד און שפייז זיך מיט ארענטליכ־קייט, אדער: "צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה" — די געראכטע וועלען ערבען דאס לאנד און אייביג אין איהר וואוינען.

ניינטענס, דעם אלכעמיקער וועט זיין פאלשע פראפעסיע ניט בעגלייטען אויף יענער וועלט. אין בעסטען פאל קען ער דערפון ניט האבען מעהר ווי א שטיקעל זיכערקייט געגען ארימקייט און געגען דארפען אנקומען צו מענ־שען; אבער דער וואס האט צוטרויען צו גאט, וועט ער דערפאר בעלוינט ווע־רען אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט, אזוי ווי דוד המלך זאגט: "והבוטח בה' חסד יסובבנו" — דער וואס האט בטחון אין גאט איז ארומגע־רינגעלט מיט גנאדען, און אין אן אנדער פלאץ ווערט געזאגט אין תהלים: „מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרוים און ווי פיעל איז דייניע גוטעס וואס דו האסט באהאלטען פאר די צדיקים (לעולם הבא).

צעהנטענס, אויב מען דערווייסט זיך פון דעם אלכעמיקער און זיין בע־שעפטיגונג, ברייננט עס אויף איהם דעם טויט, וואהרום די פראפעסיע זיינע איז נארריי און בעטרוג, און גאט וואס רעגיערט איבער אלעם, וועט שוין פאראורזאכען א סבה אז מען זאל זיך פון איהם דערווייסען און איהם טויטען. אבער מיט דעם בעל בטחון איז פונקט פערקעהרט, אז מען וויים אז ער איז אועלכער וואס האט צוטרוי אין גאט, ווערט ער געהרט, געשעצט און גאכ־טעט פון לייטען, און זיין מקורב מיט איהם ווערט בעטראכט פאר א כבוד אוז מען איז גערן צו זעהן איהם, ווייל ער ברייננט גוטעס זיין שטאדט און פער־הינדערט בייזע בעגעגעניסען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "וצדיק יסוד עולם" — דער צדיק איז דער פונדאמענט פון דער וועלט, צוליעב זיין זכות האט די וועלט א קיום, און מיר ווייסען דאס פון דעם פאל פון לוט, וואס צוליעב איהם איז די שטאדט נצול געווארען פון די איבערקעהרענים פון סדום און עמורה.

פרק ב׳

און וואס אנבעלאנגט צו תורה און מצוות איז די מדה פון בטחון אויך א תילף. דער בעל בטחון קען זיך מעהר אפגעבען מיט תורה און מעשים טובים ווי דער ניט בעל בטחון. ווארום ממה נפשך: איז ער א געלטיגער מענש, איז ער רייך, וועט ער אפצאהלען זייגע חובות, צו גאט און צו לייט. ער וועט זיך עוסק זיין אין דער תורה, וועט טאן מעשים טובים און וועט געבען צדקה מיט א פרעהליך הארץ און גוטען געמיטה; איז ער ווידער ארים, וועט ער איינזעהן, אז דאס וואס ער האט קיין געלד ניט, איז נאר איינע פון די טובות וואס גאט טהוט מיט איהם. אין פרטים איז אריימקייט א טובה פאר'ן מענשען. אז ער האט ניט קיין געלד, געהען פון איהם ארונטער די געלד שולדען צו גאט און צו לייט. פון אן אריימאן פאלען ארונטער די חיובים, די אפליכטען פון אויסגעבען געלד אויף מצוה זאכען און צדקה, און ער דארף ניט מורא האבען פאר א שטראף פאר ניט מקים זיין די דאזיגע זאכען. און ווידער האט דער אריימאן ווייניגער זארג ווי דער רייכער. דער מענש וואס האט פארמעגענס איז שטענדיג בעזארגט וועגען היטען און בעוואהרענען זיין רייכטהום, און דער אריימאן האט ניט וואס צו טראכטען וועגען דעם, אזוי ווי מען דערצעהלט אויף איינעם א פרומען מאן, אז ער פלעגט זאגען: "גאט זאל מיך היטען און בעשירמען פון פזור הנפש, פון צושפרייטע מחשבות". וועז מען האט איהם געפרעגט, וואס ער מיינט דערמיט? האט ער געענטפערט: "איך מיין, גאט זאל מיך היטען פון עשירות, איך זאל האבען פארמעגענס אין שטעדט און איך וואסערען און מיינע געדאנקען זאלען דארפען טראכטען וועגען פערשיעדענע פלעצער". אונזערע חכמים האבען אויך געזאגט: "מרבה נכסים, מרבה דאגה" — דער וואס האט מעהר רייכטהום, האט מעהר זארגען. אין אן אנדער פלאץ זאגען אונזערע חכמים: "איזהו עשיר, השמח בחלקו" — וואר היסט א רייכער, דער וואס בענוגענט זיך מיט דעם וואס ער האט.

בטחון, פערלאזען זיך אויף גאט, איז גוט נאך אין א פרט. דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט, איז אויב ער איז רייך, וועט דאס גאלד איהם ניט מאכען פאר אוים בעל בטחון, וויל ער בעטראכט זיין עשירות אלס א פקדון, אלס א בעהעלטענים, וואס גאט האט אויף איהם אנפערטרויט אויף א געוויסע צייט צו בענוצען עם פאר געוויסע צוועקען. און אויב די עשירות האלט זיך ביי איהם איין א לענגערע צייט אדער שטענדיג, געהט ער דורכדעם ניט ארא פון וועג, און וועז ער ניט, צום ביישפיעל, צדקה, פאדערט ער דערפאר קיין דאנק אדער לויב־געזאנג. ער דאנקט נור גאט דערפאר וואס ער האט איהם מזכה געווען ער זאל קענען טהאן גוטעס. און וועז ער פארליערט זיין גאלד, דאגה'ט ער ניט און טרויערט ניט און דאנקט גאט פאר צוגעהמען פון איהם דעם פקדון, אזוי גוט ווי ער האט איהם געדאנקט וועז ער האט עם איהם געגע־בען. ער איז צופריעדען מיט זיין חלק וואס ער האט, וועט ניט זוכען אימיצע: צו שאדען, כדי ער זאל דערפון פראפיטירען און וועט אפילו קיין לוסט האבען צו האבען רייכע פרייגד אדער הויכשעצען געלטיגע מענשען אום צו געניסען פון זיי עטוואס. אזוי ווי שלמה המלך האט געזאגט אין משלי: "צדיק אוכל לשובע נפשו" — דער צדיק עסט נור צו זעטיגען זיין נשמה, ער וויל נור

האבען אזוי פיעל וויפיעל עם איז נויטיג אויפצוהאלטען די נשמה, אבער פאר'ן גוף, פאר קערפערליכע תענוגים זארגט ער ניט.

אבער דער עיקר גוטעם וואס דער מענש האט פון בטחון איז די רוהיגקייט, די אומבאזארגטקייט פון וועלטליכע זאכען און דעם צער וואס מען האט, וועו מען וויל נאכגעבען די קערפערליכע פאדערונגען און מען קען ניט. דער בעל בטחון איז פריי פון די דאזיגע דאגות און ער לעבט שטענדיג רוהיג און זיכער אויף דער וועלט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "ברוך הגבר אשר יבטח בה' " — געבענשט א"ז דער מענש וואס פערלאזט זיך אויף גאט.

דער בעל בטחון דארף ניט זיין נע ונד, אומפאהרען איבער דער וועלט זוכען פערדיענסטען. דאס זיין פארוואנדלט פון דער היים, דאס אומרייזען אין פרעמדע שטעדט און לענדער מאטערט אוים דעם קערפער און פארקירצט די יאהרען, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "ענה בדרך כחי קצר ימי" — מיינע קרעפטען וועלען גיעפייניגט אין וועג און דאס פארקירצט מיינע לעבענס־טעג. מען דערצאהלט אויף א פרוש, אויף א פרומען מאן, וואס פרום וועלענדיג איז ער אוועק אין א ווייטע לאנד זוכען פרנסה, האט ער זיך אין א שטאדט באגעגענט מיט א געטצענדיענער, א גראבער נפש, און ער האט זיך מיט איהם פאנאנדערגערעדט. האט דער פרומער מאן איהם געזומען שטראפען און ערקלעהרען ווי בלינד און אומוויסענד ער איז דיענענדיג צו געטצען. האט איהם יענער געפרעגט: "און וועמען דיענסטו?" האט דער פרוש געענטפערט: "איך דיען דעם באשעפער פון דער וועלט וואס קען אלעם און איז דער אייניגיגער וואס שפייזט אלעמען און באזארגט אלעמען מיט זייערע באדערפניסע". האט דער געטצענדיענער זיך אפגערופען: "דו ווידערשפרעכסט דאך זיך אליין. דו זאגסט דאך אז דיין גאט איז דער אייניגער שפייזער פון אלעמען, היינט אויב אזוי, צו וואס האסטו געדארפט קומען אהער? האט דיר דיין גאט ניט געקענט שפייזען אין דיין שטאדט?" דער געווארענער פרומער מאן האט ניט געהאט וואס צו ענטפערען דארויף און ער האט זיך אומגעקעהרט צוריק אהיים און האט פערבראכט זיינע יאהרען אין פרומקייט אין זיין אייגענע שטאדט.

נאך א מעלה פאר'ן בעל בטחון איז, וואס ביידע, אי די נשמה, אי דער גוף זיינען פרייער פון שווערע מלאכות, וואס מאטערען אוים דעם מענשען. דער וואס פארלאזט זיך אויף גאט, זוכט זיין חיונה פון אועלכע זאכען וואס ער זאל האבען מעהר רוה און זאל דורכדרעם קריגען א גוטען נאמען. ער שטרענגט זיך גיט אן צופיעל אין זוכען פראפיטען און ער לאזט פלאץ אין זיין הארץ און אין זיינע געדאנקען נאכצוקומען די פפליכטען פון זיין תורה און אמונה. ווארום דער בעל בטחון וויים, אז זיין צופיעל אנשטרענגען זיך וועט איהם ניט צוגעבען קיין רייכטהום און זיין ניט אנשטרענגען זיך וועט ביי איהם גאר ניט אוועקנעהמען. ער וויים אז דאס איז א באשערטע זאך פון הימעל לויט די גזירה פון השם יתברך, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: „כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים" — גאט אורטהיילט, גאט באשטימט דעם שיקזאל פון מענשען, דעם דערהויבט ער און דעם דערנידערינגט ער.

דער בעל בטחון האט נאך א טובה פון זיין פארלאזען זיך אויף גאט. ער האט וויניג צער און דאגות אין געשעפט אנגעלעגענהייטען. ער איז זיך ניט מצער וועו עם פארבליבט איהם סחורה אוו ער קען עם ניט אויסבריינגען;

שער הבטחון

עס קימערט איהם ניט פיעל, וועז ער פאנגט אז מסחר אוז קען דאס ניט דורכ־
פיהרען, אדער וועז ער קען ניט אויפמאהנען חבות׳ן וואס לייט זיינען איהם
שולדיג אדער אפילו וועז ער וועלט חס ושלום קראנק, וויל ער וויס, אז דער
באשעפער טהוט פאר איהם מעהר אוז בעסער ווי ער קען טהאן פאר זיך
אליין, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: „אך לאלהים דומה נפשי, כי ממנו
תקותי" — נור אין גאט כיז איך אנפערטרוים, וויל פון איהם קומט מיין
האפנונג.

אין נאך א פאל איז דעם בעל בטחון בעסער ווי דעם ניט בעל בטחון.
דער בעל בטחון איז צופריידען אוז נעהמט אז מיט שמחה וועלכע עס איז
פרנסה וואס גאט גיט איהם. אויב אומשטענדען ברייגען איהם, אז ער מוז
זיך בעשעפטיגען מיט א זאך וואס איז געגען זיין טבע, איז ער זיך דערמיט
אויך משמח, וויל ער פערלאזט זיך אויף גאט אוז האט אמונה אז אלעם וואס
ער טהוט מיט איהם איז פון זיין טובה וועגען, אקוראט אזוי ווי א מוטער
וואס וואשט איהר קינד אוז וויקעלט איהם אוז בינדט איהם איין אוז ווארימע
בגדים׳לעך פון דעם קינד׳ס טובה וועגען, כאטש דאס קינד קען דאס ניט
פארליידען אוז לאזט זיך ניט, אז די מוטער זאל דאס טהאן. דאריבער זאגט
דוד המלך: "כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי" — די הנהגות פון השם יתברך
מיט מיר זיינען אזוי ווי א זויגלינג וואס ווערט בעהאנדעלט פון זיין מוטער.

איצט אז איך האב שוין אויפגעוויזען די נוצען וואס בטחון ברייגט דעם
מענשען אוז די הנאות וואס דער בעל בטחון האט פון זיין פארלאזען זיך אויף
גאט אזוי ווייט ווי איך בין אימשטאנד געווען צו דערווייזען, וועל איך איצט
ארומרייידען זיבען פונקטען וואס האבען צו טהאן מיט דעם ענין פון בטחון.

ערשטענס, וועל איך ערקלעהרען מיט מעהר אינצעלהייטען, וואס איז
אזעלכעם בטחון? צווייטענס, אויב מען קען איז א מענשען געפינען די
אורזאכען וואס זאלען ברייגען דערצו, אז מען זאל אין איהם האבען בטחון;
דריטענס, וועל איך ערקלעהרען די זאכען וואס א מענש דארף וויסען כדי צו
קומען צו דער מדה פון בטחון אוז די פפליכט פון מענשען צו טהאן וואס ניט
איז אוז ניט זיצען מיט פארלייגטע הענד אוז האבען בטחון אז גאט וועט געבען.
פיערטענס, וועל איך ערקלעהרען אין וועלכע פעלע מען דארף זיין א בעל
בטחון אוז וועז בטחון איז גוט אוז וועז ניט גוט. פינפטענס, וועל איך געבען
צו פארשטעהן די נפקא מינה פון איינעם וואס האט א געוויסע פרנסה מיט
בטחון אויף גאט אוז אזעלכען וואס בעשעפטיגט זיך מיט דער זעלבער זאך,
אבער אהן בטחון. זעקסטענס, וועל איך ערקלעהרען ווי עס דארף פעראכטעט
ווערען די דעה פון די יעניגע, וואס לאזען זיך וואויל געהן, וואס זייענען אריין־
געטהאן אין וועלטליכע תענוגים, מיינענדיג אז זיי וועלען דאס שטענדיג האבען,
אוז דיענען גאט, זאגען זיי, וועלען זיי דאמאלס וועז זיי וועלען דערנרייכען
זייערע אלע וועלטליכע שטרעבונגען; וועז זיי וועלען האבען אלם וואס זיי
פארלאנגען, דאז זאגען זיי, וועלען זיי פריי זיין פון עסקים, פון בעשעפטי־
גונגען אוז זיי וועלען זיך קענען אפגעבען מיט עבודת הבורא. די דאזיגע
לייט זייענען בעלי משכונות, זיי וויילען, הייסט עס, האבען פון גאט א משכון,
ער זאל זיי פריהער געבען אלעם וואס זיי וויילען, וועלען זיי איהם דערפאר
שפעטער אפדיענען. זיעבעטענס, וועל איך רייידען וועגען די אורזאכען וואס

פארדארבען דעם בטחון אין גאט. איך וועל ערקלערען וואס עס זיינען דא מענשען ניט קיין בעלי בטחון און וואס עס ברייגט זיי דערצו. איך וועל זאגען וואס נויטיג איז אין דיעזען ענין און טהיילווייז וועל איך מקצר זיין.

פרק ג'

וואס איז די ריכטיגע בעריטונג פון בטחון? בטחון מיינט: די זעעלע רוהיגקייט פון פערזאן וואס בעזיצט די דאזיגע מדה, דאס פארלאזען זיך אויף דעם, אין וועמען ער האט בטחון, אז ער וועט טהאן וואס גוט און געהערייג איז אין דעם ענין וואס ער פערלאזט זיך אויף איהם. דער בעל בטחון דארף ניט האבען קיין שום ספקות און זיין ביי זיך זיכער, אז דער, אויף וועמען ער פארלאזט זיך וועט אלעם טהאן פאר איהם לויט זיין מעגליכקייט און זיין וויסען וואס פאר איהם איז גוט. פעהלט איהם אויס די דאזיגע זיכערהייט, איז ער קיין בעל בטחון ניט. און ניט נור דארף דער בעל בטחון זיין ביי זיך איבערצייגט, אז דער וואס ער פארלאזט זיך אויף איהם וועט מקים זיין דאס וואס ער האט צוגעזאגט און גאראנטירט, נור ער דארף אויך זיין ביי זיך זיכער, אז יענער וועט אין זיינען האבען צו טהאן איהם זייטיגע טובות, אנדערע חסדים, וואס ער האט פון איהם גאר ניט פערלאנגט.

אט דאס הייסט אמת'ער בטחון.

אבער האבען בטחון איז נור שייך אויפ'ן באשעפער, ניט אויף בעשאפענע — אויף מענשען. מען וואלט יא געקענט און געמאגט פארלאזען זיך אויף מענשען, וועז זיי וואלטען באזיצען אלע פאלגענדע זיבען מדות און פעהיגקייטען.

צווערשט: רחמנות, בארעמהערציגקייט און ליעבשאפט. וואורום וועז א מענש וויים אז אן אנדער מענש איז א בעל רחמנות און ער האט איהם ליעב, קען ער זיך אויף איהם פארלאזען און רוהיג זיין, אז ער וועט זיך באמיהען פון זיינעט וועגען.

צווייטענס: זיארף ער וויסען, אז אויסער די מדה פון רחמנות וואס יענער בעזיצט און אויסער זיין ליעבשאפט צו איהם, איז ער אזעלבער וואס וועט זיך ניט אפוועגדען פון איהם און וועט זיך ניט פוילען צו ערפילען זיין פארלאנג און וועט זיך סטארען צו טהאן אלעם פון זיין טובה וועגען. איז ער אבער מיט דעם ניט זיכער, איז זיין בטחון אין יענעם קיין פאלקאמענער. וואורום וואס העלפט די רחמנות און ליעבשאפט, וועז מען נוצט דאס ניט אוים?

דריטענס: מוז דער מענש, אויף וועמען מען וויל האבען בטחון, זיין א שטארקער און מעכטיגער, וואס קען דורכפיהרען וואס ער וויל אומבעשטרייט באר. וואורום אויב ער איז א שוואכער, קען מען זיך דאך אויף איהם ניט פערלאזען אז ער וועט זיכער דורכפיהרען דאס וואס ער וויל, וועז אפילו ער איז זיכער א בעל רחמנות, אן אמת'ער גוטער פרייגד און פוילט זיך ניט און איז גרייט מיט אלע זייגע כחות צו טהאן א טובה.

פיערטענס: מוז יענער, אויף וועמען מען האט בטחון, זיין אזעלכער וואס וויים וואס עס איז גוט פאר דעם יעניגען וואס פערלאזט זיך אויף איהם. ער דארף עס וויסען איז פארבארגענע זאכען אזוי גוט וויי איז עפענטליכע. וואורום אויב ער וויים דאס ניט גענוי, וויי אזוי קען מען זיך אויף איהם פאר-

לאזען? ניט וויסענדיג אויף ריכטיג וואס עס איז גוט פאר דעם וואס פאר־לאזט זיך אויף איהם, קען ער נאר וועלענדיג איהם טהאן א טובה, טהאן א רשה.

פינפטענס: קען זיך א מענש מיט זיכערהייט פארלאזען אויף איינעם וואס קען איהם פון אנפאנג פון זיין עקזיסטענץ און איז קלאהר אין אלע זיינע אנ־געלעגעהייטען פון זיין אויפגעצויגען ווערען, פון זיינע קינדערשע, בחור'שע, מיטעל־יעהריגע און עלטערע יאהרען. אויב דיזער האלט אויף איהם אן אויג צו גוטען און באמיהט זיך שטענדיג צו טהאן איהם גוטעם, קען מען אין איהם האבען בטחון אויף ווייטער. מען קען זיך אבער ניט פארלאזען אויף א צייט־ווייליגען בעל טובה, אז ער וועט ווירקליך טהאן א טובה.

זעקסטענס: קען אמת'ער בטחון נור זיין, וועו מען איז אינגאנצען איבער־גענעבען צו דעם. אין וועמען מען האט בטחון, און קיינער אויסער יענעם קען עפעם שלעכטעם אדער גוטעם טהאן. דער בוטח דארף זיין אין יענעמ'ס הענד אזוי ווי א געפאנגענער אין תפיסה וואס איז אין רשות פון אויפזעהער. אויף אזא אופן וועט ער זיך פארלאזען נור אויף איהם און ניט אויף קיין אנדערען. וועו אבער עס קען מעגליך זיין, אז ער זאל וועלען דורכפיהרען זיין פארלאנג מיט פארלאזען זיך אויף מעהרערע מענשען, הייסט דאס דאס ניט, אז ער האט בטחון דוקא אין יענעם.

זיבעטענס: דארף דער וואס מען פערלאזט זיך אויף איהם זיין א פאל־שטענדיגער נדיב, א מילדער און א בעל חסד צו יעדען, אי צו דעם וואס איז בערעכטיגט צו חסדים, אי צו אזעלכען וואס איז ניט בערעכטיגט, און זיין גוטס־קייט מוז זיין א שטענדיגע, א ניט אויפהערליכע. וואהרום אויב ער איז אזעלכער וואס זיין גוטסקייט איז ניט קיין שטענדיגע און זיין מילדקייט קען אפגעשניטען ווערען, קען מען זיך אויף איהם מיט זיכערהייט ניט פערלאזען.

פאלגליך, אויב מען קען געפינען א מענשען מיט די אלע פאריגע תנאים, קען מען אין איהם האבען בטחון. אבער אז מיר וועלען נאכקלערען און נאכ־פארשען, קענען מיר אין א מענשען ניט געפינען די אלע זיבען זאכען, אבער מיר געפינען זיי ביים בעשעפער, וואס איז א מרחם על בריותיו, וואס האט רחמנות אויף זיינע בעשעפענישען, אזוי ווי דער פסוק זאגט איז תהלים "רחום וחנון ה'", נאט איז א בעל רחמנות, א בארימהערציגער. ער איז אויך אזעלכער וואס וועגדט זיך ניט אפ און פוילט זיך ניט צו טהאן גוטעם, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל" — דער אידישער היטער אדער וועכטער (נאט) דרעמעלט ניט און שלאפט ניט. ער איז אויך א בעל כח, א מעכטיגער, וואס קען אלעם דורכפיהרען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "חכם לבב ואמיץ כח" — נאט איז קלוג און מעכטיג. אדער ווי עס ווערט גע־זאגט אין צפניה: „לך ה' הגדולה והגבורה" — צו דיר נאט איז די גרויסקייט און מעכטיגקייט. דער בעשעפער איז אויך דער אינציגער וואס איז מיט'ן מענ־שען פון אנפאנג פון זיין בעשאפונג און זאגט פאר איהם שטענדיג, ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: הלא הוא אביך קנך, הוא עשך ויכוננך" — ער איז דיין פאטער, דיין ערווערבער, ער האט דיך בעשאפען און איינגעריכטעט, אדער ווי דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "עליך נסמכתי מבטן" — אויף דיר, נאט, האב איך זיך פערלאזט נאך פון מיין מוטער'ס בויך. און דער מענש איז אויסשליסליך אין נאט'ס רשות און אהן נאט'ס ווילען קען קיינער דעם מענשען ניט טהאן ניט קיין שלעכטעם און ניט קיין גוטעם, אזוי ווי דער פסוק

זאגט אין איכה: „מי זה אמר ותהי, ה' לא צוה?" וואר איז דען דא אזעל־כער וואס זאל וואס זאגען אזן עס זאל געשעהן, אויב גאט האט ניט געהייסען? עס איז שוין וועגען דעם פריהער גערעדט געווארען איז דיעזען ספר אזן אלעס איז שוין ערקלערט געווארען. איד האב דעריבער געבראכט די פסוקים בלויז לזכרון.

אזן אז דער מענש וועט די זאך נאכדענקען אזן עס וועט ביי איהם קלאר ווערען די ווארהייט פון דעם בעשעפער'ס חסדים, וועט ער האבען בטחון נור אויף איהם, וועט זיך איבערגעבען צו איהם אזן זיך אין נאנצען פערלאזען אויף זיין פיהרערשאפט. טאמער וועלען זיינע פערלאנגען ניט ערפילט ווערען, וועט ער אויך קיין פערדרום ניט האבען אזן ער וועט אלעס אננעהמען פאר גוט, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: „כום ישועות אשא ובשם ה' אקרא" אזן „צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא" — וואר איך געהאלפען, רוף איך צו גאט, אזן האב איך צרות אזן טרויער, רוף איך אויך צו גאט.

אבער ווי אזוי קומט מען צו דער מדה פון אמת'ן אזן ריינעם בטחון אין גאט? זיינען דא פינף זאבען וואס פיהרען דערצו.

ערשטענס: דארף מען האבען אמונה אזן זיין איבערצייגט, אז די זיבען דערמאהנטע פונקטען אלע צוזאמענגענומען זיינען נור פאראן ביי גאט, אזן דעריבער קען מען זיך אויף איהם פערלאזען. מיר וועלען די זיבען פונקטען, וועגען וועלכע איך האב שוין גערעדט אזן אנגעוויזען פון פסוקים, צוגלייערערען אזן ארומריידען בריייטער.

דער ערשטער פונקט, אז מען קען זיך נור פערלאזען אויף א בעל רחמנות, איז ניטא אזא בעל רחמנות ווי דער אויבערשטער, וואס איז זיך מרחם אויפ'ן מענשען מעהר פון אלע מענשליכע בעלי רחמים. אזן וועז אפילו מיר זאהען, אז איין מענש איז זיך מרחם אויפ'ן צווייטען, שטאמט עס אלץ פון גאט'ס רחמנות אזן באריימהארציגקייט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: ונתן לך רחמים ורחמך — נאט וועט דיר געבען דעם געפיהל פון רחמנות, דו זאלסט רחמנות האבען אויף אנדערע אזן דערפאר וועט ער רחמנות האבען אויף דיר.

דער פונקט, אז דער אויף וועמען מען האט בטחון דארף וויסען וואס פאר'ן כוטח איז נוט, איז אויך דער שכל מחייב, אז נאט ווייסט עס. דער מענש איז דאך אייגער פון זיינע שאפונגען אזן ווער נאך קען אזוי ווייסען, וואס פאר וועלכע עס איז זאך איז נוט אדער שלעכט ווי דער וואס האט די זאך געמאכט? אזן אז א מענש מאכט עפעס א זאך, איז ער דאך אייגענטליך ניט מחדש, ער מאכט ניט קיין נייעס, נור ער ענדערט די פארמע פון א זאך וואס איז שוין דא. עס איז דא, למשל, האלץ, מאכט ער דערפון א טיש, אדער עס זיינען דא שטיי־נער, האקט ער דערפון עפעס אויס; אבער מאכען דעם שורש, דעם אריגינאל, האט ער ניט ביכולת, פונדעסטוועגען ווייס ער וואס אין זיין נעמאכטען נעגענ־שטאנד פעהלט אדער וואס עס איז איבעריג, א פשיטא שוין נאט וואס ער•האט בעשאפען דעם אריגינאל פון מענשען, זיין פארמע אזן אלעס, איז קיין ספק ניט אז ער ווייס וואס עס איז פאר איהם נוט אזן וואס ניט נוט אויף דער וועלט אזן לעולם הבא. אזן וועז אפילו א מענש ווערט נעשטראפט אויף דער וועלט, איז דאס אויף פון זיין טובה וועגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח" — וועמען נאט האט ליעב, שטראפט ער אויף דער וועלט, כדי ער זאל האבען יענע וועלט.

שער הבטחון

דער פונקט, אז דער בעשעפער איז שטארקער פון אלע שמארקע, מעכטי־
גער פון אלע מעכטיגע, און זיינע רייד און זיין ווילען קען ניט האבען קיין געג־
נערשאפט, איז אויך א געוויסע זאך, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים:
„כל אשר חפץ ה' עשה" — ווען גאט וויל טהוט ער, אדער ווי עס ווערט ge־
זאגט אין ישעיה: „כה יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם" —
אזוי זיינען די רייד ווען געהט ארוים פון מיין מויל, ווועלען זיך ניט אומקעה־
רען מיט ליידיגען, דאס הייסט, ווען גאט'ס רצון איז, געשעהט שטענדיג.

דער פונקט אדער דער תנאי, אז דער ווען מען פערלאזט זיך אויף איהם,
דארף האבען זיין שטענדיגע השגחה אויף דעם בוטח, איז אויך נור שייך ביי
גאט, וועלכער האט זיין השגחה אויף די מענשען און זייערע הנהגות און פון
דאס קלענסטע ביז דאס גרעסטע איז פון איהם ניט פערבארגען. עס קען ביי
איהם ניט פאסירען אזוי ווי ביי מענשען, אז צוליעב איין זאך זאל ער פערגעסען
צו אנדער זאך, ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: „אלהי עולם, ה' בורא קצות
הארץ, לא ייעף ולא יגע אין חקר לתבונתו" — גאט איז אן אייביגער, ער האט
בעשאפען די עקען פון דער וועלט, ער ווערט ניט מיעד און ערשעפט, זיין פער־
שטאנד קען ניט אויסגעפארשט ווערען. דאס הייסט: כאטש דער בעשעפער
האט זיין השגחה איבער דער גאנצער וועלט, ווערט ער ניט מיעד אדער ער־
שעפט און ער פערפעהלט ניט צו זהען און צו ווייסען אלעס פון דאס קלענסטע
ביז דאס גרעסטע, א זאך ווען מיר מענשען קענען ניט משיג זיין ווי אזוי דאס
איז מעגליך.

דער פונקט, אז דער, איז וועמען מען האט בטחון, דארף זיין דער אייניצי־
גער ווען מען פערלאזט זיך אויף איהם, איז זעהר א וויכטיגער. דער מענש
מוז זיין איבערצייגט, אז קיינער פון די בעשאפענע קען איהם אדער אן אנדע־
רען טהאן גוטעם אדער שלעכטעם אהן דעם ווילען פון בעשעפער. די דאזיגע
איבערצייגונג וועט דעם מענשען ברייננגען ניט צו האבען בטחון אין קיינעם,
נור אין גאט. וואהרום ווען א קנעכט האט אייניגע בעלי הבתים און יעדערער פון
זיי איז אימשטאנד צו טהאן עטוואס גוטעם פון זיינטוועגען, וועט ער זיך ניט
פערלאזען אויף איינעם פון זיי, נור אויף אלע; ווען וויעדער ער וויים אז איי־
נער פון זיינע בעלי הבתים קען פאר איהם טהאן מעהר ווי די אנדערע, וועט
ער זיך אויף דעם איינעם מעהר פערלאזען, אבער ער וועט אויך אביסעל בטחון
האבען אין די אנדערע. ווען אבער ער וויים אז נור איינער קען איהם העלפען
אדער שאדען טהאן, וועט ער האבען בטחון בלויז אין דעם איינעם. אזוי אז דער
מענש וועט ביי זיך פיהלען אז קיינער, אויסער גאט, קען איהם ניט טהאן ניט
קיין גוטעם און ניט קיין שלעכטעם, וועט ער פאר קיינעם קיין מורא ניט הא־
בען און וועט זיך אויף קיינעם ניט פערלאזען, נור אויף גאט, אזוי ווי דוד המלך
לערענט די מענשען: "אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה" —
איהר זאלט זיך ניט פערלאזען אויף גוטהערציגע, אויף א מענשען וואס קען גאר
ניט העלפען.

צו דעם פונקט, אז א מענש קען זיך נור זיכער פערלאזען אויף דעם יענ־
גען וואס קען איהם און וויים איהם פון אנפאנג צו ענדע, דארף בעטראכט ווע־
רען אז דער אייניציגער, אויף וועמען מען קען דאס זאגען, איז דער בעשעפער,
וואס טהוט מיט'ן מענשען טובות פון אנפאנג פון זיין בעשאפונג. און דער
מענש דארף דאס אנערקענען און בעטראכטען אלס א חסד פון גאט'ס זייט, וואס

ער טהוט מיט איהם, ניט ווייל ער, דער מענש, איז בערעכטיגט דערצו אדער ווייל דער בעשעפער האט עפעס דערפון. דאם איז נור א נדבה, א געשאנק, וואם דער אויבערשטער שענקט דעם מענשען, אזוי ווי מיר האבען עס ערקלערט איז שער הבחינה פון דיעזען ספר, און אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: "רבות עשית אתה ה' אלהי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" — פיעלעם האסטו געטהאן. דו גאט מיין גאט, דיינע וואונדער און געדאנקען זיינען נור פאר אונז מענשען, פאר אונזער טובה וועגען.

און ביים מענשען דארף קלאר זיין אז אלע געשעהענישען אויף דער וועלט, סאי עצמיים, גרונד זאכען, אריגינאלעז וואם זיינען לכתחילה אזוי, אדער מקריים, צופעליגע, וואם ענטוויקלען זיך פון די אריגינאלעז, האבען א בעשטימטען גרעניץ אוו עם קען ניט זיין מעהר אדער ווייניגער ווי דער בעשעפער האט בעשטימט. קיין זאך ווערט ניט און הערט ניט אויף פון זיך אליין. די צייט, דער ארט, די מאם און די ארט און ווייזע פון יעדער זאך און פון יעדער פאסירונג, איז אלץ געוועגדעט אז גאט'ס ווארט, אז זיין הייליגען רצון. דאם וואם גאט ווייל אז עס זאל זיין ווייניג, קען ניט זיין קיין סך, און דאם וואם ער איז גוזר עס זאל זיין א סך, קען ניט זיין ווייניג. דאם וואם זיין רצון איז אז עס זאל זיין פריהער, קען ניט זיין שפעטער, און דאם וואם ער ווייל עס זאל זיין שפעטער, קען ניט זיין פריהער.

און וועז מען זעהט א דבר מחודש, וועז מען זעהט אז א זאך ווערט פון העלער הויט אנדערש ווי זי איז געווען אדער אנדערש ווי זי דארף געווהנליך זיך זיין, זאל מען ניט דענקען אז דאם איז פון זיך אליין געווארען, און ווייסען אז דאם איז א גזרה פון גאט, וועלכער האט פריהער בעשטימט אז אזוי זאל דאם זיין.

ווארום צו יעדע פאסירונג, צו יעדע נעשעהענים זיינען דא סבות, אורזאכען ווארום צו יעדע פאסירונג, צו יעדע נעשעהענים זיינען דא סבות, אורזאכען ווארום צו יעדע פאסירונג, צו יעדע נעשעהענים זיינען דא סבות, אורזאכען

שער הבטחון

קען ער דאס ניט דורכפיהרען. אין דעם דארף ער האבען בטחון אין גאט, אוו עס איז ניט מענשענס רשות צו רעגולירען אועלכע זאכען. בלויז וואס אנ־ בעלאנגט צו מצוות אוו גאטעס דיענסט, איז די ברירה ביים מענשען צו טהאו עס פריהער אדער שפעטער, מעהר אדער ווייניגער, אבער ניט אין וועלטליכע ענינים.

אוו דער חכם, שלמה המלך, האט שוין וועגען דעם אנגעדייטעט, זאגענ־ דיג אין קהלת: "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים" — אויף אלעס איז א צייט אוו א פארבעשטימונג צו יעדעם וועזען אונטער'ן הימעל. נאכדעם וועי־ רען אויסגערעכענט אבט אוו צוואנציג בעזונדערע זאכען, אויף וועלכע אין הי־ מעל וועלען בעשטימט צייטען פאר זייער פאסירונג. אוו די פיהרונגען פוו בעשעפער זיינען פערבארגען, טיף אוו דערהויבען צו וויסען אפילו א טהייל פוו זיי. אלעס וויסען, איז אודאי ניט פאר דער מענשליכער השגה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם" — גאט זאגט: אזוי ווי עס איז הויך דער הימעל פוו דער ערד, אזוי זיינען הויך מיינע וועגען פוו אייערע וועגען אוו מיינע געדאנקען פוו אייערע געדאנקען.

וועגען די אנדערע פיער זאכען וואס בריינגען צום אמת'ן בטחון אין גאט, וועלען מיר וויטער ריידען.

פרק ד'

די צווייטע זאך וואס בריינגט דעם מענשען צו אמת'ן בטחון איז: אז ער זאל וויסען אוו ער זאל איבערצייגענד זיין, אז דער בורא יתברך קוקט אויף איהם אוו עס איז פוו איהם ניט פערבארגען קיין זאך. ער וויים וואס דער מענש טהוט אפען אוו אין געהיים; וואס ער טהוט מיט'ן גאנצען הארצען אוו וואס ניט, אוו אויב זיין בטחון איז אן אמת'ער, א ריינער אדער ניט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: „ה' יודע מחשבות אדם" — גאט וויסט דעם מענ־ שענס מחשבות, אדער אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "תוכן לבות הוא יבין" — גאט, וואס דריינגט דורך דעם מענשענס הערצער, פערשטעהט אוו וויים אלעס.

אז ביים בעל בטחון וועט דאס זיין קלאר אוו איבערצייגענד, וועט ער ניט זאגען מיט'ן מויל אז ער פערלאזט זיך אויף גאט סיידען ער וועט זיך טאסע אויף איהם פערלאזען מיט'ן גאנצען הארצען, וויל ער וועט ניט וועלען זיין פוו יענע וואס דער פסוק זאגט אויף זיי: "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני" — מיט'ן מויל אוו מיט די ליפען עהרט ער מיך אוו זיין הארץ איז פוו מיר וויים.

די דריטע זאך איז: אז גאט זאל זיין דער אייניגער צו פערלאזען זיך אויף איהם איז די זאכען וואס מען דארף זיך אויף איהם פערלאזען אוו דער מענש זאל אין דער אנגעלעגענהייט ניט צוזעהמען קיין שותף צו גאט. האבען בטחון אי אין גאט, אי אין א מענשען טויג ניט. אוו איהר וויסט דאך שוין וואס עס איז געזאגט געווארען אויפ'ן פרומען קעניג אסא בעת ער איז קראנק געווען אוו זיך פערלאזט אויף רופאים, אויף דאקטוירים. זאגט דער פסוק איז דברי הימים ב': „ובחליו לא דרש את ה' אלהיו" — אין זיין קראנק זיין האט ער זיך ניט געוועגדעט בלויז צו גאט, אוו ער איז דערפאר געשטראפט געווארען.

און עס איז א בעוואוסטע זאך, אז וועו א מענש שטעלט אן צוויי מענ־
שען אדער מעהר צו טהאן איינע און די זעלבע זאך, ווערט די דאזיגע ארבייט
פערדאַרבען, ווערט ניט געטהאן ריכטיג, מחמת די אנגעשטעלטע פערלאזען זיך
איינע אויף די אנדערע. א פשיטא שוין וועו איינער פערלאזט זיך אי אויף גאט,
אי אויף מענשען, וועט אודאי זיין בטחון ניט דורכגעפיהרט ווערען, ווייל א
מענש קען דאך אייגענטליך ניט העלפען, און גאט וויל יענעם ניט העלפען פאר
זיין פאלשען בטחון אין איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: ארור הגבר
אשר יבטח באדם ומן ה' יסור לבו" — פערשאלטען זאל זיין דער מענש וואס
פערלאזט זיך אויף א מענשען אויך און פון גאט קעהרט ער אפ זיין הארץ, ניט
האבענדיג דעם גאנצען בטחון אין איהם.

די פיערטע זאך וואס בריינגט דעם מענשען צו אמת'ן בטחון איז: אז
ער זאל אויף זיך אליין האבען א שטארקע השגחה צו זיין אן עובד ה', גאט'ס
דיענער, און זאל זיך סטארקן נאכצוקומען די פליכטען פון איהם צום בעשע־
פער און טהאן זיינע מצוות און זיין אפגעהיט פון טהאן זאכען וואס זיינען
פערבאטען, אזוי ווי גאט פערלאנגט פון איהם, כדי גאט זאל אויך טהאן פאר
איהם דאס וואס ער פערלאנגט. אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט אין
פרקי אבות: "עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו" — גאט'ס ווילען
זאל ביי דיר זיין אלץ איינס ווי דיין ווילען, כדי דיין ווילען זאל ביי איהם זיין
אזוי ווי זיין ווילען, און ווי עס וועט געזאגט אין תהלים: „בטח בה ועשה
טוב" — פערלאז זיך אויף גאט און טהו גוטעס, היט אפ די תורה ומצוות.

אבער דער וואס פערלאזט זיך אויפ'ן בעשעפער און איז איהם דערווידער,
טהוט ניט וואס ער וויל און פערלאנגט, קען מען פערשטעהן וואס פאר א נאר
אזא מענש איז און ווי זיין וויסען איז שוואך. און יעדער איינער קען זיך דאך
נעהמען א ביישפיעל פון זיך אליין. יעדער איינער וויים און פיהלט, אז וועו ער
שטעלט אן אמענשען פאר א געוויסע ארבייט אדער אין זיין געשעפט און ער
זאגט איהם אן: דאס זאלסטו טהאן און דאס זאלסטו ניט טהאן, איז אויב
יענער פאלגט איהם ניט, וועט ער, דער ווירטה, פאר איהם אויף ניט טהאן זא־
כען וואס יענער פערלאזט זיך אויף איהם אז ער זאל טהאן, און ער וועט זיין
פאלקאם נערעכט. א פשיטא שוין, דער וואס איז עובר אויף גאט'ס געבאטען,
קען געווים ניט האפען אז גאט זאל פאר איהם טהאן זאכען וואס ער פערלאזט
זיך אויף איהם, און מען קען גאר אזעלכען ניט אנרופען מיט'ן נאמען "בוטח
באלהים", א בעל בטחון אין גאט.

אויף אזעלכען וואס פערלאזט זיך אויף גאט און פאלגט ניט אוים זיינע
געבאטען זאגט דער פסוק אין איוב: "כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה
נפשו?" — וואס טויג די האפנונג פון חונף, פון פאלשען מענשען, וואס גזל'ט
און פערלאזט זיך אויף גאט, אז גאט וועט ביי איהם די נשמה צוגעהמען?
אדער ווי עס וועט געזאגט אין ירמיה: הגנוב, רצוח ובאתם ועמדתם לפני
בבית הזה" — האט עס דען א זינען גנב'ענען און מארדען און קומען אין גאטעס
הויז בעטען און האבען בטחון אין גאט?

דא איז דער פינפטער פונקט, וואס אהן דעם קען א מענש ניט קומען
צו דער מדה פון אמת'ן בטחון אין גאט:

ביים מענשען מוז קלאר זיין, אז אלע זאכען וואס וועלען פערפאלקאמט און
קרינגען אן אנדער פנים אדער וועלען אזוי אנדערש ווי זיי זיינען נעווען לכתחילה

וועז זיי זיינען געשאפען געווארען, קומט די דאזיגע ענדערונג צוליעב צוויי אורזאכען. ערשטענס, ווייל אזוי איז געווען די גזרה פון בעשעפער, אז די אדער יענע זאך, דער אדער יענער געגענשטאנד זאל אין א געוויסע צייט אנדערש ווערען, און צווייטענס, סבות און צופעלע וואס ברייננען די ענדערונגען. אוז די סבות זיינען דא נאהענטע אוז ווייטע, עפענטליכע אוז פערבארגענע, אבער זיי אלע קומען פון גאט אוז זיין הייליגען רצון.

וואס הייסט ווייטע סבות אוז וואס הייסט נאהענטע? וועלען מיר געבען א ביישפיעל פון א ברונים, פון וועלכען מען ציהט ארוים וואסער מיט דער הילף פון א דאד אוז א שטריק. איז די כלי אדער דער עמער, וועלכער ברייננט ארויף דאס וואסער, די נאהענטע סבה, די לעצטע אורזאך, דורך וועלכער דער מענש האט וואס צו טרינקען. וועז דער דאד דערהט זיך מיט'ן כח פון אז אקס אדער א פערד וואס ווערט איינגעשפאנט פאר דיעזען צוועק, איז דער מענש וואס שפאנט איין דעם אקס אדער דעם פערד, די ווייטע סבה, די ערשטע אורזאך וואס ברייננט דערצו, אז דער דאד זאל זיך דרעהען, די שטריק זאל זיך ווידקלען ארום א האלץ אדער אן אייזען אוז דורכדעם זאל דער עמער וואסער ארויפקומען. פאלגליך, זיינען די סבות, וואס ברייננען דערצו, אז דאס וואסער פאר זאל ארויפגעבראכט ווערען פון טיעפען ברונים: דער מענש, דער אקס אדער דער פערד, דער דאד, די שטריק אוז דער עמער. אוז זאל עפעס פאסירען מיט אייניע פון די סבות, זאל דער מענש קראנק ווערען אוז ניט קענען אייגשפאנען דעם אקס אדער דעם פערד, זאל דער אקס אדער דער פערד קראנק ווערען אוז ניט קענען דרעהען דעם דאד, זאל דער דאד צובראכען ווערען, זאל זיך די שטריק צורייסען אדער זאל דער עמער צובראכען ווערען, וועט דער פראצעס פון ארויפברייננען דאס וואסער ניט דורכגעפירט ווערען.

אזוי איז אויך מיט אלע זאכען, טהאטען אוז פאסירונגען אויף דער וועלט. קיין זאך קען ניט קומען אין עקזיסטענץ דורך די ארבייט פון א מענשען אדער וועלכער עס איז אנדער בריאה אהן דער גזרה פון גאט אוז די סבות אוז די מיטעל וואס ער גרייט צו ארויסצובריננען געווישע זאכען אוז געשעהענישען. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל א': "ולו נתכנו עלילות" — צו איהם, צו גאט, זיינען גרייט טהאטען אוז פאסירונגען. דאס הייסט: ער איז דער מייסטער פון אלעס, אוז אלעס אין דער וועלט ווערט פעראורזאכט פון איהם. אוז וועז די סבות וואלטען ניט געווען, וואלט קיין זאך, וואס איז אפילו נאטירליך, ניט געקענט געשעהן.

אוז אז מיר וועלען בעאבאכטען די ארט אוז ווייזע ווי אזוי דער מענש בעקומט זיינע נויטיגע בעדערפנישען, וועלען מיר בעשיינפערליך זעהן, אז אלעס גשעהט דורך פראצעסען פון געווישע סבות, געווישע אורזאכען וואס ברייננען דערצו אז ער זאל האבען דאס וואס ער מוז האבען.

דער מענש מוז, למשל, עסען. איז אפילו וועז מען דערלאנגט איהם פאר טיגעם עסען, מוז ער עס נעהמען אין מויל אוז צוקייען. דערמיט וואס די שפייז שטעהט אדער ליעגט פאר איהם אויפ'ן טיש, קען ער זיין הונגער ניט שטילען. דאס זעלבע קען א מענש ניט שטילען זיין דורשט סיידען ער טראגט צו דאס וואסער צום מויל אוז טרינקט אוז דערשלינגט. מעהר טרחה האט דער מענש, וועז ער דארף זיך אליין צוגרייטען דאס עסען, וועז ער דארף מאהלען מעהל, קנעטען אוז באקען ברויט. נאך שווערער קומט עס איהם אז, וועז ער האט ניט

קיין געלד פאר וואס צו קויפען תבואה און מאהלען און באקען אליין ברויט. אין אזא פאל מוז ער הארעווען און פערדיענען אדער פערקויפען וואס איהם נויטיג איז פאר א שטיקעל ברויט. דאס זיינען אלץ סבות, וואס פיהרען דערצו אז דער מענש זאל קענען שטילען זיין הונגער. און ווערען אפגעטהאן די סבות, וועז דער מענש קען ניט צוטראגען די שפייז צו זיין מויל, אדער ער קען ניט קייען און שלינגען, אדער ער האט גאר ניט די מענליכקייטען צו קריגען שפייז, מוז ער הונגערען.

און וואהרום האט דער בעשעפער איינגעריכטעט די וועלט אזוי, אז דער מענש זאל מוזען צוליגען מיה אום צו קריגען זיין חיונה אדער אנדערע נויט־וועניגקייטען? זיינען אויף דעם דא צוויי טעמים. דער ערשטער טעם איז, וויל די געטליכע חכמה האט געפונען פאר נויטיג צו שטעלען דעם מענשען צו פראבע, אויב ער וועט איהם דיענען אדער ניט, און פון דער ארט און וועיזע וי אזוי דער מענש קריגט זיינע הצטרכות צייגט זיך ארוים אויב ער איז אן עובד ה' אדער ניט.

וואהרום דעם מענשענ'ס קערפערליכע בעדערפנישע, וואס ער קריגט דורך געווייסע בעשטימטע סבות פון גאט, זיינען בעשרענקט, אז מען זאל זיי נור קרי־גען אויף געווייסע אופנים און צו געווייסע צייטען. אין דעם ענין פון עסען, זיי־נען דא מאכלי אסורות, זאכען וואס מען טאר ניט עסען. אין דעם ענין פון הלבשה, איז דא אן אויסנאהמע — שעטנז. מען טאר ניט גנב'ענען אדער גזל'ענען צוליעב פרנסה. שבת און יום טוב טאר מען זיך ניט עוסק זיין אין מלאכה אדער מסחר, און נאך פיעלע זאכען, דורך וועלכע דער מענש טאר זיך ניט פערשאפען די נויטבעדערפטיגקייטען פון זיין גוף. און די בחירה איז דאך ביים מענשען, אז ער וויל פערשאפט ער זיינע הצטרכות על פי דרך התורה און אז ער וויל איז ער עובר אויף גאט'ס געבאטען, אויף די בעשרענקונגען, אז אויף אזא אופן מעג ער און אויף אזא אופן טאר ער ניט, עס מאכט ניט אוים צו דער מענש פיהרט דורך וואס ער וויל, צי ניט; צי גאט גיט איהם די געלעגענהייט דערצו, צי ניט, אבער פון דער ארט און וויייזע וי אזוי ער זוכט צו בעפריעדי־גען זיין קערפער צייגט זיך ארוים אויב ער דיענט גאט אדער ניט און עס קומט איהם שכר אדער עונש לויט זיין כונה. וועז אבער דער מענש זאל ניט דארפען זארגען פאר'ן עקזיסטענץ פון זיין גוף; וועז אלע זיינע קערפערליכע הצטרכות זאלען קומען פון זיך אליין אהן זייטיגע סבות און וועלכע עס איז אנשטרענ־גונג וואלט דא ניט שייך געווען קיינע מצוות און קיינע עבדות און קיין שכר ועונש.

דער צווייטער טעם איז: וויל וועז דער מענש וואלט זיך ניט נעראדפט מטריח זיין צו זוכען זיין חיונה און אלעם וואס דער גוף פאדערט; וועז ער זאל דיעזע זארג ניט האבען אויף זיין קאפ וואלט ער צולאזען געווארען, וואלט זיך אריינטהאן אין הולטאיעווען און וואלט ניט געאכטעט אויף די טובות וואס גאט טהוט מיט איהם. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין האזינו: "וישמן ישורון ויבעט, ויטוש אלוה עשהו" — די אידען זיינען פעט געווארען, עס איז זיי געגאנגען זעהר גוט, האבען זיי פון זיך אראפגעווארפען דעם יאך פון דער תורה און פערלאזען גאט זייער בעשעפער. דעריבער זאגען אונזערע חכמים אין פרקי אבות: "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ" — עס איז גוט וועז מען לערענט תורה און דערצו איז מען זיך אויף עוסק אין מסחר אדער מלאכה, וואהרום די בעמיהונג פון די

בײדע מאכט פערגעסען זינד. און אז תורה אהן מלאכה אדער מלאכה אהן תורה טויג ניט, איז שוין זעלבסטפערשטענדליך, אז וועז א מענש איז ניט אפ־געלייגט ניט אויף תורה און ניט אויף מלאכה אדער מסחר, ברייגגט עם איהם נשוים צו זינד.

און ווייל דער בעשעפער האט געוואלט גוטעם טהאן דעם מענשען, האט ער איהם געגעבען בעשעפטיגונג, ער זאל האבען צו טהאן פאר דער וועלט און פאר יענער וועלט, כדי זיינע רעיונות זאלען זיין פערנומען און ער זאל ניט טראכ־טען דאם וואם מען טאר ניט טראכטען און ניט וועלען דערגעהן אזעלבעם וואם ער קען ניט משיג זיין מיט זיין שכל.

און אויב א מענש איז א צדיק, וואם גיט זיך אפ מיט גאטעם דיענסט, האט פאר איהם מורא און האט אין איהם בטחון אין אלע היגזיכטען, און וועג־דעט זיך אפ פון מאוס'ע זאכען און האט לוסט צו גוטע און שהענע מדות — אזעלבער איז וועז אפילו ער לעבט רוהיג, אהן דאגת פרנסה, וועט ער אויף ניט ערגער ווערען, וועט ניט זוכען צופיעל תענוגים, דער יצר הרע וועט איהם ניט ברייגגען צו זינד און ער וועט ניט פערפיהרט ווערען אין צופיעל לעבענס־לום־טיגקייט. דערביבער וועט גאט פון איהם ארונטערנעהמען די טרחה פון זוכען לעבענסמיטעל און ער וועט האבען חיונה אהן מיה און אהן מאטערנים, ווייל ביי איהם, ביים צדיק, פאלען ארונטער די צוויי דערמאהנטע טעמים פארוואם דער מענש מוז זיך בעמיהען אויף זיינע לעבענס בעדערפנישע.

און אויב אייגער וועט פרעגען: מיר זעהען דאך, אז גוטע און פרומע לייט, צדיקים, מוזען שווער האַרעווען אויף ארימע חיונה, און פערקעהרט רשעים, וואם לעבען רוהיג אין רייכטהום און תענוגים? דערויף וועלען מיר ענטפערען, אז דער פרעגער איז ניט דער ערשטער צו פרעגען די דאזיגע שאלה, וויל נביאים און חסידים האבען שוין פריהער געפרעגט און געטראכט וועגען דיעזען ענין. ירמיה הנביא האט געפרעגט: "מדוע דרך רשעים צלחה?" — וואהרום נעהט רשעים גוט? חבקוק הנביא האט געפרעגט: "תחריש כבלא רשע צדיק ממנו" — וואהרום שווייגסטו, גאט, וועז דער רשע שלינגט איין דעם צדיק? דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל" — אט די דאזיגע רשעים זיינען שטענדיג רוהיג און האבען גרויסע פערמעגענס, און נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

אבער די נביאים האבען איבערגעלאזט דיעזע פראגע אומפערענטפערט, מחמת פאר יעדען צדיק וואם עם געהט איהם שלעכט אויף דער וועלט און פאר יעדען רשע וואם עם געהט איהם גוט, איז דא א בעזונדערער טעם. דעריבער זאגט די תורה אין קורצען: „הנסתרות לה' אלהינו" — דאם פערבארגענע וויים נור גאט, און "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט" — דעם בעשעפער'ס טהאטען זיינען אהן פעהלער, וואהרום אלע זיינע וועגען, אלע זיינע פיהרונגען זיינען גערעכט.

פון דעסטוועגען, כאטש די תורה און די נביאים האבען ניט פערענטפערט די פראגע פון רשע וטוב לו און צדיק ורע לו, די פראגע, וואהרום עם טרעפט אמאל אז א רשע געהט גוט און א צדיק געהט שלעכט, וועל איך פיעל ניט איז בערענטפערען די זאך און איך וועל זאגען:

דאם וואם עם פאסירט אפטמאל אז א צדיק האט ניט זיין לעבענסמיטעל און ער דארף שווער האַרעווען אויף זיין חיונה, קען זיין אז דאם קומט איהם

אלס שטראף פאר א פריהעריגען חטא, וואס ער איז בעגאנגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "הן צדיק בארץ ישולם" — א צדיק קריגט געצאהלט פאר אן עברה אויף דער וועלט. אמאל קען ווידער זיין, אז די צרות וואס א צדיק האט אויף דער וועלט איז אן אויסטוויש, אן אומבייט אויף עולם הבא, ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "להטיבך באחריתך" — די שלעכטעס קומט, כדי צו האבען גוטעס צום סוף, אויף יענער וועלט.

אמאל פאסירט אז א צדיק געהט עס ניט גוט, כדי אנדערע זאלען זעהן זיין סבלנות, זיין געדולד, ווי ער איז ניט מתרעם אויפ'ן אויבערשטען און דיענט איהם און זיי וועלען זיך פון איהם אפלערנען, אזוי ווי עס איז געווען דער פאל מיט איוב'ן. אמאל ווידער פאסירט, אז א צדיק לעבט אין א דור פון רשעים, איז כדי מען זאל איהם ניט אננעהמען פאר א פאלשען צדיק, שיקט גאט אויף איהם אן ארימקייט און קראנקהייט, כדי די וועלט זאל ווייסען אז אפילו אין אן עת צרה טרעט ער אויך ניט אף פון גאט'ס דיענסט. און אמאל שטראפט גאט דעם צדיק דערפאר ווייל ער סטארעט זיך ניט צו בעקאהרען אנדערע צו עבודת הבורא, אזוי ווי עס האט פאסירט מיט'ן כהן עלי, וועלכער האט געלאזט זיינע קינדער זינדיגען, און גאט האט איהם דערפאר געגעבען א קללה, ווי עס ווערט דערצאהלט אין שמואל א'.

און דאס וואס גאט טהוט אפטמאל טובות מיט א רשע, קען פאסירען אז ער צאהלט עס איהם אף אויף דער וועלט פאר גוטעס וואס ער האט אמאל געטהאן, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו" — גאט בעצאהלט דעם רשע פאר זיינע גוטע מעשים אויף דער וועלט, כדי ער זאל איהם פערניכטען אויף יענער וועלט.

אמאל פאסירט, אז גאט גיט דעם רשע די גוטעס אלס פקדון, ער גיט עס איהם בעהאלטען פאר אימיצען אנדערש, פאר א זהן א צדיק וואס ער וועט האבען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין איוב: "יכין וצדיק ילבש" — דער רשע גרייט צו טייערע בגדים און דער צדיק קליידט זיך אין זיי. אין קהלת ווערט געזאגט: "ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנום לתת לטוב" — דעם זינדיגען גיט גאט א געלעגענהייט צו זאמלען רייכטהום, כדי אוועקצוגעבען עס צו א גוטען, צו א צדיק.

אמאל קען גאר פאסירען אז די רייכטהום וואס א רשע פערמאגט זאל איהם פיהרען צו אל דאס בייז, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "עושר שמור לבעליו לרעתו" — רייכטהום ווערט אפט געהאלטען צום שלעכטען פאר'ן אייגענטהימער. עס פאסירט אויך אז גאט נעהמט ביי א רשע ניט אוועק זיין גליק און ער לאזט עס ביי איהם ביז ער וועט וועלן א בעל תשובה און בערעכטיגט זיין צו די גוטעס.

און אמאל געהט א רשע גוט צוליעב דעם זכות פון זיין פאטער וואס איז געווען א צדיק, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "מתהלך בתומו צדיק, אשרי בניו אחריו" — דער צדיק געהט אין גוטען וועג און זיינע קינדער נאך איהם זיינען צוליעב דעם גליקליך. אמאל ווידער געהט א רשע גוט אויף דער וועלט, כדי צו אויספרובירען דערמיט די מענשען פון זיין דור, אויב זיי וועלען אויך נעהן אין דעם רשע'ס דרכים מיט דער כונה עס זאל זיי זיין אזוי גוט ווי איהם, אדער זיי וועלען פערבלייבען גאט'ס דיענער טראץ דעם וואס עס נעהט זיי שלעכט, און די רשעים געווען אלטיגען איבער זיי און מאכען זיי צו שאנד און

צו שפאט. אזוי ווי מיר ווייסען פון אליהו הנביא און ירמיה הנביא, וועלכע זיינען פערבליבען ביי זייערע צדקות, כאטש זיי האבען געליטען פון שלעכטע מענשען, וועלכע האבען געהאט די מאכט אין זייערע הענד.

ווייטער וועלען מיר רעדען וויי אזוי, אויף וואס פאר אן אופן, א מענש זאל זוכען זיין פרנסה.

פרק ה'

איצט, אז עס איז שוין ביי אונז קלאר, אז דער מענש מוז זוכען זיין חיונה, וואס ער קריגט דורך פערשיידענע סבות וואס גאט בעשערט איהם, וועלען מיר ערקלערען, אז מען דארף ניט זוכען אלע סבות, אלע אורזאכען וואס קענען דעם מענשען ברייגען פרנסה, וויל די סבות זיינען זעהר פיעל. מאנכע פון זיי זיינען ליכטע, וואס מען דארף אויף זיי ניט הארעווען קיין סך, ווי א ביספל האנדלען איז א קראם, שניידערי, וועבערי, שרייבערי, זיין אן אויפאסער איז א געשעפט, זיין א מעקלער, אכטונג געבען אויף ארבייטער איז פעלד, און נאך אזעלכע זאכען, און מאנכע שווערע. די שווערע פרנסות זיינען: אויסארבייטען פעל, גראבען איז אייזען אדער קופער מינעז, לייטערען זילבער, טראגען שווערע משאות, אומפאהרען איז ווייטע וועגען, אקערען און בעארבייטען ערד און דאס גלייכען. איז דער מענש וואס איז א בעל כח, וואס איז קערפערליך שטארק און איז אבער שוואך אין גייסטיגע זאכען, אין קענטנים, מוז ער זוכען זיין חיונה פון פראסטע שווערע ארבייט, לויט זיינע קרעפטען ערלויבען איהם. דער וויידער וואס האט א שוואכען קערפער, דערפאר איז ער גייסטיג פעהיג, איז א מלומד, קען שרייבען, רעכענען וכדומה, אזעלכער דארף זיך ניט אפגעבען מיט שווערע קערפערליכע מלאכות, און זוכען זיין חיונה פון אזא בעשעפטיגונג וואס איז לייכט פאר זיין קערפער און ער קען שטענדיג אנגעהן מיט דעם.

און יעדער מענש האט א נייגונג צו וועלכער עס איז ארבייט אדער בעשעפטיגונג און ניט צו אנדערע. איינער האט א נייגונג, לאמיר זאגען, צו שניידערי, א צווייטער צו ערד ארבייט, א דריטער צו מסחר, און אזוי ווייטער. דאס קומט דערפון וואס דער בעשעפער האט זיי אריינגעגעבען דעם דאזיגען חשק. דאס איז ביי זיי אן אינסטינקט, א נאטירליכע נייגונג, אזוי ווי די קאץ, צום ביישפיעל, האט א טבע צו כאפען מיז אדער אזוי ווי געווייסע פויגעל זיינען געבוירען מיט דער טבע צו כאפען פיש אדער שלאנגען. אזוי זיינען אלע לעבעדיגע בעשעפענישען. יעדע פון זיי האט א לוסט צו געווינען זאכען, מיט וועלכע זיי שפייזען זיך, מאנכע צו וואקסונגען און מאנכע צו לעבעדיגע בראוים, וועלכע זיי פרעסען.

און דער אויבערשטער האט געמאכט דעם קערפער־געבוי פון בעלי חיים, פון לעבעדיגע זאכען, אזוי, אז זיי זאלען לייכט קענען קריגען די חיונה וואס עס איז פאר זיי בעשטימט. פויגעל, למשל, וואס ערנעהרען זיך פון פיש, האבען נאגען שנאבעל און לאנגע פיס, כדי זיי זאלען קענען געהען טיעפער אין וואסער און מיט'ן שנאבעל דערלאנגען די פיש וואס שווימען דארט אום. דער לייב האט שטארקע צייהן און שארפע נעגעל, וועלכע העלפען איהם צו קריגען זיין שפייז. די חיות אבער וואס ערנעהרען זיך פון וואקסונגען, פון גראז, בלעטער וכדומה, זיינען באשאפען אזהן די קערפערליכע אינסטרומענטען, אזהן די

גליעדער, וואס די חיות טורפות, די רויב חיות בעזיצען. אן אפס האט ניט קיין שטארקע צייהן און קיין שארפע נעגעל, ווייל ער דארף דאס ניט אלס פאקטארעז צו קריגען דורכדעם זיין חיונה.

אזוי קענט איהר זעהן ביי מענשען אויך, אז זייערע קערפערס זייכען אזוי געבויט, אז יעדער איינער זאל זיך צופאסען צו וואס ניט איז. אייגער פאסט זיך צו צו שווערע ארבייט, אן אנדערער צו לייכטע און א דריטער, טויג גאר ניט צו ארבייטען מיט די גליעדער, דערפאר איז ער אבער פעהיג צו קאפ־ארבייט.

דאריבער איז דער וואס פיהלט ביי זיך אז ער איז פעהיג צו וועלכע עס איז בעשעפטיגונג און זיין קערפער איז אויך מסוגל דערצו און ער וועט עס קענען איבערטראגען און עס וועט אויף איהם ניט זיין קיין צו שווערע לאסט, זאל ער זיך בעמיהען אפצוגעבען זיך מיט יענער מלאכה אדער פראפעסיע און אנ־נעהמען פאר גוט איהר זיסקייט און ביטערקייט. דאס הייסט: אויב די מלאכה וועט איהם שאפען גענוג חיונה אדער ניט, זאל ער אלץ צופריעדען זיין. די פרנסה זאל איהם ניט נמאס ווערען אפילו וועז עס נעהט איהם צייטענווייז ניט גוט, נור האבען בטחון אין גאט, אז ער וועט איהם העלפען און צושיקען זיין חיונה כל זמן ער וועט לעבען.

און הארעווענדיג אויף זיין לעבענסמיטעל, זאל דעם מענשענ'ס כונה זיין צו ערפילען דרמיט גופא דעם רצון הבורא, וועלכער האט אנגעזאגט, אז דער מענש זאל ארבייטען, אזוי ווי דער פסוק זאגט ביי אדם הראשון: "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" — גאט האט אדם'ן איבערגעלאזט אין גאַרטען פון עדן צו בעארבייטען איהר ערד און צו היטען איהר.

עס איז אויך גאט'ס ווילען אז דער מענש זאל געברויכען בעלי חיים, וואס זאלען איהם העלפען קריגען זייגע בערערפניסען, ווי דעם אפס צו אקערען און דעם פערד צו פיהרען משאות. און אלעם וואס דער מענש טהוט לטובת זיין גוף, זאל ער אין זיגען האבען אז ער טהוט עס פון גאט'ס וועגען, אויב ער דער־גרייכט זיין פערלאנג אדער ניט, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט אין פרקי אבות: "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" — אלע דיינע טהאטען זאלען זיין פון גאט'ס וועגען.

און דער מענש זאל שטענדיג האבען בטחון אין גאט מיט'ן גאנצען הארצען. דאס וואס ער זוכט און געפינט זיין חיונה דורך געווייסע סבות און מיטעל, זאל איהם ניט שאדען צום בטחון אין גאט. ער זאל ניט דענקען, הייסט עס, אז וויבאלד ער זוכט זייגע לעבענס־בערערפניסע פון געווייסע בעשעפטיגונג, הייסט דאך דאס ניט אז ער פערלאזט זיך אויף גאט, מהמת עס קען און עס דארף זיין ביידע, אי מען דארף זוכען די מיטעל, אי מען דארף האבען בטחון. און דער מענש זאל אויף ניט דענקען, אז זיין חיונה איז נור אפהענגיג פון זיין בעשעפ־טיגונג און אויב דאס וועט מיידען, אויב ער וועט מעהר ניט האבען צו טהאן זיין מלאכה, אדער ער וועט עס מעהר ניט קענען טהאן, וועט ער קיין חיונה ניט האבען. אזא רעכענונג איז פאלש, וואַרום אויב ניט דורך דער סבה, וועט איהם גאט צושיקען אן אנדער סבה, דורך וועלכע ער וועט זיך מפרנס זיין. דער כלל איז, אז מען דארף שטענדיג זיין א בעל בטחון און פערלאזען זיך אויף גאט אז ער קען העלפען דורך פערשיידענע אופנים, און צו יעדער צייט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שופטים: „כי אין לה' מעצור" — ביי גאט איז ניטא קיין

אפהאלט צו העלפען, און נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

און די ענינים, וואס דער גלויביגער איז מחויב צו פערלאזען זיך וועגען זיי אויפ'ן באשעפער, זיינען דא זיעבען, וועלכע זיינען כולל עולם הזה זאכען און זאכען וואס האבען צו טהאן מיט עולם הבא. דאס זיינען די זיעבען ענינים:

זאכען וואס זיינען נוגע בלויז איהם אליין, זיין אייגענעם קערפער, זיינע נויטוועגדיגקייטען, וואס ער מוז האבען; זאכען וואס האבען א שיכות צו רייכ־טהום און גוטע פרנסה; זאכען וואס זיינען נוגע ניט איהם אליין, נור זיין הויז־געזינד, גוטע פריינד און שונאים; פפליכטען, וואס ער האט אויף זיך, וועלכע זיינען פארבונדען בלויז מיט זיין אייגענע פערזאן און דאס קען זיין אנדערען ניט טהאן ניט קיין גוטעם און ניט קיין שלעכטעם; פפליכטען וואס דער מענש קען ניט דורכפיהרען מיט זיך אליין און זיי מוזען געטהאן ווערען פון איינעם צום צווייטען; ענינים פון עולם הבא, וואס דער מענש איז בערעכטיגט צו דעם פאר זיינע גוטע מעשים; און די עולם הבא, וואס גאט ניט די צדיקים און חסידים אלס א חסד, אלס א מתנה אויסער זייערע פערדיענסטען.

איצט וועלען מיר יעדען ענין בעזונדער ארומריידען בריייטער און ער־קלעהרען ווי אזוי דער בטחון אין יעדע אייניציגע זאך דארף זיין און דארף דורכ־געפיהרט ווערען.

די זאכען וואס זיינען פארבונדען בלויז מיט'ן מענשען'ס קערפער זיינען: זיין לעבען, זיין טויט, זיין חיונה, קליידונג, דירה, געזונדהייט און קראנקהייט. אין די אלע זאכען דארף זיך דער מענש פארלאזען אויף גאט, אויף דער גזירה פון באשעפער. ער מוז וויסען, אז קיין זאך אין דיזע פרטים קען ניט געשעהן אהן דעם ווילען פון גאט, סאי צו גוטען און סאי צו שלעכטען. עס דארף ביים מענשען זיין איינגעפאסט אין געדאנקען, אז ווי עס זאל איהם ניט געהן אין די דערמאהנטע ענינים, האט דער בעשעפער פאראוים אזוי בעשטימט און דאס איז אלעם צו גונסטען דעם מענשען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, און קיין בעשעפענים האט ניט קיין מיטעל איבערצואנדערשען דאס בעשטימטע פון הימעל.

און אזוי ווי דעם מענשען'ס לעבען, זיין טויט, זיין געזונדהייט און קראנקהייט זיינען ניט אין זיינע הענד, אין זיין רשות, אזוי זיינען אויך זיין חיונה, זיין קליידונג און אלע קערפערליכע בעדערפנים איז די הענד פון השם יתברך לויט זיין גזירה און זיין בעשטימונג. און וועז דער מענש בעזיצט א ריינע אמונה, אז אלעם איז געווענדעט אז גאט און אליין קען דער מענש נאר ניט נעהמען, מוז ער פון דעסטוועגען זוכען זיינע לעבענס־בעדערפניסע דורך געוויסע ארבייט אדער בעשעפטיגונג, וואס עס שיינט צו זיין בעסער פאר איהם, און ניט פערלאזען זיך אז אלעם וועט איהם אליין קומען. א בישפיעל דערצו קען מען נעבען פון לעבען און טויט, וואס דאס איז בעשטימט פון גאט, פון דעסטוועגען מוז א מענש עסען, טרינקען, קליידען זיך און זיין בעזארגט מיט אלע אנדערע נויטוועגדיגקייטען. דער מענש קען ניט זאגען, אז וויבאלד איהם איז בעשערט צו לעבען, וועט ער לעבען אהן עסען און אהן טרינקען און אנדערע לעבענס־בעדינגונגען און ניט וועלען סטארבען זיך צו האבען זיין חיונה. דאס זיינען צוויי בעזונדערע זאכען. טאקי דעם מענשען'ס לעבען און זיין טויט זיינען בע־

שטימט פון באשעפער, פון דעסטוועגען מוז ער, דער מענש, טהאן אלעס וואס נויטיג איז אויפצוהאלטען זיין לעבען.

און אזוי דארף א מענש אויך ניט שטעלען זיין לעבען אין סכנה אויס בטחון אין גאט או דאס וועט איהם ניט שאדען. ער טאר ניט טרינקען קיין סם המות, קיין גיפט, אדער קעמפפען מיט א לייב און אנדערע שטארקע ווילדע חיות, וועז דאס איז ניט נויטיג, אדער אריינווארפען זיך איז וואסער אדער אין פייער און זאגען: "ווייבאלד אז דער טערמין פון מיין לעבען איז בעשטימט, וועל איך פון אזעלכע זאכען ניט שטארבען". דאס טאר מען ניט און די תורה האט וועגען דעם אנגעזאגט: „לא תנסו את ה' אלהיכם" — איהר זאלט נאט ניט שטעלען צו פראבע.

וואס איז אזעלכע פעלע, וועז דער מענש שטעלט זיין לעבען אין סכנה, מוז דאך געשעהן איינס פון די בייד ע: ענטוועדער ער פערליערט זיין לעבען, ער שטארבט, אדער עס פאסירט א נס אוז ער קומט ארוים א לעבעדיגער, אוז ווי עס זאל ניט פאסירען, טויג אלץ ניט. שטארבט ער, הייסט דאך דאס או ער האט זיך אליין בידים נעטויטעט אוז ער וועט דערפאר געשטראפט ווערען, כאטש זיין טויט איז אין אמת'ן נעקומען דורך נאט'ס גזירה. וואס טויטען א מענש שען טאר מען ניט אויך קיין שום אופן. דער פערבאט פון דער תורה "לא תרצח" מיינט אי ערמארדען א מענשען בידים, אי טהאן איהם אזעלכעס וואס בריינגט זיין טויט.

אוז די שטראף פאר דעם וואס טויטעט זיך אליין איז נאך גרעסער ווי פאר טויטען אן אנדערען. וואס וואס דער נעטויטעטער איז נעהענטער צום טויטער איז דער פארברעכען אלץ א גרעסערער. וועז איינער הרג'עט זיין אייגענעם ברודער, איז דאס א גרעסערער חטא ווי ער זאל הרג'ענען א פרעמדען, אוז וועי איז צו א מענשען נעהענטער ווי ער אליין? פאלגליך, וועט די שטראף פון א זעלבסטמערדער אהן ספק זיין זעהר גרויס.

וועז איינער בריינגט אויך זיך דעם טויט איינשטעלענדיג זיין לעבען איז סכנה, איז גלייך צו א קנעכט, וואס זיין וירטה האט איהם געהייסען היטען א געוויסען פלאץ אוז איהם אנגעזאגט או ער זאל פון דארט ניט אפטרעטען ביז א שליח וועט קומען אוועקנעהמען איהם. דער קנעכט האט אבער ניט געוואלט לאנג ווארטען אויפ'ן שליח אוז איז אליין אוועק. איז דער וירטה אויך איהם אין כעס געוואָרען אוז איהם שוועד בעשטראפט. אזוי איז דער זעלבסטמערדער. ער טהוט ניט דעם ווילען פון זיין וירטה, פון נאט, אוז ער פערדיענט דערפאר א שווערע שטראף.

דאריבער געפינען מיר ביי שמואל הנביא, עליו השלום, וועז נאט האט איהם געשיקט זאלבען דוד'ן פאר א מלך, האט ער געזאגט: "איך אלד ושמע שאול והרגני?" — ווי אזוי זאל איך געהן, אז שאול וועט זיך דערוויסען וועט ער מיך הרג'ענען. דערפון זעהט מען, אז ער, שמואל, האט זיך ניט געוואלט איינשטעלען אין א סכנה אוז נאט האט דאס ניט צוגערעכענט צו שוואכקייט אין בטחון. פארקעהרט, דאס וואס דער נביא האט ניט געוואלט שטעלען זיין לעבען אין געפאהר איז ביי נאט דוקא געווען אנגענעמ. והראיה: ער האט איהם וועגען דעם ניט אויסגערעדט אוז איהם אן עצה געגעבען ווי אזוי ער זאל די זאך דורכפיהרען אוז שאול זאל דערפון ניט וויסען, אזוי ווי עס וועט דערצעהלט אין שמואל א' ט"ז. וואס אויב שמואל וואלט מורא געהאט צו נעהן

אין די שליחות אוים שוואכצען בטחון איז גאט, וואלט גאט'ס תשובה געווען אן אנדערע. ער וואלט זיך אויף איהם געכויזערט און געזאגט: "אני אמית ואחיה" — איך טויט און מאך לעבעדיג, און אז איך היים דיר, דארפסטו ניט איבערטראכטען טאמער איז דאס פאר דיר א געפאהר, אזוי ווי מיר געפינען ביי משה רבנו, ווען גאט האט איהם געשיקט צו פרעה, האט משה געזאגט: "כי כבד פה וכבד לשון אנכי" — איך קען ניט געהן אין די שליחות, ווייל איך קען שארף ניט רעידען. האט איהם גאט געענטפערט: "מי שם פה לאדם" — ווער האט דעם מענשען געמאכט א מויל? און אז איך שיק דיר דארפסטו קיינע שאלות ניט פרעגען און געהן מיט'ן בטחון אז דו וועסט קענען רעידען. היינט אז דער צדיק שמואל, האט ניט געהאלטען פאר גרייג אייגצושטעלען זיך אין א קלייגע סכנה, באטש דאס איז נשוען אין א געטליכע שליחות, דארף א מענש נעווים ניט ריזיקירען זיין לעבען אין זאכצו וואס זיינען ניט פערזאגט פון גאט.

און אויב אייגער שטעלט איין זיין לעבען אין קאן און גאט העלפט איהם אוז ער וועלט נצול, טויג דאס פאר איהם אויך ניט, וויל דערפאר וואס גאט העלפט איהם און ער קומט ארויס א לעבעדיגער, פערליערט ער זיינע זכיות, זיין בע־רעכטיגונג צו שכר פאר מצוות, אזוי ווי אונזערע חכמים האבצו געזאגט: אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר שעושין לו נס, שמא אין עושין לו נס, ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו" — א מענש זאל זיך קיינמאל ניט איינשטעלען אין א סכנה און זאגען: "גאט וועט מיט מיר טהאן א נס", טאמער וועט מיט איהם קיין נס נעשעהן, און אויב אפילו יא, וועט מען איהם ארונטערנעהמען פון זיינע זכיות. דאס הייסט: דער נס וועט צוגעערעכענט ווערען אלס שכר פאר מצוות און ער וועט דגרכדעם פערליערען גוטעם אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט. יעקב אבינו האט געזאגט: "קטנתי מכל החסדים", טייטשט דער תרגום: דורך די חסדים זואס גאט מיט מיר געטהאן, זיינען מיינע זכיות קלענער אדער ווייניגער געווארען.

און אזוי ווי מיר האבצו געזאגט וועגען לעבען און שטארבצו, אז כאטש דאס איז אין די הענד פון גאט, פון דעסטוועגען דארף דער מענש היטצו זיין לעבען, אזוי וועלען מיר אויך זאגען, אז דער מענש איז מחויב צו היטצו זיין געזונד, סטארצו זיך צו האבצו חיונה, הלבשה און דירה און בעזיטיגען די זאכצו וואס קענען איהם שאדצו צו זיין געזונד, לעבענסמיטעל און דאס גלייכען, כאטש אפילו ער גלויבט אויף זיכער, אז די אלע זאכצו זיינען באשערט פון גאט און די סבות, די אורזאכצו וואס שאפען זיין געזונד אדער נאהרונג, קענען גארניט העלפען, אויב גאט'ס רצון איז דערבי ניטא. א לאנד בעזיצער דארף בעארבייטען זיין לאנד, אקערען, אויסרייניגען די דערנער, זעען און בעוואסערען און האבצו בטחון אין גאט, אז ער וועט דאס פארזעטצ מאכצו צו וואקסען און היטצו די תבואה פון אלע זאכצו וואס זיינען שעדליך. ער טאר אבער ניט לאזען די ערד פוסטעווען, אונבעארבייטעט און פערלאזען זיך אויף גאט, אז ער וועט איהר מאכצו וואקסען.

אזוי אויך דארפען בעלי מלאכה, העגדלער אדער מענשען מיט אנדערע בע־שעפטיגונגען זיך עוסק זיין אין זייער זאך און האבצו בטחון איז גאט אז ער וועט זיי דורכדעם צושיקען זייער חיונה. זיי טארצו אבער ניט דענקען, אז די פראפעסיאנצו זייערע גופא זיינען די פרנסה געבער, וויל אהן גאט'ס וויללען קען קיין מלאכה און קיין בעשעפטיגונג עפעס געבצו. און אויב אייגער האט

הצלחה אין זיין בעשעפטיגונג, זאל ער ניט מיינען אז די בעשעפטיגונג איז דערפאר פאראנטוואָרטליך, ווייל אויב ער וועט אזוי דענקען וועט זיין בטחון אין גאט שוואַך ווערען. וואָרום דער אמת איז, אז די סבה, די אורזאך וואס בריינגט די הצלחה, קען ניט אויפטהאָן מעהר ווי דאָס וואס עס איז בעשטימט פון בעשעפער פון פריהער. דאריבער דארף זיך דער מענש ניט פרעהען דער־מיט וואס ער האט פארגענומען די זאך וואס איז איהם מצליח, ווייל די זאך, וועלכע זי זאל ניט זיין, איז אן און פאר זיך גאר ניט. ער דארף אבער דאנקען גאט, וואס שפייזט איהם און זיין מיה איז ניט אומזיסט.

א געוויסער חסיד האט געזאגט: "איך קען ניט פערשטעהן דעם מענשען, וואס גיט עפעס צו אן אנדער מענשען, ווייל גאט האט, פארשטעהט זיך, גוזר געווען, אז ער זאל דאס דוקא געבען צו יענעם און ניט צו קיין אנדערען, און ער, דער געבער, ווייל אז דער נעהמער זאל איהם דערפאר דאנקען. און נאך מעהר וואונדערט מיך אויך א נעהמער, וואס לויבט און דאנקט און איז אוב־טערטהעניג בלויז דעם געבער וויסענדיג, אז ניט דער געבער איז דער אמת'ער געבער, נור השי"ת, וועלכער האט אזוי גוזר געווען אז יענער זאל איהם געבען".

אבער אויך וואס פאר אן אופן עס זאל ניט זיין, דארף א מענש זיך סטארען צו קריגען זיין חיונה לויט די פעהיגקייטען פון זיין קערפער און פער־שטאנד, אזוי ווי איך האב פריהער געזאגט, און צו דעם פערלאזען זיך אויך גאט, אז ער וועט איהם העלפען. אזוי וועלען מיר אויך זאגען אין דעם ענין פון נע־זונדהייט און קראנקהייט. דער מענש דארף טאקי האבען בטחון אין בעשעפער, אז ער וועט איהם היטען פון קראנקהייטען, אבער אין דער זעלבער צייט, דארף ער אליין אכטונג געבען אויף זיין געזונד און זיך אפהיטען פון זאכען וואס זיינען שעדליך און זיך בעראטהען מיט א רופא, וועט עס פעהלט איהם עפעס אין געזונד.

אז דער מענש וועט זיך אזוי פיהרען, אז ער וועט אליין היטען זיין געזונד און וועט אויך האבען בטחון אין גאט, וועט איהם אין א פאל פון קראנקהייט גאט היילען, צו דורך עפעס א סבה אדער גאר אהן א סבה, דורך רפואות אדער גאר אהן רפואות, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "ישלח דברו וירפאם" — גאט וועט שיקען זיין וואָרט און ער וועט זיי היילען.

אמאל קען גאר גאט שיקען א קראנקען א רפואה דורך א זאך וואס איז שעדליך, אזוי ווי מיר וועיסען פון דעם נביא אלישע, וואס האט שלעכטע וואסער געמאכט גוט צום טרינקען דורך זאלץ, כאטש די טבע איז, אז זאלץ מאכט קאליע דעם טעם פון וואסער. אדער אזוי ווי עס וועט דערצעהלט אין דער תורה, אז געהענדיג פון מצרים האבען די אידען אין מרה ניט געקענט טרינקען די וואסער, ווייל עס איז געווען ביטער, שטעהט דארט (שמות ט"ו): "ויורהו ה' עץ וישלך אל המים" — גאט האט משה'ן אנגעצייגט אויף א מין האלץ, וואס ער האט אריינגעוואָרפען אין די וואסער און די וואסער איז זים געוואָרען. האבען אלטע חכמים געזאגט, אז דאס איז געווען די האלץ וואס מען רופט דדופני, וואס האט זעהר א ביטערען טעם, דאך איז די וואסער דערפון זים געוואָרען. און איהר וועיסט דאך שוין פון דעם פאל מיט'ן מלך אסא, וואס וועו ער איז קראנק געווען, האט ער זיך פערלאזט בלויז אויף די רופאים און האט דורכגעלאזט דעם בטחון אין גאט און ער איז דערפאר געשטראפט געוואָרען.

פרק ו'

דער צווייטער טהייל פון בטחון האט צו טהאן מיט ענינים פון מענשענ'ס פערמעגען אויסער זיין נויטיגע חיונה; די אורזאכען, די געשעפטען אדער פראפעסיאנען, דורך וועלכע דער מענש זוכט צו מאכען פערמעגענס, ווי, למשל, דאס זיין אונטערוועגענס פאר געשעפטס־אנגעלעגענהייטען, שטעלען וואס מענשען פערטרעטען ביי פריוואט פערזאנען, ביים שטאדט אדער ביי דער רעגירונג; דאס ארומרייזען איבער ימים און מדבריות פון פערדיענסט וועגען און אנדערע בעשעפטיגונגען, מיט וועלכע מענשען גיבען זיך אפ כדי צו זאמלען געלד און האבען מעהר ווי נויטיג איז צו שפייזען דעם גוף און בעזארגען איהם מיט אנדערע נויטוועניגקייטען.

דער בטחון איז דיזע זאכען בעשטעהט איז דעם, אז דער מענש זאל זיך פערלאזען אויף גאט אז ער וועט איהם שפייזען פון די דאזיגע בעשעפטיגונגען, אז ער וועט איהם געבען גענוג פיעל ער דארף נויטיג אהן האווען צופיעל און אהן פערשוועגדען צופיעל ענערגיע, כדי צו זאמלען רייכטהום. און אויב גאט וועט איהם באשערען צו האבען מעהר פיעל ער מוז האבען אויף אויס־קומענים, וועט עס איהם קומען אהן צופיעל מיה און אנשטרענגונגען. א מענש טאר זיך ניט פערלאזען אויף זיין מסחר אדער פראפעסיע, אז זי וועט איהם ברייגען רייכטהום, וואהרום אויב דעם בעשעפער'ס ווילען איז דערבי ניטא, וועט ניט העלפען זיין מיה און די מיה פון אלעם וואס אויפ'ן היממל און אויף דער ערד. קיין זאך קען דעם מענשען ניט ברייגען קיין פערמעגען, נור די גזיהה פון השי"ת.

און דער בעל בטחון לעבט רוהיג. ער זארגט ניט פיעל און שטרענגט זיך ניט אן פיעל, ווייל ער ווייס, אז דאס וואס עס איז איהם בעשערט פון היממל, וועט קומען און דאס וואס ער דארף קריגען לויט די גזירה פון גאט, וועט ער קריגען און ניט קיין אנדערער, און איז דער בעשטימטער צייט, ניט פריהער און ניט שפעטער.

עס פאסירט, אז דער באשעפער בעשטימט די חיונה פון א סך מענשען פון איין מענש. איינער, הייסט עס, איז רייך און ארום איהם לעבען פיעלע מענשען. דאס טהוט גאט כדי אויסצופרובירען דעם רייכען, אויב ער וועט איהם דינען, אויב ער וועט טהאן דעם רצון הבורא מיט זיין געלד, אדער פארקעהרט: די רייכטהום וועט איהם אראפפיהרען פון דרך הישר. איז דער נארר, דעם אומפערשטענדליכער האנדעלט קרום אין דרייערליי אופנים.

ערשטענס, נעהמט ער אדער ער ערווערבט רייכטהום, וואס גאט האט איהם באשערט, אויף א מיאוס'ן און שלעכטען שטייגער. ער איז ניט צופרי־ליך אין מסחר, ער באשווינדעלט אדער ער מאכט פראפיטען דורך אנדערע מיטעל וואס מען טאר ניט. ער וויים ניט, דער נארר, אז ווען ער זאל זוכען זיינע פערדיענסטען אויף אן שהרליכען וועג, וואלט ער זיי אויף געהאט און עס וואלט איהם נאר ניט געמינערט געוואהרען. דער רעזולטאט וואלט נעווען, אז ער וואלט ערפילט זיינע פפליכטען אי צו גאט, אי צו לייט און ער וואלט דערפון קיין שאדען נעהאט.

צווייטענס, דענקט דער נארר, אז אלעם וואס גאט גיט איהם נעהער צו זיין חיונה, צו די אויפהאלטונג פון זיין גוף, און אויב אפילו ער איז רייך, וויל

ער ניט מהנה זיין אנדערע און העלפען זיינע מיט־מענשען. ער פארשטעהט ניט אז די פרנסה וואס גאט גיט מענשען איז איינגעטהיילט אין דריי חלקים: פרנסה אדער אן אורזאך וואס ניט איהם זיינע איגענע נויטיגע הצטרכות, צו ערנעהרען זיין אייגענעם קערפער, א זאך וואס דער אויבערשטער שיקט צו אלע בעשעפענישען, און כל זמן דער מענש לעבט, איז ער זיכער, אז גאט וועט איהם פון וואס ניט איז שפייזען. צווייטענס, קען א מענש האבען א גרעסערע הכנסה מפרנס צו זיין א ווייב און קינדער און האלטען קנעכט און משרתים; אבער דאס גיט ניט גאט אלעמען, נור אזעלכע וואס האבען ביי איהם לאסקע געניסען דאס אונטער געווייסע בערינגונגען, צוליעב געווייסע זכות'ן וואס זיי האבען. זיין פערמעגליך, האבען מעהר ווי נויטיגע חיונה פאר זיך אליין, איז אפטמאל ניט קיין שטענדיגקייט. אמאל פאסירט, אז דער רייכער וואס איז פארמעגליך מפרנס צו זיין בכבוד זיין פאמיליע און האלטען קנעכט און דיענסטען, ווערט פערארימט און האט קוים מיטעל צו ערנעהרען זיך אליין. דאס וועגדט זיך אן דעם בעשעפערס חסד און משפט. ווייל דער אויבערשטער טהאן חסד מיט א מענשען, איז אפילו אויב ער פארזינדיגט, גיט ער איהם אויך אלעם, און ווייל ער איהם ניט בעהאנדלען מיט חסד, נור מיט משפט, לויט דעם מענשען'ס פערדיענסטען, נעהמט ער פון איהם אוועק זיין גוטע פרנסה. די דריטע זאך, וואס מענשען רעבענען צו צו זייער חיונה, איז געלד אדער איבערפליסיגע אייגענטהום, וואס אין אמת'ן ברייננט עס דעם מענשען קיינע נוצען. דער וואס האט דאס איז ניט מעהר ווי א שומר איבער דעם. ער היט עס ביז אימיצער וועט עס פון איהם ירש'ענען אדער ער וועט עס פערליהרען. דער נארר אבער דענקט אז די געלד וואס גאט גיט איהם מעהר פיעל ער מוז פערברויכען בעלאנגט אויף צו זיין חיונה און ער שטרענגט זיך אן צו קריגען דאס וואס מעהר, בעת עס קען גאר זיין אז דאס וועט פערבליבען פאר זיין ווייב'ס צווייטען מאן, פאר זיין שטיף־זוהן אדער פאר זיין גרעסטען שונא.

דער דריטער טעות וואס דער נארר מאכט איז, אז וועז עס געהט איהם גוט און ער האט נענוג מפרנס צו זיין זיך, זיין פאמיליע און אויך געבען פרנסה זייטיגע מענשען, דענקט ער, אז ער טהוט עס פאר זיי, אז דאס וואס זיי געניסען דורך איהם קומט טאקע פון איהם גופא, און ער ווייל אז זיי זאלען איהם דערפאר דאנקען און ליבען און זיך ערנידריגען פאר איהם, און ער האלט זיך דערמיט גרוים און איז שטאלץ ביי זיך, רעבענענדיג, אז וועז ער זאל זיי ניט געבען קיין חיונה, וועז זיי זאלען ניט גענייסען פון זיין געלד, וואלט דאס געלד פארבליבען ביי איהם, און וועז ניט ער, וואלטען יענע ניט געהאט פון וואנען צו לעבען. אט דער פערנארישטער מענש, וואס דענקט אזוי, בעמיהט זיך אומזיסט אויף דער וועלט און ער וועט אויך פערליהרען זיין שכר אויף יענער וועלט.

דער פארשטענדיגער מענש אבער, דער מענש מיט שכל, פיהרט זיך אין די דערמאהנטע דריי אופנים ווי געהעריג איז צו גאט און צו לייט און דער בטחון וואס ער האט אין גאט איז א סך שטארקער ווי דער בטחון וואס ער האט אין זיין געלד אדער אין די בעשעפטיגונגען וואס בריינגען איהם אריין געלד, ווייל ער וויים ניט אויב דאס וואס ער האט און ער ערווארבט איז א נויטוועדיגקייט פאר איהם אויף זיין חיונה אדער ער דארף דאס גאר האלטען פאר אימיצען. און דערפאר וואס ער האלט ניט זיין פארמעגען אלס זיין אייגענס,

וועט ער ערווארבען כבוד אויף דער וועלט און גוטען שכר אויף יענער וועלט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דעם מזמור: "אשרי איש ירא את ה' (תהלים קי"ב).

עס זיינען דא קלאסען מענשען וואס יאגען זיך נאך געלד און זוכען צו קריגען דאס וואס מעהר בלויז צוליעב זייער ליעבע צו כבוד, ווייל זיי ווילען קונה שם זיין, ווערען בערופען, פאפולער. ביי די דאזיגע מענשען איז ניטא קיין ענגוג. פיעל זיי האבען געלד און כבוד, ווילען זיי אלץ מעהר, און דאס איז נארישׂ פון זייער זייט, ווייל זיי פערשטעהען ניט די ריכטיגקייט וואס עס קען בריינגען כבוד אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט.

און בריינגען בריינגט זיי צו דעם טעות אדער צו דער נארישקייט, ווייל זיי זעהען ווי פראסטע מענשען טהייל'ען צו כבוד צו געלד־מענשען, צו רייכע, מיט דער האפנונג אז זיי וועלען פון זיי, פון די רייכע, עפעס קריגען און עפעס געניסען פון זייער רייכטהום. וועז דיזע כבוד־געבער וואלטען אבער שכל געהאט און וואלטען פערשטאנען, אז דיא געלד־מענשען האבען גאר ניט ביכולת עפעס צו געבען אהן דעם ווילען פון באשעפער — וועז זיי וואלטען דאס באגרייפען, וואלטען זיי ניט געלויבט קיינע האפנונגען אויף קיינעם אויסער גאט און זיי וואלטען ניט צוגעטהיילט קיין כבוד צו א רייכען, נור צו די יעניגע, וואס איז בעשענקט פון גאט מיט גוטע מעלות און איז פון הימעל בארעכטיגט צו כבוד, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל א': "כי מכבדי אכבד" — דיא וואס עהרען מיך (גאט) וועל איך עהרען.

און צוליעב דעם וואס די פערנארישטע עמי הארצים וויסען ניט וועמען מען דארף עהרען און זיי טהייל'ען צו כבוד די געלד־מענשען, ווערען זיי נאך מעהר פערנארישט און זוכען אויך רייך צו ווערען, כדי אנדערע זאלען זיי אפגעבען כבוד. ארבייטען זיי שווער און מאטערען זיך זייער גאנצען לעבען צו עהרווארבען רייכטהום און זיי פערנאכלעסיגען צו ערפילען זייערע פפליכטען צום בעשעפער, צו טהאן זיינע מצוות און דאנקען איהם פאר זיינע חסדים און טובות. וועז אט די נארישׂע וואלטען זיך מעהר אפגענעבען צו דיענען גאט, וואלט זיי רייכטהום און כבוד במילא געקומען אהן פיעל ארבייט און אנשטרענגונג, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד" — לאנג לעבען איז אין איהר (אין דער תורה'ס) רעכטע האנד און איהר לינקע האנד. — רייכטהום און כבוד. דאס הייסט, אז פאר אפהיטען די תורה און מצוות קריגט מען אלעס.

עס פאסירט, אז א געלד־זוכער דערגרייכט זיין ציעל און איז מאסף ממון פון געשעפט, פון א געוויסע פראפעסיע אדער ער קריגט עס א ירושה, און ער דענקט אז צו פערדאנקען די סבות, דעם גוטען מסחר, די גוט בעצאהלענדע פראפעסיע אדער די ירושה איז ער רייך געווארען, און וועז ניט די סבות וואלט ער ניט געקומען צו עשירות. דאריבער לויבט ער די סבות, ניט דעם וואס האט פערואורזאכט די סבות. דאס הייסט: ער האט גאר ניט איז זיינען אז דער בעשעפער האט עס איהם צוגעשיקט די גרויסע פערדיענסטען אדער די ירושה. אזעלכער איז גלייך צו איינעם וואס געפינט זיך איז א מדבר, איז א ווייסטע־הייט און ער ווערט זעהר דורשטיג. געפינט ער איז א גרוב מוטנע און ניט גע־שמאקע וואסער און ער פרעהט זיך דערמיט און שטילט מיט דעם זיין דורשט. וועז ער געהט אבער אפ אביסעל ווייטער, געפינט ער א קוואל מיט פרישע און

געשמאקע וואסער און עס פערדריסט איהם און עס ערגערט איהם וואס ער האט זיך אנגעטרונקען מיט די וואסער פון גרוב. אזוי איז אויך דער געלד־מענש וואס האט בעקומען זיין רייכטהום דורך א געוויסע סבה, קען זיין אז ווען ניט יענע סבה וואלט ער עס געקראגען אויף א לייכטערען און בעסערען אופן. ער האט דאריבער ניט אנצוהענגען אן דער סבה, אן דעם מיטעל, דורך וועלכען ער האט זיין עשירות ערוואַרבען, נור אן גאט, וועלכער קען העלפען דורך פער־שיעדענע וועגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל א': "כי אין ל"ה מעצור להושיע ברב או במעט" — ביי גאט איז ניטא קיין אפהאלט צו העלפען דורך פיעל אדער דורך ווייניג.

דער בעל בטחון, וואס פערלאזט זיך אויף גאט, דארף זיך אויף איהם פארלאזען אויך וועו עס פאסירט אז ער האט ניט קיין חיונה א טאג אדער מעהר. ער דארף נאכדענקען, אז דער גאט וואס האט איהם ארויסגעצויגען פון זיין מוטער'ס בויך און געבראכט אויף דער וועלט צו א בעשטימטע צייט, ער האט עס פערוואַרזאכט אז פאר א געוויסע צייט זאל איהם אויספעהלען חיונה, וויל ער וויים אז דאס איז פאר איהם א טובה.

אזוי איז אויך דער וואס האט קארגע חיונה, בלויז אויף עסען און מעהר ניט, דארף ער אין זיינע האבען פאלגענדעם: דער גאט וואס האט ביי מיין געבוירען וועלען צוגענרייט מיין שפייז פון מיין מוטער'ס בריסט, ניט מעהר ווי צו ערנעהרען זיך, ניט מעהר ווי איך האב געדארפט פערברויכען טעגליך, און אזוי האב איך איבערגעלעבט ביז איך האב זיך אנגעהויבען ערנעהרען מיט בעסערע שפייזען ווי דער מוטער'ס מילך און עס האט מיר נאר ניט געשאדט, אזוי וועט מיר אויך נאר ניט שאדען אויב אפילו איך וועל ניט האבען מעהר ווי מיין נויטיגע נאהרונג מיין גאנצען לעבען. אז ער וועט דאס אין זינען האבען, וועט ער האבען שכר אויף יענער וועלט, אזוי ווי עס וועלען געזאגט ביים מן: "ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו" — דאס פאלק פלעגט ארויסגעהן און אנקלייבען מן בלויז פאר'ן טאג אויסקומענישׁ, און דער נביא אין ירמיה ב' לויבט דערפאר די אידען.

אזוי אויך וועו גאט שיקט איינעם צו זיין חיונה דורך א סבה וואס איז דעם מענשען ניט לרצון, וואס עס געפעלט איהם ניט, אדער ער מוז פון פרנסה וועגען זיין בעשעפטיגט אין א פלאץ וואס איז ניט לויט זיין באגעהר, אדער ער ציהט זיין חיונה פון א מענשען וואס בעהאנדעלט איהם ניט גוט, דארף ער איבערטראכטען: דער גאט וואס האט מיך בעשאפען מיט א געוויסען קאליר און געוויסע פארמע; דער גאט וואס האט מיר געגעבען געוויסע אייגענשאפ־טען, אינסטינקטען און מדות פון מיין טובה וועגען, דער זעלבער גאט האט אויך בעשטימט אז איך זאל האבען מיין חיונה דערפון און ניט פון קיין אנדער זאך. און דער וואס האט מיך געבראכט אויף דער וועלט איז א בעשטימטען פלאץ דורך בעשטימטע צוויי מענשען (פאטער און מוטער) און ניט קיין אנ־דערע, דער האט אויסגעקליבען און בעשטימט מיין חיונה איז א געוויסע לאנד און דורך א געוויסען מענשען דורך וועלבען איך זאל געשפייזט ווערען.

בכלל דארף זיך א מענש שטענדיג פערלאזען אויף גאט, אז ווי ער פיהרט איז גוט און גערעכט. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים קמ"ה: "צדיק ה' בכל דרכיו" — גאט איז גערעכט אין אלע זיינע וועגען, אין אלע זיינע פיהרונגען ווי ער פיהרט מיט'ן מענשען.

שער הבטחון

פרק ז׳

צום דריטען חלק פון מענשען׳ס בטחון איז גאט בעלאנגען די אנגעלע־
גענהייטען פון זיין ווייב, קינדער, הויז־געזינד, קרובים, גוטע פרייגד, שונאים,
בעקאנטע און לייט וואס שטעהען העכער פון איהם און נידעריגער פון איהם.
ווי אזוי דער בטחון אין גאט דארף זיין אין די דאזיגע ענינים, וועל איך וויייטער
ערקלעהרען.

א מענש קען זיין איינם פון די ביידע: ענטוועדער א פרעמדער, אז
עלענדער, אהן א ווייב, קינדער, אדער קרובים, אדער א פאמיליע־מענש, צווי־
שען זיינע אייגענע, צווישען משפחה, קרובים און גוטע פרייגד. וועז דער
מענש איז עלענד, וועז ער לעבט צווישען פרעמדע, וויייל ער האט ניט קיין
אייגענע משפחה, דארף גאט זיין דער קאמפאניאז זיינער, אז וועז עס איז איהם
ניט גוט אויפ׳ן הארצען, וועז ער איז פערצווייפעלט, דארף ער האבען בטחון
אין גאט, אז ער וועט איהם העלפען. ער דארף דערבייי אין זינען האבען, אז
אייגענטליך זיינען אלע מענשען גרים אויף דער וועלט, וויייל דער עיקר פגו
דעם מענשען׳ס זיין דא אויף דער וועלט איז דאך די נשמה אוז די נשמה
קומט דאך פון הימעל אוז איז פרעמר אויף דער ערד, אזוי ווי דער פסוק
זאגט (ויקרא כ״ה): ״כי גרים ותושבים אתם עמדי״ — איהר מענשען זייט
בייי מיר, גאט, גרים אוז תושבים. דער מענש דארף אויך ניט פערגעסען, אז וועז
אפילו מען האט קרובים, איז דאס אויך נור אויף א קורצע צייט אין ביז׳ן טויט,
וואהרום נאכ׳ן טויט וועלט יעדער איינער ענטפערעמדט אוז קיין קרוב אוז אפילו
אן אייגענער זוהז קען איהם ניט העלפען אוז קיינער קאמפאנירט זיך ניט
מיט איהם.

ער דארף אויך איבערטראכטען, אז וועז ער וואלט גשהאט א ווייב, קינדער
אדער קרובים, וואלט ער מחויב געווען מפרנס צו זיין זיי אדער שטיצען זיי,
אוז עס קען זיין אז ער וואלט פאר זיי ניט געטהאז געוג פיעל געהעריג איז
אוז דאס וואלט איהם גערעכענט געוואדען פאר א זינד; אז ער האט זיי
אבער ניט, געהט פון איהם ארונטער דער דאזיגער יאר, אוז ער דארף דאס אנ־
נעהמען פאר איינע פון די טובות וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם, וויייל
ער קען לעבען רוהיגער אוז דארף זיך ניט פיעל אנשטרייגנגען אין וועלטליכע
זאכען, אין זוכען פרנסה אוז דאס גלייכען. אוז אויב דער איינזאמער, דער
עלענדער וויייל עפעס א קלעהר טהאז וועגען זיין סוף, וועגען יענע וועלט, קען
ער בעסער טראכטען וועגען דעם, וויייל די נעדאנקען זיינען בייי איהם ניט
פערנומען מיט אנדערע זאכען, מיט פפליכטען וואס ער וואלט אויף זיך גשהאט,
וועז ער וואלט געווען א בעל משפחה.

דאריבער פלעגען פרושים, לייט וואס האבען זיך אפגעלייגט אויף גאטעס
דיענסט, אנטלויפען פון זייערע קרובים אוז היימען אוז זיך בעזעצען אין די
בערג, כדי זיי זאלען ניט האבען אין זינען קיינע אנדערע זאכען אוז קענען
מעהר דיענען גאט. די נביאים, בעת זיי פלעגען דארפען הערען א נבואה,
פלעגען זיי אויך אוועקגעהן פון דער היים אוז לעבען איינזאם, כדי זייערע
געדאנקען זאלען זיין קאנצענטריירט צו דער נבואה.

מען דערצעהלט אויף א פרוש, א פרומען מאן, אז ער איז געקומען אין
א ווייטע מדינה לערנען די דארטיגע איינוואהנער עבודת האלהים. האט ער

דאַרט געפונען די מענשען אלע נעקלייידעט אין קלייד־ער פון איין קאליר און פאַרמע, זייערע ציערונג אלע איינע און דיזעלבע, זייערע קברים ביי די הייזער און קיין פרוי האט ער ניט געזעהן. האט ער זיי געפרעגט, וואַרום דאס איז אזוי, און זיי האבען איהם געענטפערט:

"דאס וואס מיר טראגען אלע איינע און דיזעלבע מלבושים איז, כדי עס זאל ניט זיין קיין אונטערשיעד צווישען ארימע און רייכע, כדי מען זאל ניט דער־קענען ווער עס איז ארים און ווער רייד, און דער רייכער זאל זיך ניט האלטען גרוים און ניט שטאלצירען מיט זיין עשירות און דער אריאמאן זאל ביי זיך ניט געפאלען זיין. מיר ווילען — האבען זיי ערקלעהרט, — אז מענשען זאלען דא אויף דער ערד זיין גלייך אזוי ווי אין דער ערד. אזוי ווי טויטע זיינען ארים און רייך אלע גלייך, אזוי, ווילען מיר, זאלען די לעבעדיגע אויך זיין. מען דערצעהלט אויך א קענינ, וועלכער האט ניט געוואלט פראווען קיין גאוה פאר זיינע אונטערטהאנען, האט ער געטראגען די זעלבע קלייד־ער און ציערונג ווי זיי. און דאס וואס מיר בעערדיגען אונזערע מתים נעבען די הייזער, איז כדי מיר זאלען האבען דעם טויט פאר די אויגען און מיר זאלען זיך אלע מאל דער־מאהנען אז מיר וועלען אויך שטארבען, און צוגרייטען די שפייז וואס מען דארף אויף יענער וועלט — תורה און מעשים טובים. און דאס וואס מיר האבען דא ניט אונזערע ווייבער און קינדער, זאלסטו וויסען, אז מיר האבען פאר זיי א בעזונדערע שטאדט נאהענט פון דאנען און ווער עס דארף עפעס צו זיי, נעהט ער אין זייער שטאדט און קומט נאכהער צוריק אהער. מיר האבען עס אזוי אייננעריכטעט, ווייל מיר האבען אייננעזעהן, דאס זייענדיג מיט די פאמיליעס צוזאמען, מוז מען זיין צופיעל בעשעפטיגט, מען מוז זיך צופיעל אנשטרייננען און זארגען פאר זיי, און וועז מיר זיינען פון זיי דערווייטערט, לעבען מיר רוהיג און מיר קענען זיך מעהר אפגעבען מיט ענינים פון עולם הבא און ניט זיין פיעל אריינגעטהאן אין עולם הזה".

דעם פרוש איז זייער ערקלעהרונג געפעלען געווארען און ער האט זיי נעבענשט און גערעכטפערטיגט זייער האנדלונג.

און אויב דער בעל בטחון איז א מאן פון א ווייב, א מאטע פון קינדער און האט קרובים, גוטע פריינד און אויך שונאים, דארף ער זיך פארלאזען אויף נאט, אז עס וועט איהם קיין בייז נעשעהן צולייעב זיי, און ער דארף זיך בעמיהען צו טהאן זיינע פליכטען צו זיי, ערפילען זייערע פערלאנגען מיט'ן גאנצען האר־צען, זיך היטען פון טהאן זיי שאדען, פון טהאן זאכען וואס עס טוג פאר זיי ניט, נור אלעס צו זייער וואויל און בעסטען, און זיי לערנען צו געהן אין נאט'ס דרכים און פיהרען זיך לויט די געבאטען פון דער תורה און לויט די וועלט פאדערט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "ואהבת לרעך כמוך" — דו זאלסט דיין נעזעלען, דיין פריינד, ליעב האבען אזוי ווי זיך אליין.

און ער זאל דאס ניט טהאן אוים האפנונג אז זיי וועלען איהם דערפאר בעצאהלען אדער אלס בעלוינונג פאר טובות וואס זיי האבען איהם פריהער גע־טהאן. אויך ניט ערווארטען צו האבען דערפאר כבוד און ניט כדי ארויסצייגען זיך אלס הערשער איבער זיי, נור כדי מקים צו זיין דעם פערזאג פון בעשע־פער. וואַרום אויב דער מענש וועט דערביי האבען איינע פון די דערמאהנטע כוונות אדער אבזיכטען, וועט ער סאי ווי סאי זיין פערלאנג ניט ערגרייכען, און וועט נאך פערלירען זיין שכר לעולם הבא. וועז אבער ער טהוט זיינע

שער הבטחון

אייגענע לייט טובות און סטארעט זיך פאר זיי, כדי צו ערפילען גאט'ס רצון, וועט איהם גאט העלפען אז ער וועט פון זיי בעלוינט ווערען אויף דער וועלט, און וועט אויך האבען גרויסע בעלוינונג אויף יענער וועלט.

וואס עס איז שייך צו האבען בטחון אין גאט אין ענינים וואס אנבעלאנגען צו העכערע און נידעריגערע מענשען פון איהם, איז אזוי: דער בעסטער וועג ווי אנצוגעהן אין דיזער הינזיכט מיט בטחון איז, אז וועו ער דארף אנקומען צו א העכערען פון איהם אליין, אדער צו א נידעריגערען, זאל ער זיך ניט פארלאזען אויף די מענשען, נור אויף גאט, דער איינציגער, וואס האט ביכולת צו מאכען אזוי, אז דורך יענע מענשען זאל זיין וואונש ערפילט ווערען. אקוראט אזוי ווי מען בעארבייט א פעלד און מען פארזעעט איהר, וואקסט אויף איהר; אבער מען קען ניט דאנקען די ערד פאר איהר אויסברייגען די וואקסונגען, נור דער דאנק קומט בלויז דעם באשעפער, וואהרום אז ער וואלט ניט געוואלט וואלט ער שוין געבראכט אזעלכע סבות, אזעלכע אורזאכען וואס וואלטען געשטערט די וואקסונג. פארקעהרט ווידער, איז אויף דער פעלד ניט קיין גערעטענים, קען מען די ערד דערפאר ניט בעשולדיגען. אזוי איז אויך וועו מען ווייל האבען א טובה פון א מענשען, זייענען דער שטארקער מיט'ן שוואכען אין דעם גלייך. וויל גאט, קריגט מען די טובה פון א שוואכען; וויל ער ניט, קען אפילו דער שטארקסטער, דער מעכטיגסטער גאר ניט אויפטהאן. דאריבער דארף מען נור האבען בטחון אין גאט, און אויב א מענשע'ס פערלאנג ווערט דורכגעפיהרט דורך א מענשען, דארף מען צוערשט דאנקען גאט און נאכהער אויך דעם יענינגען וואס דורך איהם איז די זאך דורכגעפיהרט געוואָרען, וויל דאס וואס א מענש גענים דורך איינעם א טובה, איז א סימן אז יענער איז א צדיק, אזוי ווי די חז"ל האבען געזאגט: "מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב" — די הימעלשע השגחה בריינגט גוטעם דורך א גוטען, דורך א צדיק, און שלעכטעם דורך א שלעכטען, דורך א רשע.

און אויב מענשען וויל'ען איינעם טהאן גוטעם און זיי פיהר'ען דאס ניט דורך, זאל ער זיי ניט בעשולדיגען און ניט אנהענגען אז יענע האבען פערנאכלעסיגט און זיך ניט געסטארעט נענוג פון זיינטוועגען, נור ער זאל דאנקען גאט און עס אננעהמען פאר גוט און ער זאל אויך די מענשען לויבען און דאנקען פאר זייער בעמיהען זיך פון זיינטוועגען, כאטש די זאך האט זיך ניט אויסגעלאזט ווי ער האט געוואלט און ווי זיי האבען געוואלט. אזוי דארף מען זיך אויך פיהרען מיט בעקאנטע, מיט גוטע פריינד, מיט לייט וואס מען האנדעלט מיט זיי, מיט בעדיענער און מיט שותפים.

אזוי איז אויך, וועו א העכערער אדער א נידעריגער פערלאנגט פון איינעם אז ער זאל עפעס טהאן פאר איהם, און יענער איז בערעכטיגט דערצו, דארף ער זיך סטארען צו טהאן די זאך און האבען בטחון אין גאט אז ער וועט עס דורכפיהרען. און ווערט די זאך טאקי דורכגעפיהרט דורך איהם, דארף ער דאנקען גאט וואס ער האט איהם געמאכט פאר'ן שליח צו טהאן א מענשען א טובה; פיהרט ער די זאך ניט דורך, זאל ער די שולד ניט ווארפען אויף זיך, און יענעם צורוויסען געבען, אז ער האט ניט געשפארט קיין מיה און געטהאן וואס ער האט געקענט, אבער עס איז איהם אונמעגליך געווען דורכצופיהרען דאס וואס ער האט געוואלט.

און וואס אנבעלאנגט צו שונאים, צו ניט פערגינער און אזעלכע וואס זוכען

בייזעם צו טהאן, בעשטעהט דער בטחון אין דעם, אז ער זאל זיך פערלאזען אויף גאט און זאל נעדולדיג איבערטראגען די אונאנגענעהמליכקייטען וואס ער ליידעט פון זיי און ניט זוכען פון זיי קיין נקמה. פערקעהרט: ער זאל זיי טהאן חסדים און וואס נור פאר א גוטעם ער קען פאר זיי שאפען, זאל ער שאפען, און אין זינען האבען אז זיין הילף אדער זיין שאדען איז אין די הענד פון בעשעפער, און אויב יענע זיינען די אורזאך צו פערשאפען איהם בייזעם, זאל ער חושר זיין זיך אליין, אז ער האט דאס פערדיענט פאר פריהעריגע שלעכטע מעשים, אבער זיינע שונאים זיינען אין דעם ניט שולדיג, און ער זאל בעטען גאט אז ער זאל פערגעבען זיינע זינד און דאמאלס וועלען זיינע פיינד ווערען פרייגד, אזוי ווי עם ווערט געזאגט אין משלי: „ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו" — וועז די פיהרונגען פון א מענשען געפעלען גאט, מאכט ער אז זיינע שונאים זאלען מיט איהם שלום ווערען.

צום פיערטען טהייל פון בטחון בעלאנגען ענינים פון פליכטען וואס א מענש האט צו טהאן מיט'ן הארץ און מיט די גליעדער, אבער דאס קען ניט ברייגען ניט קיינע נוטצען און ניט קיין שאדען צו אנדערע, נור צו איהם אליין. למשל: פאסטען, תפלה טהאן, סוכה, לולב, ציצית, אפהיטען שבתים און יומים טובים, אדער אפהיטען עהנליכע מצוות, וואס האבען א שיכות נור מיט דער פערזאן, וואס איז זיי מקיים אדער ניט, צו זייטיגע האט עם גארניט. וואס זשע איז ביי די זאכען שייך בטחון? וועל איך ערקלעהרען און איך בעט ביי גאט, אז ער זאל מיר צייגען דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי צו ערקלעהרען די זאך.

עבודה און עבֿרה, דיענען גאט און זיין איהם דערוויערער הענגט אף פון דריי זאכען. ערשטענס, דער אויסוואהל איז מענשען'ס הארצען, דער גע־דאנק צו טהאן גוטעם אדער שלעכטעם; צווייטענס, די כונה און הסכמה, דער בעשלום צו טהאן אדער ניט טהאן דאס וואס עם איז איהם ארויפגעקומען אויפ'ן זינען, און דריטענס, דאס סטארען זיך דורכצופיהרען די זאך, דאס לייגען מיה אויף דעם און ארבייטען דערויף מיט זיינע אברים. איז די ערשטע צווויי זיי־נען געוועזדט אן מענשען. דער מענש קען אויסטראכטען וואס צו טהאן אדער ניט טהאן און בעשליסען די זאך, בעשטימען אז ער זאל דאס דורכפיהרען. איז דיעזע צווויי פרטים איז ניט שייך קיין בטחון. דער מענש קען זיך ניט פערלאזען אויף גאט, אז ער וועט איהם אריינגעבען גוטע מחשבות און איהם העלפען איז דער הסכמה, איז דעם בעשלום דורכצופיהרען די זאך. עם איז נאריש צו פער־לאזען זיך איז דעם אויף גאט, וויל דאס האט דער בורא יתברך איבערגעגעבען אין אונזער רשות אזוי ווי דער פסוק זאגט: "ובחרת בחיים" — גאט גיט דעם מענשען דיא ברירה און ער עצה'ט איהם אז ער זאל אויסערווהלען לעבען, גוטע טהאטען, הייסט עס, וואס פערשאפען לעבען. דאס לעצטע אבער, דאס דורכפיהרען א זאך, א מצווה אדער אן עבֿירה, דאס איז שוין ניט אין אונזער רשות. אין דעם קענען שוין פאסירען הימעלשע סבות, אמאל אזעלכע וואס העלפען דעם מענשען דורכצופיהרען וואס ער וויל, און אמאל אזעלכע וואס שטערען איהם, און די זאכען וואס ער וויל דורכפיהרען, פערבלייבען ניט דורכ־געפיהרט.

דעריבער, אויב אייגער איז א בעל בטחון און ער זאגט: איך וועל ניט אין זינען האבען ניט קיין גוטעם און ניט קיין שלעכטעם און וועל ניט מאכען

קיינע בעשליסע, נור איך וועל זיך פערלאזען אויף גאט, אז ער וועט אריינ־
שיקען אין מיין מח גוטע מחשבות און מיך ערווועקען צו בעשליסען דורכצו־
פיהרען גוטע טהאטען — אויב ער זאגט אזוי, געהט ער שוין אראפ פון גלייכצו
וועג, ווייל דאס האט ניט צו טהאן מיט'ן בעשעפער, נור מיט'ן מענשען אליין.
וועלכער האט די בחירה, דעם אויסוואהל צו וועלען טהאן מצוות אדער עבֿרות.
און אויב דער מענש האט די מיטעל און פיהרט דורך א גוטען טהאט וואס ער
האט זיך אין זינען געגומען צו טהאן און האט בעשלאסען צו טהאן, וועט ער
האבען שכר אי פאר דער גוטער מחשבה, אי פאר דער הסכמה, פאר'ן בעשלום
צו טהאן די זאך, אי פאר דער מעשה, פאר פערווירקליכען די זאך. ווי איז
אבער אז ער קען ניט פערווירקליכען דאס וואס ער האט פארגענומען? וועז,
למשל, איינער נעהמט זיך פאר צו בויען א סוכה און ער וועלט קראנק און קען
דאס ניט טהאן, אדער ער וויל קויפען אז אתרוג און ער פערליירט זיין געלד
און ער האט ניט פאר וואס צו קויפען, וועט ער האבען שכר פאר דעם געדאנק
צו טהאן די מצווה און פאר דער הסכמה, פאר'ז בעשלום דורכצופיהרען די זאך.
דאס זעלבע איז פערקעהרט וועגען מעשים רעים, וועגען עבֿרות. פיהרט ער דורך
אן עבֿרה, וועט ער געשטראפט ווערען אי פאר'ן געדאנק, אי פאר דער הסכמה,
אי פאר'ן טהאן די עבֿרה; דענקט ער בלויז און בעשלוסט צו טהאן דאס, אבער
ער וועלט נעשטערט פון געוויסע סבות און ער טהוט עס ניט, וועט ער גע־
שטראפט ווערען בלויז פאר'ן געדאנק און פאר'ן בעשלום.

און דער אונטערשיעד אין האבען בטחון איז זאכען וואס אנבעלאנגען צו
עבודת הבורא און וועלטליכע זאכען איז: דאס איז וועלטליכע זאכען וויסען
מיר לכתחילה ניט וואס עס איז גוט און וואס עס איז שלעכט. א מענש קען קיינ־
מאל ניט וויסען אויב דער אדער יענער מסחר, אדער די אדער יענע מלאכה
וועט איהם מצליח זיין אדער ניט, דערויבער איז דער שכל מחייב, אז אין דעם
דארף מען האבען בטחון אין גאט אויף דער מחשבה און דער הסכמה אויף, מען
דארף זיך, הייסט עס, פערלאזען אויף גאט, אז ער וועט אריינגעבען אין זינען
צו טהאן עפעס א גוטען מסחר אדער זיך נעהמען צו א גוטע פראפעסיע און
בעשליסען צו טהאן דאס און נאכהער העלפען דורכצופיהרען די זאך; אבער
וואס אנבעלאנגט צו עבודת הבורא איז אנדערש. דא וויסען מיר דאך לכתחילה
וואס עס איז גוט און וואס עס איז שלעכט; מיר וויסען דאך וואס די תורה
הייסט מען זאל יא טהאן און קריגען דערפאר שכר, און וואס מען זאל ניט
טהאן און געשטראפט ווערען אויב מען טהוט עס יא, איז דאך ניט שייך אז א
מענש זאל זיך פערלאזען אויף גאט אדער בעטען ביי איהם, אז ער זאל אריינ־
געבען אין זינען צו טהאן דאס וואס גוט איז.

און נאך א זאך: איז וועלטליכע ענינים קען אמאל פאסירען, אז א מסחר
אדער א פראפעסיע, וואס זעהט אויס צו זיין גוט און וועט בריינגען וואוילע
פראפיטען, לאזט זיך גאר אויס אנדערש. עס קומט אן אומגעריכטע ענדערונג
איז דער זאך אז אנשטאט ריוח בריינגט עס גאר היזק, אדער פערקעהרט: אמאל
וויזט אויס אז א געוויסע בעשעפטיגונג טויג ניט, למוף איז דאס גאר גוט;
אבער וואס עס איז שייך צו דיענען גאט איז ניט אזוי. דא איז בעשטימט,
פעסטגעשטעלט, וואס עס איז גוט און וואס עס איז שלעכט. דא קען ניט קו־
מען קיין ענדערונג. א מצוה איז שטענדיג א מצוה און אן עבֿרה איז שטענדיג
אן עבֿרה. דערויבער איז ביי וועלט זאכען דארף א מענש האבען בטחון איז

גאט, אז זיינע אונטערנעהמונגען, אין וועלכע עס איז בעשעפטיגונג לשם פרנסה, זאלען זיך אויסלאזען גוט. אבער אין דעם ענין פון דיענען גאט, איז נאכדעם ווי דער מענש נעהמט זיך אריין אין זיינען און בעשליסט ביי זיך צו טהאן א דבר מצוה, דארף דער בטחון זיין אין דעם, אז גאט וועט איהם העלפען ארויס־צובריינגען זיין גוטע מחשבה למעשה, פערווירקליכען דעם גוטען גראנק איז טהאט.

אין דעם דארפען מיר זיך פערלאזען אויף גאט און בעטען פון איהם זיין הילף, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "דרך אמונה בחרתי" — איך האב אויסגעקליבען דעם וועג פון אמונה, פון טרייהייט צו גאט, נאכהער בעט ער: "הדריכני בנתיב מצותיך כי־למדני" — פיהר מיך, גאט, אין וועג פון דיינע פער־זאגען און לערען מיך ווי איך זאל זיי פערווירקליכען, און "הט לבי אל עדותיך" — נייג מיין הארץ, בעווען מיין הארץ צו דיינע געבאטען. דיעזע פסוקים און נאך עהנליכע פסוקים צייגען, אז די בחירה, דער אויסוואהל צו טהאן גוטעם אדער שלעכטעם איז ביים מענשען און וואס א מענש דארף נור בעטען ביי גאט איז, ער זאל שטארקען זיין הארץ צו עמיהען זיך וואס משהר אין מצוה זאכען און ער זאל איהם העלפען דורכצופיהרען און פערווירקליכען די מעשים טובים וואס ער האט תארגענומען צו טהאן.

איך וועל נאך, מיט גאטעם הילף, ריידען וועגען דיעזען ענין און ערקלער־רען די זאכען וואס פערדארבען דעם בטחון אין דיעזען פרט, און דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי אויסצופאלגען דאס וואס איך האב פריהער געזאגט.

פרק ח'

צום פינפטען חלק פון בטחון בעלאנגען די פפליכטען וואס דער מענש טהוט מיט זיינע גליעדער, אבער זיי זיינען ניט אפהענגינג אן איהם אליין, נור זייערע נוצען און שאדען האבען א שייכות מיט אנדערע. אזעלכע זיינען למשל:

צדקה געבען, מקיים זיין די מצוה פון געבען מעשר דעם לוי, לערנען תורה מיט אנדערע, מוסר זאגען מענשען אז זיי זאלען טהאן גוטעם און זיך היטען פון טהאן שלעכטעם, צאהלען שולדען, ניט פערעפענטליכען סודות וואס קענען אימיצען שאדען, ריידען גוטעם, טהאן גוטעם, עהרליך האלטען עלטערען, בריינ־גען רשעים צו תשובה, רחמנות האבען אויף ארימע לייט און העלפען זיי, דול־דען און איבערטראגען חרפות און בעליידיגונגען פון די יעניגע וואס ער וויל בעקעהרען צו גאטעם דיענסט דורך געבען זיי האפנונגען אויף שבר פאר מעשים טובים און דורך שרעקען זיי מיט עונש פאר מעשים רעים, און נאך עהנליכע חיובים, וואס א מענש דארף טהאן און דאס איז פערבונדען מיט א צווייטע פערזאן אדער מעהרערע פערזאנען.

און דער ריכטיגער בטחון איז די זאכען איז, אז דער מענש זאל איז הארצען בעשליסען צו טהאן אזעלכע און עהנליכע מצות, זיך בעמיהען דורכצו־פיהרען זיי בלויז לשם שמים, ניט כדי קונה שם צו זיין און ניט צוליעב כבוד אדער בעלוינונג און אויף ניט מיט'ן אבזיכט כדי די פערזאנען וואס זיינען פערבונדען מיט וועלכען עס איז פון די דערמאהנטע טהאטען אדער עהנליכע צו זיי זאלען זיין אונטערוואורפען אונטער איהם. עם טויג, למשל, ניט, אז איינער זאל העלפען דעם אנדערען מיט געלד מיט דער כונה, כדי ער זאל האבען

שער הבטחון

איבער יענעם א דעה, אדער איינער זאל דעם אנדערען מוסר זאגען כדי יענער זאל זיך פאר איהם שעהמען. און אז דער מענש נעהמט אונטער צו טהאן די דערמאהנטע און עהנליכע מצות ריכטיג, דארף ער האבען בטחון אין גאט אז ער וועט איהם העלפען דורכפיהרען זיי ווי געהעריג איז, לויט זיין רצון און דער רצון פון השי"ת.

און די דאזיגע חיובים דארפען געטהאן ווערען בעשיידען, ווי ווייט מען עליך איז געהיים, ניט אין די עפענטליכקייט. זייטיגע מענשען, וואס דארפען פון דעם ניט וויסען, זאלען דאס ניט וויסען. וואורום וועז מען טהוט א גוטע זאך פערבארגענערהייד, איז דער שכר גרעסער, ווי מען טהוט דיעזעלבע זאך בפרהסיא, אין די עפענטליכקייט. און וועז מען דארף טהאן א מצוה וואס לייט מוזען ווייסען אדער זעהן, ווי, למשל, דאוונען בצבור אדער עהנליכעם, דארף דער מענש ניט מורא האבען טאמער וועלען שלעכטע מענשען פון איהם לאכען אדער איהם שאדען טהאן דערפאר. ער דארף אין זינען האבען דאס וואס עם איז שוין פריהער געזאגט געווארען, אז קיין מענש קען דעם אנדערען נאר ניט טהאן אהן דעם ווילען פון גאט. קיינער קען פון א צווייטען ניט קריגען קיין רעה און אויך ניט גענייסען קיין טובה, וועז דער בעשעפער וויל דאס ניט.

און וועז דער בורא יתברך בעשערט איינעם אז דורך איהם זאל געטהאן ווערען א מצוה, דארף עם יענער אננעהמען אז דאס איז א טובה פון הימעל, א חסד וואס גאט טהוט מיט איהם. און ער דארף זיך ניט משמה זיין, וועז מענשען לויבען איהם פאר זיין גוטע טהאט און ניט פערלאנגען אז מען זאל איהם דערפאר צוטהיילען כבוד. וואורום אויב ער וועט וועלען כבוד אדער עם וועט איהם הנאה טהאן וועז ער וועט הערען לויב געזאגט, וועט עם איהם בריינגען צו גאוה און עם וועט שוין ניט הייסען, אז ער האט די זאך געטהאן פון גאט'ס וועגען. דורכדעם וועט ער פערדערבען זיין גוטע טהאט און וועט פערליערען זיין שכר.

איך וועל נאך מיט גאט'ס הילף ריידען וועגען דעם וווייטער אין שער יחוד המעשה.

דער זעקסטער טהייל פון בטחון איז פערבונדען מיט די בעלוינונג וואס א מענש קריגעט פאר גוטע מעשים, אמאל דא אויף דער וועלט, אמאל אויף יענער וועלט און אמאל אי בעולם הזה, אי לעולם הבא. אבער די זאך איז אונז ניט קלאהר, וויל די תורה בעשטימט ניט דעם שכר פאר יעדער מצוה. דער בעשעפער האט בכלל ערב געווען, אז פאר גוטע מעשים וועט מען קריגען גוטע בעלוינונג, אבער ביי זעהר וווייניג מצות איז ארויסגעזאגט דער בעשטימטער שכר, שטראף פאר געווויסע עברות איז יא ארויסגעזאגט, אז דאס און דאס זיינען זיי, עם זיינען דא געווויסע עברות וואס די תורה בעשטימט פאר זיי די ארבע מיתות בית דין: סקילה, שרפה, הרג און חנק, מלקות, מיתה בידי שמים און כרת, אדער די אלע שטראפען פאר בעשעדיגען א מענשען אדער טהאן געלד שאדען, וואס וועגען דערמאהנט אין דער סדרה משפטים, און נאך אזעלכע, אבער וועגען שכר און עונש, בעלוינונג און שטראף לעולם הבא נאך'ן טויט ווערט ניט דערמאהנט אויסדריקליך ניט אין דער תורה און ניט אין די נביאים. עם ווערט אין מאנכע פלעצער בלויז אנגעדייטעט אין וואס דער שכר אדער דער עונש בעשטעהט. וואורום איז דאס? זיינען אויף דעם דא פיעל טעמים.

איין טעם איז, ווייל דאס אויסזעהן, די פארמע פון דער נשמה אהן דעם גוף איז אונז ניט בעקאנט. מיר בעגרייפען ניט וואס איז דאס אזעלכע נשמה, הייבט ווי אזוי קענען מיר בעגרייפען און ווי אזוי קען מען אונז אפמעלדען דעם פערגעניגען אדער דעם צער וואס די נשמה קען האבען נאכדעם ווי זי שיידט זיך אפ פון גוף? פאר די וואס האבען א הויכען בעגריף; פאר די וואס קענען פערשטעהן די זאך ווערט געזאגט אין זכריה: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" — איך וועל דיר (יהושע כהן גדול) געבען א פלאץ אומצוגעהן צווישען די מלאכים. דאס איז געמיינט בלויז פאר דער נשמה נאכדעם ווי זי וועט זיך אפזונדערען פון קערפער און וועט זיין אזוי אייגל און דעליקאטנע אזוי ווי מלאכים. בעת אבער די נשמה איז פערבונדען מיט'ן חומר, מיט'ן גוף, קען אזא זאך ניט זיין. פשוט'ע מענשען אבער קענען ניט בעגרייפען דעם דאזיגען תענוג. דעם דאזיגען הימלישען געגנום וואס מען קען געניסען פאר מעשים טובים אויף יענער וועלט. יהושע כהן גדול, וועלכער האט געזעהען מלאכים, ביים לעבען, האט עס יא פערשטאנען און איהם האט מען געקענט זאגען, אז דאס וועט זיין דער שכר זיינער לעולם הבא.

נאך א טעם איז: ווייל בעלוינונג און שטראף לעולם הבא איז אן אלטע טראדיציע, וואס איז אנגענומען ביי אלעמען. נביאים האבען דאס געפרעדיגט פאר'ן המון, פאר'ן פראסטען, פערגרעבטען עולם, און דאס איז איבערגענאנגען בקבלה פון דור צו דור. מענשען מיט שארפע מחות האבען פערשטאנען מיט'ן שכל און זיך געקענט פארשטעלען ווי אזוי די נשמה וועט בעלוינט אדער ענ־ שטראפט אויף יענער וועלט; אבער דעם אלגעמיינעם פאלק האט מען דאס ניט געקענט געבען צו פערשטעהן. דעריבער האבען זיי, די נביאים און חכמים, דורכגעלאזט דעם דאזיגען ענין און עס ניט פערשריעבען אין ספרים, אזוי ווי זיי האבען ניט אנגענעבען קיינע ערקלעהרונגען וועגען פיעלע מצות און עברות. דאס פאלק האט זיך פערלאזט אויף דער קבלה, אויף דעם וואס זיי האבען דעם ענין פון שכר ועונש איבערגענומען פון דור צו דור, ניט בעגרייפענדיג די זאך גרינדליך, און דאס איז געווג געווען.

נאך א טעם ווארום די תורה דערמאהנט ניט אויסדריקליך וועגען שכר ועונש לעולם הבא איז: ווייל בעת די תורה איז געגעבען געווארען זיינען דיא אידען געווען מגושם'דיג, פערנארישט, אזוי פערנארישט און אונווייסענד אז זיי האבען אפילו וויניג וואס פערשטאנען זאכען וואס זיי האבען געזעהען בעשיינפערליך, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער תורה, אז די אידען זיינען אין פעלע געווען גאט דערווידער, כאטש זיי האבען אליין געזעהען די גרויסע נסים וואס ער האט מיט זיי געטהאן. האט זיך דער בורא, ברוך הוא, מיט זיי בענאגען אזוי ווי א געטרייער פאטער בעגעהט זיך מיט זיין יונגען זוהן, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין הושע: "כי נער ישראל ואוהבהו" — דאס אידישע פאלק איז אזוי ווי א יונג קינד און איך האב איהם ליעב.

וועז א קינד איז נאך יונג און דער פאטער וויל איהם לערנען גוטע זאכען וואס זאלען איהם בריינגען נוטצען וועז ער וועט ווערען א דערוואקסענער מענש, קען ער איהם ניט אנציגען די גוטעם וואס זיין לעהרע וועט איהם פערשאפען מיט פיעלע יאהרען שפעטער, מחמת דעם קינד'ס יונג מח'ל קען דאס ניט פערשטעהען און בעגרייפען. א קינד האט ניט די געפיהלען און בעגריעפע פון אן עלטערען מענשען, און הבטחות אויף לעתיד, אויף יאהרען שפעטער

קענען איהם ניט בעפריעדיגען. דעריבער דארף איהם דער פאטער צוזאגען גוטעם באלד, אויב ער וועט איהם פאלגען, און סטראשען מיט באלדיגע שלעכטעם, אויב ער וועט איהם ניט פאלגען. וועז א פאטער זאגט צו זיין קינד, אז ער זאל טהאן דאס און דאס, זיך אויפפיהרען אזוי און אזוי, דערפאר וועט ער איהם געבען גוט עסען, קויפען פאר איהם נאשערייי, מאכען איהם שעהנע בגדים'לער און פערשאפען פאר איהם שפיעלצייג, און אויב ער וועט ניט פאלגען וועט ער איהם לאזען הונגערען, וועט איהם ניט בעקליידען און וועט איהם שמייסען — אויב דער פאטער וועט איהם אזוי זאגען, וועט דאס קינד איהם געהארכזאם זיין. שעפטער, וועז דאס קינד וועט עלטער ווערען און קומען צום שכל וועט ער פערשטעהען, אז ניט בלויז דאס גוט עסען, די נאשערייי, דיא שעהנע בגדים'לער און די שפיעלצייג זיינען געווען די בעלוינונג פאר פאלגען זיין פאטער און ניט דאס איז זיין פאטער אויסען געווען. ער וועט דאז גוט בעגרייפען. אז זיין גוט אויפפיהרען זיך פערשאפט איהם פיעל בעסערעם אלס ערווארטענער מענש און יענע הבטחות און געטוסען זיינען גאר ניט. ער וועט נאכהער דעם פאטער מעהר דאנקבאר זיין ווי דאמאלס, וועז ער האט פון איהם געקראגען די זאכען וואס ער האט איהם צוגעזאגט.

אזוי האט דער בורא יתברך געהאנדעלט מיט זיין פאלק. ער האט זיי צוגעזאגט באלדיגע גוטעם, אויב זיי וועלען איהם געהארכזאם זיין און אונגעשראקען מיט באלדיגען שטראף, אויב זיי וועלען ניט נאכקומען זיין רצון. ער האט זיי נור פערשפראכען גוטעם און שלעכטעם אויף דער וועלט און ניט דערמאהנט יענע וועלט, ווייל ער האט געוואוסט, אז וועז דאס פאלק וועט איהם דיענען אויס האפענונג אויף גוטעם און מורא פאר שלעכטעם אויף דער וועלט, וועט ער נאכהער קומען צום שכל און פערשטעהען אז ניט די וועלט איז דער עיקר, נור יענע וועלט. דאס איז אויך דער טעם וואס אין די הייליגע שריפטען ווערט גאט אפגעמאלט אלס גשמי, אלס קערפערליכעם וועזען, ווייל אונווויסענדע מענשען קענען איהם אנדערש ניט משיג זיין. וועז זיי קומען אבער צום ריכטיגען פערשטאנד פערשטעהען זיי אז בעגרייפען אז דער בעשעפער איז אין לו גוף.

נאך א טעם ווארום עס ווערט ניט דערמאהנט קיין שכר ועונש לעולם הבא איז: ווייל א מענש איז ניט בערעכטיגט צו עולם הבא בלויז פאר זייגע אייגענע טהאטען, סיידען פאר זיין לערנען א צווייטען אוז בעקעהרען איהם צו גאטעם דיענסט, אזוי ווי דער פסוק זאגט איז דניאל: "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" — די וואס מאכען אנדערע פאר צדיקים וועלען אייביג לייכטען אזוי ווי שטערען. און אז עס ווערען צוזאמענגענומען דיא בעלוינונג וואס ער דארף קריגען פאר זייגע אייגענע גוטע מעשים מיט די בעלוינונג וואס עס קומט איהם דערפאר וואס מאכט אנדערע פאר צדיקים און די בעלוינונג, צו וועלכע ער איז בערעכטיגט פאר זיין אמונה און אונאנגענעהמליכקייטען וואס ער האט דערפון, איז ער פון גאט בערעכטיגט צו עולם הבא, און וועז ווייעדער דער מענש האט בלויז זיינע אייגענע מעשים טובים, איז זיין שכר אויף יענער וועלט ניט מעהר ווי א חסד פון גאט, א נדבה אדער א טובה, וואס מען איז דאס גאר קיינמאל ניט ווערטה. ווארום אויב אפילו די מעשים טובים פון מענשען זאלען זיין אזוי פיעל ווי די זאמד ביים ים, קען דאס נאך אלץ ניט איבערוועגען אפילו איין טובה וואס

גאט טהוט דעם מענשען דא אויף דער וועלט. אוז ווען דער מענש זינדיגט, קען ער דאך אודאי ניט מאהנען קיין שכר. אוז ווען דער רבונו של עולם זאל זיך ריכטיג רעכענען מיט'ן מענשען, וואלטען אלע זיינע גוטע טהאטען צו קליין געווען געגען אייגע פון דיא קלענסטע טובות וואס גאט טהוט מיט'ן מענשען. פאלגליך, איז דער שכר וואס א מענש קריעגט אויף יענער וועלט פאר זיינע אייגענע מעשים בלויז א חסד, פון השי"ת, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" — דאס וואס דו, גאט, צאהלסט אייגעם עולם הבא לויט זיינע אייגענע מעשים, איז פון דיר א חסד, אבער פערדיענען פערדיענט ער דאס ניט. די שטראפען אבער, וואס א מענש קריעגט אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, זיינען פערדיענטע. דאס קומט איהם על פי דין.

דעריבער האט די תורה ניט דערמאהנט קיין עולם הבא, ווייל דער שכר לעולם הבא איז ניט קיין חוב פון השי"ת. דאס קומט דעם מענשען נאר ניט על פי דין. די תורה דערמאהנט נור שכר אויף דער וועלט, וואס דער מענש פערדיענט פאר גוטע מעשים, אבער ניט דאס וואס גאט גיט איהם בתורת נדבה. און אז די תורה דערמאהנט ניט קיין שכר לעולם הבא, דערמאהנט זי שוין אויך ניט קיין עונש.

נאך א טעם ווארום אין די הייליגע שריפטען ווערט עולם הבא פערשווי־גען איז: ווייל מעשים טובים זיינען דא צווייערליי: אזעלכע וואס קיינער אויסער דעם בעשעפער, זעהט ניט, ווי, צום ביישפיעל, חובות הלבבות, דיא מצות וואס דער מענש טהוט מיט זיין מחשבה, מיט זיין כונה; און עפענטליכע, וואס דער מענש טהוט מיט זיינע גליעדער און אנדערע זעהען דאס. און דער בורא יתברך. בעצאהלט פאר עפענטליכע מעשים אין די עפענטליכקייט אויף דער וועלט און פאר פערבארגענע צאהלט ער פערבארגען אויף יענער וועלט. דעריבער זאגט דוד המלך אין תהלים: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — וויפיעל איז דיין גוטס וואס דו גאט האסט בעהאלטען פאר די וואס האבען פאר דיר מורא. יראת ה' איז א פערבארגענע מצוה, קיינער זעהט עס ניט, דאריבער איז דער שכר אויך א בעהאלטענער דארט אויף יענער וועלט. א ראיה אז אזוי איז דאס זעהען מיר אין דער סדרה בחוקתי, וואו עס ווערט צוגעזאגט בעלוינונג און שטראף אויף דער וועלט פאר גוטע און שלעכטע מעשים וואס מען זעהט און מען וויים. פערקעהרט וויעדער פאר מצות און עבירות וואס מען טהוט מיט'ן הארצען, מיט דער מחשבה, צאהלט גאט אויף יענער וועלט. דעריבער האט די תורה ניט ארויסגעזאגט בפירוש דעם ענין פון עולם הבא און דאס איז פערבליבען פערבארגען.

מען דארף פערשטעהען נאך א זאך: וועגן די אידען האבען געגומען דיא תורה זיינען זיי דאך געווען דא אויף דער וועלט. אזוי אויך וועגן די נביאים האבען די אידען מוסר געזאגט, האט דאך דאס אויך פאסירט דא אויף דער וועלט, דעריבער האבען די תורה און די נביאים זיי געגעבען האפנונגען אויף גוטעם און אנגעשראקען מיט שטראף אין וועלטליכע אדער ערדישע ענינים: געבען רעגען אדער ניט געבען רעגען; זיטצען זיכער אדער געיאגט ווערען פון שונאים; ניט וויסען פון קיינע קראנקהייטען אדער ליידען יסורים, און דאס גלייכען. דער כהן גדול יהושע בן יהוצדק, אבער איז אונטער דעם אייג־פלום פון נבואה געווען אין עולם המלאכים, דעריבער האט איהם גאט געקענט

שער הבטחון

אנצייגען די תענוגי עולם הבא, דעם הימלשען נעמוס וואס ער וועט האבען נאך זיין טויט און איהם געזאגט: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" — איך וועל דיר געבען פלאץ אומצוגעהן צווישען דיעזע שטעהענדע (די מלאכים), א זאך וואס מען קען א מענשען אויף דער ערד ניט אנצייגען אדער ערקלעהרען וואס דאס איז אזעלכעס.

אוז אין דיעזען פרט דארף דער מענש האבען בטחון אין גאט, אז ער וועט ערפילען זיין צוזאג צו די צדיקים און זיי געבען שכר אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט פאר די דיענסט וואס זיי דיענען איהם און וועט שטראפען די יעניגע וואס זיינען בערעכטיגט צו שטראף. און דער בטחון אין דעם איז די פאלקאמענהייט פון אמונה. דער וואס איהם פעהלט דער דאזיגער בטחון, איז ניט קיין ריכטיגער מאמין. אז גאט האט געזאגט צו אברהם: "שכרך הרבה מאד" — דיין שכר וועט זיין זעהר פיעל, זאגט וויטער דער פסוק: "והאמין בה'" — אברהם האט עס געגלויבט, און דיעזער גלויבען איז איהם גערעכענט אלס צדקה. דאס האט איהם, הייסט עס, געמאכט פאר א צדיק.

און עס איז ניט רעכט אז דער מענש זאל זיך פערלאזען אויף זיינע גוטע מעשים און זיין ביי זיך זיכער אז ער וועט דערפאר האבען שכר אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. דער מענש דארף שטענדיג דיענען גאט און דאנקען איהם און לויבען איהם פאר די פריהעריגע טובות וואס ער האט מיט איהם געטהאן און ניט האבען אין זינען קיין שפעטערען שכר וואס עס קומט איהם פאר זיינע גוטע טהאטען. ער דארף האבען בטחון אז ער וועט עס קריגען אלס א חסד, אבער ניט אלס בעלויונג, אזוי ווי אונזערע חכמים ז"ל האבען געזאגט: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאלט ניט זיין אזוי ווי קנעכט וואס דיענען דעם ווירטה, כדי צו קריגען בעצאהלט. א געווייסער חסיד האט געזאגט: וועו מען זאל אין הימעל זיך ריכטיג רעכענען מיט'ן מענשען וואלט ער ניט געקענט קומען צו עולם הבא פאר זיינע גוטע מעשים, ווייל די טובות וואס דער מענש האט פון גאט אויף דער וועלט זיינען אזוי פיעל, אז זיי שטייגען איבער זיינע מעשים טובים. עולם הבא, וועו א מענש קריעגט עס, איז דאס א חסד פון אויבערשטען און מען דארף זיך ניט פערלאזען אויף גוטע טהאטען, אויף מצות, אז דורך זיי וועט מען זוכה זיין צו שכר לעולם הבא. און דוד המלך האט אויך געזאגט: "ולך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" — דו, גאט, טהוסט א חסד, אז דו בעצאהלסט יעדערען לויט זיינע מעשים.

דער זיעבענטער טהייל, וואס איז פערבונדען מיט בטחון איז: גאט'ס חסד אויף יענער וועלט מיט זיינע אויסערוועהלטע און גלעיבטע, די אונצאהלבארע טובות וואס זיי געניסען דארט אויסער דעם שכר פאר זייערע מעשים טובים. דער ריכטיגער בטחון אין דעם איז, אז דער מענש זאל זיך סטארקן צו טהאן אזעלכעס וואס קען איהם ברייגען צו דער מדרגה פון די חסידים און צדיקים, וואס זיינען בערעכטיגט צו גאט'ס חסדים.

אום צו קומען צו אזא מדרגה דארף דער מענש געהן אין די וועגען פון פרישות, פון זיין אפגעזונדערט פון דער וועלט און האסען וועלטליכע תענוגים. ער דארף ארויסציהען פון זיין הארצען און פון זיינע געדאנקען די ליעבשאפט און דעם חשק צו וועלטליכע ענינים און זיי אומבייטען אויף ליעבשאפט און לוסט צו השם יתברך. ער דארף אין גאנצען זיין איבערגעגעבען צו גאט,

אפּוענדעז זיך פון דער וועלט און איהרע בעזיטצער. ער דארף, הייסט עס, ניט האבען קיין אינטערעס אין זאכען וואס האבען ניט צו טהאן מיט עבודת הבורא און זיך פיהרען ווי עס האבען זיך געפיהרט די נביאים און חסידים און האבען בטחון אז גאט וועט מיט איהם טהאן אזעלכע חסדים ווי ער האט געטהאן מיט זיי, מיט די נביאים און חסידים. דער אבער וואס האט בטחון אין גאט, אז ער וועט אויף יענער וועלט טהאן מיט איהם חסדים און ער וועט זוכה זיין צו געניסען די פיעלע הימלישע תענוגים ניט זייענדיג קיין אמת'ער צדיק, איז א נאר און איז גלייך צו די וואס אויף זיי איז געזאגט געווארען: "עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס" — זיי טהוען דאס וואס זמרי האט געטהאן און פערלאנגען אוא שכר ווי פנחס האט געהאט.

און די סמנים צו דערקענען די מענשען, וואס וועלען זוכה זיין צו דער גרויסער גדולה פון גאט'ס חסדים אויף יענער וועלט, זיינען: אויב זיי לערנען גאט'ס דיענער, די מענשען, צו דיענען איהם אויפריכטיג ווי געהעריג איז, דולדען און ליידען, ווען דער בעשעפער שטעלט זיי צו פראבע און בריינגט אויף זיי צרות, און אויב זיי גרינג שעטצען אלעם אין דער וועלט, ווען עם האנדעלט זיך וועגען מקים זיין די געבאטען פון בורא יתברך. אזוי ווי מיר ווייסען פון אברהם אבינו, וואס פאר איהם איז רעכט געווען מקריב צו זיין יצחק'ן, זיין אייניגען זוהן; חנניה משאל ועזריה, וואס האבען זיך געלאזט אריינווארפען אין קאלך־אויוועז; דניאל, וואס האט זיך געלאזט אריינווארפען אין לייבען גרוב און די עשרה הרוגי מלכות, וואס האבען איבערגעטראגען שרעקליכע יסורים און מפקיר געווען זייערע לעבענס פון גאט'ס וועגען.

און דער יענינער וואס דער טויט מיט גאטעם דיענסט איז ביי איהם ליעבער ווי דאס לעבען און ניט אויספאלגען גאט'ס געבאטען; דער יענינער וואס אריכטייט איז ביי איהם חשוב'ער ווי רייכטהום, און ווי בעסער ליידען צרות איידער לעבען רוהיג און זיכער אלץ פון גאט'ס וועגען, כדי צו דיענען איהם, יענער איז בערעכטיגט צו די חסדים פון בעשעפער און האבען א סד שכר לעולם הבא, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — וויפיעל איז דיין גוטס, וואס דו גאט האסט בעהאלטען פאר די וואס האבען פאר דיר מורא, און נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

פרק ט'

וועז צווי מענשען ציהען זייער חיונה פון איין קוואל; וועז ביידע זיינען זיך עוסק אין איינעם און דעמזעלבען מסחר אדער אין איינער און דערזעלבער מלאכה, נור איינער פון זיי איז א בעל בטחון און דער צווייטער ניט, זיינען דא זיעבענערלי נפקא מינה'ס צווישען זיי.

ערשטענס: דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט, איז צופריעדען מיט זיין שיקזאל און דאנקט גאט אי פאר גוטעם, אי פאר שלעכטעם, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "חסד ומשפט אשירה", זאגט די גמרא, או דוד האט געמיינט צו זאגען: סאי דו גאט בעגעהסט זיך מיט מיר מיט חסד, סאי מיט משפט, זינג איך און דאנק דיר און לויב דיר. אונזערע חכמים זאגען אויך, או א מענש איז מחויב צו דאנקען גאט פאר שלעכטעם אזוי ווי פאר גוטעם. דער אבער

שער הבטחון

וואס פערלאזט זיך ניט אויף גאט, איז בעת עס געהט איהם גוט בעריהמט ער זיך אוז שטאלצירט, אוז וועז עס געהט איהם שלעכט, איז ער איז כעס אוז האט תרעומות אויפ'ן רבונו של עולם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "כי הלל רשע על תאות נפשו" — דער רשע בעריהמט זיך וועז זיינע וואונשען וועדען ערפילט, אוז אין ישעיה וועדט געזאגט: "והיה כי ירעב והתקצף" — וועז דער ניט בעל בטחון איז הונגעריג; וועז עס געהט איהם ניט אזוי גוט וי ער וויל, איז ער בייז אוז לעסטערט גאט.

צוויייטענס: דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט לעבט שטענדיג רוהיג אוז זיין הארץ שרעקט איהם ניט, וועז גאט איז אויף איהם עפעס גוזה, מחמת ער וויים, אז דער בעשעפער וועט איהם פיהרען צו גוטען אויף דער וועלט אוז אויף יענער וועלט. דער אבער וואס האט קיין בטחון אין גאט, איז אפילו וועז עס געהט איהם גוט, לעבט ער אויך אין צער אוז איז דאגה אוז איז שטענדיג פערטרויערט, וויל ער וויל אלץ קריגען מעהר אוז מעהר. וועד שמועסט, אז עס געהט איהם שלעכט, איז איהם דער לעבען מיאוס, וויל זיין טבע איז אנצוטאו זיך תענוגים אוז ער קען דאס ניט אויספיהרען. אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "כל ימי עני רעים" — אלע טעג פון ארימאן, פון דעם וואס בענוגענט זיך ניט מיט דעם וואס גאט גיט איהם, זיינען שלעכטע. צו עס געהט איהם גוט, צו עס געהט איהם ניט גוט, לעבט ער אלץ אין צער אוז איז דאגה.

דריטענס: דער וואס האט בטחון אין גאט פערלאזט זיך ניט אויף זיין מסחר אדער מלאכה אוז ער ערווארטעט ניט אז ער זאל פון זיי פראפיטירען אדער שאדען ליידען אהן דעם וויל פון גאט. ער בעשעפטיגט זיך מיט וואס ניט איז בלויז צוליעב דעם, וויל ער וויל ערפילען גאט'ס פערלאנג וואס ער האט אנגעזאגט, אז מענשען זאלען זיך עוסק זיין אין עטוואס וועלטליכעם, כדי די וועלט זאל א קיום האבען. אוז אויב זיין בעשעפטיגונג בריינגט איהם פראפיטען אדער שאדען, וועט ער דאנקען גאט אליין. די פראפיטען וועלען איהם ניט מאכען ליעב צו האבען זיין בעשעפטיגונג, מעהר וי פריהער אוז ער וועט זיך אויף דעם ניט פערלאזען, אוז די שאדענס וויעדער וועלען איהם ניט מאכען צו פער'מאוס'ן זיין מסחר אדער מלאכה, גלויבענדיג אז גאט וועט איהם סאי ווי סאי שפיימען דורך וואס פאר אן אופן עס איז. אבער דער וואס האט קיין בטחון אין גאט, פערלאזט זיך אין גאנצען אויף זיין בעשעפטיגונג. ער איז זיך ניט עוסק אין מלאכה אדער מסחר, וויל אזוי איז דער רצון פון השי"ת, נור וויל ער דענקט אז זיי, די מלאכה אדער דער מסחר גופא, זיינען די פרנסה געבער אהן גאט'ס הילף. דעריבער, אויב זיי בריינגען איהם נוטצען, לויבט ער זיי, די בעשעפטיגונגען זיינע, אוז זיין שכל אוז בריה'שאפט וואס ער האט זיך גראד גענומען צו דיעזע בעשעפטיגונגען אוז האט געוואוסט ווי אנצוגעהן מיט זיי. בריינגען זיי איהם אבער ניט קיינע נוטצען, פערהאסט ער זיי אוז וואדפט זיי אוועק.

פיערטענס: דער וואס האט בטחון אין גאט, איז אויב זיינע הכנסות זיינען מעהר פון די הוצאות; אויב עס פערבלייבט איהם געלד אויסער זיין לעבענסמיטעל אוז אלע נויטווענדיגקייטען, פערברויכט ער דעם איבערפלוס אויף זאכען וואס שטעלען צופרידען דעם בעשעפער. ער ניט צדקה אוז ניט אויס געלד אויף מצוה זאכען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דברי הימים א':

"כי ממך הכל ומידך נתנו לך" — אלעס, די גאלט, די רייכטהום איז דיינס און מיר גיבען עס דיר. אבער דער וואס פערלאזט זיך ניט אויף גאט, איז פאר איהם די וועלט וויניג. פיעל ער האט, דענקט ער, אז ער האט אלץ ניט גענוג אז ער זשאלעווט די גאלד צו טהאן מיט דעם עפעס פון גאט'ס וועגען און ערפילען זיינע פפליכטען צו זיינע מיטמענשען. און ער פערשטעהט ניט, אז ער האנדעלט ניט ריכטיג, ביז ער פערלירט זיין רייכטהום און עס גאהט איבער צו אן אנדערען, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "יש מפזר ונוסף עוד וחושך מיושר אך למחסור" — עס פאסירט אז אייגער איז פרייגעביג און זיין רייכטהום ווערט פערגרעסערט, און דער וואס וועגדט זיך אפ פון גערעכטיגקייט, פון צדקה געבען, ווערט זיין גאלד געמינערט.

פינפטענס: דער בעל בטחון איז זיך עוסק איז וועלטליכע זאכען, כדי ער זאל דורכדעם, דורך זיין מסחר אדער מלאכה, קענען צוגרייטען שפיז פאר זיין סוף, אויף נאכ'ן טויט; ער זאל זיך, הייסט עס, קענען קויפען עולם הבא, און א זאך וואס איז ביי איהם קלאהר אז דאס וועט איהם העלפען אדער מעגליך מאכען צו לערנען תורה און דיענען גאט, בעשעפטיגט ער זיך דערמיט. א זאך אבער, וואס ער וווייסט אז דאס וועט איהם שאדען צו לערנען און נאכ־קומען גאט'ס געבאטען, אדער דאס קען איהם חס ושלום ברייגען צו זינד, מיידט ער דאס אוים, כדי ער זאל זיך ניט פערשאפען וועהטאג אנשטאט א רפואה, כדי דאס זאל איהם ניט ברייגען שלעכטעס אנשטאט גוטעס. אבער דער וואס איז ניט קיין בעל בטחון פערלאזט זיך אויף די סבות, אויף די מיטעל וואס ברייגען איהם אריין גאלד און ער איז מיט זיי צופריעדען. ער ענטזאגט זיך דעריבער ניט פון קיינע בעשעפטיגונג, שעהנע און העסליכע און טראכט ניט איבער וואס שפעטער וועט זיין, אזוי ווי דער חכם שלמה האט געזאגט איז משלי: "חכם ירא וסר מרע" — דער קלוגער האט מורא צו בעשעפטיגען זיך מיט אבי וואס און ער וועגדט זיך אפ פון שלעכטס.

זעקסטענס: דער וואס לעבט מיט בטחון, איז בעליעבט ביי אלע קלאסען מענשען און מען איז מיט איהם צופריעדען, מחמת מען איז זיכער, אז ער וועט קיינעם קיין שאדען ניט טהאן און מענשען האבען קיין מורא ניט, אז ער וועט בייז טהאן זייערע וויבער אדער בעריהרען זייער גאלד. ער, דער בעל בטחון, איז אויך זיכער אז קיינער וועט איהם קיין בייזעס טהאן, וויל ער וווייסט אז גוטעס טהאן אדער שלעכטעס טהאן איז ניט אין די הענד פון בעשאפענע, פון מענשען, און זיי קענען איהם גאר ניט טהאן אהן דעם רצון פון השי"ת. דעריבער האט ער פאר מענשען קיין מורא ניט, אקוראט ווי ער פערלאזט זיך אויף זיי ניט אז זיי זאלען איהם גוטעס טהאן. און אז ער איז זיכער, אז זיי וועלען איהם גאר ניט טהאן און זיי זיינען זיכער אז ער וועט זיי גאר ניט טהאן, האט ער ליעב אלע מענשען און אלע מענשען האבען איהם ליעב, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "והבוטח בה' חסד יסובבנו" — דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט איז ארומגערינגעלט מיט חסד, מיט ליעבשאפט און פריינדליכקייט. דער אבער, וואס די מדה פון בטחון פעהלט איהם, האט ניט קיינע גוטע פריינד, וויל ער האט שטענדיג לוסט צו פרעמדע אייגענטהום, איז מקנא אנדערע, און וואס אנדערע מענשען האבען, דענקט ער, אז דאס איז פון איהם צוגענומען געווארען. איהם דאכט זיך, אז חיונה, וואס אנדערע האבען, איז א טהייל פון זיין חיונה, וואס איז צוליעב זיי פון איהם געמינערט

שער הבטחון

געווארעז, און אויב ער קען ניט דערגרייכען זיינע תאות, זיין לוסט צו וועלט־
ליכע זאכען, בעשולדיגט ער זיי, אז זיי זיינען א שטערונג אין דעם, און טרעפט
איהם עפעם א צרה, א גענלד שאדען אדער עם פאסירט עפעם מיט זיינע
קינדער, דענקט ער אלץ אז דאם איז צולייעב זיי און אז זיי, זייטיגע מענשען,
האבען ביכולת צו פערמיידען פון איהם שלעכטיגקייטען. דעריבער בריינגט
עם איהם, אז ער זאל האסען אלע מענשען, ריידען אויף זיי שלעכטעם, שילטען
זיי און פיינט האבען זיי. במילא ווערט ער אויך פערהאסט אין ביידע וועלטען
און פער׳מאם׳ט אין ביידע וואהנונגען, דא אויף דער וועלט און לעולם הבא,
אזוי ווי עכ ווערט געזאגט אין משלי: "עקש לב לא ימצא טוב" — דער וואס
בעזיצט א קרומע הארץ, דער וואס האט קיין בטחון אין גאט, געפינט ניט
קיינע גוטעם.

זיעבעטענס: דער וואס בעזיצט די מדה פון בטחון, נעהמט זיך ניט צום
הארצען אויב ער קריעגט ניט זיין פערלאנג אדער עס פעהלט איהם אויס א זאך
וואס ער האט ליעב, און ער זאמעלט ניט, פערגרייט זיך ניט אויף שפעטער.
ער קוקט נור אויפ׳ן היינט און דער מארגען קימערט איהם ניט, ווייל ער
וויים דאך ניט ווען זיין סוף וועט קומען. אפשר וועט ער גאר מארגען שטאר־
בען. ער האט בטחון אין גאט אז ער וועט דערלעבען מארגען זייענ טעג און ער וועט
איהם שפייזען. ער פרעהט זיך ניט, ווען ער האט צוגעגרייט אויף מארגען, און
דאנה׳ט ניט ווען ער האט ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "אל
תתהלל ביום מחר, כי לא תדע מה ילד יום" — בעריהם זיך ניט, מענש, מיט׳ן
מארגען, ווייל דו ווייסט ניט וואס היינט וועט פאסירען. און בן סירא האט
געזאגט: אל תצר למחר כי לא תדע מה ילד יום. מחר יבא ואיננו ונמצא
מצטער על עולם שאינו שלו" — זארג ניט פאר א מארגעדיגע צרה, ווייל דו
ווייסט ניט וואס היינט וועט זיין. דער מארגען קען קומען און דער מענש
וועט שוין אויף דער וועלט ניט זיין, וועט עס אויסקומען, אז ער האט זיך
נעכטען מצער געווען און געזארגט פאר א וועלט וואס איז ניט זיינע. דער בעל
בטחון האט נור איין זארג און איין צער, וואס ער קומט ניט נאך גענוג זייענ
פפליכטען צום בעשעפער, און ער סטארעט זיך אפצוצאהלען איהם פיעל מעגליד
איז אין די עפענטליכקייט און פערבארגענהייט, מחמת ער האט איז זיינען
דעם טויט און ער האט מורא טאמער שטארבט ער אוועק פלוצלונג און ער
וועט פערבלייבען א בעל חוב דעם בעשעפער. דעריבער טהוט ער וואס נור
ער קען צו זיין פערזארגט אויף זיין סוף און עס קימערט איהם ניט אנצוגרייטען
וואס ניט איז פאר דיעזער וועלט. און דאס איז וואס אונזערע חכמים הא־
בען געזאגט אין פרקי אבות: "שוב יום אחד לפני מיתתך" — טהו, מענש,
תשובה איין טאג פאר דיין טויט. דאס מיינט: דער מענש דארף תשובה
טהאן היינט, טאמער וועט ער מארגען שטארבען, און אויף אזא אופן קומט
איהם אויס שטענדיג, אלע טאג, תשובה צו טהאן.

דער אבער וואס האט קיין בטחון אין גאט איז שטענדיג פער׳דאגה׳ט
איבער די בייזע בעגעגעניסען וואס טרעפען אויף דער וועלט, ער דאגה׳עט,
וואס עם פעהלען איהם אויס זאכען וואס ער האט ליעב, און וואס זייענ
פערלאנגען וועלען ניט ערפילט. דעריבער, וועז ער האט נור דיא געלעגענהייט,
גרייט ער אז וואס מעהר, אזוי ווי ער זאל געזיכערט זיין פון טויט. ער האט
גאר קיין מורא ניט פאר׳ן שטארבען, אקוראט ווי ער זאל וויסען אז זיין לעבען

וועט זיך קיינמאל ניט ענדיגען. עס ליעגט איהם ניט אין זיינע זיין סוף אוו ער איז פערטהאן אין דער וועלט. ער טראכט ניט וועגען די ענינים פון זיין תורה אוו זיין שפייז אויף יענער וועלט. אוו זיין בטחון אז ער וועט לאנג געדויערען אויף דער וועלט בריינגט איהם דערצו, אז ער זאל וועלען וואס מעהר נאכגעבען זיין קערפער אויף דער וועלט אוו וועניגער לוסט האבען צו זאכען וואס זיינען שייך צו זיין סוף, צו יענער וועלט.

אוו וועו איינער מוסר'ט איהם, לערענט איהם אוו זאגט איהם: "ביז ווי לאנג וועסטו פערנאכלעסיגען צו טראכטען וועגען צוגרייטען עפעס פאר דיין וואהנונג אויף יענער וועלט?" ענטפערט ער: "ביז איך וועל האבען גענוג פרנסה, אז איך אוו מיין ווייב אוו קינדער זאלען זיין פערזארגט ביז'ן סוף פון אונזער לעבען. דאמאלס וועל איך זיין רוהיג פון וועלטליכע דאגות אוו איך וועל זיך נעהמען אפצאהלען מיינע חובות צום בעשעפער אוו טראכטען וועגען צוגרייטען שפייז אויף יענער וועלט". וויל איך די דאזיגע לייט אויפצייגען זייער נארישקייט אוו טעות דורך זיעבענערליי ארגומענטען אדער טענות. אוו אויב איך וועל מאריך זיין אין דעם ענין, מאכט אויך ניט אוים, וויל איך וועל דערמיט שטעלען אין ביוש אוו זאגען שטראף רייד די דאזיגע לייט, וואס זיינען בעלי משכונות. זיי זיינען, הייסט עס, אזוי ווי א סוחר, וואס פערקויפט סחורה אויף באַרג, אוו דעם וואס ער וויל ניט געטרויען טאמער וועט ער ניט קענען אדער ניט וועלען בעצאהלען, פאדערט ער פון איהם א משכון. די וואס האבען ניט קיין בטחון אין גאט זיינען אויף אזוי. זיי געטרויען ניט השי"ת אז ער וועט זיי אפנעבען וואס זיי קומט אוו זיי פערלאנגען אז ער זאל זיי פאראויס מיט אלעס בעזארגען אוו דאן ערשט וועלען זיי איהם דיענען.

מיין ערשטער ארגומענט וואס איך וועל די דאזיגע לייט געבען איז: דו נאריישער פינסטערלינג, וואס דיינע אויגען זיינען פארבלענדט איבער די וועלטליכע תאוות אין וועלכע דו ביזט אריינגעטהאן, וווייסטו פון וועמען דו קענסט פאדערען א משכון אוו נעהמען א משכון? נור פון דיין חבר וואס האט איבער דיר קיין רשות אוו דו האסט צו איהם קיינע פפליכטען. וועו אבער איינער פערדינגט זיך צו אן אנדערען צו טהאן פאר איהם געוויסע ארבייט, קען ער דאך ניט פערלאנגען קיין משכון אויידער ער האט די ארבייט געמאכט. א קנעכט קען געווים ניט האלטען קיין משכון פון זיין ווירטה אויידער ער האט איהם נעריינט. היינט ווי אזוי קען א מענש פערלאנגען א משכון פון זיין בעשעפער אויידער ער האט ערפילט די פפליכטען צו איהם? אוו נאך אלעמען, זיינען דאך די בעציהונגען צווישען מענש אוו גאט ניט גלייך צו די בעציהונגען צווישען קנעכט אוו הארר. א קנעכט דיענט זיין הארר לכתחילה פאר געצאהלט; דיענען גאט דארף מען אבער ניט כדי צו קריגען בעצאהלט, אזוי ווי אונזערע חכמים זאגען: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאלט ניט זיין אזוי ווי קנעכט וואס דיענען דעם ווירטה כדי צו קריגען בעצאהלט. טא ווי אזוי קען מען פון גאט פאדערען א משכון?

צווייטענס: וועו איינער נעהמט פון דעם אנדערען א משכון, האט דער חוב א גרעניץ, מען וויים פיעל דער חוב בעטרעפט. די אבער וואס וויליען פון גאט א משכון, וווייסען דאך אליין ניט וויפיעל צו מאהנען. די, אזוי צו זאגען, התחיבות, וואס זיי פאדערען פון דעם רבונו של עולם, זיינען אונבעגרעניצט, וואורום זיי וווייסען דאך ניט פיעל עס וועט פאר זיי געגנג זיין, וויל זיי

וויסען דאך ניט ווי לאנג זיי וועלען לעבען. און אפילו זיי זאלען האבען כפל כפלים פיעל זיי דארפען אויף זייער אויסקומענישׂ, וועלען זיי אלץ וועלען נאך, טאמער וועט זיי שפעטער פעהלען, טא ווי אזוי קען מען פערלאנגען א משכון אויף א חוב וואם האט קיין שיעור?

דריטענס: וועז ראובן נעהמט, למשל, ביי שמעון א משכון, נעהמט ער דאם נור דאמאלס, וועז שמעון איז איהם שולדיג א חוב, אבער ניט וועז שמעון האט צו איהם א תביעה פון פריהער. און ניט מעהר ווי רעכט. ער וויל איהם ניט געטרויען, בעוואהרענט ער זיך. ווי איז אבער אז ראובן איז שולדיג א חוב צו שמעון פון פריהער, קען ער ביי איהם ניט פאדערען קיין משכון אויף אן הלואה, לאמיר זאגען, וואם שמעון האט ביי איהם גענומען, און וועז אפילו שמעון זאל איהם אליין וועלען געבען א משכון, דארף ער אויך ניט נעהמען. היינט אז דעם בעשעפער קומט פון מענשען אזוי פיעל חובות, אז וועז אפילו א מענש זאל אליין אפטהאן די אלע מעשים טובים פון דער גאנצער מענשהייט זייט די וועלט עקזיסטירט, וואלט ניט גענוג געווען צו בעצאהלען פאר איין אייניציגע טובה פון די טובות וואם דער בעשעפער טהוט מיט איהם, היינט ווי אזוי שעהמט זיך ניט דער עזות פנים צו פערלאנגען פון גאט אז ער זאל איהם פאראוים טהאן נאך טובות. בעת ער האט נאר פאר פריהעריגע ניט בעצאהלט? און טאמער וועט ער גאר שטארבען און ניט קענען בעצאהלען, טא צו וואם נעהמען אויף זיך אן הכנדה פון א גרעסערען חוב?

א געוויסער פרומער מאן האט אמאל אין א געשפרעך מיט מענשען גע־זאגט:

"מענשען, וואלט רעכט געווען, וועז גאט וואלט פון אייך היינט גע־מאהנט מארגעדיגע חובות, אדער דאם וואם איהר וועט איהם שולדיג זיין אין א יאהר אדער אין צוויי יאהר ארום?" האבען זיי געענטפערט: "ווי אין דאם מעגליך, אז מען זאל אונז מאהנען שפעטערע שולדען, בעת מיר וויסען ניט אויב מיר וועלען גאר דערלעבען צו מאכען די שולדען? מיר זיינען בלויז מחויב צו לייסטען געווייסע דיענסט צו גאט אין געוויסע צייטען און אז מיר וועלען דערלעבען צו א שפעטערע דיענסט, וועלען מיר איהם וויעדער דיענען". האט דער חסיד צו זיי געזאגט: "אזוי אויך האט אייך דער בורא יתברך בע־שטימט געווייסע חיונה אדער פרנסה אויף יעדע געוויסע צייט און איהר דארפט איהם דערפאר דיענען און דאנקען, און אזוי ווי ער מאהנט אייך ניט איהר זאלט איהם צאהלען פאר שפעטערדיגע, אזוי דארפט איהר זיך שעהמען צו פערלאנגען פון איהם עפעס פאראוים, פאר דער צייט. וואהרום זשע זעה איך אז איהר פאדערט פון איהם אויף שפעטערע יאהרען? איהר וויסט דאך בכלל ניט אויב איהר וועט גאר קומען צו יענער צייט און איהר ווילט אפטמאל זיין פערזארגט פאר א וויב און קינדער וואם איהר האט נאך ניט. און ניט פער־לאנגט איהר בלויז חיונה, נור איהר ווילט אויך אז גאט זאל אייך פאראוים געבען מותרות, איבעריגע זאכען, וואם זיינען ניט נויטיג, אויף שפעטערע יאהרען, וואם זיינען אפשר גאר ניט גרייט פאר אייך. און ניט גענוג וואם איהר לייסטעט איהם ניט דיענסט פאראוים פאר א שפעטערע צייט, בערעכענט איהר אפילו ניט ווי איהר האט פערנאכלעסיגט צו דיענען איהם פאר די חיונה וואם ער האט אייך גענעבען ביז איצט".

פיערטענס: דער וואס נעהמט ביי זיין חבר א משכון, טהוט ער דאס צו־ליעב דריי אורזאכען: אויס מורא טאמער וועט יענער פערלירימט ווערען און ער וועט ניט קענען בעצאהלען; אויס מורא טאמער וועט ער ניט וועלען בעצאהלען, אז אויס מורא טאמער וועט יענער שטארבען אדער ער וועט אווענק אין א דרך רחוקה און ער וועט איהם ניט קענען געפינען. איז דער משכון ביי מענשען א בעוואהרעניש געגען די אלע זאכען. וועז אבער מענשען וואלטען געהאט בטחון איינע אויף די אנדערע; וועז זיי וואלטען זיכער געווען, אז קיינע פון די דריי זאכען וועט ניט פאסירען, וואלט אהן ספק געווען א שאנדע פאר זיי צו נעהמען א משכון. ביים בורא יתברך זיינען די דריי זאכען געווים ניט שייך, דעריבער איז א נעוויסע שאנדע, אז מען זאל פון איהם פערלאנגען א משכון.

פינפטענס: דער וואס נעהמט ביי איינעם א משכון פאר א חוב, בערוהיגט ער זיך דערמיט, ווייל ער האפט אז דורכ'ן משכון וועט ער שוין דעם חוב אויפמאהנען און וועט הנאה האבען פון דעם געלד אדער פון דעם וואס ער וועט קויפען פאר'ן געלד. אבער דער וואס דענקט, אז וועז גאט וועט איהם געבען א משכון, וועז ער וועט איהם פארויס געבען ענוג עם זאל קלעקען אויף שפעטער אויך, וועט ער שוין רוהיג זיין און דיענען גאט — דער וואס דענקט אזוי, איז פאלש און אזא מיינונג איז א טעות, ווייל ער איז דאך נאך אלעמען ניט זיכער אז דאס געלד וועט פערבלייבען ביי איהם. אפשר וועט טרעפען א סבה וואס וועט איהם אפשיידען פון די געלד אדער דאס געלד פון איהם. און די וואס טענה'ן, אז וועז זיי וועלען רייך זיין און זיין פערזארגט אויף שפעטער, וועלען שוין לעבען רוהיג, איז דאס א ליגען און א נארישקייט. עס קען נאר זיין, אז דוקא די רייכטהום וועט זיי בעאונרוהיגען און פערשאפען זארגען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין פרקי אבות: "מרבה נכסים מרבה דאגה" — דער וואס האט מעהר רייכטהום, האט מעהר דאגה.

זעקסטענס: וועז דער, וואס נעמט פון זיין חבר א משכון, וואלט געוואוסט אז יענער וועט איהם בעצאהלען דעם חוב פאר דער צייט און וועט איהם נאך געבען נאך אמאל אזוי פיעל דערפאר וואס ער האט איהם געווארט — וועז ער זאל דאס וויסען, וואלט ער ביי איהם קיין משכון פאר קיין פאל ניט ענענומען. און דער בעשעפער, וואס מיר ווייסען זיינע שטענדיגע טובות מיט אונז, און ווי ער צאהלט פאר גוטע מעשים מיט אזא געצאהלט וואס מען קען זיך ניט פארשטעלען, ארויסגעבען אין ווערטער — אודאי ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה: „עין לא ראתה אלהים זולתך, יעשה למחכי לו" — אזעל־כעס וואס קיינער אויסער גאט האט ניט געזעהן וועט ער טהאן צו די צדיקים וואס האפען צו איהם, איז געווים א גרויסע חרפה צו פערלאנגען פון איהם א משכון.

זיבעענטענס: דער וואס נעהמט ביי זיין חבר א משכון, נעהמט ער דאס ניט סיידען וועז ער קען יענעם געבען די געלד אדער די סחורה פאר'ן משכון; אבער דער וואס ווייל פון גאט א משכון, דער וואס פערלאנגט פון איהם טובות אין פאראוים, איז דאך ניט זיכער אויב ער וועט קענען געבען צו גאט דאס וואס ער דארף איהם געבען אויפ'ן משכון. ער איז דאך אפילו ניט זיכער אויב ער וועט איהם קענען אפצאהלען אלטע חובות, א פשיטא שוין נייע. וואס־רום דער מענש, וועז אפילו ער איז א צדיק, צאהלט ניט אף גאט זיינע חובות

אהן די הילף פון איהם, פון גאט. אזוי ווי א געוויסער חסיד האט געזאגט אין זיינע לויב געזאנגען צו גאט: אפילו דער קלוגער וואס וויסט און פערשטעהט דיך, קען זיך אויף ניט בעריהמען מיט זיינע גוטע מעשים, נור מיט דיין הילפיגען נאמען און רחמנות, וואס דו האסט בעווען זיין הארץ צו ווייסען דיין גרויסקייט. ווארום נור מיט דיר, מיט דיין הילף, קענען אידישע קינדער זיין צדיקים און זיך בעריהמען אוין זאגען: "באלהים הללנו כל היום" — מיט גאט בעריהמען מיר זיך א גאנצען טאג.

פרק י'

און ווייל מיר האבען אין דיעזען שער פאלקאם ארויסגעזאגט דאס, וואס האט געדארפט געזאגט ווערען אין ענין פון בטחון לויט אונזער בעגריפע, איז איצט אין פלאץ צו ערקלעהרען דיא אורזאכען, וואס מאכען קאליע, וואס פער־דארבען דעם בטחון אין גאט. ערשטענס, ווילען מיר זאגען, אז די אלע זאכען וואס פערדארבען די לעהרען פון די פריהעריגע שערים, ווי עס איז דארט געזאגט געווארען, פערדארבען אויך דעם בטחון. עס זיינען אבער דא נאך זאכען, וואס ווענדען אפ דעם מענשען פון בטחון, פון פערלאזען זיך אויף גאט אדער האבען צוטרויען אין איהם.

די נארישקייט, די אונווויסענהייט אין דעם ענין פון בעשעפער און זיינע גוטע מדות, איז איינס פון די הויפט פאקטארען, וואס וועגדען אפ דעם מענ־שען פון בטחון. ווארום דער מענש, וואס פערשטעהט ניט ווי דער בעשעפער איז א בעל רחמנות אויף זיינע בעשעפענישען און ווי ער בעגעהט זיך מיט זיי, ווי ער גיט אויף זיי אכטונג, ווי ער געוועלטיגט איבער זיי און ווי אלע זיינען אנגעקניפט אן איהם — דער וואס האט אין דעם קיין ידיעה ניט, לעבט ניט רוהיג און פערלאזט זיך ניט אויף איהם, אויף גאט.

נאך א זאך נעהמט פון מענשען צווויק דעם בטחון: די אונווויסענהייט אין דער תורה, אין וועלכע גאט האט אנגעזאגט, אז מען זאל זיך אויף איהם פערלאזען. דער וואס לערנט ניט, וויים דאס ניט, און פאלגליך איז ער ניט קיין בעל בטחון.

עס איז דא נאך א זאך, וואס מאכט קאליע אדער פערדארבט די גוטע מדה פון בטחון. דאס איז דעם מענשענ'ס גייגונג צו די נאהענטע סבות, וואס ער זעהט מיט זיינע אויגען. וען איינער זעהט, צום ביישפיעל, אז די אדער יענע בעשעפטיגונג ברייגט איהם גוטע פראפיטען, איז ער זיך אויף דעם סומך, הענגט ער אן אז דאס איז מאקי די הויפט אורזאך, וואס ברייגט איהם די פערדיענסטען. ער וויים אבער ניט, אז סבות אדער אורזאכען וואס פיהרען צו עפעם, איז וואס זיי זיינען נעהענטער אלס שוואכער זיינען זיי, און וואס זיי זיינען וויייטער, אלץ מעהר האבען זיי די מאכט צו שאפען גוטעם אדער שלעכטעם, פראפיטען אדער שאדען. די לעצטע זיינען מעהר אנזיכטיג ווי די ערשטע, אבער דער כח ליגט מעהר אין די ערשטע. צום ביישפיעל: א קעניג ווייל בעשטראפען זיינעם א קנעכט אדער אן אונטערטהאן, גיט ער וועגען דעם א בעפעהל צום שני למלך, צום וויצע־קעניג. דער וויצע־קעניג גיט עס איבער, לאמיר זאגען, צום גובערנאטאר, דער גובערנאטאר צו א ניעדעריגערען בא־

אמטען, דער ניערעריגער בעאמטער — נאָך צו א ניעדעריגערען, ביז עס קומט אָן צו א פּאָליציימאן, וועלכער פיהרט דורך די שטראָסע און שמייסט, לאָמיר זאָגען, דעם בעשטראפטען מיט ריטער. זיינען די ריטער, הייסט עס, די לעצטע סבה פון דעם בעשטראפטענס ליידען, אבער זיי, די ריטער, קענען נאר ניט פערלייכטערען אָדער ערגער מאכען דעם באשטראָפטען. געהענדיג אבער צוריק צום פּאָליציימאן, יענער קען געבען שטארקערע שמיץ און שוואכערע. דער בעאמטער איבער'ן פּאָליציימאן קען אָנזאָגען וואָס פּאר א שמיץ דער מאן זאָל קריגען. נאָך א העכערער בעאמטער קען פּאר'ן מאן טהאָן מעהר צו גוטען אדער צו שלעכטען. דער גובערנאטאר, לאָמיר זאָגען, קען טהאָן נאָך מעהר; דער שני למלך—נאָך מעהר. אבער דער סאמע ערשטער, דער קעניג, קען איהם אין גאנצען מוחל זיין און בעפרייען פון וועלכע עס איז שטראָף. דערפון זעהט מען בעשיינפערליך, אז וואָס וויטער די סבה איז פון דעם וואָס געניסט פון איהר, אלץ מעכטיגער איז זי, און וואס נעהענטער—אלץ וויניגער האָט זי ביכולת צו מאכען ערגער אדער בעסער. און אזוי ווי דער בעשעפער איז דאָך דער אנפאנג פון אלע סבות, דער ערשטער וואס דורך זיין וויללען ענטוויקלען זיך פאסירונגען און געשעהענישען, און ער איז דער וויטעסטער פון דעם וואָס גענייסט דורך דער סבה, דעריבער דארף מען זיך פערלאזען אויף איהם און זיין מאכט, אז ער קען מאכען בעסער אדער ערגער.

דער כלל איז, אז וואס מעהר א מענש וויים און פערשטעהט די גאָטהייט, און וואָס מעהר ער האָט אמונה אין גאָט'ס הנהגה, זיין פיהרערשאפט און זיין השגחה איבער דעם וואָהלזיין פון מענשען, אלץ א גרעסערער בעל בטחון אין ער.

און מיר וועלען נעמען א ראיה פון א קינד. באלד פון אנפאנג אז א קינד קומט אויף דער וועלט, פערלאָזט זיך עס בלויז אויף די ברוסט פון זיין מוטער, פון וועלכע עס זויגט און ערנעהרט זיך. קיין אנדערע השגות האָט דאס עופה'לע ניט. וועז דאס קינד ווערט מעהר ענטוויקעלט און קריעגט מעהר שכל, פערשטעהט עס און בעגרייפט דער מוטער'ס השגחה און פערלאָזט זיך שוין אויף דער מוטער. שפעטער צו, וועז דאס קינד ווערט נאָך מעהר מענש און פערשטעהט אז דער פאטער שפייזט אי איהם, אי דער מוטער, קריעגט עס בטחון אויפ'ן פאָטער. נאָך שפעטער, וועז א קינד ווערט א פאָלקאָמענער מענש און זוכט שוין אליין חיונה דורך ארבייט אדער האנדעל, פערלאָזט ער זיך אויף זיינע קרעפטען אדער פעהיגקייטען, אז זיי וועלען זיין זיינע שפייזער. דאָס איז צוליעב דעם, ווייל ער וויים ניט און פערשטעהט ניט די טובות, וואָס גאָט האָט מיט איהם די גאנצע צייט געטהאָן און בעגרייפט ניט, אז ביז ער איז געווארען א פאָלקאָמענער מענש איז ער געשפייזט און פערזארגט ער וואָרען מיט אלעם דורך דעם רצון פון גאָט. א געוויסער חסיד דערצעהלט, אז ער האָט געהאט א שכן א שרייבער, וואס האָט זיך מפרנס געווען פון שרייבען. איינמאל האָט דער חסיד געפרעגט זיין שכן: ווי געהט עס איהם אין פרנסה? און יענער האָט געענטפערט: „כל זמן מיין האנד איז גאנץ, געהט עס מיר גוט". אין אבענד האָט פאסירט א סבה און מען האָט דעם שרייבער ארונטערגענומען די האנד און ער האָט שוין מעהר ניט געשריבען זיין גאנ-

צען לעבען. דאָס איז ער געשטראפט געווארען דערפאר וואס ער האָט זיך פערלאָזט אויף זיין האנד, ניט אויף גאָט.

און וועז ער ציהט זיין חיונה פון אנדערע; וועז ער ארבייט פאר אי־ מיצען און פערדיענט זיינע הצטרכות, פערלאָזט ער זיך אויף זיי, אויף זיינע ברויט־געבער. און וועז ער קריעגט מעהר פערשטאַנד און זעהט איין, אז זיי, יענע, ביי וועמען ער פערדינט זיין חיונה, זיינען אליין פעהלערהאפט אין כחות צו בעזארגען זיי אליין און מוזען אויך אנקומען צו גאָט'ס הילף, וועזט ער שוין א שטיקעל בעל בטחון און פארלאָזט זיך אויף גאָט אין זאכען וואס ער האָט ניט ביכולת צו טהאָן אליין, ווי למשל, וועז מען דארף האָבען רעגען; וועז מען פאָהרט אויפ'ן ים אדער אין מדבריות און עס איז ניטא קיין וואסער צום טרינקען; וועז עס קומט א פערפלייצונג אדער עס וועזט א מגפה און אנדערע זאכען, וואס מען מוז זיך פערלאָזען אויף גאָט'ס גזירה און זיין הילף און דער מענש קען זיך פאר קיין פאַל אליין ניט העלפען. און וועז זיין שכל וועזט מעהר געשליפען, וועזט ער א גרעסערער בעל בטחון און פאַרלאָזט זיך שוין אויף גאָט אפילו אין זאכען און ענינים, וואס ער אליין האָט א שטיקעל ברירה צו טהאָן ווי ער דענקט אז עס איז פאר איהם בעסער. וועז זיין בע־ שעפטיגונג, למשל, איז א געפעהרליכע און א שווערע, גיט ער דאָס אויף און האָט בטחון אין גאָט, אז ער וועט איהם צושיקען א לייכטערע און בעסערע פרנסה. און וועז ער וועזט נאָך א גרעסערער בעל שכל און אנערקענט גאָט'ס וועגען, וועזט ער נאָך א גרעסערער בעל בטחון און פערלאָזט זיך אויף גאָט אין אלע זאכען, סאי וועז זיין בעשעפטיגונג אין א שווערע און סאי זי איז א לייכטע. און וואס ער זאל ניט טהאָן פאר זיין חיונה, איז אלץ זיין ציעל צו דיענען גאָט און היטען זיינע געבאָטען.

און וועז זיין שכל שטייגט נאָך העכער מיט גאָט'ס געגאדען, נעהמט ער אָן אלעם פאר גוטעם. ווי גאָט פיהרט מיט איהם איז ער צופרידען אין האַרצען, מיט זיינע געפיהלען און מיט זיינע אויסווייניגסטע חושים, אין די עפענטליכקייט און פערבארגענהייט. און ער פרעהט זיך מיט אלעם וואס גאָט טהוט מיט איהם. טויט און לעבען, אריכקייט און רייכקייט, געזונדהייט און קראנקהייט נעהמט ער אָן פאר ליעב, און ער האָט קיין לוסט אויסער צו דעם וואָס גאָט ניט איהם און ווייל ניט קיין זאך אויסער דאָס, וואס דער בעשעפער וויל, און ער גיט זיך איבער אין גאַנצען מיט לייב און זעלע צו גאָט און זיין משפט. און איין מלאכה אָדער מסחר האָט ביי איהם קיין פאַרצוג פון אָן אנדערע און ער בייט ניט זיין פרנסה, ווייל ער וויים, אז גאָט קען איהם שפייזען פון זיין בישעפטיגונג אזוי גוט ווי פון אָן אנדערע, אזוי ווי א בעל בטחון האָט אמאל געזאגט: „איך האָב זיך קיינמאל ניט פערנומען מיט א בעשעפטיגונג פאר מיין חיונה און חשק געהאט צו אָן אנדערע".

און שטייגט ער נאָך העכער אין שכל און וויים און פערשטעהט דעם צוועק צוליעב וואס ער איז בעשאפען געווארען און געקומען אויף דער וועלט וואָס איז ניט קיין אייביגקייט, און ער אנערקענט די מעלות פון אָן אנדער וועלט, אָן אייביג עקזיסטירענדע וועלט, וואוהין ער וועט סוף כל סוף קומען, פערהאַסט ער דיעזע וועלט מיט איהרע תענוגים און ער אנטלויפט מיט זיינע געדאנקען, מיט לייב און לעבען צו גאָט, און אין איינזאמקייט, אפגעזונדערט

פון דער וועלט, שעפט ער פערגעניגען האבענדיג אין זינען דעם בעשעפער, און ער קען גאר ניט פערשטעהן, ווי אזוי מען טראכט ניט וועגען גאט'ס גרויסקייט. און וועו ער איז ניט איינזאם און נעפינט זיך אין געזעלשאפט פון מענשען, האט ער ניט קיין לוסט נור צו גאט'ס ווילען און וויל ניט מעהר ווי דאס וואס גאט בעשערט איהם. און זיין הארץ און זיינע געדאנקען זיינען אזוי פערנומען מיט דער שמחה פון ליעב האבען גאט, אז עס פערבלייבט ביי איהם קיין פלאץ צו פרעהען זיך מיט וועלטליכע פרייד, און זיין פרייד איז גרעסער אפילו פון די פרייד פון צדיקים, וואס פרעהען זיך אויף דער וועלט מיט די עולם הבא וואס זיי וועלען קריגען. דיעזע מדרגה איז די העכסטע וואס א בעל בטחון קען דערגרייכען. צו אזא הויכע מדרגה קומען נביאים און חסידים און די אמת ריין געליעבטע פון גאט. אזוי ווערט געזאגט אין ישעיה: „אף אורח משפטך ה' קוינוך, לשמך ולזכרך תאות נפש" — אפילו וועו דו גאט בענעהמסט זיך מיט אונז מיט משפט, האפען מיר צו דיר, צו דיין נאמען און אנדענקען גלוסט די נשמה. אדער אין תהלים איז דא א פסוק: „צמאה נפשי לאלהים חי" — מיין נשמה דורשט צום לעבעדיגען גאט.

דאס זיינען צוהן מדרגות אדער שטופען, וואס דער ריכטיגער בעל בטחון דערגרייכט צו זיי אלע, אפילו קיין איינציגע פעהלט ניט. און אנטקעגען די צוהן מדרגות, וואס זיינען אויבען אויסגערעכענט, אז דער בעל בטחון געהט אלץ העכער און העכער ביז ער דערגרייכט די סאמע לעצטע, ווערט דער זינען פון בטחון אין לשון הקודש אויסגעדריקט אין צוהן בעזונדערע ווערטער: מבטח, משען, תקוה, מחסה, תוחלת, הכוי, סמיכה, שבר, מסעד און כסל.

און גאט זאל אונז מיט זיין גענאד העלפען, אז מיר זאלען זיין פון די וואס פערלאזען זיך אויף איהם און גיבען זיך איבער צום שיקזאל וואס ער בעשטימט אי אין די עפענטליכקייט און אי אין פערבארגענהייט, אמן.

סוף פון שער הבטחון

שער החמישי.

שער יחוד המעשה

דער טחוער פון אייניגען טהאָטען די לעהרע פון טהאָן אַלעם פון גאָט'ס וועגען.

פּרק א'

האָט דער מחבר געזאגט:

וויל מיר האָבען אין פאריגען מאמר גערעדט וועגען דעם ענין פון בטחון, פון פערלאָזען זיך אויף השי"ת, האָבען מיר איינגעזעהן, אז עס איז אין פלאָץ דאָ צו ערקלעהרען די אופנים, ווי אזוי א מענש איז מחויב צו אייניגען, צו קאָנצענטרירען אלע טהאָטען פון גאָט'ס דיענסט בלויז צו גאָט, ניט האָבענדיג דערבייַ קיינע זייטיגע כוונות אדער אבזיכטען. יחוד המעשה, דאס אייניגען די מחשבות פון טהאָטען בלויז לשם שמים, רייניגט די געדאנקען און די הערצער פון צוזאמענמישען געטליכעם מיט מענשליכעם, א צוזאמענמישונג וואס פערדאָרבט די אמת'ע עבודת אלהים. די מדה פון יחוד המעשה וועגדט אָפּ פון זוכען אויסצופיינען זיך פאר מענשען, וואס דאס ברייגגט צו חניפה. א שלעכטע מדה, פון וועלכען מען דארף זיך אויסהיטען, אזוי ווי אליהוא האָט געזאָגט אין איוב: „לא אשא פני איש ואל אדם לא אכנה" — איך וועל ניט שוינען קיין מענשען און זיך צו קיין מענשען ניט שמייכלען.

און מיר דארפען איצט ערקלערען זעקס פונקטען, וואס האָבען צו טהאָן מיט יחוד המעשה. ערשטענס, וואָס איז דאס אועלכעם; צווייטענס, ווי אזוי קען מען דאס דורכפיהרען; דריטענס, וועלכע טהאָטען מוזען האָבען יחוד המעשה; פיערטענס, וואס זיינען די זאכען, וואס פערדראבען די דאָזיגע גוטע מדה; פינפטענס, ווי אזוי מען קען בעזייטיגען יענע זאכען אזוי, אז אלעס וואָס דער מענש טהוט זאָל זיין מיט א רייגע כוגה פון גאָטס וועגען, און זעקסטענס, ווי אזוי א מענש זאל קענען געווועלטיגען איבער זייגע געדאנקען, און זיי קאָנטראָלירען, אז זיי זאלען ניט אראָפגעהן אָן א זייט.

יחוד המעשה מיינט אין קורצען: אז די כוגה, די אבזיכט פון א מענשען מעשים, וואס ער טהוט פון גאָטס וועגען, דאס הייסט, וועו ער איז מקים מצוות, סאי אזועלכע וואָס ער טהוט אָפּען, סאי אזועלכע וואָס ער טהוט פערבארגענערהייד, ניט בפרהסיא, זאלען זיין בלויז לשם שמים, מיט דער אייניגער כוגה צו ממלא זיין גאט'ס רצון, אבער ניט אין זיגען האָבען צו פרידענצושטעלען מענשען, זיך אליין אדער אנדערע.

און ווי אזוי קומט מען צו אזא מדרגה אז מען זאל אין זיגען האָבען בלויז גאָט? זיינען דאָ צעהן זאכען, וואס וועו זיי וועלען זיין איינגעפלאנצט אין

מענשען'ס הארצען און עס וועט ביי איהם קלאָהר זיין אז זיי זיינען די הויפט יסודות פון גאַטס דיענסט, דעמאָלט וועט ער אלעם טהאָן פון גאַטס וועגען, וועט קיינעם ניט אין זינען האָבען, וועט צו קיינעם ניט האָפען און וואס ער וועט טהאָן, וועט זיין כונה אלץ זיין לשם שמים, צו ערפילען דעם רצון פון השי"ת. דאס זיינען די צעהן זאכען:

די אמונה און איבערצייגונג אין אחדות הבורא, אז דער בעשעפער איז איינער, ווי עס איז ערקלערט געווארען אין אנפאנג פון מיין ספר.

די פרוף, די איבערצייגונג אין די טובות, וואָס גאָט טהוט מיט אונז שטענדיג, ווי עס איז ערקלערט אין צווייטען שער, שער הבחינה.

דאס נעהמען אויף זיך די עבודת הבורא, דאס אפגעבען זיך מיט דיענען דעם בעשעפער, ווי עס איז ערקלעהרט אין דריטען שער.

האָבען ריינעם בטחון אין גאָט, אין בעשעפער, ניט אין בעשאפענע.

די אמונה, אז גוטעם און שלעכטעם, פראפיטען און שאדענם זיינען ניט אין די הענד פון וועלכעם עס איז בעשאפענעם און קיין בעשאפענעם וועזען קען גארניט טהאָן אהן דעם רשות פון בעשעפער.

דאס ניט אכטען אויב מענשען וועלען איהם לויבען אדער שענדען און עס זאל ביי איהם זיין אלץ איינס, אויב ער וועט האָבען כבוד אדער אום־כבוד.

ניט וועלען אויספיינען זיך פאר לויטען.

ניט אין זינען האָבען קיינע וועלטליכע זאכען בעת מען איז זיך עוסק אין ענינים פון עולם הבא.

מורא האָבען פאר גאָט און שעהמען זיך פאר איהם.

און זיך בעראטהען מיט'ן שכל בעת דער יצר הרע גיט אריין א געדאנק צו זינדיגען, און פאלגען דעם שכל, ניט דעם יצר הרע.

אז א מענש האָט אין זיך די דאזיגע צעהן מדות, קומט ער במילא צו יחוד המעשה און אלעם וואס ער טהוט איז בלויז לשם שמים.

עס זיינען אבער דא זאכען, וואס ביי זיי איז ניט שייך קיין יחוד המעשה, וויל דער יחוד המעשה מוז במילא זיין. א מענש דארף אייניגען זיינע מחשבות פון גאָטס וועגען אין טהאָטען, וואס ער טהוט מיט זיינע גליעדער און עס קען ניט זיין, אז קיינער זאל דערפון ניט וויסען, ווי למשל, לערנען, תפלה טהאָן, צדקה געבען, די מצוות פון תפלין, סוכה, מזוזה און דאס גלייכען. אין אזעלכע מצוות, קען דאך זיין אז א מענש זאל מכון זיין ניט בלויז פון גאָטס וועגען, נור כדי מען זאל איהם דערפאר האָלטען פאר א פרומען און צוטהיילען איהם כבוד. דעריבער מוז ער דערבי האָבען יחוד המעשה; דעריבער דארף ער דערבי קאָנצענטרירען זיינע מחשבות בלויז לשם שמים. אבער ביי חובות הלבבות, די מצוות וואס מען טהוט מיט'ן הארצען, ווי אמונה אין גאָט'ס איינהייט און דאס גלייכען, איז דאָך ניט שייך, אז מען זאל דערמיט אויסען זיין כבוד, לויב געזאנג פון מענשען, אדער מען זאל דערפאר וועלען עטוואָס אנדערש געניסען פון וועמען עס איז, וויל מענשען וויסען דאָך ניט, וואָס ביי אימיצען אין הארצען טהוט זיך, און די כונה פון איינעם, וואס איז מקים חובות הלבבות איז נור פאר דעם, וואס קומט און זעהט זיינע מחשבות, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ירמיה: „אני ה'

חוקר לב" — איך גאָט פֿאָרש דעם מענשענ'ס האַרץ, אָדער ווי די תורה זאָגט: „הנסתרות לה' אלהינו" — דאָס פערבאָרגענע איז נור צו גאָט אונזער גאָט.

און וואָס בריינגט א מענשען צו פערדאַרבען די מדה פון יחוד המעשה? וואָס טרייבט איהם דערצו, אז ער זאָל ניט איניגען זיינע טהאַטען פון גאָטס וועגען? זיינען דאָ דריי פאַקטאָרען, וואס פיהרען דעם מענשען אַראָפּ פון דער דאָזיגער גוטער מדה: ערשטענס, וועז ער פערשטעהט ניט גאָט און די טובות וואָס ער געניסט פון איהם; צווייטענס, זיין ניט פערשטעהן גאָט'ס געבאָטען און זיינע לעהרען; דריטענס, דאָס וואס דער יצר הרע פערפיהרט דעם מענשען און מאכט איהם די עולם הזה בעליעבט און פון עולם הבא דערווייטערט ער איהם.

וואַרום דער וואס קען ניט זיין האַרר און פֿארשטעהט ניט זיין מאכט, דיענט ער איהם ניט מיט'ן גאנצען האַרצען. א דיענער איז טריי זיין ווירטה נור דאמאלט וועז ער וויים איהם און פערשטעהט, אז ער קען איהם טהאָן אי גוטעס, אי שלעכטעס. און אויב דער, וואָס האָט קיין באַגריפֿ וועגען גאָט טהוט אפילו אזעלכעס וואס אנבאלאנגט צו גאָט'ס דיענסט, טהוט ער דאס ענטוועדער אויס מורא פאר מענשען אדער וויל ער האָבּט צו געניסען דער־פאר עטוואס פון מענשען. קומט דאך אויס, אז ער דיענט מענשען, ניט דעם וואָס האָט זיי באשאפען.

און פון וואַנען קומט עס, וואס מנעשען דיענען צו שטערען און פֿלאַנעטען אדער אנדערע עבודה זרות? אויך דערפון וואס זיי זיינען אומוויסענד און בעגריפען ניט וואס דער בעשעפער איז. און דער וואס דיענט צו שטערען און פֿלאַנעטען איז אין פיער פרטים בעסער ווי דער וואס דיענט גאָט פון לייטענס וועגען. ערשטענס, דער עובר כוכבים האָט ניט קיין תורת און קיין נביא האָט איהם ניט ערקלעהרט די גאָטהייט מיט אותות ומופתים. דעריבער איז ער פער־בליבען אומוויסענד און מען קען איהם ניט בעשולדיגען. צום חנף אבער, צום פאַלשען מענשען, וואס ווייס אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט און ער דיענט איהם פון לייטענס וועגען, איז דאָך דאָ א גערעכטע טענה: דו האָסט דאָך אויף זיך געזומען צו דיענען גאָט, און דו ביזט דאָך געווארענט געווארען ניט צו דיענען קיינעם אויסער איהם, טאָ וואַרום דיענסטו צו מענשען? צווויי־טענס, דיענט ניט דער שטערען דיענער צו אזא וועזען, וואס איז דערוויעדער דעם בעשעפער. די זון, די לבנה און די שטערען זינדיגען דאָך ניט; אבער דער וואס טהוט מצוות פון מענשען'ס וועגען, טהוט ער דאס פאר אלע פארטען מענשען, סאי פאר פרומע, סאי פאר זינדיגע, אבי נור ער קען האָפען צו געני־סען פון זיי עטוואס. דריטענס, דער עובד כוכבים דיענט נור איין זאך וואס ער מאכט פאר זיין אפגאָט; דער חנף אבער דיענט א סך. ער ווייל זיך אויספייגען פאר אלעמען, און עס איז גאר קיין שיעור ניט צו זיינע גערייני־טע. פיערטענס, דער עובד כוכבים בעהאלט זיך ניט. ער דיענט זיין אָפּ־גאָט אפען און לייט זעהען און וויסען אז ער איז א כופר, א לייקענער אין גאָט, און מען היט זיך פאר איהם. דער אבער, וואָס דיענט כלומר'שט גאָט און זיין כונה איז צו געפעלען וועלען מענשען און האָבען דערפון נוצען, וויים דאָך קיינער ניט וואס ביי איהם אין האַרצען טהוט זיך. מען נעהמט איהם אָן פאר א פרומען, פאר א גאָטספֿארכטיגען, און מען היט זיך פאר איהם ניט,

און מען געטרויט איהם, כאטש ער איז פעהיג אימיצען שלעכטס צו טהאן פון זיין טובה וועגען. און דאס איז די ערגסטע זאך אין דער וועלט. אזא מענש ווערט אין לשון הקודש אנגערופען: חנף, יהיר און מפתה — פאל־שער, בעל גאוה און פערפיהרער.

און דער וואס פערשטעהט ניט גאט'ס תורה און מצוות, דער וואס האט ניט געלערענט, קען ניט זיין אז זיינע טהאטען זאלען זיין געאייניגט בלויז לשם שמים. אפילו וועז ער טהוט א מצוה, איז דאס אויך ניט פון גאטס וועגען. וואהרום וויבאלד ער איז אומוויסענד און ער וויים גארניט וואס פאר א מצוות א מענש דארף טהאן, וויים ער דאך נעווים ניט ווי אזוי, אויף וואס פאר אן ארט א מצוה דארף געטהאן ווערען. דער וואס האט ניט געלערענט, איז אפילו אויב ער וויים און פערשטעהט אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט און ער אנערקענט די טובות וואס ער טהוט מיט איהם, קען ער אליין ניט זיין קיין אמת'ער עובד ה' און טהאן גוטעם בלויז לשם שמים, ווייל עס איז דאך ביי איהם גארניט זיכער וואס מען דארף טהאן פון גאטס וועגען און וואס ניט. ער וויים דאך ניט וועלכע מעשים עס וועלען איהם פארשאפען שכר און פאר וועלכע ער וועט געשטראפט ווערען. פאלגליך, איז אויב ער טהוט עפעס א גוטע זאך, טהוט ער דאס פון מענשען'ס וועגען.

דער דריטער פאקטאר וואס פיהרט ארא דעם מענשען פון דער מדה פון יחוד המעשה, איז, ווי מיר האבען פריהער געזאגט, דער יצר הרע, וועל־כער האט צוויי וועגען ווי אזוי דורכצופיהרען דאס. ערשטענס, ניט ער דעם מענשען אריין אזעלכע מחשבות, וואס מאכען איהם צווייפלען, וואס וואהרען איהם אריין אין ספק אין די וואהרהייט פון דער תורה און די נביאים. דער־מיט פערטומעלט ער איהם אין דער גאנצער אמונה און ער הויבט אן צווייפ־לען אין גאטהייט. במילא קומט עס שוין דערצו, אז אפילו וועז ער טהוט א מצוה, איז דאס אויך ניט ווי עס דארף זיין פאלקאם לשם שמים.

צווייטענס, קומט דער יצר הרע צום מענשען מיט טענות און ראיות, אז דאס וואס ער לויפט און סטארעט זיך און בעמיהט זיך צו טהאן פאר גאט איז ניט קיין חוב, קיין מוז. דאס איז, זאגט ער איהם, אן אומזיסטע טרחה. א מענש דארף טהאן און זיך סטארען פאר דער וועלט און פאר די מענשהייט און עס ליגט אויף איהם קיין פליכט מטריח צו זיין זיך פון גאטס וועגען. און דורך די דאזיגע צווייי מיטעל פיהרט דער יצר הרע ארא דעם מענשען פון די געהעריגע, ריינע עבודת אלהים און וועגדעט איהם אף פון יחוד המעשה, פון אייניגען טהאטען בלויז פון גאטס וועגען.

פרק ב'

און איך וועל אייך דא געבען ביישפיעלע ווי אזוי דער יצר הרע פיהרט ארא פון גלייכען וועג, כדי מענשען זאלען וויסען ווי אזוי צו היטען זיך פאר איהם און זייערע הערצער זאלען זיין גאנץ מיט גאט. איך קען ניט אויסרעכענען די אלע מיטעל וואס דער יצר הרע וועגדט אן אויף מענשען צו מאכען איהם זינדיגען; אבער פון די ביישפיעלע וואס איך וועל געבען, קען מען שוין פער־שטעהן די אנדערע, אזוי ווי דער חכם, שלמה המלך, האט געזאגט אין משלי:

"ישמע חכם ויוסף לקח" — דער קלוגער מענש זאל הערען א ביסעל און ער וועט לערנען א סך.

צוערשט וועל איך זאגען: מענש, דו דארפסט וויסען, אז דער גרעסטער שונא וואס דו האסט אויף דער וועלט, איז דיין יצר הרע, וואס איז אריינגע־מישט אין דיינע כחות, אין דיין גייסטיגע נאטור און איז א שותף אין דיינע חושים, אין דיינע געפיהלען, די קערפערליכע און די גייסטיגע, און געווען־טיגט איבער דיינע זיטען און סודות וואס דו האלסט בעהאלטען אין דיין הארצען. ער איז דיין ראטה־געבער אין אלע דיינע בעווענונגען, עפענטליכע און פערבאָרגענע. דו מיינסט, אז דו טהוסט און פיהרסט דורך זאכען נאר דיין ווילען, אין אמת'ען אבער איז דאס נאר דער ווילען פון יצר הרע, וועלכער לויערט אויף דיינע טריט. דו שלאפסט פאר איהם, אבער ער שלאפט ניט פאר דיר. דו, הייסט עס, היטסט זיך ניט פאר איהם, אבער ער האלט שטענדיג אן אויג אויף דיר צו בייזען. ער בעקלידט זיך פון דיינטוועגען אין פרייַנדליכע און ליעבליכע קלייַדער און פוצט זיך אויס אין ציערונג פון ליעבשאפט. ער געהט אריין אין כלל פון דיינע אנפערטרויטע, עצה־געבער און בעסטע פרייַנד. ער ווינקט צו דיר ליעבליך און איז גרייט צו לויפען און טהאן פאר דיר אלעס וואס דו פערלאנגסט, אזוי ווייזט זיך דיר אויס; אין אמת'ען אבער וואַרפט ער אין דיר זיינע פיילען, שיסט דיר מיט קוילען וואס טויטען דיך, און זיין כונה איז אויסצוווּאַרצלען דיך פון דער לעבענס־וועלט.

און דעם יצר הרע'ס שטארקסטע וואפע צו בעקעמפפען דיך איז, דאס וואס ער בעשטרייט דיינע פערבאָרגענהייטען, דיינע גוטע מחשבות און ער סטארעט זיך אריינצוגעבען אין דיין הארצען ספקות איבער וואהרהייטען און מאכען דיר צווייפלען אין זאכען וואס דו וויסט קלאָהר. ער צומישט דיינע רעיונות און פערטומעלט דיך מיט פאלשע טענות, כדי דו זאלסט ניט וויסען וואס עס איז גוט פאר דיר און וועלכע א צווייפלער אין געוויסהייטען וואס אנבעלאנגען דיין תורה און אמונה. איז אויב דו וועסט זיך פאר איהם היטען און דו וועסט שיקען שלוחים פון דיין שכל, דו וועסט, הייסט עס, אנווענדען דיין שכל מלחמה צו האלטען מיט איהם, וועלען דעם יצר־הרע'ס פיילען דיר ניט שאדען און דו וועסט מיט גאט'ס הילף נצוח וועלען. אויב אבער דו וועסט ניט אנפיהרען קיין קאמפף געגען איהם און דו וועסט זיך פערלאזען אויף איהם און פאלגען זיינע עצות, דאן וועט ער דיך ניט אפלאזען ביז ער וועט דיר מאכען צו פערליערען ביידע וועלטען און וועט דיך אויסווּאַרצלען פון ביידע וואהנונגען, דא אויף דער וועלט לעולם הבא. אזוי ווי עס וועלט געזאגט אין משלי, ביי איין צוויג פון זיינע צווייגען אדער איין סאלדאט פון זיינע סאלדאטען, דאס הייסט: ביי איין עבירה וואס דער יצר הרע ברייַנגט צו דעם — ביי אן אשה זונה, אן אויסגעלאַ־סענע פרוי: "כי רבים חללים הפילה דרכי שאול ביתה"—די אשה זונה מאכט פאלען פיעלע הרוגים און איהר הויז זיינען די וועגען צום גהינום. היינט אז פון איין חטא פערליירט מען ביידע וועלטען, טא ווי איז שוין פון א סך חטאים?

דעריבער זאלסטו, מענש, זיך ניט אפגעבען מיט אנדערע מלחמות, מיט אנ־דערע שטרייטען און נור שטרייטען מיט'ן יצר הרע. דו זאלסט ניט אנווענדען דיין שווערד אויף א שונא וואס איז ווייט פון דיר און שוידט זיך פון דיר ניט אפ. דו זאלסט ניט וואס איז שטענדיג מיט דיר און שוידט זיך פון דיר ניט אפ. דו זאלסט ניט

זוכען פריהער צו בעקעמפפען אזעלכען וואס ווי׳ל מיט דיר שטרייטען מיט דיין הסכמה און פערנאכלעסיגען צו בעקעמפפען אזא שונא וואס פרעגט ביי דיר ניט אויב דו ווילסט מיט איהם שטרייטען אדער ניט. מען דערצעהלט אויף א פרומען מענשען, וועלכער האט בעגעגנט לייטע, וואס זיינען צוריק געגאנגען פון א שוועכע מלחמה און מיט געטראגען א סך רויב וואס זיי האבען אוועקגענומען פון שונא. האט דער פרומער מאן צו זיי געזאגט: "איהר האט זיך איצט צוריק־געקעהרט פון א קליינע מלחמה, גרייט זיך צו צו א גרויסע מלחמה." האבען זיי איהם געפרעגט: "וואס פאר א גרויסע מלחמה?" האט ער זיי געענטפערט: "די מלחמה מיט׳ן יצר הרע און זיינע חילות.

און עם איז, ברידער, א וואונדער. יעדער שונא, וואס איהר האט, וועט איהר בעזיעגט איהם איין מאל און צוויי מאל, לאזט ער אייך צורוה און ווי׳ל שוין מעהר ניט שטרייטען מיט אייך, מחמת ער ווייסט, אז איהר זייט שטארקער און מעכטיגער פאר איהם און ער גיט אויף די האפנונג אז ער זאל אייך קענען מנצח זיין: דער יצר הרע אבער איז אנדערש. ער אכטעט ניט דערויף וועט איהר בעזיעגט איהם איין מאל אדער אפילו הונדערט מאל און ער פיהרט אלץ אן א מלחמה מיט אייך. ער לאזט אייך ניט אף פאר קיין פאל, סאי אויב ער איז דער זיעגער, סאי איהר זייט די זיעגער, און ער גיט קיינמאל ניט אויף די האפנונג, און כל זמן איהר לעבט אויף דער וועלט לויערט ער אלץ אויף אייך ארייצנוכא־פען אייך אין זיין נעץ, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט אין פרקי אבות: "אל תאמין בעצמך עד יום מותך" — דו מענש, זאלסט זיך אליין ניט גלויבען אז דו ביזט ריין פון זינד ביז דעם טאג פון דיין שטארבען, ווי׳ל ווי א מענש זאל האבען די אויבערהאנד אויף יצר הרע, איז ער אלץ ניט זיכער, אז דער יצר הרע וועט איהם פאלט ניט ברייגען צו זינד.

און ער לאזט ניט נאך די מינדסטע קלייניקייט, וואו ער האט נור א געלעגנהייט צו בעזיעגען דיך, כדי ער זאל נאכהער קענען מיט דיר אויספיהרען גרעסערע זאכען, כדי, הייסט עם, ער זאל דיך קענען ברייגען צו הארבערע עבירות. דעריבער דארפסטו זיך היטען פאר איהם און איהם גארניט נאכגעבען. אויב דער יצר הרע שטארקט זיך איבער דיר אדער אויב ער בעזיעגט דיך אין דאס קלענסטע, אין דאס מינדסטע, דארף דאס אין דיינע אויגען זיין גרוים, כדי דו זאלסט קריגען די אויבערהאנד איבער איהם און איהם קענען מנצח זיין אין גרעסערע זאכען. וואהרום אויב דו וועסט זיך צולאזען צו איהם מיט קליניקיי־טען, וועט ער שנעל קריגען לוסט צו דיר און וועט דיך פיהרען אין זומפ אלץ מעהר און מעהר. ער וועט אבער ניט קענען בעשטעהן צו בעשטרייטען דיך, וועז דו וועסט זיך שטעלען נעגען איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט: ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו" — דער יצר הרע האט לוסט צו דיר, אראפצופיהרען דיך פון גוטען וועג, אבער דו קענסט געווינטיגען איבער איהם. דעריבער זאלסטו זיך ניט אפשרעקען פאר זיינע רייד, כאטש זיינע חילות זיינען שטארק, און דו זאלסט פאר איהם קיין מורא האבען, כאטש ער האט א סך מיטעל ווי אזוי צו מאכען דעם מענשען זינדיגען. וואהרום זיין עיקר כונה, זיין הויפט אבזיכט איז צו פער׳אמת׳ן דעם שקר און זיין ציעל איז אוועקצושטעלען פאלשקייט אויף א שטארקערען באדען. ווי נאהענט איז אבער זיין מפלה און ווי געשווינד ער קען נארניט ווערען, וועז דו, מענש, וועסט פיהלען ווי שוואך ער איז, וועז דו ווילסט איהם נור בעקעמפפען.

שלמה המלך האָט עס אָפּגעמעלדט אין קהלת. ער זאָגט דאָרט: "עיר קטנה ואנשים בה מעט" — א קליינע שטאָדט מיט וועניג מענשען, דאָס מיינט ער דעם מענשען'ס קערפּער, זיינע גליעדער און אייגענשאפטען, וואָס זיינען ניט פּיעל נעגען די שטרעבונגען וואָס דער מענש האָט אויף דער וועלט און צו די פּיעלע זאכען, צו וועלכע ער האָט חשק און איז ניט מעכטיג נענוג צו בעקומען זיי. דאָן זאָגט ער וויטער: "ובא אליה מלך גדול וסבב אותה" — און עס קומט צו איהר, צום שטעדטעל, צום מענשען, הייסט עס, א גרויסער, מעכטיגער קעניג און ער בעלאָגערט איהר, דאָס איז געמיינט דער יצר הרע, וועלכער רינגעלט ארום דעם מענשען מיט כל־ערליי קונצען, מיט כל־ערליי איינרייד־ענישען צו מאכען איהם זינדיגען. "ובנה עליה מצודים" — און ער בויט אויף איהר פּעס־טונגען, קרעפּאָסטען, דאָס הייסט: ער גיט אריין דעם מענשען פערשיעדענע מחשבות צו בייזען, און רעדט איהם אַן צו מאוס'ע טהאָטען, כדי צו טויטען איהם. אזוי מיר וועלען נאָך מיט גאָט'ס הילף ריידען וועגען דעם אין דיזען שער. און דאָס וואָס שלמה המלך זאָגט דאָרט וויטער: "ומצא בה איש מסכן חכם" — און ער געפינט אין איהר אן אָריימען מענשען א קלוגען, מיינט ער דאָס דעם שכל, וועלכען ער רופט אַן "מסכן", אָריימאָן, וויל ער, דער שכל, האָט ניט קיין העל־פּער, ער איז, אזוי צו זאָגען, עלענד, "ואדם לא זכר" און קיינער דערמאָהנט איהם ניט, האָט איהם ניט אין זינען, אזוי ווי עס וועלט וויטער נעזאָגט: "חכמת המסכן בזויה" — די חכמה פון אָריימאן פון עלענדען איז פעראכטעט. און וויבאלד אז דער שכל איז לגבי דעם יצר הרע שוואך, האָט דאָך דער יצר הרע ניט געדאָרפט זוכען צו בעשטרייטען איהם, דאָך לויערט ער שטענדיג אויף'ן שכל און וויל איהם רק שעדיגען. אָבער אז מען וויל נור, אז מען לייגט זיך אַפּ דערויף, איז פּאר'ן שכל נאָנץ לייכט צו בעשטרייטען דעם יצר הרע, כאָטש ער איז פּיעל שטארקער. וואָרום א ביספל אמת בעזיעגט א סך שקר אזוי ווי א ביספל ליכט שטויסט אוועק א סך פינסטערניש.

אין דעם וואָס איך האָב ביז איצט געזאָגט, מיין איך צו בעווּעגען מענשען מלחמה צו האלטען נעגען די תאוות, נעגען די איבעריגע לעבענס לוסטען און זיך שטעלען נעגען דעם יצר הרע דרייסט און פלייסיג. וואָרום עס איז דאָך שווין קלאָהר די שוואכקייט פון יצר הרע נעגען דעם שכל און ווי שנעל דער שכל קען איהם שלאָגען, אזוי ווי עס וועלט געזאָגט אין משלי: "שחו רעים לפני טובים" — שלעכטע וועלען אינגעבויגען, נידערגעשלאָגען פאר גוטע.

און דאָס ערשטע וואָס דער יצר הרע וועט דיך מאכען צווייפלען און זיך בעמיהען צו קלאָהר מאכען דיר איז, אז דיין נשמה האָט ניט קיין קיום, קיין עקזיסטענץ אָהן דיין גוף; אז זי, די נשמה, וועלט כלה דאמאָלס ווען דער גוף וועלט כלה — נאָר'ן טויט. ער וועט דיר אויף דעם בריינגען ראיות, וואָס ווען דו וועסט זיי גוט בעטראכטען, וועסטו איינזעהן, אז זיי זיינען ניט בעגריי־דעט און פאלש. דער יצר הרע וויל דאָס דעם מענשען איינשמועסען, כדי ער זאָל איהם נאכהער קענען אנריידען צו זוכען ניט לאנג עקסזיסטירענדע פערגע־ניגענם און תאוות וואָס מיידען געשווינד. זיין כוונה איז צו בריינגען דיך דערצו, אז דו זאָלסט אננעהמען די פאלשע דעה פון "אכל שתה כי מהר נמות" — לאָ־מיר עסען, טרינקען און זיך לאָזען וואויל־געהן, וויל מאָרגען וועלען מיר שטאר־בען, און אז דו וועסט זיך בעראטהען מיט דיין שכל, וועסטו זיין ווייט פון

אננעהמען אזא מיינונג, ווייל ראיות פון אונזערע אלטע חכמים און נביאים, עליהם השלום, וועלען דיך איבערצייגען, אז די דאזיגע דעה איז א פאלשע.

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט איינזעהן אז ער קען דיך ניט אריינברייגען אין ספק וועגען קיום הנפש, די עקזיסטענץ פון דער נשמה נאד'ן טויט, וועט ער זוכען איינצופלאנצען אין דיר ספקות וועגען דעם בורא יתברך. ער וועט דיר זאגען, אז די וועלט איז ניט נייי בעשאפען געוואָרען און זי איז גאָר קיינמאל ניט אנדערש געווען ווי זי איז איצט און וועט קיינמאל ניט אנדערש זיין, און עס איז ניטא א זאך וואס מען זאל דערויף בעסער קענען זאגען אז דאס איז א בעשעפער אייבער א בעשעפענים, א זאך וואס איז פון אימיצען בעשאפען געוואָרען. דערויבער דארף קיינער קיינעם ניט דיענען, ווייל אלעס איז אליין פון זיך געוואָרען און עס איז גאָר ניטא אזא וועזען וואס זאל האבען אלעס בעשאפען. אז דער יצר הרע וועט זיך צו דיר ווייזען און איבערצייגען מיט אזעלכע טענות, וועגן זיך צו דיין שכל און ער וועט דיר ווייזען און איבערצייגען ווי נאריש און שעדליך די דאזיגע דעה איז. דער שכל וועט עס דיר קלאָהר מאכען פון דעם שער היחוד פון דיעזען ספר, וואו עס ווערט אויפגעוויזען אז די וועלט האָט א בעשעפער, וועלכער האָט זי בעשאפען פון גאָרנישט.

און אז דער יצר הרע וועט אין דעם אויך דורכפאלען און איהם וועט ניט געלינגען איבערצוריידען דיר, וועט ער דיר נעהמען אינריידען, אז עס זיינען ח"ו דא שותפים צום בעשעפער, אז גאָט האָט, היסט עס, ניט בעשאפען אלעס אליין, נור די וועלט איז ענטשטאנען דורך מעהרערע בעשעפער, דורך מעהרערע געטער, אזוי ווי די וואס זיינען אין דער מיינונג אז איין גאָט האָט געבוירען א צווייטען, אדער די וואס גלויבען אז די טבע, די נאטור, קען קיינמאל ניט ענטשטעהן וועקסלידיג, איז די נאטור א שותף צו גאָט אין די וועלט שאפונג, אדער די דעה פון יענע נארען וואס ווילען האבען, אז עס זיינען דא שטערען אדער פלאנעטען וואס האבען געהאלפען בעשאפען די וועלט. אבער דערמיט וועט דיך דער יצר הרע אויך ניט פאנגען אין זיין נעץ, וועו ביי דיר וועט קלאָהר זיין אז דער בורא יתברך איז נור איינער. און וויסען וועסטו דאס און פערשטעהן פון דעם וואס איז געזאגט געוואָרען אין אנפאנג פון דיעזען ספר.

און אז עס וועט דעם יצר הרע ניט געלינגען אריינצובריינגען דיר אין ספקות אין דיזען פרט, וועט ער דיר נעהמען איינרייזען, אז דיענען גאָט דארף מען ניט. ער וועט דיר זאגען: "עס איז שייך אימיצען צו דיענען, וועו יענער, וועמען מען דיענט, דארף האבען די דיענסט וואס מען לייסטעט פאר איהם; אבער דער בעשעפער דארף ניט אנקומען צו די בעשאפענע. עס פעהלט איהם ניט אז מען זאל איהם דיענען, און דאס דיענען גאָט האָט ניט קיין טעם און קיין זינען." אבער אז דו וועסט קוקען מיט דיין שכל אויף דעם וואס עס איז פריהער נעזאגט געוואָרען אין שער הבחינה וועגען די טובות וואס מיר געניסען פון גאָט און אין שער עבודת אלהים, וואו עס ווערט ערקלעהרט, אז מיר זיינען מחויב אפצודיענען גאָט פאר זייגע טובות, וועט דער דאזיגער ספק אויך פערשווינדען און דו וועסט אויף זיך נעהמען די אויפגאבע צו דיענען גאָט.

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט זיין איבערצייגט, אז ער קען מיט דיר אין דיעזען פונקט אויך גארנישט מאכען, וועט ער זוכען אריינצובריינגען דיך אין ספק אין דעם ענין פון נבואה, נביאים און די תורה,

איהר וואהרהייט און די פליכט אויסצופאלגען איהר. וועז אבער דו וועסט זיך שטעלען געגען איהם מיט דיין שכל און דו וועסט מיט איהם שטרייטען מיט די טענות וואס זיינען געזאגט געווארען אין דריטען שער פון דיעזען ספר, וועלען די דאזיגע ספקות אויך אוועק פון דיר און דו וועסט זיכער זיין אין דעם ענין פון נבואה אז דאס איז אמת. און וועסט איבערציגט זיין אז מען איז מחויב אויס־צופאלגען די געבאטען פון דער תורה און די שליחות פון א נביא אין אלע פרטים און אופנים.

פרק ג׳

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט אויפגעבען די האפנונג איבערצוריידען דיך אין די פריהער דערמאהנטע זאכען, וועט ער דיך מאכען צווייפלען אין קבלה, אין די טראדיציעס וואס אונזערע אלטע חכמים האבען אונז גלערענט, אין תורה שבעל פה. ער וועט דיר זאגען, אז די געבאטען אדער פערבאטען וואס מען פערשטעהט מיט׳ן שכל אדער אפילו אזעלכע וואס מען פערשטעהט ניט, נור זיי וועלען דערמאהנט אין תורה שבכתב, אין תורת משה, זיינען אמת, אבער דאס וואס די חז״ל, די חכמי התלמוד והמשנה האבען געזאגט איז ניט בענרינדעט און עס איז ניט קיין פפליכט מען זאל דאס אויס־פאלגען. וועז אבער דו וועסט דעם ענין בעאבכטען מיט׳ן שכל, וועסטו איינזעהען, אז די שכל׳דיגע מצות און די מצות פון דער תורה וואס מען פער־שטעהט ניט מיט׳ן שכל מוזען אונבעדינגט אנקומען צו דער קבלה, צו דער משנה און גמרא. ווייל קיין איין פערזאג אדער פערבאט וואלט ניט געווען פאלקאם אהן די קאמענטארען, אהן די אויסטייטשונגען פון די חז״ל, וועלכע ערקלערען דייטליך ווי פיעל אדער ווייניג א זאך דארף געטהאן וועלען אדער ניט גע־טהאן וועלען; ווי, אויף וואס פאר אן ארט מצות דארפען דורכגעפיהרט וע־רען; די צייט, דער ארט און אנדערע איינצעלהייטען, וועלכע וועלען ניט ארויסגעזאגט בפירוש אין דער תורה און מיט׳ן אייגענעם שכל וואלטען מיר דאס ניט פערשטאנען. און נאך א זאך: די תורה גופא הייסט אונז צו פערלאזען זיך אויף דער קבלה פון אונזערע חכמים אין זאכען וואס זי, די תורה, האט ניט ארויסגעבראכט פינקטליך און אויסדריקליך, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "כי יפלא ממך דבר למשפט" — אז איהר וועט ניט וויסען עפעס א דין, זאלט איהר זיך פערלאזען אויף אייערע חכמים. און וועלט דער ווארט גענאגט: אז דער וואס וועט ניט פאלגען די חכמים זאל מען איהם דערפאר פעראורטהיילען צום טויט. און אז דו וועסט זיך אפשטעלען אויף דיעזע פאקטען, וועט דער ספק פון דיר פערשווינדען און דו וועסט איבערצייגט זיין, אז דו דארפסט אפהיטען אלע מצות, סאי די וואס דו פערשטעהסט ניט׳ן שכל, סאי די וואס די תורה הייסט דיר און דו פערשטעהסט ניט ווארום דאס איז אזוי, און סאי די וואס מיר האבען בקבלה פון אונזערע חכמים.

און אז דער יצר הרע וועט אין דיעזען פרט אויך נאך ניט קענען מאכען מיט דיר, וועט ער פרובירען אראפפיהרען דיך פון וועג אין דעם ענין פון בעלוינונג און שטראף. ער וועט דיר זאגען, אז דאס געהט ניט אן נערעכט וויי עס דארף זיין. וואהרום וועז עס זאל טאקי אין דעם זיין אמת׳ע נערעכ־

טיגקייט, וואלט א רשע קיינמאל ניט געווען גוט און א צדיק וואלט קיינמאל ניט געווען שלעכט, אזוי ווי מיר האבען שוין דערמאהנט די דאזיגע טענה אין פיערטען שער פון דיעזען ספר. אבער אז דער שכל וועט דיר אויפווייזען ווי גאט'ס משפטים זיינען גערעכט, ווי עס איז דארט אין שער הבטחון ערקלערט געווארען, וועט פון דיר דיעזער ספק אויף אוועק און דער יצר הרע וועט דיך ניט קענען פערפיהרען.

און וועז דער יצר הרע וועט זעהן, אז ער קען דיר אין דעם אויך ניט בייקומען, און אז די פראגע פון "רשע וטוב לו" און "צדיק ורע לו", די פראגע ווארום מיר זעהען אז א רשע געהט גוט און א צדיק געהט שלעכט איז פערענטפערט, וועט ער מאכען א פערזוך צו פערפיהרען דיך און צוטומלען דיין מח אין ענין פון שכר ועונש אויף יענער וועלט. ער וועט דיר אייניריידען, אז קיינער האט ניט געזעהן אז מען שטראפט אין יענעם עולם אדער מען בעלוינט דארט, און אין די הייליגע שריפטען ווערט אויך ניט דערמאהנט וועגען שכר ועונש לעולם הבא. אבער אז דו וועסט זיך נעהמען די מיה אריינ־צוקוקען אין די ספרים פון אונזערע נביאים, וועסטו דארט געפינען פסוקים וואס ריידען וועגען דעם דאזיגען ענין. אין קהלת ווערט געזאגט: "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" — דער רוח, די נשמה קעהרט זיך נאך'ן מענשען'ס טויט אום צו גאט, וועלכער האט איהר אריינגעגעבען אין גוף. אין זכריה איז דא א פסוק: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" — איך וועל דיר (יהושע בן יהוצדק) געבען אן אומגאנג צווישען די דאזיגע שטעהענדע (די מלאכים). אין תהלים איז דא א פסוק: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרוים איז דיין גוטס וואס דו, גאט, האסט בעהאלטען פאר די וואס האבען פאר דיר מורא, פאר די צדיקים, הייסט עס, לעולם הבא. עס זיינען דא נאך עהנליכע פסוקים וואס דייטען אן אי אויף שכר, אי אויף עונש אויף יענער וועלט. די פסוקים און דאס וואס די חז"ל האבען אויף זיי גע'דרשנ'ט, און דאס וואס מיר פערשטעהען מיט אונזער אייגענעם שכל, איז שוין גענוג צו בערוהיגען אונז און זיכער זיין אז עס איז דא גמול ועונש, בעלוינונג און שטראף לעולם הבא.

און אז דער יצר הרע וועט אין דיעזען פונקט אויך דורכפאלען, וועט ער זיך נעהמען די מיה פוי? צו מאכען דיך און נאכלעסיג אין גאטעס דיענסט און דיר אנרייידען אז דו זאלסט וואס מעהר בעשעפטיגט זיין אין וועלטליכע זאכען, ווי עסען, טרינקען, קליידען זיך און אנטהאן זיך אנדערע קערפערליכע תענוגים. און אז דו וועסט איהם געהארכזאם זיין אין דעם ענין פון עסען און טרינקען, וואס אהן דעם קען מען ניט אויסקומען, נור דו וועסט עס טהאן פון הנאה וועגען, וועט ער דיר שוין רעכט מאכען ואכען וואס זיינען איבעריג, וואס זיינען ניט נויטיג און ער וועט דיר בעלויבט מאכען הוליאנקעס און תענוגים און וועט דיך בריינגען מקנא צו זיין די יעניגע וואס לאזען זיך וואויגענהן און זוכען צו פערגלייכען זיך מיט זיי און פיהרען זיך ווי זיי און נאכקומען זייערע מנהגים אין זוכען וואס מעהר פערגינגענס. און וועט דער יצר הרע זעהן אז דאס געפעלט דיר, אז דו האסט חשק צו פיהרען זיך בריט און לעבען דייך, וועט ער דיך, פערפיהרטען, זאגען: גורט אן דייגע לעגדען, נעהם זיך אן מיט מוטה און כח און סטארע זיך ווי ווייט מענליך צו דיגען די וועלט און איהרע מענשען, זעה נור געפעלען צו ווערען לייטען, אפשר וועסטו דערפון

געניסען פיעל ניט איז קערפערליכע פערגענגענם. דו זאלסט זיך ניט בע־
שעפטיגען אין קיין זאך פון וועלטליכע זאכען, סיידען דו וועסט האבען אן אויס־
זיכט אז דאם וועט דיר עפעם העלפען צו געניסען פון דער וועלט און געווינען
די לאסקע פון מענשען, הן פון גרויסע לייט פון פיהרער און רעגיערער, הן פון
פראסטען פאלק.

ער וועט דיך, פערפיהרטער, ווייטער אנרוידען: דו זאלסט זיך ניט בע־
מיהען צו לערנען חכמות און קענטנים סיידען אזעלכע וואם קענען דיר ברייננען
עהרע פון די מענשען פון דיין דור און נושא חן זיין דורך זיי ביי די גרויסע
לייט פון דיין צייט, רעגיערונגם בעאמטע, שרים און אזוי אנגעזעהענע מענשען.
דער יצר הרע וועט דיר זאגען: לערען זיך שפראכען, פערפאסטען שירים, גרא־
מאטיקע, שעהנע פאבעלען און ארטאריישע מליצות, כדי דו זאלסט קענען
קומען צווישען מענשען און האבען וואם צו זאגען אין א שעהנער שפראך און
מען וועט דיר דערפאר צוטהיילען כבוד. די אנדערע חכמות, ווי די חכמת
התורה, וועט ער דיר זאגען, איז שווער אויסצולערנען און עם ברייננט וויניג
נוצען. דאם אלעם קען דער יצר הרע אנרוידען, וועו מען לאזט זיך צו איהם צו
און מען ניט איהם נאך אין זוכען מותרות, איבעריגע זאכען וואם זיינען ניט
נויטיג און מען קען אויסקומען אהן זיי. וועו אבער דער מענש זאל זיך לכתחילה
ניט צולאזען צום יצר הרע און איהם זאגען: איך ווייל ניט קיין מותרות, קיין
איבעריגע תענוגים, איך דארף זיי ניט, פיעל איך האב איז פאר מיר ענוג אבי
אויפהאלטען דעם לעבען, און אויב נאט וועט מיר געבען מעהר פיעל איך
איך דארף האבען נויטיג אהן מיה און אנשטרייננוג, וועל איך עם אויס־
געבען אויף דעם וואם געהעריג איז און דער דין איז — אויף צדקה אדער
אנדערע מצות זאכען, און וועט וויעדער נאט ניט געבען מעהר, וועל איך זיך
בענוגענען מיט פיעל עם איז און ניט פערלאנגען מעהר; וועו מען וואלט אנ־
פאנגם אן אזוי גענוגט, וואלט דער יצר הרע באלד געשלאגען און צובראכען
געווארען און ער וואלט שוין ניט געהאט קיין וויטערען צוטריט. אז מען ניט
איהם אבער נאך אביסעל, אז מען פאלגט איהם אויף מען לאזט זיך פיעל ניט
איז אריין אין העסליכע תאות און תענוגים, געהט ער וויטער פון שטופע צו
שטופע בין ער ברייננט דעם מענשען צו פערליערען אי די וועלט, אי
יענע וועלט.

דאם איז אלעם ביישפיעלע פון איין ארט און וויזע וויי אזוי דער יצר הרע
קען דעם שוואכזיניגען און אונווייסענדען מענשען ארַאפפיהרען פון גלייכען
וועג אין אריינווארפֿש איהם אין ספקות. וועו דער מענש איז אבער ניט קיין
נאר און וויים און פערשטעהט נאט און זיין תורה, וועט דער יצר הרע זוכען
צו פערפיהרען איהם און פערטומלען איהם אויף אן אנדער אופן. ער וועט אויס־
זוכען טענות און ראיות צו פערדרעהען זיין אמונה, זיין וויסען און זיינע מעשים
דורך וואם פאר א וועג ניט איז. ער וועט געפינען וואם אויסצוזעצען געגען
זאכען וואם דער מענש פערשטעהט מיט'ן שכל, אויף זאכען וואם וועלט גענוגט
איז פסוק און אויף זאכען וואם מיר האבען בקבלה פון אונזערע אלטע חכמים.
און אויף אלץ וועט ער ברייננען בעווייזע, נארישע בעווייזע וואם זיינען דורכ־
אוים פאלש, פון אנהויב ביז'ן סוף און מען קען פון זיי גאר ניט דרינגען. און
אויב דיין שכל וועט זיין קלאהר און דיין חכמה שטארק גענוג, בעת דו וועסט
דיסקוטירען מיט'ן יצר הרע, וועסטו איינזעהן זיין טעות און ווי פאלש זיינע

טענות און ראיות זיינען. דער אמת וועט דאן ביי דיר קלאָהר ווערען און דו וועסט אנערקענען די ריכטיגקייט און דו וועסט מציל זיין דיין חכמה פון די ספקות, וואָס דער יצר הרע וועט וועלען ארויינגעבען אין דיין מח און עס וועט קיין צומישענדיש, קיין צוטומלענדיש קומען אין דיינע מעשים.

אויב אָבער דיין פערשטאנד וועט זיין צו שוואַך, וועט דעם יצר הרע'ס פערפיהרונגס קראפט זיך שטארקען איבער דיר אלע מאָל מאַל מעהר און אלץ גע־שווינדער און געשווינדער און ער וועט קריגען די ממשלה איבער דיר סאי אין אָפענע זאכען, סאי אין פערבאָרגענע, ווייל ער וועט דיר כלומרשט אויפצייגען ניט געהעריגע זאכען מיט'ן שכל און מיט ראיות, וועלכע וועלען דיר צופריעדען שטעלען.

און אז דיין שכל וועט פערפיהרט ווערען פון דעם יצר הרע'ס טענות, וועט ער, דער שכל, זיך אָפּוועגדען פון דיר און דער יצר הרע וועט דיין שכל געבראָכען צו פערפיהרען דיך נאָך מעהר. דיין אייגענער פערשטאנד אויף וועל־כען דו פערלאָזט זיך אין זאכען וואָס דו ווייסט ניט אויף געווים אָדער זאכען וואָס דו פערשטעהסט ניט ריכטיג, וועט דאן ווערען א וואָפען אין יצר הרע'ס האנד אָרונטערצונעהמען דיך אונטער זיין רשות.

און אז ער וועט דיך בעזיגען און קריגען די ממשלה איבער דיר מיט די הילף פון דיין אייגענעם שכל וואָס ער, דער יצר הרע, האָט פערטעמפט ארויינגעבענדיג אין דיין מח טענות און ראיות וואָס זיינען פאלש, וועט ער דיך נאָכהער אוועקשטויסען פון דער מדרגה וואָס איז נאָהענט צום אמת און דער שקר איז אין איהר ניט אנזיכטיג און וועט דיר ברייגען צו א מדרגה, וואָס דער שקר איז דער עיקר און דער אמת זעהט זיך ניט אָן. ער וועט דיך, הייסט עס, אזוי פיעל פערפיהרען, אז דו וועסט אינגאנצען אוועק פון אמת און וועסט בלייבען בלויז ביים שקר. דורכדעם וועט ער דיך אויסוואורצלען פון דער וועלט און דיר מאכען פערליערען דיין עולם הבא. עס וועט דעריבער אויסקומען, אז דיין חכמה וועט זיין די אורזאך צו ברייגען אויף דיר שלעכטעם און דיין אייגענער שכל וועט פיהרען צו דיין פערניכטונג, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין הושע: "ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" — גאָט'ס וועגען, די לעהרען פון זיין תורה, זיינען רעכטפערטיג. צדיקים געהען אין זיי אין זינדיגע ווערען אין זיי געשטרויכעלט. דאָס דריקט אוים דעם געראנק, אז א מענש קען אמאָל פערפיהרט ווערען דורך זיין אייגענעם שכל און דורך זיין לערנען אוו וויסען די תורה.

דעריבער זאָג איך, אז די חכמה, וועלכע מען געהט מיט איהר אויפ'ן ריכטיגען וועג, איז זי א רפואה צו אלע וועהטאָגען; וועלכע אָבער מען געהט מיט איהר אָרונטער פון געהערינגען וועג, איז זי א וועהטאָג אָדער א קראנקהייט, וואָס עס איז צו איהר ניטא קיין רפואה און קיין סגולה. דעריבער וועט די תורה געלייכען צו פייער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "הלא דברי כאש" — מיינע רייד, די תורה, איז אזוי ווי פייער. אזוי ווי פייער בעלייכט דיא פינסטערניש און וועלכע מען איז ניט פאַרזיכטיג דערמיט קען דאָס פערברענען, אזוי איז אויך די חכמת התורה, געברויכט מען עס ווי געהעריג איז, איז עס א ליכט פאר די אויגען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "מצות ה' ברה מאירת עינים" — גאָט'ס געבאָט איז לויטער און דערלייכט די אויגען; וועלכע אָבער מען נוצט אוים די חכמת התורה אויף כפירות, חס ושלום, ווערט

דער מענש דורכדעם גופא פערבראנט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "כי באש ה' נשפט" — מיט'ן פייער פון דער תורה משפט גאט, רעכענט ער זיך אפ מיט די רשעים.

דערביבער זיי פארזיכטיג און טרעט ניט אפ פון דעם וועג פון די אבות און דייגע פארגענגער און נעהם זיך ניט אויף קיין פאלשען וועג. פערלאז זיך ניט אזוי שנעל אויף דיין שכל און מיין ניט אז ער איז דער אייניציגער ריכטיגער ראטה־געבער און בעטראכט גוט וואס די דארפסט טהאן און וואס דו דארפסט ניט טהאן. דו זאלסט ניט חושד זיין דייגע עלטערן, דייגע אמאל־יגע לעהרער, אז דאס וואס זיי האבען דיר געלערנט איז ניט פון דיין טובה וועגען, און דו זאלסט זייער לעהרע ניט צונישט מאכען, כאטש דיין שכל בענעהמט דאס ניט אזוי שנעל. וואהרום אלעס וואס קומט דיר ארויף אויפ'ן זינען, איז שוין זיי, אונזערע אלטע לעהרער, פריהער ארויפגעקומען אויפ'ן זינען און זיי האבען דאס גוט בעטראכט און ענטשלאסען אנגענומען וואס עס איז גוט און וואס איז ניט גוט. עס קען זיין, אז דו פערשטעהסט בלויז דעם אנפאנג פון א זאך וואס איז טאקי גוט, אבער דו זעהסט ניט פאראוים דעם שאדען וואס דאס קען ברייגנגען צום סוף. דו מיט דיין קורצען ישוב הדעת זעהסט נור די גוטע זייט און בעמערקסט ניט די שלעכטע, די שעדליכע זייט. דערביבער האט שלמה המלך געזאגט אין משלי: "אל תסג גבול ראשונים" — דו זאלסט ניט אפרוקען די גרענץ פון די ערשטע, דו זאלסט, הייסט עס, ניט אפטרעטען פון די לעהרען פון די נביאים און חכמים. אין אן אנדער פלאץ זאגט ער: "שמע בני מוסר אביך" — הער מיין זוהן די שטראף רייד פון דיין פאטער. דאס הייסט, פאלג אוים וואס פערצייטיגע חכמים לערנען דיר, אויב אפילו אין פלוג צייגט דיר דיין שכל אנדערש, וואהרום אז דו וועסט זיך נעהמען די מיה און צייט צו בעטראכטען אלעס ריכטיג, וועסטו אייגזעהן אז זיי זיינען גערעכט געווען.

אבער, אויב נאכדעם ווי דו האסט שוין מקיים געווען דירעקטע פערזאגען, ווילסטו נעהמען אויף זיך צו טהאן מעהר ווי די תורה, די נביאים און אונזערע חכמים הייסען, און דו ווילסט עס טהאן אוים ליעבע צו דער זאך, ווייל דיין שכל דיקטירט דיר אזוי, אבער ניט צוליעב וועלכע עס איז אייגענע הנאה אדער תאוה, קענסטו דאס טהאן און דו וועסט דערפאר קריגען שכר. טהאן לפנים משורת הדין, מעהר ווי דער דין איז, הייסט ניט אפטרעטען פון גבול פון דער מצוה. אונזערע חכמים האבען אונז געהייסען: "ועשו סיג לתורה" — מאכט א צאם צו דער תורה, בעפעסטיגט, הייסט עס, די תורה, די פערזאגען פון דער תורה דורך טהאן אדער ניט טהאן זאכען וואס זיינען אויסער דעם דירעקטען דין. עס זיינען, צום ביישפיעל, דא זאכען וואס לויט דעם דין פון דער תורה מעג מען זיי טהאן, אבער מען טהוט זיי ניט אלס בעוואהרענים, אז מען זאל ניט עובר זיין אויף א דירעקטען פערזאג. אונזערע חכמים האבען געזאגט: פארוואס איז ירושלים חרוב געוואהרען? ווייל די אידען האבען אלעס געשטעלט אויפ'ן דין פון דער תורה און ניט געטהאן לפנים משורת הדין, מעהר ווי די תורה פאדערט דירעקט אז מען זאל טהאן. א געוויסער חסיד האט געזאגט: דער וואס גיט ניט צו, דער וואס טהוט ניט מעהר ווי עס איז בפירוש נעשריעבען אין דער תורה, דער צאהלט ניט דעם עיקר חוב, דער איז, הייסט עס, ניט מקיים די אריגענעלע מצוה. נאכ'ן דין פון דער תורה, למשל,

מע מען טהאן געוויסע זאכען אום שבת, נור אונזערע חכמים האבען געמאכט א גדר אז מען זאל זיי ניט טהאן, ווייל אויב מען וועט די זאכען טאן, קען דאם ברייננען צו טאן אזעלכע מלאכות וואם זיינען דירעקט פערבאטען. איז אויב איינער איז עובר אויפ'ן גדר, איז גלייך ווי ער איז עובר אויפ'ן עיקר, אויפ'ן אריגינאל וואם די תורה האט פערבאטען. טהאן וויעדער לפנים משורת הדין און ניט מקיים זיין דעם דין גופא, איז, פערשטעהט זיך, לעכערליך און מען קען מיט דעם ניט יוצא זיין.

און אונזערע חכמים האבען אונז אנגעוויעזען אויף זאכען וואם מיר מעגען טהאן מעהר ווי דער דין איז, אויב מיר ווילען, און וויעדער זאכען וואם זיי האבען אונז פערפליכטעט צו טהאן מעהר. ווי, למשל, מוסיף זיין מחול על הקודש, אננעהמען שבת אדער יום טוב פריה, מאכען, הייסט עס, דעם היי־ליגען טאג מעהר, גרעסער, אדער אין א תענית ווי יום כפור זיינען מיר מחויב אנצופאנגען איהם פריהער איידער עס ווערט נאכט. אזוי איז אויך מיט תפלה און צדקה, דארפען מיר טהאן וואם מעהר. מיר טארען אויך ניט עסען צופיעל, כאטש על פי דין פון דער תורה איז דאם אונז ניט פערבאטען. מיר טארען ניט שווערען מיט גאט'ס נאמען אפילו אויף אן אמת. מיר טארען קיין סך ניט ריידען, אפילו ווען די רייד איז ריין פון שקר. עס איז אונז פערבאטען צו ריידען וועגען די פיהרונגען פון מענשען, כאטש מיר שענדען זיי דערמיט ניט, און מיר דארפען אויך ניט לויבען איינעם צופיעל, אויב אפילו ער איז בע־רעכטיגט דערצו, און נאך פיעלע זאכען וואם זיינען ניט קיינע דינים פון דער תורה, נור אונזערע חכמים האבען עס געמאכט גדרים, בעוואָרענישען אז מען זאל ניט קומען עובר צו זיין אויף דירעקטע פערזאגען אדער פערבאטען פון דער תורה.

פרק ד'

איצט וועלען מיר דייטליכער ערקלעהרען דעם צוויישטען טהייל פון דעם יצר הרע'ס טהעטיגקייט, ווי אזוי ער קען מענשען ארא־פפיהרען פון וועג טאקי דורך דער תורה גופא, ווי אזוי ער קען דורך פאלשע ראיות פון די הייליגע שריפטען מאכען זינדיגען די יענינג וואם וויסען און פערשטעהען די תורה. איך ווייל אנגעבען איניגע ביישפיעלע, פון וועלכע מען וועט קענען דרינגען אויף אנ־דערע ענינים אין דער מענש וועט זיך מיט גאט'ס הילף קענען היטען און בע־וואָרענען אז ער זאל ניט פערפיהרט ווערען.

וואָרום עס איז ניטא קיין גוטע זאך, וואם זאל דאגעגען ניט האבען עפעס שלעכטעס, וואם קען דאם גוטעס קאליע מאכען. און דער וואם וויים וועלכע זאכען עס קענען פערדארבען דאם גוטעס, קען וויסען ווי אזוי צו היטען זיך פון זיי; אבער דער וואם וויים נור די גוטע זייט, דער קען זיך ניט אויסדרעהען פון די שלעכטע באגעגענישען אין דעם זעלבען גוטען ענין.

א געוויסער פרומער מאן האט אנגעזאגט זיינע תלמידים: לערענט פריהער אויסצומיידען דאם שלעכטעס און נאכהער לערענט צו טהאן גוטעס. אזוי ווי ירמיהו הנביא האט געזאגט: "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים" — אקערט,

בעאריבייט פריהער די לאנד און זעעט ניט אין הערנער. דאָם הייסט: בעווא־ רענט זיך פריהער פון טהאָן שלעכטעם און דאן טהוט גוטעם.

און רבי יוחנן בן זכאי רעדענדיג וועגען בעטרוג, וועגען שווינדעל אין פאלשע וואג און מאָם, האָט געזאגט: „אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר" — עם איז מיר ניט גוט צו זאגען וויי אזוי מען קען בעגעהן פאלשקייטען אין וואג און מאָם, און עם איז מיר ניט גוט ניט צו זאגען. וועל איך זאגען, וועלען זיך רמאים, שווינדלער אויסלערנען וויי אזוי צו בעשווינדלען; וועל איך ניט זאגען, וועלען די שווינדלער לאכען און זאגען, אז מיר, תלמידי חכמים, וויסען ניט און פערשטעהען ניט זייערע מעשים. ענדליך האָט רבי יוחנן יא ארויס־ געזאגט און ערקלעהרט וויי אזוי, דורך וואָם פאר א אופנים מען קען נארען איז וואג און אין מאָם, וויל ער האָט זיך פערלאזט אויף פסוק: "ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" — גאָטט וועגען זיינען רעכט־ פערטיג, און די צדיקים געהען אין זיי און די רשעים וועלען אין זיי גע־ שטרויכעלט, זיי פאלען, הייסט עס, אריין. דאָם מיינט צו זאגען, אז מענשען דארפען וויסען ביידע זייטען פון טהאטען, אי די גוטע, אי די שלעכטע, איז דער צדיק וויים אויסצוהיטען זיך פון דאָם שלעכטעם און וועט טהאָן נור דאָם גוטעם, און דער רשע נעהמט זיך אויף דער שלעכטער זייט.

און איך וועל זאגען, אז אלעם וואָם איז דערמאהנט געווארען אין דיעזען שער וועגען די ספקות, אין וועלכע דער יצר הרע זוכט ארייננצוווארפען דעם מענשען, איז אויב עס געלינגט איהם ניט און ער קען אלץ דעם מענשען ניט פערפיהרען מיט אלע זיינע טענות און ראיות, וויל דער מענש פערשטעהט ווי נאריש און פאלש זיי זיינען, קומט ער איהם איבערריידען און זוכען צו פערפיהרען איהם גאר אויף אן אנדער אופן. אז דו שלאגסט אפ אלע זיינע ביז איצט דערמאהנטע ארגומענטען, זאגט דער יצר הרע צו דיר אזוי:

"מיך פרעהט זעהר וואָם דו פיהרסט זיך אויף אזוי פיין, וואָם דו האָסט אמונה און דיין הארץ איז גאנץ מיט גאָט. דו האָסט שוין דערגרייכט אזא מדרגה וואָם קיין אנדערער אויסער דיר האָט ניט דערגרייכט. דו האָסט שוין דעם בעשעפער נענוג, נאָך צופיעל אפגעראנקט פאר די גוטעם און חסדים וואָם ער האָט מיט דיר געטהאָן, דארפסטו איצט זעהן בעצאהלען דיינע שולדען צו מענשען. וואָרום דו וויסט דאָך אז זיי, דיינע מיטמענשען, זיינען דיא סבות פון דיין הילף און שאדען, דאָם הייסט: דורך מענשען קענסטו דער־ הויבען וועלען און דורך מענשען קענסטו ערניעדריגט וועלען. עס איז דאָך קלאָהר, אז וען דו וועסט מענשען געפעלען זיין, וען דו וועסט ביי זיי לאסקע האָבען, וועסטו בעשעהנט וועלען און קריגען פון זיי טובות, און אויב זיי וועלען אויף דיר ביין זיין, אויב זיי וועלען דיך פיינט האָבען, וועט עס דיר שאדען. דערויבער וועגד אן מיטל צו געווינען זייער לאסקע, צו מאכען זיך בעליעבט ביי זיי און דערמיט גופא וועסטו טהאָן דעם רצון פון דיין בעשעפער, אזוי ווי די חכמים זאגען: כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו" — דער וואָם לייט זיינען מיט איהם צופריעדען, איז נאָט מיט איהם אויך צו־ פריעדען".

אזוי וועט דיך דער יצר הרע וועלען אריינשלעפען אין דער מדה פון חניפה דורך די רייד פון אונזערע חכמים. אבער דו זאלסט זיך אויף אזא אופן אויך ניט לאזען פערפיהרען און ענטפער איהם:

"און וואס וועל איך דערפון האבען וועז איך וועל זיך שמייכלען און זוכען געפעלען צו ווערען אזא שוואכע בעשעפענישׂ ווי איך בין אליין? וואס וועל איך געניסען פון אזעלכען וואס קען מיר נאר ניט העלפען און ניט שע־דיגען? האט דאך שוין ישעיה הנביא געזאגט: "חדלו לכם מן האדם" — מיידט אוים מענשען, זוכט ניט די לאסקע פון מענשען. און וועז אפילו עם וואלט געווען א חוב, א פפליכט צופריעדען צו שטעלען מענשען, ווי אזוי קען מען אלעמען צופריעדען שטעלען? ווי אזוי קען איך זיך מאכען בעליעבט ביי אלעמען, אז איך קען דאס ניט אויספיהרען אפילו ביי מיינע אייגענע שטוב מענשען? פאלגליך איז דאך דאס סאי ווי סאי אן אומזיסטע ארבייט און איך דארף זיך מיט דעם ניט אפגעבען. און דאס וואס אונזערע חכמים זאגען וועגען דיעזען ענין, ווי דו האסט פריהער דערמאהנט, מיינט עס ניט אז עס איז א חוב אז א מענש דארף זוכען געפעלען צו ווערען מענשען; דאס מיינט נור, אז מען דארף ערפילען די שולדען צו גאט, וועט מען במילא האבען לאסקע ביי מענשען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו" — אז גאט געפעלען די וועגען, אין ווען א מענש געהט, מאכט ער, אז אפילו זיינע שונאים זאלען זיינע גוטע פרייגד ווערען. און וועז מיר זעהן אז א מענש איז בעליעבט ביי אלעמען אוז אלע פון גרויס ביז קליין לויבען איהם און ריהמען איהם און זיינע מעשים זיינען זיי געפעלען און זיי טהוען איהם טובות, איז דאס א בעוויז, אז גאט האט עם איינגעפלאנצט אין די הערצער פון מענשען ליעבע און אכטונג צו איהם, צו די בעליעבטע פערזאן, א זאך וואס גאט טהוט ניט פאר רשעים, נור פאר צדיקים, און דאס מיינען אונזערע חכמים: "כל שרוח הבריות נוחה הימנו" — דער וואס האט לאסקע ביי מענשען, איז א סמן אז ער איז א צדיק און האט לאסקע ביי גאט, אבער עם איז ניט דער וועג פון א פרומען מענשען, פון א צדיק צו זוכען מיטעל ווי אזוי געפעלען צו ווערען, נושא חן זיין ביי לייטען פאר זיין פרומקייט אדער צדקות".

דעריבער היט זיך דערפון און פון עהנליכעם וואס דער יצר הרע וויל דיר איינשמועסען, וויל זיין כונה איז ארויפצופיהרען דיך אויף א שלעכטען וועג און פאנגען דיך אין דעם נעץ פון חניפה. און אז ער וועט דיך לויבען און ריהמען, זאלסטו איהם ענטפערען: "וואס איז דען דיין לויב געזאגט אויף א גוטע מעלה וואס דו האסט אין מיר געזעהן? איך ווייס אליין אז גאט האט מיר געגעבען געוויסע מעלות און אייגענשאפטען, פאר וועלכעם איך בין מחויב אפצוצאהלען איהם, און פערקעהרט: דער בעשעפער קען נאך צו מיר האבען טענות וואס לויט די גוטע אייגענשאפטען וואס איך בעזיץ, טהו איך ניט ענוג פאר איהם, פאר זיין הייליגען נאמען. און וועז אפילו איך זאל טהאן גוטע מעשים לויט מיין פעהיגקייט און וויסען, וועט דען דאס ענוג זיין אפצודאנקען איהם פאר די קלענסטע פון זיינע טובות וואס ער האט מיט מיר געטהאן? און וואס איז אין גאנצען מיך לעבענס צייט אנטקעגען די יאהרען וואס די וועלט שטעהט? און וועז אפילו איך זאל האבען דורכגעלעבט די גאנצע צייט פון דער וועלט עקזיסטענץ, וואלט אויך ניט ענוג געווען איבערצודערצעהלען דיא טובות וואס דער בעשעפער האט מיט מיר געטהאן און אפצאהלען איהם אלעם וואס איך בין איהם דערפאר שולדיג, און דער פסוק האט שוין געזאגט אין ישעיה: "כל הבשר חציר וכל הסדו בציץ השדה" — א מענש איז ניט מעהר

ווי גראָז און אלע זיינע חסדים, אלעס וואָס ער טהוט פון גאַטס וועגען איז אזוי נישטיג ווי שפּראָצונג פון פעלד אנטקעגען די טובות וואָס דער מענש נעכיסט פון גאָט. און אונזערע חכמים האָבען געזאָגט: "אם אין אני לי, מי לי? וכשאני לעצמי, מה אני? ואם לא עכשיו — אימתי?" — אז איך, מענש, וועל אליין ניט ביישטעהן געגען דעם יצר הרע, טאָ ווער וועט עס פאר מיר טהאָן? און אויב אפילו איך טהו דאָס, אויב איך בין גובר דעם יצר הרע, וואָס פאר א ווערדע האָב איך מיט מיינע מעשים געגען די חסדים וואָס גאָט טהוט מיט מיר? און אויב ניט איצט, אין די געצעהלטע יאָהרען וואָס דער מענש לעבט, טאָ וועז קען ער פיעל נים אין אפּצאָהלען די שולדען צו גאָט?"

דאָס זאָל זיין דיין תשובה צום יצר הרע אויף זיין פאַריגע טענה.

און אז ער וועט אייכזעהן, אז ער האָט גאָר ניט ג'פּועל'ט און דיך ניט געבראכט צו דער מדה פון חניפה, צו זוכען געפּעלען וועלען מענשען, כדי וואָס ניט אין געניסען פון זיי, וועט ער פּרובירען איבערריידען דיר, אז דו זאָלסט זוכען קונה שם צו זיין אויף דער וועלט. טאקי ניט זוכען קיינע מאַטעריעלע נוצען אָדער טובות פון מענשען, אָבער פערלאַנגען כבוד פאר די צדקות, פאר די פרומקייט. ער וועט דיר זאָגען:

"מיך פרעהט זעהר צו וויסען אז דו דיינסט גאָט און דו האָסט אין איהם בטהון אין אלע זאכען און אז דו וועגדעסט אָפּ דיין האַרץ, דיינע רעיונות פון די הילף פון מענשען. איך זעה, אז דו ביזט דער אמת'ער בעל בטהון מיט'ן גאַנצען האַרצען, אָבער צו וואָס זאָלסטו פערבאַרגען דיין פרומקייט? וויבאַלד אז דו ביזט אזוי ערנסט אין דער זאך און דו בעשטרייטסט דיינע תאוות און דו ביזט איבערגעגעבען נור צו גאָט, וואָלט רעכט געווען דו זאָלסט אַרויסווייזען דיינע מעשים צו מענשען, ענטדעקען זיי דיין האַרץ, וועסטו פון זיי האָבען כבוד און דו וועסט זיך קויפען א שהנעם נאָמען, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין שמואל ב': "ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים" — איך גאָט וויל דיך, דוד, מאכען ערוואַרבען א גרויסען נאָמען אזוי ווי דער נאָמען פון בעריהמטע גרויסע לייט. זעהט מען דאָך אז קונה שם זיין איז ביי גאָט ניט אַנגענומען פאר קיין חסהן אָדער עולה. און וויעדער: אז דו וועסט פאר לייטען אַרויסגעבען וויי פרום און עהרליך דו ביזט, וועלען זיי זיך פון דיר אָפּלערנען צו זיין אזוי ווי דו. דעריבער בעהאלט זיך ניט מיט דיין גאָטעם דיענסט און וואָס דו קענסט אַרייסווייזען, וווייז ארוים, וועסטו אויף דער וועלט האָבען כבוד און דו וועסט דורכדעם אויך פערדיענען גוטען שכר לעולם הבא".

אז דער יצר הרע וועט דיר אזוי אַנרייַדען, זאָלסטו איהם ענטפערען:

"און וואָס פאר א נוצען וועל איך האָבען דערפון וואָס מענשען וועלען מיך לויבען און איך וועל צווישען זיי האָבען א נאָמען? וואָס וועט עס מיר צוגעבען אין דער צייט וועז איך וויים וויי הינטערשטעליג איך בין אין צאָהלען די שולדען וואָס איך בין שולדיג דעם בעשעפער? און וואָס פאר א הנאה וועל איך האָבען פון דעם כבוד און אכטונג פון מענשען בעת זיי קענען מיר ניט טהאָן קיין גוטעם אָדער אָפּוועגדען שלעכטעם פון מיר? אין דעם פּרט זיינען זיי דאָך אזוי ווי וואַקסונגען אָדער ניט ערדעוודיגע לעבעדיגע בעשעפענישען, אזוי ווי יענע קענען מיר ניט העלפען, אזוי קענען די מענשען אויך ניט. און עס קען גאָר זיין, אז אויב מיין כונה וועט זיין צו קריגען כבוד, וועל איך דאָס דוקא ניט קריגען. אפשר אז איך וועל זיך בעריהמען מיט מיין פרומקייט,

וועט מען מיך אננעהמען פאר א חונה, פאר אזעלבען וואס מאסקירט זיך בלויז אלס א פרומער און גאטספארכטיגער, און אנשטאט צו געבען מיר כבוד, וועט מען מיך האסען און שענדען, וועל איך דאן פערשפיעלען ביידע זאכען, אי איך וועל פערדארבען מיינע גוטע מעשים צו גאט, אי איך וועל ניט האבען קיין כבוד דא אויף דער וועלט. עס ווערט דערצעהלט, אז א אידישען מלך פון די מלכים פון בית שני איז ניט געפעלען געווען דאס לייענען פון א בעל קורא. האט מען איהם געפרעגט: "סטייטש, ער לייענט דאך אזוי שעהן, זיין שטימע איז זיס און ער היט אפ ריכטיג די טראפ און די כללים פון דקדוק?" האט דער מלך געענטפערט: "ווי אזוי קען זיין לייענען ביי מיר אנגענעהם זיין, אז זיין כונה איז נור ער זאל מיר געפעלען זיין און מיך צופריעדען צו שטעלען? וועז זיין כונה וואלט געווען געפעלען צו ווערען בלויז דעם בעשעפער, וואלט ער מיר אויך געפעלען געווען". אזוי דארף אויך געזאגט ווערען אויף די וואס דאוונען פאר'ן עמוד און די חזנים וואס פליסען זיך און זינגען נייע פיוטים אין נגונים, כדי אויסצונעהמען ביי מענשען און האבען ניט אין זינען נאט, אז זייער תפלה ווערט ניט אנגענומען אין הימעל.

און דו זאלסט דעם יצר הרע נאך זאגען:

"אויב איך וועל יא האבען כבוד אויף דער וועלט פאר מיינע מעשים טובים, וועל איך שוין אפשר אויף יענער וועלט ניט בעלוינט ווערען, וויל איך וועל האבען אריינגעכאפט מיין שכר דא אויף דער וועלט. מען דערצעהלט אויף א נעוויסען חסיד או ער איז אמאל געגאנגען אין מארק עפעס אייגקויפען. איז ער אריין אין א קראם און זיך גערונגען. האט א שכן געזאגט צום קרעמער: "גיט איהם נאך, וויל ער איז א לערנער און א גאטס פארכטיגער". האט דער חסיד זיך אפגערופען: "איך בין ניט געקומען קויפען סחורה פאר מיין תורה און יראת שמים. איך וויל קויפען פאר געלד". און ער איז אוועק ערגיץ אנדערש, וואו מען קען איהם ניט און מען וויים איהם ניט".

"און דאס וואס דו, יצר הרע, ברייננסט מיר א ראיה פון דעם פסוק "ועשיתי לך שם גדול", איז קיין ראיה ניט. דאס מיינט, או דער בעשעפער פערשאפט דעם צדיק כבוד פאר זיינע גוטע טהאטען, אזוי גוט ווי ער גיט איהם אנדערע זאכען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מלכים א': "וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד" — און אויך וואס דו (שלמה) האסט ביי מיר ניט געבעטען האב איך דיר געגעבען, אויך רייכטהום און כבוד, אדער אזוי ווי עס ווערט נעזאגט אין משלי: "אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד" — אין דער תורה'ס רעכטע האנד איז לאנג לעבען און איהר לינקע האנד — רייכטום און כבוד. דאס הייסט: או מען לערנט די תורה און מען פאלגט אוים איהרע געבאטען האט מען אלעס, אי אריכת ימים, אי רייכטום, אי כבוד. דאס קומט במילא פון גאט'ס האנד, אבער זוכען דאס טאר דער מענש ניט. אמת'ע חסידים, פרומע לייט דארפען אלעס טהאן בלויז פון גאט'ס וועגען, וועלכער טהוט זיי גוטעס און אמאל אויך אונגלויביגע, כופרים, וואס לייקענען אין גאט און זיין תורה. דאס איז געוועגדט לויט די געטליכע חכמה און זיין הייליגען רצון".

"און וואס איז אין גאנצען די וועלט? וואס פאר א פראפיטען קען איך דערפון ציהען, אויב מיין נאמען וועט פערשפרייט ווערען אויף דער וועלט? ווי גרויס איז אינגאנצען די מאס פון מיינע טעג? ווי לאנג איז אינגאנצען

מיין לעבען? און אויב אפילו איך וועל שוין קריגען א שם וועט דאך דאס לאנג ניט געדויערען, ווארום נאך מיין טויט וועט מיין נאמען ניט בעוואוסט זיין אפילו אויף א קליינעם טהיל פון דער וועלט און מען וועט זיך אן מיר פערגעסען אזוי ווי גאר ניט געווען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "תצא רוחו ישוב לאדמתו" — אז דער רוח, דער לעבענס־גייסט געהט ארויס פון מענשען, קעהרט ער זיך אום צו זיין ערד, און שלמה המלך זאגט אין קהלת: "אין זכרון לראשונים" — מען דערמאהנט ניט די ערשטע, די וואס האבען אמאל געלעבט. דעריבער איז זיך בעמיהען און זוכען אויף דער וועלט כבוד א פעהעלרהאפטע זאך, וואס מען זעהט אז דאס איז פעהלערהאפט, און א מאום'ער טעות וואס מען דארף אויסמיידען. מען דערצעהלט אויף א געוויסען חסיד וואס האט געפרעגט זייענם א חבר: "איז ביי דיר אלץ איינם אויב מען לויבט דיך אדער מען שענדט דיך?" — האט יענער געענטפערט: "ניין". האט דער חסיד צו איהם געזאגט: "אויב אזוי, ביזטו נאך ניט געקומען צו דער מדרגה פון אן אמת'ן חסיד, פון א פרומען מאן. סטארע זיך, אפשר וועסטו קענען קומען צו דער ריכטיגער מדרגה, ווארום זי איז די העכסטע און בעסטע אין די מדרגות פון חסידות, פון אמת'ע פרומקייט און גאטעספארכטיגקייט".

דיעזע תשובה דיינע וועט אפשלאגען דעם יצר הרע'ס טענות אין דעם ענין פון כבוד זוכערייי.

פרק ה'

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט אויפנעבען דיא האפענונג איבערצוריידען דיר אויפ'ן אופן וויי עס איז פריהער געזאגט געווארען, וועט ער זיך נעהמען צו פערדארבען דיינע מעשים אויף אן אנדער אופן. ער וועט אין דיר אריינגעבען א זינען, אז דו זאלסט זיין אריינגעטהאן אין עולם הזה זאכען, זיך אינטערעסירען אין דער וועלט און איהרע מענשען, אפגעבען פיעל ציים אויף זאכען וואס דו האסט צו זיי לוסט און פערגעסען דיין סוף, דיין טויט און יענע וועלט. און אז ער וועט זעהן אז דו האסט מעהר נייגונג צו עולם הבא און דו גיבסט זיך מעהר אפ מיט דעם; אז ער וועט דיך זעהן מתפלל זיין א תפלה של חובה, א תפלה וואס דו ביזט מחויב על פי דין, ווי, למשל, קריאת שמע, אדער א תפלת רשות, וואס עס איז אויף דעם ניטא קיין פערזאג, קיין אפליכט, אדער לערנענדיג תורה אדער וועלכע עס איז אנדער זאך וואס האט צו טהאן מיט אמונה און מוסר — אז דער יצר הרע וועט דאס זעהן, וועט ער צוזאמענשטעלען דיינע רעיונות און דיר אריינגעבען אין זינען וועלטליכע זאכען וויא מסחר, קויפען, פערקויפען, פראפיט און שאדען. ער וועט דיר נאכהער זאגען:

"דו דארפסט צופריעדען זיין וואס דו־האסט א שטיקעל ליידינע ציים, וועז דו ביזט פריי פון דיינע אלטענליכע עסקים. טא פערשוועגד די ציים אויף אפרעכענען זיך מיט דיין שותף, מאכען א חשבון וואס דיך אייגענס איז און וויפיעל דו ביזט וועמען שולדיג; וויפיעל חובות דו האסט אייגעמאהנט און וויפיעל דו האסט נאך אייגצומאהנען; וואס דו דארפסט טהאן פון פרנסה וועגען און וואס דו דארפסט ניט טהאן; פון וואס פאר א מסחר דו ביזט צופריעדען נעווען און אויף וועלכען דו האסט חרטה. און אויב דו האסט צו

אימיצען תביעות, בעטראכט יענעמס טענות און דיינע טענות און ווי אזוי דו זאלסט זיך קליגען און געווינען אין געריכט אדער ביי בית דין. וועז דו ביזט פערנומען אין דיינע עסקים, האסטו קיין צייט צו טראכטען וועגען דעם. איצט אבער, בעת'ן דאוונען אדער לערנען, איז די בעסטע צייט דו זאלסט אלעם אויספאנעווען".

און אזוי אויך דו האסט געלד אדער שאף, אדער לאנד צו בעארבייטען און זעען, אדער דו האסט עפעס צו טהאן פאר דיין הארר, פאר דיין ווירטה, ביי וועמען דו דיענסט, אדער עפעס אין קהל'שע זאכען, אדער דו ביזט א בעל חוב און דו קענסט די חובות ניט בעצאהלען, אדער דו האסט אזעלכע וואס דו דארפסט אויף זיי האלטען השגחה און אין זיינע האבען וואס זיי דארפען טהאן אדער ניט טהאן — אויב דיר דארף ליגען אויפ'ן קאפ אזעלכע זאכען, וועט דיר דער יצר הרע זאגען, אז בעת דו דאוועגסט, דו טהוסט אזוי תפלה אדער דו לערענסט איז די בעסטע צייט צו דענקען וועגען דעם. זיין כונה דערביי איז צו פערדרעהען דיין מח מיט אנדערע זאכען און קאליע מאכען און פערדארבען דיינע מעשים פון גאטס וועגען. דאס קען ער דיר אזוי אייניידען, וועז דו טהוסט עפעס פון גאטס וועגען נור מיט דיין גוף, מיט דיין מויל, אבער דיין הארץ איז ניט דערביי. וועז אבער דו וועסט דאוונען אדער לערנען מיט'ן הארץ, וועז דיין נשמה וועט זיין אריינגעטהאן אין דער זאך, וועט דער יצר הרע צו דיר קיין שליטה ניט האבען.

און אז עס וועט דעם יצר הרע ניט געלינגען אריינצוגעבען אין דיר די דערמאהנטע מחשבות, וועט ער דיר בעת'ן דאוונען אדער לערנען אריינברייגען אין רעיון רעטענישען אדער געוויסע ענינים, וועגען וועלכער מען דארף לאנג טראכטען. און אויב דער מענש איז אזעלכער וואס שפיעלט אין קארטען אדער אנדערע שפיעלערייען, שטעלט איהם דער יצר הרע פאר אין פאנטאזיע ווי דיא שפיעל איז פאר זיינע אויגען און ער פערטראכט זיך וועגען דעם און זוכט מיטעל ווי אזוי צו בעזיעגען די מיטשפיעלער און געווינען.

און אויב דאס גיט זיך דעם יצר הרע אויך ניט איין, געפינט ער אנדערע תחבולות ווי אזוי צו צוטומלען א מענשען'ס רעיונות בעת ער טהוט עפעס פון גאטס וועגען. אויב איינער איז א געלערענטער, א קענער אין געוויסע חכמות אדער וויסענשאפטען, בריינגט ער איהם ארויף אויפ'ן זינען שוועדע פראבלעמען און ער מאכט איהם אז בעת'ן דאוונען אדער לערנען זאל ער זוכען צו פערענט-פערען זיי און זיך דערוויסען דאס וואס ער וויים ניט. און אויף די אלע זאכען געפינט דער יצר הרע א בערעכטיגונג — "טובה תורה עם מלאכה", תורה איז גוט מיט בעשעפטיגונג, זאגען אונזערע חכמים, און מען מעג דעריבער ביים דאוונען אדער ביים לערנען טראכטען וועגען זייטיגע בעשעפטיגונגען. מיט אזעלכע טענות וועגדט דער יצר הרע אף דעם מענשען'ס מחשבות פון גאטס דיענסט און ער פראווזאכט איהם א סך מהער שאדען ווי די פראפיטען וואס ער קען האבען פון טראכטען און פלאנעווען וועגען די אויבערדערמאהנטע ענינים אדער פון דערגעהן עפעס א זאך איז קענטניס אדער וויסענשאפט.

און וועז דער יצר הרע גיט דעם מענשען אריין אין זינען זייטיגע זאכען אין מיטען דאוונען אדער לערנען, איז נאך ניט אזוי שלעכט, האט ער דאך לכל הפחות אביסעל נעראוועגט אדער געלערענט מיט דער ריכטיגער כונה. עס קען אבער פאסירען אז ער זאל איהם ביים אנפאנג תפלה אדער לימוד שוין

צומישען די רעיונות און ער זאל פאר דער גאנצער צייט פון גאטעס דינסט גאר אין זינען האבען אנדערע זאכען און אזוי קען אויסקומען אז דער מענש זאל מיט'ן מויל בעטען א כפרה אויף זיינע זינד און אין הארצען זאל ער גאר טראכטען צו זיין איהם דערווידער, צו זינדיגען נעגען איהם, און אויף אזעלכען זאגט דער נביא ישעיה פון גאטס וועגען: "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני" — מיט'ן מויל און מיט די ליפען האט ער מיך געהרט און זיין הארץ איז ווייט פון מיר.

און אז דער מענש וועט אויפוואכען און ווען דער יצר הרע קומט איהם צומישען די רעיונות, וועט ער זיך בערענקען און וועט זאגען: "ווי אזוי קען איך זיך בעגעהן מיט'ן בעשעפער אויף אזא אופן וואס עס איז ניט רעכט צו בעגעהן זיך מיט מענשען, ווען איך דארף צו זיי אנקומען אדער זיי דארפען אנקומען צו מיר? וואהרום ווען איך גיה צו אייניעם בעטען א טובה און מיין הארץ איז ניט מיט איהם, איז אויב ער וואלט עס געוואוסט, וואלט ער מיך נעי־ האסט און וואלט מיר די טובה ניט געטהאן. ווען ער זאל נאך וויסען אז איך האב אין זינען צו טהאן איהם עפעס צולהכעים, אויפצורעגען איהם, וואלט ער נעווים ניט ערפילט מיין פערלאנג. דאסזעלבע וואלט אויך געשעהן, ווען אייניער פערלאנגט עפעס פון מיר און איך וואלט נעוואוסט, אז ער רעדט נור גוטע רייד מיט'ן מויל און אין הארצען טראכט ער גאר צו דערצערענען מיך. היינט ווי אזוי זאל איך זיך ניט שעהמען פאר מיין בעשעפער אז איך זאל זיך מיט איהם בעגעהן אויף אזא אופן וואס איך וויל ניט אז אימיצער זאל זיך מיט מיר בעגעהען און קיין מענש וויל ניט אז איך זאל זיך מיט איהם אזוי בעגעהן? אז דו וועסט זיך אזוי איבערלייגען און בעטראכטען די זאך, וועט דער יצר הרע געשלאגען ווירען.

און אז דער יצר הרע וועט אייניזעהן, אז ער האט מיט דעם גאר ניט אויס־ געפיהרט, וועט ער זוכען אן אנדער וועג ווי אזוי צו פערפיהרען דיך. ער וועט דיר אנרייזען אז דו זאלסט אין גאנצען אויפגעבען די מרה פון חניפה און ניט בענוטצען דאס אפילו אין קלענסטען מאסשטאב. ער וועט דיר זאגען: "דו קענסט ניט דינענן גאט מיט'ן גאנצען הארצען סיידען דו זאלסט דערווויי־ טערען פון דיר חניפה; דו זאלסט, חייסט עס, בעווארענט זיין, אז קיינער וועט דיך ניט חנפה'ענען און ניט זאגען א גוט ווארט אויף דיר. און דאס קענסטו אנדערש ניט אויספיהרען סיידען דו זאלסט דיינע אלע גוטע מעשים פערבארגען און זיך צייגען פאר דער וועלט אין קאנטראסט, אין היפוך ווי דו ביזט. דו זאלסט חייסט עס, דיינען גאט ווי געהעריג איז און פאר לייטען זאלסטו זיך ארויסווייזען אין אזא געשטאלט אז דו ווילסט איהם גאר ניט דינענן. וועו דו טהוסט תפלה צו גאט, מאך דאס קורץ און מענשען זאלען ניט בעמערקען דיינע גוטע כונות לשם שמים. וועו דו ווילסט עפעס לערנען, טהו דאס ביחידות, אין אייזאמקייט און קיינער אויסער גאט זאל נאר וויסען אז דו לערנסט. צייג זיך ניט ארויס אפען מיט קיין גוטע מדה. מאך זיך כלומרשט פויל אין גאטעס דינסט. זאלען לייט מיינען אז וועו דו טהוסט עפעס א מצוה קומט עס דיר אן שווער, כדי דו זאלסט ניט קריגען קיין שם פאר א פרומען, פאר א צדיק און דו זאלסט דורכדעם פערליערען דיין שכר. און דו זאלסט ניט פרובירען צו בעווענען אימיצען צו טהאן גוטעס און ניט זאגען קיין מוסר דעם וואס טהוט שלעכטעס, און דו זאלסט זיך ניט מאכען פאפולער מיט דער חכמת התורה,

וואָס דו לערענסט, און דו זאָלסט עס קיינעם ניט לערנען. מען זאָל אויף דיר ניט זעהן קיין סימן פון יראת שמים און מען זאָל אויף דיר ניט בעמערקען אז דו ביזט אַן עובד ה', כדי מענשען זאָלען דיך ניט אַכטען און עהרען דערפאר.

"ווילסטו פאָלשטענדיג דיענען גאָט, וועט דיר דער יצר הרע וויטער זאָגען, "זאָלסטו זיך קאָמפּאָנירען מיט אלע סאָרטען מענשען, זיך פיהרען ווי זיי פירערען זיך און געהן אין זייערע וועגען סאי אין ערנסטע זאכען, סאי אין שפּאָס און ליצנות. און זאָלסט זיך ניט שטאַרק היטען פון ליגען זאָגען, פון שוועהרען, פון עסען און טרינקען מיט זיי צוזאמען און הוליען און פלוידערען גלייך מיט זיי, און נאָכהער בעריערען זיי און בעשמוצען זיי פאר אנדערע. דו זאָלסט טהאָן אלעס וואָס דו קענסט צו דערווייטערען פון דיר דעם שם פון פרומקייט. דו זאָלסט זיך, היסט עס, אזוי מאסקירען, אז די וועלט זאָל גאָר ניט וויסען אז דו ביזט א פרומער און גאָטספּאָרכטיגער". איז דאָך אין פלוג גוט. ער היסט דאָך דיר דיענען גאָט, נור וואָס דען? דו זאָלסט דיין עבודת הבורא בעהאלטען, אבער אז דו וועסט דעם יצר הרע פאָלגען אין דיעזען פונקט, וועט ער פון דיר אוועקרויבען די אמונה, ער וועט דיך מאכען פאר אוים גלויביגען און דו וועסט עס גאָר ניט פיהלען.

דעריבער זאָלסטו דעם יצר הרע ענטפערען: "דאָס וואָס דו שטרייטסט מיט מיר, דאָס וואָס דו קליגסט זיך איבערצוריידען מיר, איז ניט פון מיין טובה וועגען. אדרבא, דערמיט ווילסטו אונטערגראָבען מיין כח און בריינגען אויף מיר א שנעלע מפלה, טאָ וואָרום זאָל איך אנטלויפען פון א קליין פייער אין א גרעסערען? וואָס פאר א שכל איז דאָס? אויספיינען זיך פאר מענשען מיט דיענען גאָט, זאָגסטו, טויג ניט, און אויספיינען זיך דורך פערנאכלעסיגען גאָטס דינסט, איז רעכט! די ריכטיגקייט איז, אז אזעלכע מצות וואָס מען קען זיי פאָלשטענדיג מקיים זיין בסתר און מענשען זאָלען דערפון ניט וויסען, דארף מען טאקי טהאָן פערבאָגענערהייט, אָבער, למשל, דאוונען בצבור, אויפמערקזאם מאכען אנדערע אז זיי זאָלען טהאָן גוטעס און זיין געהיט פון טהאָן שלעכטעס, לערנען תורה מיט אנדערע, צדקה געבען און דאָס גלייכען, אזעלכע זאכען דארף מען זיך ניט אפּזאָגען פון צו טהאָן צוליעב דעם טאָמער וועט מען דערפאר קוכה שם זיין און קריגען כבוד. איך בין דאָס מחויב צו טהאָן לשם שמים, פון גאָטס וועגען, און טאָמער וועלען מיך לייט לויבען אדער אפּגעבען דערפאר כבוד, וועט עס מיר ניט שאדען און איר וועל צוליעב דעם ניט פערליערען מיין שכר, וויל בעת מעשה איז דאָך מיין כונה ניט געווען לשם רוהם, לשם כבוד, נור מיט'ן רייגעם געוויסען בלויז פון גאָט'ס וועגען.

"און עס איז שוין געזאָגט געווארען, אז וועז אייגער טהוט עפּעס א מצוה אפּעז, ניט בעהאלטען פון לייט, און ער, דער וואָס טהוט די מצוה, וויל וויסען, או"ב ער טהוט די זאך ריכטיג, קען ער זיך דאָס איבערצייגען פון זיך אליין אויף צווייערליי אופנים. ערשטענס, דארף ביי איהם אליין קלאָהר זיין, וואָס ערוואַרטעט ער צו געניסען פאר דער מצוה און פון וועמען ער ערוואַרטעט עס־ וואָס צו געניסען. אויב ער האָפּט צו געניסען עפּעס פון גאָט, היסט עס, אז ער טהוט די מצוה בשלמות, פאָלקאָם ווי מען דארף, און אויב עס פלאָנטערט זיך איהם אין זיין מח, אז ער וועט עפּעס האָבען פון מענשען, איז די מצוה ניט פאָלשטענדיג. צווייטענס, דארף ער וויסען און זיין איבערצייגט, ווי וואָלט ער געהאנדעלט וועז דיזעלבע מצוה, וואָס ער טהוט אפּעז, וואָלט זיך איהם

געמאכט צו טהאָן בסתר, אין געהיים קיינער זאָל דערפון ניט וויסען, וואָלט ער זי אין אזא פאַל אויך געטאָן אדער ניט? אויב יא, אויב ער איז ביי זיך זיכער, אז ער וואָלט די מצוה אויך געטהאָן ביחידות, איז די מצוה א גאנצע, אָן שום פעהלער; פיהלט ער אבער ביי זיך, אז עו איז מיט דעם ניט זיכער אין איז געהויים וואָלט ער דאָס אפשר ניט געטהאָן, איז דאָס ניט קיין ריכטיגע מצוה ווי געהעריג איז און ער דארף עס בעסער ניט טהאָן און וואַרטען ביז זיין הארץ וועט געלייטערט ווערען, ביז ער וועט פיהלען אז ער טהוט עס מיט א ריינעם געוויסען בלויז פון גאט'ס וועגען". אז דו וועסט דעם יצר הרע ענטפערען די דאזיגע תשובה, וועט ער געשלאָגען ווערען און וועט זיך אונטערגעבען.

און אז דער יצר הרע וועט זעהן אז אין דיעזען פונקט קען ער דיר אויך ניט איבערריידען, וועט ער זיך צו דיר נעהמען מיט א דעלעקאטנערען אופן, מיט אן אופן וואָס איז נאָר שווער אנצושטויסען זיך אז דאָס איז געמיינט צו שלעכטען. ער וועט פרובירען אראָפפיהרען דיך פון וועג דורך דעם ענין פון גמול ועונש, פון בעלוינונג און שטראָף אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. ער וועט דיר זאָגען: "דו ביזט דאָך פון בעשעפער'ס חסידים און זיינע אויסער־וועהלטע. דו ביזט דאָך, הייסט עס, א צדיק גמור, א פאָלשטענדיגער צדיק, און אלס אזעלכער דארפסטו האָבען שכר אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט. דעריבער סטארע זיך ווי וויט מעגליך וויייטער דיינען גאָט, אפשר וועסטו טאקי זוכה זיין צו האָבען ביידע וועלטען, און אז דיר וועט דאָ אויף דער וועלט זיין גוט, וועסטו איהם קענען דיינען מיט א גוט הארץ און מיט א פריעהליך געמיטה, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" — ליכט, דאָס מיינט עולם הבא, איז פערזעעט פאר'ן צדיק און צום עהרליכען, צום פרומען — שמחה דאָ אויף דער וועלט". אזוי וועט דיר דער יצר הרע זאָגען, און אויב דו וועסט זיך צוהערען צו זיינע רייד, אויב דו וועסט אויסטיימען מיט איהם, וועט ער דיך אריינווארפען אין א מין פערבאָרגענע שותפות. דאָס הייסט, דו וועסט ביי זיך אין הארצען אין זינען האָבען, אז דאָס וואָס דו דיענסט דעם בעשעפער איז ניט פון זיינעטוועגען, נור כדי דו זאָלסט פון דעם געניסען אויף ביידע וועלטען. און וועז ניט דאָס, וועז דו זאָלסט ניט ערווארטען אויף בעלוינונג, וואָלסטו גאָר ניט אנערקענט די שטענדיגע טובות וואָס גאָט טהוט מיט דיר און דו וואָלסט ניט געפונען פאר נויטיג אפ־צודיענען איהם דערפאר, וויל דו וואָלסט גאָר ניט איינגעזעהען, אז דאָס דיענען איהם איז פאסענד פאר זיין גרויסקייט, מאכט און חכמה. און אויף דעם האָבען שוין אונזערע חכמים געזאָגט: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאָלט ניט זיין ווי קנעכט וואָס דיענען זייער ווירטה, כדי צו קריגען בעלוינונג, נור זייט ווי דיענער וואָס דיענען זייער ווירטה ניט וואר־טענדיג אויף בעלוינונג.

פרק ו׳

און אז דו וועסט באשטרייטען דעם יצר הרע אין זייגע אלע פארינג טענות, וועט ער דיך אריינווארפען אין א ים פון ספקות אין דעם ענין פון הכרח וצדק, אין דער פראגע: אויב אלעם וואס א מענש טהוט איז ער געצוואונ־ גען צו דעם דורך גזירה, דורך דעם וויל־ען פון גאט, ברוך הוא, אדער דאס וועגדט זיך אן דעם מענשענ׳ם רצון און ער קען טהאן ווי ער ויל און וואס ער ויל. און אז ער וועט דיך זאגן פארנאכלעסיגענדיג גאטעם דינסט און זייגע־ דיג מעהר געגייגט צו זינד, וועט ער אנווענדען זייגע טענות צו באווייזען דיר, אז דו ביזט ניט אין דיין רשות און דו קענסט קיין זאך ניט טהאן אהן דעם רצון פון באשעפער. ער וועט דאס דיר אויפווייזען פון פסוקים און פון קבלה, פון תלמוד, כדי צו פארשטארקען זייגע ארגומענטען. ער וועט דיר זאגען: וועו דער באשעפער וואלט געוואלט דו זאלסט איהם דינען, וואלט ער דיר געצוואונ־ גען דערצו און וואלט געמאכט, אז דו זאלסט איהם מוזען דינען געגען דיין אייגענעם וויללען, און אז דו ביזט ניט געגייגט צו דינען איהם, איז א סימו, אז ער ויל ניט דיין דינסט, און קענסטו דען זיין געגען זייגע גזירות און טהאן אנדערש ווי זיין רצון איז? דעריבער דארפסטו ערפילען זיין פארלאנג, ויל דו האסט אויף דעם גארניט צו זאגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "אנכי ה׳ עושה כל" — איך גאט מאך אלעם.

און אויב דער יצר הרע וועט זעהן, אז דו ביסט זיך עוסק אין עולם הזה, אז דו זוכסט צו געניסען פון די תענוגים פון דער וועלט, וועט ער דיר זאגען: זיי אפגעהיט פון פוילקייט און אפגעלאזענקייט, ארבייט וואס מעהר צו פארדינען מעהר און לאז זיך וואויגעהן פיעל מעגליך. פארלאז זיך ניט אויף קיינעם, האב ניט קיין בטחון, ויל גוטעם און שלעכטעם איז אין דיינע הענט און ארבייט און רוה איז אין דיין רשות. דאס וואס דו קענסט דערגרייכען מיט דיינע קרעפטען איז דיינם און עם איז ניטא אזא מאכט וואס זאל דיר שטע־ רען אויפצוטאן וואס עם איז, אויב נאר דו ביזט פלייסיג און פעהיג דערצו. דעריבער שפאר ניט קיין מיה און ארבייט מיט אלע דיינע קרעפטען, וועסטו אלעם האבען און עם וועט דיר קיין זאך ניט פעהלען. באווארען זיך פון בייז זע באגענישען און דו וועסט געווארענט זיין, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "צנים פחים בדרך עקש, שומר נפשו ירחק מהם" — דערנער און נע־ צען געפינען זיך אויפ׳ן קרומען וועג און דער וואס היט זיך, איז דערווייטערט פון זיי. אדער: "אולת אדם תסלף דרכו" — דעם מענשענ׳ם נארישקייט פארקרימט זיין וועג, דאס הייסט: וועו א מענש איז אונווילעגד און וויים ניט ווי אזוי אנצוגעהן אין זיינע עסקים, ווערט די גלייכע וועג אויך ביי איהם קרום. אדער אין מלאכי ווערט געזאגט: „מידכם היתה זאת" — דאס וואס אייך געהט ניט גוט איז דאס געקומען פון אייערע אייגענע הענד.

אוז אז דעם יצר הרע וועט זיך בעסער לויגען אויפצוציגען דיר, אז די בחירה, דער אויסוואהל איז ניט ביים מענשען, נאר אלעם איז געווענדט אן גאט, וועט ער דיר בריינגען ראיות, אז אזוי איז דאס, כדי אראפצופירהרען דיך פון וועג און אפשוואכען אין דיר די יראת שמים און אפוועגדען דיך פון עבודת הבורא.

וועז אבער דו וועסט ערוואכען אוז איז זיגען נעהמען דאס וואס אונזערע חכמים האבען געזאגט: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" — אלעס איז אין די הענד פון גאט אויסער דאס מורא האבען פאר איהם, וואס דערויף איז די בחירה אוועקגענעבען געווארען צום מענשען אוז ער קען טהאן וויי ער וויל, דיענען איהם אדער זיגדיגען — אז דו וועסט זיך באדענקען וועגען דעם, וועסטו זיך מעהר סטארען אין די ענינים פון דער תורה, וואס דו וויסט קלאהר, אז דאס איז פארבונדען מיט שכר אוז עונש, אזוי ווי עם וועדט געזאגט אין איוב: "כי פועל אדם ישלם לו וכאורח איש ימצאנו" — די טהאט פון מעשענן בעצאהלט איהם אוז לויט דער וועג, וואס א מענש גענהט אזוי פאסירט מיט איהם, דאס הייסט: טהוט ער גוטעם וויי דער באשעפער וויל, קריגט ער דערפאר שכר, אוז גענהט ער אין שלעכטען וועג, קריגט ער זיין שטראף. אין ענינים אבער וואס האבען צו טהאן מיט עולם הזה, וועסטו זיך פיהרען ווי עם איז שוין פריהער געזאגט געווארען אין דיזען ספר, ווייל גוטעם אוז שלעכטעם, גליק אוז אונגליק איז ניט ביים מענשען אין די הענד אוז וועגען דעם דארף ער האבען בטחון אין גאט.

אוז אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט איינזעהן, אז ער קען דיך אין דיזען פונקט אויך ניט בייקומען, וועט ער זיך נעהמען די מיה איבער־צוריידען דיך, אז דו זאלסט האבען מעהר נאוה אוז וועניגער עניוות, דו זאלסט מעהר זיין שטאלץ ביי זיך אוז וועניגער נידערגעפאלען. ער וועט דיר זאגען:

דו האסט דאך שוין דערגרייכט די גרויסע מעלות פון חסידים אוז צדיקים מיט דיין הערצליכען גלויבען אין גאט, מיט דיינע מעשים, וואס זיינען אויס־שליסליד פון גאט'ס וועגען. דו ביזט אין דיזע הינזיכטען אן אייגציגער אין דיין דור, אז אייגציגער אין דער צייט וואס דו לעבסט אוז נאר אזא צדיק ווי דו איז ניטא. דעריבער דארפסטו זיך ארויסצייגען אלס אזעלכער אוז זאלען לייט וויסען, אז דו שטעהסט אויף העכערע מדרגה ווי זיי דורך דעם, וואס דו זאלסט זיי האסען, פאראכטען אוז ערנידערינגען. דו זאלסט אויפווייזען ווי שלעכט אוז פארדארבען זיי זיינען, פארעפענטליכען זייערע מעשים, זידלען זיי אוז שענדען זיי אוז שטראפען זיי אזוי לאנג ביז זיי וועלען זיך שעהמען, וועלען חרטה האבען אויף זייערע פאריגע מעשים אוז וועלען זיך אומקעהרען צו גאט. דאס — וועט דיר דער יצר הרע זאגען — איז א מנהג פון די נביאים, אזוי ווי גאט האט געזאגט צו יחזקאל הנביא: „אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם" — דו מענשען־קינד, זאג די אידען ווי אזוי דער בית המקדש וועט אויסזעהן אוז זיי וועלען זיך שעהמען פאר זייערע זינד. זעהסטו דאך, אז גאט האט געהייסען דעם נביא בריינגען זינדיגע מענ־שען צו בישוים. איז אויב דער יצר הרע וועט צו דיר קומען מיט אזעלכע מענות, זאלסטו איהם ענטפערען:

ווי אזוי קען איך פארהאסטען אוז שענדען אזעלכען וואס איך וויים ניט וואס ביי איהם אין הארצען טהוט זיך? ווי אזוי קען איך איינעם זידלען בעת איך וויים ניט זיינע הערצליכע פארהעלטניסע מיט גאט? עס קען דאך זיין, אז לויט ווי מען זעהט איינעם איז ער העפליך, אבער זיינע פארבאנגיסע, זיי־נע מחשבות זיינען גאר אנדערש. אוז אויב די נביאים האבען יא געשטראפט אוז מביש געווען די לייט פון זייערע צייטען, האבען זיי דאך דאס געטהאן מיט'ן רשות פון באשעפער, וועלכער האט געוואוסט, אז זייערע הערצער

זיינען שלעכטע; אבער איך בעזיץ ניט אזא חכמה צו וויסען וואס ביי אימיצען איז הארצען טהוט זיך, און אפשר איז די כונה פון א טהאט וואס שיינט צו זיין שלעכט, גאר א גוטע? און אפשר זיינען יענעמ'ס כונות, יענעמ'ס מחשבות בעהערע ווי מיינע? אפשר זיינען זיי מעהר אנגעלעגט ביים באשעפער ווי מיינע? און אויב אייגער איז אין די עפענטליכקייט שלעכט, קען זיין, אז דאס איז צוליב דעם, ווייל ער איז פארנארישט, אומוויסענד און ער וויים ניט די פליכטען, וואס ער האט צום באשעפער, און אזעלכער קען האבען א בעסערע טענה ווי איך צו פארטיידיגען זיך און רעכטפערטיגען זיינע מעשים, ווייל ער וויים ניט און איך וויים און פארשטעה מעהר פון איהם. וואהרום גאט מאהנט ניט פון מענשען נאר לויט דעם וויסען און פארשטאנד פון מענשען. דער וואס וויים און פארשטעהט מעהר וועלט פון איהם געפאדערט, ער זאל מעהר דינען גאט ווי דער וואס וויים וועניגער און פארשטעהט וועניגער. דעריבער קען דאך זיין, אז איך בין העכליכער און נידעריגער פון יענעם, ווייל לויט מיין וויסען און פארשטעהן גאט ערפילט איך ניט געוונ מיינע פליכטען צו איהם, בעת יענער טהוט נעוונ לויט זיין וויסען. און אז יענער זינדיגט טהוט ער דאך דאס בשוגג, אומגערן, ווייל ער וויים ניט בעסער, אבער זוען איך פיהר זיך ניט אויף ווי געהעריג איז, טהו איך דאך דאס במזיד, אבזיכטליך.

און אפשר — זאלסטו וויטער ערקלערען דעם יצר הרע — איז יענער נאר ניט אזוי שלעכט. עס קען זיין, אז דאס שלעכטעם טהוט ער אפען און דאס גוטעם טהוט ער פארבארגען, און איך בין פארקעהרט, אין די עפענטליכקייט בין איך א צדיק און פערבארגענערהייד אפשר ניט. דעריבער איז יענער מעהר בארעכטיגט צו גאט'ס רחמנות און פארגעבונג ווי איך. זיין איין זכות פון א מצוה, וואס ער טהוט וועגט אפשר איבער א סך פון מיינע זכיות, ווייל ער טהוט עס באהאלטען, אין געהיים, וואס קיינער אויסער גאט וויים דערפון ניט, לויבט איהם קיינער ניט און מען טיילט איהם דערפאר ניט צו קיין כבוד, בעת איך, וואס מיינע גוטע מעשים וויסען אלע, לויבט מען מיך דערפאר און מען רעספעקטירט מיך.

אזוי איז אויך מיט עבירות. איין עבירה וואס איך טהו וועגט אפשר איבער יענעמ'ס א סך עבירות, מחמת איך טהו די עבירה באהאלטען און יענער אין די עפענטליכקייט. און צוליב דעם, ווייל יענער איז באקאנט פאר א בעל עבירה, וועלט ער פון מענשען געטאדעלט און מען איז איהם מבזה, און די בזיונות וואס ער האט וועלט גערעכענט אלס א טהייל פון דער שטראף, וואס ער דארף קריגען פאר'ן חטא און זיין עונש וועט שוין זיין א קלענערער. איך אבער, פאר מיינע אן עבירה קריג נאר ניט אפגערעכענט אויף דער וועלט, מחמת קיינער וויים דאך ניט, אז איך האב די עבירה געטאן און מען טאדעלט מיך ניט און מען איז מיך ניט מבזה, וועל איך די פולע שטראף מוזען ליידען אויף יענער וועלט.

און נאך א זאך: אז איך וועל זיך אפליגען צו זוכען פעהלערען ביי אנ־ערע מענשען און זיך צוקוקען און באאבאכטען זייערע שלעכטע מדות, כדי איך זאל זיי קענען מוסר זאגען און שענדען און פראכטען זיי, וועל איך קיין צייט ניט האבען אכטונג צו געבען אויף זיך אליין און זוכען מיינע אייגענע

פּעהלערע, וואָס דאָס איז בילכער און וויכטיגער, ווי האָבען אין זינען פּרעמדע חטאים. דאָס איז אזוי ווי א קראנקער, וואָס איהם ליגען מעהר אין זינען זיינע וועהטאָגען ווי פּרעמדע און ער זוכט גיכער זיין אייגענע קוראציע, זיין אייגענע היילונג איידער די היילונג פון אַנדערע חולאים.

אז דו וועסט דעם יצר הרע אַנגעבען די דערמאָהנטע ארגומענטען, וועלען זיינע טענות צוקלאפּט ווערען.

און אז דעם יצר הרע'ס פּיילען וועלען דיך אלץ ניט טרעפען; אז ער וועט איינזעהן אז ער קען דיך פּאַרט ניט בעזיגען, וועט ער אויף דיר לויערען סאי אין דער צייט וען דיר געהט גוט, סאי אין דער צייט וען דיר געהט שלעכט און אין ביידע פעלע וועט ער זוכען אראָפּצופּיהרען דיך פון גלייכען וועג. אויב דיר וועט געהן גוט ווי דו ווינשט, וועט ער דיר זאָגען: דאָס איז די פרוכט פון דיין סטארקען זיך, פון דיין פלייסיגקייט, פעהיגקייט און חכמה. דערביבער פלעגסט זיך וואָס מעהר אין וועלטליכע זאכען און שפּאָר ניט קיין מיה צו פערבעסערען דיין לאגע אויף דער וועלט, וועט דיר שטענדיג געהן גוט און דו וועסט שטייגען נאָך העכער, און פרעה זיך און זיי צופרידערן מיט די גוטעס וואָס דו גענעסט אויף דער וועלט, ווייל דאָס וועט ניט לאנג געדויערען און אין גיכען וועט מען דיך רופען אהין, אין פינסטערען קבר, וואו עס עקזיסטירט ניט קיין חכמה קיין בריה'שאפט, קיין בעוועגונג און קיין הנאה און קיין צער. א ראיה אויף דעם וועט ער דיר ברייננען פון פסוק אין קהלת: "כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה" — אלעס וואָס דו מענש קענסט טהאָן מיט דיין כח, טהו, וואָרים עס איז ניטא קיין טהעטיגקייט, קיין חשבון, קיין וויסען און קיין חכמה אין קבר, וואוהין דו געהסט אוועק נאָך דיין טויט. אזוי וועט דיר יצר הרע איינריידען בעת דיר וועט געהן גוט אויף דער וועלט.

וועט דיר ווידער געהן שלעכט, וועט ער דיר ארויפגעבען אויפ'ן זינען ווי רשעים לעבען גוט און ווי די הצלחה שפּיעלט די כופרים, די וואָס לייקענען אין גאָט. ער וועט דיר אָנצייגען אויפ'ן פסוק אין איוב: ישליו אוהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל" — די געצעלטען פון רויבער זיינען בשלוה און רוהיגקייט איז בעשטימט צו די וואָס דערצערנען גאָט. און ער וועט דיר זאָגען: די שאדענס און די צרות וואָס דיר קומט אויס צו ליידען איז דאָס צוליעב דעם וויל דו ביזט איבערגעגעבען צו גאָטעס דיענסט און צו אפהיטען זיינע מצוות בין אדם לחברו, פון מענש צו מענש, און דו קענסט אלעס ניט נאכקומען, ווייל דאָס איז א צו גרויסע לאסט און זהער שווער נאכצוקומען, דעריבער ווערסטו געשטראפט. ווען דו וואלסט אין גאנצען ארונטערגעוואָרפען פון דיר דעם יאך פון חורה און מצוות, וואלט דיר גוט געווען, אזוי ווי דו זהסט אז רשעים געהט גוט, און די תורה זאגט דאָך אויף: "בקרבי אקדש" — דורך מיינע נאענטע, דורך די צדיקים ווער איך געהייליגט. דורכדעם, היסט עס, וואָס איך שטראָף זיי, ווערט מיין נאָמען געהייליגט. אָדער אין עמוס ווערט געזאגט: "רק אתכם ידעתי, על כן אפקוד עליכם" — נור אייך איידען האָב איך ליעב, דעריבער וועל איך אייך שטראָפען פאר אייערע זינד, און נאָך עהנליכע פסוקים זיינען דאָ אין די הייליגע שריפטען, וואָס צייגען אז מיט צדיקים איז גאָט זהר מדקדק.

און אז דער יצר הרע וועט דיך זעהן טהאָן עפּעס א מצוה, וועט ער דיר די זאך שווערער מאכען ווי זי איז און וועט דיר אָנסטראשען, אז דו זאָלסט עס ניט טהאָן. וועו, למשל, דו וועסט וועלען פאסטען, וועט דער יצר הרע דיר זאָגען, אז דאָס וועט דיך אָפּשוואכען און קראנק מאכען און דו וועסט דורכדעם ניט קענען טהאָן עפּעס פאר דער וועלט און פאר יענער וועלט, וויל דורכ'ן תענית וועסטו אויך קיין כח ניט האָבען צו דיענען גאָט.

און טאָמער וועסטו ביינאכט וועלען תפּלה טהאָן צו גאָט, וועט דיך דער יצר הרע אָפּוועגדען דערפון. ער וועט דיר ארויפּבריינגען אויפ'ן זינען, אז דער שלאָף איז פאר דיר בעסער ווי נאהרונג, ווייל דאָס פערהיט דיין געזונד און קרעפטיגט דיין קערפּער מעהר ווי עסען און טרינקען. און אויב דו וועסט וועלען געבען צדקה, וועט ער פאָרשטעלען אין דיין פאנטאזיע ווי שלעכט עס איז וועו מען האָט ניט קיין געלד און ווי אומגליקליך עס איז דער אָרימאן וואָס ליידעט דחקות. דערמיט וועט דער יצר הרע דיך אָפּסטראשען פון געבען צדקה כלומר'שט צו פערהיטען דיך אז דו זאָלסט דורכדעם אליין ניט פּערָאָרימט וועלען. אזוי וועט ער געפינען וועגען ווי אזוי צו וואָרפען אויף דיר א מורא ביי יעדע געלעגענהייט וועו דו וועסט וועלען מקיים זיין וועלכע ניט איז מצוה, כדי אָפּצוואוועדען דיך פון דעם.

און אז דו וועסט אין זינען האָבען צו טהאָן אן עבירה, וועט דיר דער יצר הרע מאכען די זאך בעליבט. ער וועט דיר פאָרשטעלען די גרויסע הנאה וואָס דו וועסט פון דעם געניסען און מאכען דיר פערגעסען די שטראָף וואָס דו וועסט דערפאר האָבען. ער וועט דיר צוגעבען חשק צו טהאָן די עבירה מיט כל-ערליי טענות און ער וועט פון דיר ניט אָפּטרעטען ביז דו וועסט עס טהאָן. און אז דו וועסט דערפיהלען אועלכע אָדער עהנליכע טענות פון יצר הרע, זאָלסטו איהם ענטפערען:

יעדער צער, וואָס איך האָב געהאט אין מיין לעבען, איז פאָראיבער און עס איז פון דעם אפילו קיין סמן ניט פערבליבען. שלעכטעס וואָס א מענש האָט אויסצושטעהן אין זיין לעבען, מיידט שנעל, אָבער דער שכר וואָס מען האָט פאר א מצוה איז אן אייביגקייט און עס ענדיגט זיך קיינמאל ניט. וועו מען פאסט בייטאָג, איז וועו מען עסט נאכהער ביינאכט, וועלט דער תענית פער-געסען. מען קריגט צוריק די פריהעריגע כחות אזוי ווי מען זאָל גאָר ניט האָבען גענפאסט און דער שכר פאר'ן תענית פערבליבט פראָפּיט. אזוי אויך וועו מען איז א טהייל פון דער נאכט וואכענדיג און מען איז זיך עוסק אין עבודת שמים, אין גאָט'ס דיענסט, איז נאכהער אז מען שלאָפט זיך דורך, וועלט מען צוריק אָפּגעפּרישט אזוי ווי מען זאָל גאָר פריהער ניט זיין וואכעדיג און דער שכר פאר'ן ניט דערשלאָפען און לערנען אָדער תפּלה טהאָן פערבליבט.

וועגען דעם ענין פון צדקה, ווי אזוי מען קען אָפּשלאָגען דעם יצר הרע'ס טענות, וועו ער רעדט אן דעם מענשען ניט צו געבען צדקה, האָב איך שוין גענוי ערקלעהרט אין שער הבטחון.

און וועגען דעם ענין פון עבירות, וואָס דער יצר הרע ניט צו חשק דעם מענשען ער זאָל זיי טהאָן, זאָלסטו זיך בערענקען און איבערלייגען, אז די הנאות און פערגענוגענס וואָס מען האָט אויף דער וועלט, סאי אזעלכע וואָס מען מעג, סאי אזעלכע וואָס מען טאָר ניט, געהען פאראיבער שנעל; אָבער די שאנדע און שטראָף פאר זינד אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, דאָס פערבליבט.

אז דו וועסט זיך דאָס אין זינען נעהמען, וועט דער יצר הרע געשלאָגען ווערען אוּן דו וועסט פֿלייסיג זיין צו טהאָן גוטעס אוּן זיך דערווייטערען פון העסליכע מעשים.

פֿרק ז׳

אוּן אז דער יצר הרע וועט פערלירען זיין האָפענונג אָפּצואוועקנדען דיך פון גאָטעס רייכסט דורך די פֿאַריגע אופנים; אז עס וועט איהם ניט געלינגען צו בעווערקען דיך דו זאָלסט אויספֿאָלגען זיינע פאלשע עצות אוּן דו וועסט זיך פיהרען לויט דיין בעשלוס צו דינענען גאָט, וועט ער אָנווענדען מיטל ארויפצוווארפען אויף דיר אַן אונמוטה אוּן אריינברענגען אין דיין הארצען דאגות אוּן מאכען דיך שטענדיג טרויערען, כדי דו זאָלסט חרטה האָבען אויף די גוטעס וואָס דו האָסט פריהער געטהאָן אוּן דער בעשעפער זאָל פון דיר אוועקנעהמען דעם שכר פאר דיינע מעשים טובים. וועסטו וויערער האָבען אָפּגעטהאָן אז עבירה, וועט דער יצר הרע געפינען וועגען ווי אזוי אריינצובריינגען פרייד אין דיין הארצען אוּן דו זאָלסט זיך פרעהען מיט דיין שלעכטען טהאט, כדי דו זאָלסט זיך שטארקען אוּן פלייסען צו טהאָן נאָך אזעלכע מעשים. ער וועט נעפינען וועגען צו מאכען אזוי, אז דו זאָלסט דיינע דאגות אָנהענגען אָן דיינע גוטע מעשים אוּן פרייד אוּן פערגענוגען, זאָלסטו דענקען, אז דאָס איז פערואורזאכט דורך שלעכטע מעשים, כדי דו זאָלסט די ערשטע מעהר ניט טהאָן אוּן די צוויי׳טע טהאָן נאָך מעהר ווי פריהער.

וועז אָבער דו וועסט פיהלען דעם יצר הרע׳ס בעמרוג; וועז דו וועסט אין זינען האָבען, אז דאָס פערשפּרייט דער יצר הרע פאר דיר נעצעגן צו פאָנגען דיך, וועסטו פאָרזיכטיג זיין אוּן גאָט וועט דיר העלפען נצוח צו ווערען פון זיי. אוּן אויב דו וועסט עס ניט דערפיהלען, וועט ער דיך פלוצלונג אומשלייידערען אוּן אריינשיסען אין דיר זיינע פייל׳ען.

אז אויב דו וועסט זיך שטעלען געגען איהם אין אלע זאכען אוּן ער וועט דיך ניט קענען איבערריידען מיט אלע זיינע טענות אוּן ארגומענטען, וואָס זיי־נען פריהער דערמאָהנט געוואָרען, וועט ער זיך נעהמען צו דיר אוּן זוכען ארָאפּ־צופיהרען דיך פון ריכטיגען וועג אין דעם ענין פון דיין וויסען אוּן קענטניס אין דער תורה. אוּן אז ער וועט זעהן אז דו ביזט אריינגעטהאָן אין לערנען, וועט ער דיר זאָגען:

דו ווייסט שוין אין דער תורה אזוי פיעל ווי די גרויסע לייט פון דיין דור. דו האָסט שוין דערגרייכט אזוי פיעל קענטניס אין דיין לויטער אמת׳ער תורה אזוי ווי די אלטע לומדים פון דיין צייט. טאָ וויפיעל איז דער שיעור צו לערנען? דו ווייסט דאָך אז צו דער חכמת התורה איז גאָר קיין סוף אוּן קיין גרענץ ניטאָ. טאָ בעשרענק זיך אויפ׳ן עיקר פון דער אמונה אוּן די הויפּט דינים פון דער תורה אוּן נאכהער גיב זיך אָפּ מיט לערנען אזעלכע לימודים, דורך וועלכע דו זאָלסט זיך אויסצייכענען אוּן אויספייגען זיך צווישען מענשען. לעהרען זיך מוזיק, נאָטען, כללים פון שפּראכען, פאבלען, רעטענישען אוּן אנדערע זאכען וואָס זיינען אָנגענומען ביים פאָלק אוּן לאז צוהוה די פערפּלאָנטערטע דינים אוּן די פלפּולים פון די חכמים. גריבעל זיך ניט צו ווייסען פון וואָנען יעדער דין שטאָמט, ווי

אזוי יעדע מצוה דארף דורכגעפיהרט ווערען, אין די ראיות און שאלות וואס איז דא ביי יעדען דין, און זוך ניט צו פערבינדען די דינים און מצוות מיט מיסטיק, מיט הימעלשע סודות. האב ניט צו טהאן מיט די אלע זאכען, ווייל זיי זיינען צו טיף און דעליקאטנע. פערלאז זיך אויף דעם וואס דו האסט געהערט פון אנדערע אין זאכען וואס דו ווייסט, אז דו קענסט דערגעהן מעהר אזוי גוט ווי אין זאכען וואס דו קענסט מיט דיין טראכטען און קלעהרען און גרייבלען זיך ניט דערגעהן מעהר. סוף כל סוף קען דאך ניט זיין אז דו זאלסט אלעם גרינדליך ווייסען, ווייל צו דער חכמת התורה איז קיין גרונד ניטא, טא צו וואס מאטערען דיין מח און פערבריינגען דיין צייט? נעהם אלעם אויבערפלעכליך און בענוגען זיך מיט דעם וואס דו ווייסט.

און אז דיזע טענה פון יצר הרע וועט אויף דיר ניט ווירקען און דו וועסט זיך פארט גרייבלען אין ענינים פון מצוות און דינים, וועט ער דיך פרובירען שיסען מיט די פיילען אדער קוילען פון קנאה. דער יצר הרע וועט, הייסט עס, אין דיר אריינגעבען א געפיהל מקנא צו זיין אנדערע און ניט פערגינען זיי, און אז דו וועסט ווייסען פון אזעלכע וואס ווייסען אין דער חכמת התורה מעהר ווי דו, וועט דער יצר הרע דיר אנרייזען צו זוכען אויף זיי פעהלערען, צו ערנידריגען זיי, צו שענדען זיי עפעס אזוי ווי זיי זאלען האבען גערויבט דיין ווייסען, דיין קענטנים און בע'גז'ט דיין חכמה. אויב ווידער דו ווייסט פון אזעלכע וואס קענען און ווייסען וויניגער פון דיר, וועט דער יצר הרע דיר אריינגעבען אין זינען, אז דו זאלסט זיי נידערשעצען, פייגט האבען זיי פאר זייער אונווייסענהייט, אויספויקען פאר לייטען, אז יענע און יענע זיינען פראסטאקעם, און בעריהמען זיך מיט דיין קענטנים, אז דו קענסט און ווייסט מעהר פון זיי. דאס וועט דיר בריינגען צו גאוה אויף אזוי ווייט, אז דו וועסט יענע לייט האסען און וועז זיי וועלען דיר עפעס פרעגען, וועסטו זיי ניט וועלען ענטפערען, מחמת דו וועסט האלטען פאר א פחיתת הכבוד, פאר א נידערשעצונג צו רעידען מיט זיי. און דו וועסט זובען עהרע פון דיין חבר'ם אונווייסענהייט, און דו וועסט זיך אויספייגען דערמיט, וואס דו וועסט אימיצען שענדען, און דער סוף וועט זיין, אז דו וועסט זיך אפזאגען פון דעם וואס אונזערע חכמים האבען אונז געלערנט אין דעם ענין פון גאט און זיין תורה.

און אויב דעם יצר הרע וועט ניט געלינגען איבערצורייידען דיך אין דעם ענין פון דער לעהרע פון גאט און זיין תורה, וועט ער פרובירען איבערריידען דיך אין אנדערע מעשה העבודה, אין אנדערע זאכען וואס האבען צו טהאן מיט גאט'ם דיינסט, און וועז ער וועט זעהן אז דו טהוסט עפעס פון גאט'ם וועגען, וועט ער די זאך פארשטעלען אין דיין פאנטאזיע אלס גרעסער און ערהאבענער ווי דאס איז. דו וועסט טהאן א קליינע, געוועהנליכע מצוה און דער יצר הרע וועט דיר אריינגעבען אין זינען, אז דו האסט אויפגעטהאן די גרעסטע זאך. דאס וועט פעראורזאכען דו זאלסט זיך האלטען גרויס ביי זיך און גרינג־שעצען אלע אנדערע מענשען און האסען זיי און שענדען זיי, כאטש עס קען זיין, אז וואס אנבעלאנגט צו גאטעם דיינסט זיינען זיי בעסער פון דיר. און אויב צווישען דיינע חברים וועט זיין א גרעסערער עובד ה' און זייגע מעשים וועלען זיין בעסערע פאר דיינע און ער וועט זיך מעהר בעמיהען צו דערנעהענטערען זיך צו גאט — אויב דו וועסט פון אזעלכען ווייסען, וועט דיר דער יצר הרע אנרייזען און וועט זאגען: אלע גוטע מעשים וואס מען זעהט פון יענעם, איז פאר דיר א חסרון. וועז

ניט ער, וואלסטו ביי דער וועלט אנגענומען געווארען פאר א צדיק, און וויל מען זעהט פון איהם מעהר צדקות, וועלט דיין פרומקייט פערדונקעלט. דאריבער האב איהם פיינט, זוך זיינע פעהלערען, פארש נאך אפשר וועסטו אויך איהם געפינען א חטא, כדי צו ערנידעריגען איהם אין לייטענם אויגען, און אויב דו קענסט אויך איהם אויסטראכטען עפעם א בלבול, כדי צו פערשמוצען זיין שעהנעם נאמען, טהו דאם און דו וועסט אנערקענט וועלען אלם פרומאק, אלם צדיק.

אויב דער יצר הרע וועט דיך צו דעם אנרירידען, זאלסטו איהם ענטפערען:

ווי אזוי קען איך פערהאסען דעם יעניגען וואם גאט האט איהם ליעב? ווי אזוי קען איך שענדען דעם יעניגען וואם גאט לויבט? און ניט נענוג וואם איך פויל זיך און גיב זיך ניט די מיה צו דיענען גאט אזוי ווי יענער, זאל איך איהם נאך דערפאר פיינט האבען? און ניט אזוי דארף איך האנדלען נענען דעם באשעפער. פארקעהרט: איך בין מחויב ליעב האבען זיינע געליעבטע און עהרען זיינע געעהרטע, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "ואת יראי ה' יכבד" — דער פרומער מאן עהרט די יעניגע וואם האבען מורא פאר גאט. און דו וויסט דאך וואם עם האט פאסירט מיט מרים, וועז זי האט נערעדט שלעכטעם אויף משה'ן און וואם עם איז נעווארען פון קרח און זיינע אנהענגער, וועלכע האבען ניט פארנונען משה און אהרן זייער נאהענט זיין צו גאט.

פרק ח'

און וועגען דעם וואם מיר האבען נעזאגט אין אנפאנג פון דיזען שער, אז א מענש דארף זיין דער מושל איבער זיין מחשבה, און זיינע נעדאנקען זאלען זיין קאנצענטרירט נור פון גאט'ס וועגען, וועלען מיר דא דעם ענין ארומריידען בריייטער.

אלעם וואם דו האסט אין דיין מחשבה, אלעם וואם דו דענקסט, זאל זיין לשם שמים. וועז אפילו דו האסט אין זינען וואכעדיגע זאכען, זאכען וואם האבען ניט צו טהאן מיט עבודת הבורא, זאלסטו אלץ דערביי אין זינען האבען גאט. וואהרום די מהרסטע שאדען אדער פארבעסערונגען אין וועלכע עם איז טהאטעג איז נעווענדט אן דער מחשבה. א גוטע מחשבה, א גוטע כונה קען אמאל גוט מאכען א שלעכטען טהאט, און פארקעהרט, א שלעכטע כונה קען פערדארבען א גוטען טהאט. אזוי ווי עם וועדט נעזאגט אין משלי: "מכל משמר נצור לבך, כי ממנו תוצאות חיים" — מעהר פון אלע זאכען וואם מען דארף היטען זאלסטו היטען דיין הארץ, דיין געדאנק, אדער כונה, וויל פון דעם נעהמט זיך לעבען. און די תורה זאגט: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" — דעם מענשען'ס געדאנקען זיינען שלעכט פון זיין יוגענד. זעהט מען דאך, אז די מחשבה איז דער עיקר. עם זייגען אין די הייליגע שריפטען פאראן נאך אעזלכע פסוקים וואם צייגען אז וואם א מענש זאל ניט טהאן, איז די הויפט זאך די מחשבה, די כונה וואם מען האט דערביי. די תורה זאגט אונז: „מה ה' אלהיך שואל ממך, כי אם ליראה" — וואם פערלאנגט גאט פון דיר, בלויז דו זאלסט פאר איהם כורא האבען, און מורא איז ניט קיין טהאט, נור א מחשבה, א געדאנק איז מח אדער אין הארצען, און דאם איז דער עיקר וואם דער בעשעפער וויל. דאריבער דארפסטו זיך, ברודער, נעהמען אין זינען אז אלע דיינע טהאטען

זאלען זיין געאיניגט צום בורא יתברך און זאל דיין מיה ניט זיין אומזיסט און דיין טרחה זאל נוצען ברייגעז. און דו זאלסט ניט אוועקמאכען מיט דער האנד אלעם וואס איך האב דיר אויפמערקזאם געמאכט, ווייל איך האב שוין אין דיזען שער פאר דיר געזאמעלט נענוג סבות, נענוג אורזאכען וואס קענען פערדארבען דעם יחוד המעשה, דאס טהאן אלעם פון גאט'ס וועגען. אבער איך האב דיר נור געזאגט די עיקרים, די הויפט זאכען און כמעט קיין ענדע צו זיי ניטא. דא צווייגען, קלענערע אורזאכען וואס איז כמעט אלע דיינע מענליכקייטען, אפשר דערביבער דארפסטו זיך היטען פון זיי מיט אלע דיינע מענליכקייטען, אפשר וועסטו אויספיהרען אז אלע דיינע מעשים זאלען זיין לשם שמים, און דאס וועט ביי דעם בעשעפער זיין זעהר אנגענעמ.

און דו זאלסט זיך אין גאט'ס דינסט פיהרען אזוי ווי דו פיהרסט זיך אין וועלטליכע זאכען. כשם אזוי ווי אין מסחר אדער אין וועלכע עם איז בעשעפטיגונג דעכענסטו שטענדיג אויס אויף דאס בעסטע וואס דו קענסט קריגען אין עם זאל זיין ווייט פון שאדען, פון פעלשונג און א צוזאמענמיש פון גוטעם מיט שלעכטעם, אזוי דארפסטו געווים זעהן אז דיינע מעשים מיט עטוואס וואס זאלען זיין ריין און זויבער, ניט געפעלשט און ניט געמישט מיט קיין אייביגאיז ניט גוט. אז אין די ענינים פון דער וועלט, וואס איז ניט קיין אייביגקייט און עם ווערט כלה זוכסטו דאס בעסטע, דארפסטו דאך אין די ענינים פון עולם הבא, וואס האט א קיום אויף אייביג און דו דערנעהנטערסט זיך דורכדעם צו גאט, דאפעלט מדקדק זיין אז עם זאל געטהאן ווערען אויפ'ן בעסטען אופן.

אז ווענד אן דיינע קרעפטען צו לייטערען דיינע מעשים, צו רייניגען זיי אז זיי זאלען זיין זויבער אהן זיטיגע מחשבות. און אויב דו טהוסט ניט קיין סך מצות, אבער די ביסעל וואס דו טהוסט זיינען ריין, איז דאס בעסער ווי א סך און ניט איז נאנצען ריין, וואהרום א ריינע ביסעל איז א סך און א סך קיין ריינע איז אביסעל און עם בריינגט מיינע נוצען. און אז דו טהוסט אי אביסעל, אי ניט ריין, טויג אודאי ניט.

און היט זיך אז דיינע מעשים צו גאט זאלען ניט זיין אזוי ווי דער פויגעל וואס דער פסוק זאגט אויף איהם, אז ער לייגט די אייער אין בריהט זיי אויף דער הויפער ערד און איז ניט פארזיכטיג צו היטען זיי, קומען אנדערע בעשעפענען און צוטרעטען זיי און עס קומען פון זיי ניט ארויס קיינע עופות. דער דאזיגער פויגעל ווערט גערופען כנף רננים און ווערט געשילדערט אין איוב: "כי תעזוב לארץ ביציה ועל עפר תחמם, ותשכח כי רגל תזורה וחית השדה תדושה" — זי לאזט איבער איהרע אייער אויף דר'ערד און אויפ'ן זאמד וואהרימט זי זיי, און זי פערגעסט זיך אז פיס קענען זיי צוטרעטען און ווילדע חיות — צוקוועטשען, און ווי עם ווערט דארט ווייטער געזאגט. אזוי איז אויך מיט דעם וואס טהוט עפעם פון גאט'ס וועגען און ער פערנאכלעסיגט צו טהאן דאס ווי געהעריג איז, איז זיין מיה ארויסגעווארפען און ער האט דערפון גאר ניט.

און דער חכם שלמה האט אין משלי געלויבט א בעשעפענים וואס איז דער קונטראסט פוי יענעם פויגעל און איז געהיט און פארזיכטיג אין איהרע טהאטען וואס זיינען פאר איהר גוט אין איהר וועלט, און ער האט אוכז געהויסען מיר זאלען זיך פון יענער בריאה לערנען, כאטש זי איז ניט מעהר

ווי א שוואכער אינזעקט, אזוי ווי ער זאגט דאָרט: "לך אל נמלה עצל" — נעמ פוילער צו דער מוראשקע, בעאבאכט ווי זי פיהרט זיך און ווער קלוג. זי, די מוראשקע גרייט אן איהר שפייז אום זומער און בעוואַרענט זיך מיט איהרע בעדערפניסע, אז עס זאל איהר נאָר ניט פעהלען. א מענש דארף אויך ניט זיין פויל און זיך בעזארגען מיט עולם הבא דורך דיענען גאָט מיט אמת, מיט א ריינעם געוויסען.

מיר האבען דא דערמאהנט אביסעל פון פיעלעם וואס עס איז דא צו רידען אין דיעזען ענין, און זאל די ביסעל ניט זיין אין דיינע אויגען צופיעל און זאלען דיר מיינע רייד ניט עקלען. מלאכות, איז וואס איידעלער און דעליקאטנער זיי זיינען אלץ מעהר סבות קען מיט זיי טרעפען. דעריבער האב איך אין דעם ענין פון יחוד המעשה אנגענעבען מעהר בעוואַרענישען, ווייל דאס איז אן איידעלער און דעליקאטנער ענין.

די וואס פערטיעפען זיך אין דיעזען ספר און פערשטעהען איהם, ווייסען זייגע מעלות און חשיבות. גאָט זאל אונז מיט זיין רחמנות העלפען אז מיר זאלען זיין פון די וואס זיינען גאנץ מיט איהם און טהוען אלעם פאר זיין גרויסען נאמען, אמן.

סוף פון שער יחוד המעשה.

שער השישי.

שער הכניעה

(דער טהויער פון אונטערטהעניגקייט. די לעהרע פון זיין אונטערטעניג צו גאָט)

פרק א׳

האָט דער מחבר געזאָגט:

וויל אין פאַריגען מאמר איז גערעדט געווארען וועגען טהאָן אלעם פון גאָטם וועגען און ניט האָבען דערביי קיינע אנדערע אבזיכטען, און וויל די מדה פון גאוה ענדערט דעם מענשען מעהר וויי אנדערע זאכען וואָם ענדערען איהם צו שלעכטען, און זו, די מדה פון גאוה, פערדארבט זעהר פיעל די ריכטיגע גאָטעם דיענסט; דעריבער האָב איך איינגעזעהן, אז איצט איז נויטוועגדיג צו ריידען וועגען א מדה טובה וואָם דערווייטערט דעם מענשען פון גאוה. דיא דאָזיגע מדה איז כניעה, אונטערטעניגקייט.

און עם איז ביי אונז קלאָהר, אז אונטערטעניגקייט איז דער הויפט פונקט אין דיענען גאָט, וואָרום אונטערטעניגקייט, ניעדערגעפאלענקייט אונטערשיידעט דעם קנעכט פון זיין האַרר, און אז דער מענש פיהלט אז ער איז א קנעכט צו השי״ת, וועט ער קיינעם ניט לויבען און ניט רייהמען בלויז איהם, גאָט אליין, אזוי ווי דוד המלך האָט געזאָגט: ״לך ה׳ הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד״ — בלויז צו דיר גאָט איז די גרויסקייט, די מאכט, די ערהאבענהייט, דער זיג און דער פראכט. וועו דער מענש בעזיצט די מדה פון אונטערטהעניגקייט, פערטרייבט עס פון איהם דעם שטאָלץ, דעם חשק צו פראכט און גלאנץ, דאָם וועלען הערשען איבער אנדערע, און די לוסט צו זאכען וואָם זיינען פאר איהם צו גרויס, צו הויך, און אנדערע שלעכטיגקייטען וואָם שטאמען אָפּ פון גאוה.

און אין דעם ענין פון כניעה האָבען מיר איצט צו ערקלעהרען צעהן זאכען:

א געוויע ערקלערונג, א ריכטיגען אויסטייטש וואָם כניעה מיינט; אויף וויפיעל חלקים די מדה פון כניעה וועהרט צוטהיילט: די אורזאכען וואָם בריינגען דעם מענשען צו כניעה; די ארט און וויזע וויי מען דארף אָנגעהן מיט דער דאָזיגער מדה; וויי אזוי א בעל גאוה קען וועהרען א נכנע; וויי אזוי דער נכנע, דער אונטערטעניגער דארף זיך בכלל אויפפיהרען; וועו מען דארף געברויכען די מדה פון כניעה און וועו ניט; אויב מען דערגרייכט די דאָזיגע מדה דורך מעשים טובים אדער פערקעהרט: דורך דער מדה פון כניעה קומט מען צו מעשים טובים. אויב א מענש קען אין דערזעלבער צייט זיין אי א נכנע, אי א בעל גאוה, אן די גוטע פאלגען וואָם אונטערטעניגקייט בריינגט אין ענינים פון עולם הזה אוו עולם הבא.

איצט וועלען מיר ערקלערען יעדע זאך בעזונדער.

וואס מיינט כניעה? וואס איז די ריכטיגע בעדייטונג פון אונטערטהעניגקייט? זיין אונטערטהעניג הייסט: צו ערניעדריגען זיך אליין, אונטערווארפען זיך און ניעדערשעצען זיך גענגען אימיצען. דאס איז א הערצליכע אדער א געפיהל מדה. מען פיהלט ביי זיך אז מען איז ניעדריג, אונטערווארפען אונטער א העכערען, א גרעסערען. די דאזיגע מדה, וועלן זי ווערט איינגעוואָרצעלט אין מענשען'ס הארץ, שפּיעגעלט זי זיך נאכהער אפּ אויף די אברים, און ניט בלויז דער נכנע אליין פיהלט די אונטערטהעניגקייט, נור זיי־טיגע זהען דאס אויך אויף איהם.

דער אונטערטהעניגער רעדט ווייך און צייגט ניט ארויס קיין מינע פון אז אויסאַריטעט אדער א מושל. ער רעדט ניט הויך, נור מיט א ניעדעריגע שטימע, און קומט איהם אמאל אן דער בעס, האלט ער איהם איין. דער אונ־טערטהעניגער זוכט וויניג וואס נקמה אפילו וועלן ער האט ביכולת נקמה צו נעהמען פון איינעם ווען האט איהם אן עולה נעטהאן. מען דערצעהלט אויף א געווייסען קעניג, ווען איינער האט גענגען איהם פערזינדיגט און מען האט איהם געדארפט שוואר בעשטראפען. איז נאכדעם ווי מען האט שוין געבראכט די ריטער אדער אינסטרומענטען אזעלכע דורכצופיהרען די שטראף אויפ'ן זינ־דיגען, האט דער קעניג זיך אפּגערופען: "וועלן מיין כעס אויף דיר וואלט ניט נעווען אזוי שטארק, וואלט איך שוין פון דיר ענטומען די ריכטיגע נקמה; אבער וויל איך בין אריינגעפאלען אין א צו שטארקען כעס, און דאס, ווייס איך, שטאמט פון גאוה, דעריבער וויל איך ניט נאכגעבען דעם יצר הרע און איך בין דיר מוחל".

אויפ'ן זעלבען קעניג דערצעהלט מען, אז וועלן זיינע מיניסטארען און ראטה־נעבער פלענען איהם צוריידען ער זאל בעשטראפען איינעם וואס האט גענגען איהם געזינדיגט, פלעגט ער ענטפערען:

"איך בין ביי זיך געפאלען. איך שטאלציר ניט מיט דעם וואס איך בין א קעניג, און איך וויים ניט פון א פערברעכען וואס זאל איבערוועגען מיין ענינות, מיין נידערגעפאלענקייט און מיך מאכען צו זוכען נקמה, און אפשר זיינען כיינע זינד נענגען נאט גרעסער ווי די זינד וואס יענער איז בענאנגען גענגען מיר, טא ווארום זאל איך בענגהן נאר א זינד און אויסנוצען די שלעכטע מדה פון כעס?"

פרק ב'

איצט וועלען מיר ריידען וועגען פערשיעדען ארטיגע כניעה.

די מ"ה פון כניעה, פון אונטערטהעניגקייט איז איינגעטהיילט אין דריי חלקים. עס זיינען, הייסט עס, דא דרייערלי אונטערטעניגקייט. איין טהיל נעהמט אין זיך אריין דעם מענשען און א סך לעבעדיגע בעשעפענישען וואס קענען ניט ריידען. דאס איז די אונטערטהעטיגקייט וואס קומט פון אונווי־סענהייט, פון פערגרעבטקייט. אקוראט אזוי ווי א בהמה אדער א פערד ליידען אפטמאל פון זיין אינטערוואָרפען אונטער אימיצען, וויל זיי האבען קיין שכל אפצור־וועגדען זיך דערפון, אזוי זיינען אויך דא נארישע אונווייסענדע מענשען

וואָס קענען ניט זיך אליין און האלטען זיך פאר אונווירדיג געגען אנדערע, כאטש פאקטיש וואלטען זיי אין פרטים געקענט זיין גלייך מיט אזעלכע וואָס זיי האלטען אלס העכערע פון זיי. א פויער, למשל, טראָגט גראָבע קליידער, עסט גראָבע עסענס און וואָהנט אין אן אונבעקוועמע דירה, ווייל ער רעכענט אז טראָגען שהנערע קליידער, עסען בעסער און לעבען בעסער זיינען זאכען וואָס בעלאָנגען צו א פריץ, צו א גוטס־בעזיצער און ער איז ניט ראוי דערצו. איז דער פויער, הייסט עס, א נכנע, וויל ער ניעדערשעצט זיך אליין צוליעב זיין אונווויסענהייט.

אבער דאָס רופט מען נור כניעה, אונטערטעניגקייט, און אין אמת'ן איז דאָס ניט מעהר ווי זעעלע אָרימקייט, פערגרעבטקייט. וואָרום וועו דער פויער וואלט ניט געווען בלינד אין דער זאך און וואלט מעהר שכל געהאט, וואלט ער געוואוסט אז ער איז אויך בערעכטיגט צו לעבען בעסער, און ער וואלט דאָס אויסגעפיהרט. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "כי לבם צפנת משכל על כן לא תרומם" — וויל דו האסט זייער הארץ בעהאלטען פון שכל, וויל זיי זיינען פערנארישט, דעריבער וועלען זיי ניט ערהויבען אוו האלטען זיך אליין אויף א ניעדעריגע שטופע.

איז דאָס הייסט דעריבער ניט קיין אמת'ע כניעה. וואָר דען קען יא אָנגערופען וועלען אן אמת'ער נכנע? אן אמת'ער אונטערטעניגער? דער וואָס זיין נשמה, זיין גייסט שטעהט אויף א העכערע שטופע; דער וואָס איז ניט פערגרעבט אוו האָט שכל אויפצופיהרען זיך שעהן אוו אונטערשיידען צווישען שעהנע מדות אוו מאוס'ע; דער וואָס וויים אוו פערשטעהט זיין וועלט, דער וואָס אנערקענט אז ער שטעהט העכער פון אנדערע אוו דאָך האָט ער אין זיך די מדה פון כניעה, פון זיין אונטערטעניג, ניעדערגעפאלען ביי זיך, אָט דאָס מיינט אמת'ע כניעה. די כניעה אבער וואָס קומט פון אונווויסענהייט, פון טעמפען שכל איז ניט בעסער ווי די אונטערטעניגקייט פון א בהמה.

דער צווייטער חלק פון כניעה איז א צייטווייליגע אונטערטעניגקייט צו אנדערע מענשען. איינער, למשל, דיענט אין סאָלדאטען, איז ער אונטערטעניג זיינע אָפיציערען, אָדער א געפאנגענער אין תפיסה, איז אונטערטעניג דעם אויפזעהער פון געפענגנים, א קנעכט איז אונטערטעניג זיין האַרר, א פערדונגענער צו דעם וואָס האָט איהם געדונגען, אן אָרימאן צו א רייכען, צו וועמען ער דארף אָנקומען, א תלמיד צו זיין רבי, א בעל חוב צו דעם, וועמען ער איז שולדיג דעם חוב, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "ועבד לוה לאיש מלוה" — דער וואָס באָרגט געלד איז א קנעכט צו דעם יעניגן, ביי וועמען ער באָרגט. עס איז דא נאך א כניעה, אן אונטערטעניגקייט, וואָס בעלאנגט צום זעלבען סארט. וועו איינער וויים ביי זיך, אז ער קומט ניט ריכטיג נאך די פרינציפען וואָס האָבען א שיכות מיט עולם הזה אוו עולם הבא; וועו איינער פיהלט אז ער ווייס ניט ענוג ווי אזוי צו פיהרען זיך אויף דער וועלט, אוו אז ער הערט מוסר פון א רב אָדער א פאלקס לעהרער, איז ער צו איהם אונטערטעניג אוו ערנידעריגט זיך פאר איהם אוו בעריעט איהם. אזא כניעה, אזא אונטערוואָרפענקייט איז גאנץ גוט, אזוי ווי די גמרא זאגט: "גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה" — בעריענען די תורה, בעריענען, הייסט עס, א תלמיד חכם, א מורה דרך איז גרעסער, חשוב'ער ווי לערנען די תורה.

אבער כאטש אפילו די אלע וואס זיינען פריהער דערמאהנט געווארען אז זיי זיינען נכנעים, אונטערטהעניג, טהוען דאס מיט רעכט און זיי דארפען זיין אונטערטהעניג, איז דאס נאר אבער אלץ ניט די ריכטיגע כניעה, די אמת'ע מדה פון אונטערטהעניגקייט, צו וועלכע מיר ציעלען אין דיעזען שער, ווייל דיעזע כניעה איז ניט קיין שטענדיגע, בלויז א צייטווייליגע, מחמת זי נעהמט אין זיך ניט אריין אלע רעדעוודינג, אלע מענשען און די אונטערטהעניגקייט דארף ניט געברויכט ווערען אין יערער צייט און אין יעדען ארט. וואהרום וועז דער סאלדאט געהט ארוים פון דיענסט, דער געפאנגענער פון תפיסה, דער קנעכט פון רשות פון זיין ווירטה, וועז דער בעל חוב בעצאהלט זיין חוב, וועז דער תלמיד איז ניט נעבען זיין רבי אוז וועז דער אריימאז ווערט רייך, גהט שוין די כניעה אראנטער, דארפען זיי שוין ניט זיין אונטערטהעניג. די אלע זיינען נור אונטערטענג אונטער גווויסע אומשטענדען, צוליעב גווויסע סבות, און מיידען די סבות, די אורזאכען, מיידט די כניעה, די אונטערטהעניגקייט.

אבער דער דריטער טהייל כניעה מיינט צו זיין אונטערטהעניג דעם בורא יתברך, א פפליכט וואס ליעגט אויף אלע מענשען אהן אויסנאהם, און מען איז דאס מחויב צו פראקטיצירען אין יערע צייט און אין יעדען ארט, און וועגען דעם, וועגען דיעזער כניעה, וויל מיר ריידען אין דיעזען שער. דער אמת'ער נכנע, דער אונטערטהעניגער צו גאט, ווערט אין די הייליגע שריפטען גערופען אדער בעמיטולט מיט די נעמען: עניו, נבזה בעיניו, צנוע, דכא, שפל רוח, רוח נשברה, נדכה, רך לבב, לב נשבר און נפש שחה, אלץ אזעלכע וועטער וואס דריקען אויס אונטערטהעניגקייט, זעלבסט ערניעדרונג, אונטערוואר־פענהייט און ניעדערגעפאלענקייט.

און וואו מיר וועלען ריידען סתם וועגען כניעה, איז אלץ אונזער כונה אויף דעם דריטען חלק פון כניעה, אויף די אונטערטהעניגקייט צו גאט, וואס דאס איז די העכסטע מדרגה פון כניעה. און דער וואס קומט צו דיעזער מדרגה, דערנעהנטערט זיך צו גאט און איז ביים בעשעפער אננענומען, אזוי ווי עס ווערט גזאגט אין תהלים: „זבחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה" — א צובראכען נעמיטה מיינט אן אפפער צו גאט. א צובראכען הארץ, א נעפיהל פון ניעדערגעפאלענקייט, פערשעהמסטו ניט, גאט.

פרק ג'

עם זיינען דא צעהנערליי סבות, צעהנערליי אורזאכען וואס נעהמען אוועק פון מענשען די מדה פון גאוה און בריינגען איהם צו דער מדה פון כניעה, פון ערנידערונג אדער ניעדערגעפאלענקייט.

ערשטענס, וועז ביים מענשען ווערען אפגעשוואכט די כחות און ער קען מעהר ניט אננעהן מיט זיינע נאטירליכע בעוועגונגען צוליעב קראנקהייט אדער וויל ער איז נעבוירען געוואהרען מיט שוואכע אברים, וואס האבען נור נעקענט דיענען א גווויסע צייט. אז דאס פאסירט מיט א מענשען, וואס איז פריהער נעווען שטאלץ ביי זיך, ווערט ער נאכהער אפהענדיג. ער פערליערט זיין שטאלץ און ווערט נידערגעשלאגען און בעט ביי גאט און ביי מענשען זיי זאלען איהם העלפען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "ויכנע בעמל לבם כשלו ואין

עזור, ויצעקו" — מיט מיעדקייט, מיט שוואכקייט, מאכט גאָט אונטערשטיצונג זייערע הערצער; וועו זיי וועלען שוואך אוו עס איז ניטאָ ווער עס זאָל זיי העלפען, שרייען זיי, בעטען זיי ביי גאָט.

צווייטענס, וועו איינעם טרעפט עפּעס אזוי אן אונגליק אדער ער ווערט פּערעירימט אוו ער דארף אנקומען צו מענשען, צו וועלכע ער האָט פריהער ניט געריכט אנקומען, ברעכט דאָס זיין שטאָלץ אוו ער ווערט אן אונטערטעניגער אנשטאָט א בעל גאוה, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט ביי די קינדער פון עלי הכהן אין שמואל א': "והיה כל הנותר בביתך יבא להשתחות" — דער וואָס וועט פּערבלייבען אין דיין הויז וועט קומען בוקען זיך פאר א שטיקעל ברויט אדער א מטבע. די אָרימקייט, הייסט עס, וועט זיי ברייגען דערצו, אז זיי זאָלען אראָפּוואַרפען זייער שטאָלץ אוו יחוס אוו בוקען זיך צו אימיצען אום צו קריגען א שטיקעל ברויט אדער א געלד געשאנק.

דריטענס, וועו איינער וויים אז זיין חבר געהט בעסער ווי איהם אוו ער קען פון איהם קריגען טובות, מעג ער זיך זיין א בעל גאוה, פּראוועט ער אבער ניט קיין גאוה געגען יענעם, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "רבים יחלו פני נדיב" — פיעלע בעטען דעם מילדען, דעם פּרייגעביגען.

פיערטענס, וועו איינער איז דעם אנדערען שולדיג א חוב אוו ער איז ניט אימשטאנד צו בעצאָהלען, איז ער יענעם אונטערוואַרפען אוו צייגט פאר איהם קיין גאוה, אפילו אויב ער איז בטבע א בעל גאוה.

פינפטענס, וועו איינער איז געפאנגען ביי א שונא, מוז ער איהם אונטערטעניג זיין, צו ער וויל, צו ער וויל ניט.

זעקסטענס, א שקלאף וואָס קען זיך ניט אויסקויפען פון זיין ווירטה.

זיבעטענס, ווערט א מענשען'ס הארץ צובראכען אוו ער ווערט ביי זיך ערנידעריגט, וועו עס קומען אויף איהם צרות. וועו די צרות זיינען אפילו אזעלכע, וואָס מאכען איהם ניט אנצוקומען צו אימיצען, ווערט אויך זיין שטאָלץ געבראכען אין אלגעמיין אוו דאָס בריינגט איהם צו כניעה, צו זיין ביי זיך נעפאלען.

אכטענס, וועו א מענש האָט מיט זיך אליין א חשבון הנפש, וועו ער בעטראכט זיינע מעשים אוו געפינט אוים, אז ער זינדיגט נעגען גאָט אוו ער דאנקט איהם ניט אוו לויבט איהם ניט פאר די טובות וואָס ער טהוט מיט איהם, ווערט ער ביי זיך געפאלען אוו שעהמט זיך פאר'ן בעשעפער פאר זיין אונדאנקבארקייט צו איהם, אזוי ווי עזרא האָט געזאגט: „אלהי בושתי ונכלמתי" — מיין גאָט, איך בין פּערשעהמט אוו קען מיין קאָפּ ניט אויפהויבען, וויל אונזערע זינד זיינען פיעל.

נייגטענס, וועו א מענש הערט מוסר פון א מוכיח, א שטראָף זאָגער, וועלכער וואַרפט איהם אויף זיין זינדיגען נעגען גאָט, ווערט ער ביי זיך אויך נעפאלען אוו עס כאפט איהם א מורא, אזוי ווי עס ווערט דערצאהלט אין מלכים א', וועו אליהו הנביא האָט געשטראָפט אחאב'ן, האָט נאכהער גאָט געזאגט צו אליהו: "הראית כי נכנע אחאב מלפני?" — האָסטו געזעהען ווי אחאב איז געווארען אונטערטעניג צו מיר?

צעהנטענס, וועו דער מענש פיהלט, אז דער טויט דערנעהנטערט זיך אוו די צייט פון שטארבען איז שוין ניט ווייט, פאלט אויף איהם אן א שרעק. ער

הויבט אן צו טראכטען וועגען דעם שרעקליכען מאמענט וען ער וועט מוזען פערלאזען די וועלט און דארפען אפגעבען דין וחשבון פאר'ן בורא יתברך, און ער וועלט ניערערגעשלאגען און אונטערטעניג אוים חרטה און בעדויערען, וואס ער האט ניט צוגעגרייט קיין שפייז אויפ'ן וועג, וואס ער האט זיך ניט בעזארגט מיט מעשים טובים וואס זאלען איהם בעגלייטען אויף יענער וועלט.

דאס זיינען די צעהן זאכען וואס ברעכען דעם מעשענ'ס שטאלץ און מאכען אונטערטעניג די יעניגע וואס בעזיצען די מדה פון גאוה.

פרק ד'

איצט וועלען מיר ערקלעהרען אויף וואס פאר אן אופן א מענש דארף אויסנוטצען די מדה פון כניעה. אויף דעם וועלען מיר זאגען, אז די מדה פון כניעה, פון אונטערטעניג זיין, דארף געברויכט ווערען אין זיעבענערליי ענינים אדער פעלע.

ערשטענס, אין משא ומתן, אין האנדלען, אין האבען פערבינדונגען מיט מענשען און אין גוטע אויפפיהרונג מיט זיין גלייבען, ווי איך וועל ערקלערען שפעטער ריידענדיג וועגען דיזעזען ענין. אויף אזא פאל פון כניעה זאגט דער פסוק אין תהלים: „נבזה בעיניו נמאס" — דער צדיק, ווען ער האט אפילו מיט וואס צו שטאלצירען, איז ער אין זיינע אייגענע אויגען ניערערגעשעצט און געפאלען ביי זיך.

צווייטענס, ווען ער בעגעגענט לומדי תורה און פרומע לייט וואס זיינען נאהענט צו גאט, דארף ער זיך פיהלען אונטערטעניג. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "שחו רעים לפני טובים" — די שלעכטע, די זינדיגע זאלען זיין איינגעבויגען פאר די גוטע, פאר צדיקים.

דריטענס, ווען מען לויבט איינעם פאר זיינע גוטע מדות, איז ער מחויב צו געברויכען די מדה פון כניעה. עס דארף איהם ניט הנאה טהאן און ער דארף ניט צופריעדען זיין דערמיט וואס מענשען האבען אין איהם א טעות און האלטען איהם פאר א פרומען און גאטספארכטיגען, נור פערקעהרט: ווען ער הערט אז מען זאגט אויף איהם שבחים, דארף ער זיך דערמאהנען אהן די זינד וואס ער איז בעגאנגען אין געהיים, אבער גאט וויים זיי און ער וואלט ער זאל אויף זיי תשובה טהאן. אז ער וועט אזוי טהאן, וועט ער אנשטאט פרעהען זיך, שעפען פערגעניעגען פון די שבחים וואס מען זאגט אויף איהם, גאר ווערען נידערגעפאלען ביי זיך און אונטערטעניג, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: "כי עוני אגיד אדאג מחטאתי" — איך וועל זאגען מיינע זינד, זארגען וועגען מיינע פערברעכענס.

פיערטענס, ווען מען וואלפט אייניעם אויף די עולות וואס ער איז בעגאנגען, ווען מען איז איהם דערפאר מבזה דארף ער ווערען אונטערטעניג צו גאט און איהם דאנקען דערפאר וואס ער האט די מענשען ארייגעגעבען א זינען צו שענדען איהם, צו שטראפען איהם און אויפצייגען פיעל ניט איז זיינע חטאים, כדי דאס זאל איהם בריינגען צו תשובה. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: „ויגל אזנם למוסר ויאמר כי ישובון מאון" — גאט פערארזאכט אז מענשען זאלען הערען מוסר, כדי זיי זאלען זיך צוריקציהען פון אונרעכט.

פינפטענס, וועז דער בעשעפער טהוט איינעם גוטס אויף דער וועלט; וועז ער גיט איהם רייכטהום אדער ער מאכט איהם צו געניסען אנדערע וועלט־ליכע גוטע זאכען, דארף דער וואס איז מקבל די גוטעם זיין אונטערטעניג צו גאט צוליעב די שווערע לאסט וואס עס ליעגט אויף איהם אפצוהאנקען גאט דערפאר. ער דארף זיך ערניעדעריגען, זיין געפאלען ביי זיך אוים מורא טאמער וועט די גוטעם וואס ער גענים גאר פיהרען צו שלעכטעם, טאמער וועט דערפון גאר ארויסקומען א שטראף פאר זיינע זינד. וואהרום רייכטהום וואס מענשען האבען אויף דער וועלט, בעקומען זיי דאס צוליעב איינע פון דיא דריי אורזאכען: ענטווידער דער בורא, ב"ה, וויל דעם מענשען גוטעם טהאן, אדער ער וויל דאס איהם שטעלען צו פראבע, אויב די געלד וועט איהם ניט ארויפפיהרען פון גלייכען וועג, אדער כדי דער מענש זאל דורכדעם ארויפאלען אין א צרה און אפטמאל געטויטעט ווערען אלס שטראף פאר זיינע זינד. וואהרום עס פאסירט דאך, אז רייכע לייט ווערען געזונדערט פון גזלנים און וועז זיי וואלטען ניט רייך געווען, וואלט דאס ניט פאסירט.

און עס זיינען דא סמנים, דורך וועלכע מען קען וויסען צוליעב וואס פאר א תכלית, צוליעב וואס פאר א צווק גאט גיט איינעם געלד.

אויב דער וואס פערמאגט די געלד איז אריינגעטהאן אין ערפילען זיינע פפליכטען צום בעשעפער מעהר ווי ער איז אריינגעטהאן אין די ענינים פון זיין רייכטהום; אויב ער זוכט ניט קיינע וועלטליכע פערגעניעגענס און ער גיט צדקה און טהוט מצות מיט זיין געלד; אויב ער האט קיין בטחון אין זיין עשירות און בעטראכט עס ניט אלס א גוטע זאך כדי אנצוטהאן זיך מיט דעם קערפערליכע תענוגים, איז א סימן, אז גאט האט עס איהם געגעבען פון זיין, פון דעם מענשענ'ס, טובה וועגען, אזוי ווי מיר געפינען אין איוב קאפיטעל ל"א וואס א מענש דארף טהאן מיט געלד, מיט עשירות כדי דאס זאל זיין פאר איהם גוט.

אויב אבער איינער איז אריינגעטהאן אין היטען זיין פערמעגען, אין סטארען זיך אריינצוקריעגען מעהר רייכטהום און אין זוכען בעוואהרנישען, אז זיין געלד זאל ניט געמינערט ווערען; אויב די זאכען ליעגען איהם מעהר אין זינען ווי דער חוב צו דאנקען און לויבען גאט און טהאן עפעם מיט'ן געלד פון בעשעפער'ס וועגען, איז א סימן, אז די עשירות איז איהם געגעבען געווא־רען נור מיט דעם צווק כדי אויסצופרובירען איהם אויב זיין הארץ איז מיט גאט אדער ניט. אזעלכען וועט פון זיין געלד ניט פערבלייבען מעהר ווי די דאגה און שרעק טאמער פערליערט ער עס, און אויף יענער וועלט וועט ער דארפען אפגעבען דין וחשבון דערויף, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין קהלת: "כי כל ימיו מכאובים" — זייענ אלע טעג, די טעג פון אן עושר וואס ניט זיך אפ מיט זיין עשירות, זיינען געוועהנטגעטע און זיינע נעכט שלאפלאזע.

וועז איינער וואס פערמאגט עשירות איז נור אריינגעטהאן אין וועלט־ליכע פערגעניגענס און זוכט נור כל־ערליי תענוגים וואס מען קען געניסען אויף דער ערד און ער דאנקט ניט גאט וואס האט איהם געגעבען די עשירות, און טראכט גאר ניט וועגען די חובות וואס ער איז שולדיג דעם בעשעפער און מענשען; וועז אן עושר פיהרט זיך אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה: „והיה ששון ושמחה, הרוג בקר ושחוט צאן" און „והיה כנור ונבל תוף וחליל

ויין משתיהם"—ער מאכט נור הויפטקעס, הרג'עט רינדער און קויפט שעפסען און פראווט מאהלציטען מיט פיעדעל, הארף, פויק און פייפעל און ווין, אבער געטליכעם זעהט ער ניט און ווי אויף דעם ניט קוקען — אזא מין עשירות מיינט נקמה אין דער פארמע פון א טובה.

דעריבער איז דער וואס האט שכל קוקט אויף רייכטהום וואס גאט גיט איהם מיט אנדערע אויגען. אויב עם געהט איהם גוט אויף דער וועלט איז אלע פרטים, וועלט ער א נכנע, אן אונטערטעניגער צו גאט, מחמת ער האט מורא, אז דאס זאל זיך ניט אויסלאזען א נקמה פון בעשעפער, אזוי ווי עם וועלט געזאגט אין קהלת: "עושר שמור לבעליו לרעתו" — אפטמאל וועלט רייכטהום געהאלטען צו דעם וואס בעזיצט עם צו שלעכטען, צו בריינגען אויף איהם צרות.

דער זעקסטער פאל ווען א מענש דארף וועלען א נכנע איז, ווען ער לעבעט די תורה אדער די ספרי הנביאים און ער זעהט דארט דעם ענין פון גמול ועונש, בעלוינונג פאר מעשים טובים און שטראף פאר מעשים רעים, איז אויב ער פיהלט ביי זיך אז ער איז ניט נאכגעקומען אין גאנצען זיינע פפליכטען צו גאט, דארף ער ווערען אונטערטעניג, ערנידריגט פאר'ן בורא יתברך אויס מורא טאמער וועט ער געשטראפט ווערען. אזוי ווי עם וועלט דערצעהלט אין מלכים ב': "ויהי כשמוע המלך את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו" — ווען דער מלך (יאשיהו) האט געהערט לייענענדיג די תורה, האט ער צוריסען זיינע קליידער. נאכהער וועלט דארט געזאגט: "יען רך לבבך ותכנע מפני ה'" — ווייל דיין הארץ, די הארץ פון יאשיהו, איז ווייך געוואָרען און זיך ערניע־דעריגט פאר גאט.

זיעבעטענס, ווען א מענש איז זיך עוסק אין גאטעם דיענסט, ווען ער גיט צדקה, ווען ער טהוט תפלה, אדער ער טהוט וועלכע עם איז גוטע זאך, אזעלכע וואס א מענש איז מחויב צו טהאן אדער אזעלכע וואס איז ניט קיין דירעקטער חוב, אדער ווען אייגער זאגט דעם אנדערען מוסר, דארף ער דאס ניט טהאן מיט גאוה און ניט פיהלען קיין שום שטאלץ וואס ער טהוט א גוטע זאך אדער וואס ער איז מעהר לערנער אדער פרומער פון אן אנדערען, נור ער דארף זיין געפאלען ביי זיך, אונטערטעניג צום בעשעפער אין די עפענטליכ־קייט. דער מענש דארף שטענדיג אין זינען האבען אז פיעל ער טהוט פאר גאט איז אלץ ניט גענוג, קומט ער אלץ ניט נאר די פפליכטען צום בעשעפער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מיכה, אז מיט קיין זאך קען מען אזוי ניט יוצא זיין געגען גאט ווי מיט „עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך" — טהאן גערעכטיגקייט, ליעב האבען חסד, צדקה און טובות טהאן מענשען און דערביי זיין בעשיידען, ניעדערגעפאלען געגען גאט.

דאס זיינען די זיעבען ענינים אין וועלכע א מענש דארף געברויכען דיא מידה פון כניעה.

פרק ה׳

אבער ווי אזוי קומט מען צו כניעה? וואס איז דער לייכטסטער וועג פאר׳ן מענשען צו ערוועלבען די דאזיגע גוטע מדה? דערויף וועלען מיר ענטפערען, אז עס קומט ניט אן שווער צו וועלען א נכנע, אן אונטערטהעניגער צו גאט, וועז מען טראכט, וועז מען האט אויפ׳ן רעיון זיעבען זאכען.

ערשטענס, דארף דער מענש אין זיינע האבען דעם שורש, די ערשטע מאטעריע פון זיין בעשאפונג. ער דארף ניט פערגעסען, אז זיין קערפער האט זיך אנגעהויבען ענטוויקלען פון זוימען און בלוט, און ערשט נאכדעם ווי דיזע מאטעריעם זיינען קאליע געווארען און האבען ארויסגעגעבען א שלעכטען ריח; און אז זייענדיג אין זיין מוטער׳ס בויך איז ער געשפייזט געווארען פון אומציכטיג בלוט. ער דארף אויך ניט פערגעסען, אז וועז דער מענש ווערט געבוירען איז ער א שוואך בריאה׳לע, שוואך אין זיין גאנצען קערפער און אברים, און אזוי וואקסט ער אוז ענטוויקעלט זיך פון שטופע צו שטופע ביז ער ווערט א פאלקאמענער מענש, ערגרייכט זיין עלטער און לעבט אויס זיינע יאהרען. א געוויסער חכם האט אמאל געזאגט: "איך קען ניט פערשטעהן ווי אזוי אייזער וואס קומט צו זיין עקזיסטענץ אויף צוא אופן זאל אין זיך האבען גאוה!" צו א מענש האט די זאכען אין זיינעז, בריינגט דאס איהם צו כניעה, צו אונטערטעניקייט, צו נידערגעפאלענקייט. אזוי ווי דוד המלך, עליו השלום, האט געזאגט אין תהלים: "ה׳ מה אדם ותדעהו?" — גאט, וואס איז דער מענש, אז דו זאלסט איהם אנערקענען? אין אן אנדער ארט זאגט דוד המלך: "ואנכי תולעת ולא איש" — איך בין א וואורם ניט קיין מענש.

צוויי׳טענס, דארף א מענש האבען אויפ׳ן רעיון די בייזע בענעגענישען וואס קענען איהם טרעפען אויף דער וועלט. עס קען איהם אויסקומען צו ליידען הונגער, דורשט, קעלט, היטץ, קראנקהייטען, אנדערע צרות און דאגות, פון וועלכע נור דער טויט קען איהם בעפרייען. אז דער פערשטענדיגער וועט דאס אין זיינעז האבען וועט ער פערשטעהען זיין שוואכקייט און נישטיגקייט און ווי ער איז מאכטלאז צו פערהינדערען די שלעכטיגקייטען וואס קענען אויף איהם קומען. ער וועט דאן אנערקענען ווי ווייט ער איז הילפלאז, ווי ווייט זיינע כחות זיינען בעשרענקט און אז ער איז אויף דער וועלט ניט בעסער און ניט פרייער ווי א געפאנגענער אין תפיסה. דאס וועט איהם בריינגען דערצו, אז ער וועט זיין אונטערטעניג אזוי ווי אן איינגעשפארטער אין תפיסה, וועלכער קען זיך ניט בעפרייען און קען ניט פערבעסערען זיין לאגע אהן דעם יעניגען וואס האלט איהם געפאנגען. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "תבוא לפניך אנקת אסיר" — זאל פאר דיר, גאט, קומען דער הילפס־געשריי פון געבונדענעם, איינגעשפארטען אין תפיסה. דאס מיינט ער יעדען מענשען וואס איז אין די הענד פון גאט אזוי ווי א געפאנגענער ביי זיין פאנגער. אין אן אנדער ארט אין תהלים בעט דוד המלך: "הוציאה ממסגר נפשי" — נעהם מיך, גאט, ארויס פון איינשליסונג, וויל איך בין אויף דער וועלט אזוי ווי אן איינגעשלאסענער, אן איינגעשפארטער אין געפענגנים.

דריטענס, וועז דער מענש וועט בעטראכטען אז אין זיינעז האבען זיין אומוועקלונג אויף דער וועלט, אז דאס לעבען וועט זיך איהם גיך ענדיגען אוז עס וועט קומען דער טויט, וועז אלע זיינע שטרעבונגען אוז האפנונגען וועלען אויפהערען, וועז ער וועט אלעס מוזען פערלאזען אוז קיין זאך ניט מיט זיך נעהמען,

וואס זאל איהם קענען עפעס העלפען אין קבר; אז ער וועט האבען אויפ'ן גע־דאנקען ווי שווארץ, מיאוס און פערפוילט זיין פנים וועט ווערען, ווי זיין לייב וועט פערוואנדעלט ווערען אין ווערים, ווי זיין גוף וועט פערדארבען און פער־שטונקען ווערען אזוי ווי ער זאל זיך קיינמאל ניט האבען געוואשען און גערייניגט — אז דער מענש וועט דאס אלעס האבען אויפ'ן רעיוו, וועט ער זיין אונטער־טעניג, נידערגעפאלען און די מדה פון גאוה, פון זיין שטאלץ ביי זיך וועט צו איהם ניט קומען. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "אך הבל בני אדם, כזב בני איש" — די ערדען־קינדער זיינען גארנישט, די מענשען־קינדער זיינען אויפ־הערבאר, זייער עקזיסטענץ, זייער זיין אויף דער וועלט הערט אויף.

פיערטענס, ווען א מענש וועט זיך בעדענקען וועגען די שולדען וואס ער איז שולדיג צו גאט פאר די פיעלע טובות און חסדים וואס ער געניסט פון איהם, און ווי ער פערנאכלעסיגט מקים צו זיין די מצוות, וואס ער פערשטעהט מיט־נ שכל אז מען דארף זיי נאכקומען, און וואס ער פערשטעהט ניט; ווען ער וועט בעטראכטען ווי הינדערשטעליג ער איז אין דעם און ווי ער וועט זיך ניט קענען פערטהיידיגען ווען ער וועט דארפען אפגעבען דין וחשבון אויף זיינע מעשים, און ווי ער וועט ביים יום הדין חרטה האבען אויף זיינע אויפפיהרונגען, דאן וועט ער ווערען א נכנע און זיין געמיטה וועט ערנידריגט און צובראכען ווערען. דער פסוק זאגט אין מלאכי: „ומי מכלכל את יום בואו" — ווער וועט קענען איבער־טראגען דעם טאג וואס וועט קומען אפצוגעבען דין וחשבון פאר'ן מלך מלכי המלכים. און מורא אליין ברייגגט צו אונטערטעניגקייט.

פינפטענס, ווערט א מענש א נכנע, ווען ער טראכט וועגען די גרויסקייט פון בורא יתברך, וועגען זיין מאכט און גבורה און וועגען דעם וואס ער קוקט און זעהט וואס דער מענש טהוט אפען און פערבארגען. און גאט'ס גרויסקייט קען א מענש בעגרייפען ווען ער האט אין זינען די גרויסע, מורא'דיגע זאכען וואס צדיקים און חסידים פון אמאליגע דורות האבען אויפגעטהאן. די גמרא דערצעהלט אויף איינעם פון זיי: "נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות" — ער האט א בליק געטהאן אויף א רשע און דער רשע איז געווארען א בערגעל ביינער. אויף יונתן בן עוזיאל ווערט געזאגט, אז ווען ער האט גע'דרשן'ט אין דער תורה איז יעדע פויגעל, וואס איז איבער איהם געפליוגען, באלד פערברענט געווארען. און עם איז דאך קיין ספק אז נביאים זיינען געשטאנען נאך אין א העכערע מדרגה פון יענע גרויסע לייט, פון דעסטוועגען, ווען זיי, די נביאים, האבען זיך אנגעטרא־פען מיט מלאכים זיינען זיי אונמעכטיג געווארען און האבען זיך פאר די מלאכים געקניעט און געבוקט, אזוי ווי עם ווערט דערצעהלט אויף דניאל, יהושע און אנ־דערע נביאים. און מלאכים, ווערט געזאגט, קניען זיך און בוקען זיך פאר'ן בע־שעפער. אין נחמיה זאגט דער פסוק: „וצבא השמים לך משתחוים" — די חיל פון הימעל (די מלאכים) בוקען זיך צו דיר, גאט, אויער אין תהלים ווערט גע־זאגט: "ובהכלו כלו אומר כבוד" — אין גאט'ס פאלאץ גיבען איהם אלע מלאכים אפ כבוד. היינט אז מלאכים, וואס נביאים, וועלכע שטעהען העכער פון חסידים און צדיקים בוקען זיך פאר זיי, זיינען אונטערטעניג דעם בעשעפער, טא ווי קען אן איינפאכער מענש ניט זיין אונטערטעניג צו איהם? און נאך א זאך: ווען א מענש וואס האט שכל, קוקט אויף דער זון, די לבנה, די שטערן און די ערד אזוי אלעס וואס געפינט זיך אויף איהר און אין איהר; ווען דער מענש בעטראכט דאס אלעס, קען ער גאנץ גוט פערשטעהן ווי אונטערטעניג ער דארף זיין צו גאט.

וואָרום וואָס איז דער מענש געגען דעם כדור האָרץ, געגען דעם ערד־קוגל? און וואָס איז די ערד נעגען די אנדערע הימלשע וועלטען? און וואָס איז אלעס, די גאנצע שאפונג, געגען די גרויסקייט פון בעשעפער? אזוי ווי דער פּסוק זאגט אין תהלים: "מה אנוש כי תזכרנו" — וואָס פאר א וועדע האָט דער מענש, אז דו גאָט זאָלסט אים געדענקען, אין זיינען האָבען.

זעקסטענס, קומט א מענש צו דער מדה פון כניעה, וועו ער לייענט אין די ספרים פון די נביאים, וואו די בעלי גאוה, די שטאָלצע וועלטן געטאדלט, אוו עס איז פאר זיי בעשטימט א שווערע שטראָף, וועהרענד די נידערגעפאלענע, די אונטערטעניגע וועלטן געלויבט אוו עס איז פאר זיי בעשטימט גוטעס. ישעיה זאגט: "עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים" — די אויגען פון די הויכע, פון די וואָס האלטען זיך ביי זיך גרויס, וועלען ערנידריגט וועדען אוו עס וועט איינגעבויגען וועדען די הויכקייט פון די מענשען. אין משלי איז דא א פּסוק: "לפני שבר גאון" — פאר א בראָך, פאר אן אומגליק קומט גאוה. דאָס הייסט, אז דאָס האלטען זיך גרויס פיהרט צו אומגליקען, צו צרות. דאגעגען ווידער וועדט געזאגט אין תהלים: "מעודד ענוים ה" — גאָט שטארקט, פעסטיגט די וואָס האלטען זיך נידעריג, די אונטערטעניגע. אן אנדער פּסוק אין תהלים זאגט: "וענוים ירשו ארץ" — נידערגעפאלענע וועלען ירש'ענען דאָס לאנד. פאלגליך, אז מען לערנט נביאים אוו מען וויים דאָס, היט מען זיך אוים פון דער מדה פון גאוה אוו מען איז אונטערטעניג דעם בעשעפער.

זיבענטענס, וועו א מענש בעאבאכטעט די אומוועקסלונגען וואָס קומען פאר אין לעבען פון איינצעלנע פערזאָנען אוו מלוכות אוו רעגירונגען; וועו א מענש וועט קוקען אוו בעטראכטען וויי די לאנגע פון מענשען וועדט געענדערט, וויי ארימע וועדען רייך אוו רייכע וועדען ארים, וויי מדינות אוו פעלקער וועדען פערניכטעט בעת אנדערע מדינות אדער פעלקער וועדען דערפון אויפגעריכט, גרעסער, רייכער אוו שטארקער, אוו דער סוף פון כלל איז דער טויט, — אז א מענש וועט דאָס אלעס אין זיינען האָבען וועט ער זיין אונטערטעניג אוו וועט זיך ניט גרויס האלטען מיט קיין זאך, ניט מיט רייכטהום, ניט מיט גבורה אוו ניט מיט געווויסע פעהיגקייטען, אוו וועט זיך ניט פערלאָזען אויף קיין זאך אוו אויף קיינעם, נור אויף גאָט, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו" — גליקליך איז דער מענש וואָס האָט בטחון נור אין גאָט.

אוו אז א מענשען'ס הארץ וועט ניט זיין פּוסט פון איינע פון די זיעבען ענינים וואָס מיר האָבען דערמאָהנט, אז ער וועט, הייסט עס, האָבען אין דער מחשבה די דאָזיגע זאכען, וועט ער שטענדיג זיין אונטערטעניג אוו נידערגעפאלען אוו די אונטערטעניקייט וועט ביי איהם וועדען א נאטור־זאך, איינגעוואָרצעלט אין זיינע געפיהלען אויף אימער. אוו אז די כניעה וועט ביי איהם וועדען אן אייגנשאפט, א נאטירליכע נייגונג, וועט די דאָזיגע מדה פון איהם דערווייטערען אלע מינים גאוה אוו שטאָלץ אוו דאָס וועט איהם פערמיידען פון זינד, אזוי ווי דער פּסוק זאגט אין דער תורה: "ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" — די מורא פאר גאָט וועט פאלען אויף אייך אוו איהר וועט ניט זינדיגען, אוו אזוי ווי עס וועדט געזאגט אין פּרקי אבות: "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה" — בעאבאכט, מענש, דריי זאכען אוו דו וועסט ניט קומען צו אן עברה. די דריי זאכען זייענען: וויים פון וואנען דו קומסט, ויאוהין דו וועסט סוף כל סוף גהען, אוו פאר וועמען דו וועסט דארפען אפגעבען דין חשבון, אוו ווי עס וועדט דאָרט וויטער ערקלעהרט.

פרק ו׳

אין די אויפפיהרונגען ווי אזוי א נכנע, אן אונטערטעניגער צו גאט, דארף זיך אויפפיהרען, זיינען דא צוויי פונקטען. וועז מען קומט ניט נאך די צוויי פונקטען, קען די אונטערטעניגקייט ניט זיין קיין פאלקאמענע.

ערשטענס, דארף דער נכנע וויסען גאט און זיינע גוטע מדות און די אויבער־מאכט וואס ער האט געגעבען דעם מענשען איבער אנדערע לעבעדיגע בעשעפע־ניסען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "תמשילהו במעשי ידיך" — דו האסט דעם מענשען געמאכט געוועלטיגען איבער דיין שאפונג. דאס הייסט: די כניעה דארף ניט קומען אוים אונווייסענהייט, אוים פערגרעבטהייט. דער מענש דארף וויסען די ראלע וואס ער שפיעלט אויף דער וועלט; ער דארף פערשטעהען אז ער שטעהט העכער פון חיות, בהמות און עופות, אבער צו דער זעלבער צייט אנערקענען די גרויסקייט, די ערהאבענקייט און די הימלשע חכמה פון גאט. אז ער וועט דאס וויסען און פערשטעהן, וועט ער זיין אונטערטעניג און ערנידריגט פאר איהם אויף א נעהעריגען אופן. ער וועט דאן לערנען פון דעם חכם, פון שלמה המלך, וועלכער האט געזאגט: "אל תתהדר לפני מלך" — דו זאלסט ניט פראווען קיין גאוה פאר א קענig, און זעלבסטפערשטענדליך, אז פאר׳ן מלך מלכי המלכים, פאר׳ן קעניג איבער אלע קעניגע, און הארר איבער אלע האררען, פאר גאט, וואס מען קען איהם ניט פארשטעלען אין קיין שום נעשטאלט און אויסזעהן, דארף מען זיך נעווים ניט האלטען גרויס.

צווייטענס, דארף דער נכנע וויסען די חיובים, די פליכטען פון דער תורה, וואס מען פערשטעהט ניט מיט׳ן שכל און די וואס דער שכל דיקטירט אז מען זאל אזוי טהאן אדער ניט טהאן. און ער דארף לערנען די תורה, כדי צו וויסען די תנאים פון כניעה און וועז און וואו צו זיין א נכנע. וואורום עס זיינען דא פעלע, וועז מען דארף דוקא זיין שמאלץ ביי זיך, ניט נידערגעפאלען, אזוי ווי עס איז געזאגט געוואָרען אין שער עבודת האלהים.

דריטענס, אום צו זיין א ריכטיגער נכנע, דארף דער מענש האבען א בריים הארץ, וואס זאל קענען פערשעהמען אונבעקווועמליכקייטען און אונאנגענעהמליכ־קייטען. ער דארף קענען פערטראגען זאכען וואס ער האט פיינט, וואס איז נעגען זיין טבע און אננעהמען פאר גוט, וועז צוליעב זיין עהרליכקייט און פרומקייט קומט איהם אוים צו ליידען זלזולים פון שלעכטע מענשען. ער דארף זיין א סבלן, אן אייגנעהאלטענער, א געדולדיגער און ניט זוכען קיין נקמה פון די וואס טהוען איהם וועה, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "אם גמלתי שולמי רע" — האב איך דען בייז געטהאן אפילו די יעניגע וואס האבען מיר פאר גוטעס בעצאהלט מיט שלעכטעס? ארער ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו" — דו זאלסט ניט זאגען: אזוי ווי יענער האט מיר געטהאן וועל איך איהם צוריק אפטהאן. און די חז״ל האבען געזאגט: "הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" — די פארשעהמטע וואס פארשעהמען קיינעם ניט, די וואס הערען ווי מען בעליידיגט זיי און ענטפערען ניט, אויף זיי זאגט דער פסוק: אז גאט׳ס ליעבהאבער שיינען ווי די זון וועז זי געהט אויף. דער וואס פיהרט זיך אויף אזא אופן ווערט ביי די חז״ל אנגערופען "מעביר על מדותיו" — ער שטייגט אריבער אדער בעקעמפפט זיינע מדות, זיינע נאטירליכע neigungen.

פיערטענס, בעלאנגט צו דער מדה פון כניעה: גוטעס טהאן צו מענשען, ריי־דען מיט לייטען גוטע רייד, אורטהיילען זיי צו גוטען, ניט ריידען אויף קיינעם קיין שלעכטעס און מוחל זיין די יעניגע וואס טאדלען איהם. אדער ריידען אויף איהם לשון הרע, אויב אפילו זיי זיינען ניט וועדטה מען זאל זיי מוחל זיין. וועגען דער מדה פון דן זיין מענשען לזכות, פון אורטהיילען מענשען צו גוטען, זאגט שלמה המלך אין קהלת: "גם במדעך מלך אל תקלל" — אפילו אין דיינע גע־דאנקען זאלסטו ניט טאדלען קיין מלך, און אויב אפילו עס וווייזט דיר אויס אז ער האט וואס געטהאן ניט ריכטיג, זאלסטו זוכען ווי אזוי צו רעכטפערטיגען זיין טהאט. און וועגען דער מדה פון ניט ריידען קיין שלעכטעס אויף אימיצען זאגט דוד המלך פון גאט'ס וועגען אין תהלים: "פיך שלחת ברעה, תשב באחיך תדבר" — דיין מויל האסטו אנגעוועגדעט צו שלעכטען, דו זיצט און בערעדסט דיין ברודער, וועסטו דערפאר בעשטראפט ווערען. און וואס אנבעלאנגט מוחל צו זיין פערלוימדער, לשון הרע'ניקעס, טאדלער און בעלידיגער דערצעהלט די תורה, אז מרים און אהרן האבען בערעדט משה'ן און נאכהער ווערט געזאגט "והאיש משה ענו מאד" — דער מאן משה איז געווען א גרויסער ענו, א גע־פאלענער ביי זיך, וואס האט ניט געוואוסט צו האלטען זיך גרויס, און דעם טיטול "ענו" האט ער בעקומען וויל ער האט זיינע בערייד־דער מרים און אהרן מוחל געווען. קהלת זיט אן עצה טובה די מענשען: "גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך" — דו זאלסט ניט אכטען אויף דעם וואס אימיצער רעדט וועגען דיר און זאל דאס דיר ניט אארגן.

אין גמרא ווערט דערצעהלט: עס האט פאסירט אז רבי אליעזר האט מתפלל געווען פאר'ן עמוד אויף רעגען און האט געזאגט פיער און צוואנציג ערליי תפלות, אבער ער איז ניט געענטפערט געוואָרען. האט זיך נאכהער אוועקגע־שטעלט רבי עקיבא און האט געזאגט "אבינו מלכנו" און ער איז געענטפערט געוואָרען. זיין קורצע תפלה, הייסט עס, איז אנגענומען געוואָרען און עס איז נעקומען רעגען. איז ארוים א בת קול, א שטימע פון הימעל, און געזאגט: דאס וואס רבי עקיבא האט מיט זיין קורצע תפלה גע'פועל'ט און רבי אליעזר מיט די פיער און צוואנציג תפלות ניט, איז ניט צוליעב דעם ווייל רבי עקיבא איז גרעסער פון רבי אליעזר, נור ווייל דער ערשטער איז א מעביר על מדותיו און דער צווייטער ניט. רבי עקיבא איז בעזעסען די מהה טובה פון ניט איז כעס זיין אויף די וואס האבען איהם בייז געטהאן און ניט וועלען זעהן אן זיי נקמה, און רבי אליעזר האט ניט געקענט געהן ענגען דעם געבוירענעם אינ־סטינקט פון מענשען צו טראגען פיעל ניט איז שנאה אויף די יעניגע וואס טהוען איהם עטוואס שלעכטעס.

עס ווערט דערצעהלט אויף א געוויסען חסיד וואס איז אמאל פערבייגע־נאנגען א פלאץ וואו עס איז געלעגען א פערפוילטע נבלה פון א הונד. האבען זיינע תלמידים צו איהם געזאגט: "ווי פערשטונקען דיעזע נבלה איז". האט דער חסיד צו זיי געזאגט: "זעהט אבער ווי ווייס איהרע צייהן זיינען". דער חסיד האט דערמיט אויסען געווען געבען זיינע תלמידים א לעקציע, אז מען דארף זיין געהיט פון רייד־דען בעלידיגונגס ווערטער אויף ווען איז. ער האט זיי געצייגט, אז אפילו אין א גע'פגר'טען הונד דארף מען זוכען די מעלות, ניט די חסרונות, אפשיטא שוין אויף א לעבעדיגען מענשען, וואס האט שכל און פערשטעהט, דארף מען נעווייס קיינע שלעכטעס ניט ריידען. די כונה פון

יענעם חסיד איז געווען אז זיינע תלמידים זאלען זיך געוואויינען נור צו רויִדען גוטעם, וועט עס ביי זיי ווערען א נאטור זאך און זיי וועלען קיינעם ניט טאר־לען, קיינעם ניט בעלויִדיגען און אויף קיינעם קיין שלעכט ווארט ניט זאגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים וועגען די מעלות פון א צדיק: "לא רגל על לשונו" — ער פערלוימדעט קיינעם ניט מיט זיין צונג, ער רעדט אויף קיי־נעם קיינע שלעכטעם.

פינפטענס, דאדף די מדה פון כניעה זיין אי אן אויסענווייניגסטע, אי אן אינווייניגסטע. דער מענש דארף, הייסט עס, זיין א נכנע, אן אונטערטעניגער אין זיינע אל־טעגליכע בעשעפטיגונגען. די אונטערטעניקייט דארף אנגעוויזן ווערען אין זיין רויִדען, אין זיינע טהאטען און אין די בעווענגען פון זיינע אברים און ער דארף אויף אונטערטעניג זיין אין זיין מחשבה, אין זיינע געדאנ־קען. עס טויג אבער ניט ארויסצוצייגען זיך אלס א נכנע און אין הארצען האל־טען זיך גרויס, אדער פערקערט. די אונטערטעניקייט צום בורא יתברך דארף זיין א פאלשטענדיגע מיט'ן גוף אזוי ווי מיט דער נשמה, און די אונטער־טעניקייט צו מענשען דארף זיין לויט זייערע מעלות און לויט די טובות וואס איינער האט פון זיי אין היממלעשע און וועלטליכע ענינים. וואס דער למדן און דער צדיק איז גרעסער און וואס מעהר מען לערענט פון איהם אלץ מעהר אונ־טערטעניג דארף מען צו איהם זיין. דאס זעלבע איז אויך מיט וועלטליכע גענו־סען. וואס מעהר גוטעם מען גענים פון איינעם, אלץ מעהר דארף די אונ־טערטעניקייט צו איהם זיין גרעסער. אונזערע אלטע לעהרער האבען געזאגט אין פרקי אבות: "הוי שפל רוח בפני כל אדם" — דו זאלסט ערנידעריגט זיין פאר אלע מענשען, און: "הוי קל לראש ונוח לתשחורת" — דו זאלסט ניערערשעצט זיין פאר אן עלטסטען, פאר א חשוב'ערען וויי דו ביזט און דעמוטיג זאלסטו אויף זיין פאר אן אינגערען.

זעקסטענס, דארף דער נכנע זיך ניט האלטען פאר קליין אין ענינים פון עולם הבא. אין דעם פרט דארף ער זיך הויכשעצען. ער דארף זיך בעטראכ־טען פאר אזעלכען וואס קען דערגרייכען א הויכע מדרגה. ער טאר ניט זאגען, אז די ביסעל מעשים טובים וואס ער טהוט איז פאר איהם גענוג, וויִל ער וועט סאי ווי סאי ניט קומען צו דער מדרגה פון צדיקים. פערקעהרט: וואס אנ־בעלאנגט צו תורה און מעשים טובים איז פיעל דער מענש טהוט, פיעל ער בע־מיהט זיך אין דעם, דארף ער בעטראכטען פאר וויניג און שטענדיג אלץ שטערע־בען צו העכערם און גרעסערם און ניט דענקען אז ער איז א קליין מענשעלע, וואס קען הויך ניט שטייגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט ביי יהושפט און ד"ה ב': "ויגבה לבו בדרכי ה" — און ער האט דערהויבען זיין הארץ אין גאט'ס וועגען, דאס הייסט: אין געטליכעם, אין מצוות זאכען האט ער זיך געהאלטען שטאלץ ביי זיך און נעגלויבט אז ער קען דערגרייכען העכערם.

זיבעבעטענס, דארף ער זיינע גוטע טהאטען האלטען פאר קליין און פער־דרוס האבען אויף זיך אליין וואס ער פערקירצט, וואס ער טהוט ניט נענוג אין די אננעלענהייטען פון דער תורה ניט פאר גאט און ניט פאר לייט, און בעטען ביי גאט אז ער זאל איהם העלפען און שטארקען צו טהאן וואס מעהר. און בעת ער טהוט עפעם פון גאט'ס וועגען, אויב ער טהוט דאס ביחידות, אליין מיט זיך, אדער צווישען מענשען, זאל ער ניט אכטען אויף זיין גדולה און כבוד, אפילו אויב ער איז א געהויבענער מענש, א גרויסער חשוב צווישען זיינע מיט־

מענשען. ער זאל ניט זאגען, אז דאס און דאס פאסט איהם ניט צו טהאן אוו דאס איז אן ערנידערונג פאר זיין כבוד, אזוי ווי מיר געפינען ביי אהרן הכהן, כאטש ער איז געווען די העכסטע פערזענליכקייט ביי אידען, פון דעסטוועגען האט ער געהאט ארונטערצונעהמען יעדען טאג די אש פון מזבח, וואס איז ניט קיין ציכטיגע ארבייט. גאט האט איהם געהייסען דאס טהאן כדי ער זאל ניט פראווען קיין צופיעל גדלות. אדער אזוי ווי עס ווערט געזאגט ביי דוד המלך אין שמואל א': "ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'" — מיכל בת שאול האט געזעהן דוד'ן שפרינגענדיג און טאנצענדיג פאר גאט — א זאך וואס פאסט ניט פאר א קענig, און מיכל האט איהם דערפאר געטאדעלט.

אכטענס, דארף דער נכנע זיך בענוגענען מיט דער חיונה וואס מאכט זיך איהם און וואס ער האט ביכולת צו קריגען. ער דארף ניעדערשעצען אוו פעראכטען דעם נפש הבהמית זיינעם, זיין טהיערישען געפיהל, וואס שטרעבט צו תאוות, צו קערפערליכע תענוגים, אוו ער דארף זיין אייגענעם געפיהל אדער אינסטינקט אפגעוואוינען דערפון אוו זיך אפגעבען מיט צאהלען די שולדען צום בעשעפער פאר די טובות און חסדים וואס ער טהוט מיט איהם. אזי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי" — איר לויף אין וועג פון דיינע מצוות, ווייל מיין הארץ איז ברייט, פריי פון תאות עולם הזה, פון גלוסטען צו קערפערליכע פארגעניגענס.

ניינטענס, כאטש א מענש טאר ניט זוכען קיין נקמה אוו ניט טראגען קיין שנאה אויף אימיצען פאר זיינע אייגענע קריווודעס, דארף ער דאס אבער יא טהאן פאר דעם כבוד פון בעשעפער. ער דארף פיינט האבען די רשעים וואס זינדיגען געגען גאט אוו זיך אפרעבענען מיט זיי, אויב ער קען. ער טאר ניט זאגען: "אזוי ווי איך בין מוחל די וואס טהוען עולות מיר פערזענליך, אזוי בין איך אויך מוחל די פערברעכער געגען גאט אדער די וואס רירדען שלעכטעס אויף די נביאים און צדיקים". ער טאר אויך ניט פערצייהען איינעם וואס בעריוביט אדער בעשווינדעלט אן אנדערען אזוי ווי ער פערצייהעט וועז מען טהוט עס איהם אליין. וועז עס האנדעלט זיך וועגען אן אנדער פערזאז איז ער מחויב מציל זיין דעם בעריוביטען פון די הענד פון רויבער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "דינו לבקר משפט והציל גזול מיד עושק" — ריכטעט יערעז פריהמארגען א ריכטיגען משפט אוו רעטעט דעם נערויבטען פון רויבערס האנד. אוו איוב זאגט: "ואשברה מתלעות עול" — איך האב צובראכען די באק־צייהנער פון פערברעכער אוו אוועקגענומען, ארויסגעריסען פון די ציהן זייז רויב. אוו ער דארף מענשען לערנען ווי צו דיענען גאט אוו זיי שטראפען אוו שטעלען זיי אין ביוש פאר זייערע שלעכטע מעשים אוו פערהיטען אז זיי זאלען ווייטער קיינע שלעכטעס ניט טהאן. ער דארף זיך וועגען דעם בעמיהען מיט זיין האנד אוו צונג, דאס הייסט: שרייבען מוסר ספרים אוו זאגען מוסר דרשות, אויב נור ער איז אימשטאנד דאס צו טהאן. וועז עס האנדעלט זיך וועגען דורכ־פיהרען גאט'ס משפט, וועגען אפרעבענען זיך מיט א זינדיגען לויט ער האט פערדיענט: דארף דער חשוב'סטער מענש ניט געשוינט ווערען, נור באלד דורכפיהרען זיין שטראף, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים אויף פנחס: "ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשוב לו לצדקה לדור ודור עד עולם" — פנחס האט זיך אויפגעשטעלט אוו אפגעטהאן זמרי בן סלוא זיין משפט אוו די מגפה איז אפגעהאלטען געווארען אוו דאס איז איהם פעררעכענט געווארען פאר

א צדקה אויף אלע דורות ביז אייביג. פנחס האט אלזא ניט געאכטעט דערויף וואס זמרי איז געווען אן אנגענומענער מענש ביים פאלק, א נשיא און קוים האט ער געזעהן אז זמרי איז בענאנגען א מיאוס'ן פערברעכען מיט דער מדינית, האט ער אים דערשטאכען מיט א שפיעז.

צעהנטענס, דארף דער נכנע ריידען ווייניג און געלאסען מיט א ניעדעריגען קול, ניט שווערען מיט גאט'ס נאמען אפילו אויף אן אמת, ניט בריינגען אויפ'ן צונג קיין ליגען, ניט זיצען אין א געזעלשאפט פון הולטאיעס, פון שפאטער און חוזק מאכער און ניט אנטהייל נעהמען אין די הוליאנקעס פון גראבע יונגען. דאס אלעס דארף ער טהאן ניט אוים גאוה, ווייל אים פאסט ניט צו קאמפאנירען זיך מיט ניעדעריגערע פון אים, נור אוים כניעה, אוים אונטערטעניגקייט צו גאט. ער טאר אפילו אין אזא פרט אויך ניט פראווען קיין גדלות, נור אלץ זיין געפאלען ביי זיך, אזוי ווי ירמיהו הנביא האט געזאגט: "לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז מפני ידך בדד ישבתי" — איך בין ניט געזעסען אין געזעלשאפט פון פרעהליכע יונגען און זיך ניט אונטערהאלטען מיט זיי, איך האב דאס ניט געטהאן אוים גדלות, נור צוליעב דיין (גאט'ס) האנד, דיין גרויסע מאכט, אונטער וועלכע איך בין אונטערווארפען. אוים כניעה, אוים אונטערטעניגקייט בין איך געזעסען איינזאם און זיך ניט קאמפאנירט מיט לום־טיגע לייט.

פרק ז'

עס זיינען דא פינפערליי סמנים, אן וועלכע מען קען דערקענען און איי־בעציגט זיין אויב די כניעה, די אונטערטעניגקייט פון א מענשען איז א ריכ־טיגע ווי עס בעדארף זיין.

איין סימן איז: וואן א מענש ווערט שטארק אין כעס אויף איינעם וואס בעליידיגט איהם מיט רייד אדער מיט טהאט און ער האלט איין דעם כעס און איז איהם מוחל, בעת ער איז אימשטאנד צו נעהמען נקמה פון יענעם, איז א סימן אז ער טהוט דאס אוים עניות, אוים נידערגעפאלענקייט, און אזא אונטער־טעניגקייט איז א ריכטיגע.

דער צווייטער סימן איז: וואן איינער לוידעט א גרויסען שאדען אדער עס פאסירט עפעס אן אונגליק אין זיין פאמיליע, און זיין סבלנות, זיין געדולד אדער איינגעהאלטענקייט איז גובר די שרעק פון דעו צרה און ער נעהמט עס אן פאר גוט, צייגט עס, אז ער איז אן אמת'ער נכנע, אן אונטערטעניגער צו גאט וויי געהעריג איז, אזוי ווי דער פסוק זאגט אויף אהרן הכהן, וואן זיינע זיהן נדב און אביהו זיינען געשטאָרבען: „וידום אהרן" — און אהרן האט געשווי־גען. ער האט, הייסט עס, קיין פאראיבעל נעהאט אויף גאט און איז זיכער געווען אז גאט'ס משפט איז א גערעכטער. אדער אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „דום לה' והתחולל לו" — וואן עס טרעפט דיר עפעס א צרה, ווארט מיט געדולד אויף גאט'ס הילף און האף צו איהם אז ער וועט דיר העלפען, אבער ניט מתרעם זיין, פערדרוס האבען ח"ו אויף גאט. אין עמוס איז דא א פסוק: "לכן המשכיל בעת ההיא ידום" — דער קלוגער וועט אין יענער צייט פון א צרה שווייגען און האפען אויף הילף.

דריטענס: וועז אייגער ווערט א מפורסם, א בעוואוסטע פערזענליכקייט צו גוטען אדער צו שלעכטען; וועז אייגער, הייסט עס, ווערט פאפולער צוליעב זיינע גוטע מעשים אדער פערקעהרט — צוליעב שלעכטע מעשים, זיינען דאָ סמנים, אז וועלכע מען קען דערקענען אויב ער איז אן אמת'ער נכנע אדער ניט. אויב דער מענש איז אונטערטעניג צו גאָט מ'ט'ן גאנצען הארצען, איז אויב מען לויבט איהם פאר א גוטע זאך, וואָס ער האָט געטאָן, דאַרף ער יענעם טהאָט, פאר וועלכען מען לויבט איהם, גרינגשעצען, קליין מאכען אוז ערקלעהרען אז פאר אזא קלייניגקייט איז ניט כדאי צו זאגען אויף איהם שבחים, מחמת ער האָט דערמיט ניט אויפגעטאָן אפילו קיין קליינעם טהייל פון דעם וואָס ער איז מחויב צו טהאָן פאר'ן בעשעפער פאר דיא פיעלע טובות וואָס ער געניסט פון איהם. ער דארף זאגען צו דעם וואָס לויבט איהם: "נענוג, ברודער. הער אויף צו זאגען אויף מיר שבחים, ווייל דאָס וואָס איך האָב געטאָן איז נעגען מיינע זינד ניט מעהר ווי א פונק פייער אין ים. אוז אויב אפילו מיין טהאָט האָט עפעס א וועדע; אויב אפילו אז אוז פאר זיך איז דיא זאך וואָס איך האָב געטהאָן א גוטע, וויים איך ניט אויב איך האָב עס געטאָן אויף אזא אופן, אז דאָס זאָל זיין אנגענומען ביים בעשעפער אוז ער זאָל מיר די מצוה ניט צוריקוואַרפען. אפשר האָב איך ניט ריכטיג מכון געווען פון גאָטם וועגען, אפשר האָב איך ביים טהאָן די מצוה געהאָט עפעס אנדערע אבזיכטען אוז האָב אליין דיא זאך פערדאָרבען, אוז מיר געפינען, אז וועז מען טהוט א גוטע זאך ניט וויא געהעריג איז, וויל דאָס גאָט ניט האָבען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: "מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי" — וועז איהר קומט צו מיר אין בית המקדש ניט מיט'ן ריכטיגען אבזיכט, ניט מיט דער געהעריגער כונה, ווער בעט עס ביי אייך, ווער פערלאַנגט עס איהר זאָלט טרעטען מיינע הויפען?"

אזוי דארף דער אמת'ער נכנע זאגען, וועז מען לויבט איהם פאר א גוטע זאך וואָס ער האָט טאקי געטהאָן, א פשיטא שויז, וועז מען זאגט אויף איהם שבחים פאר א זאך וואָס ער האָט נאָר ניט געטהאָן, דארף ער געווים זאגען דעם אמת, אז מען לויבט איהם אומזיסט און אז מען רעכענט צו איהם צו א מעשה טוב, פון וועלכע ער וויים נאָר ניט. ער דארף דעם לויב זאגער ערקלעהרען: "עס איז, ברודער, נענוג טרויעריג וואָס איך טהו ניט דאָס וואָס איך בין מחויב צו טהאָן פאר'ן בעשעפער, קומסטו נאָך צו מאכען מיין זינד גרעסער דערמיט וואָס דו זאגסט אויף מיר שבחים און דו ווארפסט אויף מיר אן מעשים טובים, וואָס איך האָב נאָר ניט געטהאָן. איך וויים מייגע זינד בעסער ווי דו און לויב מיך ניט אלס א צדיק. דוד המלך האָט אויך אזוי געזאגט אין תהלים: "כי פשעי אני אדע" — "איך וויים מיינע זינד".

פערקערט וויעדער: וואַרפט מען איינעם אויף א מעשה רע וואָס ער האָט געטהאָן, איז אויב ער איז אן אמת'ער נכנע, דארף ער מודה זיין און ניט זוכען קיינע תרוצים און פערטהיידיגונגען און ניט וועלען ריינוואשען זיך דערפון. ער דארף האנדלען ווי יהודה האָט געהאנדעלט ביי דעם חטא מיט תמר, וועז ער האָט גלייך מודה געווען און געזאגט: "צדקה ממני" — זי איז געווען. זי איז מעוברת פון מיר. און ער דארף יענעם, וואָס וואַרפט איהם אויף דיא מעשה רע, ניט טאדלען פאר'ן אויפדעקען זיין זינד און ער דארף איהם זאגען: "ברודער, וואָס פאר א וועדע האָט דער חטא מיינער, וואָס דו טייסט. געזען מיינע חטאים וואָס דו וויסט ניט און וואָס גאָט וואַרט און שטראָפט מיך ניט

פאר זיי? וועז דו וואלסט געווואוסט אלע מיינע שלעכטע מעשים, וואלסטו אנטלאפען פון מיר, וויי! דו וואלסט מורא געהאט אז גאט זאל דיר ניט שטראפען פאר קאמפאניירען זיך מיט א שלעכטען מענשען, מיט א רשע. אזוי ווי א געווייסער משורר האט געזאגט: "חטאי לו ירחון בם שבני אזי ברחו ורחקו מן גבולי" — וועז מיינע שכנים זאלען דערשמעקען מיינע זינד, וואלטען זיי אנטלאפען אוז זיך דערווייטערט פון מיין גבול, פון דעם פלאץ וואו איך געפין זיך. אוז איוב האט געזאגט: "אם כסיתי כאדם פשעי?" — האב איך דען וויא אנדערע מענשען פערבארגען מיינע זינד? איך האב, חייסט עס, די עולות וואס איך האב געטהאז ניט בעהאלטען אוז מודה געווען אויף זיי".

אוז אויב וויעדער די מעשה רע, וואס מען זאגט אויף איהם, איז ניט אמת, דאדף דער ריכטיגער נכנע זאגען צו דעם וואס וואס וואדרפט עס איהם אויף: "ברודער, עס איז ביי מיר קיין וואונדער וואס דער בעשעפער האט מיך פערהיט פון טהאז דעם פערברעכען וואס דו רעכענסט צו מיר צו. ער האט מיר געטהאז אזוי פיעל טובות, האט ער מיר די טובה אויך געטהאז אוז מיך בעשירעמט פון טהאז אזא עולה. עס איז מיר אבער א גרויסער חידוש וואס ער, דער בעשעפער, האט ניט ענטדעקט אויף מיר גרעסערע אוז העסליכערע חטאים ווי דיא וואס דו דערצעהלסט אויף מיר. הער אויף ברודער. שאנעווע דיינע זכיות אז דו זאלסט זיי ניט פערליערען דורך דיין פערלויומדען מיר, וואדרום עס וועדט דערצעהלט אויף א געוויסען פרומען מאן, וואס מען האט זיך דערפון דערוואוסט, האט שלעכטעס אוז וועז ער, דער פרומער מאן, האט זיך דערפון דערוואוסט, האט ער דעם פערלויומדער אריינגעשיקט א פיינע מתנה אוז איהם געשריעבען: "איך האב געהערט אז דו האסט מיר געשענקט א טהייל פון דיינע זכיות, שיק איך דיר דערפאר דיעזע בעלוינונג". א געוויסער חסיד האט געזאגט: א סך מענשען, וועז זיי וועלען קומען צום משפט אויף יענער וועלט, וועט מען זיי אויפצייגען אויף זייער חשבון מעשים טובים וואס זיי האבען גאר קיינמאל ניט געטהאז. אוז וועז זיי וועלען ערקלערען אז זיי וויייסען דערפון ניט, וועט מען זיי זאגען, אז דאס איז צוגערעכענט געווארען צו זיי פון די יעניגע וואס האבען זיי בערעדט אוז אומזיסט געטאדעלט. פערקעהרט וויעדער: וועלען אנדערע ביים יום הדין מאהנען געוויסע מצות וואס זיי האבען געטהאז אוז זיי זיינען ניטא איז צעטעל פון זייערע מעשים טובים, וועט מען זיי ערקלעהרען, אז זיי האבען דעם זכות פון יענע מצות פערלארען אוז דאס איז אוועקגענעבען געווארען צו די יעניגע, אויף וועמען זיי האבען ארויפגעווארפען זינד וואס זיי האבען ניט געטהאז. אוז דיא תורה האט אונז אנגעזאגט אוז געווארענט אז מיר זאלען ניט רייד־ען קיין לשון הרע, ווי דער פסוק זאגט: „זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים" — נעדענק וואס גאט דיין גאט האט געטהאז צו מרים דערפאר וואס זי האט געדעדט לשון הרע אויף איהר ברודער משה.

דער פיערטער סמן פון כניעה איז: וועז אייגער וועדט געבענשט פון גאט מיט גדולה, א סך חכמה אוז קענטניס, אדער רייכטהום אדער כבוד פון א קעניג אוז עהנליכע זאכען וואס מענשען בעריהמען זיך דערמיט אוז האלטען זיך גרויס, אוז ער פערבלייבט ביי זיין פריהעריגע שפלות, ביי זיין פריהעריגע ערניעדערונג נעגען גאט, אוז איז גוט צו מענשען אלץ אייגם ווי ער וואלט ניט געווען קיין דערהויבענער, אזוי ווי אברהם אבינו, וואס גאט האט איהם צוגעטהיילט אזא גרויסען כבוד אוז געזאגט: "המכסה אני מאברהם?" — וועל איך דען פער־

באַרגעז פון אברהם וואָס איך וויל טהאָן, און דאָך האָט ער, אברהם, געזאָגט: "ואנכי עפר ואפר", איך בין ניט מעהר ווי ערד און אש, — אז א מענש פיהרט זיך אזוי, איז ער אן אמת'ער, אויפריכטיגער אונטערטעניגער. דוד המלך האָט זיך אויך אזוי נוהג געווען. כאָטש ער איז געווען א קעניג, א הערשער איבער'ן פאָלק ישראל, האָט ער זיך פון דעסטוועגען געהאַלטען אזוי קליין און ניעדעריג ביי זיך, אז ער האָט געזאָגט: "ואנכי תולעת ולא איש" — איך בין א ווּאָרים, ניט קיין מענש.

דער פינפטער סמן פון כניעה איז: ווען איינער מאַכט זיך אַליין פאַרווירפע אויף זיינע זינד און ער גיט אויף זיך אַליין ארויס דעם פסק, וואָס גאָט דערף איהם געבען, כאָטש קיינער צווינגט איהם ניט דערצו און קיינער האָט די מאַכט צו צווינגען איהם. אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין עזרא: די אידען האָבען זיך מתודה געווען און געזאָגט: "אנחנו מעלנו באלהינו" — מיר האָבען גע־פּעלשט און אונזער גאָט דערמיט וואָס מיר האָבען גענומען גויאישע ווייבער. און וויטער ווערט דאָרט דערצעהלט: "ויתנו ידם להוציא נשיהם" — זיי האָבען אַליין פריוויליג געגעבען תקיעת כף אוועקצושיקען זייערע ניט אידישע ווייבער. דערך אזעלכע זאכען דערקענט מען די אמת'ע כניעה, די אמת'ע אונטערטעניג־קייט און ערניעדערונג פאר גאָט און דאָס איז דער אמת'ער סמן פון אן אויפ־ריכטיגע הערצליכע כניעה.

פּרק ח'

איצט וועלען מיר ערקלעהרען דעם אכטען פונקט: אויב כניעה קומט פון מדות טובות, אדער מדות טובות קומען פון כניעה. דאָס הייסט: וואָס איז דער עיקר? מיט וואָס דארף זיך א מענש פריהער אפגעבען? דארף ער זיך אפגעבען מיט גוטע טהאטען און די כניעה, די אונטערטעניגקייט צו גאָט וועט שוין במילא קומען, אדער ער דארף פריהער ווערען א נכנע און דאָס וועט איהם בריינגען צו גוטע טהאטען? דארויף וועל איך ענטפערען: אז מיר ווייסען, דאָס וועז א מענש וויל ווערען אן עובד ה', דארף ער צוערשט ארונטערוואַרפען פון זיך די מדה פון הארענשאפט, פון זיין אן אויבערהאַרר אדער פון וועלען זיין אן אויבערהאַרר. וואַרום האַרר און קנעכט זיינען אבהענגיג איינס אן דאָס אנדערע. א מענש קען ניט גערופען וועדען קנעכט אויב ער האָט ניט קיין אויבערהאַרר איבער זיך, און קיינער קען ניט גערופען וועדען האַרר, סיידען ער האָט א קנעכט, איינער וואָס בעדיענט איהם, וואָס איז אונטער זיין רשות. און יעדער פון זיי, דער האַרר וויי דער קנעכט, בעקומען זייערע נעמען אדער טיטולען גלייך, ניט איינער פריהער פון דעם אנדערען. דער האַרר בעקומט ניט דעם טיטול האַרר איידער ער האָט דעם קנעכט, און דער קנעכט בעקומט ניט דעם טיטול קנעכט איידער ער פערדינגט זיך צו זיין האַרר.

דעריבער קען א מענש ניט זיין קיין עובד ה', גאָט'ס דיענער, סיידען ער ציהט אויף זיך ארויף דעם יאָך פון א קנעכט, סיידען ער האָט אין זיך דיא מדות, די אייגענשאפטען פון א דיענער, דאָס מיינט: כניעה, אונטערטעניגקייט און ניעדערגעפאלענקייט. ער מוז פון זיך אין גאנצען ארונטערוואַרפען דיא מדות פון א האַרר, פון איינעם וואָס האָט אונטער זיך דיענער אדער אונטער־

טהאנען. ער דארף זיך נענטליך אפזאגען פון דיא מדות פון גאוה, גדולה, שטאלץ און רוהם און דאס גלייכען. א געוויסער חכם האט געזאגט: גדולה איז דעם בעשעפער'ס בגד און וואר עם וויל זיך בעקלוידען מיט דיעזען בגד, דער וואס האלט זיך ביי זיך גרויס, וואר פון גאט פערשטויסען. דער רבונו של עולם, הייסט עם, וויל ניט אז איימיצער זאל זיך בענוצען מיט זיין מלבוש. און דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "ה' מלך גאות לבש" — גאט קלייד ניגט, איז בעקלוידט מיט גרויסקייט, מיט הערשאפט.

דערפון זעהען מיר, אז עם איז ניטא קיין בעסערע מדה פאר'ן גלויביגען, פאר דעם אמת'ן עובד ה', ווי בעצאהלען גאט זיין חוב און זיין אונטערטעניג צו איהם. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל: "הנה שמוע מזבח טוב" — הערען, פאלגען גאט, זיין א נכנע צו איהם איז בעסער פון א קרבן. און דיא אונטערטעניגקייט מוז זיין אן אויפריכטיגע, אהן וועלכע עם איז פניות, אזוי ווי מיר האבען פריהער געזאגט; וואן ניט, טויג דאס ניט.

פאלגליך, זיינען אלע מדות טובות און פפליכטען צום בעשעפער אפהענגיג אן די כניעה, אן די אונטערוואַרפענקייט צו גאט. דאס קומט צו ערשט, און איז מען א נכנע, איז מען שוין במילא א ריכטיגער עובד ה', א גאטס דיענער מיט'ן גאנצען הארצען ווי געהעריג איז. איז אבער א מענשען'ס הארץ פוסט פון פאלשטענדיגע אונטערטעניגקייט צו גאט; אויב זיין כניעה איז נעמישט מיט גאוה, שטאלץ און לוסט צו רוהם, קען ער ניט זיין קיין אמת'ער בעל מדות טובות און קומט קיינמאל ניט נאר זיינע פולע פפליכטען צום בעשעפער.

אזוי איז אויך אין דעם ענין פון תשובה. אויב איינער פיהלט זיך זינדיג און וויל תשובה טהאן, מוז ער צוערשט אננעהמען די מדה פון כניעה. ער מוז זיך ערניעדעריגען און זיין נעפאלען ביי זיך נענען גאט, דאן קען זיין תשובה זיין א ריכטיגע. אהן דעם אבער איז דיא תשובה א פאלשע און זי ווערט ניט אנענומען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דברי הימים ב': "ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני" — און עם איז אונטערטעניג געווארען מיין פאלק וואס מיין נאמען ווערט אויף זיי נערופען און נאכהער האבען זיי תפלה געטהאן און מיך נעבעטען. זעהען מיר דערפון, אז צוערשט קומט די מידה פון כניעה און נאכהער די תשובה. און דער פסוק זאגט דארט ווייטער: "נכנעו ולא אשחיתם" — דיא איידען זיינען געווארען אונטערטעניג און איך וועל זיי ניט פערניכטען. איז דאך איבערציינט, אז דיא אונטערטעניגקייט איז דער עיקר און דאס איז די הויפטזאך וואס גאט פערלאנגט.

פרק ט'

און וועגען דעם פונקט: אויב אין הארצען פון א גלויביגען איז גאט קען זיין פלאץ אי פאר כניעה, איז פאר גאוה צוואמען — אויף דיעזער פראגע וויל איך ענטפערען, אז די מדה פון גאוה, פון האלטען זיך גרויס ביי זיך, ווערט איינגעטהיילט אין צוויי טהייל. עם זיינען, הייסט עם, דא צוויי ערליי מינים גאוה. איינער קען שטאלצירען מיט זיין קערפער, מיט זיין הויכען געוואוקס, שהנעם פנים און קערפערליכע גבורה, אדער מיט זייטיגע זאכען וואס האבען א שיכות מיט זיין גוף, ווי, למשל, שהנע קליידער, ציערונג, א רייכע דירה

און דאָס גלייכען. דער צווייטער טהיל גאוה איז: וועו איינער שטאָלצירט מיט זיינע גייסטיגע מעלות, מיט חכמה, קענטניס און גוטע מעשים פון גאָטט וועגען, וועגדעט זיך דאָ אין דעם סאָרט גאוה. די גאוה גופניות, דאָס האָלטען זיך גרויס מיט'ן שהנעם קערפער, מיט גרויסען כח, מיט טייערע מלבושים און דאָס גלייכען, קען ניט זיין געאייניגט מיט כניעה, ווייל דאָס זיינען צוויי קאָנטראָסטען. אזא מין בעל גאוה קען ניט זיין אונטערטעניג צו גאָט און א נכנע, אז אונטערטעניגער צו גאָט קען ניט בעזיצען די מדה פון אזא גאוה, וואָרום וויבאלד א מענש האלט זיך גרויס אין קערפערליכע זאכען, דריקט ער דערמיט אויס אונאכטונג צו דעם וואָס איהם געגעבען זיין שהען פנים, גבורה, מהייערע קלייידער אדער אנדערע זאכען וואָס בעשעהנען זיין גוף. ער צייגט דערמיט אז ער וויסט ניט אדער אנערקענט ניט דעם בעל טובה וואָס האָט עס איהם געגעבען און קען דאָס שנעל ביי איהם אוועקנעהמען. פון זיין שטאָלצירען דערמיט זעהט מען, אז ער דענקט, דאָס ער האָט עס אליין אלעם ערוואָרבען מיט זיין מאכט און חכמה, אזוי ווי סנחריב האָט געזאגט: "בכח ידי עשיתי" — מיט די קראפט פון מיין האנד האָב איך געשאפען מיין גרויסע און רייכע מלוכה. נבוכדנצר האָט זיך אויך בעריהמט: "הלא זא היא בבל רבתא" — דאָס איז די גרויסע בבל וואָס איך האָב געבויט און בעפעסטיגט מיט מיין גבורה. און וואָס דער סוף איז פון זיי געווארען וויסט איהר דאָך. זייערע מלוכות זיינען צושטערט און פערניכטעט געווארען. פאָלגליך קען גאוה אין קערפערליכע ענינים ניט הארמאָנירען מיט כניעה.

דיא גאוה אָבער וואָס א מענש בעזיצט אין גייסטיגע זאכען זיינען דאָ צווייערליי, איינע א העסליכע, וואָס מען דארף זיך פון איהר דערווייטערען, און דיא צווייטע א גוטע, וואָס מען קען זי בעזיצען און עס וועט גאָר ניט שאדען צו דער מדה פון כניעה, פון אונטערטעניגקייט צו גאָט.

עס טויג ניט אז א מענש זאָל שטאָלצירען, האלטען זיך גרויס מיט זיין וויסען אין דער תורה און גוטע מעשים, ווייל די דאזיגע גאוה וועט איהם בריינגען דערצו ער זאָל מיינען אז ער טהוט פון גאָטט וועגען זעהר פיעל און ער זאָל שוין מעהר ניט וועלען טהאָן. ער וועט זאגען: פיעל איז דער שיעור? איך האָב שוין א נאָמען ביי לייטען פאר א למדן און פאר א פרומען, איז געגוג, דארף איך זיך שוין מעהר ניט אָפגעבען מיט תורה און מעשים טובים. זיין שטאָלץ און גאוה וועט איהם אויך ברייגען דערצו, אז ער זאָל בעלויידיגען מענשען, פיהלען צו זיי א שנאה און בעריידען זיי. ער וועט דיא חכמים, דיא לומדים און פרומע לייט פון זיין צייט האלטען פאר קליין, פאר נישטיג געגען איהם און ער וועט זיך בעריהמען דערמיט, וואָס ער וויים און פערשטעהט מעהר פון אנדערע וואָס זיינען גאָר אונווויסענד אדער נאריש און טהוען וווייניגער גוטעם ווי ער. אזעלכען רופען דיא רז"ל: מתכבר בקלון חברו" — ער עהרט זיך, ער האלט זיך פאר א בכבוד'ן מענשען צוליעב דיא שאנד, צוליעב דיא קליינליכקייט פון זיין חבר. ער האלט זיך, הייסט עם, גרויס, ניט ווייל ער איז אליין גרויס, נור צוליעב דעם ווייל עס איז דא א קלענערער פון איהם. דער וואָס געהט מיט אזא שיטה קען ניט זיין קיין נכנע און ניט קיין עניו, ווייל כניעה און עניוות, אונטערטהעניגקייט און ניעדערגעפאלענקייט, זיינען דער היפוך פון זיינע געפיהלען.

און וועלכען מין גאוה מעג א מענש געברויכען? וועו קען זיך איינער

האלטען גרויס און צו דערזעלבער צייט זיין א נכנע? וועז אייגער איז א חכם אין חכמת התורה און א בעל מעשים טובים און ער האלט עם פאר א גרויסע זאך, פאר א מעלה וואס ניט אלע בעזיצען, אבער ער בעטראכט עם פאר א געשאנק פון גאט, פאר וועלכעם ער דאנקט איהם און לויבט איהם, וויל דאס לערנען און טהאן גוטעם פערשאפט איהם פערגעניגען און פרייד; וועז זיין כונה פון האלטען זיין תורה און מעשים טובים פאר אן ערהאבענע מעלה איז, כדי צו געבען דער בעשעפער א שבח והודיה דערפאר וואס ער האט איהם גע־האלפען צו ערווערבען דאס, מאכט ניט אוים, וואהרם אזא ארט גאוה וועט איהם בריינגען דערצו אז ער זאל זיך מעהר סטארען אין לערנען און אין טהאן גוטעם און צו זיין אונטערטעניג צום בעשעפער און זיינע נאהענטע, דיא צדיקים און חסידים, פון וועלכע ער קען עטוואס לערנען. אזא גאוה וועט פיהרען דערצו, אז ער זאל שעהנען דעם כבוד פון זיינע חברים, פערדעקען זייער נא־רישקייט און רייד־ען וועגען זיי גוטעם. אזא איינער, איז כאטש ער האלט זיין וויסען איז דער תורה און זיינע גוטע טהאטען פאר ערהאבענע מעלות, בענוגענט ער זיך ניט מיט דעם וואס ער האט ערווארבען אויף דיעזען געביעט און איז געפאלן ביי זיך וועז ער איז ניט אימשטאנד צו טהאן מעהר. זיין הארץ ווערט איהם דערפון צובראכען און ער ערניעדעריגט זיך פאר אזעלכען, וואס ער האפט אז ער קען פון איהם לערנען.

אזא מין גאוה, האלטען דאס ערווארבענע אין תורה און מעשים טובים פאר גרויס, פאר א בעשעהנונג און בעקרוינונג, פאר וועלכעם דער מענש פיהלט אויף זיך א פפליכט צו דאנקען גאט, און אין דערזעלבער צייט בעמיהט ער זיך צו טהאן וואס מעהר אין דעם — אזא מין גאוה שאדעט ניט צו כניעה און דערווייטערט זי ניט פון איהם. אזא גאוה איז ניט פערבאטען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אויף יהושפט אין דברי הימים ב': "ויגבה לבו בדרכי ה'" — זיין הארץ איז דערהויבען געווארען אין גאט'ס וועגען. און אדרבא: אזא מין גאוה, וואס איז אייגענטליך עניוות העלפט נאד דעם מענשען אין גאטעם דיענסט, אזוי ווי עם ווערט געזאגט אין משלי: "עקב ענוה יראת ה'" — דורך ענוה, דורך זיין געפאלען ביי זיך קומט מען צו מורא האבען פאר גאט.

פרק י'

און וואס זיינען די פאלגען פון אמת'ער כניעה? וואס פאר א גוטעם בריינגט דעם מענשען וועז ער איז א ריכטיגער נכנע, א ריכטיגער אונטערטע־ניגער צו גאט? זיינען אין דעם דא זעקס פרטים, דריי אין ענינים פון עולם הזה און דריי אין ענינים פון עולם הבא. די אונטערטעניקייט, הייסט עס, טהוט דעם מענשען גוטעם און דרייערליי אופנים אויף דער וועלט און אין דרייערליי אופנים אויף יענער וועלט.

דיא ערשטע זאך וואס דער נכנע געניסט אויף דער וועלט איז: וואס ער איז א שמה בהלקו. ער איז צופריעדען און בענוגענט זיך מיט דעם וואס ער האט, וואס גאט גיט איהם. וואהרם דער וואס האט אין זיך די מדה פון גאוה, פון האלטען פון זיך, איז דיא גאנצע וועלט און אלעם וואס געפינט זיך אויף דער וועלט פאר איהם וויניג. ער בענוגענט זיך קיינמאל ניט מיט זיין חיונה

און פרנסה, און פיעל ער געניסט פון דער וועלט, דענקט ער אלץ אז עס קומט איהם מעהר. דער נכנע אבער, דער וואס האלט זיך ביי זיך געפאלען, קוקט ניט הייך און ער באנוגענט זיך מיט דעם וואס גאט בעשערט איהם אין די ענינים פון חיונה און אנדערע בעדערפניסע. אזא מענש לעבט רוהיג און האט ווייניג שרעק און זארג. אזעלכער עסט וואס גאט בעשערט איהם, קלוידט זיך לויט ער איז אימשטאנד צו קלוידען זיך און שלאפט וואו און ווי איהם קומט אוים צו שלאפען. א קאפעלע גענוס פון דער וועלט איז פאר איהם גענוג, מחמת ער האלט זיך פאר ניעדעריג און ער דענקט ניט אז עס קומט איהם מעהר. ער איז דער היפוך, דער קאנטראסט פון בעל גאוה און עס איז איהם בעסער ווי דער בעל גאוה, וועלכער וויל אלץ נאך און נאך און איז קיינמאל ניט זאט און רק עס פעהלט איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר" — דער צדיק, דער נכנע, עסט שטענדיג צו זאט, וויפיעל ער האט איז אלץ גענוג פאר איהם און דעם רשע'ס, דעם בעל גאוה'ס בויך איז שטענדיג פעהליג, רק עס פעהלט איהם, רק עס איז פאר איהם וויניג.

צווייטענס, וועז דעם נכנע טרעפען בייזע בעגעגעניסען, וועז עס געהט איהם ניט גוט, טראגט ער עס געדולדיג אריבער. זיין ניעדערגעפאלענקייט בריינגט איהם דערצו אז ער זאל פון זיך ניט מאכען קיין גרויסען וועזען און ניט דענקען אז עס דארף איהם שטענדיג געהן גוט. דער בעל גאוה אבער, דער וואס האלט פון זיך פיעל, שרעקט זיך זעהר פאר יעדער צרה נאך אויידער זי קומט, און טרעפט איהם עטוואס בייזעם קען ער דאס ניט סובל זיין, מחמת ער האט אויפ'ן רעיון אז ער שטעהט אויף א הויבע מדרגה און עס דארף איהם שטענדיג געהן גוט, אזוי ווי עס וועלט געוואגט אין ישעיה אויף אייניעם אזעלכען, אויפ'ן מלך בבל וואס האט זיך געהאלטען גרויס: "איך נפלת משמים הילל בן שחר" — ווי אזוי ביזטו ארונטערגעפאלען פון הימעל, דו ליכטיגער מארגענשטערן? דאס הייסט: לויט דיין גאוה און דיין איצטיגע ניעדערלאגע, קומט אוים אז דו ביזט געפאלען פון הימעל אויף דער ערד. דער נכנע, דער זעלבסט־נידערשעצטער, אפילו וועז ער פאלט ארונטער, וועז ער מוז לעבען פיעל ערגער ווי ער האט פריהער געלעבט, וועז ער מוז אויסשטעהן פערשיעדענע צרות, בע־טראכט עס ניט פאר א גרויסע ירידה, וועהרענד דעם בעל גאוה אז עס געהט אוועק שלעכט, קומט ביי איהם אוים אז ער איז ארונטערגעפאלען פון הימעל אויף דער ערד אדער אין טיעפען אפגרונד, און ער לויידעט דערפון פיעל מעהר ווי דער ערשטער.

דריטענס, האט א נכנע מעהר חן ביי מענשען ווי א בעל גאוה און איז ביי זיי בעליעבט, מחמת ער פיהרט זיך ווי לויט פיהרען זיך און איז נאהענט צום כלל מענשען, דענקט ווי זיי און מיינט ווי זיי. עס וועלט דערצעהלט אויף א געוויסען קעניג, אז ער פלענט געהן מיט שנעלע טריט. וועז מען האט איהם געפרעגט: וואהרום ער געהט ניט גלאסען, פאמעלאך, ווי עס פאסט זיך פאר א מלך? האט ער געענטפערט, אז ער טהוט עס וויל ער איז ווייט פון גאוה און בעת ער געהט, געהט ער צוליעב א צוועק, דורכצופיהרען עפעס א זאך און ער אילט זיך דעריבער אפצוטהאן וואס שנעלער דאס וואס וויכטיג און נויטיג איז. א געוויסער חכם האט יענעם קעניג געפרעגט: "מיט וואס האסטו עס פערדיענט צו זיין דער הארר, דער רעניערער?" און דער קע־ניג האט געענטפערט:

"איך האָב זוכה געווען צו דיעזער גרויסער, וויל איך האָב קיינמאל ניט בעגעגנט וועמען עס איז פון מייַנע מיטמענשען, אין וועלכע איך זאל ניט האָבען געזעהען וועלכע ניט איז מעלה וואָס איך האָב ניט. וועז איך האָב בעגעגנט א קלוגערען פון מיר, א מעהר לערנער ווי איך בין, האָב איך נעמאָנט, אז ער האָט געווייס מעהר מורא פאר גאָט ווי איך, מחמת ער האָט מעהר שכל פון מיר אוז האָט מעהר געלערנט ווי איך. האָב איך וויידער בעגעגנט איינעם א קלענערען חכם וויא איך בין, א ווייניגער געלעהרענטען, האָב איך געזאָגט, אז זיין חשבון צום יום הדין וועט זיין א לייכטערער ווי מיינער, וואָרום ער וועט זיך קענען פערטהיידיגען אז ער האָט עובר געווען אויף עברות בשוגג, אויס אונווויסענהייט, וויל ער האָט ניט געוואוסט וואָס מען מעג אוז וואָס מען טאָר ניט. איך וועל זיך אבער אויף מיינע זינד ניט קענען רעכטפערטיגען, וויל איך האָב געלערענט אוז איך וויים וואָס אז עברה איז. אוז האָב איך וועז אענגעטראָפען אז עלטערען פון מיר אין יאָהרען, האָב איך געזאָגט, אז ער האָט געווים מעהר זכות פאר מיר, מחמת ער איז געקומען אויף דער וועלט פריהער ווי איך אוז ער האָט מעהר צייט געהאט צו טהאָן מעשים טובים. האָב איך זיך וויעדער געטראָפען מיט אז איינערען פון מיר, האָב איך געזאָגט, אז ער האָט וווייניגער זינד פאר מיר, וויל ער האָט נאָך ניט צייט געהאט צו זינדיגען אזוי פיעל ווי איך. אוז האָט מיר פאסירט צו זיין אין געזעלשאפט פון איינעם, וואָס איז גלייך מיט מיר אין יאָהרען אוז אין חכמה, האָב איך מיר געטראכט: אפשר איז יענעמס הארץ בעסער צו גאָט ווי מיינע, מחמת מיינע זינד וויים איך; איך וויים אבער ניט יענעמס מעשים, אפשר האָט ער נאָר ניט געזינדיגט. אוז איז מיר אויסגעקומען צו בעגעגנען זיך מיט א רייכערען פון מיר, האָב איך געזאָגט, אז ער האָט מיט זיין רייכטהום געווים געטהאָן מעהר גוטע טהאטען, האָט געווים געגעבען מעהר צדקה אוז געשטיצט ארימע לייט מעהר וויא איך, מחמת ער איז מעהר פערמעגליך. אוז האָב איך זיך וויעדער אנגעטראפען מיט אן ארימערען ווי איך בין, האָב איך געשטעלט אויף דער חזקה, אז ער איז צוליעב זיין ארימקייט מעהר נכנע, מעהר ניעדערגעפאלען ווי איך אוז ער שטעהט דעריבער אויף א העכערער מדרגה. אזוי האָב איך זיך שטענדיג געפיהרט אוז וואָס פאר א סאָרט מענשען איך האָב בעגעגנט, האָב איך אלעמען געעהרט, געשעצט אוז געאכטעט אוז בין אלעמען געווען אונטערטעניג".

אוז פיהרענדיג זיך אזוי ווי יענער קעניג, איז מען בעליעבט ביי אלעמען, נעשעצט אוז געאכטעט ביי יעדען איינעם, בעת דער בעל גאוה איז פערהאסט אוז מען פיהלט צו איהם קיין ליעבשאפט אוז קיין אכטונג. אוז אזוי האָבען אונזערע רז"ל געזאָגט: "והוי דן את כל העולם לכף זכות והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" — דו זאלסט די גאנצע וועלט אורטהיילען צו גוטען אוז דו זאלסט יעדען איינעם אויפנעהמען מיט א פרעהליך פנים. דו זאלסט הייסט עס, אננעהמען אז יעדער מענש איז א גוטער, א בעסערער ווי דו ביזט, אוז ניט קוקען אויף קיינעם מיט פערדאכט. אין אן אנדער פלאץ זאָגט דיא גמרא: "יהי אדם רך בקנה ואל יהי קשה כארז" — א מענש זאל זיין ווייך ווי א בויזאמער שטעקל אוז זאל ניט זיין שטייף ווי א טענענבוים, דאס הייסט, ער זאל ניט האלטען פיעל פון זיך אוז ניט זיין פערריסען, נור בויגען זיך, זיין א נכנע.

די דריי געווינסען וואס דער מענש געניסט דורך כניעה לעולם הבא, זיינען פאלגענדע:

ערשטענס, קען דער נכנע מעהר ערווערבען אין חכמת התורה צוליעב דעם, וואס ער האלט זיך ניט פאר מעהר למדן פון אנדערע און ער זוכט צו בעקענען זיך מיט חכמים, מיט לערנער, פון וועלכע ער לערענט זאבען וואס ער וויסט ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "הולך את חכמים יחכם" — דער וואס געהט אום מיט חכמים, דער וואס קאמפאנירט זיך מיט זיי, ווערט קלוג. און אונזערע אלטע לעהרער האבען געזאגט אין פרקי אבות: "יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם" — דיין הויז זאל זיין א פערזאמלונגס פלאץ פאר חכמים, פאר לומדים און דו זאלסט זיך שטויבען אין דעם שטויב פון זייערע פיס. דאס הייסט: דו זאלסט זיך סטארקן צו לערנען פון זיי. דער וואס פיהרט זיך אזוי, העלפט איהם גאט צו ערווערבען וואס מעהר אין דער חכמת התורה, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו" — גאט מאכט טרעטען דיא זעלבסט־ערניעדעריגטע אין וועג פון גערעכטיגקייט און ער לערענט זיי זיין וועג. ער העלפט זיי, הייסט עס, אז זיי זאלען געהן אין דרך התורה. דער אבער וואס האלט זיך גרויס, דער וואס דענקט אז ער שטעהט העכער פון אנדערע מענשען, איז אויב אפילו ער איז א חכם, א לערנער, קען דיא חכמה ביי איהם קיין ריכטיגען קיום ניט האבען און ער קען קיינמאל ניט קומען צו א ריינעם, ריכטיגען וויסען אין דער תורה, מחמת זיין גאוה דערלאזט איהם ניט צו געהן צו חכמים, צו קאמפאנירען זיך מיט זיי און עטוואס לערנען פון זיי. פאלגליך, קען דער נכנע, דער אונטערטעניגער מעהר זוכה זיין צו עולם הבא דורך לערנען, וויסען און מקיים זיין די תורה ווי דער וואס האט אין זיך ניט די מדה פון כניעה.

צווייטענס, איז דער נכנע שטענדיג פלייסיג אין עבודת הבורא. וועז עס מאכט זיך איהם עפעס א מצוה, טהוט ער עס באלד מיט חשק און פערגעניגען, אלץ איינס אויב דיא מצוה איז א גרויסע אדער א קלייגע. ער פאלגט דיא רז"ל ווי זיי האבען געזאגט אין פרקי אבות: "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה" — דו זאלסט זיין געהיט, טהאן פינקטליך, מיט פארזיכטיגקייט א קלייגע מצוה אזוי גוט ווי א גרויסע. דער אבער וואס האלט פיעל פון זיך, אויפלט זיך ניט צו טהאן א מצוה. ער בעטראכט פריהער אויב דיא מצוה, דער גוטער טהאט, איז גרוים און וויכטיג גענוג און ניט מיט אלעם שטעהט איהם נאר אן צו פערגעהמען זיך, צו אפגעבען זיך. ער פיהלט בעת מעשה ניט, אז דאס איז א שפיצעל פון יצר הרע, וועלכער זוכט אפצוהאלטען איהם פון טהאן גוטעם און ער פערליערט דורכדעם שבר אויף יענער וועלט אדער ער קריעגט נאר אן ענוש, וויל גאט האט פיינט א בעל גאוה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין כמשלי: "שש הנה שנא ה'" — זעקס האט גאט פיינט, און איינס פון דיא זעקס איז "עינים רמות" — הויכע אויגען, גאוה אדער שטאלצירען צופיעל.

דריטענס, זיינען דיא מעשים פון א נכנע אנגענומען ביי גאט. אזוי וויא עס ווערט געזאגט אין תהלים: "זבחי אלהים רוח נשברה" — א צובראכענע נעמיטה, אונטערטעניגקייט, ניעדערגעפאלענקייט איז ביי גאט פערעכענט אזוי ווי א קרבן. און דער נכנע, וועז אפילו ער זינדיגט, אבער טהוט תשובה, איז איהם גאט באלד מוחל, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין כמשלי: "ומודה ועוזב ירוחם" — דער וואס איז מודה אויף זיינע זינד און הערט אויף צו זינדיגען,

ווערט פון גאָט דערבאַרעמט. ניט אזוי אַבער איז דאָס מיט'ן בעל גאוה, וועל־כער וויל זיך ניט אונטערגעבען און מודה זיין און תשובה טהאָן אויף זייַנע זינד.

האָבען מיר דאָ אין דיעזען שער ארומגערעדט דיא צעהן זאכען אַדער ענינים וואָס האָבען אַ שייכות מיט דער מדה פון כניעה, פון אונטערטעניגקייט און פון דעם וועט דיר, מיין ברודער, קלאָהר ווערען נאָך מעלות פון דיעזער גרויסער, גוטער און ערהאבענער מדה, וועלכע איך האָב ניט דערמאָנט. און געדענק אלעם וואָס איך האָב דיר אויפ־מערקזאם געמאכט. האלט אלעם ענגען דיינע אויגען, האָב דאָס שטענדיג אין זינען און סטארע זיך צו ערוועַרבען דיא דאָזיגע מדה און פעראייניג דיא מיט אנדערע גוטע מדות. נעהם זיך נאָט צו הילף און בעט אז ער זאָל דיך דערנעהענטערען צו איהם און צו זיין הייליגען רצון, אפשר וועט ער דיין געבעט אַננעהמען און מאכען דעם וועג גלאט, אוועק־נעהמען שטערונגען, וועלכע פערהינדערען אפט מאָל דעם מענשען פון טהאָן גוטעס. אזוי ווי מיר זיינען מתפלל אין סוף פון שמונה עשרה: "אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ונפשי כעפר לכל תהיה" — מיין גאָט, היט מיין צונג פון שלעכטעס און מיינע ליפען פון רייַדען פאלשקייט און איך זאָל זיך געגען אלעמען האלטען וועדטהלאָז ווי דיא שטויב פון דער ערד.

און היט זיך פאר בייזע מחשבות, וועז דער יצר הרע ערעט דיך צו גאוה, שטאָלץ און שטערבונג צו גדולה און הערשאפט. זוך ניט צו זיין אן אויבער־האר איבער אימיצען און האָב קיין לוסט צו רייכטהום, וויל שרה'שאפט און עשירות קענען פיהרען צו שלעכטעס, אזוי ווי עס וועדט געזאָגט אין משלי: "הטריפני לחם חקי, פן אשבע וכחשתי ופן אורש וגנבתי" — גיב מיר, גאָט, בלויז מיין נויטיגע חיונה, טאָמער וועל איך רייך זיין וועל איך לייקענען אין גאָט און טאָמער וועל איך פעראַרימט ווערען און וועל ניט פערמעגליך זיין צו לעבען ווי איך בין געוואָהנט פון פריהער, וועל איך ווערען א גנב.

ערוואָר, מיין ברודער, און פערנאכלעסיג ניט צו קורירען זיך פון דער גאוה קראנקהייט און אנדערע גייסטיגע חולאת'ן מיט דיא רפואות וואָס איך האָב דיך געלערענט. און דו זאָלסט זיך ניט אפוועגדען פון קורירען דיא גאוה קראנקהייט צוליעב דעם וויל דו וועסט זהען בעלי גאוה אויף דער וועלט. דו זאָלסט ניט זאָגען: וואָס עם וועט זיין מיט יענע וועט מיט מיר אויך זיין. וואַרום וועז א בלינדער זאָל ניט וועלען אנוועגדען דיא רפואות וואָס מען גיט איהם צו זיין בלינדקייט זאָגענדיג: "עס זיינען דאָך דא נאָך בלינדע, וואָס עם וועט זיין מיט יענע וועט מיט מיר אויך זיין", וואלט מען געווים געשפאט און געלאכט פון איהם, אזוי איז, ברודער, מיט דיר אויך. האלטען זיך ביי דער מאוסער מדה פון גאוה, וויל עס זיינען דא נאָך בעלי גאוה, איז דום און נאריש. דערביבער דארפסטו זיך סטארען, אנוועגדען אלע מענליכקייטען צו קריעגען דיא מדה פון כניעה וואָס טהוט דעם מענשען גוטעס אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט, טאָמער וועסטו שטארבען ניט האבענדיג ערוואָרבען דיעזע מדה און אנדערע גוטע מדות, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "תאות עצל תמיתנו" — דיא תאוה, דער לעבענסלוסט פון פויליען טויטעט איהם. און גאָט זאָל מיט זיין רחמנות און חסדים אונז אלעמען לערנען ווי אזוי צו דיענען איהם, אמן.

סוף פון שער הכניעה

שער השביעי

שער התשובה

(דער טהויער פון תשובה. דיא לעהרע ווי אזוי זיכדיגע זאלען זיך צוריקקעהרען אויפ'ן גוטען וועג).

פרק א'

האט דער מחבר געזאגט:

וויל מיר האבען אין פאריגען שער גערעדט וועגען כניעה, וועגען אונטערטעניקייט, וואס דאס איז דער שורש, דער אנפאנג פון תשובה, וויל דער בעל תשובה מוז קודם כל זיין א נכנע, דעריבער געפין איך פאר פאסענד צו ערקלעהרען איצט דיא ענינים פון תשובה און אויף וואס פאר א אופנים א מענש קען קומען צו פאלקאמענע תשובה.

צוערשט וועל איך רעידען וועגען דעם חיוב, וועגען דיא פפליכט און נויט־וועגדיגקייט פון תשובה, און שפעטער וועל איך ערקלעהרען וויא אזוי אנצוגעהן דערמיט.

לויט וויא מיר פערשטעהען מיט'ן שכל און לויט מיר וויסען פון געשרי־בענעם איז דער תורה, איז א מענש מקצר, קומט ניט נאך געוג זיינע פפליכטען צום בעשעפער און איז אין דעם הינטערשטעליג. מיר פערשטעהען דאס מיט'ן שכל, וויל מיר וויסען, אז דיא נאטור פון מענשען ענדערט זיך אפט, ווארום דיא יסודות, פון וועלכע דער מענש איז צוזאמענגעשטעלט זיינען פערשיעדען. ער האט אין זיך פייער, וואסער, ערד און לופט, אדער בכלל בעשטעהט דער מענש פון צוויי גאר בעזונדערע זאכען, קאנטראסטען—קערפערליכעם און גייס־טיגעם. דעריבער שטעהט ער ניט שטענדיג אויף איין בעשטאנד, ווארום וועל וועלכער עם איז פון דיא יסודות שטארקט זיך, קריעגט מעהר מאכט, פעראור־זאכט דאס אן ענדערונג אין דער טבע פון מענשען, אמאל צו גוטען און אמאל צו שלעכטען, אמאל צו שעהנעם און אמאל צו העסליכעם. מיר זעהען, צום ביישפיעל, אז א שטילער, געלאסענער מענש פאלט אריין אין כעס, אדער פער־קעהרט: א כעסן וועדט אפטמאל גוטמוטהיג, שטיל און מען הערט פון איהם קיין הויך ווארט. דאס קומט דערפון וואס איינער פון דיא יסודות שטארקט זיך איבער דיא אנדערע. און דיא קערפערליכע נייגונגען פון מענשען זיינען בכלל דער היפוך פון דיא גייסטיגע. דער קערפער שטרעבט צו איין זאך און דער גייסט צו אן אנדער זאך און עם וועגדט זיך וועד וועמען עם איז גובר. צוליעב דיעזען צוזאמענמיש אין דעם מענשען, קען ער ניט זיין אימער גוט און ער מוז אנקומען צו דיא לעהרען פון דער תורה, וועלכע צייגט איהם אז וויא אזוי ער זאל לעבען און ווי אזוי ער זאל זיך פיהרען.

און פון דער תורה און הײליגע שריפטען ווײסען מיר אויך אז דער מענש איז נעגײגט צו זינדיגען. דער פסוק זאגט אין דער סדרה נח: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" — דיא געדאנקען פון מענשען'ס הארץ זיינען שלעכט פון זייז יוגענד אן. ווייטער ווערט דארט געזאגט: "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" — אלע געדאנקען וואס זיין הארץ טראכט איז אימער צו בייזען. אין איוב איז דא א פסוק: „ועיר פרא אדם יולד" — דער מענש ווערט גע־בוירען א ווילדער עזעל. דאס חייסט, ער האט דיא טבע פון א חיה וואס איז מעהר געניגט צו בייזען ווי צו גוטען. און עס זיינען דא נאך עהנליכע פסוקים, וואס צייגען אז דער מענש איז זינדיג און קומט ניט נאך זיינע פפליכטען צום בעשעפער.

און ווייל דער מענש פערבלייבט הינטערשטעליג אין גאטעס דיענסט, האט דער בעשעפער מיט איהם געטהאן א חסד און איהם געגעבען א מעגליכקייט צו פערריכטען זיינע פעהלער און צוריק קריגען זיין פרעלוסט וואס ער פערליערט דורך בעגעהען א זינד. די דאזיגע מעגליכקייט איז תשובה. און ווייל גאט האט דעם מענשען ליעב און האט אויף איהם רחמנות, האט ער איהם אויפמערק־זאם געמאכט אויף דעם מיטעל פון תשובה. אזוי ווי עס ווערט געזאגט איז דער סדרה כי תבא: „והיה כי יבאו עליך" — און אז עס וועלען אויף דיר קומען דיא קללות פון דער תוכחה, "ושבת עד ה' אלהיך" — זאלסטו זיך אומקעהרען צו גאט דיין גאט. דו זאלסט, חייסט עס, תשובה טהאן. שפעטער האט גאט אויך דאס וועלבע געזאגט דורך דיא נביאים און אונז אנגעצייגט און געלערנט דיא וועגען פון תשובה, וועז מיר וועלען זיך אפוועגדען פון זיין דיענסט. און ער האט אונז מבטיח געווען אנצונעהמען פון אונז דיא תשובה און עס רעכענען פאר א פערגיטיגונג, אפילו וועז אונזערע זינד וועלען זיין גרויס, אזוי ווי דער פסוק זאגט איז יחזקאל: "ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט" — און וועז דער רשע וועט זיך אפוועגדען פון זיינע שלעכטע טהאטען און וועט טהאן וואס גוט און גערעכט איז, וועלען איהם זיינע זינד פערגעבען וועריען.

און ווייל עס זיינען דא צוויי/ערליי קלאסען צדיקים, א קלאס וואס זינדיגען גאר ניט און א קלאס וואס וועריען צדיקים דורך תשובה אויף זייערע זינד, דעריבער דערמאהנט דוד המלך אין תהלים ביידע קלאסען: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" — וואויל איז יענעם וואס זיינע זינד וועריען איהם פערגעבען און זיינע פערברעכענס וועריען פערדעקט, דאס איז געמיינט דעם בעל תשובה וואס גאט איז איהם מוחל זיינע חטאים, און ווייטער זאגט ער דארט: "אשרי אדם לא יחשב ה' לו עון ואין ברוחו רמיה" — וואויל דעם מענשען וואס גאט רע־כענט איהם ניט קיין זינד, ווייל אין זיין גייסט, אין זיין כאראקטער איז ניטא קיין פאלשקייט, ווייל ער איז חייסט עס, א צדיק פון אנהויב אן און ער האט קיינמאל ניט געזינדיגט. און כאטש דער ערשטער קלאס, דיא יעניגע צדיקים, וואס האבען גארניט געזינדיגט שיינט צו זיין אז זיי שטעהען אויף א העכערער מדרגה, ווי די וואס האבען געזינדיגט און תשובה געטהאן. דאך דערמאהנט דער משורר די צווייטע פיהרער פאר די ערשטע. וואהרום איז דאס? דאס איז צוליעב דעם, ווייל די צווייטע קלאס צדיקים זיינען דער רוב, די מעהרהייט און גאנצע צדיקים וואס זאלען גאר ניט האבען געזינדיגט זיינען דא זעהר ווייניג, אזוי ווי דער פסוק זאגט איז קהלת: "כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב" — עס איז

ניטא קיין צדיק אויף דער ערד וואס זאל טהאן נור גוטעס. אין מלכים א' איז דא א פסוק: "כי אין אדם אשר לא יחטא" — עס איז ניטא קיין מענש וואס זאל ניט זינדיגען. דעריבער ווערט פריהער געזעדט פון בעלי תשובה און נאכהער פון דיא וואס זיינען שטענדיג צדיקים און פערשפארען תשובה, ווייל אזוי איז דער סדר עולם, אז דער רוב קומט פריהער פאר'ן מיעוט, א זאך וואס איז אין עקזיסטענץ מעהר קומט צוערשט און נאכהער דיא ווייניגערע. און צוליעב דעם, ווייל תשובה שפיעלט אזא גרויסע ראלע זיינען מיר מתפלל אין שמונה עשרה אויף תשובה און סליחה. "הרוצה בתשובה" און "חנון המרבה לסלוח".

איצט דארפען מיר ערקלעהרען צעהן זאכען אין דעם ענין פון תשובה:

וואס מיינט תשובה, וואס איז דיא ריכטיגע בעדייטונג דערפון.

אויף וויפיעל חלקים זי ווערט צוטהיילט.

אונטער וועלכע אומשטענדען א מענש קען וועדען א בעל תשובה.

דיא הויפט גרונד זאכען פון תשובה.

פרטים, איינצעלהייטען וואס האבען א שיכות צו דעם.

ווי אזוי א מענשען'ס הארץ קען ערוועקט ווערען צו תשובה.

דיא זאכען וואס וועגדען אף פון תשובה טהאן.

אויב דער זינדיגער וואס טהוט תשובה קען פערגליכען ווערען צו א צדיק וואס האט גאר ניט געזינדיגט.

אויב דער זינדיגער קען תשובה טהאן אויף אלע זינד אדער ניט.

די מיטעל וואס א מענש דארף אנווענדען אין פאל עס איז איהם שווער תשובה צו טהאן.

ארומרייזענדיג דיעזע פרטים וועלען מיר פערפאלקאמענען דעם גאנצען ענין פון תשובה, וואס מיט דעם האפען מיר צו קריעגען א פערגעבונג אויף אונזערע זינד מיט גאטעס הילף.

וועגען דיא ריכטיגע בעדייטונג פון ווארט תשובה, וועל איך זאגען, אז דאס מיינט: מתקן זיין, פערריכטעז דאס וואס מען האט קאליע געמאכט, אדער ערפילען דאס וואס א מענש איז פעהליג געווארען אין גאטעס דיענסט נאכדעם ווי ער האט זיך פון דעם אפגעווענדט, נאכדעם ווי ער האט אויפגעהערט צו דיענען גאט ווי געהעריג איז. עס איז קיין אונטערשיער וואס עס האט איהם געבראכט דערצו, זיין אונוויסענהייט אין געטליכע ענינים, אדער וויל דער יצר הרע האט בעזיגט זיין שכל און איהם געבראכט צו זינד און פערנאכלעסיגען זייגע ספליכטען צום בעשעפער, אדער וויל ער האט זיך קאמפאניירט מיט שלעכטע חברים, וועלכע האבען איהם אנגערעדט צו זינדיגען. און שלעכטע חברים קענען אראפפיהרען א מענשען פון דרך הישר. דעריבער האט דער חכם שלמה המלך געווארענט אין משלי: "בני, אם יפתוך חטאים אל תובא" — מיין זוהן, אויב זינדער וועלען דיך אנריידען צו געהן אין זייערע וועגען, זאלסטו ניט וועלען, זאלסטו ניט פאלגען, און וואס עס זאל ניט בריינגען דעם מענשען צו זינד, דארף ער תשובה טהאן, פערריכטען דעם פעהלער וואס ער האט געמאכט.

און דאס אפוועגדען זיך פון גאטעס דיענסט קען זיין אויף צווייערלייי אופנים: ענטוועדער ניט טהאן וואס גאט האט געהייסען מען זאל יא טהאן, אדער פערקעהרט, טהאן אועלכעס וואס ער האט אנגעוואגט מען זאל ניט טהאן, מיט דער כונה צו זיין דערווידער דעם בעשעפער. איז אויב דעם מענשען'ס זינד בעשטעהט בלויז אין דעם וואס ער פערנאכלעסיגט צו טהאן דאס וואס דער

בעשעפער האָט געהייסען טהאָן, דאַרף די תשובה זיינע זיין צו סטאַרען זיך טהאָן וואָס מעהר מעשים טובים, ווי איך וועל נאָך שפּעטער ארומרייַדען אין דיעזען שער. פערקעהרט וויערד: האָט ער חוטא געווען דערמיט וואָס ער האָט געטהאָן אזעלכעם וואָס דער בעשעפער האָט פערבאָטען צו טהאָן, בעשטעהט זיין תשובה אין היטען זיך ווייטער ניט צו טהאָן דאָס און אָנווענדען אלע מעגליכקייטען צו טהאָן דעם היפוך, ווי איך וועל אויך שפּעטער, מיט גאָטס הילף, בריַיט ארומרייַדען.

א משל צו דעם איז פון נאטירליכע זאכען, וואָס אלע ווייסען און פערשטעהען. וען א מענש, צום ביישפּיעל, ווערט קראַנק צוליעב דעם ווייל ער האָט ניט געגעסען גענוג נארהאפטע שפּייזען, וואָס שאפען איהם געזונד, אדער ער האָט געגעסען שעדליכע אכילות, וואָס שאדען צום געזונד, קען ניט אָנגעווענדט ווערען איינער און דערזעלבער מיטעל אין ביידע פעלע. אויב זיין קראַנקהייט איז געקומען פון עסען ווייניג נארהאפטע עסענס, דאַרף ער אָנהויבען עסען גוטע שפּייזען, בעסערע ווי געווענהנליך, און דאָס וועט איהם צוריקבריינגען צו זיין נאָרמאלען צושטאנד. וען וויערער ער איז קראַנק געווארען פון עסען זאכען וואָס זיינען שעדליך פאר'ן קערפער, דאַרף ער זיך אויף ווייטער היטען פון אזעלכע און עהנליכע אכילות און עסען אזעלכע זאכען וואָס זיינען בטבע דער קאָנטראַסט פון יענע, וואָס זייער ווירקונג איז, הייסט עס, פערקעהרט פון יענע שעדליכע עסענס, ביז ער וועט צוריק קומען צו זיין געווענהנליכען גענוג. און אין ביידע פעלע, וען דיא חולאים שטעלען זיך אויף זייער נאָרמאלע געזונדהייטס מאָס, קענען זיי זיך שוין פיהרען ווי געווענהנליך און זיך ערנעהרען מיט מיטעלמעסיג נאהרונג, וואָס זיינען ניט שעדליך און ניט צופיעל נוט. אויף אזא אופן דארפען זיך אויך נוהג זיין בעלי תשובה. און דער משל איז לייכט צו פערשטעהען.

און דער פסוק האָט פערגלייכט זינד מיט שלעכטע עסענס. אין ירמיה ווערט געזאָגט: "איש בעונו ימות, האָל הבוסר תקהינה שניו" — יעדער וועט שטארבען פאר זיינע זינד. דער וואָס עסט אונציַיטיגע ווייַנטרויבען, בייַ דעם ווערען האילִיג די צייַהן.

פּרק ב'

וועגען איינטהיילונג פון תשובה, איז דאָס איינגעטהיילט אין דריי חלקים. דאָס הייסט: עס זיינען דא דרייערלַיי בעלי תשובה.

איינער איז: אזעלכער וואָס טהוט תשובה, וואָס נעהמט אויף זיך ניט צו טהאָן א געוויסען חטא, ניט וועז דער חטא קומט איהם צו דער האנד, נור מחמת ער האָט ניט קיין מעגליכקייט עובר צו זיין יענע עברה. אָבער וען דאָס קומט איהם צו דער האנד, וועז ער קען בעגעהן דעם פערברעכען, בעזיעגט דער יצר הרע זיין שכל און ער וועגדט זיך פון דעם ניט אָפּ. און נאָכהער, וען ער האָט שוין געהאט נאָכגענעבען דעם יצר הרע, זעהט ער איין ווי שענדליך זיין טהאט איז געווען און ער האָט חרטה. אזא תשובה איז קיין תשובה ניט, ווייל ער טהוט דאָך נור תשובה מיט'ן מויל, אָבער ניט מיט'ן האַרצען; ער זאָגט נור אז ער וועט דיא עבירה ניט בעגעהן, אָבער ער איז דאָס ניט מקים אין דיא וויַרק-

לִיבקייט. אזא מין בעל תשובה פערדיענט א שטראף פון בורא יתברך. אויף אזעלכען זאגט דער פסוק: "הגנב רצוח ונאוף ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה" — צו איז דאס רעכט, צו איז דאס גלייך, אז איהר זאלט גנב'ענען, מארדען, מזנה זיין און טהאן אנדערע פערברעכענס און נאכהער קומען צו מיר אין בית המקדש כלומר'שט תשובה טהאן? וואס טויג אזא תשובה, אז וועז נור מען האט א געלעגענהייט זינדיגט מען וויעדער?

דער צווייטער טהייל פון תשובה איז שוין א בעסערע. צום צווייטען טהייל בעלאנגט אזעלכער וואס טהוט תשובה ניט בלויז מיט'ן מויל, נור אויך מיט'ן הארצען און אלע גליעדער; אזעלכער וואס שטעלט זיך פעסט מיט זיין שכל געגען דעם יצר הרע און פיהרט אן א שטרייט געגען דיא קערפערליכע תאוות און טהוט אלעס מעגליכעם אפצואועגדען זיך פון זאכען וואס דער בעשעפער האט פיינט. אבער אזוי ווי דער נפש הבהמית, דער טהיערישער אינסטינקט אין מענשען, שטרעבט תמיד געגען די שטרעבונגען פון שכל, האט לוסט, הייסט עס, צו זינד, פאסירט אמאל אז דער שכל איז גובר און אמאל, פערקעהרט, שטארקט זיך דער נפש הבהמית און בעזיעגט דעם שכל. אזא סארט תשובה איז אויך ניט קיין פאלקאמענע. א ריכטיגער בעל תשובה דארף קיינמאל ניט בעקעמפפט ווערען פון יצר הרע, און ערשט דאן איז ער בערעכטיגט צו א כפרה, צו א פערגעבונג, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: „בזאת יכופר עון יעקב וזה כל פרי הסר חטאתו" — דערמיט וועט פערגעבען ווערען דיא זינד פון יעקב און דאס איז די פרוכט, דיא גוטע רעזולטאטען, אז ער וועט אפוועגדען פון זיך אלע זיינע זינד. קוים אבער קען א מענש ניט בעווייזען צו האבען שטענדיג די אויבערהאנד איבער'ן יצר הרע, איבער זיינע טהיערישע געפיהלען, און ער וועט וועז ניט איז פערפיהרט, איז ער אלץ ניט קיין ריכטיגער בעל תשובה.

צום דריטען קלאס בעלי תשובה בעלאנגט אזעלכער, וואס איז שטענדיג פארזיכטיג אין נאכקומען אלע פונקטען פון תשובה און זיין שכל בעקעמפפט תמיד זיינע תאוות; אזא איינער וואס הערט ניט אויף צו האבען א חשבון מיט זיך אליין, האט מורא פאר'ן בעשעפער און שעהמט זיך פאר איהם, לאזט ניט ארוים פון זינען זיינע זינד און אנערקענט דיא גרויסקייט פון דעם, וועמען ער איז דערווייזדער און קומט ניט נאך זיינע פערזאגען אדער פערבאטען; אזעלכער וואס זיינע זינד זיינען שטענדיג פאר זיינע אויגען און האט שטענדיג אויף זיי חרטה און זיין נאנצען לעבען ביז'ן סאמע טויט בעט ער אלץ אז דיא חטאים זאלען איהם פערגעבען וועדען. דאס הייסט א ריכטיגער פאלקאמענער בעל תשובה, וואס איז בערעכטיגט נצול צו וועדען פון שטראף.

פרק ג'

איצט וועלען מיר בעטראכטען אונטער וועלכע אומשטענדען א מענש קען וועדען א ריכטיגער בעל תשובה, און איד וועל זאגען, אז דאס קען ניט געשעהן סיידען ביים מענשען זאלען פריהער ניט קלאהר זיין זיעבען זאכען.

ערשטענס, דארף ער ריכטיג וויסען זיינע בייזע מעשים. עס זארף ביי איהם קלאהר און זיכער זיין וואס פאר א חטא ער איז בעגאנגען און אויב ער האט גאר בכלל געזינדיגט. וואהרום אויב ער צווייפעלט צו ער האט די עבירה

נעטהאן אבזיכטליך, ווייסענדיג אז דאס איז אן עברה אדער אומגערעכט, ניט ווי־סענדיג אז דאס איז א חטא, אדער אויב ער איז אין ספק צו דיא זאך וואס ער נעהמט אן פאר א זינד איז גאר בכלל א זינד, קען דאך דיא חרטה אויף דעם ניט זיין קיין אמת הערצליכע חרטה. אן אמת'ע, אויפריכטיגע חרטה קען מען כור האבען אויף א זאך וואס מען איז ביי זיך זיכער אז מען האט דאס ניט נעטאָרט אדער ניט נעראַרפט טהאן. קוים אבער האט מען אויפ'ן רעיוון, אז מען איז אפשר גאר קיין עולה ניט בענאנגען, איז דיא חרטה א שוואכע, א צוויי־פעלהאפטע און עס איז גאר ניט שייך צו בעטען אויף דעם מחילה, אזוי ווי דוד המלך זאגט זאל מיר מוחל זיין, ווייל איך וויים מיינע זינד און מיין שולד איז שטענדיג אנטקעגען מיינע אויגען.

צווייטענס, וועו אפילו דער מענש איז זיכער אז ער האט מיט א געוויסער טהאט געזינדיגט געגען גאט, וועו עס איז ביי איהם, הייסט עס, קיין ספק, אז ער האט עובר געווען אויף א געוויסען געבאט אדער פערבאט פון דער תורה, דארף ער פערשטעהען מיט'ן שכל וויי גרויס עס איז דיא עולה וואס ער איז בע־גאנגען און ווי שענדליך עס איז זיין טהאן אדער ניט טהאן דיא זאך געגען גאט'ס רצון. וואַרום אויב ער וועט דיא זאך האלטען פאר גרינג, אפילו וויסענ־דיג אז לויט דעם דין טאר מען דאס ניט, וועט ער דארויף ניט האבען קיין ריכטיגע חרטה און וועט פערנאכלעסיגען נאכצוקומען דיא פונקטען פון תשובה. וויבאלד אז ער נעהמט דיא זאך ניט אן פאר א גרויסען פערברעכען, בעטראכט ער זיך פאר א שוגג, אזוי ווי ער זאל האבען עובר געווען די עבירה ניט ווי־לענדיג, און ער האט שוין וועגען וויי אזוי צו דעכטפערטיגען זיך, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "שגיאות מי יבין" — דיא זינד וואס מען טהוט אומגערעכט, ניט ווילענדיג, וועו קען פערשטעהען? דאס הייסט: וועו קען זיך איינהיטען פון דעם?

דריטענס, דארף ער וויסען די גוטע בעלוינונג וואס א מענש וועט האַ־בען פאר נאכקומען גאַטס געבאטען און דעם ענש, דיא שטראף וואס ער וועט קריעגען פאר עובר זיין אויף זיי. וואַרום אז ער וועט דאס ניט וויסען, אז ער וועט ניט מורא האבען פאר שטראף, וועט ער קיין חרטה ניט האבען. עס מוז דעריבער ביי איהם קלאהר זיין, אז ער וועט סוף כל סוף שווער אבקומען פאר זייגע זינד און דאס וועט איהם בריינגען צו הערצליכע חרטה און צו בעטען ביי גאט ער זאל איהם מוחל זיין, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי" — אויס מורא פאר דיר גאט שוידערט מיין לייב און פאר דיין משפט האב איך מורא.

פיערטענס, דארף דער מענש זיין איבערצייגט, אז אן אויג ניט אכטונג אויף אלעם וואס ער טהוט און זייגע שלעכטע טהאטען וועלען פערשריעבען, און קיין זאך וועלט ניט דורכגעלאזט, פערגעסען און געשענקט. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין האזינו: "הלא הוא כמום עמדי חתום באוצרותי" — דעם מענ־שענס מעשים זיינען מיט מיר (גאט) בעהאלטען, איינגעשלאסען אין מיינע אוצרות, און אליהוא זאגט אין איוב: "ביד כל אדם יחתום" — דיא הענד פון יעדען מענשען חתם'עט אליין, פערשרייבט אליין זייגע מעשים. וואַרום אויב א מענש וועט דענקען אז עס איז ניטא קיין השגחה אויף זייגע מעשים און וואס ער טהוט אף איז פערפאלגן און קיינער וועט איהם גאר ניט מאהנען, איז

אפילו וועז ער וועט וויסען אוז פערשטעהען אז ער האט געוינדיגט, וועט ער אויך קיין חרטה ניט האבען אוז ניט בעטען אז גאט זאל איהם די זינד פער־ געבען, וויל זעהענדיג אז זיין שטראף וועלט פערצויגען, אז ער בעקומט ניט באלד זיין פסק, וועט ער דענקען אז זיין זינד וועט אין גאנצען פערגעסען וועל רען אוז ער וועט זיך אויסדרעהען אונבעשטראפט. אזוי ווי קהלת זאגט: "אשר אין נעשה פתגם מעשה הרע מהרה על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע" — צוליעב דעם, וויל מענשען זעהען אז זייער שטראף פאר זינד קומט ניט שנעל, דעריבער זיינען זייערע הערצער פול מיט דיא גראנקען צו טהאן שלעכטעס.

פינפטענס, דארף דער מענש וויסען אוז זיין איבערצייגט אז דיא תשובה איז א רפואה צו זיין וועהטאג אוז דיא ריכטיגע וועג צו קורירען איהם פוז זיינע שלעכטע אוז שענדליכע טהאטען. עס דארף ביי איהם זיכער זיין אז מיט דער תשובה וועט ער פערריכטען זיין טעות אוז צוריק קריעגען דאס וואס ער האט פערלוירען. וואהרום אויב ער וועט צווייפלען אין דעם; אויב עס וועט ביי איהם ניט זיין קיין נעוויסהייט, אז תשובה העלפט, וועט ער זיך מיאש זיין, וועט אויפגעבען דיא האפנונג אז דער בורא יתברך וועט אויף איהם רחמנות האבען אוז פערגעבען זיינע זינד אוז ער וועט נאר ניט בעטען ביי גאט קיין סליחה וכפרה. אזוי ווי עס וועלט געזאגט אין יחזקאל: "אמרתם לאמר: כי פשעינו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה?" — איהר (אידען) האט געזאגט: אונזערע שולדען אוז זינד זיינען אויף אונז אוז אין זיי שמאכטען מיר, טאָ ווי קענען מיר בלייבען לעבען? די אידען האבען זיך, הויסט עס, מיאש געווען, אז זיי קענען קיינמאל ניט ריין ווערען פוז זייערע שלעכטע מעשים, אז עס איז נאר ניטא קיין תרופה, קיין מיטעל פאר א זינדיגען, אז זיינע זינד זאלען אפגעמעקט ווערען, אוז דער בעשעפער האט זיי געענטפערט דורך זיין נביא: "חי אני אם אחפוץ במות רשע" — איך שווער ביי מיין לעבען, אז איך וויל ניט דער רשע זאל שטארבען. איך וויל ער זאל תשובה טהאן, ער זאל באמת חרטה האבען אויף זיינע זינד אוז בעטען מיין פערצייהונג אוז איך וועל איהם מוחל זיין.

זעקסטענס, דארף דער וואס וויל זיין א ריכטיגער בעל תשובה האבען מיט זיך א געוויעם חשבון וועגען דיא טובות וואס ער האט געגאסען פוז בעשעפער אוז דאס וואס ער, דער מענש, איז איהם געווען דערווידער אנשטאט צו דאנקען איהם. אוז ער זאל וועגען אוז מעסטען די שטראף פוז אז עבירה געגען דעם געגוס, געגען דער הנאה וואס ער האט פוז בעגעהן דיא זינד, אוז פערקעהרט: דיא הנאה, דעם תענוג וואס ער וועט שפעטער געניסען פאר א מצוה געגען דעם צער אדער דיא שווערינקייטען וואס ער האט טהועדיג דיא מצוה. אז ער וועט דיא זאכען וועגען אוז מעסטען איינע געגען דיא אנדערע, וועט ער אי־ בערצייגט זיין, אז עס לוינט זיך בעסער טהאן גוטעס אידער זינדיגען, אוז זיין תשובה אויף דיא זינד, וואס ער איז בעגאנגען, וועט זיין א ריכטיגע. אונזערע אלטע לעהרער, ז"ל, האבען אונז אויך אזוי געלערענט אין פרקי אבות: "הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה" — דו זאלסט רע־ כענען דעם שאדען פוז א מצוה געגען דיא בעלוינונג וואס דו וועסט דערפאר האבען אוז דעם פערדיענסט אדער דעם געגוס פוז אז עבירה געגען איהר שאדען, געגען דיא שטראף וואס דו וועסט שפעטער דערפאר קריעגען.

זיעבענטעס, קען א מענש ניט זיין קיין ריכטיגער בעל תשובה סיידען ער

זאל פעסט בעשליסען צו לייגען, אויסצושטעהען גרויס צער פון אבגעווואהנעז זיך פון שלעכטעס, צו וועלכעם ער איז געוואהנט. ער מוז זיך אונטערנעהמען אפצוואווענדען זיך פון שלעכטע טהאטען מיט'ן גאנצען הארצען, אזוי ווי יואל הנביא זאגט: וקרעו לבבכם ואל בגדיכם — און צורייסט אייערע הערצער, ניט אי'ערע קליידער. וועז איהר טהוט תשובה, הייסט עס, זאלט איהר דאס טהאן מיט'ן גאנצען הארצען. איהר זאלט האבען א הערצליכען צער אויס חרטה אויף אייערע זינד.

און וועז א מענש קומט נאך דיא אלע דערמאהנטע זיעבען פונקטען, קען ער זיין א בעל תשובה ווי געהעריג איז.

און די הויפט גרונד זאבען פון תשובה זיינען פיער.

ערשטענס, חרטה אויף די זינד וואס דער מענש איז פריהער בעגאנגען.

צווייטענס, ער זאל די זינד פערלאזען און זיך אפוועגדען פון זיי.

דריטענס, ער זאל זיך מתודה זיין און בעטען ביי גאט פערצייהונג.

און פיערטענס, ער זאל נעהמען אויף זיך אז ער זאל מעהר קיינמאל יענע חטאים ניט בעגעהען. דיא דאזיגע פערפליכטונג זאל זיין איינגעוואורצעלט איז זיין הארצען און ער זאל קיינמאל אין זינען האבען אומצוקעהרען זיך צוריק צו זייגע זינד.

און די חרטה איז א סימז, אז דער בעל החרטה פעראכטעט דיא שלעכטע מעשים, און ער בעטראכט זיי אלס שעדליך. און אהן חרטה קען ניט זיין קיין תשובה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "מי יודע ישוב ונחם" — ווער עס וויים אז ער איז זינדיג, זאל תשובה טהאן און חרטה האבען. און אז אנ־דער פסוק דאגט זאגט דער נביא: "אין איש נחם על רעתו" — קיינער האט קיין חרטה אויף זיין שלעכטס. ער מאכט, הייסט עס, פארווירפע די זינדיגע וואס האבען קיין חרטה אויף זייערע זינד. און מיר זעהען דאס אין ענינים פון בין אדם לחברו, צווישען מענש און מענש. וועז איינער בעגעהט אן עולה נעגען אן אנדערען, איז חרטה די בעסטע אורזאך וואס בריינגט דעם געקריוודע־טען מוחל צו זיין דעם בעל עולה. און דאס אויפהערען צו זינדיגען צייגט אז דער מענש האט די ריכטיגע אמונה אין שבר ועונש, אן אמת'ען גלויבען אז פאר גוטעס וועט מען קריגען גוטע בעלוינונג און פאר שלעכטעס וועט מען נע־שטראפט ווערען. און עס מוז זיין בייד'ע, אי חרטה אויף די פערגאנגענהייט, אויף די מעשים רעים וואס דער מענש האט שוין אפגעטהאן, אי דאס אפ־היטען זיך פון זינד אויף וויייטער, אזוי ווי מיר זעהען צווישען מענשען. וועז איז א מענש מוחל דעם אנדערען וואס האט איהם שלעכטעס געטהאן, נור דא־מאלס, וועז יענער האט חרטה אויף די פריהעריגע און ער טהוט איהם שוין מעהר קיין בייז.

און דאס בעטען פערצייהונג, דאס מתודה זיין זיך פאר גאט און תפלה טהאן אז ער זאל מוחל זיין אויף די זינד, ציינט דעם מענשען'ס אונטערטעניגקייט און ערניעדערונג פאר'ן בעשעפער און דאס מאכט איהם בערעכטיגט, אז ער זאל קריגען די פערצייהונג, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "ומודה ועוזב ירוחם" — דער וואס איז מודה אויף זייגע זינד און זינדיגט ניט מעהר, וועדט פון גאט ערבארימט, האט גאט אויף איהם רחמנות און איז איהם מוחל. פער־קעהרט וויעדער, וועז אייגער וויל ניט מודה זיין, וועז ער וויל ניט צוגעבען אז ער האט געזינדיגט, אויף אזעלכען זאגט דער נביא ירמיה: "הנני נשפט אותך

על אמרך לא חטאתי" — איך וועל דיך משפט'ן, איך וועל דיך שטראָפען דער־פאר גופא וואָס דו זאגסט: איך האָב ניט געזינדיגט. און שלמה המלך זאגט אין משלי: "מכסה פשעיו לא יצליח" — דער וואָס פערדעקט זיינע זינד, דער וואָס וויל זיינע זינד פערלייקענען וועט ניט בעגליקען. ער וועט, הייסט עס, פון דעם ניט געווינען, נור פערלירען.

דער כלל איז, אז דער מענש וואָס וויל באמת אז גאָט זאל איהם מוחל זיין אויף זיינע חטאים, דארף ער האנדלען אלץ אייגם ווי ער וואלט געהאנ־דעלט מיט א מענשען געגען וועלכען ער איז בעאנגען א פערברעכען און ער וויל אז יענער זאל איהם מוחל זיין. ער דארף פאראוים וויסען, אז אהן חרטה, אונטערטעניגקייט און אפגעהיט זיין פון בע'עולה'ן יענעם נאך אמאל, וועט איהם יענער ניט מוחל זיין און וועט זוכען פון איהם נקמה. אזוי איז אויך וועז עם האנדעלט זיך וועגען קריגען א כפרה פון גאָט, מוז דער מענש נאכקומען די אלע הויפט זאכען פון תשובה; וועז ניט, קען ער ניט פועל'ן קיין מחילה וסליחה. און איך וועל נאך, מיט גאָטעם הילף, דעם ענין בריייטער ארומ־ריידען.

און אפילו וועז איינער האָט עובר געווען אויף אזא עבירה, ביי וועלכע עם ווערט געזאגט: "לא ינקה" — גאָט וועט ניט רייניגען, וועט ניט מוחל זיין, ווי שווערען פאלש מיט גאָט'ס נאמען אדער זינדיגען מיט אן אשת איש — אפילו אויף אזעלכע חטאים העלפט אויך תשובה. אויב דער חוטא טהוט תשובה ווי געהעריג איז, וועט ער אפקומען מיט א לייכטע שטראָף אויף דער וועלט און לעולם הבא וועט ער אריינגעהן אין די געזעלשאפט פון די צדיקים און געניסען גלייך מיט זיי. אזוי ווי ירמיה הנביא זאגט: "אם תשוב ואשיבה, לפני תעמוד" — אויב דו וועסט זיך צוריקקעהרען, אויב דו וועסט תשובה טהאן אויף דיינע זינד, וועלכע זיי זאלען ניט זיין, וועל איך דיך צוריקקעהרען און דו וועסט שטעהען פאר מיר לעולם הבא.

פרק ד'

איצט וועלען מיר ריידען וועגען די פרטים, וועגען די איינצעלהייטען וואָס האָבען א שיכות מיט תשובה.

פרטים אדער תנאים, וואָס האָבען צו טהאן מיט דעם ענין פון תשובה, זיינען דא א סך, אָבער איך וועל נור דערמאָהנען צוואנציג פון זיי, פינף פאר יעדערען פון די פיער הויפט פונקטען, וועגען וועלכע עם איז נערעדט געווא־רען אין פאריגען פרק. מיר וועלען געהן צום ערשטען פונקט — חרטה, און מיר וועלען ערקלעהרען די פינף תנאים, מיט וועלכע דאָס איז פערבונדען.

ערשטענס מוז דערביי זיין די מורא פאר א שנעלע שטראָף פון גאָט. וואָרום וועז ניט די מורא, וועט די חרטה פון זינדיגען זיין א שוואכע. אזוי ווי דער פסוק זאגט: „תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך" — ניט צו גאָט כבוד, האָט חרטה אויף אייערע זינד איידער ער וועט אייך פינסטער מאכען, איידער ער בריינגט אויף אייך א שטראָף. די מורא פאר שטראָף, הייסט עס, זאל אייך בריינגען צו חרטה אויף אייערע זינד.

צווייטענס מוז דעם בעל החרטה'ס הארץ צובראָכען זיין און ער דארף זיך

פיהלען אונטערטעניג, ניעדערגעפאלען ביי זיך וואס ער איז א זינדיגער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דברי הימים ב': "ויכנע עמי" — מיין פאלק איז אונטערטעניג געווארען. ביים בעשעפער, הייסט עס, איז אנגעלייגט געווען וואס די אידען זיינען געווארען נכנעים צו איהם.

דריטענס, דארף דער בעל החרטה ארויסצייגען זיין חרטה אין די עפענטליכקייט דורך אבזאגען זיך פון צופיעל תענוגים. ער דארף ניט טראגען קיין טהיי'ערע קלייידער און ציערונג און דארף ווייזען פאר דער וועלט צייכענס פון חרטה, פון ערנערניס און קלעמענים אין זיינע רייד, אין עסען און אלע זיינע בעזעגונגען, אזוי ווי יונה הנביא דערצעהלט: "ויתכסו שקים" — די אייניוואהנער פון נינוה האבען אוים חרטה אויף זייערע זינד זיך צוגעדעקט אדער זיך געקלייידעט אין זעק. אדער ווי עס ווערט געזאגט אין יחמיה: "על זאת חגרו שקים" — אויף דעם וואס איהר האט געזינדיגט, אוים דעם צער וואס איהר דארפט דערפון האבען טהוט זיך אן אין זעק.

פיערטענס, דארף חרטה בעגלייט ווערען פון געוויין, געשרייי און טרויער. דער בעל החרטה, הייסט עס, דארף ווייגען, שרייען צו גאט און טרויערען אויף דעם וואס ער איז א זינדיגער. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך" — קוואלען וואסער האבען גערונגען פון מיינע אויגען, וויל זיי האבען ניט געהיט דיין תורה. און יואל הנביא האט געזאגט: "בין האולם והמזבח יבכו הכהנים" — צווישען דעם אולם און מזבח וועלען די כהנים וויינען.

פינפטענס, מוז דער וואס האט חרטה אויף זיינע זינד זיך אליין פארווירפען מאכען און טאדלען דערפאר וואס ער איז ניט נאכגעקומען גאט'ס געבאטען. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין יואל: "וקרעו לבבכם" — צורייסט אייערע הערצער. עס זאל אייך, הייסט עס, וועה טהאן אייערע הערצער, איהר זאלט צער האבען דערפון וואס איהר האט געזינדיגט.

די פינף תנאים אדער בעדינגונגען, וואס האבען צו טהאן מיט'ן צווייטען הויפט פונקט פון תשובה — מיט אפוועגדען זיך פון זינד, זיינען פאלגענדע:

ערשטענס, מוז ער אויפגעבען עובר צו זיין אויף אלעם וואס גאט האט געבאטען אדער פערבאטען. ער דארף, מיט אין וואהרן, טהאן נור גוטעם און אויסמיידען שלעכטעם, אזוי ווי דער נביא עמוס זאגט: "שנאו רע ואהבו טוב" — האט פיינט שלעכטעם און האט ליעב גוטעם, אדער ישעיה זאגט: "ושומר ידו מעשות כל רע" — מען קען ניט זיין קיין בעל תשובה סיידען אז מען היט זיך פון טהאן וועלכע ניט איז שלעכטעם.

צווייטענס, דארף ער אויסמיידען אפילו זאכען וואס מען מעג, אבער זיי קענען ברייגען צו אן עבירה. ער דארף זיך אפוועגדען פון יערען ספק. א זאך וואס איז, הייסט עס, צווייפעלהאפט אויב מען מעג דאס אדער מען טאר דאס ניט, דארף ער דאס פון זיכערהייט וועגען ניט טהאן, אזוי ווי מען דערצעהלט אויף געוויסע פרומע לייט, אז זיי פלענען זיך אפשיידען פון פיעלע זאכען וואס מען מעג על פי דין אוים מורא טאמער וועלען זיי דורכדעם בעגעהן א זינד, און אזוי ווי די סייגים, די צאמען, די בעוואהרנישען וואס אונזערע רבנים ז"ל האבען אייניגעפיהרט. עס זיינען, למשל, דא זאכען וואס מען מעג טהאן אום שבת, אבער די רז"ל האבען פעסטגעשטעלט מען זאל זיי ניט טהאן אוים מורא, אז אויב מען וועט זיי טהאן, וועט מען שוין אויך טהאן איעל-

כעם וואס די תורה האט פערבאטען. און זיי, די אלטע חכמים אונזערע, האבען אנגעוואגט אין פרקי אבות: "ועשו סיג לתורה" — איהר זאלט אליין מאכען א צאם צו דער תורה. יעדער איינער דארף זיך אפטמאל אליין אסור'ן זאכען וואס מען מעג, כדי עם זאל ניט ברייגען צו טהאן זאכען וואס מען טאר ניט.

דריטענס, דארף דער בעל תשובה אויסמיידען זינד, וועז זיי קומען איהם צום האנד און ער האט ביכולת דורכצופיהרען זיי אהן שוויעריגקייטען. ער דארף צייגען, אז כאטש עס קען איהם אנקומען גאנץ לייכט צו זינדיגען, דאך וועגדט ער זיך אפ פון דעם בלויז אוים מורא פאר גאט און זיין שטראף, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי" — פאר דיין שרעק שוידערט מיין לייב און פאר דיין משפט, פאר דיין שטראף האב איך מורא.

פיערטענס, דארף ער זיך אפוועגדען פון זינד אוים חרפה פאר גאט, צו־ליעב דעם ווייל ער שעהמט זיך פאר'ן בעשעפער, ניט אוים מורא אדער שעהמען זיך פאר מענשען. דאס היטען זיך פון טהאן וואס אונרעכט איז זאל ניט זיין, ווייל ער האפט אז ער וועט דערפאר קריגען טובות פון מענשען אדער ווייל ער שעהמט זיך מען זאל דאס איהם אויפווארפען. און אויך דעם האט ישעיה הנביא געשטראפט די אידען און גזאגט אין גאט'ס נאמען: „ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה" — זייער מורא פאר מיר איז ניט אוים הערצליכע מורא פאר מיר, נור ווייל זיי זיינען אזוי אייננעוואהנט און זיי שעהמען זיך צו פיהרען זיך אנדערש. אדער ביי יהואש ווערט נעזאגט אין מלכים ב': "ויעש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהודיע הכהן" — יהואש איז נאכגעקומען גאט'ס פערלאנג אזוי לאנג ווי יהוידע דער כהן האט איהם אזוי געלערנט. דאס ניט זינדיגען איז, הייסט עס, ביי איהם געווען אן אנגעלערנטע זאך, אבער ניט אוים מורא און שעהמען זיך פאר גאט.

פינפטענס, מוז דאס אויפהערען זינדיגען זיין אן אבסאלוטע, א פאלשטענ־דיגע. ער דארף פיהלען א שנאה צו זינד און עס דארף איהם קיינמאל ניט ארויפקומען אויפ'ן רעיון צו בענעהמען נאך אמאל די עולה וואס ער איז אמאל בענאנגען, אזוי ווי דער חסיד איוב האט געזאגט: "אם עול פעלתי לא אוסיף" — אויב איך בין בענאנגען אן עולה, וועל איך דאס מעהר ניט טהאן.

אין דעם ענין פון בעטען ביי גאט פערצייהונג אויף די זינד, דארף דער בעל תשובה נאכקומען פאלגענדע פינף פונקטען:

ערשטענס, דארף ער זיין בעקאנט מיט זיין זינד. ער דארף, הייסט עס, ענוי ווייסען אין וואס זיין זינד בעשטעהט. און די עבירה וואס ער איז בענאנגען זאל זיין גרויס אין זיינע אויגען, ניט האלטען דאס פאר א קלייניגקייט, אזוי ווי ישעיה הנביא האט גזאגט: "כי רבו פשעינו נגדך" — אונזערע זינד נעגען דיר, גאט, זיינען גרוים.

צווייטענס, דארף די זינד שטענדיג זיין נעגען זיינע אויגען. ער דארף זי אימער געדענקען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" — מיינע זינד וויים איך און מיין פערברעכען איז שטענ־דיג נעגען מיינע אויגען.

דריטענס, דארף דער בעל תשובה, וואס ווייל אז גאט זאל איהם מוחל זיין, פאסטען ביי טאג און תפלה טהאן ביי נאכט, בעת זיינע רעיונות זיינען קלאהר און ער האט ניט צו טהאן מיט וועלטליכע עסקים, אזוי ווי דער נביא זאגט

אין איכה: "קומי רוני בליל" — שטעה אויף אן טהו תפלה ביי נאכט. און איך וועל נאך, מיט גאט'ס הילף, ריידען וועגען די מעלות פון נאכטיגע געבעט.

פיערטענס, דארף די געבעט זיין מיט אונטערטעניגקייט. ער זאל בעת'ן בעטען ביי גאט זיך פיהלען ניעדערגעפאלען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי" — מיין זינד לאז איך דיר וויסען און מיין פערברעכען האב איך ניט בעהאלטען, און וועז איינער בעט א לאסקע ביי דעם, געגען וועמען ער איז בעגאנגען אן עולה, מוז ער זיין געפאלען ביי זיך.

פינפטענס, דארף דער וואס בעט ביי גאט ער זאל איהם מוחל זיין זייגע עבירות, זיך מטריח זיין אן זיך סטארען צו וואדענען אנדערע מענשען זיי זאלען ניט בעגעהען דיזעלבע פערברעכענס וואס ער איז בעגאנגען. ער דארף זיי מאכען מורא האבען פאר שטראף און זיי ערוועקען צו תשובה. אזוי ווי דער פסוק זאגט: "אלמרה פושעים דרכיך" — איך וועל די זינדיגע לערנען דיינע (גאט'ס) וועגען.

דער פערטער פון די הויפט פונקטען פון תשובה — דאס נעהמען אויף זיך מעהר ניט צו בעגעהען די פעהלערען וואס ער איז פריהער בעגאנגען, דאס פערפליכטען זיך אז ער זאל זיך קיינמאל ניט אומקעהרען צוריק צו זייגע זינד, ענטהאלט אויך פינף תנאים אדער פונקטען.

ערשטענס, דארף ער וועגען אדער מעפטען דעם גענוס, די הנאה וואס ער האט פון אן עבירה גענגן דעם גענוס וואס ער וועט האבען לעולם הבא פאר ניט זינדיגען. ער דארף זיך בערענקען, אז דער גענוס פון אן עבירה איז ניט דויער־האפט, דאס מיידט באלד, און אפילו בעת מען האט הנאה פון א זינד, איז אין דער הנאה אויך אריינגעמישט צער און דאגה, וואס מען האט אפט אין לעבען; וועהרענד די תענוגי עולם הבא זיינען דויערהאפטע, שטענדיגע, ריין פון די אריזכמישונג פון צער און דאגה. פערקעהרט וויעדער דארף ער וועגען אדער מעפטען דעם צער וואס מען האט פון אויסמיידען זינד גענגן די וועהטאגען וואס מען האט אויף יענער וועלט אלס שטראף פאר זינד. דא איז אויך אזוי: די אונאנגענעהמלידקייט וואס מען האט אויסצושטעהען פון דערווייטערען זיך פון זינד דויערט ניט לאנג און עס האט קיין קיום; וועהרענד שטראף אויף יענער וועלט איז אהן אויפהער, אזוי ווי דער נביא זאגט אין ישעיה: "כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה" — זייערע וועריס, וואס פרעסען די רשעים וועלען ניט שטארבען און זייער פייער פון גיהנום וועט ניט אויסגעלאשען וועדען.

אז דער זינדיגער וועט האבען מיט זיך אליין אזא חשבון, וועט ער אויף זיך נעהמען מיט'ן גאנצען הארצען ניט צו זינדיגען מעהר.

צווייטענס, דארף ער אין זינען האבען דאס אנקומען פון יום המיתה. ער דארף זיך אלע מאל דערמאהנען אן טויט, און אז זיין בעשעפער איז אויף איהם בייז דערפאר וואס ער האט פערקירצט, ניט נאכגעקומען ריכטיג זייגע פפליכטען צו איהם. אז ער וועט דאס גערענקען, וועט ער שטענדיג וויסען, אז ער מוז מורא האבען פאר שטראף און ער וועט ביי זיך פעסט בעשליסען אז ער זאל מעהר ניט טהאי אזעלכעם וואס קען דערוועקען זיין ווירטה'ס צארן.

דריטענס, דארף ער שטענדיג האבען אויפ'ן רעיון ביי וועלכע פעלע ער האט זיך אפגעקעהרט פון זיין גאט, כאטש גאט האט איהם שטענדיג טובות געטהאן, אפילו אין דער צייט וועז ער האט נעגען איהם נעזינדיגט. אז ער

וועט דאָס האָבען אויפֿן רעיוו, וועט זיין בעטען זיין א הערציכע און גאָט וועט איהם מוחל זיין.

פֿיערטענס, אויב זיין זינד איז בעשטאַנען אין בע'עולה'ן אימיצען; אויב ער בעט ביי גאָט פֿערצייהונג אויף גנבה אָדער גזלה, מוז ער פֿריהער גוט מאכען דעם שאדען וואָס אימיצער האָט פון איהם געליטען און נעהמען אויף זיך ער זאָל ווייטער קיינעם קיין שאדען ניט טהאָן, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין יחזקאל: "חבול ישוב רשע גזלה ישלם" — דעם משכון, דאָס פֿערכאָפּטע פון אימיצען, זאָל דער רשע אומקעהרען, בעצאָהלען פֿאר דער גזלה וואָס ער האָט ג'גזל'ט, דאָן וועט איהם גאָט מוחל זיין.

פֿינפֿטענס, דאַרף ער אין זינען האָבען די גרויסקייט פון בעשעפֿער, וועמען ער איז געווען דערווידער און זיך אָפּגעווענדט פון זיין דיענסט און פון זיין תורה. און ער דאַרף זיך אליין פֿאַרווירפֿע מאכען און טאַדלען זיך אליין, אזוי ווי משה רבנו שטראָפֿט די אידען אין האזינו: "הלה' תגמלו זאת?" — איז דאָס רעכט אז איהר זאָלט גאָט אזוי בעצאָהלען? דארפֿט איהר זיך אליין ניט טאַדלען פֿאר אייערע זינד? אז דער זינדיגער וועט דאָס אין זינען האָבען, וועט ער מיט'ן גאַנצען הארצען נעהמען אויף זיך ניט צו זינדיגען מעהר.

דערמיט זיינען געענדיגט די פֿרטים, די אייגצעלהייטען וועגען די ארט און ווייזע ווי אזוי א מענש דארף תשובה טהאָן.

פֿרק ה'

איצט וועלען מיר רידען וועגען די אורזאכען וואָס ברייגען מענשען צו תשובה.

עס זיינען דאָ פֿיער זאכען וואָס ערוועקען די הארץ פון א זינדיגען ער זאָל תשובה טהאָן.

איינס איז: די שטארקע אנערקענונג וואָס א מענש אנערקענט זיין גאָט און זיין איבערצייגונג אז גאָט טהוט איהם שטענדיג טובות. דאָס ברייגט איהם צו פערשטעהן ריכטיג ווי ווייט ער איז מחויב צו דיענען איהם, אָפּהיטען זיינע מצוות און פֿאַרזיכטיג זיין ניט צו טהאָן אזעלכעם וואָס איז פערבאָטען. וועז איינער טהוט תשובה צוליעב דיעזע איבערצייגונג, איז ער גליידְ צו א קנעכט וואָס אנטלויפט פון זיין ווירטה, נאכהער אָבער אז ער בעדענקט זיך וועגען די גוטעם וואָס דער ווירטה האָט מיט איהם געטהאָן, קעהרט ער זיך אליין אום צוריק צו דיענען איהם און בעט איהם פערצייהונג אויף דעם וואָס ער האָט זיך בענארישט און איז פון איהם אנטלאָפען. אזא קנעכט קלייבט זיך אוים דעם בעסטען וועג צו פערגיטיגען זיין פערברעכען און צוריק קריגען זיין ווירטה'ס לאסקע.

אויף אזא ארט תשובה ווערט געזאָגט אין ירמיה: "אם תשוב ישראל אלי תשוב" — אויב דו, פאָלק ישראל, וועסט זיך אומקעהרען צו מיר אָהן קיין זייטיגע אורזאך, נור מחמת דו וועסט פערשטעהן אז דו האָסט נעגען מיר אן עולה געטהאָן, וועל איך דיין תשובה אננעהמען און דו וועסט ווייטער זיין מיין דיענער. "ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד" — און אויב דו, ישראל, וועסט אוועקנעהמען דיינע שלעכטע טהאטען פון אנטקעגען מיר און דו וועסט זיך ניט

ריהרען צו אנטלויפען פון מיין דיענסט, זאגט דאָרט ווייטער דער פּסוק: והתברכו בו גוים ובו יתהללו" — וועלען זיך מיט איהם, מיט'ן פאָלק ישראל, פעלקער בענשען און זיך בעריהמען. אין מלאכי איז דא א פּסוק: שובה אלי ואשובה אליכם"—גאָט זאגט: קעהרט זיך אום צו מיר, וועל איך זיך אומקעהרען צו אייך.

צוווייטענס, קומט א זינדיגער צו תשובה ניט פון זיך אליין, וויל ער בעראַכטענט זיך אז ער דארף תשובה טהאָן, נור צוליעב דעם וויל ער וועלט ער ווערט פאַרגעווארפען און געטאַדעלט פאַר זיינע שלעכטע מעשים דורך א נביא, אויב ער לעבט אין א צייט פון נבואה, אדער ער לערנט אין דער תורה וועגען די שטראָפען וואָס זינדיגע וועלען בעקומען און ער דערשרעקט זיך דערפאר, אדער ער הערט מוסר פון פאָלקס לעהרער, וואָס ערוועקען מענשען צו גאָטעם דיענסט. און פאָלקס לעהרער זיינען דא אין אלע דורות, און דאָס איז אייגע פון די טענות וואָס דער בעשעפער האָט צו זיינע בעשאפענע — צו די מענשען. זיי קענען זיך קיינמאל ניט רעכטפערטיגען און זאגען אז זיי האָבען ניט געוואוסט אדער ניט פערשטאנען אז מען דארף דיענען גאָט, ווייל עם זיינען שטענדיג דא מורי דרך וואָס קלעהרען אויף די אומווויסענדע און לערנען זיי גאָט'ס וועגען, אזוי ווי די רז"ל האָבען געזאגט: "ער שלא בבתה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע תלמידו" — איידער עס איז פערלאָשען געוואָרען די זון פון משה, האָט געשיינט די זון פון זיין תלמיד יהושע. דאָס הייסט: איידער משה, דער לעהרער פון נאָטהייט, איז געשטאָרבען, איז שוין אויף זיין פלאץ געווען אן אנדערער, זיין תלמיד יהושע. און די גמרא רעכענט דאָרט אוים א צעטעל פון פאָלקס־לעהרער, וואָס איידער זיי זיינען אוועק פון דער וועלט, זיינען שוין געווען גרייט אנדערע צו פערנעהמען זייערע פלעצער. אויף דיעזען אופן זיינען אין אלע דורות און אין אלע לענדער דא אזעלכע, וואָס רופען מענשען צו גאָט, צו זיין דיענסט און צו זיין תורה. און דער וואָס ווערט א בעל תשובה, ווייל ער הערט מוסר פון אנדערע איז אזוי ווי א דיענער וואָס אנטלויפט פון זיין ווירטה און נאכהער בעגעגענט איהם א טרייער דיענער פון דעם זעלבען ווירטה, וועלכער שטראָפט איהם און מאכט איהם פאַרווירפע פאר זיין פערגעסען די טובות וואָס דער ווירטה האָט איהם געטהאָן און ער רעדט איהם אן ער זאל זיך אומקעהרען צוריק צו זיין ארבייט און דער ווירטה וועט איהם מוהל זיין. און דער אנטלאָפענער לאָזט זיך איבערריידען, קומט צוריק דיענען און ווערט אונטערטהעניג זיין וואהלטהעטער.

א דריטער סאָרט תשובה איז, פון איינעם וואָס זהט ווי זינדיגע ווי ער ווערען געשטראָפט, דערשרעקט ער זיך אז ער זאל אויך ניט האָבען א פּסק ווי יענע און ער טהוט תשובה. אזא בעל תשובה איז אזוי ווי א קנעכט וואָס האָט רעוואָלטירט געגען זיין ווירטה, און אז ער האָט נאכהער געהערט ווי דער ווירטה האָט אן אנדערען שטרענג בעשטראָפט פאר רעוואָלטירען געגען איהם, דערשרעקט ער זיך און קומט צוריק צו זיין ווירטה און בעט איהם אז ער זאל איהם מוהל זיין און ניט זוכען פון איהם קיין נקמה.

א פיערטער ווערט ניט קיין בעל תשובה סיידען די שטראָף פון בעשעפער קומט אויף איהם אליין. ער זהט זיך ארום ערשט דאמאָלס ווען ער דערפיהלט, אז עם קומען אויף איהם צרות. דאן ערוואכט ער פון זיין שלאָף, הערט אויף צו זינדיגען און קעהרט זיך אום צו גאָט. אזא בעל תשובה איז גלייך צו א קנעכט וואָס איז אנטלאָפען פון זיין ווירטה, און ווען א שליח פון ווירטה קומט צו

בעשטראפען איהם און פיניגען איהם פאר זיין אנטלויפען, אנטלויפט דער קנעכט צוריק צום ווירטה, איז זיך מתודה פאר איהם און בעט זיין פערצייהונג. אויף אזא מין תשובה ווערט נעזאגט אין משלי: "בבוא כשואה פחדכם, אז יקראוני ולא אענה" — וועז ווי א דונערשטורם וועט קומען אייער שרעק; וועז איהר וועט זעהן אז עס זיינען פאר אייך גרייט צרות, דאז וועט איהר מיך רופען און איך וועל אייך ניט ענטפערען. דאס הייסט: אייך וועל אייך ניט אזוי גיך ענטפערען. ביים מלך מנשה ווערט נעזאגט: "ובהצר לו חלה את פני ה' ויכנע מאד" — וועז עס איז איהם שלעכט געוואָרען, וועז ער איז פון מלך אשור געשמיעדט געוואָרען אין קייטען, האט ער געבעטען גאט און איז זעהר אונטערטהעניג געוואָרען. ער איז, הייסט עס, געוואָרען א בעל תשובה ערשט דאז, וועז ער האט שוין געזעהן זיין שטראף פאר זיינע אויגען.

פון די פיער סאָרטען תשובה איז די ערשטע, וועז דער מענש טהוט תשובה אויס אייגענע איבערצייגונג, די בעסטע און די זיכערסטע, אז גאט וועט איהם שנעל מוחל זיין. די תשובה וואס ווערט ניט אזוי שנעל אנגענומען איז די צוויי־טע, וועז דער זינדיגער טהוט תשובה ערשט דאמאלס וועז אימיצער מאכט איהם אויפמערקזאם דערויף. דער דריטער סאָרט תשובה, וועז אייגער קעהרט זיך אום צו גאטען דיענסט ערשט דאמאלס וועז ער זעהט ווי אנדערע זינדיגע וועלרען געשטראפט און ער דערשרעקט זיך ער זאל אויך ניט קריגען זיין פסק, שטעהט נידעריגער ווי די פאריגע צוויי און עס איז מיט אזא תשובה שוועריר צו פועל'ן פערצייהונג. דער פיערטער, וואס טהוט קיין תשובה סיידען די שטראף קומט שוין אויף איהם אליין, דיעזער איז דער וויטעסטער פון אלע בעלי תשובה. זיין תשובה דארף זיין א שטארקערע, א מעהר אנגעשטרענגטע. ער מוז אהיסצייגען זיין חרטה אויף די זינד מיט אלע זיינע גליעדער, מיט אלע זיינע בעווצגונגען אום ער זאל בערעכטיגט זיין אז זיין תשובה זאל אנגענומען ווערען און קריגען מחילה וסליחה.

פרק ו'

די זאכען וואס פערדארבען די תשובה, וואס וועגדען אפ דעם זינדיגען פון תשובה טהאן, אדער שוואכען אפ די תשובה וואס ער האט שוין געטהאן, זיינען פיעל. מעהרערע פון זיי האב איך שוין פריהער דערמאהנט. עס זיינען אבער דא נאך אורזאכען וואס האלטען אפ א מענשען פון תשובה אדער מאכען קאליע די תשובה וואס ער האט שוין געטהאן.

וועז אייגער איז שטענדיג עובר א געוויסע עבירה און לאזט זי ניט אוועק, הייסט עס, אז ער גיט זיין הסכמה, זיין בעשטעטיגונג אז מען מעג דאס. ווארום אז א מענש טוט אייגע און די זעלבע עבירה א סך מאל, ווערט עס שוין ביי איהם אזוי ווי א היתר, אזוי ווי א זאך וואס איז גארניט פערבאטען צו טהאן. אזעלכער קען שוין ניט אזוי לייכט תשובה טהאן. ווארום עס איז שוין לאנג גיזוגנט געוואָרען. אז קיין עבירה איז ניט קליין. וועז מען טהוט איהר שטענ־דיג אוז קיין עבירה איז ניט גרוים וועז מען טהוט אויף איהר תשובה. דער שכל איז דאך אזוי מחיב, אז אייגער בעגעהט שטענדיג א געוויסע זינד, צייגט ער דערמיט אז ער פעראבטעט גאט'ס וואָרט און מאכט צו־נישט זיינע געבאָטען

און פערבאטען און האט אפילו קיין מורא פאר שטראף, אזוי ווי די תורה זאגט: "והנפש אשר תעשה ביד רמה, כי דבר ה' בזה" — דער וואס וועט טהאן א זינד מיט א הויכע האנד, מיט חוצפה און תקיפות, קומט איהם כרת, וויל ער האט געשענדעט און פעראכטעט גאט'ס רייד. און וויעדער: דער וואס האלט זיך א לאנגע צייט ביי א געווויסען חטא, מעג אפילו דער חטא זיין א קליינער, וועט ער במילא אלע מאל גרעסער. פערקעהרט וויעדער: א גרויסער חטא, ווען דער חוטא בעט פערצייהונג אויף דעם און ער טהוט עס ניט מעהר, וועט דער חטא אלע מאל קלענער און קלענער ביז ער וועט אין גאנצען אפגעמעקט. א משל דערצו קען מען זעהן פון א זיידענעם פאדים. עס איז ידוע, אז זיידן וועט געמאכט פון די שפייעצע אדער א פליסיגקייט וואס קומט ארויס פון זיידן־וועדים. דער אריגינאל איז זעהר דין. דער זיידן־וואדים שפינט פון די פליסיגקייט אזעלכע פערימלאך וואס זיינען אזוי ווי שפיען־וועב. ווען אבער מען דרעהט די דאזיגע דינענקע פערימלאך א סך צוזאמען, וועט דער פון א שטארקער פאדים. מיר זעהען וויעדער דיקע שטארקע שטריק, וואס ווען מען געברויכט זיי א לאנגע צייט, וועדען זיי אלע מאל שוואכער און שוואכער. אזוי איז אויך מיט זינד. ווען מען חזר'ט איבער א קליינע עברה א סך מאל, וועט דערפון א גרויסע שטארקע עברה. פערקעהרט וויידער: א גרויסע, שטארקע עברה, וואס מעהר מען טהוט תשובה אויף איהר, וועט זי אלץ שוואכער און קלענער. דעריבער האט ישעיהו הנביא געגליכען די זינד צו שטריק — "הוי מושכי העון בחבלי השוא" — וועה, זיי ציהען די זינד מיט שוואכע שטריק און נאכהער "וכעבות העגלה חטאה" — נאכהער וועדען די זינד אזוי שטארק אזוי ווי די שטארקע שטריק וואס מען געברויכט צו שלעפען א וואגען.

און עס איז שוין לאנג געזאגט געוואדען: דו זאלסט ניט קוקען אויף די קלייניגקייט וואס דו האסט געטהאן, דו זאלסט ניט אכטען דערויף וואס די זינד, וועלכע דו ביזט בעגאנגען, איז ניט קיין גרויסע; דו זאלסט אבער אכטען אויף די גרויסקייט פון דעם געגען וועמען דו האסט געזינדיגט. און דו זאלסט זיך ניט פרעהען דערמיט וואס מענשען וויסען ניט דיינע בייזע מחשבות, וויל דו דארפסט טרויערען דארויף וואס דער בעשעפער ווייס דיינע סודות, דיינע בעהאלטענע טהאטען און מחשבות און ער זעהט אלעס און געדענקט אלעס מעהר ווי דו געדענקסט עס, וויל דו פערגעסט און ער פערגעסט ניט; פון דיר קען א זאך זיין פערבארגען און פון איהם ניט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "חטאת יהודה כתובה" — יהודה'ס זינד איז פערשריבען.

נאך א זאך וואס פערדארבט די תשובה איז; וועז אייגער טהוט תשובה אויף א געוויסען חטא; טהוט תשובה לויט די בעדינגונגען, לויט די פונקטען פון תשובה און נאכהער קעהרט ער זיך צוריק אום צום זעלבען חטא. דאס פער־דארבט, דאס מאכט קאליע זיין פריהעריגע תשובה און עס וועדט גארניט גע־רעכענט, אזוי ווי עס וועדט געזאגט אין ירמיה ל"ד וועגען דעם וואס די אידען האבען פריהער תשובה געטהאן און בעפרייט זייערע קנעכט און דיינסטען לויט דעם דין פון דער תורה און נאכהער האבען זיי זיך אומגעקעהרט צו דאס פריהעריגע און זיי צוריק פערשקלאפט.

פון די זאכען וואס פערדארבען די תשובה איז אויך: וועז אייגער מאכט זיך אפ, אז ער וועט וועז עס איז תשובה טהאן. ער פערפליכטעט זיך אויפצו־הערען זינדיגען איז סוף פון זיינע יאהרען, וועז ער וועט האבען דערגרייכט אלעס

וואס ער פערלאנגט און וועט האבען דערפילט אלע זיינע בעגעהרען. דאס הייסט אזוי ווי ער נארט אפ זיין גאט, ווארום דאס קען דאך ניט נעשעהן אז א מענש זאל האבען דערפילט אלע זיינע בעגעהרען, אויף אזעלכע זאגען די רז"ל: "האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה" — דער וואס זאגט: איך וועל זינדיגען און ווען עס איז תשובה טהאן, דערלאזט מען איהם ניט, גיט מען איהם ניט די געלעגענהייט צו טהאן תשובה. און אין דער תוכחה, אין די שטראף רייד, וואס איך האב געשריעבען צום סוף פון דיעזען ספר, זאג איך: "נפשי הכיני צדה לרוב אל תמעיטי" — מיין זעעלע, גרייט אן א סך שפייז און שפאר ניט, זשאלעווע ניט, כל זמן דו לעבסט און דו האסט מאכט, ווארום דער וועג איז ווייט. און זאג ניט אז מארגען וועל איך פערגריטען די שפייז, ווייל דו וויסט דאך ניט וואס נאך היינט קען פאסירען. און ווייס אז דער נעכטען וועט זיך קיינמאל ניט אומקעהרען און אלעס וואס דו האסט אין איהם, אין דעם נעכטען, אפגעטהאן איז געוואויגען, געצעהלט און גערעכענט. און דו זאלסט ניט זאגען: מארגען וועל איך טהאן גוטעס, ווייל דער טויט איז פון אלע לעבעדיגע פערבאר־גען. אייל זיך און טהו יעדען טאג וואס דו האסט צו טהאן און דו דארפסט טהאן, ווארום דער טויט ווארפט אלע טאג זיינע פיילען, בריינגט אום מענשען יעדען טאג.

פאלגליך, איז דאס אפלייגען תשובה צו טהאן א זאך וואס פערדארבט די תשובה.

עס איז דא נאך א זאך וואס פערדארבט, וואס מאכט מכולה די תשובה. ווען איינער טהוט תשובה, וועגדט זיך אפ, הערט אויף צו בעגעהן געוויסע חטאים און ביי אנדערע האלט ער זיך. וועו, צום ביישפיעל, איינער ניט אויף עברות שבין אדם למקום, ער בעגעהט ניט קיין זינד צווישען מענש און גאט. ער האט פריהער, למשל, ניט געליגט קיין תפלין און ער נעהמט אויף זיך יא צו לייגען תפלין אדער ער האט זיך פריהער ניט גענהיט פון טרפות און איצט היט ער זיך. ער האלט זיך אבער ביי זינד שבין אדם לחברו, צווישען מענש און מענש, און ער דערווייטערט זיך ניט פון גנב'ענען, בעשווינדלען, אפנארען זיינע מיטמענשען און דאס גלייכען. אויף דעם זאגט דער פסק אין איוב: "אם און בידך הרחיקהו" — אויב דו האסט אומרעכט אין דיין האנד, אויב דו האסט עפעס וואס דו האסט נע'גנב'עט אדער אויסגענארט פון אימיצען, דערווייטער עס פון דיר, גיב עס אוועק; וועו ניט, איז אויב אפילו דו טהוסט תשובה, העלפט עס ניט. תשובה טהאן און ניט אויפגעבען אין נאנצען צו זינדיגען איז אזוי ווי אייגער איז זיך טובל און האלט א שרץ אין האנד, פערבלייבט ער טמא, אפילו וועו ער טובל'ט זיך אין אלע וואסערען פון דער וועלט.

און אלע זאכען וואס פערדארבען די לעהרען פון די פריהעריגע שערים פון דיעזען ספר, פערדארבען אויך די תשובה און איך דארף זיי ניט איבער'חזר'ן נאך אמאל.

פרק ז'

וועגען דער פראגע: אויב א בעל תשובה איז גלייך מיט א צדיק אדער ניט? וועל איך אייך זאגען:

עס זיינען דא זינדיגע, וואס נאכדעם ווי זיי טהוען תשובה, זיינען זיי גלייך

מיט'ן צדיק וואָס האָט גאָרניט געזינדיגט; עס זיינען אויך דאָ אויפֿלכע בעלי תשובה וואָס שטעהען נאָך אין א העכערע מדרגה ווי א צדיק, און וויערער אויפֿלכע, וואָס כאָטש זיי טהוען תשובה קומען זיי דאָך ניט צו דער מדרגה פון א צדיק.

איך וועל עס דייטלעך ערקלערן.

דער ערשטער קלאָס בעל תשובה איז דער וואָס האָט געזינדיגט מיט מקצר זיין, מיט ניט ערפילען אויפֿלכע מצוות עשה, אויפֿלכע געבאָטען וואָס עס קומט דערפאר קיין כרת, ווי ציצית, סוכה, לולב און דאָס גלייכען. אויב דער וואָס פערנאכלעסיגט דיעזע מצוות טהוט נאכהער תשובה מיט'ן מויל און מיט'ן הארצען און ער פערפעהלט זיי ניט מעהר און טהוט זיי ווי געהעריג איז, וועט איהם גאָט מוחל זיין און ער וועט זיין גלייך מיט'ן צדיק, וואָס האָט די דאָזיגע מצוות שטענדיג אָפּגעהיט. אזוי האָבען אונזערע חכמים, ז"ל, געזאָגט: "עבר על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה, אינו זז ממקומו עד שמוחלין לו" — דער וואָס האָט עובר געווען אויף א געבאָט, פאר וואָס עס קומט ניט קיין כרת און האָט תשובה געטאָן, ריהרט זיך ניט פון אָרט ביז מען איז איהם מוחל, דאָס הייסט: מען איז איהם באלד מוחל. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין מלאכי: „שובה אלי ואשובה אליכם" — קעהרט זיך אום צו מיר (גאָט) וועל איך זיך באלד צו אייך אומקעהרען. און דאָרט ווערט נערעדט וועגען ניט מקים זיין די מצוה פון מעשר, פאר וועלכער עס קומט ניט קיין כרת.

דער צווייטער קלאָס בעל תשובה, וואָס שטעהט נאָך העכער פון א צדיק, איז דער וואָס האָט ניט אָפּגעהיט א קליינע לא תעשה, א פערבאָט, פאר וועלכעם עס קומט קיין כרת, איז נאכהער, זוען ער האָט דערוויף געטהאָן די ריכטיגע תשובה מיט אלע פרטים, פערגעסט קיינמאל ניט די זינד וואָס ער איז בענאנגען און שעהמט זיך מיט דעם און פיהלט זיך צובראָכען און אונטערטהעניג צו גאָט פאר ניט נאָכקומען זיינע אָפּליכטען צו איהם, און וויל ער פיהלט אז ער איז א בעל עולה אין איין פרט, בעריהמט ער זיך ניט און האלט זיך ניט גרויס מיט די מעשים טובים וואָס ער טהוט, — אזא בעל תשובה שטעהט העכער פון דעם צדיק, וואָס האָט קיינמאל ניט עובר געווען די זעלבע עבירה וואָס ער.

וואָרום מיט'ן צדיק איז מען ניט זיכער אז ער זאָל זיך ניט האלטען גרויס ביי זיך און פיהלען זיך שטאָלץ מיט זיין אָפּהיטען זיך פון זינד, וועהרענד דעם בעל תשובה האָט זיין זינד געבראכט צו דער גוטער מדה פון כניעה און איהם דערווייטערט פון גאוה. אויף דעם אופן קומט אוים, אז זינד העלפט דעם בעל תשובה, בריינגט איהם מעהר נוצען ווי די צדקות פון א צדיק. און עס פאסירט אויך אז די גוטע טהאטען פון צדיק שאדען איהם מעהר ווי די זינד פון דעם יעניגען וואָס טהוט נאכהער תשובה. אזא פאל קען זיין, און דער צדיק פערליערט די מדה פון כניעה, פון נידערגעפאלענקייט און ווערט א בעל גאוה, א חונף און קריגט לוסט צו לויב־געזאנגען פון מענשען. אזוי ווי א געוויסער צדיק האָט געזאָגט צו זיינע תלמידים: וועז איהר וואָלט אויף זיך ניט געהאט קיין שום פלעק פון זינד, וואָלט איך מורא געהאט, אז איהר האָט אין זיך נאָך ערגערס פון זינד, דאָס איז: די מדה פון גאוה און חניפה. ארויסצוזאָגען דעם געדאנק פון יענעם צדיק דייטליכער, האָט ער אזוי געמיינט: איצט, אז איך וויים אז איהר זייט ניט ריין פון זינד, וויים איך, אז איהר זייט ניט קיין בעלי גאוה, וויל איהר האָט ניט מיט וואָס צו שטאָלצירען; וועז אָבער איהר וואָלט נעווען

פאלקאמענע צדיקים, וואלט זיך אפשר אין אייערע הערצער אריינגע׳גנב׳עט א פונק פון גאוה אדער די לוסט צו חנפה׳נען מענשען, כדי זיי זאלען אייך אפּ־ געבען כבוד פאר אייער פרומקייט, און דאס איז נאך ערגער ווי עובר זיין אן עבירה.

אויף אזא בעל תשובה, וואס איז אויבען דערמאהנט, זאגט די גמרא: "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם" — אין דעם ארט וואו בעלי תשובה שטעהען, קענען פאלקאמענע צדיקים ניט שטעהן. דאס הייסט, אז די צדיקים שטעהען נידעריגער, ניט אין אזא הויבע מדרגה ווי זיי.

צום דריטען קלאס בעלי תשובה, וואס קומען ניט צו דער מדרגה פון א צדיק, בעלאנגען די וואס האבען עובר געווען אויף גרויסע לאו תעשה׳ס, גרויסע פערבאטען, פאר וועלכע עס קומט מיתה בידי אדם, געטויטעט צו ווערען דורך א משפט פון די סנהדרין, אדער כרת, אזוי ווי חלול השם, פאלש שוורען, און דאס גלייכען. איז אויב אפילו זיי טהוען נאכהער תשובה לויט אלע בעדינגונגען פון תשובה ווי מיר האבען געשריעבען אין די פאריגע פרקים, קומען זיי אלץ ניט צו דער מדרגה פון א צדיק. ווארום אויף דיעזע עברות איז גאט ניט מוחל אפילו נאך תשובה סיידען דער בעל תשובה זאל פריהער האבען יסורים אויף דער וועלט און זיי געדולדיג איבערטראגען. די רז"ל האבען געזאגט: "עבר על מצות לא תעשה שיש בה כרת ומיתת בית דין ועשה תשובה יסורין ממרקין ומיתה מכפר" — ווער עס האט עובר געווען אויף א פערבאט, פאר וועלכעס עס קומט כרת אדער איינע פון די ארבע מיתות בית דין און ער האט תשובה געטהאן, וועלען יסורים אדער דער טויט איהם ריין מאכען און גאט וועט איהם מכפר זיין. אויף אזעלכע בעלי עבירה זאגט דער פסוק אין תהלים: "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם" — איך וועל זיי שטראפען מיט׳ן רוט פאר זייערע זינד און מיט שלעק פאר זייער פערברעכען. און אין ישעיה ווערט געזאגט: „אם יכופר העון הזה עד תמותו"—נאט זאגט אז די דאזיגע זינד וועט אייך ניט פערגעבען ווערען ביז איהר וועט שטארבען.

פאלגליך, איז דאך דיעזער קלאס בעל תשובה ניט ריין פון די זינד באלד נאך דער תשובה, און עס איז קיין ספק, אז דער צדיק וואס האט נאכניט עובר געווען אויף דיעזע סארטען עברות, איז גרעסער, שטעהט אין א העכערע מדרגה ווי דער בעל תשובה.

פרק ח׳

אויף דער פראגע: אויב תשובה איז גילטיג אויף אלערליי זינד, אויב, הייסט עס, דורך תשובה קען מען נאט אריסקריגען פערגעבונג אויף וואס פאר אן עבירה מען זאל ניט בעגעהן, וועל איך ענטפערען, אז עס זיינען דא צווייערליי מינים אדער קלאסען עבירות.

צום ערשטען קלאס געהערען בלויז די זינד שבין אדם למקום, צוויישען מענש און גאט. ווי לייקענען אין גאט, האבען בייזע מחשבות צו געווינסע פער־ באטענע תאוות, טראכטען וועגען שלעכטס טהאן אימיצען, אבער ניט דורכ־ פיהרען עס בפועל, און עובר זיין עבירות וואס וועלען געטהאן מיט די גליעדער, אבער קיינער האט דערפון קיין שאדען און קיינער ליידעט דערפון, ווי, למשל,

ניט אפהיטען די מצוות פון ציצית, תפלין און דאס גלייכען, וואס דער חוטא טהום מיט דעם קיין מענשען קיין קריוודע ניט. צום צווייטען קלאס בעלאנגען די עבירות שבין אדם לחברו, עולות וואס איין מענש בעגעהט געגען אנדערען, ווי פערשאפען איינעם קערפערליכע שמערצען, בעשווינדלען אדער בערויבען איר מיצען, אדער טרייבען רכילות און לשון הרע געגען א מענשען. דיעזע מינים זינד זיינען דאפעלטע. דאס זיינען זינד אי געגען גאט, אי געגען מענשען. דערר־בער איז דאס אזוי:

אויף די זינד וואס א מענש זינדיגט בלויז געגען גאט איז תשובה גילטיג. כל זמן דער מענש לעבט און ער זעהט זיך ארום אז ער האט פערנאכלעסיגט א געווייסען געבאט אדער פערבאט און ער נעהמט זיך די מיה תשובה צו טהאן, ווערט זיין תשובה אנגענומען און גאט איז איהם מוחל. און די תשובה, אויב ער קען עס נור בעווייזען, דארף זיין אין דער זעלבער זאך מיט וועלכע ער האט גע־זינדיגט. אויב אייניעמס זינד איז, למשל, בעשטאנען אין דעם וואס ער האט געהאט א שלעכט הארץ, וואס ער האט זיך אפגעגעבען מיט בייזע מחשבות, וואס ער האט לייטען מקנא געווען, וואס ער האט געזוכט נקמה פון די וואס האבען איהם בייז געטהאן אדער וואס ער האט וועמען פיינט געהאט און דאס גלייכען, דארף זיין תשובה בעשטעהן אין ווערען גוט־הערציג, ניט האבען אויף זיינען קיין שלעכטע זאכען, ניט מקנא זיין קיינעם, ניט זוכען קיין נקמה און ניט פיינט האבען קיינעם. זיז די זינד געגען גאט געווען פון אזעלכע וואס מען טהוט מיט די אברים, ווי עסען דאס, וואס מען טאר ניט, מזנה זיין, מחלל שבת זיין, פאלש שווערען און דאס גלייכען, דארף די תשובה זיין אין דעם זעלבען ענין. אויב, למשל, ער האט געזינדיגט מיט מאכלות אסורות, דארף ער זיך פיי־ניגען דורך פאסטען, אויב ער האט מזנה געווען דארף ער זיך דערווייטערען פון פרויענצימער, ניט קוקען אויף זיי און ניט ריידען וועגען זיי. די זינד פון חלול שבת קען פערגיטיגט ווערען דורך אפהיטען די רוהע פון שבת נאך מעהר ווי מען איז מחויב על פי דין, און די זינד פון פאלש שווערען קען פערגיטיגט ווערען דורך אפהיטען זיך פון שווערען אפילו אויף אן אמת, און אזוי אויך אנדערע זא־כען. און די תשובה דארף זיין מיט'ן גאנצען הארצען און מיט א ריינע כונה פון גאט'ס וועגען.

און תשובה טאר א מענש ניט אפלייגען. כל זמן ער לעבט דארף ער אריינ־כאפען תשובה טהאן און זיך ריניגען פון זיינע פערברעכענס געגען גאט. ער דארף אין זינען האבען טאמער שטארבט ער און נאך'ן טויט איז פערפאלען, קען מען שוין קיין תשובה ניט טהאן.

מיט די זינד אבער וואס מען זינדיגט אי אנטקעגען גאט, אי אנטקעגען מענשען, איז שוין אנדערש. אויף אזעלכע זינד תשובה צו טהאן איז אפטמאל זעהר שווער צוליעב פיעלע אורזאכען.

וועו, צום ביישפיעל, איינער טהוט דעם אנדערען א געלד קריוודע, ער בע־שווינדעלט איהם אדער בערויבט איהם, מוז ער דאך גוט מאכען דעם שאדען וואס ער האט יענעם געטהאן, און עס קען דאך פאסירען, אז ער געפינט ניט דעם געקריוודעטען אדער יענער איז געשטארבען. אדער ער, דער בעל עולה, איז ניט פערמעגליך אפצוגעבען דעם בעשווינדעלטען אדער דעם בערויבטען דאס וואס ער האט פון איהם אויסגעשווינדעלט אדער גערויבט. אמאל קען אויך פאסירען אז דער בעשווינדעלטער אדער בערויבטער ווייל איהם ניט מוחל זיין

אפילו וועז ער קריגט צוריק זיין שאדען. דאָס זעלבע איז אויך אויב ער בע'עולה'ט יענעם דורך פערשאפען איהם קערפערליכע שמערצען אדער דורך בעריידען איהם און מאכען איהם צו שאנדע פאר לייטען.

אמאל קען אויך טרעפען, אז אייגער בע'עולה'ט לייטען און ער וויים אליין ניט וועמען, אדער ער פערכאפט פרעמדע געלדער און ער וויים אליין ניט וויי־ פיעל. צום ביישפיעל, וועז אייגער פערכאפט אדער פערליירענט שטאדטישע אדער רעגיערונגס געלדער און ער וויים ניט גענוי וויפיעל און ער קען צום מאל ניט די מענשען וועמען ער האט שאדען געטהאן מיט זיין פערכאפען אדער פערליירענען. במילא וויים ער דאך ניט ווי אזוי און וועמען צו פערגיטיגען.

אמאל קען גאר פאסירען אזא פאל: אייגער נעהמט ביים אנדערען עפעס אוועק און צומישט עס מיט זיין אייגענס און עס איז אייגענס אז איהם שווער ארויסצוקרי־ גען די פרעמדע זאך און אומקעהרען עס צום אייגענטימער. אזוי ווי רז"ל האָ־ בען געזאגט: "גזל מריש ובגאו בבירה" — וועז אייגער האט געגזל'ט א באלקען אן עם איינגעבויט אין א שטוב, זאגען בית שמאי, אז ער דארף צוואוארפען די גאנצע שטוב און אפגעבען יענעם דעם באלקען, און בית הלל זאגען, אז ער דארף נור יענעם בעצאהלען פאר'ן באלקען, אבער ער מוז איהם ניט אפגעבען דעם באלקען גופא. די בית הלל האלטען אויך אז על פי דין דארף דער וואס גזל'ט א באלקען אפגעבען דעם באלקען, אבער זיי זיינען אויסען געווען ניט צו פערשטעלען די וועג פון תשובה פאר די וואס ווילען תשובה טהאן. וואהרום וועז מען זאל פעסטשטעלען, אז מען מוז דוקא אפגעבען צוריק דעם באלקען, וואל־ טען אזעלכע בעלי עולה ניט געוואלט תשובה טהאן צולייעב דעם גרויסען שאדען פון צוואוארפען די גאנצע געבוידע. און כאטש דאָס בעצאהלען יענעם פאר'ן באלקען הייסט ניט קיין ריכטיגע תשובה, ווייל פאר נאט איז מען ניט יוצא סיידען מען גיט אפ די זעלבע זאך וואס מען האט גע'גזל'ט, איז דאָס אבער א תקנה, א פערלייכטערונג פאר די בעלי תשובה אז דער חטא זייערער זאל ניט פערבלייבען גאנץ ווי פריהער.

עס זיינען וויערער דא עבירות שבין אדם לחברו, וואס איז א מענשען שווער צו תשובה טהאן אויף זיי, ווייל ער איז אין זיי צופיעל איינגעוואוינט און זיי זיינען בייַ איהם אזוי ווי א נאטור זאך, פון וועלכעם עס איז איהם ניט לייכט אפצוגעוואוינען זיך. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "היהפוך כושי עורו ונמר חברברותיו?" — קען א נעגער בייטען זיין הויט אדער א לעמפערט די פלעקען אויף זיין פעל, אזוי קענט איהר (אידען) ניט טהאן קיין גוטעס, ווייל איהר זייט אייגעוואוינט צו שלעכטעס.

צו די זינד, אויף וועלכע עס איז שווער תשובה צו טהאן בעלאנגען אויך שפיכת דמים, בלוט פערגיסונג און הרג'ענען אומשולדיגע מענשען, סאי אייג־ פאר טויטען, סאי פערראטהען אימיצען צום טויט דורך לשון הרע אדער רכילות. אזוי ווי איהר וייסט פון דער געשיכטע פון דואג האדומי, ווי עס ווערט דער־ צעהלט אין שמואל א', אז דואג האט פער'מסר'ט א משפחה כהנים פאר שאול המלך און שאול האט זיי געהייסען טויטען. נאכהער האט זיי מאקע דואג אליין געטויטעט. אויף אזא זינד איז, פערשטעהט זיך, שווער תשובה צו טהאן, ווייל מיט וואס קען מען אזא זאך פערגיטיגען?

עס זיינען דא נאך עבירות פון מענש געגען מענש, וואס תשובה טהאן אויף

זיי איז פיעל שווערער ווי תשובה טהאָן אויף זינד וואָס מען זינדיגט בלויז נע־
גען נאָט. וועז איינער פעראורזאכט דעם צווייטען א געלד־שאדען דורך רכילות,
דורך פערלוימדונג, קען איהם קיין תשובה ניט העלפען סיידען ער פערגיטיגט
יענעם, בעט איהם איבער מיט אונטערטהעניגקייט אוז פּועל'ט ביי איהם אז ער
זאָל איהם פערצייהען. וועז איינער בריינגט אויף דער וועלט א ממזר, קומט
איהם אויך ניט אָן לייכט, אז זיין תשובה אויף דעם זאָל אָנגענומען ווערען,
ווייל דער שאנד פּלעקט פערבלייבט דאָך אוז קען ניט אָפּגעווישט ווערען, אזוי
ווי דער פּסוק זאָגט אין איוב: "כי הוא זמה והוא עון פּלילים" — ווייל דאָס
איז זנות אוז א שווערער פערברעכען, א פערברעכען אויף וועלכען עס איז שווער
תשובה צו טהאָן.

עס איז אויך שווער תשובה צו טהאָן דעם יעניגען וואָס האָט איינגעוואויגט
זיין צונג צו זאָגען ליגען, בעריידען אוז צו שאנד מאכען לייטען. אוים געוואויג־
הייט בערעדט ער אוז פערלוימדעט אזוי פיעל מענשען, אז ער געדענקט נאָר
אליין ניט וועמען ער האָט בערעדט אוז ער וויים ניט וועמען צו פערגיטיגען
אוז ביי וועמען בעטען פערצייהונג. אוז דאָס אלעס איז פערשריעבען אויף'ן
חשבון פוז זיינע זינד אוז עס ווערט ניט געשענקט. אויף אזעלכען וואָס שעדיגט
מענשען דורך לשון הרע אוז רכילות זאָגט דוד המלך אין תהלים: "ואם בא
לראות שוא ידבר לבו יקבץ און" — וועז ער קומט אימיצען אָדער עפּעס זעהן,
רעדט ער פאלשקייט אוז זאמעלט אָז אין זיין הארצען בעטרוג. אוז דער פּסוק
פערגלייכט לשון הרע צו גנבה אוז זנות, אזוי ווי ער זאָגט דאָרט וויטער: "אם
ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך" — אוז דו האָסט געזעהן א גנב ביזטו
מיט איהם געלאָפען אוז מיט די וואָס זיינען מזנה איז דיין חלק.

נאָך א מין חטא איז דא, אויף וועלכען עס איז שווער תשובה צו טהאָן,
דאָס אראָפּפיהרען מענשען פוז דער ריכטיגער אמונה אוז זיי פערפיהרען אין א
פאלשע אמונה. אוז וואָס מעהר מענשען גלויבען אין דעם וואָס ער לערענט זיי,
איז אלץ דער חטא גרעסער אוז אלץ שווערער איז איהם תשובה צו טהאָן. אזוי
ווי אונזערע רז"ל האָבען געזאָגט: "כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו
לעשות תשובה" — דער וואָס מאכט מענשען זינדיגען גיט מען איהם ניט די
געלעגענהייט צו טהאָן תשובה.

איז דעם וועלבען קלאָס געהען אויך אריין די יעניגע וואָס האָבען די מעג־
ליכקייט צו זאָגען מענשען מוסר, לערנען זיי צו טהאָן גוטעס אוז אָפּוועגדען פוז
שלעכטעס, אָבער זיי טהוען דאָס ניט, ווייל זיי פערלאָזגען דערפאר געצאָהלט,
אָדער ווייל זיי האָבען מורא אָדער שעהמען זיך צו זיין מגידים, מוסר זאָגער,
— אויך דיעזער חטא איז אזוי גרויס, אז תשובה טהאָן אויף דעם איז זעהר
שווער, אזוי ווי דער נביא יחזקאל זאָגט: "הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך
אבקש" — ער, דער רשע, וועט שטארבען פאר זיינע זינד אוז פוז דיר, פוז דעם
יעניגען וואָס האָט געהאט ביכולת אָפּצוואוועגדען איהם פוז זינד, וועט גאָט
פאָדערען דעם רשע'ס בלוט. דאָס הייסט: דער וואָס האָט דעם רשע ניט
געשטראָפט אוז ניט געלערענט צו געהן אין גוטען וועג, איז פּראָנטוואָרטליך
פאר זיין טויט, אוז פאר טויטען א מענשען איז ניט אזוי לייכט אויסצואויירקען
מחילה וסליחה פוז גאָט.

פרק ט׳

אבער איז דאָ א מיטעל פאר די יעניגע וואָס עס איז זיי שווער תשובה צו טהאָן? איז דאָ א וועג ווי אזוי זיי זאָלען פֿאָרט תשובה טהאָן און זיך רייניגען שען פון זייערע זינד? אויף דיעזער פראגע ווערל איך ענטפערען, אז די זינד, וועלכע עס איז דעם מענשען שווער מתקן צו זיין דורך די בעשטימטע מינים תשובה, מוזען דאָך זיין ענטוועדער פון יענע עבירות שבין אדם למקום, צוישען מענש און גאָט, אדער שבין אדם לחברו, צוישען מענש און מענש, ווי אפֿנארעו, בעשווינדלען מענשען, גנבה, גזלה און דאָס גלייבען. איז אין בידע פעלע דאָ א מעגליכקייט פאר'ן זינדיגען תשובה צו טהאָן.

קודם דארף דער חוטא נעהמען אויף זיך נאָכצוקומען אלע גרונד זאכען פון תשובה מיט אלע פרטים אזוי ווייט ווי עס איז פאר איהם מעגליך לויט זיינע כחות און אומשטענדען. דאן וועט דער בעשעפער ניט זיין מיט איהם שטרענג און ער וועט איהם שענקען דאָס וואָס ער האָט פערפעלט אין דעם ענין פון זיין תשובה. ער וועט דעם חוטא קומען צו הילף אז זיין זינד זאָל פערגיטיגט ווערען אויף וואָס פאר אן אופן עס זאָל ניט זיין און ער זאָל זיך מעהר קענען רעכטפערטיגען.

אויב די זינד איז בעשטאנען פון זנות, אויב ער האָט געזינדיגט מיט אן אשת איש און געבראכט ממזרים אויף דער וועלט, וועט דער באשעפער צונג־מען פון דער וועלט די ניט כשר'ע קינדער, כדי דער פלעק זאָל ניט פאר־בלייבען. אויב ווידער ער האָט וועמען באשווינדעלט אדער בע־גזל'ט, וועט איהם גאָט העלפען ער זאָל האָבען געלד אומצוקעהרען זיין שאדען און ער וועט יענעם איבערבעטען און ער וועט איהם מוחל זיין, און אויב ער האָט וועמען בייז געטהאָן אין גוף, אויב ער האָט וועמען קערפערליך בעשע־דיגט, וועט דער בעשעפער יענעם אריינגעבען אין זינען, אז ער זאָל דעם שלע־גער מוחל זיין, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו" — אז גאָט געפעלען די מעשים פון א מענשען, מאכט ער אזוי אז זיינע פיינד ווערען מיט איהם שלום.

און אויב דער, וועמען ער האָט בייז געטהאָן, איז ווייט פון איהם און ער קען איהם ניט בעטען פערצייהונג, איז אויב דער חוטא וועט תשובה טהאָן לויט זיין מעגליכקייט, וועט דער בעשעפער איהם צוזאמענברייגען מיט יענעם און איהם געבען די געלעגענהייט צו פערגיטיגען זיין פערברעכען און יענער וועט איהם מוחל זיין. אויב אפילו ער ווייס ניט וועמען ער האָט אן עולה געטהאָן און די סומע געלד וואָס ער האָט געוויבט; וועט ער האָט, צום ביישפיעל, בע־שווינדעלט אדער בעוויבט א גרופע מענשען וואָס ער קען זיי גארניט און ער ווייסט ניט וויפיעל שאדען ער האָט זיי געטהאָן, וועט איהם גאָט, ברוך הוא, געבען א זינען אויסצוגעבען געלד לטובת הכלל, פאר אלגעמיינע נוצען, ווי בויען א בריק, וואו נויטיג איז, גראָבען א ברונים, וואו עס פעהלט אויס וואַ־סער אדער גלייַנדען אנשטאלטען, וואָס זאָלען אלעמען נוצען בריינגען, סאי די וואָס האָבען ערליטען וועלכע עס איז קריוודע פון איהם און סאי די, וואָס ער האָט זיי קיין שאדען געטהאָן.

און אויב דער יעניגער, וועמען ער האָט בע'עולה'ט, איז געשטאָרבען איידער דער בעל עולה האָט ביי איהם געבעטען פערצייהונג, זאָל ער געהן אויף יענעמס קבר צוזאמען מיט צעהן מענשען און זיך מתודה זיין און בעטען ביי

יענעם מחילה, אזוי ווי די חז"ל האבען געזאגט אין דיעזען ענין: "מוליך עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר: חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שהבלתי בו" — ער ברויגט צעהן מענשען, שטעלט זיי אוועק נעבען יענעמס קבר און ער זאגט: איך האב געוינדיגט צום אידישען גאט און צו דעם מת, וועמען איך האב שאדען געטהאן."

פאלגליך, איז פאר יעדען חוטא דא א תיקון. יעדער זינדיגער קען תשובה טהאן און אויסווירקען אז גאט זאל איהם מוחל זיין. נור דער וואס האט בייזע געדאנקען און א שלעכט הארץ, קען ניט קומען צו תשובה; אבער דער וואס ווייל זיך נור דערנעהנטערען צו גאט, מאכט ניט אוים וואס פאר א זינד ער זאל ניט האבען בענאנגען, איז פאר איהם דער טויער פון תשובה ניט פערשלאסען. עס איז ניטא קיין אפהאלט וואס זאל איינעם אפהאלטען פון תשובה, אויב נור ער וויל, וויל פאר דעם וואס האט באמת חרטה אויף זיינע זינד, צייגט איהם גאט אן דעם ריכטיגען וועג וויי אזוי ער זאל זיין ציעל דערגרייכען. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך" — גאט איז גוט און רעכטפערטיג, דעריבער צייגט ער אן די זינדיגע דעם ריכטיגען וועג פון תשובה. אין די הייליגע שריפטען זיינען דא נאך עהנליכע פסוקים וואס דרי־קען אויס דאס זעלבע.

און איך האב דיר שוין, ברודער, ערקלעהרט די פפליכטען פון תשובה און דיר ענטדעקט די אופנים ווי אזוי דו זאלסט גוט מאכען דיינע פעהלערען, פאר וועלכע גאט האט צו דיר טענות און דו האסט ניט וואס צו ענטפערען. וועסטו ביים יום הדין זאגען, אז דו ביסט געווען פערנארישט און ניט געוואוסט די דרכים פון תשובה, וועט דאס ניט אנגענומען ווערען פאר א פערטיידיגונג, ווייל מען וועט דאך דיר אויפצייגען אז אין וועלטליכע ענינים, אין ענינים וואס האבען צו טהאן מיט דיר, מיט דיין קערפער, ביזטו גארניט געווען אומווייסענד. און עס איז קיין ספק אז מען וועט ביים יום הדין אלעס אויספרעגען, און וואס וועסטו האבען צו ענטפערען?

דעריבער זיי פארבערייטעט מיט תשובה כל זמן דו האסט צייט, כל זמן דו לעבסט. און וויים, ברודער, אז תשובה אויף אונזערע זינד מוז זיין דורך טהאט, ניט בלויז דורך רייד. זאגען: "איך טהו תשובה, איך האב חרטה", איז וועניג, נור יעדער חטא מוז פערגיטיגט ווערען דורך מעשים טובים, דורך גוטע טהאטען. און בערעכען און בעטראכט די זאך און געפין דעם ריכטיגען וועג וויי אזוי צו פערגיטיגען דיינע שלעכטע מעשים. טהו דאס וואס שנעלער, וואורום די פרוכט פון פערנאכלעסיגען תשובה צו טהאן איז חרטה. סוף כל סוף מוז דער זינדיגער חרטה האבען אויף דעם וואס ער האט ניט תשובה געטהאן.

ערוואך, ברודער, פון דעם שלאף פון דיין נארישקייט און האב רחמנות אויף דיין נשמה, די בעסטע און ערהאבענסטע זאך וואס דער בעשעפער האט דיר געגעבען. ביז ווי לאנג וועסטו זיך אפהאלטען פון תשובה? דו האסט דאך שוין דיינע טעג און יאהרען פערבראכט אין ערפילען דיינע פערלאנגען, דיינע קערפערליכע תאוות אזוי ווי א שלעכטער, אומגעטרייער דיענער, וואס זוכט נור צופריעדענצושטעלען זיך אליין, טא פארבריינג שוין דיין רעשטע יאהרען אין ערפילען דעם רצון פון דיין בעשעפער. און דו וויסט דאך אז דעם מענשען'ס לעבען אויף דער וועלט איז קורץ, ניט פיעל דויערהאפט, און די צייט וואס דו האסט נאך צו לעבען איז נאך קירצער, אזוי ווי די רז"ל האבען געזאגט:

פרק ט׳

אבער איז דאָ א מיטעל פאר די יעניגע וואָס עס איז זיי שווער תשובה צו טהאָן? איז דאָ א וועג ווי אזוי זיי זאָלען פֿאָרט תשובה טהאָן און זיך רייניגען פון זייערע זינד? אויף דיעזער פראגע וועל איך ענטפערען, אז די זינד, וועלכע עס איז דעם מענשען שווער מתקן צו זיין דורך די בעשטימטע מינים תשובה, מוזען דאָך זיין ענטוועדער פון יענע עבירות שבין אדם למקום, צוויישען מענש און גאָט, אדער שבין אדם לחברו, צוויישען מענש און מענש, ווי אפֿנארעז, בעשווינדלען מענשען, גנבה, גזלה און דאָס גלייכען. איז אין בידע פעלע דאָ א מעגליכקייט פאר'ן זינדיגען תשובה צו טהאָן.

קודם דארף דער חוטא נעהמען אויף זיך נאָכצוקומען אלע גרונד זאבען פון תשובה מיט אלע פרטים אזוי ווייט ווי עס איז פאר איהם מעגליך לויט זייניע כחות און אומשטענדען. דאן וועט דער בעשעפער ניט זיין מיט איהם שטרענג און ער וועט איהם שענקען דאָס וואָס ער האָט פערפעהלט אין דעם ענין פון זיין תשובה. ער וועט דעם חוטא קומען צו הילף אז זיין זינד זאָל פערגיטיגט ווערען אויף וואָס פאר אן אופן עס זאָל ניט זיין און ער זאָל זיך מעהר קענען רעכטפערטיגען.

אויב די זינד איז בעשטאנען פון זנות, אויב ער האָט געזינדיגט מיט אן אשת איש און געבראכט ממזרים אויף דער וועלט, וועט דער בשעפער צונעמען פון דער וועלט די ניט כשר'ע קינדער, כדי דער פלעק זאָל ניט פאר־בלייבען. אויב ווידער ער האָט וועמען באשווינדעלט אדער בע־גזל׳ט, וועט איהם גאָט העלפען ער זאָל האָבען געלד אומצוקעהרען זיין שאדען און ער וועט יענעם איבערבעטען און ער וועט איהם מוחל זיין, און אויב ער האָט וועמען בייז געטהאָן אין גוף, אויב ער האָט וועמען קערפערליך בעשע־דיגט, וועט דער בעשעפער יענעם אריינגעבען אין זינען, אז ער זאָל דעם שלע־גער מוחל זיין, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים עמו" — אז גאָט נעפעלען די מעשים פון א מענשען, מאכט ער אזוי אז זיינע פיינד ווערען מיט איהם שלום.

און אויב דער, וועמען ער האָט בייז געטהאָן, איז ווייט פון איהם און ער קען איהם ניט בעטען פערצייהונג, איז אויב דער חוטא וועט תשובה טהאָן לויט זיין מעגליכקייט, וועט דער בעשעפער איהם צוזאמענברייגען מיט יענעם און איהם געבען די געלעגענהייט צו פערגיטיגען זיין פערברעכען און יענער וועט איהם מוחל זיין. אויב אפילו ער ווייס ניט וועמען ער האָט אן עולה געטהאָן און די סומע געלד וואָס ער האָט גערויבט; וועט ער האָט, צום ביישפיעל, בע־שווינדעלט אדער בערויבט א גרופע מענשען וואָס ער קען זיי גארניט און ער ווייסט ניט וויפיעל שאדען ער האָט זיי געטהאָן, וועט איהם גאָט, ברוך הוא, געבען א זינען אויסצוגעבען געלד לטובת הכלל, פאר אלגעמיינע נוצען, ווי בויען א בריק, וואו נויטיג איז, גראבען א ברונים, וואו עס פעהלט אוים וואַ־סער אדער גלינדען אנשטאלטען, וואָס זאָלען אלעמען נוצען בריינגען, סאי די וואָס האבען ערליטען וועלכע עס איז קריוודע פון איהם און סאי די, וואָס ער האָט זיי קיין שאדען געטהאָן.

און אויב דער יעניגער, וועמען ער האָט בע׳עולה׳ט, איז געשטאָרבען איידער דער בעל עולה האָט ביי איהם געבעטען פערצייהונג, זאָל ער געהן אויף יענעמס קבר צוזאמען מיט צעהן מענשען און זיך מתודה זיין און בעטען ביי

יענעם מחילה, אזוי ווי די חז"ל האבען געזאגט אין דיעזען ענין: "מוליך עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר: חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שהבלתי בו" — ער ברייננט צעהן מענשען, שטעלט זיי אוועק נעבען יענעמס קבר און ער זאגט: איך האב געוינדיגט צום אידישען גאט און צו דעם מת, וועמען איך האב שאדען געטהאן."

פאלגליך, איז פאר יעדען חוטא דא א תיקון. יעדער זינדיגער קען תשובה טהאן און אויסווירקען אז גאט זאל איהם מוחל זיין. נור דער וואס האט בייזע געדאנקען און א שלעכט הארץ, קען ניט קומען צו תשובה; אבער דער וואס ווייל זיך נור דערנעהנטערען צו גאט, מאכט ניט אוים וואס פאר א זינד ער זאל ניט האבען בענאנגען, איז פאר איהם דער טויער פון תשובה ניט פערשלאסען. עס איז ניטא קיין אפהאלט וואס זאל איינעם אפהאלטען פון תשובה, אויב נור ער וויל, וויל פאר דעם וואס האט באמת חרטה אויף זייער זינד, צייגט איהם גאט אן דעם ריכטיגען וועג וויי אזוי ער זאל זיין ציעל דערגרייכען. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך" — גאט איז גוט און רעכטפערטיג, דעריבער צייגט ער אן די זינדיגע דעם ריכטיגען וועג פון תשובה. אין די הייליגע שריפטען זיינען דא נאך עהנליכע פסוקים וואס דרי־קען אויס דאס זעלבע.

און איך האב דיר שוין, ברודער, ערקלעהרט די פפליכטען פון תשובה און דיר ענטדעקט די אופנים ווי אזוי דו זאלסט גוט מאכען דייגע פעהלערען, פאר וועלכע גאט האט צו דיר טענות און דו האסט ניט וואס צו ענטפערען. וועסטו ביים יום הדין זאגען, אז דו ביסט געווען פערנארישט און ניט געוואוסט די דרכים פון תשובה, וועט דאס ניט אנגענומען ווערען פאר א פערטיידיגונג, ווייל מען וועט דאך דיר אויפצייגען אז אין וועלטליכע ענינים, אין ענינים וואס האבען צו טהאן מיט דיר, מיט דיין קערפער, ביזטו גארניט געווען אומווייסענד. און עס איז קיין ספק אז מען וועט ביים יום הדין אלעס אויספרעגען, און וואס וועסטו האבען צו ענטפערען?

דעריבער זיי פארבעריייטעט מיט תשובה כל זמן דו האסט צייט, כל זמן דו לעבסט. און ווייס, ברודער, אז תשובה אויף אונזערע זינד מוז זיין דורך טהאט, ניט בלויז דורך רייד. זאגען: "איך טהו תשובה, איך האב חרטה", איז וועניג, נור יעדער חטא מוז פערגיטיגט ווערען דורך מעשים טובים, דורך גוטע טהאטען. און בערעכען און בעטראכט די זאך און געפין דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי צו פערגיטיגען דיינע שלעכטע מעשים. טהו דאס וואס שנעלער, וואהרום די פרוכט פון פערנאכלעסיגען תשובה צו טהאן איז חרטה. סוף כל סוף מוז דער זינדיגער חרטה האבען אויף דעם וואס ער האט ניט תשובה געטהאן.

ערוואך, ברודער, פון דעם שלאף פון דיין נארישקייט און האב רחמנות אויף דיין נשמה, די בעסטע און ערהאבענסטע זאך וואס דער בעשעפער האט דיר געגעבען. ביז ווי לאנג וועסטו זיך אפהאלטען פון תשובה? דו האסט דאך שוין דיינע טעג און יאהרען פערבראכט אין ערפילען דיינע פערלאנגען, דיינע קערפערליכע תאוות אזוי ווי א שלעכטער, אומגעטרייער דיענער, וואס זוכט נור צופריעדענצושטעלען זיך אליין, טא פארבריינג שוין דיין רעשטע יאהרען אין ערפילען דעם רצון פון דיין בעשעפער. און דו וועסט דאך אז דעם מענשען'ס לעבען אויף דער וועלט איז קורץ, ניט פיעל דויערהאפט, און די צייט וואס דו האסט נאך צו לעבען איז נאך קירצער, אזוי ווי די רז"ל האבען געזאגט:

"היום קצר והמלאכה מרובה" — דער טאָג איז קורץ און די ארבייט איז א סך, דעם מענשענס לעבענס־צייט, הייסט עס, איז קורץ און די ארבייט וואָס ער האָט צו טהאָן פון גאָט'ס וועגען איז א סך, דעריבער דארף ער אריינכאפען און תשובה טהאָן.

דו האָסט, ברודער, געהאט א טהייערען און געהרטען גייסט, א נשמה, וועלכע דו האָסט געברויכט פאר ענינים פון עולם הזה, א וועלט וואָס איז גאָרניט, וואָס איז ניט דויערהאפט און האלט ניט אַן לאנג, און דו האָסט פערנאכלעסיגט צו זאָרגען וועגען דיין סוף, אז דיין נשמה זאָל דערהויבען וועי־ רען איז א גרויסארטיגען פּלאַץ, אין אן ערהאבענע וואוינונג, פון וועלכע די נשמות ניעדערען קיינמאָל ניט ארָאפּ און פערבלייבען דאָרט אויף אימער. דע־ ריבער אייל זיך און קעהר זיך אום אזוי לאנג ווי דער טויער פון תשובה איז אָפען, דאָס הייסט, כל זמן דו לעבסט, און דו קענסט ערוואַרטען אז דיין תשובה זאָל אָננעמען וועדען און גאָט זאָל דיר מוחל זיין, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" — וועגדעט זיך צו גאָט בעת איהר קענט איהם געפינען, רופט איהם אין דער צייט וועו ער איז נאָהענט.

אייל זיך, ברודער, און זיי געשווינד ותשובה צו טהאָן אידער עס קומט דער שרעקליכער טאָג פון דיין טויט, ווייל דו ביזט אפילו איין טאָג ניט זיכער מיט דיין לעבען. קוק זיך ארום וואו דו האלטסט אין דער וועלט אזוי וויט ווי דו ביזט אימשטאנד צו פערשטעהן און בעגרייפען מיט דיין שכל, און לייג ניט אָפּ אויף שפּעטער. און דער וואָס וויל נור זיין בעווילינט צו גאָט, א גוטע זאָך, אויף וועלכע מיר אלע האָפען, קען דאָס דערגרייכען, וועו ער איז ניט נאכלעסיג און לייגט ניט אָפּ און אייליט זיך צו קומען דערצו וואָס שנעלער, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "חשתי ולא התמהמתי" — איך האָב זיך געאיילט און ניט פערזאמט צו טהאָן גאָט'ס געבאָטען.

נעהם זיך אין זינען און שעהם זיך פאר דיין בעשעפער צו בעגעהן זיך מיט איהם אויף אזא ארט וואָס דו וויילסט ניט אז אן אנדער בעשאפענער, א מענש אזוי ווי דו, זאָל זיך מיט דיר בעגעהן. דו וויסט דאָך גאנץ גוט, אז וועו דו וועסט אויף זיך בריינגען דעם צארן אפילו פון א קליינעם רעגיערונגס בע־ אמטען, וועסטו זיך ניט אָפּהאלטען פון איבערבעטען איהם, וועלען אונטער־ טהעניג צו איהם, כדי צו שטיללען זיין כעס און נצול וועלען פון א שטראָף, כאָטש אפילו ער, דער בעאמטער, איז שוואך, האָט ניט גענוג מאכט דורכצור־ פיהרען אלעס וואָס ער וויל. און וועו דו דענקסט אז דער קעניג אליין טראָגט אויף דיר א כעס, וועסטו געווים לויפען איבערבעטען איהם אן אָנווענדען אלע מעגליכקייטען ארויסצוקריגען פון איהם א פערצייהונג אויס מורא אז ער זאָל דיך באלד ניט בעשטראָפען. און דו וויסט דאָך, אז אפילו א קעניג קען אויך קיין זאך ניט טהאָן אָהן דער גזרה, אָהן דעם וויללען פון בעשעפער. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: "פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו" — א קעניג'ס הארץ איז אין גאָט'ס הענד אזוי ווי א שטראָם וואסער. אזוי ווי א שטראָם וואסער קען מען לאָזען לויפען אין וועלכען זייט מען ווייל, אזוי קאָנטראָלירט גאָט א קעניג'ס הארץ און ער קען אליין גאָרניט אויפטהאָן אָהן דעם רצון הבורא. אחוץ דעם, וויסטו גאנץ גוט, אז א הערשער האָט אויף'ן קאָפּ פיעלע זאכען. ער איז שטענדיג א טרוד, א פערנומענער, קען דאָך פאסירען אז

ער וועט קיין צייט ניט האבען צו בעשטראפען דיך, אדער ער וועט זיך פער־
געסען, אדער ער וויים אפשר נאכניט, אז דו ביזט בעגאנגען עפעס א פערברע־
כען געגען איהם, פון דעסטוועגען, כאטש דו וויסט דאס אלעס, לייגסטו ניט
אף דאס בעטען פון איהם פערצייהונג און דו טהוסט עס אזוי שנעל ווי מעגליך.
היינט ווי אזוי זאלען מיר זיך ניט שעהמען פאר אונזער בעשעפער, וואס קוקט
אויף אלעס און וויסט אלעס וואס מיר טראכטען אזוי גוט ווי דאס וואס מיר
טהוען, און ביי איהם איז ניטא קיין פערגעסען, קיין ניט־וויסען פון עפעס,
אוז ער לאזט ניט דורך איין זאך וויל ער איז פערטהאן אין אנדער זאך, אוז
מען קען פון איהם ניט אנטלויפען און ניט אויסבעהאלטען זיך? ווי אזוי קען
מען אפלייגען צו תשובה טהאן וועז מען פערזינדיגט זיך פאר איהם, אוז נאך
אין בער צייט וועז מיר וייסען ניט ווי לאנג מיר וועלען לעבען אוז וויפיעל
צייט מיר האבען נאך אויף תשובה צו טהאן?

וועז, למשל, מען זאל אנזאגען איינוואוינער פון א שטאדט אדער פון א
גאנצע מדינה: זייט גרייט אריבערצוציהען אויף יענער וועלט וויל אייגער
פון אייך וועט דיעזען חודש הינגעריכטעט ווערען פון דער מלוכה, אבער ווער
דער איינער איז ווייסט מען ניט, איז אין אוא פאל וואלט יעדער געווען גרייט
צום טויט אוים מורא טאמער איז ער דאס דער איינער, היינט ווי אזוי זאלען
מיר אלע ניט זיין גרייט צום טויט, בעת מיר וויסען אוז מיר זההען אז
יעדען חודש נעהמט דער טויט אוועק א סך פון אונז? דאס איז דאך זעלבסט־
פערשטענדליך, אז ניט בלויז יעדען חודש, נור יעדען טאג דארפען מיר מורא
האבען פאר'ן טויט אוז מיר דארפען צוגרייטטען שפייז אויף יענער וועלט, אזוי
ווי די רז"ל האבען געזאגט: „שוב יום אחד לפני מיתתך" — טהו תשובה איין
טאג פאר דיין טויט, דאס הייסט: טהו תשובה אלע טאג, טאמער איז דאס דער
לעצטער טאג פון דיין לעבען, אדער ווי עס ווערט געזאגט אין קהלת: "בכל
עת יהיו בגדיך לבנים" — אין אלע צייטען זאלען דיינע קלידער זיין ווייס, דאס
הייסט בדרך מליצה: דו זאלסט שטענדיג זיך סטארען צו זיין ריין פון זינד.

איבערצייג זיך מיט דיין שכל אוז פון דעם וואס דו זההסט מיט דיינע
אויגען. דאס וועט דיר זיין מעהר איבערצייגענד ווי דאס וואס אימיצער וועט
דיר זאגען. אוז בענוץ שטענדיג דיין שכל אוז פערגעס קיינמאל ניט, אז דער
בעשעפער טהוט אימער טובות מיט זיינע קנעכט. אויב זיי זיינען מקבל די
טובות, אויב זיי נוצען אוים די געלעגענהייטען וואס גאט ניט צו פערשאפען
זיך גוטעס, בריינגט עס זיי נחת אוז פארגעניגען, אוז אויב זיי ווייזען צורוק
גאט'ס טובות, וועלען זיי, די טובות, נאכהער קומען מיט טענות למאי דער
מענש האט זיי ניט אויסגענוצט, אוז זיי וועלען פאדערען נקמה. דער שכל איז
גאט'ס נעשאנק צו די מענשען כדי דאס זאל זיי פערשאפען גוטעס; וועז אבער
מענשען געברויכען ניט דעם שכל צו גוטעז, וועט עס זיי בריינגען שלעכטעס. דע־
ריבער היט זיך, זיי פארזיכטיג ניט צו מיסהאנדלען די מתנה טובה, דעם פער־
שטאנד, וואס גאט האט דיר געגעבען, אוז וועלכער האט דיר אויפמערקזאם
געמאכט אוז אנגעצייגט דעם ריכטיגען וועג איז וועלכען דו זאלסט גיהן אוז
עס וועט דיר גוטעס פערשאפען. דער שכל וויל קיינמאל ניט אז דו זאלסט זיך
האלטען ביי דיינע נארישקייטען. ער וויל אימער מיט דיר גיהן אויף'ן קלוגען
אוז גוטען דרך, אויף'ן וועג פון חסד אוז רחמים פון השי"ת, אזוי ווי דער פסוק
זאגט אין תהלים: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך" — גאט איז א

גוטער און א רעכטפערטיגער, דערויבער צייגט ער, לערנט ער די זינדיגע דורך'ן שכל דעם ריכטיגען וועג, אין וועלכען זיי זאלען גיהן.

און דורך פערשיידענע אופנים רעדט צו דיר גאט און וואַרנט דיך אז דו, זינדיגער מענש, זאלסט זיך צוריק־קעהרען צו איהם. דערויבער אייל זיך, ברודער, און לייג ניט אפ דיין תשובה אויף וועז עם איז. פאלג דיין בעשעפער און טהו פאר דיין נשמה דאם וואס ער, דער בעשעפער, וויל דו זאלסט פאר איהר טהאן. און זאל דיר די פוילקייט ניט ברייגען צו האלטען עם פאר גרינג און פערנאכלעסיגען דיין נשמה. וואַרום אויב דו וועסט דיין נשמה גרינג־שעצען, טא וואס קענסטו שוין אכטען? און זאל דיר ניט קומען אויף'ן געדאנק, אז ווי־באלד דו האסט פערנאכלעסיגט תשובה צו טהאן ביז דאם רוב פון דיינע יאהרען זיינען שוין אוועק, קען דיר שוין קיין תשובה ניט העלפען. אזא רעיון איז פאלש, תשובה טהאן קען מען אימער, אזוי ווי דער נביא זאגט אין יחזקאל: "ובשוב רשע מרשעתו" — וועז דער רשע קעהרט זיך אום פון זיין שלעכטס, וועט איהם גאט מוחל זיין, און ווי דער ענין וועדט דאַרט בריים ארומגערעדט.

פארצייטיגע חכמים האבען אויף דעם געזעבען א משל, וואס פאסט זיך זעהר צו דער זאך. דער זינדיגער מענש, אויב נור ער טהוט תשובה אפילו צום סוף פון זיין לעבען איז גלייך צו איינעם וואס איז געגאנגען אין וועג מיט־טראגענדיג א זאק מיט רענדלאך. אז ער איז געקומען צו א טייך, וועלכען ער האט געדארפט איבערגעהן, האט ער אויסגעשאטען די רענדלאך אין וואסער, מיינענדיג אז ער וועט מיט דעם פערשיטען דעם טייך און זיך מאכען א טרוקענעם וועג אריבערצוגעהן. דער טייך איז אבער פערבליבען, געדונגען א שיפעל און פאר'ן לעצטען רענדל וואס איהם איז פערבליבען, גערוניגשטען פלאץ. האט ער צולעצט מיט דעם איינציגען רענדל אויפגעטהאן דאס וואס ער האט ניט אויפגעטהאן מיט'ן גאנצען זאק רענדלאך. אזוי איז אויך מיט'ן בעל תשובה, וואס האט דעם גרעסטען טייל פון זיינע יאהרען פערבראכט ניט דיענענדיג דעם בעשעפער, איז וועז ער טהוט צום סוף תשובה, איז איהם גאט מוחל אויף אלע זיינע זינד און ער דערגרייכט דעם ריכטיגען ציעל, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין יחזקאל: "כל חטאתיו אשר חטא לא תזכרנה לו" — וועז דער רשע טהוט תשובה ווערען אלע זיינע זינד וואס ער האט אמאל געטהאן ניט דערמאהנט.

און זאל דיר, ברודער, ניט פאלען צו לאסט דאס וואס איך האב דיר געוואַרנט דו זאלסט זיך אליין היטען נאכדעם ווי דו האסט זיך א לאנגע צייט פערנאכלעסיגט. איך האב ניט געמיינט בלויז דיך, נור איך האב זיך אליין אויך אין זינען געהאט. איך האב גערעדט צו דיר און געמיינט האב איך זיך אליין אזוי גוט ווי דיך. יעדענפאלס האב איך גערעדט אמת'ע רייד און פאר'ן אמת זאלסטו זיך בויגען און ניט אנטלויפען פון איהם.

דאנק גאט וואס ער האט דיר אויפמערקזאם געמאכט אויף אזעלכעם וואס דו האסט ניט געוואוסט. און אויב אפילו דו דענקסט, אז דער וואס מאכט דיר אויפמערקזאם, דער וואס לערנט דיך האט אויך אזוי ווי דו פערנאכלעסיגט תשובה צו טהאן, זאלסטו זיך דערמיט ניט רעכטפערטיגען און אפשטעהן פון תשובה, ווייל דאס איז א שפיצעל פון יצר הרע, וועלכער זוכט צו פאנגען שוואכזיניגע און אומווייסענדע מענשען אין זיין נעץ. און גאט זאל אונז מיט זיינע גענאדען העלפען, אז מיר זאלען זיין פון די וואס אייליען זיך תשובה צו טהאן מיט'ן גאנצען הארצען. אמן.

שער השמיני

שער חשבון הנפש

דער מויער פון זעעלע רעכענונג. די לעהרע ווי אזוי דער מענש דארף מיט זיך אליין האבען א חשבון

פרק א'

האט דער מחבר געזאגט:

ווייל אין אונזער פאריגען מאמר איז גערעדט נעווארען וועגען די גרונד זאכען פון תשובה און די תנאים, די בעדינגונגען פון תשובה, און אזוי ווי חשבון הנפש, זעעלע רעכענונג, האבען א חשבון מיט זיך אליין, איז אויך איינע פון די זאכען וואס האבען א שיכות צו תשובה, דעריבער האב איך איינגעזעהן צו רייד'ען אין דיעזען שער וועגען דעם דאזיגען ענין. חשבון הנפש איז איינער פון די הויפט פאקטארען וואס בריינגען דעם מענשען מתקן צו זיין וואס ער האט קאליע געמאכט אדער ערפילען וואס ער האט פערפעהלט און ער זאל דורכדעם געהאלפען ווערען אין ביידע וועלטען, דא אויך דער וועלט און לעולם הבא, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "השבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" — איך האב בערעכענט מיינע וועגען, איך האב מיט זיך אליין א חשבון געהאט און איך האב זיך אומגעקעהרט צו דיין תורה.

אין דעם ענין פון חשבון הנפש דארפען מיר ערקלערען זעקס זאכען: וואס מיינט א חשבון האבען מיט דער זעלע; אויב איין מין חשבון איז גוט פאר אלעמען אדער ניט; אויך וויפיעל ערלייי אופנים האט דער מענש צו רעכענען זיך מיט זיך אליין; וואס פאר א נוצען בריינגט דער דאזיגער חשבון; אויב א מענש איז שטענדיג מחויב צו מאכען די דאזיגע חשבונות; און וואס דארפען זיין די פאלגען, דער פועל יוצא דערפון וואס א מענש היט אף דעם ענין פון חשבון הנפש.

מיר וועלען געהן כסדר און ערקלעהרען צוערשט וואס חשבון הנפש מיינט.

חשבון הנפש מיינט: האבען א ויכוח מיט זיך אליין, דיסקוטירען מיט זיך אליין די ענינים פון דער תורה און די וועלט. דער שכל, הייסט עס, דארף זיך דורכ'טענה'ען מיט נפש הבהמית, מיט'ן טהיערישען אינסטינקט, וואס גע־פינט זיך אין מענשען, כדי ער זאל וויסען און זיך איבערצייגען וואס ער האט שוין אין זיין לעבען געטהאן און וואס ער האט נאך צו טהאן, פיעל ער איז נאכגעקומען גאט'ס געבאטען און פיעל ער איז נאך העם בעשעפער פערבליבען שולדיג.

און נאט האט אונז אנגעזאגט דורך זיין נביא משה: "וידעת היום והשבות

אל לבבך" — דו זאלסט היינט וויסען, בעטראכטען, או גאט איז א גאט. עס איז אלזא א חוב, או דער מענש זאל טראכטען, דיסקוטירען די פראגע מיט זיך אליין אום צו איבערצייגט ווערען או גאט איז א גאט און במילא ווערט ער שוין וויסען זיינע פפליכטען צו איהם. דוד המלך זאגט אין תהלים: "טעמו וראו כי טוב ה' " — בעטראכט גוט און זעהט או גאט איז גוט. אין דברי הימים א' איז דא א פסוק: "דע את אלוהי אביך ועבדהו" — וויים, פערשטעה דעם גאט פון דיין פאטער און דיען איהם. און ווי אזוי קען מען א זאך וויסען? ווען מען טראכט זיך אין דעם אריין. און אויף דעם וואס האט ניט מיט זיך קיין חשבון הנפש, וואס טראכט ניט ווא ער האלט אין דער ווערלט בנוגע גאטעם דיעגסט, זאגט דער נביא ישעיה: "ולא ישיב אל לבו ולא דעת ולא תבונה" — ער בעדענקט זיך ניט, ער בעטראכט ניט און ער האט קיין וויסען און קיין פער־שטאנד. עס זיינען דא נאך פסוקים אין די הייליגע שריפטען וואס זאגען ארוים דעם גרעאנק, או עס ליגט א פפליכט אויפ'ן מענשען צו דענקען, צו טראכטען צו מאכען חשבונות מיט זיין נשמה, אום צו וויסען פיעל ער האט שוין אפ־געצאהלט און פיעל ער האט נאך איהם צו צאהלען.

פרק ב'

איצט נעהען מיר צום צווייטען פונקט: אויב דער חשבון הנפש איז פאר אלעמען גלייך אדער ניט, דאס היסט: אויב די ארט און ווייזע פון זעעלע רעבענונג איז איינע און די זעלבע פאר אלע מענשען אדער זיי זיינען פער־שיעדען.

אויף דיעזער פראגע וועל איך ענטפערען, או דאס רעבענען זיך מיט זיך אליין דארף ניט זיין שטענדיג און ביי אלעמען אויף איינעם און דעמזעלבען אופן. דאס ווערט געענדערט לויט די אנערקענונג, שכל און קלאהרען פער־שטאנד פון מענשען. דער יעניגער וואס האט מעהר שכל און אנערקענט די טובות וואס ער האט גענאסען פון בעשעפער, האט אן אנדער חשבון מיט זיין זעעלע, און דער יעניגער וואס זיין שכל איז טעמפ און ער פערשטעהט ווייניגער צו אנערקענען גאט'ס טובות, דארף האבען אן אנדער חשבון.

יעדער אייגער דארף דיסקוטירען די זאך אין זיינע גראנקען לויט זיין בעגריף וועגען די אלגעמיינע גוטעם וואס גאט טהוט מיט מענשען און דאס וואס ער טהוט מיט איהם אליין. אין דער תורה ווערט גזאגט: "וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו" — איהר זאלט היינט וויסען און אנערקענען מיד אלס אייער גאט, וואס איך האב ניט גערעדט צו אייערע קינדער וואס האבען ניט געווואוסט און ניט געזעהן די גרויסע נסים, וואס איך האב געטהאן אין מצרים און אין דער מדבר. איך האב דאך גערעדט צו אייך וואס איהר האט אלעס געזעהן מיט אייערע אויגען. דאס מיינט צו זאגען, או גאט'ס טענות צו די יוצאי מצרים זיינען געווען שטארקער ווי צום שפעטערען דור, וואס האט בלויז געהערט און ניט געזעהן די גרויסע וואונ־דער. גאט האט דאמאלס געזאגט צו די אידען: "איהר יוצאי מצרים, וואס איהר האט מיט אייערע אויגען געזעהן די אותות ומופתים וואס איך האב פון אייערטוועגען געטהאן, זייט מעהר מחויב צו דיענען מיך ווי אייערע קינדער וואס האבען דאס ניט געזעהן".

און אזוי וועט אויך געזאגט ביי אנדערע מענשען, אז זייערע פּפליכטען צו גאט ב"ה זיינען פערשיעדען לויט די טובות וואס זיי האבען פון איהם און לויט ווי זיי פערשטעהען צו אנערקענען די טובות. פאלגליך, איז דער חשבון הנפש אויך ניט ביי אלעמען גלייך. דער וואס האט מעהר געגאסען און וויים איז פארשטעהט מעהר האט איין חשבון הנפש, און דער וואס האט ניט אזוי פיעל געגאסען און פערשטעהט ניט אזוי פיעל, איז זיין חשבון מיט דער זעעלע אן אנדערש.

אבער דער מאמין, דער וואס גלויבט אין גאט, דארף ניט לעבען אהן חשבון. ער איז מחויב צו רעכענען מיט זיך אליין אויב ער איז יוצא געגען בעשעפער לויט זיין וויסען און בעגריפ. יעדער איינער דארף זיך אריינ־טראכטען אין דעם לויט זיין מעגליכקייט און וואס פאר א גוטע טהאט עס קומט איהם צום האנד זאל ער ניט שפארען קיין מיה און עס טהאן און דורכפיהרען אזוי וויים ווי ער איז אימשטאנד. און דאס וואס ער קען ניט אויספיהרען צו טהאן, זאל ער, לכל הפחות וויסען, אז ער דארף דאס טהאן און חשק האבען צו טהאן דאס, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "אחלי יכונו דרכי לשמור חוקיך" — איך בעט דיר, גאט, זאלען מיינע וועגען זיין געריכטעט צו היטען דיינע געזעץ. דאס הייסט: וועז עס קומט מיר א מצוה צו דער האנד, זאלסטו מיר העלפען איך זאל זי קענען דורכפיהרען, און אין אן אנדער פלאץ זאגט ער: "הנחמדים מזהב ומפז רב" — די תורה און מצות זיינען ביי מיר מעהר חשוב און געשעצט ווי גאלד און א סך גינגאלד. דאס הייסט: וועז אפילו איך בין ניט אימשטאנד צו טהאן וועלכע ניט איז מצוה, איז זי אבער ביי מיר חשוב און טהייער און איך האב צו איהר גרויס חשק.

און וועז א מענש מאכט דעם רעכענונג מיט זיך און ער וויים אז ער איז א בעל חוב צום בעשעפער און וויל מיט'ן גאנצען הארצען אפצאהלען איהם דעם חוב, כאטש ער קען דאס ניט בעווייזען, משפט איהם גאט לכף זכות, רעכטפערטיגט ער איהם און האלט איהם ניט פעראנטוואָרטליך פאר דעם.

דער מענש איז אבער מחויב אין אזא פאל צו וואָרטען און האפען אויף דער צייט וועז ער וועט קענען מקים זיין די מצוה וואס ער קען איצט ניט טהאן. ער טאר דאס ניט האלטען פאר א תירוץ, פאר א פערטהיידיגונג און דענקען אז וויבאלד ער איז ניט אימשטאנד דורכצופיהרען א גוטען טהאט, איז ער שוין דערפון פטור און ער מעג עס פערנאכלעסיגען און פערגעסען. ער טאר אזוי ניט טהאן, וויל דאס קען איהם שלעכטעם ברייננען צום יום הדין, וועז ער וועט דארפען אפגעבען חשבון אויף זייענע אלע מעשים, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "בז לדבר יחבל לו" — וועד עס איז מבזה, וועד עס ניעדער־שעצט א זאך פון דער תורה, ביילט ער זיך אליין, וועט ער ענדליך, הייסט עס, דערפאר ליידען.

פרק ג'

וועגען דער פראגע: אויף וויפיעלערליי אופנים דער מענש דארף זיך רע־כענען מיט זיך אליין, איז וויפיעל פונקטען, הייסט עס, בעשטעהט דער חשבון הנפש? אויף דעם וועל איך זאגען, אז חשבונות זיינען דא א סך, אבער איך וועל ערקלעהרען דרייסיג פון זיי, וואס וועז דער מענש האט זיי אין זיינען און נעהמט

אויף זיך צו טראכטען וועגען זיי און געדענקט זיי שטענדיג, וויים ער אימער זיינע פּפליכטען צו גאָט.

ערשטענס, האָט א מענש צו בעטראכטען זיך אליין, זיין אייגענעם "איך", וואָס ער זעלבסט איז. ער דארף זיך איינטראכטען אין דעם אָנהויב פון זיין עקזיסטירען אויף דער וועלט, ווי ער איז געווארען פון ניט עקזיסטירענדעם, ווי ער איז פּרוואנדעלט געווארען אין א וועזען פון גאָר ניט, ניט האָבענדיג קיינע מעלות, קיינע וועלכע עס איז פּארציגע אז גאָט זאָל איהם בשאפען. ער דארף געדענקען, אז דאָס וואָס ער איז געבראכט געווארען אויף דער וועלט איז דאָס א חסד און א גוטסקייט פון גאָט. ער דארף פּערשטעהען מיט'ן שכל, אז ער, דער מענש, איז חשוב'ער און דערהויבענער פון אנדערע בעשעפענישען. ער האָט מעהר אייגענשאפטען, שטעהט איז א העכערע מדרגה פון אלע חיות און בהמות, וואקסונגען, מעטאלען און אנדערע שאפונגען. אז ער וועט מיט זיך האָבען דיעזען רעכענונג, וועט ער וויסען ווי ווייט ער איז מחויב צו דאנקען און לויבען דעם בעשעפער פאר מאכען איהם פאר דעם פּער, פאר דעם ערהאבענסטען פון אנדערע שאפונגען אויף דער וועלט.

דער מענש דארף זיך נעהמען א משל, ווי וואָלט געווען וועז זייענדיג א זויג קינד וואָלט איהם זיין מוטער אוועקגעווארפען ערגיץ אויף א וועג, און איינער וואָלט איהם צוגענומען, געבראכט צו זיך אהיים און אויסגעהאדעוועט און געמאכט פאר א מענשען, — ווי וואָלט ער יענעם גוטהערציגען שפּעטער געדארפט דאנקען און געהאָרזאם זיין פאר די טובות וואָס ער האָט מיט איהם געטהאָן. אז ער וועט דאָס גוט בעטראכטען, וועט ער שוין פּערשטעהען און וויסען אויף ווי ווייט ער איז מחויב צו דאנקען נאָט און אויספּאָלגען זייענע געבאָטען פאר די גוטעם וואָס ער האָט פון איהם געמאָסען און גצניסט שטענדיג. און דארויף האָט משה רבנו געשטראָפט די אידען און זיי געזאָגט: "הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם?" צי צו גאָט צאָהלט איהר אזוי, איהר אונ־ווירדיגעם נארישעם פאָלק? איז דאָס רעכט, הייסט עס, אז איהר זאָלט גאָט זיין דערוויעדער, בעת איהר האָט פון איהם פיעל טובות געהאט? אין יחזקאל קאפּיטעל ט"ז ווערט אויף גערעדט וועגען דיעזען ענין.

צווייטענס, דארף דער מענש מיט זיך האָבען א רעכנונג וועגען די גרויסע טובות וואָס גאָט האָט מיט איהם געטהאָן אין צוזאָמענשטעלען זיין גוף, פער־פאָלקאָמענען זיין אויסזעהען און אייגענשאפטען. ער דארף שטענדיג אין זינען האָבען ווי דער בעשעפער האָט איהם ארויסגעצויגען פון זיין מוטערם בויך און האָט איהם צוגעגרייט שפּייז פריהער פאר זיין קומען אויף דער וועלט און שפּעטער, שטענדיג לויט זיין פּעהיגקייט צו פערדייהען שפּייז און לויט זיין בעדערפענים, ער דארף זיך אלע מאל בעדענקען, וואָס וואָלט געווען וועז ער וואָלט בשאפען געווארען אהן אויגען, אהן הענד אדער אהן פים און א מענש זאָל קענען און עס איהם נאָכהער צומאכען, ווי וואָלט ער יענעם מענשען דאנקבאר געווען און ווי גרויס וואָלט ער איהם געווען און טריי געדיענט דערפאר. וועז ער וועט מאכען דיעזען חשבון, וועט ער וויסען אויף ווי ווייט ער דארף דאנקבאר זיין דעם בורא יתברך און ערפילען זיין רצון דערפאר וואָס ער האָט איהם בשאפען א גאנצען מענש מיט אלע זיינע אברים, פאל־קאָם אהן פּעהלערען, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין איוב: "זכר נא כי כחמר

עשיתני" — נערענק, אז דו האסט מיך געמאכט אזוי ווי לייהם, און ווי עס ווערט דארט ווייטער נעזאגט.

דריטענס, מוז זיך דער מענש רעכענען מיט דעם וואס גאט האט איהם געגעבען שכל און פערשטאנד מיט א סך גוטע און שעהנע מדות וואס דיא ניט־רעדעוודיגע בעשעפענישען בעזיצען ניט, אזוי ווי עס ווערט נעזאגט אין איוב: "מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו" — גאט האט אונז מענשען געלערענט מעהר פון די בהמות פון דער ערד און אונז קליגער געמאכט פון די פויגעל וואס פליהען אונטער'ן הימעל. דער מענש דארף זיך בערעכענען: ווי וואלט נעווען אז ער וואלט ניט געהאט קיין שכל און וואלט געלעבט ווי א בהמה, און א מענש וואלט איהם די דאזיגע אייגענשאפט געשענקט און וואלט נעעפענט זיינע אויגען צו וויסען און פערשטעהען אלעס, — וועז אזא זאך וואלט פאסירט, וואלטען דען זיינע נאנצע לעבענס טעג גענוג געווען צו דאנקען און לויבען יענעם פאר דער מתנה טובה, דעם פערשטאנד, וואס ער האט איהם געשענקט? הייבט אז דער בעשעפער ניט דעם מענשען שכל און די אנדערע טובות וואס ער טהוט מיט אונז זייענען אונענדליך, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "רבות עשית אתה ה'" — דו גאט האסט מיט אונז מענשען זעהר פיעל געטהאן, דארפען מיר איהם דאס געווייס שטענדיג דאנקען און לויבען און נאכקומען זייענע געבאטען.

פיערטענס, דארף דער מענש מיט זיך אליין בערעכענען ווי גרויס גאט'ס חסד איז וואס ער האט איהם ערווארטט צו א זאך וואס ניט איהם לעבען איז ביידע, וועלטען, די תורה וואס פערשאפט איהם עולם הזה און עולם הבא, און וואס נעהמט אוועק זיין בלינדקייט, זיין אונווייסענהייט און דערלייכט זייענע אויגען צו דערענהנטערען איהם צו זיין גאט און דיא אמת'ע לעהרע פון זיין בעשעפער. דורך דער תורה וויים דער מענש ווי צו דיענען גאט, וואס דאס פערשאפט איהם גליק אין בידע וועלטען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים קאפיטעל י"ט. דער מענש דארף זיך אין זינען נעהמען: ווי וואלט געווען אז נאכדעם ווי ער האט שוין פערשטאנען די מעלות פון דער תורה וואלט ער, די תורה, פון איהם פערגעסען געווארען און עס וואלט געקומען א מענש און אומגעקעהרט צוריק זיין זכרון און ער וואלט וויעדער געוואוסט און פערשטאנען דיא תורה אזוי ווי פריהער, וואלט ער יענעם מענשען געדארפט אפדאנקען? און וואלט ער אימשטאנד געווען אפצודאנקען איהם? הייבט אז גאט האט איהם לכתחילה גענעבען דעם נעפיהל צו לערנען און פערשטעהען די תורה און ער העלפט איהם מקיים צו זיין איהרע מצות, דארף ער איהם נעווייס דאנקען און זיך סטארען מיט אלע מעגליכקייטען צו זיין בעהעפט צו דער תורה און נאכקומען איהרע געבאטען, אזוי ווי דער משורר זאגט אין תהלים: "חשתי ולא התמהמתי" — איך אייל זיך און לייג ניט אף צו היטען גאט'ס מצוות, אדער: „מה אהבתי תורתך" — ווי ליעב האב איך, גאט, דיין תורה.

פינפטענס, אויב דער מענש איז הינטערשטעליג אין בענרייפען און פערשטעהן גאטס תורה, און עס קימערט איהם ניט און ער וויל זיך ניט בעמיהען צו דערגעהען דאס גרינדליך, דארף ער מיט זיך אזא חשבון האבען: ווי וואלט נעווען אז עס זאל איהם אנקומען א געשריבענער דאקומענט פון קעניג און ער וואלט ניט נעקענט אויסמאכען זיין אינהאלט צוליעב א ניט דייטליכע

שריפט אדער אונפערשטענדליכע ווערטער, — וואס וואלט ער געטהאן אין אזא פאל? עס איז קיין ספק, אז וועו עס פאסירט אזא זאך, וואלט ער זיך אנגעשטרענגט, וואלט זיך אריינגעטהאן מיט זיין גאנצע נשמה צו דערגעהן אלעס פינקטליך. היינט אז ער וואלט אזוי געטהאן מיט א דאקומענט פון א שטערבליכען אזוי ווי ער, דארף ער דאך געווים פיעל מעהר בעמיהען זיך צו וויסען און פערשטעהען די לעהרען פון זיין גאט, וואס אן דעם איז אכהענגיג זיין לעבען און שוין, אזוי ווי די תורה זאגט: „כי היא חייך ואורך ימיך" — זו, די תורה, איז דיין לעבען און טעג דערליינגערונג. אז דו וועסט דאס, ברודער, בעטראכטען וועסטו זיך אליין וואונדערען ווי אזוי האסטו עס געקומען די דעבט צו בענוגענען זיך מיט אויבערפלעכליכע ידיעות אין דער תורה, איז דער צייט וואס אנשטרייגענדיג זיך מעהר וואלסטו מעהר דערגאנגען. דו וועסט דאן איינזעהן דיין פעהלער און קלייניכקייט. דו וועסט זיך דאן איבערצייגען אז דו ביזט גלייך צום מלך בלשצר, וואס דניאל האט אויף איהם געזאגט: „ולאלהי כספא ורהבא נחשא פרזלא" — צו א גאט פון זילבער, גאלד, קופער און אייזען האסטו גערעכנט און אויף נאט וואס דיין נשמה איז אין זיין האנד האסטו ניט געאכטעט.

פרק ד'

זעקסטענס, וועו א מענש פיהלט אז ער איז געניינט צו זיין דערוויעדער דעם באשעפער איז וואס פאר א פאל עס זאל ניט זיין, דארף ער זיך בערעכענען און בעטראכטען אלעס וואס ער קען בעגרייפען איז דער וועלט. ער דארף זיך אין זינען נעהמען די הויפט יסודות, פון וועלכע די וועלט בעשטעהט, די זאכען וואס זיינען בעשאפען פון די הויפט יסודות, פון די הויפט עלעמענטען; ער דארף זיך פארשטעלען דעם הימעל, די ערד און אלעס וואס אויף זיי געפינט זיך און אייזעהן אז אלעס עקזיסטירט דורך גאטס רייד און אלעס פאלגט אוים זיין הייליגען ווילען. ער דארף בעטראכטען, אז קיין זאך פון דעם גאנצען וועלט רוים ענדערט ניט גאטס וואונדער און האלט זיך שטענדיג לויט עס איז בעשאפען נעוואָרען. וועו מיר זאלען זיך פארשטעלען אז די ערד, למשל, האט געענדערט איהר נאטור און האט אויפגעהערט צו הענגען אין מיטען פון וועלט רוים, אדער אז די וואסערען פון די ימים זיינען אריבער זייערע גרענייצען און בעדעקט די ערד, — וועו אזעלכע זאכען וואלטען פאסירט, וואלט פערשטעהט זיך, נעוואָרען אוים וועלט. היינט אז די ערד, די ימים פאלגען אוים גאטס פערזאגען, טא ווי אזוי קען א מענש עובר זיין אויף זיינע געבאטען?

און נאך מעהר וואונדער קען דער מענש זעהן אין זיינע אייגענע גליעדער, וועלכע פאלגען אוים די נזירה פון בעשעפער. וועו דעם מענשען'ס גליעדער וואלטען ניט געפאלגט גאט'ס פערזאג און די אברים וואס דארפען זיך בעווענגען וואלטען זיך ניט בעווענט, אדער די וואס דארפען זיך האלטען אויף איין פלאץ, וואלטען זיך בעווענט, וואלט דער מענש ניט געקענט לעבען און עקזיסטירען אויף דער וועלט. היינט ווי אזוי זאל זיך דער מענש ניט שעהמען עובר צו זיין אויף גאט'ס געבאטען לעבענדיג אין א וועלט וואס פאלגט איהם אלעס אוים? און נאך מעהר: זינדיגען מיט זייגע אברים, וואס גאט האט בעשאפען צו העלפען איהם אין גאטעס דיענסט?

א משל צו דעם קען מען זיך נעהמען פון א קעניג וואס האט אנגעזאגט זיינע קנעכט זיי זאלען א בעאמטען זיינעם אריבערפיהרען א גרויסען טייך צו א געוויסען פלאץ מיט גרויס פארזיכטיגקייט און צו א בעשטימטע צייט. האבען די קנעכט אויסגעפאלגט דעם קעניגס פערזאג. נאכהער האט דער קעניג געהייסען דעם בעאמטען ער זאל דאס זעלבע טהאן יענע קנעכט, ער זאל זיי הייסט עס, אריבערפיהרען דעם טייך און ברייננגען צו א בעשטימטען פלאץ. האט דער בעאמטער פערנאכלעסיגט און די זאך ניט דורכגעפיהרט. האט איהם איינער פון די קנעכט געזאגט: "וועז מיר וואלטען ניט געפאלגט דעם מלך און דיך ניט געהיט בעת מיר האבען דיך נעפיהרט איבער'ן טייך, וואלסטו געווינן אריינגעפאלגן אין וואסער און דערטרונקען געווארען. היינט וואהרם זאלסטו ניט טהאן ווי דער קעניג האט געהייסען און אונז אפהיטען? זיי וויסען, אז דו דארפסט חרטה האבען אויף דיין האנדלונג און בעטען ביים קעניג פערצייהונג, וואהרם אויב דו וועסט זיך אזוי בעגעהן מיט אונז, וועט דער קעניג הייסען אז מיר זאלען אויף דיר מעהר אויך ניט אכטונג געבען". דער שר האט איינגעזעהן אז דער דיענער האט רעכט און ער האט חרטה געהאט אויף דעם טעות וואס ער האט געמאכט.

אצינד, ברודער, בעטראכט נור, איז דען איינער פון דיינע גליעדער עובר אויפ'ן פערזאג פון גאט און פיהרט ניט דורך זיין אויפגאבע, צו וועלכע ער איז בעשאפען געווארען? פאלגען דיר ניט דיינע אברים? טהוען ניט דיינע הענד און פים און אנדערע גליעדער דאס וואס דו ווילסט אז זיי זאלען טהאן? היינט וואהרם זאלסטו, וואס דו ביזט דער שר, דער בעאמטער איבער דיינע אברים, ניט אויספאלגען דאס וואס גאט האט דיר געהייסען טהאן מיט זיי? דאס קען פיהרען דערצו, אז דיינע אברים זאלען קריגען א פערזאג פון בעשעפער זיי זאלען דיר אויך ניט דיענען און ניט בעווענגען זיך לויט דיין פערלאנג. וואהרם די תורה האט מיט דיר, מענש, אויסגענומען א תנאי: וועסטו דיענען גאט, וועט אלעם זיין אין דיין רשות לויט דיין פערלאנג; וועסטו איהם ניט דיענען, וועט אלעם עובר זיין אויף דיין רצון, אזוי ווי עם ווערט געזאגט איז דער סדרה בחקותי.

זיעבענטעם, האט דער מענש צו האלטען א רעכענונג וועגען די זאכען וואס זיינען שייך צו גאטס דיענסט. ער דארף אויף זיך נעהמען די פפליכטען פון א קנעכט צו זיין האר אזוי ווי מיר האבען שוין געזעדט דעריבער איז דריטען שער פון דיעזען ספר. דער וואס ווילסט עם וויסען, זאל עם דארט זוכען. און בעת דער מענש אנערקענט די שטענדיגע טובות וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם; וועז ער וויים און פערשטעהט אז גאט גרייט פאר איהם צו אלעם וואס איז איהם ניצליך, ניט איהם אלעם וואס ער דארף און שפייזט איהם שטענדיג מיט די געהעריגע שפייז; וועז ער בעטראכט, אז גאט לאזט איבער די הנהגה פון דעם מענשען'ס חיונה אויף דעם מענשענס שוואכען פערשטאנד און ער העלפט איהם אין דעם, ער גיט איהם אריין אידעען ווי אזוי ער זאל זיך קענען בעזארגען, — אז דער מענש וועט דאס אין זינען האבען, וועט ער וויסען זיינע פפליכטען צו זיין גאט, אזוי ווי דוד המלך בעט אין תהלים: "עבדך אני הבינני" — איך בין, גאט, דיין קנעכט, מאך מיך פערשטענדיג, גיב מיר אריין שכל און גוטע אידעען.

און אז א קנעכט וויים און פערשטעהט די פיעלע טובות וואס ער גענים

פון זייַן ווירטה, טובות פאר זיך נשמה און פאר זייַן גוף; וועַן דער מענש וויַיס אז דער אויבערשטער קוקט אויף איהם שטענדיג און וויַיס אלעס וואָס ער טהוט אין די עפענטליכקייט און פערבאָרגענהייט און גיט אכטונג אויף אלע זיינע בעוועגונגען און אלצדינג איז פערקניפט און פערבונדען מיט גאָטס רצון; וועַן דער מענש איז איבערצייגט אז די הימלישע קראפט געוועלטיגט איבער אלעס, אבער ער האָט דעם מענשען געגעבען דעם רשות, די ברירה צו פאלגען דעם יצר הרע אדער דעם יצר טוב, — אז ער וועט דאָס אין זיינען האבען, וועט ער זיך מיט אלע זיינע קרעפטען סטארען צו טהאָן זאכען וואָס זאלען גאָט געפעלען זיין. און אז ער וועט אזוי טהאָן, וועט גאָט פון איהם אוועקנעהמען די נארישקייט און וועט איהם בעקליידען אין א מלבוש פון מורא און חרפה פאר זיך בעשעפער. דער מענש וועט איהם דאן ליעב האבען, וועט וועלען דאָס וואָס גאָט וויל, און דאָס וועט איהם ברייגגען פיעל גוטעס, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה: "יאר ה' פניו אליך" — גאָט וועט דערלייכטען זיין פנים צו דיר און וועט דיר טהאָן גענאדען.

דער עיקר איז, אז האבענדיג מיט זיך דעם דערמאָהנטען חשבון, וועט דער מענש פערפאלקאמענען די בעדינגונגען פון גאָטס דיענסט, וועט אנערקענען דעם בעשעפער אלס זיין אייגנציגען הארר און זיין ליעבשאפט צו איהם וועט זיין א פאלשטענדיגע מיט אמת'ע טריייקייט און איבערגעבענהייט. דער־ פאר וועט די ליעבשאפט פון גאָט צו איהם אויך זיין א פאלקאמענע און ער וועט איהם גטועס טהאָן, אזוי ווי משה רבנו האָט גזאָגט צו די אידען: „וראי כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" — אז אלע פעלקער פון דער יועלט וועלען זעהן אז גאָט'ס נאָמען ווערט אויף דיר גערופען, וועלען זיי פאר דיר מורא האבען.

און ווארום איז דאָס? ווארום האָט עס משה רבנו צוגעזאָגט די אידען אז אויב זיי וועלען דיענען גאָט וועט מען פאר זיי מורא האבען? איז דער שכל דערפון, וויל עס איז בעוואוסט, אז די גרויסקייט פון דיענער ווערט געשאצט לויט די גרויסקייט און מעלות פון די, ביי וועמען זיי דיענען, און לויט די לאסקע וואָס זיי האבען ביי זייערע בעלי הבתים. עס פערשטעהט זיך, אז א דיענער ביי א מלך, וואָס האָט לאסקע ביים מלך און ער איז איהם מקרב, ווערט ביי לייטען אנגענומען פאר א חשוב'ערען מענשען ווי א דיענער ביי א פראָסטען ווירטה. און וויל דער נאָמען פון בעשעפער איז גרויס און ערהא־ בען ביי אלע פעלקער, אזוי ווי דער פסוק זאָגט איז מלאכי: "כי ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגוים" — פון זון אויפגאנג ביז זון אונטערגאנג, דאָס הייסט: פון מזרח ביז מערב איז מיין נאָמען גרויס ביי די פעלקער, דע־ ריבער זיינען גאָטס געטרייע און איבערגעגעבענע דיענער, וועלכע האבען ביי איהם חן, אנגענומען אלס חשוב'ע לייט, וועלכע מען רעספעקטירט און מען האָט פאר זיי מורא.

דעריבער האָב דעם דאזיגען חשבון מיט זיך אליין און דו זאלסט, ברודער, ניט זיין נעגייגט צו פאלגען דעם יצר הרע און דו זאלסט ניט בענוצען דיינע געדאנקען און דיין פערשטאנד אפצוגעבען זיך מיט וועלטליכע תאוות. האָב שטענדיג אין זינען אז דער בורא יתברך גיט אכטונג אויף דיינע חשבונות, וועלכע דו מאכסט פערבאָרגען אין דיין הארצען, און דו זאלסט אלץ אין זינען האבען פון גאָטס וועגען און פון זיין כבוד וועגען, וויל ער וויים וואָס דו

טראכטס, אזוי ווי עס ווערט געזאגט איז תהלים: "ה' יודע מחשבות אדם" — גאט ווייס די געדאנקען פון מענשען.

אכטענס, דארף זיך דער מענש רעכענען מיט זיך אליין וועגען דעם ענין פון אייניגען גאט איז זיין הארצען, וואס דאס איז אויף צווייערליי אופנים. ערשטענס, זיין א מאמין אין גאטס אייניהייט, ווי מיר האבען ערקלעהרט איז אנפאנג פון דיעזען ספר, איז שער היחוד, און צווייטענס, אייניגען די מחשבה פון גאטס וועגען איז אלעס וואס דער מענש טהוט, א חוב אדער א רשות, א זאך וואס ער איז מחויב צו טהאן אדער אזעלכעס וואס ער מעג טהאן אדער ניט טהאן, אזוי ווי מיר האבען ערקלערט אין פינפטען שער פון דיעזען ספר, איז שער יחוד המעשה. אין דעם ענין פון אייניגען גאט איז דער הויפט בעדינג, אז דער מענש זאל ניט האבען קיין אנדער גאט אויסער דעם בעשעפער און ער זאל צו גאט ניט צורעכענען קיין געשטאלט, קיין פארמע, קיין אייגענשאפט און קיין איבערגאנג פון אייז וועזען צו אן אנדערען. ער דארף וויסען, אז עס איז ניטא קיין אייניהייט ווי גאטס אייניהייט און קיין בעשעפער, קיין מיסטער אויסער איהם, און אלעס וואס איז ערקלעהרט געווארען וועגען אחדות הבורא אין שער היחוד.

און דער הויפט בעדינג איז יחוד המעשה, אין אייניגען טהאטען בלויז פון גאטס וועגען איז, אז אלעס וואס דער מענש טהוט דארף זיין כונה זיין לשם שמים, פון גאטס וועגען, פאר דעם כבוד פון זיין גרויסען נאמען, ניט כדי מען זאל איהם, דעם מענשען, לויבען: ניט ערוואַרטענדיג צו האבען צולייב דעם פון אימיצען טובות, ניט אויס מורא פאר מענשען, ניט צו ציהען פון דעם וועלכע עס איז נוצען און ניט כדי אפצוהאנדען פון זיך וועלכען עס איז שאדען, דא אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט, אזוי ווי אונזערע חכמים זאגען: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאלט ניט זיין ווי קנעכט וואס דיעזען דעם ווירטה בלויז כדי צו קריעגען בעצאהלט.

און איבערציג זיך, ברודער, איז דעם פון די פיהרונגען פון מענשען. וועז אייגעמס א גוטער פרייגד פיהלט אז יענעמס הארץ איז ניט גאנץ מיט איהם, אדער א הארר פיהלט אז זיין קנעכטס הארץ איז מיט איהם ניט גאנץ, וועט ער אויף איהם נעווים אין כעם זיין און ער וועט איהם ניט פערצייהען סיידען דער פריגד אדער דער קנעכט וועט ארויסצייגען אמת'ע טרייהייט צו איהם, הייגט ווי אזוי קענען מיר פערלאנגען פון בורא יתברך, וואס אלע בעשעפענישען מוזען צו איהם אנקומען און ער דארף צו קיינעם ניט אנקומען, אז ער זאל דולדען וועז מיר דיענען איהם ניט מיט טרייהייט און איבערגעבענהייט? ווי אזוי קענען מיר האנדלען געגען גאט אויף אזא שטייגער וואס מיר ווילען ניט אז מענשען זאלען האנדלען געגען אונז?

און אז דער מענש מיט שכל וועט דאס איבערעבענען, וועט ער זיך שהמען פאר'ן בעשעפער און וועט האלטען ריין זיינע מחשבות אין דעם ענין פון גאט'ס אייניהייט און וועט טהאן זיינע מצות מיט חשק, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "דרך מצותיך ארוץ" — אין וועג פון דיינע פערזאגען וועל איך לויפען.

נייגטענס, דארף דער מענש זיך רעכענען מיט זיך אליין וועגען די ארט און ווייזע ווי אזוי ער דיענט גאט איז יעדען פרט בעזונדער. ער דארף אין

זינען האבען, אז וועז דער מלך וואלט איהם געהייסען טהאן עפעס א זאך מיט זיינע אברים, וועז ער וואלט איהם, הייסט עס, אנגעזאגט ער זאל טהאן פיזישע ארבייט, וואלט ער זיך געסטארעט מיט אלע זיינע מענליכקייטען אפצוטהאן די ארבייט אויפ'ן בעסטען אופן אוז קיין זאך וואלט איהם ניט אפגעהאלטען. אויב וויעדער דער קעניג זאל אויף איהם ארויפלייגען גייסטיגע ארבייט, ארבייט צו וועלכע מען דארף צולייגען דעם קאפ, די גערענקען, וואלט ער זיך אנגעשטרענגט אוז וואלט אנגעוונדעט זיין גאנצען שכל דורכצופיהרען דיא זאך ריכטיג, אהן פעהלערען. אוז וועז ער, דער מענש, זאל וועלען אפדאנקען דעם מלך פאר חסדים וואס ער האט מיט איהם געטהאן; אויב ער וואלט געוואלט געבען דעם דאנק שריפטליך אדער מינדליך, וואלט ער זיכער ניט געשפארט קיין מיה אוז וואלט עס ארויסגעבראכט מיט דער שעהנסטער אוז בעסטער מליצה, מיט דיא שעהנסטע אוז בעסטע וועדטער וואס מען קען אויסדריקען, אויב די וועדטער זיינען אמת'ע, אויב זיי דריקען אוים שבחים, צו וועלכע דער קעניג איז טאקי בערעכטיגט, אדער אפילו מיט פאלשע שבחים וואס ער האט גאר ניט פערדינט. אוז וועז נור ער וואלט געקענט צייגען דעם קעניג זיין דאנקבארקייט מיט אלע זיינע גליעדער, די אויסווייניגסטע אוז די אינווייניגסטע, וואלט ער דאס געטהאן. וועז מעגליך וואלט ער אויסגעדריקט זיין דאנקבארקייט דורך דעם הימעל, די ערד אוז אלעס וואס אויף דער וועלט געפינט זיך, אום דער קעניג זאל וויסען אז ער דאנקט איהם. היינט אז אזוי וואלט ער גהאנדעלט געגען א מענשען, וואס איז אייגענטליך א שוואכע בע־שעפענס אוז גרויערט ניט לאנג אויף דער וועלט, טא ווי אזוי דארף ער האנדלען מיט אפגעבען א שבח והודיה דעם גרויסען אוז אלמעכטיגען בעשעפער?

אוז מען דארף וויסען, אז אלעס וואס א מענש טהוט פון גאטס וועגען מוז זיין אייגם פון די דריי: זאכען וואס וועלען געטהאן בלויז אין דער מחשבה, ווי אמונה אין אחדות הבורא אוז דאס גלייכען; זאכען וואס וועלען דורכגעפיהרט דורך די אברים אוז די מחשבה אדער כונה, ווי תפלה טהאן, לער־נען, לויבען אוז דאנקען גאט, זאגען לייטען מוסר אוז עהנליכעם, צו וועלכע מען געברויכט דעם מויל אוז דאס הארץ, אוז וועדער אזעלכע מצות, וואס וועלען געטהאן מיט די גליעדער אוז בלויז ביים אנפאנג דארף מען זינען האבען אז מען גהט עם טהאן פון גאטס וועגען, ווי, למשל, סוכה, לולב, ציצית, מזוזה, שמירת שבת אוז דאס גלייכען. וואס בעת דער מענש איז מקים די דאזיגע מצות קען ער זיך אין זינען האבען אנדערע זאכען. וועז מען זיצט אין סוכה מוז מען ניט קאנצענטרירען די גערענקען בלויז אויף דער סוכה; בעת מען טראגט ציצית, מוז מען ניט אין זינען האבען בלויז די ציצית אוז אזוי עהנליכע מצות. ביי חובות הלבבות אבער, ביי הערציליכע פפליכטען, מוז דער מח זיין פריי פון וועלטליכע זאכען אוז די גערענקען דארפען זיין קאנצענטרירט בלויז צו דער איין זאך, אזוי ווי מען דערצעהלט אויף א געוויסען פרוש, אויף א פרומען מאן, וואס פלעגט זאגען אין זיין תפלה: "מיין גאט, די זאך וואס איך האב דערפון וואס איך דיעז דיך אפשר ניט גענוג, בעזייטיגט אין מיר אנדערע זאכען אוז דער צער וואס איך האב דערפון פערטרייבט פון מיר אנדערע מינים צער". אוז אז דער מענש פיהרט זיך אזוי, זיינען זיינע מעשים אנגענומען ביי גאט.

אוז וועז א מענש איז זיך עוסק אין א מצוה, וואס ער איז מחויב צו

טהאן אי מיט די אברים, אי מיט'ן הארצען, ווי דאונען אוז דאס גלייבען, דארף זיין קערפער אויך זיין פריי פון אנדערע זאכען אוז איבערגענעבען בלויז צו דער מצוה. בעת ער טהוט תפלה דארף ער אינגאנצען זיין ארויסגעטהאן פון דער וועלט, אוז אפילו ניט טראכטען וועגען עולם הבא. ער דארף נור אין זיגען האבען איין זאך: צו וועמען ער רעדט אוז ביי וועמען ער בעט. אוז מען דארף וויסען, אז די ווערטער וואס געהען ארויס פון מויל זיינען אזוי ווי א שאלעכץ ארום א פרי, דאס פערשטעהען די בעדייטונג פון די ווערטער איז אזוי ווי די הארץ, די פרי גופא, אדער די תפלה אין אלגעמיין איז אזוי ווי א גוף אוז דאס פערטיעפען זיך אין דעם וואס מען בריינגט ארויס פון מויל איז אזוי ווי די נשמה. דעריבער, אז איינער איז מתפלל מיט'ן מויל אוז זיינע געראנקען זיינען פערנומען מיט וועלטליכע זאכען, איז זיין תפלה א קערפער אהן א גייסט אדער א שאלאכץ אהן א פרי. אויף אזעלכע זאגט דער נביא ישעיה: "יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני" — ווייל דאס דאזיגע פאלק האט זיך צו מיר דערנעהענטערט מיט זיין מויל אוז מיך געהרט מיט די ליפען, אבער זיין הארץ איז וויט פון מיר.

דער וואס טהוט תפלה צו גאט בלויז מיט'ן מויל אוז ניט מיט'ן הארצען איז גלייך צו א קנעכט וואס זיין ווירטה איז געקומען צו איהם אין הויז, האט דער קנעכט אנגעזאגט זיין ווייב אוז די איבעריגע בני בית אז זיי זאלען איהם שעהן אויפנעהמען אוז טהאן פאר איהם אלעס וואס פאסט צו טהאן פאר א הארר. אליין אבער איז ער אוועק פראוועז הוליאנקעם מיט גוטע ברידער אוז ניט געוואלט בעמיהען זיך צו צוטיילען כבוד דעם ווירטה. איז דער ווירטה אין כעס געוואארען אוז גאר ניט געוואלט אננעהמען דעם כבוד אוז די אויפנאהמע פון זיין קנעכט'ס ווייב אוז קינדער, אזוי אויך ווייל גאט ניט אננעהמען די תפלה וואס ווערט ארויסגעבראכט בלויז פון צונג, אבער אהן הערצליכע כונה.

צום סוף שמונה עשרה זאגען מיר: "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי" — זאלען בעווייגט ווערען די רייד פון מיין מויל אוז דאס טראכטען פון מיין הארץ. היינט ווי אזוי שעהמט מען זיך ניט דאס צו בעטען, ווען בעת זאגען די שמונה עשרה איז דאס הארץ גאר געווען פערנומען מיט מחשבות פון וועלט־ליכע ענינים, אזעלכע וואס מען מעג אדער אזעלכע וואס מען טאר ניט? אונזערע חז"ל האבען געזאגט: "ימוד אדם את עצמו, אם יכול לכון את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל" — א מענש דארף זיך איבערצייגען ביי זיך אליין, אויב ער קען האבען די ריכטיגע כונה, זאל ער תפלה טהאן אדער דאווענען, אוז אויב ניט, זאל ער בעסער גאר ניט דאווענען. רבי אליעזר האט פאר זיין טויט אנגעזאגט זיינע תלמידים: "וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים" — ווען איהר וועט מתפלל זיין, זאלט איהר ווייסען פאר ווען איהר זייט מתפלל. אין איכה איז דא א פסוק: 'נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים" — לאמיר אויפהויבען די הענד מיט די הערצער צו גאט אין הימעל. אין דיא הייליגע שריפטען זיינען דא נאך פסוקים וואס דריקען אוים דעם געדאנק, אז תפלה מוז זיין מיט'ן גאנצען הארצען.

אוז דו דארפסט, ברודער, וויסען, אז די הויפט כונה פון תפלה איז, אז די נשמה זאל פיהלען א בענקשאפט צו גאט אוז דער מענש זאל דערפון וואס ער דערהויבט דעם בעשעפער אונטערטעניג ווערען צו איהם. אוז ווייל עס

וואלט שוועך געווען פאר מענשען אליין מסדר צו זיין תפלות, ווייל מענשען וואלטען אליין נישט געקענט אויסדריקען אלעם פון זייערע אייגענע געדאנקען, דעריבער האבען אונזערע חכמים פערפאסט א סדר התפלות, אין וועלכע עס געפינען זיך פערשידענע געבעט אדער פערלאנגען פון גאט ב"ה. אין דיא תפלות זיינען דא אזעלכע וואס א מענש וואלט זיך אליין נעשעהמט צו בעטען, ווי, למשל, מודה זיין אויף די זינד און בעטען ביי גאט מחילה. אבער אז די תפלות זיינען פערפאסט פאר אלעמען גלייך, שעהמט מען זיך נישט. און דיא חכמים האבען געהייסען זאגען די תפלות מיט'ן מויל און נישט יוצא זיין בלויז מיט האבען זיי אין דער מחשבה, ווייל אין מענשען'ס מח מישען זיך פערשיעדענע רעיונות און עס איז שוועך צו קאנצענטרירען די געדאנקען אויף איין זאך. וועו אבער מען רעדט ארויס וועלטער מיט'ן מויל, איז די טבע אז דיא מחשבה געהט נאך די רייד. עס איז לייכטער, הייסט עס, צו מכון זיין א געדאנק, וועו מען ברייגט איהם ארויס אין וועלטער. בשעת הדחק אבער, פאר א נויט, איז מען אין געווייסע פעלע יוצא מיט טראכטען די תפלה אין הארצען. אין געווייסע פעלע איז מען אויך יוצא מיט א תפלה קצרה, מיט א קיצור, אן אויסצוג פון די תפלות וואס די חכמים האבען מסדר געווען, ווי עס וועלט געזאגט אין דער מסכת ברכות.

דעריבער, ברודער, האב דיין תפלה אין דיין מחשבה און פערגלייך דיא מחשבה מיט די וועלטער וואס דו ברייגסט ארויס פון דיין מויל. וועגן אף דיין גוף פון אלע דיינע בעוועגונגען אוו בעת דו טהוסט תפלה בעפריי דיינע געפיהלען אוו רעיונות פון וועלטליכע ענינים. פערגלייך דיין תפלה צו גאט מיט דעם ווי דו וואלסט עס געטהאן צו דיין קעניג. וועו דו וואלסט גערעדט צו א קעניג, וואלסטו גערעדט מיט'ן גאנצען הארצען, אפילו וויסענדיג אז ער וויסט נישט וואס ביי דיר אין הארצען טהוט זיך, א פשיטא שוין צום בעשעפער וואס וויים דיינע מחשבות, דארפסטו געווים אין זינען האבען נור דאס וואס דו רעדסט פאר איהם אוו נישט עפעס אנדערש.

אוו פערגעס נישט, אז תפלה איז א זאך וואס דער בעשעפער האט אויף דיר אנפערטרויט. עס זיינען דא זאכען וואס מענשען זעהען אויב מען טהוט זיי ריכטיג אדער נישט, מאכט אייגער דעם אנדערען אויפמערקזאם, אז דאס אוו דאס טהוסטו נישט ווי נעהעריג איז. מיט תפלה אבער איז אנדערש. קיין זייטיגער מענש וויים דאך נישט אויב דו ראוועגסט מיט דער ריכטיגער כוונה אדער נישט. דאס פערלאזט זיך גאט אויף דיינע נאמנות, טא ווי אזוי קענסטו דאס פעלשען? וואורום זאלסטו זיין פון די וואס דער פסוק זאגט אויף זיי: אין דער סדרה האזינו: "בנים לא אמון בם" — קינדער וואס מען קען זיי נישט טרויען, וואס מען קען זיך אויף זיי נישט פערלאזען?

אוו וועו א מענש טהוט וועלכע עס איז מצוה מיט זיינע גליעדער, ווי סוכה, ציצית אוו דאס גלייכען, דארף ער פריהער אריידער ער טהוט די מצוה מכון זיין פון גאטס וועגען. ער דארף אין זינען האבען צו דערפילען דערמיט דעם רצון פון בעשעפער אוו דאנקען איהם אוו לויבען איהם פאר די חסדים אוו טובות וואס ער גענים פון איהם. עס איז אבער נישט שייך צו זאגען, אז זיינע געדאנקען זאלען דורכאוים זיין קאנצענטרירט אויף דער סוכה אדער אויף די ציצית. ער מוז אבער שטענדיג אין זינען האבען צו וועלען נאכקומען דעם הייליגען רצון פון הש"ת אוים מורא פאר איהם, אזוי ווי דוד המלך זאגט

אין תהלים: "לעשות רצונך אלהי חפצתי" — מיין גאט, איך וויל טהאן דיין וויללען. אין אן אנדער ארט זאגט ער: "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" — איך בערעכנע מיינע וועגען, איך האב מיט זיך א חשבון הנפש און איך וועל מיינע פיס צו דיין תורה.

פרק ה'

מיר האלטען איצט ביים צעהנטען חשבון וואס א מענש דארף האבען מיט זיך אליין. דיעזער איז: דאס אין זינען האבען, אז דער בעשעפער קוקט אויף זיינע אפענבארע און פערבארגענע מעשים, אז דער בעשעפער זעהט איהם שטענדיג און געדענקט אלע זיינע טהאטען און אפילו וואס עס לויפט נור דורך אין דעם מענשען'ס נעדאנקען, גוטעם אדער שלעכטעם. האבענדיג דאס אין זינען, וועט זיך דער מענש שטענדיג בעמיהען צו פערריכטען דאס וואס ער מאכט קאליע דורך טהאט אדער דורך דער מחשבה:

יעדער דארף זיך נעהמען א ביישפיעל: ווי וואלט געווען אז א מענש זאל אויף איהם שטענדיג קוקען און בעאבאכטען זיינע בעוועגונגען, וואלט רעכט געווען אז ער זאל טהאן א זאך וואס יענער האסט אדער עס עקעלט איהם? היינט ווארום זאל ער פאר גאט'ס אויגען טהאן אזעלכעס, וואס ער האט פייגט? ווארום זאל ער זיך ניט שעהמען פאר איהם און פארזיכטיג זיין ניט צו טהאן אזעלכעס וואס איז השם יתברך ניט לרצון? און ווארום זאל ער איהם ניט דיענען און געווינען זיין ליעבשאפט?

און וויעדער, וווייסען מיר דאך, אז וועז מיר נעהען ארויס אנטקעגען מלכים ושרים אדער אזוי גרויסע לייט פוטצען מיר זיך פוים אין אונזערע שעהנסטע און בעסטע קליידער, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין מגילת אסתר: "כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק" — מען קען ניט ארייננקומען אין טהויער פון קעניג'ס פאלאץ אין א מלבוש פון א זאק, אדער וועז יוסף האט נעדארפט ערשייינען פאר פרעה, ווערט געזאגט: "ויגלח ויחלף שמלותיו" — ער האט זיך אפגענאלט און אומגעביטען זיינע קליידער. איז פאר א מלך אדער א שר דארף מען זיך נור פוצען אויסערליך, ווייל מעהר ווי דאס זעהט א מענש ניט, אבער גאט דארפען מיר דיענען אי אויסערליך, אי אינערליך, ווייל ער זעהט און וויייסט אונזערע מחשבות אזוי גוט ווי די אפענבארע טהאטען. וועז מיר וואלטען זיך פארגעשטעלט אז דער קעניג זעהט וואס ביי אונז אין די הערצער טהוט זיך אזוי גוט ווי ער זעהט אונזער אויסערליכען אויסזעהן, וואלטען מיר אויך נערייניגט אונזערע נעדאנקען נעגען איהם לויט זיין פערלאנג.

און איהר זעהט דאך, אז מענשען לערנען חכמות און די נעזעצע פון לאנד אין וועלכע זיי וואהנען מיט דעם אבזיכט כדי לאסקע צו האבען ביים קעניג, וועלכער פערלאנגט פון זיינע אונטערטהאנען אז זיי זאלען ניט זיין אונווייסענד און קלאהר זיין אין די נמוסי המדינה, אין די לאנדעם נעזעצע. און אז אזוי, ליעגט דאך אויף אונז א גרעסערע פפליכט צו פלייסען זיך און פוצען זיך פאר'ן בורא יתברך און וויסען די חכמת התורה און איהרע דינים און אפהיטען זיי. אז פאר א מלך בשר ודם טהוען מיר דאס, דארפען מיר דאס נעווייס טהאן פאר גאט וואס וויים און זעהט אונזערע בעהעלטנים און קיין זאך וועגדט איהם ניט אפ פון קוקען און אבטונג נעבען אויף אונז, אויף אונזערע גליעדער און

אינערליכע מחשבות, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "אני ה' חוקר לב בוחן כליות" — איך גאט פארש די הערצער און בעאבאכטע די ניערען. אין זכריה איז דא א פסוק: "בכל מקום עיני ה' " — איבעראל, אין יעדען פלאץ זייענ גאט'ס אויגען. און דער מענש טאר ניט דענקען, אז גאט קוקט אויף איהם ניט. דוד המלך זאגט אין תהלים: "ה' משמים השקיף על בני אדם" — גאט קוקט פון הימעל אויף די מענשען, און עס זיינען דא נאך פסוקים וואס דריקען אוים דאסזעלבע.

און אז דער גלויביגער וועט שטענדיג האבען דיעזען חשבון מיט זיך און וועט עס האבען אויף זיין רעיון, וועט גאט'ס נאמען זיין איינגעקריצט אין זיין הארצען, ער וועט דעם בעשעפער זעהן מיט די אויגען פון זיין שכל, ער וועט, הייסט עס, פערשטעהען די גאטהייט און ער וועט פאר גאט מורא האבען, וועט איהם ערהויבען און איבערצייגט זיין אין זיין גרויסקייט דורך זיינע מעשים, דורך זיין שאפונג און די ארט און וויזע ווי ער פיהרט די וועלט, וואס דאס זאגט עדות אויף זיין גרויסקייט, ערהאבענקייט, חכמה און מאכט.

און אז דער מענש וועט שטענדיג אזוי טהאן, וועט דער בעשעפער איהם פריי מאכען פון זיינע זארגען, איהם בערוהיגען פון זיין שרעק, ער זאל פאר קיינעם אן פאר קיין זאך ניט דארפען מורא האבען, און וועט פאר איהם עפענען די טהויערען פון זיין וויסענשאפט, וועט איהם ענטדעקען די סודות פון זיין חכמה און וועט האלטען אן אויג אויף זיינע דרכים און פיהרונגען צו העלפען איהם און שטיצען איהם וואו ער וועט זיך קעהרען און וועגדען, אזוי ווי עס וועלט נעזאגט אין תהלים אין קאפיטעל: "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר".

און דאס איז נאך ניט אלעס. דער מענש מיט די דערמאהנטע הנהגות וועט שטייגען צו דער הויבער מדרגה פון צדיקים און חסידים און וועט זעהן אהן אויגען, וועט הערען אהן אויערען, וועט ריידען אהן א צונג און וועט פיהלען זאכען אהן די חושים, וואס זיינען פאר זיי בעשטימט. ער וועט, הייסט עס, קומען צו דער מדרגה פון נבואה, א זאך וואס איז ניט אזוי לייכט צו בעגרייפען. דער מענש יענער וועט קיין זאך ניט פער'מאוס'ן, וועט מאכען זיין וויללען אבהענגינג אן דעם רצון פון גאט, זיין ליעבשאפט וועט זיין אבהענגינג אן גאט'ס ליעבשאפט און וועט ליעב האבען דאס וואס גאט ליעבט און האסען דאס וואס גאט האסט. און אויף אזעלכען זאגט דער חכם אין משלי: "כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה' " — דער וואס געפינט מיך (די תורה) דער וואס ערווערבט די חכמת התורה, געפינט לעבען און קריעגט בעווילינונג פון גאט.

דער עלפטער חשבון וואס א מענש דארף האבען מיט זיך אליין איז וועגען זיין פערנאנגענהייט. ער דארף זיך פערטראכטען אין דער זאך און אויסגעפינען אויב ער האט אין דער צייט וואס ער האט אפגעלעבט זיך עוסק געווען אין די דיענסט פון זיין גאט אדער אין די דיענסט פון יצר הרע. ער דארף זיך פארשטעלען אזא זאך: וועז דער קעניג זאל איהם געבען א סומע נעלד ער זאל דאס אויסגעבען אויף געוויסע זאכען און איהם אנזאגען, אז אויף קיינע אנדערע זאכען זאל ער אפילו דיא קלענסטע קלייניגקייט ניט אויסגעבען. און דער קעניג זאל איהם מתרה זיין, אז צו ענדע יאהר, לאמיר זאגען, וועט די רעגיערונג פאדערען פון איהם דין וחשבון און אויב מען וועט אויסגעפינען אז ער האט געהאנדעלט ניט פינקטליך ווי מען האט איהם ג-

הייסען, וועט עס איהם ניט געשענקט ווערען און ער וועט בעשטראפט ווערען פאר יעדע איבערינע פרוטה וואס ער האט אויסגעגעבען, — אין אזא פאל וואלט ער געווינס פון צייט צו צייט אויסגערעכענט וויפיעל ער האט פון דעם מלך'ס געלד אויסגעגעבען און וויפיעל עס איז נאך איהם פערבליבען, און ער וואלט זיך געהיט און וואלט זעהר פארזיכטיג געווען אז דער חשבון זאל שטימען און ער זאל ריכטיג קענען אויפצייגען אויף וואס ער האט די געלד אויסגעגעבען און וויפיעל ער האט אויף יעדע זאך בעזונדער אויסגעגעבען. אזוי וואלט יעדער זיכער געהאנדעלט מיט א מלך, וואס איז ניט מעהר ווי א מענש אזוי ווי ער. און וויבאלד אזוי, דארפסטו, ברודער, זיך בעדענקען, אויב נור דו קענסט, יעדען טאג אויב דו וועסט קענען אפנעבען א פינקטליכען רעכענונג וועגען דיינע פפליכטען צו גאט, ברוך הוא.

און אויב דו וועסט פערנאכלעסיגען צו האבען דיעזען חשבון הנפש וועגען די פערנאנגענע צייט; אויב דו וועסט ניט בעטראכטען וואס דו האסט ביז איצט אויפגעטהאן און וואס דו האסט פערפעהלט צו טהאן פון גאט'ס וועגען, דארפסטו לכל הפחות זיך בעדענקען וואס דו האסט צו טהאן אויף וויטער. זאל איין נאכלעסיגקייט ניט יאגען די אנדערע נאכלעסיגקייט און זאל איין פערזעהען ניט יאגען אן אנדער פערזעהען. דו זאלסט, הייסט עס, ניט זאגען: וויבאלד איך האב ביז איצט ניט געמאכט קיינע חשבונות וועגען מיינע שולדען צו גאט, וועל איך דאס שוין וויטער אויך ניט טהאן. ביי גאט, דארפסטו וויסען, איז ניטא קיין נאכלעסיגקייט, קיין פערזעהן און קיין פערגעסונג, און אויב דער מענש מאכט א חשבון הנפש אדער ניט, איז זיין חשבון פאראן ביים בעשעפער און ער וועט זיך פון דעם ניט אויסדרעהען.

און עס איז שוין געוואגט געווארען, אז די טעג פון מענשענס לעבען זיינען בי־כער און די מענשען דארפען אין זיי איינשרייבען אלעס וואס זיי דארפען וויסען און געדענקען. דאס הייסט, אז יעדער איינער דארף טאג איין, טאג אוים האבען א חשבון מיט זיך אליין וואו ער האלט אין דער וועלט. און דוד המלך זאגט אין תהלים: "אל תהיו כסום כפרד" — איהר זאלט ניט זיין ווי א פערד אדער ווי אן עזעל וואס וויים ניט און פערשטעהט ניט פון איבער־דענקען, איבערטראכטען וועגען זיין אייגענעם לעבען.

צוועלפטענס, דארף דער מענש האבען א רעכענונג מיט זיך אליין בעת ער קריעגט א שטארקען חשק צו עולם הזה, צו וועלטליכע זאכען און ער סטארעט זיך מיט אלע זיינע מעגליכקייטען צו גענייסען וואס מעהר פון דער וועלט. איז דאמאלס, בעת ער איז אריינגעטהאן אין עולם הזה, זאל ער אפווענדען און אפמעסטען זיינע וועלטליכע טרדות מיט זיין דענקען וועגען דעם ענין פון זיין סוף, וואס עס וועט זיין שפעטער נאך זיין טויט, און ער וועט דאן אליין איינזעהן, אז זיינע מחשבות אין וועלטליכע ענינים זיינען בי־איהם די העכסטע און וויכטיגסטע פון זיינע מחשבות, און זיין האפנונג צו גענייסען וואס מעהר פון דער וועלט איז בי־איהם די העכסטע און וויכ־טיגסטע האפנונג. ווען ער וועט די זאך גוט בעטראכטען, וועט ער איינזעהן, אז כאטש וויפיעל ער וועט גענייסען פון דער וועלט וועט איהם אלץ וויניג זיין, וואהרום די תאות עולם הזה זיינען אזוי ווי פייער, וואס מעהר האלץ מען לייגט אויף דעם אלץ מעהר ברענט עס, דאך איז זיין הארץ אין כונה נור צו דעם, צו די תענוגי העולם. ער דענקט ניט ליעב צו האבען נור דעם

יעניגען וואס וועט איהם העלפען געניסען פון דער וועלט און ער האלט קיינעם פאר קיין גוטען פרייַנד אויסער דעם וואס שאפט איהם פיעל ניט איז עולם הזה. ער וועט איינזעהן אז זיין קאפ איז שטענדיג פערנומען מיט טראכטען וועגען זוי און יקרות אויף סחורות אין אלע עקען וועלט, וועגען קויפען און פערקויפען, און עס האלטען איהם ניט אף קיינע שווערִיגקייטען צו פאהרען אין וווייטע וועגען אין היטץ, אין קעלט און אין ים שטורעמס, אלץ וויִיל ער האפט צו ערגרייכען זיין צוועק, וואס איז אין אמת'ן ניט קיין צוועק, וויִיל עס קען זיין, אז זיין מיה וועט זיין אומזיסט און מהער וויִ טרחה און וועלט פלאגעניש זאל ער דערפון ניט האבען.

און אויב אפילו זיין וואונש וועט יא מהער אדער וווינִיגער ערפילט וועט רען; אויב אפילו ער וועט האבען פראפיט, וואר קען וויסען אויב דאס וועט ביי איהם פערבלייבען? אפשר וועט ער בלויז זיין א שומר אויף דעם פאר א געווִיסע צייט און אנקומען וועט עס נאכהער צו אן אנדערען ביי זיין לעבען אדער נאך זיין טויט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "בחצי ימיו יעזבנו" — איינער קלייבט אן עשירות און מוז עס פערלאזען אין מיטען זיין לעבען, אדער ווי אין תהלים ווערט געזאגט: "ועזבו לאחרים חילם" — מענשען זאמלען רייכטהום און שטארבען אוועק און לאזען עס איבער פאר אנדערע. און דער חכם שלמה המלך האט אונז געוואָרענט פון האוועז צופיעל און אוועקלייגען מיה אום רייך צו ווערען, אזוי ווי ער זאגט אין משלי: "אל תיגע להעשיר מבינתך חדל" — דו זאלסט זיך ניט מיהען רייך צו ווערען, מיט דיין שכל פערשטעה אויסצומיידען עס, און ווי ער זאגט דארט וווייטער וועגען די קלעמעניש וואס מען קען האבען פון רייכטהום — "התעיף עיניך בו ואיננו" — דו וועסט נור בליקען אויף דעם, אויף די עשירות, און עס איז ניטא. אין איין אויגענבליק קען דאס פערשווינדען. און איין חכם, דוד המלך, האט אונז געלערענט: "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך" — אז דו וועסט עסען פון דיין הארעוואניע, פון דיין פראצע און זיך ניט יאגען נאך רייכטהום, וועט דיר וואויל און גוט זיין.

און אזוי האט דער חסיד, אגור בן יקה (משלי ל') געבעטען פון זיין גאט ער זאל איהם נור געבען זיין נויטיגע חיונה און דערווייטערען פון איהם רייכקייט אדער צופיעל אָרימקייט, וואס עס קען ברייִנגען דעם מענשען אראפצוגעהן פון גלייכען וועג. ער זאגט דארט: "ריש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי" — אָרימקייט און רייכטהום זאלסטו מיר, גאט, ניט געבען, שפייז מיר נור, גיב מיר נור פיעל איך מוז נויטיג האבען, וואָרום אויב איך וועל צופיעל זאט זיין, וועל איך לייקענען אין גאט און אויב איך וועל צופיעל אָרים זיין וועל איך וועַרען א גנב. יעקב אבינו, עליו השלום, האט אויך אזוי געבעטען: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" — גאט זאל מיר געבען ברויט צו עסען און א בגד אנצוקלייִדען זיך.

בעטראכטענדיג דאס אלעס וועסטו, ברודער, ערוואכען און איינזעהען דעם טעות פון האוועז צופיעל, פון זיכען נאכצוגעבען דעם גוף, וואס עקזיסטירט בלויז א קורצע צייט און איז קיינמאל ניט בעוואָרענט פון צער און בייזע בעגעגענישען כל זמן ער איז בעהעפט מיט דער נשמה. איז דער גוף צופיעל זאט, וועַרט ער קראנק; איז ער הונגעריג, וועַרט ער אפגעשוואכט; קלייִדסטו איהם צופיעל, קען ער דאס ניט פערטראגען און לאזטו איהם נאקעט, לייִדעט

ער אויף. און די געזונדהייט פון גוף, זיין קראנקהייט, זיין לעבען און זיין שטארבען זיינען ניט אין דיין רשות און דאָס איז ניט ווי דו ווילסט. דאָס איז אלץ אין די הענד פון דיין בעשעפער, לויט זיין הייליגען רצון. און ווען אפילו דער גוף זאל האבען דיעזעלבע מעלות פון דער נשמה און שטעהען אויף איין מדרגה מיט איהר, וואלסטו דאָך אויך געדארפט זארגען פאר דער נשמה אזוי ווי דו זארגסט פאר'ן גוף, בפרט אז די נשמה שטעהט אזוי פיעל העכער פון גוף, דער נשמה'ס וועלט האט א סך מעהר מעלות ווי די וועלט, אין וועלכע דער גוף לעבט, האט מעהר קיום ווי דער גוף, קען עקזיסטירען אליין אהן צוזאמענ־ בינדונג מיט עפעם אנדערש, איז איידעל און דעליקאטנע און האט ניט אין זיך די פראסטקייט פון א קערפער, איז פערשטענדיג און איז שטענדיג נענייגט צו גוטע מדות, ניט צו שלעכטע, — היינט אז דו שענקסט אזוי פיעל מיה פאר'ן גוף, כאטש ער איז נישטיג און מבוזה און שוואך, טא ווי דארפסטו זיך בעמיהען פאר דיין נשמה וואס איז אזוי חשוב, אזוי ערהאבען און פערבלייבט אויף שטענדיג און ווערט קיינמאל ניט כלה?

נאך דיעזען חשבון וועסטו איבערצייגט זיין, אז דו דארפסט און דו מוזט מתקן זיין דיין נשמה דורך דער חכמת התורה אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "קנה חכמה קנה בינה" — קויף אדער ערווערב חכמה און פערשטענ־ דיגקייט. און אין אן אנדער פלאץ זאגט שלמה המלך: "אם חכמת חכמת לך" — אויב דו ביזט קלוג ביזטו קלוג פאר דיר. דאָס הייסט: די גייסטיגע זאכען פערבלייבען ביי דיר, קיינער קען דאָס ביי דיר ניט אוועקנעהמען אזוי ווי מען קען אוועקנעהמען קערפערליכע זאכען.

זעה, ברודער, און פערשטעה דעם חילוק צווישען די צווויי זאכען, דער גוף מיט דער נשמה, און וועגן זיך אפ פון מותרות, פון איבעריגע, אונגויטיגע זאכען, און סטארע זיך אנצוגרייטען וואס מעהר פאר דיין סוף, אויף נאכ'ן טויט. דו זאלסט ניט זאגען אז מיט דיר וועט ניט פאסירען ערגעהרם ווי מיט דעם אונווייסענדען, וואס וויים גאר ניט און פערשטעהט גאר ניט. דאָס איז ניט ריכטיג אזוי. מען וועט ביי דיר מאהנען לויט דיין שכל און וויסען. האסטו מעהר שכל, ווייסטו מעהר, ביזטו מחויב צו טהאן מעהר פון גאסט וועגען. דיין חשבון איז א גרעסערער ווי דער חשבון פון דעם וואס ווייסט וויניגער ווי דו און פאר דיין נאכלעסיגקייט אין עבודת הבורא וועט דיא שטראף זיין שטארקער.

און דו זאלסט זיך ניט פערלאזען אויף א זאך וואס קען דיך ניט רעכט־ פערטיגען און זיך ניט בערוהיגען מיט א טענה וואס וועט דיר שאדען, ניט גוטעס טהאן.

וועג איך זאל וועלען ארומריידען דיזען ענין פינקטליך, וואלט עס געווען צו לאנג, צו פיעל. דעריבער וועט פאר דיר געניג זיין דאָס וואס איך האב דיר דא געזאגט און געווארענט און געלערענט. פארטיף זיך אביסעל אין דער זאך לויט דו קענסט בעגרייפען און פערשטעהן און פערשטעה מיך אויפ'ן וואונק. דאָס איבעריגע לערען פון דער תורה און די רז"ל און דו וועסט אלעם מיט גאט'ס הילף וויסען קלאר און דייטליך.

דער דריצעהנטער חשבון הנפש באשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף בעטראכטען זיינע מעשים און זיך איבערצייגען אז ער טהוט ניט גענוג פון גאט'ס וועגען. ער דארף וויסען, אז ער פערשטעהט און בעגרייפט מעהר ווי ער

טהוט און וועז ער זאל זיך מאהר אנשטרענגען וואלטען זיינע מעשים טובים גע־קענט זיין מאהר ווי זיי זיינען.

דיזער פונקט קען פארגליכען ווערען צו א דיענער וואס זיין ווירטה האט איהם געגעבען א פעלד צו פערזעהן און אויך זוימען געגוג פאר דער גאנצער פעלד, האט דער דיענער פארזעצט א ביסעל און די איבריגע זוימען האט ער צוגעגומען פאר זיך, פאר זיין אייגענעם געברויך. און אז דער ווירטה האט זיך וועגען דעם דערוואוסט, האט ער אויפ'ן דיענער ארויפגעלעגט א שטראף אז ער זאל איהם בעצאהלען ניט בלויז פאר די זוימען אדער תבואה וואס ער האט פאר־ברויכט פאר זיך, נור אויך פאר די תבואה וואס דאס פעלד וואלט געווען ארוים־געבראכט, וועז מען זאל איהר געווען פארזעהן איינגאנצען.

אזוי דארפסטו, ברודער, דעם חשבון האבען וועגען דיין דיענען גאט. דו וויססט דאך, אז דער באשעפער האט דיר געגעבען שכל אז דו זאלסט איהם פאר־שטעהן. ער האט דיר אויך געגעבען א תורה און די מצליכקייט צו לערנען די תורה און מקים זיין דאס וואס אין איהר איז געשריבען, און ער האט דיר אנגע־זאגט אז אזוי זאלסטו טהאו, היינט אז דו פרברויכסט מעהר ניט ווי א טייל פון דיין שכל אוז ענרגיע פון גאט'ס וועגען אוז די איבעריגע פארשוועדעסט דו אויך אנדערע זאכען אזוי ווי יענער דיענער די תבואה וואס דער ווירטה האט איהם געגעבען צו פארזעהן, פערשטעהט זיך, אז דער באשעפער וועט דאס ביי דיר מאהנען, און אז גאט הערט ניט אויף צו טאן דיר טובות, דארפסטו דאך געווים ארויסצייגען דיין דאנקבארקייט צו איהם אוז ערפילען זיין פארלאנג בשלמות.

דעריבער וועגד אן אלע דיינע מצליכקייטען אוז בעמיה זיך אזוי וויט ווי דו קענסט אפצוצאהלען גאט ווי גהעריג אין. זעה, אז דיינע מעשים זאלען זיך פארגלייכען מיט דיין שכל אוז דיין באמיהען זיך אין עבודת הבורא זאל זיין גלייך מיט דיין באגריפ. דאס היסט: דו זאלסט טאן אזוי פיעל ווי־פיעל דיין שכל איז אימשטאנד צו בעגריפען, אז דו דארפט טאן. אוז דו זאלסט זיך ניט ארויסלאזען אין איבעריגע, אומנויטיגע וועלטליכע זאכען, טאמער וועסטו מיער וועדען אוז דו וועסט ניט האבען גענוג קרעפטען אפצוגעבען גאט דאס וואס דו ביזט איהם שולדיג. ווייל דער בורא יתברך האט דעם מענשען געגעבען כח ער זאל קענען טאן פאר זיין קערפער אוז פאר זיין נשמה אוז אז ער וועט פאר־שוועדען צופיעל כח אויף קערפערליכע ענינים, אויף מותרות, אהן וועלכע מען קען אויסקומען, וועט איהם פעהלען כח אויף נויטוועדיגקייטען, צו טאן וואס פאר גאט אוז זיין תורה.

אוז דו זאלסט זיך קיינמאל ניט רעכענען מיט "וועז עס וואלט געווען" אוז "אפשר וועט זיין". דו זאלסט, היסט עס, ניט זאגען, למשל: "וועז איך וואלט רייך געווען, וואלט איך געטאן פאר גאט אלעם וואס מען דארף טאן", אדער: "אפשר וועל איך אמאל רייך זיין, וועל איך באצאהלען מיינע שולדען צו גאט". דו זאלסט זיך קיינמאל ניט פארלאזען אויף אזעלכע זאכען, ווייל ווער עס פאר־לאזט זיך אויף דעם פאלט שטענדיג. זאגען, אז וועז איך וועל זיין פערזארגט מיט אלעם אויף דער וועלט, וועל איך זיך נעהמען צוגרייטען עפעם אויף יענער וועלט, איז א גרויסער טעות. דאס היסט פארלאנגען פון גאט א משבון, ווי איך האב שוין וועגען דעם גצרעדט אין שער הבטחון.

היט זיך פון אזעלכע טענות אוז רעכטפערטיגונג, ווייל דאס איז אזא רעכט־

פערטיגונג ווי אנדערע ניט קיין באגניגענדע רעכטפערטיגונג פון זינדיגע אות דאס וועט דיך ניט מציל זיין פון שטראף, אזוי ווי שלמה המלך ע"ה האט געזאגט אין משלי: "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב ונמצא ישלם שבעתים"—מען פערראכטעט ניט דעם גנב וועו ער גנב'עט אויף עסען, ווייל ער איז הונגעריג, פון דעסטוועגען אז מען כאפט איהם, מוז ער באצאהלען זיבען מאל אזוי פיעל. דאס מיינט ניט דוקא זיבען מאל, נור דאס מיינט אויסצורדריקען, אז דער גנב וועט בעשטראפט, אזוי ווי עם וועט געזאגט אין דער סדרה משפטים, אז א גנב האט אמאל צו בעצאהלען כפל און אמאל ארבעה וחמשה. די הויפט זאך איז, אז דער גנב קען זיך ניט פארטיידיגען דערמיט וואס ער האט גע'גנב'עט אוים נויטה. קען מען זיך דאך פאר אנדערע חטאים געווים ניט פערטיידיגען.

דעריבער, אז נאט דערלענגערט דיר די יאהרען, האלט עם פאר א גוטע געפינם אות כל זמן דו קענסט אפצאהלען נאט די חובות וואס דו ביזט איהם שולדיג, טהו דאס טאג טעגליך אות דאס וואס דו קענסט טאן קענען טאן, אויב אפילו דו וועסט דערלעבען דעם מארגען, אות דו וועסט פארבליבען א בעל חוב. אות נאך ערגער קען זיין, טאמער קומט דיין סוף, טאמער שטארבסטו אות דאן וועלען שוין אפגעהאקט ווערען אלע דיינע טענות אות קיין אויסרייד וועט דיר ניט העלפען. וואורום די וועלט איז אזוי ווי א מארק, וואס האלט ניט אן לאנג אות וער עם טהוט מסחר אות פערדינט, פרעהט זיך. אות וער עס האט שאדען, האט חרטה, אבער ער קען שוין צוריק ניט כאפען. אות דעריבער האט דער חכם נעזאגט אין קהלת: "וזכור את בוראך בימי בחורותיך" — געדענק דיין באשעפער אין דיין יוגענד. וואורט ניט ביז דו וועסט עלטער ווערען, וויל טאמער וועסטו נארניט עלטער ווערען, אדער טאמער וועסטו שפעטער ניט קענען טהאן דאס וואס דו קענסט איצט טהאן.

פרק ו'

דאס פערצענסטע איז, דער חשבון וואס א מענש דארף מיט זיך האבען איז דער צייט וויז ער וועט בעהערשט פון א ליבעם געפיהל, בעת ער פיהלט א בענקשאפט נאך דעם וואס ער דענקט אז ער איז זיין ליבהאבער, זיין גוטער פרייונד אזוי גוט ווי ער איז צו יענעם, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" — אזוי ווי אין וואסער שפיגעלט זיך אף דער פנים פון דעם וואס קוקט אהין אריין, אזוי איז די הארץ פון איין מענש צום אנדערען. וועו איינעמ'ס הארץ איז פול מיט ליבע צו אן אנדערען, איז יענעמ'ס הארץ אויך פול מיט ליבע צו איהם. אות אויב יענער איז א שר אדער אזוי אן אדם חשוב, איז דער ליבעם געפיהל צו איהם שטארקער. נאך שטארקער פיהלט א מענש די ליבע צו אזעלבען וואס ער זעהט פון איהם התקרבות, פריינדשאפט אות ער האט פון איהם טובות אות א צוזאג אויף ווייטערע טובות, כאטש יענער דארף צו איהם ניט אנקומען. צו אזא איינעם קען די ליבשאפט ניט געשטערט ווערען. פאר אזעלבען נוצט מען אוים די גאנצע ליבעם געפיהלען אות מען איז גרייט צו טאן פאר איהם אלעם מיט'ן גוף, מיט געלד אות מיט אלעם וואס נור טעגליך איז. היינט אז מיר טהוען אזוי פאר א בעשא"

פֿענעם, פֿאר א מענש וואָס איז אזוי שוואך ווי מיר זיינען, טאָ וואָ זאָל מען מיר שוין האַנדלען געגען בעשאַפֿער?

און גאָט האָט אונז זיכער ליעב, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט: "לֹא מרובכם מכל העמים, כי מאהבת ה' אתכם" — ניט ווייל איהר זיינט מעהר פֿאר אַנדערע פֿעלקער האָט גאָט אייך אידען אויסערוועהלט, נור צוליב דעם ווייל ער האָט אייך ליעב. און ער האָט זיין ליבשאפֿט צו אונז ארויסגעוויזען דורך די פֿיעלע טובות און אותות ומופתים וואָס ער האָט מיט אונז געטהאָן און וואָס ער טהוט מיט אונז אַזיין יעדען דור. און אז מיר וועלען די זאך באטראכטען גרינד־ליכער, וועלען מיר מעהר איבערצייגט זיין אויף ווי ווייט מיר דארפען זיין איבערגעבען צום בורא יתברך. וואַרום עס איז אַנגענומען אז דער וואָס איז געווען א גוטער פריינד פון אונזערע עלטערען און עלטערען'ס עלטערען, זיינען מיר פֿערפֿליכטעט צו אַנערקענען יענעמ'ס גוט פריינדשאפֿט און איהם ליעב האָבען און עהרען און אכטען, אזוי ווי דער חכם זאָגט אין משלי: "רעך ורע אביך אל תעזוב" — דיין גוטען פריינד און דעם גוטען פריינד פון דיין פאָטער זאָלסטו ניט פארלאָזען. און דער בורא יתברך טוט אונז פיעל גוטעם צוליב דעם זכות פון אונזערע עלטערען, מיט וועלכע ער האָט געשלאָסען א ברית, א פאר־באנד, אזוי ווי עס ווערט נעזאָגט אין דער תורה: „ומשמרו את השבועה" — נאָט האָט מיט די אידען גוטעם געטאָן וווייל ער האָט געהיט די שבועה, דעם אָפּמאך מיט אונזערע אבות. און עס זיינען דאָ א סך עהנליכע פסוקים.

דעריבער, וועז מיר זאָלען זיך אויף נאָט ניט פֿאַרלאָזען, ווען מיר זאָלען זיך ניט סומך זיין אויף זיינע חסדים און ניט זיין ענייגט צו ליעב האָבען איהם און זיך אָפּגעבען מיט זיין דינסט און ניט פֿאַרלייגען פאר איהם אונזערע בקשות און פארלאַנגען — וועז מיר זאָלען דאָס ניט טאָן, וואָלטען מיר נעווען אונגעהייער פערנרעבט. אונדאָקבאר און אונגלויביג. מיר וואָלטען דערמיט ארויסגעצייגט ווי ווייט מיר זיינען פון אמת, אז ניט מיר נעדענקען די ליעב־שאפט פון נאָט צו אונזערע עלטערען און עלטערען'ס עלטערען און ניט מיר נעדענקען זיין ליעבשאפט און השגחה וואָס ער האָט אויף אונז אליין. און וואָל־טען מיר זיך ניט דארפען שעהמען צו פארגעסען נאָט'ס חסדים און טובות און גוטע הבטחות אויף שפּעטער?

ערוואַר, ברודער, פון דעם דאָזיגען שלאָף און וואַרף פון זיך אראָפּ דעם צודעק פון יצר הרע וואָס שיידעט דיך אָפּ פון דיין שכל. אזוי ווי א שפּין וואָס וועבט זיין שפּינוועב אויף א פענסטער, איז וואָס מעהר ער וועבט אלץ דיקער ווערט די וועב ביז עס פארשטעלט די ליכטיגקייט פון דער זון. דער יצר הרע, וואָס רוהט אין דיין הארצען, איז אויך אזוי. אַנפאַנגס פארשטעלט ער ניט פיעל די אויגען פון דיין שכל, אָבער אז דו לאָזט איהם איינווארצלען זיך איז דיר פארפינסטערט ער דעם אמת און דו ווערסט דורכאוים פאלש. וועז אָבער דו דערפיהלסט דעם יצר הרע באלד און דו פארטרייבסט איהם פון דיין הארץ, קומט עס דיר אַן ליכט, און פארנאכלעסיגסטו די זאך און דו ליגסט עס אָפּ, ווערט דער יצר הרע שטארק, נעהמט ביי דיר אוועק דעם שכל, און עס קומט דיר שוין אַן זעהר שוואר פּטור צו ווערען פון איהם.

דעריבער, אייל זיך צו רעטען דיין זעלע און נעהם גאָט צו הילף צו פאר־שטויסען דעם יצר הרע, און בעמיה זיך און סטארע זיך צו דערליכטען דייגע אויגען מיט דער ליכט פון חכמה און דו ווערסט איינזעהן און איבערצייגט זיין

אין ריכטיגען אמת. באדענק זיך ברודער, אוּן פיהר דיין נשמה אויפֿ'ן וועג פּוּן איהר רעטונג. אויף די וואָס פּארנאכלעסיגען אריינצוטראכטען זיך אין דער זאך זאגט שלמה המלך אין משלי: "אנשי רע לא יבינו משפט" — שלעכטע מענשען פערשטעהען ניט קיין משפט, קיין גערעכטע גוטע זאכען.

דעם פּופּצעהנטען חשבון הנפש דארף דער מענש מיט זיך האבען, וועז ער גרייט זיך אוּן לעבענס־באדערפּניסע אויסדער ער דארף דאָס, ניט וויסענדיג אויב ער וועט לעבען ביז דער צייט וועז ער וועט דערפּון קענען הנאה האבען. אדער וועז ער דארף פאָהרען אונטערוועגענס מאכט ער פּריהער פּארבערייטונגען אוּן טראכט וועלכע סחורה ער זאל מיטנעהמען, מיט וואָס פּאר א מסחר ער זאל זיך אפּגעבען, ווי אזוי ער זאל פאָהרען, מיט וועמען ער זאל פאָהרען, וואָס פּאר א שפּייז ער זאל מיטנעהמען, אוּן דאָס גלייכען, כאטש ער וויים ניט וואָס נאָט האט אויף איהם גוזר געווען אוּן צי ער וועט גאָר דערלעבען מאכען די רייזע.

אזוי אויך, ברודער, אוּן נאָך פיעל מעהר, דארפען מיר מאכען פּארבערייטונגען פּאר אונזער נסיעה אין דעם ווייטען וועג, אין דער וועלט, פּוּן וועלכע מיר קענען ניט אנטלויפען אוּן מיר מוזען אהין קומען. מיר דארפען דענקען וועגען צוגרייטען שפּייז אוּן זאכען, מיט וועלכע מיר זאלען דאָרט באגעגענען אונזער באשעפער, פּאר וועלכען מיר האבען אפּצוגעבען א גרויסען חשבון, אזוי ווי דער פּסוק זאגט אין מלאכי: "כי הנה היום בוער כתנור" — דער טאָג פּוּן יום הדין אויף יענער וועלט ברענט ווי אן אויוועז אוּן מיר דארפען זיך צו איהם צוגרייטען מיט דאָס בעסטע וואָס מיר קענען.

ווי אזוי קענען מיר דאָס פּערנאכלעסיגען? די דאזיגע רייזע פּוּן דער וועלט אויף יענער וועלט איז א שטענדיגע, אן אונאויפהערליכע, שטענדיג ציהען זיך מענשען אריבער פּוּן דער וועלט אויף יענער וועלט. אוּן דער וועג איז א לאנגער אוּן די רוה איז ווייט. עס געדויערט, הייסט עס, ביז מען ענטיסט די תענוגי עולם הבא. היינט וואָרום זאלען מיר זיך ניט באדענקען אין זינען צו האבען אונזער סוף אוּן ניט צוגרייטען די שפּייז, וואָס מען דארף דארט אויף יענער וועלט האבען?

לאמיר בעטראכטען די זאך. מיר האבען זיך עוסק גיווען איז א וועלט וואָס וועלט כלה אוּן אוועקגעלאזט א וועלט וואָס האט אן אייביגען קיום! מיר האבען געזאָרגט פאר די באדערפּניסען פּוּן אונזער נוף אוּן ניט געזאָרגט פאר אונזער שכל. מיר האבען זיך געמיהט צו דיענען דעם יצר הרע אוּן פארגעסען די דיענסט פּוּן אונזער באשעפער. מיר האבען געדיענט, נאכגענעבען אונזערע תאוות אוּן ניט געדיענט אוּן ניט ממלא געווען דעם רצון פּוּן אונזער גאָט!

וועה צו אזא פלאנטער, צו אזא שכרות אוּן פערפיהרונג וואָס פּארפיהרט פיעלע מענשען! אזוי ווי דער פּסוק זאגט אין ישעיה: "כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם" — זייערע אויגען זיינען פארקלעפּט פּוּן זעהן אוּן זייערע הערצער — פּוּן וויסען אוּן פארשטעהן. אוּן וויטער זאגט ער דאָרט: "שכרו ולא יין" — זיי האבען זיך אנגעזופּט אָהן ווייַן. דאָס הייסט: דער יצר הרע האט זיי פער'שכור'ט אוּן פערפיהרט.

דעם זעכצעהנטען חשבון הנפש דארף א מענש מיט זיך מאכען וועגען דער צייט וואָס ער האט נאָך צו עקזיסטירען אויף דער וועלט. אויב ער איז זוכה צו אריכת ימים, זאל ער ניט דענקען, אז ער וועט שוין קיינמאל ניט שטאַרבען. ער דארף ניט פארגעסען, אז זיין סוף וועט גיך קומען. וואָרום ער זעהט דאָך

אז אנדערע בעלי חיים, רעדעוודיגע, מענשען, הייסט עס, אוו אנדערע לעבעדיגע זאכען שטאַרבען אפּטמאל נאר אומגעריכט, ניט ווייסענדיג פּאַראוים אז דער טויט שטעהט פאר זייערע אויגען אוו זיי האבען אפילו קיין אנדייטונג דערויף. קיינער איז ניט זיכער אז ער וועט לעבען ביז א געוויסע צייט, ווייל דער טויט האלט זיך ניט אפּ צו קומען אין אלע חדשים פון יאהר, אין אלע טעג פון חודש אוו אין יעדע שטונדע פון טאג. דער טויט קומט ניט דוקא אויף דער עלטער, ער קען קומען אין דער יוגענד, אין קינדהייט אוו אפילו וועו דער מענש איז נאך א זויג־קינד. דער טויט טרעפט די לעבעדיגע באשעפענישען אין אלע צייטען אוו אין יעדען ארט.

דאס איז גלייך אזוי ווי א מלך וואס נימט איינעם א פּקדון, א זאך צו בעהאלטען אוו ער באשטימט ניט קיין צייט וועו ער זאל עס צוריק קריגען. אוו דער מלך זאגט יענעם אז אז ער זאל שטענדיג זיין גרייט אומצוקעהרען איהם דעם פּקדון. ער זאל שטענדיג זיין אויפ'ן פּלאץ, כדי מען זאל איהם ניט דארפען זוכען — איז אזא פאל, פערשטעהט זיך, וועט דער וואס האט דעם פּקדון ערגעץ ניט אוועקגעהן אוו אימער זיין גרייט טאמער קומט דער קעניג מאהנען ביי איהם דאס וואס ער האט איבערגעגעבען אין זיינע הענד. אדער וועו איינער איז דעם אנדערען שולדיג א חוב אהן א באשטימטע צייט וועו ער דארף דעם חוב באצאהלען, האט ער עס אין זינען יעדען טאג טאמער וועט יענער קומען מאהנען דאס וואס עס קומט איהם. אז דער מענש וועט דאס באטראכטען, וועט ער זיך אויך טאג טעגליך ריכטען אויפ'ן טויט.

האבענדיג מיט זיך דיזען חשבון הנפש, וועט דער מענש בעטראכטען, אז א סך פון זיינע באקאנטע האבען ניט דערלעבט זיינע יאהרען אוו זיינען אוועק אין אנדער וועלט פריהער, וועו זיי האבען נאך געהאט שטארקע האפענונגען צו לעבען אויף דער וועלט אוו אויפטאן פילע זאכען, היינט וואָרום זאל ער זיין אן אויסנאהם אוו פארבלייבען דא אויף דער וועלט א לענגערע צייט? אוו דיזער רעכענונג וועט איהם ברענגען ניט צו לייגען גרויס געוויכט אויף דער וועלט אוו מעהר אין זינען האבען יענע וועלט אוו אנגרייטען שפּייז אויף זיין נסיעה אויידער עס וועט זיין צו שפּעט.

א געוויסער חכם האט אמאל געזאגט: "דער וואס האט דעם טויט פאר זייגע אויגען, דער וואס ערוואַרטעט דעם טויט, גרייט זיך צו דעם צו". אוו שלמה המלך האט געזאגט אין קהלת: "לב חכמים בבית אבל" — די ארץ פון חכמים איז אין א טרויער הויז. וועו דער פארשטענדיגער מענש זעהט אז מען טרויערט נאך א מת, דערמאנט ער זיך, אז ער וועט אויך שטארבען. ער זאגט דארט אויך: "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו" — עס איז בעסער צו געהן אין א הויז וואו מען טרויערט נאך א טויטען איידער צו געהן צו א הוליאנקע, ווייל דער טויט איז דער סוף פון אלע מענשען אוו דער לעבעדיגער, דער, ביי וועמען דאס ארץ לעבט, דער וואס האט שכל וועט עס אין זינען נעהמען אוו וועט תשובה טהאן.

דעם זיבענצעהנטען חשבון הנפש דארף דער מענש האבען, וועו ער באקומט א חשק, וועו ער פארבענקט זיך נאך געזעלשאפט, וועו ער וויל זיך קאמפאנירען מיט מענשען אוו פארברענגען מיט זיי. ער דארף דאן באטראכטען די מעלות פון איינזאמקייט, פון זיין אפּגעזונדערט פון מענשען אוו

די פעלערען וואס נאריש געזעלשאפט קען ברענגען בעת עם איז ניט נויטיג צו קאמפּאנירען זיך מיט זיי. אמאל פאלט א מענש אריין אין א שלעכטע קאמפּאני און מען רעדט אזעלכעם וואס מען דארף ניט ריידען. מען דערצעהלט: "יענער האט געזאגט אזוי און אזוי", קומען אנדערע און דריקען זיך אוים: "מיר וועלען זאגען אזוי און אזוי" און עס ווערט א צוזאמענמיש פון פּוסטע רייד, וועלכע פיהרען ניט צו גוטעם, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "ברוב דברים לא יחדל פשע" — פון א סך רייד דרעהט מען זיך ניט אוים פון זינד. א געוויסער חכם האט געזאגט: האלט איין דיינע איבעריגע, אומנויטיגע רייד און פערשלים דיין צונג פון ריידען וועגען מענשען און דערמאנען וועגען זייערע שלעכטע מעשים און טאדלען זיי. און אויף דעם זאגט דוד המלך אין תהלים: "תשב באחיך תדבר" — דו זיצסט אין געזעלשאפט פון מענשען און בערעדסט דיין ברודער, דיין חבר.

וועו מען רעדט א סך ברענגט עס צו זאגען ליגענס, ריידען פאלשע רייד און פאלש אדער אומזיסט שווערען, וואס אויף דעם זאגט די תורה: "כי לא ינקה ה'" — גאט וועט ניט רייניגען, וועט ניט שנעקען דעם פאלש שווערער. א געוויסער פרומער מאן האט געזאגט צו זיינע תלמידים: "די תורה האט אונז מתיר געמאכט צו שווערען מיט גאט'ס נאמען אויף אן אמת, דאך וועל איך אייך אן עצה געבען אז איהר זאלט ניט שווערען ניט אויף אן אמת און ניט אויף שקר. זאגט "יא" אדער "ניט" אהן שבועות."

דאס קאמפּאנירען זיך מיט מענשען קען ברענגען צו גאוה. צווישען מענשען וויל מען זיך אויספיינען, צייגט מען ארויס שטאלץ. דאס ברענגט אויך צו לצנות, אפשפּאטען פון אנדערע און אפשוואכונג פון יראת ה'. בעת מען פארברענגט מיט קאמפּאני, בעת מען ציהט אן בריטע שמועסען, קען מען אמאל אייגע פאר די אנדערע מגלה זיין פערזענליכע סודות און פארורזאכען שאדען צו זיך אליין. אמאל קען דאס בריינגען צו חניפה און צו זוכען קויפען זיך א נאמען, דערצעהלען גוטעם וואס מען האט אויפגעטאן, כדי צו קריגען א שם אלס גוטע און פרומע לייט. אמאל בריינגט עס מענשען צו בעריהמען זיך אפילו מיט זאכען וואס זיי האבען גארניט געטהאן אדער מיט קענטניס און חכמות וואס זיי בעזיצען גארניט.

דאס אויסמיידען געזעלשאפט האט נאך א מעלה. יעדער מענש איז מחויב צו לערנען אנדערע טהאן גוטעם און זיי אפּוועגדען פון שלעכטעם, אזוי ווי די תורה זאגט: "הכוח תוכיח את עמיתך" — דו זאלסט שטראפען, דו זאלסט אויפצייגען דיין חבר וואס מען מעג און וואס מען טאר ניט, און דאס קען געטהאן ווערען אויף דרייערליי אופנים: אנגריפען דעם זינדיגען מיט די הענד, בעשטראפען איהם קערפערליך, אזוי ווי פנחס הכהן האט געטהאן צו זמרי און כזבי, ווי עס ווערט דערצעהלט איז דער סדרה בלק: שטראפען מיט רייד, אזוי ווי משה רבנו האט געזאגט צום מצרי וואס האט געשלאגען א אידען: "רשע למה תכה רעך" — רשע, שלעכטער מענש, ווארום שלאגסטו דיין חבר? און דורך פערמאכטען דעם שלעכטען מענשען אין הארצען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "שנאתי קהל מרעים" — איך האט פיינט פערזאמלונגען פון שלעכטע מענשען. פאלגליך, איז אויב נור מען קען, אויף וואס פאר אן אופן ניט איז, אפהאלטען איינעם פון זינד איז מען דאס מחויב צו טהאן. דעריבער, אויב מען נעפינט זיך אין קאמפּאני צווישען מענשען, קען אמאל זיין, אז מען זעהט

פון וועמען אן עולה און מען פערשווייגט עס און דאָס איז א זינד: וועז אבער מען מיידט אויס געזעלשאפט און מען לעבט אין אינזאמהייט, פאלט ארונטער דער חוב פון „הוכח תוכיח" און מען איז זיכער פון אן עבירה. און מקים זיין די מצוה פון "הוכח תוכיח" ווי געהעריג איז, איז ניט אזוי לייכט און ניט אימער קען מען יוצא זיין אין דעם פרט. דעריבער איז גלייכער אז מען איז נאָר אין גאנצען פטור פון דיעזער מצוה.

און וויעדער איז דאָס קאמפאנירען זיך מיט מענשען אפטמאל ניט גוט, ווייל מען וועלט צוטומלט און מען פערלירט דעם שכל און מען קען זיך ניט בעראטהען מיט זיך אליין וועגען אייגענע אנגעלעגנהייטען. אמאל לערענט מען זיך פון זיי אף שלעכטע זיטען: אבער אז מען איז אליין, איז מען מהר מיושב'דיג, מען קען יעדע זאך ריכטיג בעטראכטען און מען האט ניט פון וועמען אפצולערנען זיך צו טהאן וואס מען דארף ניט אדער עס פאסט ניט. דעריבער האבען אונזערע אלטע חכמים געזאגט אין פרקי אבות: "שיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם" — דאָס ריידען צופיעל מיט קינדער און דאָס זיצען אין געזעלשאפט פון עמי הארצים, פון פערנרעבטע מענשען נעהמען אוועק דעם מענשען פון דער וועלט.

דער כלל איז, אז דאָס רוב עבירות וועלען בעגאנגען דורך צוויי, ווי למשל: זנות, שווינדעל אין מסחר, פאלש שווערען, פאלש עדות זאגען און אלע עבירות וואס וועלען געטהאן מיט'ן צונג, ווי לשון הרע און דאָס גלייכען, קען א מענש ניט עובר זיין מיט זיך אליין, נור אין געזעלשאפט וויניגסטענס מיט נאָר איין מענשען. וועז אבער מען איז אליין, אפגעזונדערט פון מענשען, איז מען זיכער, אז מען וועט ניט עובר זיין אויף די אלע עבירות און דאָס בריינגט דעם מענשען צו גוטע און שהנע מדות. און עם איז שוין געזאגט געווארען אז דער הויפט זייל, דער הויפט יסוד פון א ריינע הארץ איז דאָס ליעב האבען אינזאמקייט.

דעריבער היט זיך, ברודער, אז בעת דו ביזט אליין זאל דיר דער יצר הרע ניט אריינגעבען קיין חשק צו זוכען געזעלשאפט און לייטע מיט וועמען צו קאמפאנירען זיך. און אז דו וועסט אנגעהמען די מרה פון בדידות, פון אינזאמקייט, זאלסטו פארזיכטיג זיין ניט צו האבען דעם טעות און אויך אויסמיידען די געזעלשאפט פון לערנער, גאטספארכטיגע און גוטע און פרומע לייט. דו זאלסט זיך ניט לאזען אינריידען פון יצר הרע, אז בדידות, אינזאמקייט דארף זיין פאלקאם און ניט קאמפאנירען זיך מיט קיינעם, ווייל דאָס איז ניט אזוי. מיט לומדי תורה און גוטע און פרומע לייט דארף מען זיך דוקא יא קאמפאנירען, ווייל דאָס פיהרט צו גוטעם, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "הולך את חכמים יחכם" — דער וואס געהט מיט קלוגע, דער וואס קאמפאנירט זיך מיט זיי, וועלט קלוג. און די חז"ל האבען געזאגט: "קבוץ לרשעים רע להם ורע לעולם ולצדיקים טוב להם וטוב לעולם" — א צוזאמענקונפט פון רשעים איז שלעכט פאר זיי און שלעכט פאר דער וועלט און א צוזאמענקונפט פון צדיקים איז גוט פאר זיי און גוט פאר דער וועלט. אין אן אנדער פלאץ האבען די חז"ל געזאגט: "יהי ביתך בית ועד לחכמים" — דיין הויז זאל זיין א פערזאמלונגס פלאץ פאר חכמים. אין מלאכי זאגט א פסוק: "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע" — דאמאלס האבען זיך גאטספארכטיגע צוזאמענגעשלעסט איינע מיט די אנדערע און גאט האט געהערט און אנגענומען זייערע רייד. דערפון זעהט מען, אז די געזעלשאפט פון צדיקים דארף מען ניט און מען טאר ניט

אויסמיידען, און דאָס וואָס איך האָב געזאָגט, אז מען דארף זיך דערווייטערען פון חברותא, פון קאָמפּאני, איז דאָס נעמיינט צוזאמענקינפּטע פון ניט גוטע און פרומע לייט.

פּרק ז׳

אכצעהנטעס, דארף א מענש האָבען מיט זיך אליין א רעכענונג בעת עם קומט אהם אָן א געפיהל פון גאוה; בעת ער הויבט אָן צו דענקען אז ער איז גרעסער אדער חשוב׳ער פון אנדערע און ער פערלאנגט דעריבער צו גענישען אויף דער וועלט אזעלכעס וואָס עס געהער גארניט צו איהם. וועו עס קומען איהם אָן אזעלכע געדאנקען, דארף ער בעטראכטען זיין ווירדע צוווישען די בעשעפּ־ניסען און ער וועט דאן וויסען וויי קליין און נישטיג ער איז, און וואָס פאר א קלייניע ראָלע ער שפּיעלט צווישען אלעס וואָס גאט האָט באשאפען. אזוי ווי איך האָב שוין ערקלעהרט אין זעקסטען שער פון דיעזען ספּר.

דאן דארף ער זיך אין זיינען נעהמען, אז כאָטש ער פערנעהמט א קלייניעם פּלאץ אין דער שאפונג, האָט דער בעשעפער איהם צוגעטיילט די גדולה צו זיין דער מושל איבער די אנדערע לעבעדיגע זאכען, וואקסונגען, מעטאלען און מינע־ראלען, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: "תמשילהו במעשי ידיך" — דו, גאָט, האָסט דעם מענשען געמאכט געוועלטיגען איבער די שאפונג פון דיינע הענד. אויסער דעם האָט גאָט דעם מענשען געמאכט צו וויסען די געזעצע פון זיין תורה און האָט איהם געגעבען שכל צו פערשטעהן אויבערשטע און אונ־טערשטע, אדער הימלשע און ערדישע סודות פון דער וועלט. דער מענש, הייסט עס, קען משיג זיין די לעהרען פון אסטראנאמיע, פון דעם גאנג פון שטערען און פלאנעטען, און פערבאָרגענע זאכען אויף דער ערד און אין דער ערד. און דערצו פערשטעהט ער צו דאנקען און לויבען זיין בעשעפער, רופען צו איהם אין צייט וועו איהם איז שלעכט, וועו ער וועלט בעגעגענט פון צרות אויף דער וועלט. און דורך די הילף פון גאָט טהוט דער מענש אויף וואונדערליכע זאכען, און נאָך פיעלע טובות, קערפּערליכע און גייסטיגע, וואָס גאָט טהוט מיט איינצעלנע מענשען און מיט׳ן כלל, וועלכע עס וואָלט פערנומען פיעל פּלאץ אויסצורעכענען.

און בעדענק זיך, ברודער, וויי קליין דיין ווירדע איז אויף דער וועלט, וויי נידעריג דיינע אויספּיהרונגען זיינען, און דאָך האָט דיך גאָט גרויס געמאכט און דערהויבען, כאָטש ער דארף צו דיר ניט אָנקומען און דו דארפסט יא אָנקומען צו זיין השגחה און הילף. בעטראכט דאָס אלעס און שאנעווע די קרוין וואָס גאָט האָט דיך בעקרוינט און די דערהויבענקייט וואָס ער האָט דיך דערהויבען דאָ אויף דער וועלט און האָט נאָך פאר דיר בעהאלטען גרויסע בעלוינונג לעולם הבא, און בעהעפט זיך אין גאָטס דיענסט און דאנק איהם און לויב איהם שטענדיג.

און דאָס וואָס גאָט האָט דיך מיט זיין גוטסקייט און גנאדען דערהויבען זאָל דיך ניט בריינגען צו האלטען זיך גרויס און שטאָלצירען, מיינענדיג אז דו ביזט צו אלעס בערעכטיגט און עס קומט דיר אלעס על פּי דין. דו דארפסט אין זינען האָבען אז לויט דיין ווירדע האָסטו דאָס ניט פערדיענט, און זיין א נכנע און אז עניו, אז אונטערטעניגער און א נידערגעפאלענער, אזוי ווי א שוואכער,

נידעריגער דיענער צו זיין ווירטה, וועלכער טהוט מיט איהם חסד און הויבט איהם אויף צו א הויכער שטופע. דער מענש דארף ניט און טאר ניט זיין געהויבען צוליעב זיין חשיבות אויף דער וועלט, און ער דארף זיך ניט מאכען קיין גע־וואוינהייט צו בעטען און פערלאנגען ניט ווייסענדיג זיכער וואס עס איז פאר איהם גוט און וואס עס איז ניט גוט. אין דעם פרט דארף ער זיך פערלאזען אויף גאט און האבען אין איהם בטחון אז ער טהוט אלעס פון זיין טובה וועגען.

מען דערצעהלט אויף א געוויסען צדיק, אז צום סוף פון זיין דאוונען פלעגט ער זאגען:

מיין גאט, דאס וואס איך וואג, דאס וואס איך שטעל זיך אונטער צו בעטען ביי דיר, איז ניט מחמת איך בין נאריש און וויים ניט ווי קליין איך בין און ווי גרויס דו ביזט. איך וויים דוקא אז דו ביזט גרויס און ערהאבען און איך בין צו קליין און מבוזה צו פערלאנגען עטוואס פון דיר און לויבען דיין הייליגען נאמען וואס איז געהייליגט אין דער וועלט פון די הייליגע מלאכים; אבער איך וואג צו טהאן דאס, ווייל דו האסט מיך דערהויבען מיט דיין געבאט, מיט דיין אנזאגען מיר אז איך זאל דיך רופען, אז איך זאל ביי דיר בעטען, און דו האסט מיר ערלויבט צו לויבען דיין הויכען נאמען לויט ווי איך בעגרייף דיך און לויט איך וויים און פערשטעה דיין כבוד. דערמיט צייג איך ארויס מיין קנעכטשאפט צו דיר און מיין ערנידערונג פאר דיר. און דו, גאט, ווייסט דאך וואס עס איז גוט פאר מיר, מיין איך ניט מיט מיין תפלה אויפמערקזאם צו מאכען דיר וואס מיר פעהלט, וואס איך דארף, ווייל דאס וויייסטו בעסער פון מיר. איך בעט נור ביי דיר, כדי איך זאל פיהלען און ניט פערגעסען אז איך מוז צו דיר אנקומען און פערשטארקען מיין בטחון אין דיר. און אויב מיין נארישקייט וועט מיך בריינגען צו פערלאנגען פון דיר אזעלכעס וואס איז פאר מיר ניט גוט און עס וועט מיר קיינע נוצען בריינגען, וויים איך אז דיין בחירה, דיין אויסוואהל איז בעסער פון מיינע און איך פערלאז זיך מיט אלע מיינע אנגעלעגענהייטען אויף דיין גזירה, אויף דיין הימעלשער בעשטימונג. אזוי ווי דוד המלך ע"ה האט געזאגט אין תהלים: "ה' לא גבה לבי ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני" — גאט, מיין הארץ איז ניט הויך, איך האב אין זיך קיין גאוה און איך בין ניט געגאנגען, איך האב ביי זיך ניט בעשטימט זאכען וואס זיינען צו הויך און פערבארגען פון מיין שכל, נור איך האב זיך פערלאזט אויף דיר גאט, אז דו וועסט אלעס טהאן פון מיין טובה וועגען.

דער נייגצעהנטער חשבון וואס א מענש דארף האבען מיט זיין זעעלע איז: וועז דער בעשעפער איז איהם מציל פון בייזע בעגעגניסען, צרות, קראנקהייטען און אנדערע שלעכטע געשעהענישען, ווי תפיסה, הונגער, דורשט, קעלט, היץ, סם המות, ווילדע חיות, משוגעת, דאס פערלירען וועלכע עס איז חושים, ווי טויבקייט, בלינדקייט און אנדערע געשעהענישען וואס קענען געשעהן מיט א מענשען, און גאט בעשירמט איהם פון דעם, כאטש ער איז אפשר וועדטה און האט פערדיענט אז דאס זאל אויף איהם קומען פאר זיינע פריהעריגע חטאים, וואס ער איז בעגאנגען געגען דעם באשעפער, און פאר פעראכטען זיינע רייד און ניט תשובה טהאן אויף די זינד און ניט דאנקען און לויבען איהם פאר זיינע שטענדיגע חסדים און טובות.

וועז דער קלוגער מענש וועט, בעת ער וועדט נצול פון וועלכע עס איז צרה, דאס גוט בעטראכטען; וועז ער וועט זיך בעדענקען ווי אזוי גאט שטעלט מענ־

שען צו פֿראבע דורך בריינגען אויף זיי פּגעים רעים און דורך בעשירמען פון זיי, כאטש מען איז דאָס ניט וועדטה — אז ער וועט דאָס האבען אויף'ן רעיון, וועט ער דאנקען גאָט פאר זייגע געגאדען און וועט תשובה טהאז און בעטען ביי גאָט פערצייהונג אויף זיינע זינד, אויף וועלבע גאָט האָט לאנג געווארט צו שטראָפען איהם, און ער וועט זיך פלייסיג נעהמען צו דיענען גאָט, כדי אויסצומיידען זיין שטראָף, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין דער תורה: "והיה אם שמוע תשמע, והסיר ה' ממך כל חולי" — אז דו וועסט הערען גאָט'ס קול, אז דו וועסט איהם פאלגען און דיענען, וועט גאָט פון דיר אפּטהאן אלע קראנקהייטען און צרות. און איינער פון אונזערע פּראצייטיגע חכמים האָט געזאָגט: "אין ערוד ממית אלא החטא ממית" — ניט די גיפּטיגע שלאנג טויטעט, נור די זינד טויטעט. ד"ה, אז דעם וואָס זינדיגט ניט איז גאָט מציל פון בייזע שלאָנגען און אנדערע פּגעים רעים. און דוד המלך ע"ה זאָגט אין תהלים: "על שחל ופתן תדרוך" — ווען דו וועסט ניט זינדיג זיין, וועסטו טרעטען אויף בייזע, גיפּטיגע שלאנגען און זיי וועלען אויף דיר קיין שליטה ניט האבען.

דער צוואנציגסטען חשבון הנפש איז דיעזער: וועז א מענש האָט געלט, דארף ער מיט זיך א חשבון האבען אויף וואָס פאר אן אופן ער האָט דאָס געלט ערווארבען, אפשר ניט אויף אן עהרליכען שטייגער. ער דארף זיך אויך בערעכענען אויב ער האָט פון דעם געלד געגוג אויסגעגעבען פון גאָטס וועגען און אויב ער האָט מענשען בעצאהלט וואָס זיי קומט. ער זאָל ניט דענקען אז גאָט האָט איהם געגעבען געלד נור פאר איהם אליין, פאר זיין אייגענעם געברויך און גענוס. ער דארף וויסען, אז דאָס איז איהם נעגעבען געווארען בלויז אלס פּקדון, אלס בעהעלטנים וואָס ער קען האלטען נור כל זמן גאָט וויל און ער קען דאָס ביי איהם אוועקנעהמען צו יערער צייט. אז דער מענש וועט האבען מיט זיך דיעזען חשבון, וועט ער קיינמאל קיין מורא האבען פאר א שלעכטע צייט וועז ער וועט פערארימט ווערען, וויל וואָס קען דאָס איהם קימערען וועז דער פרעמדער פּקדון וועט פון איהם אוועקגענומען ווערען? און אויב דאָס געלד וועט ביי איהם פערבליבען וועט ער דאנקען דעם בעשעפער און וועט איהם לויבען, און וועט ער עס פערליערען, וועט ער אויך צופריעדען זיין און וועט אננעהמען גאָטס גזירה פאר גוט.

דער דאזיגער חשבון הנפש וועט בריינגען דעם מענשען צו מאכען איהם לייכט צו בענוצען זיין געלד פאר די דיענסט פון בורא יתברך. עס וועט איהם ניט אנקומען שווער אויסצוגעבען געלד אויף א דבר מצוה, וויל דאָס וועט דאך הייסען אפּגעבען דאָס וואָס מען האָט איהם אנפערטרויט. און ער וועט ניט מקנא זיין דעם רייכערען פאר איהם און ער וועט ניט פּראכטען דעם ארימען צוליעב זיין ארימקייט. דאָס געלד וועט ביי איהם זיין איינס פון די אורזאכען צו פערשטארקען אין איהם מדות טובות און צו דערוויטערען איהם פון כאוס'ע זיטען, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "כבד את ה' מהונך" — גיב גאָט כבוד, שענק איהם עהרע פון דיין פערמעגען, און אין אן אנדער פּלאץ זאָגט ער: "מלוה ה' חונן דל" — דער וואָס איז מילד צו אן ארימאן, דער וואָס שטיצט איהם, איז אזוי ווי ער לייהט געלד צו גאָט.

דער איין און צוואנציגסטער זעלע חשבון בעשטעהט אין דעם, וואָס דער מענש דארף מיט זיך אליין אויסרעכענען ווי ווייט ער האָט ביכולת צו דיענען גאָט, אזן ער דארף זיך איינגעוואוינען אין דעם אזן דאָס שטענדיג אין זינען

האבען און זיך סטארען און פליסען צו טהאן גוטעס לויט זיין מענליכקייט, ביז דאס וועט ביי איהם ווערען א נאטור זאך. נאכהער זאל ער זיך בעמיהען נאך מעהר און נאך מעהר און ער זאל דערצו חשק האבען, שטענדיג האבען דאס אין זינען און בעטען ביי גאט אז ער זאל איהם העלפען און שטארקען צו טהאן נאך מעהר ווי זיין מענליכקייט, ער זאל וויסען מעהר און טהאן מעהר.

אז ער וועט עס שטענדיג ערנסט אין זינען האבען, וועט איהם גאט העלפען אז זיין וואונש זאל ערפילט ווערען און ער וועט פאר איהם עפענען די טויערען פון זיין וויסען און ער וועט שטארקען זיין שכל און זיינע גליעדער נאכצוקומען זיינע פערזאגען נאך מעהר ווי ער, דער מענש, האט ביכולת שטופע נאך שטופע, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "אני ה' מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך" — איך גאט לערען דיך צו גוטעס, איך מאך דיך טרעסטען אין דעם ריכטיגען וועג וואס דו דארפסט געהן. דאס איז אלץ איינס ווי איינער לערענט זיך א געווויסע מלאכה, איז אנפאנגס לערענט ער נאר טיילען פון דער ארבייט וואס זיינען איהם לייכט איבערצונעהמען, כאטש ער וואלט לכתחילה געקענט טהאן אין דער זאך מעהר. וען אבער ער ארבייט זיך איין אין דעם און ווערט צוגעוואוינט צו דער ארבייט, בעגרייפט ער אליין אזעלבעם וואס מען האט איהם גארניט געלערענט.

און אזוי איז אויך אין לערנען וועלכע ניט איז חכמה. לאמיר נעהמען, למשל, די חכמות השיעור (געאמעטריע), פאנגט מען עס אן מיט ניט קיין שוועריג פראבלעמען, וואס לייגען זיך לייכט אויף'ן שכל. שפעטער אבער, וען ער טהוט זיך אריין אין דער זאך און איז פלייסיג אין זיין לערנען העלפט גאט דעם תלמיד און זיין שכל ווערט פון זיך אליין שארפער און ער לערענט די זאך אוים גרינדליך. פון איין זאך פערשטעהט ער אנדערע זאכען און ער טהוט אויף וואונדער, עפעם אזוי ווי דורך א נבואה וואס קומט פון גאט.

אזוי איז אויך מיט אנדערע חכמות וואס א מענש לערענט. וואהרום וועט אייניער טהוט זיך אריין אין א חכמה זאך בעקומט ער א היסעלשען גייסטיגען כח, וואס א מענש האט קיין מאכט צו געבען איהם. דעריבער האבען אונזערע רבנים ז"ל געזאגט: „חכם עדיף מנביא" — א חכם איז בעסער פון א נביא. און אליהוא זאגט אין איוב: "אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם" — דאס איז א גייסט אין מענשען און גאט'ס אטהעם גיט זיי פערשטאנד.

און וויבאלד די הויפט זאך ביי אלע מלאכות און חכמות איז דער שכל, די געטליכע קראפט וואס ברויינגט דעם תלמיד צו פאלקאמענהייט אין דער זאך וואס ער לערענט, דארפסטו, ברודער, פערשטעהן אז דער עיקר כונה פון די מצוות וואס א מענש טהוט מיט זיין קערפער, מיט זיינע גליעדער איז, כדי דאס מקים זיין די דאזיגע מצוות זאל דעם מענשען ברענגען צו די הערצליכע מצוות, צו די מצוות וואס מען איז מקים מיט דער מחשבה, מיט'ן נעראנק, וויל דאס איז דער הויפט אויפהאלט פון גאטעס דיענסט און זיי, די הערצליכע מצוות, זיינען דער עיקר פון דער תורה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דער תורה: "את ה' אלהיך תירא" — פאר גאט דיין גאט זאלסטו מורא האבען. און אנדער פסוק זאגט: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" — די זאך, דער ענין התורה והעבודה, איז זעהר נאהענט צו דיר צו טהאן עס מיט דיין מויל און הארץ. די תורה זאגט אויך "ואהבת", דו זאלסט גאט ליעב האבען,

און ליעב האבען איז אויך ניט א זאך וואס מען קען טהאן מיט די אברים, נור מיט'ן הארץ, מיט דער מחשבה.

און ווייל די הערצליכע מצוות זיינען העכער פון דעם מענשען'ס כח; ווייל גייסטיגעם איז ניט אין זיין נאטור, קען ער די הערצליכע מצוות ניט ריכטיג מקים זיין סיידען ער זאל זיך אפשיידען פון א סך פון זיינע טיערישע תאות און פערטרייבען פון זיך זיינע נאטירליכע נייגונגען. דעריבער האט איהם גאט געבעטן קערפערליכע מצוות, מצוות וואס ער דארף טהאן מיט זיינע גליעדער אזוי ווייט ווי ער האט ביכולת. דיעזע מצוות שוואכען אפ זיינע תאות און עס מאכט איהם לייכטער נאכצוקומען די הערצליכע מצוות, פארזאגען, וואס זיינען שייך צו דער מחשבה, צום בעדאנק.

און אז דער גליביגער בעמיהט זיך און פלייסט זיך איז מצוות מחשביות אין בעדאנק מצוות און טהוט זיי אזוי פיעל ווי מעגליך, עפענט גאט פאר איהם דעם טויער פון גייסטיגע מעלות און ער קען דערגרייכען נאך מעהר ווי זיין מעגליכקייט צו דיענען גאט מיט'ן גוף און מיט דער נשמה, אפען און פערבארגען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "לבי ובשרי ירננו אל אל חי" — מיין הארץ און מיין לייב ווילען לויבען דעם לעבעדיגען גאט.

דאס איז גליך אזוי ווי אייגער וואס האט פערפלאנצט בוימער און ער האט די ערד אויסגעארבייט און אויסגעריניגט פון דערנער און ווילדע גראזען, האט די בוימער בעוואסערט וועו מען האט געדארפט, און געטהאן אנדערע זאכען וואס נויטיג איז, קען ער האפען צו גאט אז עס וועלען וואקסען פירות. וועו אבער ער פערנאכלעסיגט און היט די בוימער ניט אפ ווי געהעריג איז, קען ער ניט ערווארטען אז גאט וועט איהם געבען פרוכט. אזוי איז אויך מיט דיענען גאט. אז דער מענש סטארעט זיך און פלייסט זיך אין דעם ווי ווייט מעגליך, וועט איהם גאט העלפען צו טהאן פון גאט'ס וועגען אריבער זיינע געוועלכע מעגליכקייטען. דאס איז די הימלשע גוטע פרוכט וואס גאט גיט זיינע געליעבטע דא אויף דער וועלט, אזוי ווי די חז"ל האבען געזאגט אין פרקי אבות: "כל המקים את התורה מעוני סופו לקימה מעושר" — וועו עס איז מקים די תורה פון ארעמקייט, וועט דער סוף זיין, אז ער וועט זי מקים זיין פון רייכקייט.. און ווי שלמה המלך זאגט אין קהלת: "כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת" — דעם מענשען וואס איז גוט פאר איהם, וואס האט ביי איהם לאסקע האט גאט געגעבען חכמה און וויסענשאפט און רייכטהום.

און די חז"ל האבען געזאגט: "תורה מביאה לידי זהירות" — תורה ברייגט דעם מענשען צו זייז גוט און פרום. אז ער לערענט די תורה, ברייגט עס איהם צו זיין אפגעהיט פון זינד אפילו וועו די עבירות קומען איהם צו דער האנד. ער רעכענט דארט נאך מדרגות, שטופען אלץ העכערע און העכערע ביז צו חסידות, וואס דאס איז די העכסטע מדרגה, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "אז דברת בחזון לחסידך" — דאמאלס האסטו, גאט, געוערדט מיט נבואה צו דיינע חסידים.

וועו אבער א מענש פערנאכלעסיגט צו טהאן פון גאט'ס וועגען לויט זיינע מעגליכקייטען און ער האלט פאר גרינג צו טהאן דאס וואס ער קען, וועט זיך גאט'ס חילוף פון איהם דערווייטערען און ער וועט איהם ניט געבען די מעגליכקייט צו דיענען איהם און טהאן מעשים טובים, אפילו אזעלכע וואס דער מענש האט ביכולת צו טהאן, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "רחוק ה'

מרשעים" — נאָט איז ווייט פון די רשעים. און ישעיה הנביא זאָגט פון גאָט'ס וועגען: "עונותיכם מבדילים" — אייערע זינד האָבען מיך אָפּגעשיידט פון אייך און איך וועל אייך ניט קומען צו הילף אז איהר זאָלט מיך דיענען.

דעם צוויי און צוואנציגסטען חשבון הנפש דארף דער מענש מיט זיך האָבען אין דעם ענין פון תקון העולם, פון בריינגען דער וועלט נוצען צוזאמען מיט אנדערע מענשען, אזוי ווי אקערען, זעען, שניידען תבואה אדער מסחר'ן, זאָבען וואָס מענשען טהוען פאר זיך און פאר דער טובה פון דער גאנצער מענשהייט, ווייל אהן דעם קען די וועלט קיין קיום ניט האָבען. דארף אין דיעזען פּרט יעדער אייגער זיך בעטראכטען, אז ער דארף די אנדערע מענשען, וואָס העלפען אויפהאלטען דעם קיום פון דער וועלט אזוי ווי ער, ליעב האָבען. ער דארף ליעב האָבען פאר זיי דאָס וואָס ער האָט ליעב פאר זיך און פיינט האָבען פאר זיי דאָס וואָס ער האָט פיינט פאר זיך. ער דארף אויך זיי רחמנות האָבען און אפּ־וועגדען פון זיי וועלכען עס איז שאדען לויט זיין מעגליכקייט, אזוי ווי די תורה זאָגט: "ואהבת לרעך כמוך" — דו זאָלסט דיין חבר ליעב האָבען אזוי ווי זיך אליין.

דאָס איז גלייך אזוי ווי א גרופּע מענשען לאָזען זיך אווענ איז א וויטע וועג און זיי האָבען מיט זיך א סך אָקסען אדער פערד, וואָס פיהרען שווערע משאות, וועלכע מען דארף אין געוויסע פלעצער אויסלאָדען און אנלאָדען. מוזען די לייט זיין גוט אייגע צו די אנדערע און העלפען אייגער דעם אנדערען. וועז אבער יעדער אייגער וועט זיין פאר זיך, וועלען דאָס רוב פון זיי מיער וועלט אוז וועלען ניט דערגרייכען זייער ציעל. און דעריבער, ברודער, איז די וועלט שווער אויף די מענשען; דעריבער קומט מענשען אן זייער חיונה אזוי שווער מיט דאָפּעלטע ארבייט, ווייל זיי וויללען זיין אָפּגעוונדערט פאר זיך און געניסען פון דער וועלט מעהר ווי זיי דארפען, מעהר ווי זיי מוזען נוטיג האָבען. און צוליעב דעם, ווייל מענשען בענוגענען זיך ניט אוז יעדער אייגער ווייל פאר זיך אלץ מעהר אוז מעהר, פעהלט זיי אפילו זייערע נויטוועניגקייטען אוז זיי זיינען ניט צופריערען פון דער וועלט אוז זיי זיינען מתרעם אוז בעריערען וואָס זיי האָבען ניט נענוג אויף זייער אויסקומעניש.

וועז אבער מענשען וואָלטען זיך בענוגענט מיט בלויז דאָס וואָס זיי מוזען האָבען נוטיג אוז אלע וואָלטען זיך גלייך געסטארעט פאר די נוצען אוז וואָהל־זיין פון אלעמען, וואָלטען זיי ניט געדארפט אזוי פיעל האָוועז, אזוי פיעל האָ־רעווען אוז יעדער אייגער וואָלט געהאט מעהר ווי ער דארף.

אוז ניט נענוג וואָס מענשען העלפען ניט אייגע די אנדערע, שוואבען זיי נאָר אפּ אייגער דעם צווייטען אוז לאָזען ניט צו אז אוז אנדערער זאָל אויך עפּעם האָבען, אוז דאָס בריינגט דערצו אז אלעמען פעהלט אוז קיינער דערגרייכט ניט זיין פערלאָנג אוז וואָנש.

דעריבער, ברודער, סטארע זיך צו האָבען אמת'ע גוטע פריינד אוז טרייע חברים וואָס זאָלען דיר העלפען אין דער תורה אוז אין וועלטליכע זאָבען, זייענ־דיג טריי צו זיי מיט'ן גאנצען הארצען אוז מיט א קלאָהרען זינען, אוז זיי זאָלען דיר זיין בעליעבט אזוי ווי דו ליעבסט זיך אליין. אוז דו זאָלסט ניט פער־טרויען דיינע סודות נור צו דיינע בעסטע אוז געטרייעסטע פריינד, אזוי ווי בן סירא האט געזאגט: "רבים יהיו דורשי שלומך, גלה סודך לאחד מאלף" — פיעל פריינד זאָלסטו האָבען, אבער דיין סוד פערטרוי נור צו איינעם פון טוי־

זענד. און דער חכם זאגט אין משלי: "שמן וקטורת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש" — אזוי ווי בוימעל און בשמים דערפרעהט דאס האַרץ, אזוי דערפרעהט די עצה פון אן אמת'ען פריינד, וועז די עצה איז פון פריינד'ס נשמה, וועז זי איז אויס געטרייושאפט און אויפריכטיגקייט.

פרק ח'

צום דריי און צוואנציגסטען חשבון הנפש בעלאנגט דאס בעטראכטען די וועלט און אלעס וואס אין איהר געפינט זיך, פון די קליינע בעשעפענישען און די גרויסע, די מעלות פון די רעדעוודיגע, די מענשען, די שטופען פון די ברואים אונטען אויף דער ערד און אויבען אין הימעל, די בעוועגונגען פון דער זון, די לבנה, די שטערען און פלאנעטען, דאס פאלגען פון רעגען, דאס בלאזען פון ווינד און די ארט און ווייזע ווי אזוי א קינד ווערט געבוירען. ער דארף אויך בעטראכטען די מעהר דעליקאטנע זאכען, די מעהר וואונדערליכע זאכען פון דעם בעשעפער, וואס זיינען מעהר אנגעזעהן אדער פערקעהרט — מעהר פערבאַרגען, אבער זיי צייגען גאָט'ס חכמה, מאכט, גוטע פיהרונג און די אלגעמיינע חסד און רחמים און השגחה אויף זיין שאפונג.

און דיין געוואוינהייט צו זעהן גאָט'ס וואונדער זאל דיך ניט פערפיהרען אוועקצומאכען אלעס מיט דער האנד און האלטען עס פאר גרינג. וואַרום דער שטייגער איז, אז וועז מען וויים פון א זאך און מען זעהט עס אפט, מעג עס זיין א וואונדערבארע זאך, בעוואונדערט מען עס ניט. עס זיינען אפילו דא מענשען וואס בעלאנגען צו א העכערען, צו אן איידעלערען קלאס, און דאך בעוואונדערען זיי, למשל, א לקוי חמה, א לקוי לבנה, אן אויסערגעווענליכען שטורם, שטארקע דונערען און בליצען; אבער זיי בעוואונדערען ניט די זון אויפגאנג און אונטערגאנג, א געווענליכען רעגען, א געווענליכען ווינד און דאס גליכען, ווייל די ערשטע זעהען זיי ניט אפט און די לעצטע איז ביי זיי קיין נייעס און זיי זיינען געוואוינט צו דעם. אזוי בעוואונדערען אויך מענשען די כוואליעס אויף ים, דאס שטורמען פון די וואסער, די זאנדערבארע חיות וואס געפינען זיך דארט און זיי בעוואונדערען ניט די טייכען און די קוואלען וואס פליסען שטענדיג אהן אויפהער, אויך צוליעב דעם, ווייל דעם ים זעהען זיי זעלטען און טייכען און קוואלען זעהען זיי אפט.

דעריבער, ברודער, דארפסטו מיט זיך האבען א חשבון הנפש און בעאבאכטען אלעס וואס דער בורא יתברך האט בעשאפען און בעוואונדערען אלעס, הן די זאכען צו וועלכע דו ביזט צוגעוואוינט, הן די זאכען וואס דו זעהסט זעלטען, אדער אפילו וואס דו האסט ניט געזעהן, נור דו ווייסט אז זיי עקזיסטירען.

און דיין נארישקייט זאל דיך ניט ברייגען דערצו אז דו זאלסט בעאבאכטען זאכען אין דיין יוגענד, וועז דו האסט נאך קיין שכל אפצושאצען ווי וואונדערבאר זיי זיינען, און וועז דו ווערסט עלטער און דיין שכל ווערט שארפער און קלעהרער, זאלסטו שוין נאריש דענקען וועגען דעם. אדרבא, קוק זיך צו און בעטראכטו די זעלבע זאכען אזוי ווי די זאלסט זיי קיינמאל ניט האבען געזעהן. שטעל זיך פאר אז דו ביזט פריהער בליינד געווען און איצט זיינען דיינע אויגען אויפגעעפענט געווארען און דו זעהסט די זאכען צום ערשטען מאל. און דו

וויסט דאָך, ברודער, אז א נאר איז אזוי ווי א בלינדער און אז דער נאר קריגט שכל איז אזוי ווי ער ווערט פון בלינד זעהענדיג, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה אויף אדם און חוה: "ותפקחנה עיני שניהם" — זייערע ביידענס אויגען זיינען געעפענט געוואָרען, וואָס עס מיינט, אז זיי זיינען געקומען צום שפּל, אָבער בלינד זיינען זיי פריהער אויך ניט געווען.

אז דו וועסט אזוי טהאָן, וועסטו שטענדיג בעוואונדערען גאָט'ס שאפונג און קיין זאָך וועט ניט זיין קליין אין דיינע אויגען.

און דו זאָלסט ניט פערנאכלעסיגען צו דערמאָהנען דיינע גייסטיגע גע־פיהלען זיי זאָלען זיך די מיה נעהמען און בעזייטיגען דיינע נארישקייטען, וועסטו דאמאָלס זעהן און אנערקענען די וואונדער פון בורא יתברך, וואָס דו האָסט פריהער ניט געוואוסט און ניט פערשטאנען, אזוי ווי א געוויסער חכם האָט געזאָגט: "די הערצער פון קלוגע האָבען אויגען און זיי זעהען וואָס די נארען זעהען ניט", און אזוי ווי ישעיה הנביא האָט געזאָגט: "שאו מרום עיניכם" — איהר וועט וויסען, איהר וועט פערשטעהן גאָט'ס וואונדער, ווען איהר וועט אויפהויבען אייערע אויגען צום הימעל און בעטראכטען וואָס פאר א זעלטענע קונץ עס ליגט אין די שאפונג.

דער פיער און צוואנציגסטער זעלע רעבענונג בעשטעהט אין דעם, אז דו זאָלסט מיט זיך אליין א חשבון האָבען און אויפפאָדערען דיין אייגענעם נפש, דיין אייגענעם שכל, אז ער זאָל פאר דיר ענטדעקען אלעם וואָס ער וויים און בעגרייפט וועגען גאָט, זיין תורה, די רייד פון אונזערע פארצייטיגע חכמים און זייערע רעטענישען, די ענינים וואָס זיינען שווער צו פערשטעהן. פאָדער אויך אויף דיין שכל ער זאָל דיך לערנען און געבען מעהר צו פערשטעהן דעם ענין פון די תפלות וואָס דו האָסט אמאָל געלערנט. די אלע זאכען דארפסטו גוט בעטראכטען, כדי צו וויסען וי אזוי אָנצוגעהן וויטער אין די ענינים פון עבודת הבורא.

וואָרום איידעלע, דעליקאטנע זאכען האָבען ניט איינעם און דעם זעלבען פנים, איינעם און דעם זעלבען אויסזעהן. ביי דעם וואָס דער שכל איז שוואך און ביי דעם וואָס בעזיצט א שטארקערען, א שארפערען שכל. דער טעמפער מח פערשטעהט עס אנדערש און דער שארפער — אנדערש. און וואָס מעהר שכל א מענש האָט, אלץ ווערען איהם טיעפע און דעליקאטנע ענינים קלעהרער און קלעהרער. דעריבער בענוגען זיך ניט דערמיט וואָס עס איז פערבליבען אין דיין הארץ אָדער אין דיין מח פון דיין אמאָליגען לערנען די שווערע אונדייטליכע ענינים, נור וועז דו קריגסט מעהר שכל, דארפסטו זיך אָנפאנגען גריבלען אויף דאָס ניי און לערנען מיט מעהר אויפמערקזאמקייט גאָט'ס תורה און די רייד פון די נביאים אזוי ווי אזעלבער וואָס האָט עס גאר קיינמאָל ניט געלערנט.

און דו דארפסט זיך נעהמען די מיה און געוואוינען זיך אויסטייטשען און גוט פערשטעהן זייערע ווערטער, אויסדריקע און מיינונגען, וואָס מען קען פון ווערטער און פסוקים אויסדרינגען, וואָס עס איז פשוט ווי עס שטעהט גע־שריבען און וואו עס זיינען בעהאלטען געוויסע כוונות, וואָס עס זיינען אפענע זאכען און וואָס פערבאָרגענע, וואָס א מענש קען פערשטעהן מיט'ן שכל און וואָס ער קען ניט משיג זיין.

און אזוי זאָלסטו אויך טהאָן מיט תפלות און שבחים צו גאָט. אין דעם זאָלסטו זיך אויך ניט פויל־ען צו בעטראכטען גוט יעדעם וואָרט, זייערע בע־

דייטונגען און צו וואָס זיי ציעלען, כדי וועט דו וועסט ריידען פאר דיין גאָט זאָלסטו וויסען וואָס דו רעדסט און וואָס דו פערלאָנגסט. דו זאָלסט אין דיעזען פּרט ניט זיין ווי א יונגער אינגעל און ניט ארויסריידען סתם ווערטער וואָס קומען אויף'ן צונג ניט אכטענדיג ווי אזוי זיי ווערען ארויסגעשפּראָכען און ניט וויסענדיג געניי זייער בעריטונג. מיר האָבען שוין פריהער געזוג נערעדט וועגען דיעזען ענין און עס איז איבעריג אָנצוציהען איצט א סך רייד וועגען דעם.

און אזוי זאָלסטו אויך טהאָן וועז דו לערענסט די ספּרים פון חכמים און קבלה, די טראדיציעס וואָס ווערען איבערגענומען פון דור צו דור. דו דארפסט אין דעם אויך צולייגען דיין מח, און וועז אפילו א זאך קומט ביי דיר ניט אוים אזוי ריכטיג, זאָלסטו זיי, די חכמים און די שעפער פון די טראדיציעס, דן זיין לזכות. דו זאָלסט זיי ניט בעשולדיגען, אז זיי האָבען ניט ריכטיג געזאָגט, נור אָנהענגען אז דו פערשטעהסט זיי ניט אקוראט, און פאָדער אויף דיין שכל ער זאָל דיר די זאך פינקטליכער ערקלעהרען. דו מעגסט שוין האָבען די זאך פיעל מאָל געלערנט, שטעלט זיך פאָר אז דו פאנגסט עס איצט אן און גריבעל זיך אין דעם צו וויסען און פערשטעהן וואָס מעהר.

און די זאך וואָס וועט ביי דיר קלאָהר ווערען, זאָלסטו געדענקען און דאָס וואָס וועט ביי דיר פערבליבען אין ספּק, זאָלסטו ניט דורכלאָזען, נור נאָכפרעגען און נאָכפאָרשען וועגען דעם ביי די חכמים, ביי די לערנער פון דיין ציט, אָבער ניט אויבערפלעכליך ווי איינער וואָס הויבט אן לערנען א זאך, נור מיט מעהר אויפמערקזאמקייט, מיט מעהר פערטיעפען זיך אין דעם ענין.

אז דו וועסט זיך אזוי נוהג זיין, וועסטו דערגעהן די סודות פון דער תורה און די סודות פון די חכמים מעהר ווי דו האָסט געקענט משיג זיין אין אָנפאנג פון דיין לערנען.

און זאָל דיין גאוה דיך ניט ברייגען צו דענקען, אז דו ביזט שוין א פער־טיגער חכם פון דיין יוגענד און דו דארפסט שוין ניט לערנען מעהר און וויסען מעהר. עס זאָל דיר אויפ'ן זינען ניט ארויפקומען אז דו וויסט שוין אלעס, ווייל דאָס ווייל דיר אזוי דער יצר הרע איינשמועסען, כדי צו מאכען דיר פויל און אָפּוועגדען דיר פון נאָכפאָרשען און נאָכזוכען צו דערגעהן זאכען אויף ריכטיג. אזוי ווי דער חכם זאָגט אין משלי: "חכם עצל בעיניו" — דעם פויל'ען דאכט זיך אז ער איז א חכם, אז עס פעהלט איהם גארניט אין לערנען און וויסען. אין אן אנדער פלאץ זאָגט ער דארט: "ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו" — אז דו זעהסט איינעם וואָס אין זיינע אויגען איז ער א חכם, קען מען אויף'ן נארר לייגען מעהר האָפנונג ווי אויף איהם. וואָרום דער ערשטער ווייל שוין מעהר ניט לערנען און זוכען צו דערגעהן עפּעס, און דער צווייטער, וואָס וויים אז ער איז אומווויסענד, סטארעט זיך צו לערנען און דערווויסען זיך וואָס מעהר.

אין קהלת איז דאָ א פּסוק: "החכם עיניו בראשו" — ביים חכם זיינען די אויגען אין קאָפּ, דאָס מיינט צו זאָגען בדרך מליצה, אז דער קלוגער, דער פער־שטענדיגער מענש קוקט אויף'ן קאָפּ, אויף'ן אָנפאנג, אויף דעם וואָס ער האָט פריהער אויפגעטהאָן אין די ענינים פון דער תורה און די וועלט און ער בע־דענקט זיך און בעטראכט וואָס ער האָט נאָך פערפעהלט און סטארעט זיך אוים־צובעסערען זיינע פעהלערען. דער נאר אָבער קוקט ניט אויף צוריק, אויף זיין

פערגאנגענהייט. ער איז אזוי ווי אייגער וואס געהט אין וועג אין א פינסטערער נאכט, קוקט ער זיך ניט ארום הינטער זיך צו וויסען וויפיעל ער איז אפגענאנגען, וויל ער ווען דאס סאי ווי סאי ניט זעהן. ער האט נור אין זינען צו פטור'ן זיין גאנג און דאס אפגענאנגענע קימערט איהם ניט. און אויף דעם זאגט דער חכם: "והכסיל בחושך ילך" — דער נארר געהט אין דער פינסטער. און ער פערגלייכט דאָרט חכמה צו ליכטיגקייט און נארישקייט, אומווייסענהייט צו פינסטערנים און זאגט: "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך" — איך זעה אייז, אז חכמה איז בעסער פון נארישקייט ווי ליכט איז בעסער פון פינסטערניש.

דער פינף און צוואנציגסטער חשבון וואס א מענש דארף האבען מיט זיך איז: אויף ווי ווייט ער איז אריינגעטאָן אין עולם הזה און אויף ווי ווייט זיין ליעבשאפט צו ועלטליכע תאות איז שטארקער פון די ליעבשאפט וואס ער פיהלט צו עולם הבא. און ווייסענדיג דאס, דארף ער זיך בעמיהען ארויסצוציהען פון זיין הארצען די ליעבע און לוסט צו עולם הזה און פערשטארקען זיין ליעבע און לוסט צו עולם הבא. ער ווען דאס טהאָן, ווען ער ווען זיך אריינטראכטען אין סוף פון די ביידע וועלטען: ווען ער ווען זיף אין זינען נעהמען אז די וועלט איז ניט קיין דויערהאפטע, ניט קיין לאנג עקזיסטירענדע פאר'ן מענשען און יענע וועלט איז א שטענדיגע, אן אויביגע, וואס איז מעהר ווערטה געליעבט צו ווערען.

א געוויסער חכם האט געזאגט: אזוי ווי פייער און וואסער קענען ניט געהאלטען ווערען אין איין כלי, אזוי קענען אין הארץ פון גלויביגען ניט עקזיסטירען צוואמען ליעבע צו עולם הזה און צו עולם הבא. אנדערע קלוגע לייט האבען געזאגט, אז די וועלט און יענע וועלט זיינען אזוי ווי צוויי וויבער ביי איין מאן, איז ווען דער מאן ליעבט און צערטעלט איינער, ווערט די צווייטע בייז. אזוי, ברודער, איז מיט די צווייי וועלטען. דיין נשמה און דיין גוף דארפען בידע אז מען זאל פאר זיי זארגען און צושטעלען זייערע בערערפניסע, וואס זיי מוזען האבען. און די נשמה נויטיגט זיך מען זאל איהר איינגעוואוינען אין שעהנע, מאראלישע זיטען, אין לערנען איהר דברי חכמה און אפוועגדען איהר פון איהרע טהיעריש תאות. אום אויפצוהאלטען דעם גוף אבער דארף מען איהם בעזארגען מיט גוטע שפייזען, געהעריגע משקאות צום טרינקען, וואשען, באדען אין אזעלבע וואסער וואס איז פאר איהם געזונד, און השגחה געבען אויף איהם אז עס זאל איהם קיין זאך ניט פעהלען. אויב אבער דו וועסט זיך אין גאנצען אפגעבען צו פערזארגען דיין גוף, וועסטו פערנאכלעסיגען דיין נשמה, און אויב וויערער דו וועסט שענקען דיין גאנצע אויפמערקזאמקייט דיין נשמה, וועסטו פערנאכלעסיגען דיין גוף, וועלכער קען ניט עקזיסטירען, וועז ער קריגט ניט דאס וואס עס געהער צו איהם.

דעריבער דארפסטו ביידען ניט פערלאזען, ניט די נשמה און ניט דעם גוף; אבער דו מוזט אויף דיין נשמה וואס האט אן אויביגען קיום מעהר השגחה געבען ווי אויף דיין גוף וואס ווערט כלה. פערנאכלעסיגען דעם קערפער אין גאנצען און ניט געבען איהם דאס וואס עך מוז נויטיג האבען, זאלסטו ניט. וואהרום אז דו וועסט גארניט אכטונג געבען אויף דיין קערפער, וועט ער אפגעשוואכט ווערען און במילא וועט דאס אויך בריינגען שוואכקייט צו דער נשמה. אז א מענש זאל, למשל, ניט עסען, וועט ער קיין כח האבען צו דיענען גאט.

פאלגליך, מוז א מענש עסען אוז טרינקען בלויז אויף אויפהאלטען זיין גוף, ניט צופיעל, מעהר ווי נויטיג איז; אבער דער נשמה דארף ער געבען איהר שפייז, תורה אוז גוטע מדות, וואס מעהר. וועז אפילו דיר ווייז אוים אז עס איז שוין אריבער דיין מעגליכקייט, זאלסטו זיך אנשטרענגען צו טהאן נאך מעשים טובים. אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין קהלת: "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר" — דו זאלסט ניט זיין צופיעל צדיק אוז אויך ניט צו קלוג, אוז ווייטער זאגט ער דארט: "טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ידיך" — עס איז גוט אז דו, מענש, זאלסט זיך האלטען אן דיין נשמה אוז זארגען פאר איהר, אבער דיין גוף זאלסטו אויך ניט פערנאכלעסיגען. דאס מיינט צו זאגען, אז א מענש דארף ניט זיין עקסטרים, אין גאנצען אויסגעטהאן פון דער וועלט אזוי ווי געוויסע צדיקים וואס זאגען זיך אין גאנצען אף פון עולם הזה; א מענש דארף זיך ניט פארנעהמען צו פיהרען זיך אזוי, טאמער וועט ער דאס ניט קענען אויסשטעהן, אוז ער דארף אויך ניט זיין עקסטרים פון דער צווייטער זייט אוז מאכען דעם גוף פאר'ן עיקר אוז געבען איהם צופיעל תענוגים. אין דעם פרט דארף ער זיך ניט לערנען פון רשעים, פון די לעבע יונגען, וואס זיינען בלויז אריינגעטהאן אין וועלטליכע בערגעניגענס, וויל דאס פיהרט ניט צו גוטעס, אזוי ווי דער פסוק זאגט דארט ווייטער: "פן תמות בלא עתך" — טאמער וועסטו שטארבען פאר דער צייט, דאס הייסט: די נשמה, דער איידעלער גייסט, די אייר־דעלע געפיהלען וועלען אפשטארבען, וועלען פערזונקען וועלען אין דעם ים פון קערפערליכע תענוגים.

דעריבער זיי ניט עקסטרים אוז געה מיט'ן מיטעל־וועג. שטארק זיך צו זארגען פאר דיין סוף אוז פון דיעזער וועלט זאג זיך אויך ניט אף, וויל פון דיעזער וועלט נעהמסטו שפייז פאר יענער וועלט וואס האט א קיום אוז דארט איז די אמת'ע רוה, אזוי ווי די חז"ל האבען געזאגט אין פרקי אבות: התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין" — דיעזע וועלט איז גלייך צו א פארהויז אנט־קענען יענע וועלט. גרייט זיך צו אין פארהויז, כדי דו זאלסט קענען אריינקומען אין פאלאץ, אוז אזוי האבען זיך געפיהרט אמאלינע פרומע לייט וואס האבען מורא געהאט פאר גאט.

אוז וויבאלד אז א מענש דארף געהן אויף'ן דרך ממוצע, אויף'ן מיטעל־וועג, טא וואהרום זאגט שלמה המלך "אל תתחכם יותר" — דו זאלסט ניט זיין איבעריג קלוג, אוז ער זאגט ניט "ואל תהי סכל יותר" — דו זאלסט ניט זיין איבעריג פערנארישט? וועז ער דריקט זיך אזוי אוים, וואלט דאך דאס אויך געהאט די זעלבע מיינונג, אז מען דארף זיך פיהרען מיטעלמעסיג? איז דער תירוץ, אז צו חכמה איז ביי אונז דא א גרענעץ, וועלכען מען קען ניט איבער־געהן. אין אלע חכמות וואס בריינגען אונז צו גאטעם דיענסט, אפהיטען זייעג מצוות אוז צייגען זיין מאכט אוז חכמה, דארפען מיר זיך עוסק זיין אוז מיר זיינען מחויב צו פארשען אוז גריבלען זיך צו דערגרעהן אין זיי וואס מעהר, אזוי ווי איוב זאגט: "הן יראת ה' היא חכמה" — די מורא פאר גאט איז א חכמה, אדער אין תהלים וועדט געזאגט: "ראשית חכמה יראת ה'" — דאס ערשטע פון חכמה, דער הויפט חכמה איז דאס מורא האבען פאר גאט, אוז נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען. חכמות אבער וואס האבען ניט קיין שיכות מיט גאטעם דיענסט אדער אנערקענונג פון זיין גרויסקייט אוז מאכט, מיט אזעלכע חכמות טאר מען זיך ניט אפגעבען. דעריבער זאגט ער: "ואל

תתחכם יותר" — דו זאלסט ניט זיין צופיעל קלוג, דו זאלסט זיך, הייסט עס, בלויז בעשעפטיגען מיט דער חכמת התורה און עבודת ה', אבער ניט מעהר. מיט נארישקייט אבער דארף מען זיך גארניט אפגעבען, אפילו א ביסעל אויך ניט, דעריבער זאגט ער ניט: "ואל תהי סכל יותר" — ווייל נארישקייט דארף מען אפילו א ביסעל אויך ניט געברויכען, דאם הייסט: זינדיגען דארף מען גארניט, ווייל א ביסעל זינד קען קאליע מאכען א סך גוטע מעלות, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין קהלת: "זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט" — טויטע פליעגען גיבען א שלעכטען געריד אין שמע־קענדיגען בוימיל, און א ביסעל נארישקייט האט מעהר געוויכט פון חכמה און כבוד. דאם מיינט אויסצודריקען, אז א ביסעל נארישקייט, א ביסעל זינד דער־שטיקט אין מענשען זיין חכמה און כבוד.

דער זעקס און צוואנציגסטען חשבון הנפש בעשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף זיך פארשטעלען, אזוי ווי ער זאל זיין אונטערוואַרפען א בעפעהל פון מלך, ווי אזוי ער וואלט אפגעהיט דעם בעפעהל אוים מורא פאר א שטרענ־גע שטראף. אז ער וועט דאס אין זינען האבען קען ניט זיין, אז ער זאל זיך ניט פיהלען פערפליכטעט נאכצוקומען גאט'ס געבאטען, כדי ער זאל ניט בעשטראפט ווערען.

און ווי אזוי קען עס א מענש ניט פערשטעהן מיט זיין שכל, אז צוויישען די צוויי געבאט פון מלך און גאט איז א גרויסער אונטערשייד? וויים ער ניט אז א בשר ודם קען ניט אזוי לייכט בעשטראפען אזוי ווי גאט? וויים ער ניט, פערשטעהט ער ניט, אז א מלך מוז צוערשט מברר זיין אויב די שולד וואס ער וואַרפט אויף אימיצען איז א ריכטיגע, און אמאל קען גאר דער מלך פערגעסען אדער ער קען שטארבען און דער וואס האט זיך פערזינדיגט געגען איהם זאל פערבלייבען אומבעשטראפט? און דאד דארף מען א מלך פאלגען און מורא האבען פאר איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "ירא את ה' בני ומלך" — האב מורא, מיין זוהן, פאר גאט און פאר'ן קעניג. היינט ווי דארף מען שוין מורא האבען פאר גאט וואס פון זיין שטראף קען מען זיך ניט אויסדרעהען? ווי אזוי שעהמט זיך ניט א מענש מיט פערשטאנד ארונטערצואוואַרפען פון זיך גאט'ס מורא, בעת ער ווייסט, אז ער, גאט, קוקט אויף איהם שטענדיג און זעהט וואס ער טהוט און אפילו וואס ער טראכט אין הארצען? ווי אזוי קען ער זיך אפהאלטען פון תשובה טהאן אויף זיינע פערגאנגענע זינד און זיך אפהיטען פון ווייטערע זינד, בעת ער ווייס אז קיין זאד וועט איהם ניט געשענקט ווערען? אויף אזעלכען וואס בעטראכט עס ניט זאגט דוד המלך אין תהלים: "רשע כגבה אפו בל ידרוש אין אלהים כל מזמותיו" — צוליעב זיין גדלות, צוליעב זיין גאוה, פארשט דער רשע ניט נאד און האט ניט אין זינען גאט און זיין שטראף.

פרק ט'

דער זיעבען און צוואנציגסטער חשבון וואס א מענש דארף מיט זיך האבען איז: וועז עס קומט אויף איהם עפעס בייזעס, וועז עס געשעהט עפעס מיט זיין גוף אדער מיט זיין פערמעגען אדער מיט וואס עס איז וואס ריהרט איהם אן צו שלעכטען. אין אזעלכע פעלע דארף ער זיך בערעכענען, אז ער דארף אלעס אננעהמען פאר גוט און לויטען און דולדען און צופריעדען זיין מיט

גאָט׳ס גזירה. ער דארף ניט זיין קיין נאר און בייז זיין דעריבער, אזוי ווי ישעיה הנביא זאגט: "וחכיתי לה׳ המסתיר פניו מבית יעקב" — און איך האָב געזאָגט צו גאָט אפילו ווען ער האָט פערבאָרגען זיין פנים פון יעקב׳ס הויז, פון די אידען. און א מענש דארף ניט זיין אזוי ווי דער וואָס ישעיה זאָגט אויף איהם: "והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו" — ווען ער ווערט הונגעריג, ווען עס געהט איהם ניט גוט, ווערט ער אין כעס און לעסטערט זיין קעניג און זיין גאָט.

און ווייס, ברודער, אז פאר די צעהן נסיונות, וואָס גאָט האָט מיט זיי אויסגעפרואווט אברהם אבינו, וואָלט מען איהם ניט געלויבט, ווען ער וואָלט זיי ניט אָנגענומען פאר גוט, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין נחמיה: "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" — דו, גאָט, האָסט געפונען אברהם אבינו׳ס הארץ איבערגעגעבען און געטריי צו דיר. ער האָט אלעם געטהאָן מיט שמחה, און אפילו ווען גאָט האָט איהם געהייסען מקריב זיין יצחק׳ן, זיין אייניציגען זוהן, האָט ער אויך ניט מתרעם געווען אויף גאָט און איז געווען גרייט צו טהאָן דאָס מיט פארגעניגען. און די יוצאי מצרים, די אידען וואָס זיינען ארויס פון מצרים, וואָלטען ניט געשטראָפט געווארען אין דער מדבר, ווען זיי וואָלטען קיין פערדרום געהאט אויף גאָט׳ס הנהגה און וואָלטען מיט׳ן גאנצען הארצען אלעם אָנגענומען פאר גוט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "ולבם לא נכון עמו" — זייער הארץ איז ניט געווען טריי, אנפערטרויט אין גאָט, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער תורה, אז די אידען האָבען זיך אין דער מדבר געבונטעווען און געוואָלט אומקעהרען זיך צוריק קיין מצרים, און האָט זיי גאָט געגעבען מז, האָבען זיי געוואָלט פלייש, און נאָך אזעלכע זאכען.

דאָס לייגען, דאָס דולדען, ווען אויף א מענשען קומט עפעס שלעכטעס, איז זעהר א גוטע מדה. אָבער דאָס ליידען און דולדען דארף ניט זיין איבער געווואָלד, נור מיט שמחה און צופריעדענהייט. ווען אָבער מען ליידט וויל מען מוז ליידען, וויל מען האָט קיין ברירה ניט, אָבער די הארץ איז ניט דערביי און מען וויל ניט ליידען און איבערטראָגען וועלכע ניט איז שלעכטעס, וואָס גאָט שיקט אן אויף א מענשען, — פאר אזא ליידען און געדולד קריגט מען ניט קיין שכר און עס ווערט ניט גערעכענט אלס אפקומעניש פאר די זינד.

בעטראכט, ברודער, דעם אונטערשיעד צוויישען די צוויי סאָרטען געדולד, פון געדולד מיט׳ן גוטען וויללען און אזא געדולד וואָס אין דער זעלבער צייט האָט מען פערדרום אויף דעם וואָס מען מוז ליידען. וואָרום עס זיינען דאָ דריי־ערליי סאָרטען ליידען. א מענש קען ליידען פון דיענען גאָט. עס קומט איהם אן שווער מיט מאטערנס נאכצוקומען גאָט׳ס געבאָטען. ער קען ליידען דערפון וואָס ער איז הינטערשטעליג אין גאָטעס דיענסט און פאלגט ניט אויס וואָס די תורה הייסט, און ער קען ליידען פון וועלטליכע בענעגענישען. דער לעצטער מין לייגען אָדער צער קען זיין אויף צווייערליי אופנים. ליידען אָדער צער וואָס א מענש האָט וועז עס פעהלען איהם נויטווענדיגקייטען, אָדער וויל ער האָט ניט א זאך וואָס איז איהם בעליעבט, וואָס ער איז געווז צו האָבען, כאָטש עס איז ניט נויטיג און מען קען אויסקומען אָהן דעם. און וואָס פאר א יסורים אָדער עגמת נפש א מענש זאָל ניט האָבען פון די לעצטע צוויי; אויב ער האָט צער דערפון וואָס ער האָט ניט דאָס וואָס ער מוז נויטיג האָבען, אָדער צוליעב דעם וואָס ער קען ניט ערגרייכען מעהר ווי די נויטווענדיגקייט פאדערט, קען זיין

אז גאט שיקט איהם צו דעם צער אלס שטראף פאר זיינע זינד און דאס וועט נערעכענט אלס אפקומענישׂ, אדער דאס קען זיין אן אנפאנג פון א נסיון, וואס דער בעשעפער וויל איהם אויספּרואווען אויב ער וועט דעם צער, די יסורים אננעהמען פאר גוט.

און ווי עס זאל ניט זיין, דארפסטו שטענדיג אלעס וואס עס קומט אויף דיר פון גאט מקבל באהבה זיין. דו דארפסט אלעס אננעהמען פאר ליעב, אזוי ווי דוד המלך, עליו השלום", זאגט אין תהלים: "כל ארחות ה' חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו" — אלע וועגען פון גאט אין חסד און אמת ביי די פרומע לייט וואס היטען זיין בונד און זיין תורה. און ער דריקט זיך אויס מיט די וועלטער "חסד ואמת", ווייל, ווי מיר האבען שוין געזאגט, האט דער מענש יסורים ענטוועדער כדי ער זאל אפקומען פאר זיינע זינד, וואס דאס איז אמת, דאס קומט איהם מיט רעכט, אדער ער איז ניט זינדיג, נור גאט שטעלט איהם צו פראבע און אויב ער קען ביישטיהן דעם נסיון, קריגט ער דערפאר א בעזונדערען שכר, וואס דאס איז שוין חסד, א געוואלד פון בעשעפער צו בעלוינען דעם מענשען מיט מעהר וויפיעל ער האט פערדיענט. אויב דו וועסט די דאזיגע זאכען גוט בעטראכטען, וועלען אלע דיינע לוידען דיר ברייננגען גוטעס און די בעלוינונג פאר דעם איז גרויסערט.

דערביבער, ברודער, פערנאכלעסיג ניט צו דענקען דעריבער שטענדיג, און דאן וועט דיר לייכט זיין איבערצוטראגען אלעס וואס אויף דיר וועט קומען. וען דו וועסט אין זינען האבען אז דאס איז געמיינט פון דיין טובה וועגען, כדי צו פערגעבען דיינע זינד אדער כדי צו געבען דיר מעהר שכר פאר ביישטעהן א נסיון, וועסטו זיך שטענדיג טרייסטען און עס וועט דיר ניט שווער זיין ארונטערצושלינגען די ביטערע טראפענס פון יסורים און עגמת נפש, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה" — שטארקט און פעסטיגט אייערע הערצער אלע די וואס האפען צו גאט.

דער אכט און צוואנציגסטער חשבון הנפש איז פאלגענדער:

וען א מענש האט פולען בטחון אין גאט און איז צו איהם איבערגעגעבען מיט לייב און זעעלע, מיט זיין פערמעגען, מיט זיינע קינדער און מיט אלעס; וען דעם דאזיגען מענשען ענדערט זיך די צייט און עס הויבט איהם אן גוהן ניט ווי ער וויל, זאל ער קיינע תרעומות האבען אויף'ן בעשעפער און זיין גזירה. ער דארף אין אזא פאל האבען אזא רעכענונג:

וען אייגער שענקט דעם אנדערען אוועק א הויז אדער א פעלד און דער וואס קריגט די מתנה בויט איבער די הויז אויף אן אנדער אופן, אויף אן אנדער פארמע, אדער ער מאכט שנויים אין פעלד, דארף דער מתנה געבער בעדויערען דעם פאל? דארף דאס איהם קימערען וואס יענער האט מיט דער מתנה געטהאן? געווים ניט. וויבאלד ער האט די הויז אדער די פעלד יענעם אוועקגעגעבען, קען יענער דערמיט טהאן וואס ער וויל. און אזוי, ברודער, וויבאלד דו ביזט מיט אלעס איבערגעגעבען צו גאט; וויבאלד דו אליין, דיין פערמעגען און אלעס וואס דו בעזיצסט האסטו בעשטימט אלס גאט'ס אייגענטהום, דארף דאך דיר ניט פערדריסען וואס ער טהוט דערמיט. אז דו פערלאזט זיך אויף איהם, דארפסטו זיך פערלאזען אין אלע פרטים און אננעהמען פאר גוט אפילו אזעלכעס וואס אין דיינע אויגען זעהט אוים ניט גוט.

דו דארפסט זיך ניט קימערען וועגען דעם וואס עס געהט דיר ניט לויט

דיין וואונש. דו האסט איין מאל אלעס איבערגעבען דעם בעשעפער, איז אלעס זיינס און ער האט א רעכט צו טהאן מיט דעם וואס ער ווייל. דו דארפסט אויך ניט פערגעסען, אז דו ביזט איינער פון גאט'ס בעשעפענישען און ער שפייזט דיך און פיהרט דיך צו גוטען, אויב דו זעהסט עס אדער דו זעהסט עס ניט. אמאל קען דיר אויסווייזען אז ער טהוט דיר שלעכטעס, אבער פאקטיש איז עס ניט אזוי, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין הושע: "ולא ידעו כי רפאתים" — זיי וויסען ניט אז איך הייל זיי, אז איך טהו אלעס פון זייער טובה וועגען.

דער ניין און צוואנציגסטער חשבון הנפש בעשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף זיך איבערלייגען און בעטראכטען ווי זיין נשמה איז חשוב'ער פאר'ן גוף און ווי מענשען זיינען ניט גלייך איינע צו די אנדערע, נור עס זיינען דא העכערע מענשען און נידעריגערע מענשען. עס קען זיין אז איין מענש זאל אין מעלות איבערוועגען טויזענד אנדערע. און דאס, דארף מען וויסען, איז ניט איז גוף בעשטעהט די חשיבות פון איין מענשען איבער אנדערע, נור איז דער נשמה. די גופים, די קערפערס זיינען כמעט אלע גלייך און דער אונטער־שייד איז אין די נשמות, אין די גייסטיגע איגענשאפטען און פעהיגקייטען, וואס איינער בעזיצט און אנדערע ניט, אזוי ווי דאס פאלק האט געזאגט אויף דוד המלך: כי עתה כמונו עשרת אלפים" — דו איינער ביזט איצט אזוי ווי אונזערע צעהן טויזענד.

אפילו ביי שעהנע פרויען איז אויך ניט דער עיקר זייער שעהנקייט. וועז דער שעהנער פרוי פעהלען גייסטיגע מעלות, איז די שעהנקייט איהרע ניט קיין אנגענעהמע און זי איז מעהר העסליך ווי שעהן, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם" — אזוי ווי א גאלדענער נאזבאנד אויף'ן נאז פון א חזיר אזוי איז א שעהנע פרוי וואס האט קיין שכל. אין אן אנדער פלאץ זאגט דארט שלמה המלך: "שקר החן והבל היופי" — קערפערליכען חן איז פאלש און שעהנהייט איז נארניט.

און לויט ווי דו אנערקענסט די חשיבות פון דיין נשמה איבער דיין גוף: לויט ווי דו פערשטעהסט אויף ווי ווייט דיין נשמה שטעהט העכער פון דיין קערפער, אזוי דארפסטו איהר אפהיטען און טהאן דאס וואס פאר איהר איז בעסער און בעשירמען איהר פון בייזען מצד איהר ווירטה, גאט, וואס קוקט אויף איהר רייגקייט און שווארצקייט, וואס עס פאסט פאר איהר און וואס עס פאסט ניט, אויב זי פאלגט דעם שכל אדער די קערפערליכע תאות.

דעריבער גיב שטענדיג אכטונג אויף דיין נשמה מעהר ווי אויף דיין גוף. און וויים, אז דיין קערפער קען לייכטער און שנעלער געהיילט ווערען פון דיא שווערסטע קראנקהייטען איידער דיין נשמה קען געהיילט ווערען פון דער מחלה וואס קומט פון יצר הרע, וועז ער איז איהר גובר, וועז ער בעזיעגט איהר. אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה" — דעם מענשען'ס גייסט, דער שכל זיינער קען איבערטראגען זיין קערפערליכע קראנקהייט; אבער וועז דער גייסט אליין איז צובראכען, וועז דער גייסט איז קראנק ווייל ער לאזט זיך פערפיהרען פון יצר הרע, וועל קען עס פערטראגען? און אין אן אנדער פסוק זאגט ער דארט: "מכל משמר נצור לבך" — דיין הארץ, דיין נשמה זאלסטו היטען מעהר פון אלעס.

איצט האלטען מיר ביים לעצטען, ביים דריים־נסטען חשבון הנפש וואס א

מענש דארף מיט זיך האָבען, און דאָס איז: וועגען די בעריענגונגען פון א גר, פון איינעם וואָס וואויגט אין א פרעמד לאנד.

דער מענש דארף די זאך בעטראכטען און וויסען אז ער איז דאָ אויף דער וועלט אזוי ווי איינער קען אים נישט, נור דער שר אדער מלך פון דער מדינה האָט אויף אים רחמנות געהאט און איהם געלערענט ווי אזוי ער זאל זיך אויפפיהרען, כדי ער זאל קענען עקזיסטירען. און דער שר האָט איהם געשפייזט און איהם אנגעזאָגט, אז ער זאל איהם פאלגען און נאכקומען זיינע געבאָטען, פאר וועלכעם ער האָט איהם מבטיח געווען גוטעם, און געווארענט אז ער וועט איהם בעשטראפען אויב ער וועט איהם ניט פאלגען לויט די צייט און דעם ארט, וועו און וואו ער וועט געגען דער שר זינדיגען. און דער שר האָט דעם פרעמדען צו־וויסען געגעבען אז ער וועט וועו עם איז מוזען ארויסציהען פון זיין מדינה, אבער ער האָט איהם ניט געזאָגט וועו. ער האָט איהם ניט בעשטימט קיין צייט, נור נעהייסען אז ער זאל שטענדיג זיין גרייט דערצו. איז וואָס פאר א בערינ־גונגען דארף אזא פרעמדער נאכקומען?

ער דארף זיין א נכנע, געפאלעז ביי זיך און דערווייטערען זיך פון גאוה און שטאלץ, אזוי ווי עם ווערט געזאָגט ביי לוט: "האחד בא לגור וישפוט שפוט" — איינער איז אהער געקומען וואוינען, איז דאָ א גר און ער אורטיילט, זאָגט דעות. די אנשי סדום, הייסט עם, האָבען לוט'ן פארגעווארפען וואָס ער איז א פרעמדער און איז גרוים ביי זיך. און וויעדער דארף דער דאָזיגער גר זיין גרייט צו דער נסיעה, טאָמער הייסט מען איהם ארויסציהען פון דער מדינה, און ער דארף ניט רוהען און שטענדיג האָבען דאָס אין זינען. ער דארף אויך נאָכפאָרשען און וויסען די געזעצע פון לאנד און נאָכקומען זיינע פליכטען צום שר אדער קעניג. אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "גר אנכי בארץ" — איך בין א גר אויף דער וועלט, דעריבער וויל איך אפהיטען גאָט'ס געבאָטען. דער גר איז אויך מחויב ליעב צו האָבען אנדערע גרים אין לאנד, כדי זיי זאלען איהם העלפען און שטיצען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין דער תורה: ואהבתם את הגר" — איהר זאלט ליעב האָבען דעם גר, און וויעדער דארף ער אנווענדען אלע זיינע מענליכקייטען צו געווינען די לאסקע פון דעם פערוואלטער פון דער מדינה, מחמת זייענדיג א פרעמדער וועט מען זיך פאר איהם ניט אננעהמען וועו ער וועט זיך מיט וואָס ניט איז פערזינדיגען. אין מלכים ב' ווערט דער־צעהלט, אז דער נביא האָט געפרעגט דער שונמית: "היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא" — אפשר האָסטו עפעם צו רייידען אדער צו בעטען ביים קעניג אדער הויפטמאן? און זי האָט איהם געענטפערט: "בתוך עמי אנכי יושבת" — איך וואוין צווישען מיין פאלק, צווישען אייגענע מענשען און וועו איך האָב עפעם א בקשה בעטען זיי דאָס פאר מיר. א גר אבער האָט ניט ווער עם זאל פאר איהם בעטען, דעריבער דארף ער זיין שטארק געהיט ניט ארויפצוציהען אויף זיך דעם צארן פון הערשער.

אויך דארף דער גר אין א פרעמד לאנד זיך בענוגענען מיט פיעל ער קען קרינגען פאר זיין חיונה. ער דארף ניט פערלאנגען גוט עסען, א שעהנע דירה און דאָס גלייכען. ער דארף ניט האָווען צו פיעל און אנשטרענגען זיך צו בע־קומען רייכטהום, נור צופריעדען זיין מיט פיעל ער האָט. ער דארף אויך צו־גרייטען שפייז און אלעס נויטיגע אויף'ן וועג, און די ביסל גוטעם וואָס ער

געניסט דארף ביי איהם זיין נערעכענט פאר א סך, און דאנקען און לויבען דעם יעניגען וואס פערשאפט איהם די ביסעל גוטעס. און קומט אויף איהם שלעכטעס, דארף ער עס געדולדיג איבערטראגען אוים אונטערטעניגקייט און ערנידערונג און מחמת זייענדיג א גר איז ער ניט אימשטאנד אויסצומיידען די שלעכטעס.

אט די אלע תנאים נעהם, ברודער, אויף זיך דא אויף דער וועלט, וואו דו ביזט אן אמת'ער גר. און דיין פרעמדקייט דא אויף דער וועלט קען איבערצייגט ווערען פון אנפאנג פון דיין בעשאפונג. וואהרום ווען דו ביזט נאר געווען אין בויך פון דיין מוטער, האסטו ניט געהאט קיינעם וואס זאל פאר דיר עפעס טהאן אדער קענען טהאן. ווען די גאנצע מענשהייט זאל נעווען וועלען ברייננען דיך אויף דער וועלט מיט א רגע פריהער אדער מיט א רגע שפעטער; וועז די גאנצע וועלט זאל נעווען וועלען פערנאנדערשיידען דיינע גליעדער וואס דארפען זיין צוזאמען אדער צוזאמענבינדען די וואס דארפען זיין בעזונדער, אדער מאכען וועלכען גליער אונטער אן אנדער פארמע, מאכען די בעווועגענדע גליעדער רוהען אדער ני רוהיגע ברייננען אין בעווועגונג, לייכטער מאכען דיר דאס קומען אויף דער וועלט אדער שווערער מאכען, וואלטען זיי דאס ניט געקענט. אדער נאכהער וועז דו ביזט שוין געקומען אויף דער וועלט, וואלט קיין מענש דיך ניט געקענט ערנעהרען אהן די הילף פון גאט. קיינער וואלט דיין קערפער ניט געקענט אנדערש מאכען, עפעס צוגעבען אדער ארונטערנעהמען פון איהם. און וועז דו זאלסט זיך פארשטעלען אז דו ביזט דער אייניציגער בעזיצער אויף דער וועלט און מעהר איז קיינער ניטא, דענקסטו אז אין אזא פאל וואלסטו געהאט מעהר צו עסען ווי דו דארפסט ביז דיין סוף, ביז דו וועסט שטארבען? ניין, דו וואלסט אפילו א קערענדעל ניט געהאט מעהר ווי דאס וואס עס געהער צו דיר. פערקאהרט וויערער: וועז די וועלט זאל האבען נאך אמאל אזוי פיעל מענשען ווי זי האט, וואלט דיר גארניט געפעהלט פון דעם וואס דו מוזט האבען. אזוי אויך קען דיר קיין בעשעפנים ניט העלפען אדער שאדען טהאן, דערלענגערען דיינע יאהרען אדער פערקירצען, און אזוי אלעם קען קיין מענש ניט טהאן פאר דיר, ניט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס.

פאלגליך, איז ניטא קיין פערבינדונג צווישען דיר און אלע מענשען פון דער וועלט. דו ביזט צו זיי ניט קיין קרוב און זיי זיינען צו דיר קיינע קרובים. דו ביזט אויף דער וועלט ניט מעהר ווי גר. וועז די וועלט וואלט פערמאגט מעהר מענשען, וואלטען זיי דיר גארניט געהאלפען און וועז עס זאלען זיין וועניגער, וואלט עס דיר גארניט שאדען. יעדער מענש איז אויף דער וועלט אזוי ווי אן אייזאמער, אן עלענדער, וואס האט קיינעם נור זיין הארר און קיינער האט אויף איהם רחמנות נור זיין בעשעפער.

דערביבער, ברודער, לייג זיך אפ אויף איין זאך צו דיענען איהם. אזוי ווי ער איז דער אייניציגער וואס האט דיך באשאפען און דיין חיונה, לעבען און טויט איז ביי איהם אין די הענד, אזוי דארפסטו אויך זיין נור צו איהם, און האלט שטענדיג זיין תורה, זייענ פערזאגען אנטקעגען דיינע אויגען, און ער־ווארט בעלוינונג פאר טהאן גוטעס און האב מורא פאר שטראף פאר טהאן שלעכטעס. נעהם אויף זיך די בעדינגונגען פון גר, אויף וועלכעם איך האב דיר אויפמערקזאם געמאכט און פיהר זיך שטענדיג אזוי כל זמן דו לעבסט אויף דער וועלט, כדי דו זאלסט נאכהער זוכה זיין צו די תענוגים פון עולם הבא, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "כן דעה חכמה לנפשך" — דו זאלסט

נעבען דיין דעה אויף חכמה, דו זאלסט זיך אפלייגען אויף חכמת התורה פאר דיין נפש, פאר דיין נשמה, כדי איהר זאל זיין גוט אויף יענער וועלט.

אט דאס זיינען די דרייסיגערליי רעבענונגען וואס א מענש דארף האבען מיט זיך אליין פון גאטס וועגען. און אז דו וועסט זיי גוט בעטראכטען און אור־טיילען זייער ריכטיגקייט, וועט דיר ליכטיג ווערען אין די אויגען און זייער העלע שיין וועט דיך ארומרינגלען. דערביבער האב זיי שטענדיג אין זינען, אימער, דיין נאנצען לעבען. און בענוגען זיך ניט מיט דעם וואס איך האב דיר אלעס געזאגט בקיצור, און וועז מען זאל יעדען פונקט גוט ערקלעהרען, קען מען דערפון לערנען דאפעלט. איך האב בלויז אויפמערקזאם געמאכט, בלויז דערמאהנט אין קור־צען פאר די וואס פערלאנגען צו וויסען דאס און די איבעריגע זאלען זיי אליין רענקען און טראכטען. וואהרום וועז איך זאל דעם ענין פון די דרייסיג חשבוני הנפש בריייטער ארומריידען, וואלט דיעזער ספר מיינער געווען צו גרויס, און דאס איז ניט מיין כוונה. איך בעצוועק נור מיט דיעזען ספר צו לערנען מענשען, און לערנען איז בעסער בקיצור, ניט אנציהען צופיעל.

און אז דו וועסט צולייגען דיין מח צו אלעס וואס איך האב דיר געזאגט און פערטיעפען זיך אין דעם, וועסטו דערגיהן א סך מעהר פערבאַרגענע סודות און גייסטיגע לעהרען וואס זיינען אין ספר ניט געשריבען.

און דו זאלסט ניט דענקען אז וועז דו וועסט אויבערפלעכליך לערנען די דרייסיג חשבונות און דו וועסט זיך אפשטעלען אויף די נעשריעבענע וועריטער וועסטו שוין אלעס וויסען, ניין, פון די וועריטער וועסטו ניט פיעל דערנעהמן, סיידען דו וועסט זיך אין זיי אריינטראכטען און פלייסיג לערנען א לאנגע צייט און א סך מאל. אז דו וועסט אזוי טהאן, וועסטו פערבעסערען דיינע אייגענע מעשים און אויך קענען פיהרען אנדערע אויף גוטען וועג, פאר וועלכעם דו וועסט האבען פיעל שכר, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דניאל: "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע" — די קלוגע וועלען שיינען ווי די לויטערקייט, ווי דער גלאנץ פון הימעל. און אין משלי וועריט געזאגט: "ולמוכיחים ינעם" — די וואס שטראפען אנדערע, די וואס לערנען אנדערע צו געהן בדרך הישר וועט זיין זיי אוז גוט אויף יענער וועלט.

פרק י'

און די נוצען וואס דער אויבען דערמאהנטער חשבון בריינגט דעם מענשען איז: דאס געווינען וואס דער נפש, די נשמה געווינט דערביי. דורך דעם חשבון הנפש, דורך די דרייסיגערליי זעעלע־רעבענונגען, וועז מען פערשטעהט זיי גוט און מען בעטראכט זיי פינקטליך, אויבערפלעכליך און אויך טיפער ווי זיי זיינען אויבען אויף, איז מען אויבערצייגט ווי וויכטיג זיי זיינען און ווי מען דארף זיי אויפנעהמען און אפהיטען לויט די נשמה, דער שכל קען בעגריייפען. דא־מאלס, ברודער, וועז דו וועסט זיך אין די דאזיגע חשבונות אריינטראכטען, וועט דיין נשמה געווינען א גוטע געווינס. דו וועסט דערפון לערנען אלע גוטע מדות און דו וועסט דורכדעם דערגרייבען דאס בעסטע וואס דו קענסט דערגרייכען.

דורך די דאזיגע חשבונות וועט דיין נשמה גלייטערט ווערען פון די נא־רישקייט און דאס וועט אוועקגענהמען די ספקות וואס געפינען זיך אין דיין הארץ.

און דאָס ווייסטו דאָך, אז וואָס ריכטיגער און קלעהרער מען דערגעהט א זאַך; וואָס מעהר מען גיט זיך די מיה איינצואַרדענען א זאַך, אלץ בעסערע און גרעסערע נוצען ציהט מען פון דעם. אזוי איז אין דער מעדיצינישער ווי־סענשאפט, די ווירקונג פון רפואות איז לויט די מינים וואָס זיי ענטהאלטען און לויט ווי זיי זיינען צוזאמענגעשטעלט. וואָס מעהר דער דאָקטאָר, וואָס גיט דעם רעצעפט, איז אריינגעטהאָן אין דער זאַך, וואָס מעהר ער גיט זיך די מיה צו בעטראכטען דעם כח, די ווירקונג פון יעדען מין, אלץ בעסער קומט די רפאוה ארויס און אלץ בעסער ווירקט זי אויף'ן חולה. אזוי איז אויך מיט אנדערע חכמות און ווייסענשאפטען. וואָס מעהר מען לייגט צו זיי צו דעם קאָפּ, אלץ מעהר דערגעהט מען אין זיי. מען מוז פריהער לערנען זייטיגע זאכען אום גרינדליך צו פערשטעהן א געוויסע חכמה אדער ווייסענשאפט. מען קען ניט צוטרעטען צו אסטראָנאָמיע אידער מען קען גוט רעכענען און מען קען ניט זיין קיין גוטער רעכענער אידער מען וויים געוויסע כללים וואָס האָבען א שייכות צו דער חכמת החשבון.

אזוי איז, ברודער, דאָס אויך. עס איז פאר דיר אונמעגליך צו מאכען דיין נשמה דאָס וואָס זי דארף זיין, סיידען דו נעהמסט אויף זיך נאכצוקומען דאָס אויף וועלכעם איך האָב דיר אויפמערקזאם געמאכט דאָ אין דיעזען שער און אין די אנדערע שערים פון דיעזען ספר און אלעם שטענדיג אויספאָלגען. וועו דו וועסט עם טהאָן מיט טרייהייט און איבערגעבענהייט; אז דו וועסט ניט שפּארען קיין מיה צו פערשטעהן אלעם וואָס מעהר און בעסער, וועט דיין שכל ווערען אלץ שארפער און קלעהרער און דו וועסט זעהן און ווייסען דעם וועג צו אלע הויכע מעלות וואָס א מענש קען דערגרייכען, פאר'ן יצר הרע וועט דאָן זיין פערשטעלט דער וועג צוצוקומען צו דיר און אָנרייזען דיר צו שלעכטעם. דו וועסט קומען צו דער מדרגה פון גאָט'ס געליעבטע און וועסט ערוועהרבען א גייסטיגע קראפט וואָס דו האָסט פריהער ניט געהאט. אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "חכמת אדם תאיר פניו" — די חכמה פון מענשען דערלייכט זיין פנים, מאכט איהם לייכטיג און ער זעהט און בעגרייפט אזעלכעם וואָס ניט אלע זעהען און בעגרייפען.

דאמאָלס, אז דו וועסט אלעם לערנען און שטודירען ווי געהעריג איז, וועסטו דערגעהן הויבע ענינים און דורך דיין לויטערע נשמה, ריינע הארץ און שטארקע אמונה וועסטו זעהן די טיפע סודות, וואָס וועלען דיר פערשאפען שטענדיגע פרייד דאָ אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, און דו וועסט זיך מיט דעם ניט שיידען.

איך וועל דיר געבען א משל, דורך וועלכען דו וועסט אביסעל מעהר פער־שטעהן דאָס וואָס איך האָב דיר פריהער געזאָגט.

וועו דו געפינסט זיך, צום ביישפיעל, אויף א געוויסען פלאץ, וואו אויבען איז דאָ א וואונדער שעהנע בילד, אבער דו קענסט זי ניט זעהן, מחמת זי קומט אוים פערשטעלט פון דיינע אויגען. גיט מען דיר אן עצה דו זאָלסט נעהמען א שטאָלענע בלעך און זי שליפען און אויסרייניגען פון פלעקען, דאן שמירען פאר א צייט מיט אזעלכע זאלבען ביז זי וועט בעקומען א העלען בליאסק און פערוואנדעלט ווערען אין א שפיגעל. נאכהער האלטען די בלעך אנטקעגען פנים און די פראכטפולע בילד וועט זיך אין איהר אָפּשפיגלען און דו וועסט זי זעהן און גרויס פערגעניגען האבען. אזוי איז אויך דער הימעלשער וואונדערבא־

רער פֿאַרטרעט, דאָס הייסט: די געטליכע חכמה, וועלכע דו קענסט ניט זעהן מיט דיינע אויגען: דו קענסט ניט בעגרייפען די אויבערשטע וועלט ווי זי איז, אָבער דו קענסט זי זעהן און בעגרייפען דורך א שטאָלענע בלעך, דאָס איז דיין נשמה, וועלכע דו מוזט אָבער פריהער שלייפען, געוואוינען איהר אין גוטע מדות און קלוגע לעהרען פון דער תורה, און שמירען איהר מיט זאלבען, דאָס מיינט: די דרייסיג חשבוני הנפש וואָס איך האָב דיר געלערנט. און אז דו וועסט זיי, די חשבונות, אין זינען האָבען, וועט דיין נשמה וועלען העל און לויטער, דיין שכל וועט קלאָהר און ליכטיג וועלען און עס וועט זיך אין דיר אָפּשפּיגלען אלע זאכען וואָס זיינען פון דיר פערבאָרגען. דער פאָרהאנג וואָס שיידט דיך אָפּ פון דער הימעלשער חכמה וועט פערשוואנדען וועלען און דו וועסט אלעס זעהן מיט אָפענע אויגען. און דער בורא, ברוך הוא, וועט דיך לערנען ערהאבענע חכמות און וועט דיר שענקען געטליכע קראפט, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה" — עס וועט אויף איהם רוהען גאָט'ס גייסט, דער גייסט פון חכמה און פארשטענדיגקייט. און אין משלי וועלט געזאָגט: "אם תבקשנה ככסף וכטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' — אויב דו וועסט גאָט'ס חכמה זוכען אזוי ווי מען זוכט זילבער אָדער בעהאלטענע אוצרות; אויב, הייסט עס, דו וועסט זיך אָפּגעבען דערמיט, דאמאָלס וועסטו פערשטעהן ווי אזוי מורא צו האָבען פאר גאָט און ווי אזוי צו דיענען איהם.

פרק יא

וועגען דער פראגע: אויב א מענש איז שטענדיג מחויב צו האָבען מיט זיך א חשבון הנפש, אָדער בלויז צו געווויסע צייטען, וועל איך זאָגען, אז דאָס איז א שטענדיגע פליכט. יעדער איינער, לויט זיין שכל קען בעגרייפען און לויט ער האָט ביכולת צו פערשטעהן, איז מחויב צו דענקען וועגען דעם יעדען אויגענבליק. און אויב ער איז אימשטאנד דארף ער דאָס טהאָן מיט זיין גאנצען לעבענס אטהעם, כדי די מורא און שאנדע פאר גאָט וואָס קוקט אויף איהם זאָל פון איהם קיינמאָל ניט אָפּגעטהאָן ווערען. דער מענש דארף זיך לערנען פון דעם וואָס גאָט האָט אנגעזאָגט וויי אזוי א קעניג דארף זיך פיהרען, ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה: "וכתב לו את משנה התורה הזאת וקרא בו כל ימי חייו" — דער קעניג זאָל זיך שרייבען די משנה תורה, דעם ספר דברים, און אין דעם לייענען כל זמן ער וועט לעבען. אין יהושע ווערט געזאָגט: "לא ימוש ספר התורה הזאת מפיך" — די תורה זאָל ניט אָפּגעטהאָן ווערען פון דיין מויל. דו זאָלסט זי, הייסט עס, שטענדיג לערנען, קיינמאָל ניט אויפהערען, און נאָך עהנליכע פסוקים דריקען אוים דאָס זעלבע. און אזוי ווי די דרייסיג חשבונות וואָס מענשען דארפען האָבען מיט זיך אליין זיינען כולל אלע פרטים וואָס האָבען צו טהאָן מיט אין זינען צו האָבען גאָט, דארף מען שטענדיג האָבען די דאָזיגע רעבעוננגען.

דערביבער, ברודער, דארפסטו זיך איינגעוואוינען צו מאכען די דאָזיגע חשבונות אין יעדע שעה און אין יעדע רגע פון גאָטסוועגען, און יעדע גוטע זאך וואָס דו טהוסט פון גאָטסוועגען זאָל אין דיינע אויגען ניט זיין קליין, אפילו א וואָרט, אפילו א בליק זאָל ביי דיר ניט גערעכענט זיין פאר א קליניגקייט.

ווארום דאָס וואָס ביי דיר איז וועניג, איז ביי איהם א סך. דאָס זעלבע איז אויף מיט עבירות, אז עבירה וואָס איז דיינע אויגען זעהט זיא אוים קליין, איז ביי גאָט גרויס.

דער בעסטער און נעהענטסטער משל וואָס מען קען צו דעם געבען איז פון דער זון. וועז די זון רוקט זיך אוועק אויף דער ערד איז אייל; וועז א בעלויכטענער פּלאַץ ווערט פערשאָטענט אויף אן אייל, איז די זון דערווייטערט געוואָרען אויף מיילען. דאָס זעלבע זעהט מען אויף א זון־זייגער. אין דער צייט וואָס דער שאָטען וואָס צייגט די שטונדען, געהט אריבער א קליין שטיקעלע פון איין נומער צום צווייטען, געהט די זון אָפּ א גאנץ גרויסע שטרעקע. הייסט עס אלזא, אז די קלייניגקייט דאָ אויף דער וועלט איז דאָרט אין דער הויך גרויס.

און דו זאָלסט דיינע מעשים טובים ניט האלטען פאר צו גרויס, פאר צו־פיעל. דו זאָלסט קיינמאָל ניט דענקען, אז דו טהוסט גענוג און מעהר ביזטו ניט מחויב צו טהאָן. דו זאָלסט דאָס ניט האָבען אין זינען אפילו וועז דו טהוסט אלעם בלויז פון גאָטס וועגען. וואָרום וועז דו זאָלסט זיך ריכטיג אויסרעכענען זיינען אויסעלע טובות נואָס דו אליין גענייסט פון גאָט מעהר ווי די מעשים טובים פון אלע בעזיצער פון דער וועלט.

דעריבער זאָלסטו ניט פערנאכלעסיגען צו מאכען דיינע רעכענונגען צווישען דיר און דיין בעשעפער, וועלכער טהוט מיט דיר גוטעם און חסדים. דו זאָלסט זיך מיט איהם רעכענען יעדען טאָג. און אויב דו ביזט א טרוד, א פערנומענער מענש און דו קענסט ניט האָבען קיין חשבון הנפש בייטאָג, זאָלסטו דאָס טהאָן ביי נאכט, און אויב עס איז אוועק א טאָג און דו האָסט ניט געהאט קיין חשבון הנפש, יאָג דאָס אן אויף'ן צווייטען טאָג. אזוי ווי אונזערע רז"ל האָבען געזאָגט: „שוב יום אחד לפני מיתתך" — טהו תשובה איין טאָג פאר דיין טויט, און אזוי ווי א מענש וויים דאָך ניט וועז ער וועט שטארבען, דארף ער שטענדיג תשובה טהאָן. און שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" — דיינע קליידער זאָלען שטענדיג זיין וויים, דו זאָלסט, הייסט עס, שטענדיג זיין ריין פון זינד.

פרק יב

און וועגען דער פראגע: וואָס דארף קומען נאכדעם ווי דער מענש האָט מיט זיך דעם גהערינגען חשבון הנפש? וואָס האָט ער צו טהאָן נאכדעם ווי ער האָט ריכטיג דורכגעמאכט די אלע רעכענונגען צווישען איהם און גאָט? אויף דיזער פראגע וועל איך ענטפערען, אז דאָס וועגדט זיך ווי וויים זיין נשמה איז דורך דעם ריין געוואָרען און ווי וויים זי האָט דערגרייכט די אמת'ע געטליכע ליכט. אויב דורך די חשבונות וועלט דעם מענשען'ס שכל גוט פערשארפט און פאלירט און ער פערשטעהט די ריכטיגע כונה דערפון און וואָס גאָט פערלאנגט פון איהם, געווינט ער לאסקע פון בורא יתברך און ער העלפט איהם טהאָן זיינע מצוות און דעקט פאר איהם אויף די ליכט פון חכמה אלץ דייטליכער און קלעה־רער, אזוי ווי איוב זאָגט: "צדק לבשתי וילבישני" — איך האָב זיך אליין אנ־געקליידט נערעכטיגקייט און גאָט האָט מיך אָנגעקליידט מיט דאָס זעלבע. איך האָב, הייסט עס, געטהאָן גוטעם און גאָט האָט מיך געהאָלפען צו טהאָן נאָך מעהר גוטעם. איך האָב זיך געסטארעט צו פערשטעהן די גאָטהייט און ער

האט מיר געהאלפען צו פערשטעהן און וויסען נאך מעהר. דאמאלס, אויב דער מענש דערגרייכט אזא מדרגה, ענטזאגט ער זיך אין גאנצען פון וועלטליכע זאר־גען און פערלאנגען און איז צופריעדען און פרעהט זיך מיט גאטעם דיענסט.

דער מענש וואס זיין נשמה און געוויסען זיינען ריין; דער וואס זיין נשמה איז בעלויכטען מיט דער אמת'ער העלישער ליכט, קימערט זיך ניט וועגען דער וועלט און איהרע תענוגים און איז פול מיט שמחה פון דעם וואס דער בעשעפער העלפט איהם צו דערגעהן היכעלשע חכמות און ער שעצט זיך גליקליך מיט זיין וויסען און פערשטעהן דעם אמת'ען תכלית פון דער אונטערש־טער וועלט און דער אויבערשטער. עס איז פאר איהם נענוג וואס ער בעגרייפט די גוטע מחשבות פון גאט, זיין הנהגה און די גזירות וואס ער איז גוזר אויף די בעשאפענע. אזוי ווי דוד המלך, עליו השלום, זאגט אין תהלים: "ישמח צדיק בה' וחסה בו" — דער צדיק פרעהט זיך מיט גאט און פערלאזט זיך אויף איהם, און ווי אין ירמיה ווערט געזאגט: "אל יתהלל חכם בחכמתו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" — דער חכם אין וועלטליכע זאכען דארף זיך ניט בעריהמען מיט זיין חכמה, דער גבור דארף זיך ניט בעריהמען מיט זיין גבורה, נור בעריהמען קען זיך א מענש, וועז ער איז קלוג נענוג און ווייס מיך (גאט). און דאס איז א הויכע מדרגה. וואהרום דער וואס ווייס גאט, דער וואס בעגרייפט די גאטהייט ריכטיג, בעהעפט זיך אין זיין דיענסט, גיט זיך אפ אויף איין זאך צו דיענען איהם און מורא האבען פאר איהם מיט'ן גאנצען הארצען, לויט זיין וויסען און בעגריף, און איז מקים די חובות הלבבות והאברים, ער דיענט, הייסט עס, גאט מיט'ן הארצען און מיט די גליעדער, אהן פיעל טרחה און מאטערנים, נור מיט חשק און פליימיגקייט, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "השתי ולא התממהתי" — איך אייל זיך אן פערזאם ניט נאכצוקומען גאט'ס געבאטען, ווייל איך האב דערצו לוסט און עס קומט מיר ניט אן שווער.

און דער בורא יתברך זאל אונז מיט זיינע גענאדען העלפען און מיר זאלען אויך אזוי זיין און ער זאל אונז אריינברייננען אין די כתות, אין די געזעלענ־שאפטען פון גוטע און פרומע לייט, אמן.

סוף פון שער חשבון הנפש.

שער התשיעי,

שער הפרישות

(דער טויער פון פרישות, די לעהרע פון זיין אפגעזונדערט פון דער וועלט)

פרק א׳

האט דער מחבר געזאגט:

וויל מיר האבען פריהער גערעדט וועגען די חשבונות וואס א מענש דארף האבען מיט זיך אליין, און וויל פרישות, זיין אפגעזונדערט פון דער וועלט, איז אויך אין די פונקטען פון חשבון הנפש, דעריבער געפין איך פאר פאסענד צו רידען איצט און ערקלעהרען דעם ענין פון פרישות, אין וואס דאס בעשטעהט אוז אונטערוואס וואס פאר א מינים פרישות גוטע אוז פרומע לויט דארפען זיך

טען אונטער א צודעק. און אז מען דעקט אויף דעם צודעק, ווערט דער ענין אנטפלעקט און מען זעהט איצט די ריכטיגע כונה, דעם ריכטיגען ציעל פון פרישות.

סתם פרישות, דער פראָסטער טייטש פון פרישות איז: אויסהאלטען זיך פון תאוות און אָפּזונדערען זיך פון געוויסע זאכען, אזוי ווייט ווי מען האָט ביכולת. וועז אייגער קען טהאָן א געוויסע זאך און ער טהוט עס ניט, הייסט עס, אז ער איז א פורש פון יענער זאך, א צוריקגעהאלטענער דערפון. און וואָס ברייגט צו זיין אָפּגעהאלטען אָדער צוריקגעצויגען פון עפעס? זייגען אין דעם דא צווייערליי סבות, צווייערליי אורזאכען, איין אורזאך קען זיין אי ביי מענשען אי ביי א סך אנדערע לעבענדע ברואים, און די צווייטע איז בלויז שייך ביי מענשען, און דוקא ביי אנשי תורה, ביי גוטע און פרומע לייט.

די אלגעמיינע פרישות, וואָס איז שייך אי ביי מענשען, אי ביי חיות, איז אזעלכע וואָס איז פאר די נוצען פון אונזער גוף און כדי צו האלטען אין אָרדנונג אונזערע אינטערעסען און אלעם וואָס בעלאנגט צום טעגליכען לעבען. אזוי ווי, למשל, לאנדעם געזעצע, געוויסע זאכען וואָס רעגיערונגען פערביטען, איז כאטש מענשען האָבען דערצו חשק, פונדעסטוועגען האלטען זיי זיך דערפון אָפּ און טהוען דאָס ניט, וויל דאָס וועט זיי אָדער אנדערע שאדען טהאָן; אָדער אויס־פאלגען, צום ביישפיעל, פאַרשריפטען פון דאָקטוירים, אָפּהאלטען זיך פון געוויסע זאכען מחמת דאָקטוירים הייסען אזוי, איז אויף אין די אינטערעסען פון גוף. מענשען, געזונטע אָדער קראנקע, ווייסען, אז וען זיי וועלען עסען א געוויסע זאך וועט עס זיי שאדען צום געזונד, וועלען זיי פרושים פון יענער זאך. אזוי איז אויך מיט קליידען זיך, מיט ריידען, מיט בעוועגען די גליעדער און פיעלע אנדערע זאכען, אין וועלכע מענשען זיינען אינגעהאלטען און בעשרענקט צו א געוויסען גראד, צוליעב זייער געזונדהייט און וואויל זיין.

אזא פרישות איז מען אויך נוהג מיט חיות. מען היט קיה אָדער פערד אז זיי זאלען זיך ניט איבערפרעסען אָדער זאלען ניט פרעסען אזעלכעס וואָס איז פאר זיי שעדליך, אָדער זיי זאלען ניט ארבייטען צופיעל, כדי דאָס זאל זיי ניט שאדען צו זייער געזונד.

די פרישות הכוללת, די אלגעמיינע פרישות, האָט ניט צו טהאָן מיט דער נשמה. דאָס איז בלויז פאר'ן גוף. וועגען די פרישות המיוחדת, די אייגצעלנע פרישות, דאָס אָפּגעזונדערט זיין פון געוויסע זאכען, וועלכע די תורה און דער שכל לערנען אונז כדי מתקן צו זיין אונזער גייסט, אונזער נשמה — וועגען דעם וועל איך איה"ש ווייטער רעדען און ערקלעהרען.

אָבער פריהער וויל איך זאָגען עטוואָס וועגען די פרישות הכוללת, וואָס ווערט פראקטיצירט פון אלעמען, אָדער לכל הפחות פון דאָס רוב מענשען, ניט בלויז פון יחידים, פון אייגצעלנע פערזאָנען.

צו וואָס דארף מען גאָר די פרישות? וואָרום האָט גאָט ניט בעשאפען די מענשען מיט א בעשטימטע טבע זיי זאלען זיין בעשרענקט פון דער נאטור ווי צו פיהרען זיך אויף דער וועלט? צו וואָס זיינען מענשען בעשאפען געוואָרען מיט געוויסע אינסטינקטען, וועלכע זיי דארפען ברעכען, כדי א קיום צו האָבען אויף דער וועלט? וועגען דיעזען ענין האָבען מיר שוין געערדט אין דריטען שער פון דיעזען ספר. מיט'ן בעשאפען דעם מענשען האָט דער בורא יתברך אויסגען געווען לייטערען די נשמה. שטעלען איהר צו געוויסע נסיונות, וועלכע

עס איז איהר שווער בייצוקומען, אום זי זאל דורכמאכען די דאזיגע שווערי־קייטען און ווערען ריין און זויבער זי זאל קענען קומען צו דער מדרגה פון די חיליגע מלאכים. האט די הימלשע חכמה איינגעזעהן, אז דאס בעסטע פאר דיעזען צוועק איז אריינצוגעבען די נשמה אין א חומר, אין אן ערדישען קער־פער, וואס קען וואקסען און זיך מעהרען דורך דעם מיטעל פון שפייז, וואס האלט אויף זיין קיום. און דער בעשעפער האט די מענשען אריינגעגעבען אזא כח, אזא אינסטינקט זיי זאלען לוסט האבען צו נאהרונג וואס איז פאר זיי גרייט אויף דער וועלט, כדי זיי זאלען קענען לעבען און עקזיסטירען כל זמן זייערע נופים זיינען בעהעפט מיט די נשמות. ער האט זיי אויך אריינגעגעבען א געשלעכטליכע נייגונג, כדי די מענשען זאלען זיך מעהרען און די וואס שטאר־בען זאלען איבערלאזען אנדערע אויף זייער פלאץ. און ער האט דעם יצר הרע געגעבען די מאכט צו בעוועגען דעם מענשען, צו טרייבען איהם צו עסען, טרינ־קען, נאכקומען געשלעכטליכע פאדערונגען און אנדערע וועלטליכע תענוגים, וואס דורך דעם האט ער א קיום, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין קהלת: "גם את העולם נתן בלבם" — נאט האט די וועלט, די וועלטליכע תענוגים אריינגעגעבען אין מענשען'ס הארץ, אז ער זאל צו זיי האבען לוסט.

און אז דער יצר הרע, דער געפיהל, דער חשק צו תענוגים שטארקט זיך איבער'ן שכל און בריינגט דעם מענשען צו לאזען זיך געניסען מעהר ווי ער דארף, מעהר ווי נויטיג איז, טהוט עס איהם שאדען. וועז ער עסט, למשל, צו־פיעל אדער אזעלכעם וואס טויג פאר איהם ניט, ווערט זיין קערפער רואינירט. דערויבער מוז דער מענש בעזיצען די מדה פון פרישות. ער דארף, הייסט עס, איינצאמען דעם יצר הרע, דעם אינסטינקט, דעם חשק צו תענוגים און זיך אפ־שיידען, אפזונדערען פון געוויסע זאכען. ער דארף אין אלעם אננעהמען דעם מיטעל־וועג און ניט איבערכאפען די מאס. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „טוב איש חונן ומלוה, יכלכל דבריו במשפט" — עס איז גוט א מענש א בעל רחמנות וואס העלפט אוים אנדערע אין נויט, און עס איז אויך גוט וועז א מענש פיהרט זיך מיטעלמעסיג און זוכט ניט צו געניסען פון דער וועלט מעהר ווי נויטיג איז.

און וויל פרישות, ענטזאגען זיך פון געוויסע וועלטליכע גענוסען איז א נויט־וועגדיגקייט פאר די מענשען, דארפען על פי שכל אויף דער וועלט זיין פאלשטענ־דיגע פרושים, אזעלכע וואס זאגען זיך אפ פון אלע תענוגים, פון אלע גענוסען, אפילו פון די נויטוועגדיגע, כדי מענשען, אלע קלאסען מענשען, זאלען פון זיי לערנען יעדער איינער פיעל ער דארף און פיעל איהם נויטיג איז לויט זייע אויפפיהרונגען און מדות. וועז איינער איז, צום ביישפיעל, צופיעל אריינגעטהאן אין א געוויסע תאוה, איז קוקענדיג אויף די פרושים, וואס זיינען אין גאנצען ארויסגעטהאן פון יענער תאוה, איהם לייכטער צו בעהערשען זיך און ניט נאכ־געבען דעם יצר הרע. דארף מען דעריבער האבען אויף דער וועלט פרושים גמורים. פאלשטענדיגע פרושים, כדי מענשען זאלען זיך פון זיי לערנען אוז ניט איבערכאפען די מאס אין ענינים פון עולם הזה.

עס טויג אבער ניט פאר דער וועלט אז אלע זאלען זיין פרושים, אז אלע זאלען זיך ענטזאגען פון וועלטליכע גענוסען. וועז, צום ביישפיעל, אלע מענשען זאלען זיין אפגעשיידט פון וועלט, וואלט די וועלט קיין וועלט ניט געווען, וויל די אלטע וואלטען אויסגעשטארבען און קיינע נייע וואלט ניט צוגעקומען,

און דער פסוק זאגט אין ישעיה: "לא תהו בראה לשבת יצרה" — נאָט האָט ניט בעשאפען די וועלט זי זאָל זיין וויסט, נור זי זאָל זיין בעזעצט.

די וועלט נויטיגט זיך אין פרושים, אין פאָלשטענדיגע פרושים, וואָס זיי־נען אין גאנצען ארויסנעטהאָן פון קערפערליכע גענוסען, אָבער ניט מעהר ווי זי נויטיגט זיך אין חכמות און מלאכות. עס זיינען דאָ מענשען וואָס קענען געווינען חכמות אָדער מלאכות וואָס אנדערע קענען דאָס ניט. א צאָהל מענשען האָבען איין בעשעפטיגונג און א צאָהל — אן אנדערע און אלע צוזאמען האלטען אויף דעם קיום פון דער וועלט. די וועלט וואָלט אָבער ניט געקענט עקזיסטירען וועז אלע מענשען זאָלען זיך בעשעפטיגען מיט אין חכמה אָדער מלאכה. וועז אלע מענשען וואָלטען געווינען, לאָמיר זאָגען, שניידער, וואָלט מען ניט געקענט האָ־בען קיינע וואוינונגען, קיינע כלים אוז פיעלע אנדערע נויטיגע הצטרכות. עס וואָלט אפילו קיין ברויט ניט געווינען, ווייל קיינער וואָלט זיך דאָך ניט בעשעפ־טיגט מיט ערד־ארבייט. וועז וויעדער פערקעהרט: אלע וואָלטען געווינען ערד־ארבייטער, וואָלט אויך די וועלט קיין קיום ניט געהאט. אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "את הכל עשה יפה בעתו" — אלעס האָט גאָט בעשאפען גוט אין זיין צייט. יעדע זאך מוז מען אויף דער וועלט האָבען, ווייל דאָס ברייננט נוצען צו געווינסע צייטען.

אזוי איז אויך מיט פרישות. פאָלקאָמענע פרושים ברייננען נוצען דער וועלט, אָבער וועז אלע מענשען וואָלטען געווארען פרושים, וועז אלע וואָלטען זיך ענטזאגט פון אלע תענוגים אוז גענוסען, וואָלט די וועלט ניט לאנג געקענט עקזיסטירען.

האָבען מיר שוין אין דאָס פריהער געזאָגטע ערקלעהרט דעם ענין פון אל־נעמיינע פרישות, וואָס איז א נויטוועניגקייט פאר מענשען, כדי זיי זאָלען קע־נען עקזיסטירען אויף דער וועלט.

פרק ב'

איצט וועלען מיר ריידען וועגען פרישות המיוחדת, וועגען פאָלשטענדיגע אפגעזונדערטקייט פון דער וועלט, וואָס בלויז איינצעלנע פערזאָנען, לומדי תורה אוז פרומע לייט זייענ נוהג.

וואָס מיינט פאָלשטענדיגע פרישות? אין דעם זיינען דאָ מיינונג פער־שיעדענהייטען צווישען די חכמים. עס איז דאָ א מיינונג, אז פאָלשטענדיגע פרישות מיינט אָפשיידען זיך, אָפזאָגען זיך פון אלע זאכען וואָס קענען זיין א שטערונג צו גאָטעס דיענסט. אן אנדער חכם זאָגט, אז ריכטיגע פרישות מיינט: פעראכטען די וועלט אוז ניט נאכגעבען זיך קיינע תאוות. נאָך איינער טייטשט אוים פרישות: האָבען אין זינען בלויז די נשמה אוז ניט האָבען אויף'ן רעזיון קיינע וועלטליכע זאכען וואָס מען דענקט אז זיי זיינען גוט. נאָך איינער וויל האָבען, אז ריכטיגע פרישות מיינט: האָבען ריכטיגען בטחון אין גאָט. עס איז דאָ נאָך א דעה, אז דער וואָס בענוגענט זיך מיט א שטיקעל בגד אוז האָבען וואָס ניט איז צו פערטרייבען דעם הונגער אוז אלע אנדערע מענש־ליכע נויטוועניגקייטען פערהאָסט ער, דער איז א ריכטיגער פרוש. נאָך איינער איז אין דער מיינונג, אז פרישות הייסט אויסמיידען געזעלנשאפט אוז ליעב האָבען איינזאמקייט. עס איז דאָ נאָך א מיינונג, אז פרישות הייסט: דאנקען

נאָט פאר זיינע טובות און געדולדיג איבערטראָגען די צרות דורך וועלכע נאָט שטעלט די מענשען צו פּראָבע. און נאָר אן אנדערער מיינט, אז אמת'ע פּרישות מיינט: אָפּזאָגען זיך פון אלע קערפּערליכע תענוגים און ניט האָבען זיי אין זינען און בלויז געברויכען אזעלכע קערפּערליכע בעפּריעדיגונגען, וואָס די נאטור פון מענשען איז אז אָהן זיי קען ער ניט לעבען און עקזיסטירען. און איך האלט מיט'ן לעצטען און זאָג, אז דאָס איז די ריכטיגע פּרישות.

אָבער וואָרום דארפען פרומע לייט זיך נוהג זיין אזא מין פּרישות? וואָרום אָפּזאָגען זיך אין גאנצען פון וועלטליכע הנאות? וועל איך זאָגען, אז די תורה וויל האָבען, אז דער שכל ביים מענשען זאָל געווענלטיגען איבער אלע זיינע תאוות, זאָל האָבען די אויבערהאנד איבער אלעם וואָס א מענש גלוסט און האָט א נעוויסע נייגונג. און עס איז בעוואוסט, אז ווען די תאוה שטארקט זיך איבער'ן שכל און בעזיגט איהם, בריינגט עס דעם מענשען צו זינד און שענדליכע זאכען.

קיינער טהוט זיך ניט אריין אין וועלטליכע תענוגים איידער ער טרעט אָפּ פון די לעהרען פון דער תורה. אז מען היט אָפּ די תורה איז דער שכל גובר דעם יצר הרע און מען וויל ניט קיינע מותרות, קיינע איבעריגע תענוגים. ווען אָבער מען טרעט אָפּ פון דער תורה, רעדט דער יצר הרע אָן צו פערלאָזען יענע וועלט און נור אין זינען האָבען די וועלט. דער יצר הרע האָט אזוי אראָפּגעפּיהרט מענשען פון וועג. ער האָט זיי געבראכט צו דער מדה אז זיי זאָלען זיך ניט בענוגענען מיט דאָס נויטוועניגסטע וואָס מען מוז האָבען צו קענען לעבען און עקזיסטירען. ער האָט זיי ארויפּגעפּיהרט אויף אזא וועג אז דאָס געניסען מעהר פון דער וועלט זאָל אָנגענומען ווערען אלס א בעשעהנונג און מען זאָל זיך דערמיט בעריהמען. און די פערפּיהרטע פון יצר הרע האָבען זיך אָנגעהויבען יאָגען נאָך רייכטהום און קערפּערליכע גענוסען זיינען ביי זיי באלעבט געווא־רען, ביז זיי זיינען געוונקען אין די טיעפּעניש פון די ימים פון לוסט צו גע־ניסען פון דער וועלט אלץ מעהר און מעהר. און דאָס האָט זיי נאכהער גע־בראכט צו לייידען פון די כוואליעם פון די דאָזיגע תאוה ימים. דאָס הייסט: זיי האָבען געמוזט איבערטראָגען דעם צער און עגמת נפש וואָס מענשען האָבען ווען זיי קענען ניט בעפּריעדיגען זייערע צו גרויסע פערלאנגען.

אָט איבער די פערפּיהרטע מענשען האָט די וועלט די ממשלה. דאָס הייסט: זיי זיינען אונטערוואָרפען די וועלטליכע תאוות אויף אזוי פיעל, אז זיי האָבען איבער זיך אליין קיין דעה ניט. און די לוסט צו תענוגים פערשטאָפּט זייערע אויערען און אויגען און זיי ווילען ניט הערען קיין אמת וואָרט און ווילען ניט זעהן וואָס פאר זיי איז גוט. זיי זוכען נור צו געניסען וואָס מעהר פון דער וועלט און דאָס איז זייער תורה און געזעץ, און דאָס פערטרייבט זיי פון זייער גאָט.

און מיט אנדערע פאָסירט, אז זיי דערגרייכען ניט די תענוגים צו וועלכע זיי שטרעבען. זייער חשק איז שטארק און זיי הערען ניט אויף צו טראכטען איבער זייערע תאוות טאָג און נאכט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "און יהשוב על משכבו" — דער בעל תאוה האָט אין זינען זיינע תאוות אויף זיין געלעגער, און בייידע, סאי די וואָס בעפּריעדיגען זייער חשק צו וועלטליכע תענוגים, סאי די וואָס קענען ניט דערגרייכען זייערע פערלאָנגען זינקען אין ים פון זייערע תאוות, ווייל בייידע לייידען. די ערשטע לייידען ווייל עס קומט זיי אָן שווער ביז זיי קריגען דאָס, און די צווייטע לייידען, ווייל זיי קריגען

דאָס ניט. נאָרישע מענשען, זיי בייטען אויס גאָטעס דיענסט אויף קערפערליכע תענוגים! זיי האָנדלען אזוי ווי די וואָס האָבען געמאכט דעם ענל, אנשטאט צו דיענען גאָט האָבען זיי געדיענט צו א קאלב.

און די וואָס זיינען נעוואוינט צו זוכען תאוות עולם הזה; די וואָס זוכען נור צו בעפריעדיגען זייערע קערפערליכע פערלאנגען, טרעטען שוין פון דעם ניט אף און זיי פערשטארקען נאָך זייער חשק אלץ מעהר און מעהר. זיי זעהען ניט איין, אז זיי מאכען א שלעכטען בייט; זיי פערגעסען אז מיט די וועלט־ליכע פארגעניגענס זיינען פערבונדען צרות און קלעמענים, און וואָס מעהר זיי זיינען אריינגעטאָן אין דעם, אלץ ווייטער זיינען זיי פון אמת'ען גליק, און וואָס מעהר זיי דערווייטערען זיך פון אמת, אלץ מעהר פערציהט זיך איבער זיי א פינסטערער וואלקען. און אלץ מעהר זעהען זיי ניט וואָס עס איז פאר זיי נוט און וואָס עס איז ניט נוט.

און דער שכל פון די בעלי תאוה ווערט אלע מאל טעמפער און טעמפער, ביז זיי נעהמען אן די שלעכטע וועג פאר א גוטע און די גוטע פאר א שלעכטע. און דאָס זיין אריינגעטאָן אין עולם הזה ווערט ביי זיי א געוויץ און טאטעס לערנען דאָס זייערע קינדער און די קליגערע לערנען דאָס די מעהר אומוויסענדע און עס געהט אזוי ווייט, אז דער יצר הרע קריגט ביי זיי א פולע מאָס. ער פיהרט, הייסט עס, מיט זיי אוים וואָס ער ווייל און אומרעכט ווערט ביי זיי רעכט און רעכט ווערט ביי זיי אומרעכט; דער בעל טובה וואָס שפייזט א הונ־געריגען ווערט ביי זיי אנגענומען אלס א כופר, אן אפיקורוס, אזוי ווי, למשל, די אנשי סדום וואָס העלפען אן אריימאן איז ביי זיי גאר נעווען א חטא. און דעם וואָס געניסט פון דער וועלט בלויז פיעל נויטיג איז, רופען זיי פויל־ענ־צער, און דער וואָס אויסלט זיך ניט, וואָס יאָגט זיך ניט נאָך צופיעל עשירות און וועלט נענוסען, איז ביי זיי פעררעכענט אלס איינער וואָס טהוט ניט זיינע פפליכטען פאר זיך און פאר דער מענשהייט, און דעם וואָס בענוגענט זיך מיט דעם וואָס ער האָט, בעטיטלען זיי אלס שוועכלינג. נור דעם וואָס ערווערבט מעהר רייכטהום און געניסט א סך פון דער וועלט האלטען זיי פאר א פליסיגען און ווערט נעלויבט און גאכטעט פון אלעמען.

און אז זיי געהען איבער דעם גרענעץ, אז זיי קריגען אריין א סך רייכטהום, מאכען זיי זייערע בייכער פאר זייערע געטער, זייערע קליידער פאר זייער תורה און זייערע שעהנע וואוינונגען פאר זייער מאראל. דאָס הייסט: זיי זיינען נור אריינגעטאָן אין עסען גוט, טראָגען טייערע בגדים און וואוינען אין שעה־נע דירות. און אזוי בלאָנדזען זיי אין די זומפען פון נארישקייט אנגעלאדען מיט שווערע משאות פון תאוות און זיינען פויל צו תשובה טהאָן, און זיי מיינען אז זיי פיהרען זיך אויף גוט, אז אזוי דארפען זיך מענשען אויפפיהרען.

און וויל דער יצר הרע פאנגט א סך מענשען אין זיין נעץ און מאכט זיי פאר בעלי תאוה, דעריבער מוזען מיר האָבען פרושים, וואָס זאָלען נוהג זיין פאָלשטענדיגע פרישות, ניט בלויז די אלגעמיינע, כדי זיי זאָלען אפהאלטען די בעלי תאוה און זיי אומקעהרען אויף דער ריכטיגער וועג פון דער תורה, וואָס בעפעסטיגט די אמונה און וועלטליכע אינטערעסען.

די דאָזיגע פרושים קענען אפוועגדען מענשען פון זייערע טהיערישע תאוות און דיענען אלס רופאים צו פערשטארקען די אמונה ביי די יעניגע וואָס טרעטען אף פון נוטע מדות און זיינען אריינגעטאָן אין אזעלכע מדות וואָס זייער סוף

איז א מיאוס'ער. און בעת דער יצר הרע איז גובר דעם שכל און מענשען ווערען אריינגעשלעפט אין לוסט צו מותרות, צו איבעריגע, ניט נויטיגע וועלטליכע תענוגים, קומען די דאזיגע פרושים זיי צו הילף מיט דער איינציגער כונה כדי צו פערשטארקען די אמונה, ניט כדי צו זוכען כבוד און רוהם.

זיי, די פרושים, וואס ענטזאגען זיך פון וועלטליכע תענוגים און געניסען פון דעם ניט, קענען מאכען זינדיגע פאר בעלי תשובה און פרומע לייט — נאך פרימער. זייערע מדות טובות קענען דיענען אלס ביישפיעל פאר אלעמען, ווייל זיי זיינען אזוי ווי די זון וואס בעלייכט אנדערע פלאנעטען אויבען און אונטען. אזוי ווי די תורה זאגט אויף סדום: „ונשאתי לכל המקום בעבורם" — אויב אין סדום וועלען זיך געפינען א געוויסער צאהל צדיקים, וועל איך (נאט) אלע־מען מוחל זיין און וועל די שטאדט ניט איבערקעהרען. דעריבער האט מרים הנביאה געזאגט: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" — גאט'ס ליעבהאבער, די צדיקים, זיינען אזוי ווי די זון. זיי בעלייכטען מיט זייערע מעשים טובים שטראהלען אנדערע מענשען פון זייער דור און פערהיטען זיי פון שלעכטעם אויף דער וועלט און בעזארגען זיי מיט שכר לעולם הבא. אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "פרי צדיק עץ חיים" — די פרוכט פון צדיק, די מעשים טובים זיינע, איז א בוים פון לעבען לעולם הבא.

און דעם מנהג פון פרישות, פון זיין אפגעשיידט פון וועלטליכע תענוגים האבען די נביאים און פארצייטיגע חסידים געהאלטען, ווי עס איז בעשריבען אין זייערע ספרים. און איך וועל, מיט גאטס הילף, ריידען דעריבער אין פא־סינען פלאץ, וואו עס וועט מיר צום האנד קומען.

פרק ג'

וועגען דער פראגע איז וויפיעל כתות אדער אין וויפיעל קלאסען ווערען די פון דער וועלט אפגעזונדערטע אייגנעטיילט? וועל איך זאגען, אז די ריכטיגע פרושים וואס שיידען זיך אף פון וועלטליכע תענוגים ניט צו ליעב זייער געזונד־הייט און וואויל זיין, נור מיט דער אבזיכט כדי זיי זאלען קענען מקים זיין די תורה, זיינען דא דרייערליי. איין קלאס זונדערט זיך אין נאנצען אף פון דער וועלט. זיי טהוען זיך ארויס פון גשמיות, פון זאכען וואס אנבעלאנגען דעם קערפער און וויללען דערנרייכען די מדרגה פון זיין גלייך ווי מלאכים. דיעזע פערלאזען אלעם וואס קען זיי מאכען וועלכע ניט איז שטערונג צו דיענען גאט און זיי געהען אוועק וואוינען אין וויסטענהייטען צווישען בערג, וואו קיינע מענשען זיינען ניטא. זיי לעבען אויף גראז און בלעטער און קליידען זיך אין שמאטעס אדער וואס ניט איז, אבי צודעקען זייער נאקעטקייט. זיי ווילען ניט פערשוועדען קיין צייט אויף קערפערליכע נויטוועניגקייטען, א זאך וואס צווי־שען מענשען וואלטען זיי ניט געקענט אויספיהרען. און זיי האבען קיין מורא פאר ווילדע חיות וואס גפינען זיך אין די ווייסטע ערטער, מחמת זייער מורא פאר גאט איז גובר, שטייגט איבער די מורא פון וועלכע ניט איז נעפאהרען, און זייער ליעבשאפט צו גאט פערטרייבט פון זיי דעם געפיהל פון ליעב האבען מענשען, און זיי דענקען ניט וועגען מענשען און האבען זיי ניט אין זינען.

דיעזער קלאס פרושים איז ווייט פון די אנדערע קלאסען. זייער פיהרונג איז עקסטרים, ניט נאך דעם וואונש פון דער תורה, ווייל זיי זאגען זיך אין

גאנצען אפ פון דער וועלט און די תורה וויל דאס ניט, אזוי ווי מיר האבען שוין פריהער דערמאהנט דעם פסוק פון ישעיה: "לא תהו בראה לשבת יצרה" — גאט האט ניט בעשאפען די וועלט זי זאל זיין וויסט, נור בעזעצט, און אזא פרישות פיהרט ניט צו פראגרעס, נור צו דער רואינע פון דער וועלט.

די צוויטע קלאס פרושים זיינען די וואס האלטען אן דעם מיטעל־פונקט. זיי זאגען זיך ניט אפ פון דער וועלט אין גאנצען, אבער זיי פעראכטען מותרות, אי־בעריגע, אונגויטיגע תענוגים. זיי צאמען איין זייערע תאוות און האבען קיין לוסט צו זאכען, אהן וועלכע מען קען זיך בעגאהן. און מותרות זיינען דא צוויי־ערליי. עס גיבען מותרות, וואס זיינען ניט פערבונדען מיט'ן גוף, וואס ליגען ניט אין קערפער פון מענשען און ער קען אפטמאל חשק האבען צו זיי, אבער ער קען זיי ניט קריגען. למשל: עסען גוט, טרינקען גוט, טראגען טייערע קלייד־דער און וואוינען אין א שענע דירה, קען מען דערצו האבען תאוה און אפט־מאל ניט געניסען דערפון צוליעב אריסקייט אדער אנדערע אורזאכען. עס זיינען וויעדער דא מותרות וואס זיינען בעהעפט מיט'ן מענשען און ער קען זיי שטענ־דיג נעניסען, ווי צום ביישפיעל: ריידען, לאכען, רוהען, קוקען אויף וואס מען דארף ניט, הערען וואס עס טויג ניט צו הערען אדער אין זיינען האבען אזעלכעם וואס ניט נויטיג איז. אט פון דיזע ביידע־ערליי מותרות זאגט זיך אפ דער צוויי־טער קלאס פרושים. זיי עסען ניט מעהר ווי עס איז נויטיג אויפצוהאלטען דאס געזונד, זיי טרינקען ניט און קליידען זיך ניט מעהר ווי א מענש מוז טרינקען און קליידען זיך און זיי ריידען ניט און לאכען ניט מעהר ווי נויטוועניג. אבער זיי פערלאזען ניט די וועלט מיט איהרע מענשען און זאגען זיך ניט אפ פון מענשליכע נענוסען אזוי ווי דער ערשטער קלאס פרושים. זיי וואנדערען ניט אום אין וויסטענהייטען, נור זיי זיצען אויכזאם ביי זיך אין דערהיים און געניסען פון דער וועלט אזוי פיעל וויפיעל עס איז נויטוועניג פאר זייערע גופים און נשמות. אזא ארט פרישות איז בעסער און נעהענטער צו דעם וואונש פון דער תורה ווי דער ערשטער קלאס וואס טהוט זיך אין גאנצען ארויס פון דער וועלט.

צום דריטען קלאס פרושים בעלאנגען די וואס זונדערען זיך אפ פון דער וועלט אין זייערע הערצער, אבער מען זעהט עס אויף זיי ניט. פאר דער וועלט צייגען זיי זיך אלס פשוט'ע מענשען. זיי בעשעפטיגען זיך מיט געוויסע מלאכות, קאמפאנירען זיך מיט מענשען און העלפען דעם ישוב העולם, טהוען אלעם וואס מענשען דארפען טהאן, כדי די וועלט זאל קענען א קיום האבען. אין זייערע נעדאנקען אבער האבען זיי נור אין זינען גאט און אלעם וואס זיי טהוען איז לשם שמים, פון גאטס וועגען. זיי ווייסען און פערשטעהען, אז זייערע נשמות זיינען גרים דא אויף דער וועלט און אז זיי זיינען ארונטערגעשיקט געווארען אהער געלייטערט צו ווערען. דעריבער האט ביי זיי די וועלט קיין ווערדע ניט און זייער הויפט שטרעבען איז צו עולם הבא. זיי ערווארטען דעם טויט, וויל דאו וועלען זייערע נשמות קומען צוריק אין זייער מקור אין די עולמות העליונים, און אין דער זעלבער צייט היטען זיי זיך פון טויט און שטעלען זיך ניט אין סכנה וועו ניט נויטיג איז, וויל אזוי איז דער רצון פון בעשאפער. זיי גרייטען אן שפייז צו זייער נסיעה אויף יענער וועלט און האבען שטענדיג אין זינען דאס איבערקלייבען זיך פון דיעזער וועלט אין דער וועלט פון אמת'ע רוה. זיי געניסען פון דיזער וועלט בלויז עטוואס און גרייטען צו וואס מעהר פאר יענער וועלט.

דיעזער ארט פרישות איז נאָר בעסער און נאָך נעהענטער צו דעם וואונש פון דער תורה ווי דער ארט פרישות, וואָס מיר האָבען פריהער דערמאָהנט.

אָבער די וואָס שוידען זיך אָפּ פון וועלטליכע תענוגים, כדי צו ציהען דער־פון נוצען דאָ אויף דיעזער וועלט; די יעניגע וואָס צייגען זיך ארויס אלם פרושים און זייערע הערצער זיינען ניט דערבי, די זיינען ניט קיינע פרושים, ווייל אזא ארט פרישות טויג ניט.

אזעלכע פאלשע פרושים זיינען דאָ דרייערליי. עס זיינען דאָ אזעלכע וואָס מיידען אוים וועלטליכע תענוגים און לעבען אין דחקות, קוים די נשמה אויפצוהאלטען, כדי זיי זאָלען קריגען א שם אלם פרומע לייט, וואָס ווילען ניט הנאה האָבען פון דער וועלט און מען זאָל זיי לויבען און שבחים זאָגען אויף זיי. זיי זיינען דערמיט אויסען, אז מענשען זאָלען האָבען אמונה אין זייער עהרליכ־קייט און מען זאָל זיי אנפערטרויען געלט און ענטדעקען פאר זיי סודות, כדי זיי זאָלען עם קענען אויסנוצען פון זייער טובה וועגען, אפילו וועז זיי וועלען דורכדעם אימיצען שאדען טהאָן. אזא ארט געפעלשטע פרישות איז די ערגסטע, ווייטסטע פון דעם אמת און די העסליכסטע פון אלע ניט אמת'ע פרישות.

צום צווייטען קלאָס פאלשע פרושים בעלאנגען די וואָס וועלען כלומרשט פרושים, גיבען אויף זייער בעסערען ארט לעבען, וועז זיייערע אומשטענדען וועלען געענדערט. וועז זיי וועלען ארימער אדער וועז זיייערע פערדיענסטען וועל־לען קלענער און קיין במחון אויף גאָט אז ער וועט זיי צוריק אומקעהרען בעסע־רע צייטען האָבען זיי ניט, הויבען זיי אָן קארגען מיט'ן עסען און גיבען אויף אנדערע וועלטליכע פערגענוגענס, אָבער זאָגען זיי, אז זיי טהוען דאָס צולייעב דער מדה פון פרישות, ווייל זיי ווילען ניט הנאה האָבען פון דער וועלט. אזעלכע פרושים נאָרען בלויז אָפּ זייערע מיטמענשען, אָבער זיי מיינען דאָס ניט פון גאָטס וועגען. זייער כונה איז גאָר כדי צו שפּאָרען געלט און זיי זאָלען נאכהער זיך קענען אָנטהאָן מעהר תענוגים. אויף אזעלכע געפעלשטע פרושים זאָגט שלמה המלך אין קהלת: "איש אשר יתן לו האלהים עשר ונכסים וכבוד ולא ישליטנו לאכל ממנו" — אזא איינער וואָס גאָט גיט איהם רייכטום און גיטער און כבוד, אָבער נאָט גיט איהם ניט די שליטה, די געלעגענהייט צו עסען פון דעם.

עס איז וויערער דאָ א דריטער קלאָס פרושים, אָפּגעשיידטע פון וועלטליכע הנאות, וואָס זיי וועלען דאָס אוים נויטה. זיי זיינען אָרים און ניט פערמעגליך נאכצוקומען די פאדערונגען פון לעבען, און בעטען שטיצע ביי מענשען שהמען זיי זיך, לעבען זיי אין גרוים דחקות, קומען אָפּ מיט וואָס עס איז, אבי אויפ־האלטען די נשמה און פאר לייטען זאָגען זיי, אז זיי קענען לעבען בעסער, נור זיי ווילען זיין פרושים, ארויסגעטהאָנענע פון וועלטליכע זאכען. זיי זאָגען אזוי, כדי מען זאָל ניט וויסען איז וואָס פאר א לאָנע זיי געפינען זיך און מען זאָל זיי ניט אָנבאָטען קיין הילף, ווייל זיי בעטראכטען דאָס פאר א חרפה. און אויב דו ווילסט וויסען ווער עס איז אן אמת'ער פרוש; אויב דו ווילסט זיך איבער־צייגען וועמעס פרישות עס איז מיט א ריינעם געוויסען פון גאָטס וועגען און וועמעס ניט, קענסטו דאָס אויסגעפינען לויט די בעריגנונגען פון אמת'ע פרישות, וואָס איך וועל מיט גאָט'ס הילף אויסרעכענען. דער וואָס קומט נאָך די דאָזיגע תנאים, די דאָזיגע בעדינגונגען איז דער אמת'ער, אויפריכטיגער פרוש פון גאָטס וועגען, און דער וואָס קומט זיי ניט נאָר, האָט מיט זיין אָפּגעזונדערט זיין פון וועלטליכע הנאות אנדערע אבזיכטען. ער איז דערמיט אויסען זיי אייגענע טובה

און ער טהוט עס ניט לשם שמים, כדי ער זאל בעסער און מעהר קענען דיענען גאט.

פרק ד'

וואס זשע זיינען די תנאים וואס געהערען צו די אייגנצעלנע פערזאנען וואס זיינען נוהג פרישות מעהר פון דעם כל? האט א געוויסער חסיד געזאגט: דער אמת'ער פרוש, וואס צאמט איין זיינע תאוות און זאגט זיך אפ פון וועלטליכע הנאות בלויז פון גאטס וועגען, בעזיצט בעזונדערע מדות און מאנירען. אויף זיין פנים ליגט א פרעהליכקייט און טרויער — אין זיין הארצען. דאס הייסט: ער צייגט זיך פאר מענשען אלס צופריעדענער; אין הארצען אבער איז ער זיך מצער וואס ער האט ניט די מעגליכקייט צו דיענען גאט נאך מעהר ווי ער דיענט איהם. זיין הארץ איז זעהר בריידט אויפצונעהמען גוטעס און טהאן גוטעס און איז אויך שפל ביי זיך, ערנידעריגט, וויל ער דענקט אלץ אז ער טהוט ניט גענוג. ער טראגט אויף קיינעם קיין שנאה, האט קיין לוסט צו נעהמען ביי אימיצען וואס ניט איז, טאדעלט קיינעם ניט און רעדט ניט וועגען קיין מענשען אפילו צו גוטען אוים מורא טאמער וועט ער ארויסריידען א שלעכט ווארט. ער פערהאסט גרויסקייט און חשיבות, ער וויל ניט, הייסט עס, מען זאל איהם האלטען פאר א גרויסען און חשוב'ען מענשען און האט פיינט צו זיין אן אויבערהאר. ער איז שטענדיג מיושב, איבערלייגט אין אלעם וואס ער וויל טהאן; איז א בעל זכרון, וויל זיין קאפ איז ניט פערנומען מיט וועלטליכע פערגעניגענס; איז שטענדיג מודה אויף'ן אמת, וויל קיין כבוד זוכט ער ניט, איז וועו ער איז אין עפעס אומגערעכט, זאגט ער אז ער איז אומגערעכט. ער איז אויך א בעל בשת, א שעהמעוודיגער, וועו ער טהוט עפעס א זאך וואס איז ניט ריכטיג, שעהמט ער זיך דערמיט. ער היט זיך שטענדיג אז קיינער זאל דורך איהם קיין גרויסען שאדען האבען. צום ביישפיעל: וועו עס קומט איהם אוים צו זיין ערגעץ אן אורח, וויל ער ניט אז דער, ביי וועמען ער איז אן אורח, זאל צו איהם פיעל צולייגען אוו בענוגענט זיך מיט דאם וועניגסטע וואס מען גיט איהם.

דער אמת'ער פרוש בעזיצט אויך די מדה, אז וועו ער לאכט, לאכט ער ניט פיעל אוו וועו ער פאלט אריין אין כעס, וועדט ער ניט אויפגערעגט. וועו ער פרעגט עפעס ביי אימיצען, איז זיין אבזיכט צו לערנען אוו וויסען די זאך, ניט כדי צו בעריהמען זיך אז ער ווייס וואס צו פרעגען. זיין חכמה איז פיעל, ער קען אוו וויים א סך אוו פונדעסטוועגען איז ער א גרויסער עניו אוו שטאל־צירט ניט מיט זיין קענטניס אוו וויסען. זיין הסכמה איז שטארק, וועו ער איז מסכים אויף עפעס א זאך, וועו ער שטימט אויף עפעס איין, האלט ער זיך דערביי אוו ענדערט ניט זיין מיינונג. ער אייליט זיך ניט צו בעשליסען וואס ניט איז, נור ער בעטראכט אלעס פריהער, כדי ער זאל ניט אפטהאן קיין נארישקייט. וועו ער קריעגט זיך אפילו, איז זיין קריעג שעהן, בדרך כבוד, אוו ער בעפאלט קיינעם ניט מיט זלזולים. אפילו וועו ער איז אין כעס איז ער אויך א צדיק אוו טרעט קיינעם ניט אן גראב. אוו אויב זיין גענגער פערלאנגט פון איהם עפעס, ערפילט ער זיין וואונש. זיין פריינדשאפט צו מענשען איז א זויבערע, אהן פניות. דאס וואס ער נעהמט אויף זיך צו טהאן אדער ניט טהאן איז שטארק. ער פיהרט עס, הייסט עס, דורך. אוו זיין אפמאך מיט אימיצען איז

שער הפרישות

פינקטליך. גאט'ס משפט נעהמט ער אן פאר גוט. דאס הייסט: אויב גאט שיקט אויף איהם אן יסורים, איז ער זיי מקבל באהבה. ער נעוועלטיגט איבער זיין יצר הרע, טאדעלט ניט די יעניגע וואס טהוען איהם שאדען און בעשעפטיגט זיך ניט מיט זאכען וואס בריינגען איהם קיינע ריכטיגע נוצען.

ער האט אויך ניט דעם נעפיהל פון נקמה אפילו צו זיין גרעסטען שונא און וועז אייגער טהוט איהם שלעכטעס, פערגעסט ער דאס. ער מיידט אוים מטריח צו זיין אימיצען פון זיינטוועגען און ער פאר אנדערע טהוט א סך. וועז עס געהט איהם שלעכט, דאנקט ער גאט און טראגט איבער כל־ערליי שאדענס. אז מען בעט ביי איהם, גיט ער, און אז מען בע'גז'ט איהם איז ער מוחל. אויב לייט וויל־ען איהם קיין טובה ניט טהאן, האלט עס איהם ניט אפ פון טובות צו אנדערע און אויב לייט דערווייטערען איהם, וויל־ען פון איהם ניט וויסען, איז ער פונדעסטוועגען יענע לייט מקרב און צייגט צו זיי ארוים פריינדשאפט. ער איז וויכער פון פוטער און זיסער פון האניג. ער מאכט מענשען אויפמערקזאם אויף'ן אמת, רעדט נערעכטיגקייט, האט ניט אין זינען קיינע תאוות און ערווארטעט זיין לעצטען טאג, דאס הייסט: דעם טויט. ער זאגט און ער טהוט און פטור'ט ניט אפ בלויז מיט זאגען. איז פלייסיג צו טהאן גוטעס און האלט זיין נשמה טייער, ער היט זיך הייסט עס, ניט צו טהאן א זאך וואס זאל מאכען א פלעק אויף זיין נשמה. ער ווערט בעטראכט אלס א גבור, וויל ער יאגט זיך ניט נאך קיינע תאוות, האט ער ניט קיינע דורכפעלע אין זיינע אינטערעסען. ער איז בעשירמט פון שענדליכע זאכען און איז א העלפער און שטיצער צו ארימע לייט און נעקריוור־דעטע. ער ענטדעקט ניט קיין פערבארגענע זאכען און זאגט ניט אוים קיינע סודות. וועז אפילו ער האט א סך צרות, בעקלאגט ער זיך וועניג. גוטעס נעדענקט ער און שלעכטעס פערגעסט ער. ער איז ביי אלעמען נעליעבט, מען פרעהט זיך מיט זיין נעזעלשאפט און זיין דערווייטערען זיך פערשאפט טרויער. צוליעב די חכמת התורה וואס ער בעזיצט איז ער ריין און נעלייטערט און זיין ענווות בעשעהנט איהם. קלוגע מענשען דערמאהנט ער צו טהאן גוטעס און נארישע לערענט ער קלוג צו וועדען.

דער אמת'ער, אויפריכטיגער פרוש האלט פון זיך ניט און אלעס וואס אי־מיצער טהוט אין דעם ענין פון גאטס דיענסט זעהט ביי איהם אוים בעסער ווי דאס וואס ער טהוט און אלע נשמות זיינען ביי איהם אין די אויגען ריינער און זויבערער ווי זיין נשמה. ער וויים שטענדיג זיינע פעהלערען און נעדענקט זיינע זינד. ער האט ליעב גאט און פלייסט זיך נאכצוקומען זיין וויל־ען. ער זוכט ניט צו מאהנען זיינע קריוודעס און האלט ניט לאנג קיין כעס. איז א חבר מיט די וואס מאכען איהם אויפמערקזאם אויף גאטס דיענסט, פערבריינגט מיט ארימע לייט, האט ליעב די נערעכטע, איז איבערנעגעבען צו די וואס אכטען דעם אמת און איז א פאטער צו יתומים, שטיצט אלמנות און עהרט אלע ארימע און נע־דריקטע בכלל.

דאס זיינען די תנאים וואס אן אמת'ער פרוש לשם שמים דארף נאכקומען און נאך דיעזע סמנים קען מען אונטערשיידען צווישען א ריכטיגען פרוש און ניט קיין ריכטיגען. אחוץ די אלע מדות און מאנירען וואס זיינען דא אויסגערע־כענט געוואהרען דארף דער אמת'ער פרוש אויך נאכקומען אלע חובות הלבבות, אלע הערצען־פפליכטען, וואס זיינען דערמאהנט געווארען אין דיעזען ספר, און וועלכע איך דארף ניט איבער'חזר'ן, וויל זיי וועלען פערנעהמען צופיעל פלאץ.

פרק ה'

איצט נעהען מיר צום פינפטען פונקט צו פערענטפערען די פראגע: וואס פאר אן ארט פרישות איז די בעסטע און פאסענדסטע לויט דעם אנקלאנג מיט דער תורה? אויף דיזער שאלה וועל איך ענטפערען, אז דאס נוהג זיין זיך בפרישות לויט די תורה פערלאנגט איז אויך דרייערלי אופנים.. מען דארף זיך פורש זיין, צוריקהאלטען זיך פון געווייסע זאכען אין געוועלשאפט, בעת מען געפינט זיך צווישען מענשען, און צווייערלי יחיד'ישע פרישות, יעדער איינער מיט זיך אליין. צו דיעזע בעלאנגען זאכען וואס מיר קענען ארויסווייזען מיט אונזערע עפענטליכע חושים און גליעדער, און זאכען וואס ליגען בלויז אין אונזערע מחשבות, אין די בעהעלטענים פון אונזערע הערצער. איך וועל עס מיט נאט'ס הילף ערקלעהרען אין קורצען לויט מיין מעגליכקייט.

וואס הייסט פרישות, אפגעזונדערטהייט אדער פרומקייט בעת מיר קאמפאנירען זיך מיט מענשען? וואס האט דער פרוש, דער וואס זאגט זיך אפ פון וועלטליכע הנאות צו טהאן בעת ער געפינט זיך אין געזעלשאפט? ערשטענס, דארף ער פאר זיי צייגען א פריינדליך פנים, א פרעהליך פנים און דערביי אויך זיין ערנידריגט ביי זיך, ניט ארויסווייזען קיין שום גאוה. ער דארף ריידען ווייכע רייד, ניט ריידען ווי א תקיף, נור ווי א נידערגעשלאגענער. צווייטענס, דארף ער זיין א בעל רחמנות און מיטלייד האבען מיט זיינע מיטמענשען. ער דארף זיך מטריח זיין פאר זיי און ניט צולאזען אז זיי זאלען זיך מטריח זיין פאר איהם. ער דארף אלעמען דערמאהנען צו גוטען, טהאן מיט זיי חסדים ניט ערווארטענדיג צו געניטען וועלכע ניט איז הנאה פון זיי, פון זייער איינענטהום. דריטענס, דארף ער זיי העלפען אין די ענינים פון זייער תורה און זייער וועלט און זיין ביי זיי א מורה דרך, אנציגען זיי דעם גוטען וועג, אין וועלכען זיי זאלען גהען, כדי זייערע מעשים זאלען זיין מרוצה פאר נאט. און אויב זיי רעדען צו איהם הארטע רייד, אויב זיי טאדלען אדער זידלען איהם, זאל ער עס נעדולדיג איבערטראגען און בעטען ביי גאט, אויסרעדען דאס ביטער הארץ פאר איהם, ניט פאר די מענשען וואס זיינען איהם מצער. צו די פרישות וואס איז שייך צו א מענשען צווישען מענשען גהער אויך דאס זיין צוריקגעצויגען פון געזעלשאפט, וואו מען עסט איבעריגם, מען טרינקט, מען לאכט, מען פראווט הוליאנקעם אדער מען טהוט אנדערע זאכען וואס גהען ארויס פון גרענץ פון פרומקייט אוז מאראל אוז עס קען בריינגען צו זינד.

די צווייטע ארט פרישות וואס מיר דארפען נוהג זיין מיט אונזערע חושים, וואס לייט זעהען אוז אונזערע אברים, איז איינגעטהיילט אין צוויי טהיילען. איין טהיילּ איז אונז פערבאטען אוז דער צווייטער איז מותר, ניטא אויף איהם קיין פערבאט אין דער תורה. ווי, למשל, עסען טרפות איז אונז פערבאטען, אבער עסען כשר'ע פלייש, כאטש אפילו דאס איז אונטער דער קאטעגאריע פון מותרות, פון איבעריגע הנאות, אהן וועלכע מען קען זיך בעגהען, פון דעסטוועגען מעג מען דאס. אוז יעדע פון די צוויי טהיילען וועלכע איינגעטהיילט אין דריי חלקים. דאס הייסט: יעדע זאך וואס איז אסור אוז יעדע זאך וואס איז מותר איז אונטערווארפען דרייערלי אופנים. די דברים האסורים, די זאכען, וואס מען טאר ניט, זיינען דא אזעלכע וואס דער מענש האט פון דער נאטור א חשק דערצו, ער איז בעשאפען מיט דעם אינסטינקט אז ער זאל צו דעם האבען א געוויסע

נייגונג, ווי זנות און עסען מאנכע פערבאטענע זאכען. עם זיינען ווידער דא אזעלכע איסורים, זאכען וואס מען טאר ניט, וועלכע מען האט ניט פיינט און ניט ליעב, ניט מען פער'מאוס'ט עס און ניט מען האט דערצו א בעזונדערען חשק, אזוי ווי, צום ביישפיעל, שעטנז, חלב עסען און נאך פיעלע אזעלכע. עם זיינען ווידער דא זאכען וואס זיינען פערבאטען און דער מענש האט זיי פיינט בטבע, עם עקעלט איהם דערפון, ווי, למשל, עסען שרצים אדער פלייש פון א נבלה און עהנליכעם, וואס וועו אפילו עם זאל אויף דעם ניט זיין קיין פערבאט אין דער תורה, וואלט מען זיך אויך דערפון דערווייטערט. דארף דער מענש זיין אויף אזוי פיעל פרוש, אז די איסורים צו וועלכע ער נלוסט, צו וועלכע ער האט בטבע א חשק, זאלען ביי איהם זיין נלייך ווי די וועלכע ער פער'מאוס'ט פון נאטור. ער דארף, הייסט עס, ברעכען די נאטור אין זנות אדער אנדערע פערבאטענע זאכען, צו וועלכע ער האט א נאטירליכע נייגונג, זאלען איהם אזוי אפעקלען אזוי ווי א מאוס'ער שריץ אדער פלייש פון א פגירה.

און אז דו וועסט דערגרייכען אזא מדרגה, אז דיר וועט לייכט זיין אפצוי־ שיידען זיך פון פערבאטענע זאכען, אז דו וועסט זיך אזוי אויסברעכען, אז דו וועסט בעהערשען דיין נאטור און דער לוסט צו געווייסע זאכען וועט ביי דיר פערוואנדעלט ווערען אין אן עקעל, וועסטו זיין פון די וואס ווערען נצול פון זיבר, וואס אויף זיי זאגט דער חכם אין משלי: "לא יאונה לצדיק כל און" — דעם צדיק וועט ניט טרעפען, וועט צום האנד ניט קומען קיין זיבר.

און אזוי איך אויך מיט די זאכען וואס מיר מעגען. דיעזע זיינען אויך איינגעטהיילט אין דרייערליי אופנים אדער קאטעגאריעו. לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, סתם עסען. א מענש קען עסען נור אזוי פיעל וויפיעל עס איז איהם נויטיג צו דערהאלטען זיך ביים לעבען, אבער ניט לשום תענוג. ער עסט וויל ער מוז עסען, וויל דאס האלט איהם אויף דער וועלט, אבער ניט מהר. אז אנדערער עסט אביסעל מהר און בעסער ווי נויטוועגדיג איז. זיין כונה איז ניט בלויז אויפצוהאלטען זיין קיום, זיין עקזיסטענץ אויף דער וועלט, נור ער וויל זיך אויך אביסעל תענוג פערשאפען, און א דריטער לאזט זיך אריין אין צופיעל תענוגים, ער כאפט איבער די מאס אין עסען און טרינקען. ער לאזט זיך צופיעל וואויל גיהן און דאס קען איהם ברייננען צו עסען אדער טרינקען אזעלכעם וואס מען טאר ניט, וויל פון צופיעל הוליען, פון צופיעל פארגעניגענם האבען פערגעסט מען אז גאט און די פפליכטען וואס מען האט צו איהם, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "פן ישתה וישכח מחוקק" — טאמער וועט ער צופיעל טרינקען און פערגעסען די גיעזעצען פון דער תורה.

דארפסטו, ברודער, זיך נוהג זיין בפרישות, זיין אזוי פיעל צוריקגעהאלטען פון איבעריגעם, אז דאס עסען אדער טרינקען לשם תענוג זאל ביי דיר זיין אזוי ווי אן איסור, אזוי ווי א פערבאטענע זאך, כאטש עס איז ניטא אויף דעם קיין פערבאט אין דער תורה. און דו ווייסט דאך, אז דער בעשעפער האט אנגע־ זאגט דעם מלך: "ולא ירבה לו נשים, ולא ירבה לו סוסים" — ער זאל ניט האבען פיעל ווייבער און פיעל פערד, ער זאל זיך, הייסט עס, ניט אנטהאן צופיעל תענוגים, ווייל דאס וועט איהם ברייננען צו זינד. און שלמה המלך, כאטש ער איז געווען א גרויסער מענש, א קלוגער און פערשטענדיגער, איז ער פערפיהרט געווארען פון צופיעל תענוגים, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין נחמיה: "הלא על

אלה חטא שלמה" — מיט דעם וואס שלמה האט געהאט פיעל ווייבער האט ער געזינדיגט, ווייל זיי, די ווייבער, האבען אים אראפגעפיהרט פון וועג.

דערביבער היט זיך פון אלע זאכען וואס קענען דיך אפווענדען פון גאט. אויב דו ביזט צופיעל פערנומען מיט זוכען דיין חיונה און דו קענסט זיך ניט אפגעבען שטענדיג מיט דיענען גאט אין טהאט, האב ווייניגסטענס אין זינען דיין סוף און זיי א פרוש, אן אפגעזונדערטער פון צופיעל תענוגים אין דיין מחשבה, אזוי ווי אונזערע חז"ל האבען געזאגט אויף פיעלע צדיקים און חסידים וואס זיינען געווען פערנומען מיט וועלטליכע זאכען, מיט ציהען זייער חיונה פון ארבייט, און אין דער זעלבער צייט זיינען זיי געווען פרושים, אזוי ווי אבא חלקיה, וואס האט זיך בעשעפטיגט מיט גראבען ערד; שמאי, וואס איז געווען א בויי־ מייסטער און הלל א האלץ־העקער און אין הארצען זיינען זיי געווען פרושים, אפגעזונדערטע פון וועלטליכע זאכען וואס זיינען איבעריג און אהן וועלכע מען קען זיך בעגעהן. און די פרישות זאל דיך ניט אפווענדען פון עוסק זיין אין וועלט־ ליכע ענינים, דו זאלסט זיך, חייסט עס, ניט אפווענדערען אין נאנצען פון דער וועלט און גאר ניט טהאן פאר זיך און דיינע מיטמענשען, ווייל דאס גופא וואס דו ביזט זיך עוסק אין וועלכע ניט איז מלאכה, טהוסטו דאך דאס פון גאט'ס וועגען, אזוי ווי איך האב פריהער געזאגט. און אז דו וועסט קענען אויפגעבען דיין מלאכה אדער בעשעפטיגונג, אז די אומשטענדען וועלען דאס דיר ערלויבען, וועסטו דאס אויך טהאן פון גאט'ס וועגען, כדי צו קענען איהם מעהר דיענען און פערווענדען די צייט פון דיין חיונה זוכען אויף תורה און מעשים טובים.

און כאטש מיר זאגען, אז א מענש איז ניט מחויב אויפצוגעבען זיין ארבייט צוליעב פרישות, זאלסטו ניט מיינען אז דאס איז נעזאגט אויף שטענדיג אונטער אלע אומשטענדען. דאס איז נור נעזאגט ווען עס האנדעלט זיך וועגען די נויטיגע טעגליכע חיונה, אבער זיין אריינגעטהאן אין וועלטליכע זאכען, אין מסחר אדער מלאכה, כדי אנצוגרייטען אויף שפעטער, דאס דארף מען ניט. אין דעם פרט דארף מען האבען בטחון אין גאט, וואס וויים דעם מענשען'ס מחשבות, אזוי אויב די מחשבות זיינען גוטע, אויב ער האט אין זינען צו דיענען גאט, העלפט ער איהם אז ער זאל האבען זיין חיונה, אזוי ווי עס ווערט נעזאגט אין פרקי אבות: כל המקים את התורה מעוני סופו לקימה מעושר וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני" — ווער עס היט אף די תורה צוליעב אריימקייט, וויל ער האט ווייניג פרנסה און די צייט ערלויבט איהם צו לערנען און טהאן מעשים טובים, ווען איהם גאט העלפען מקים זיין די תורה אוים רייבקייט, דער אבער וואס איז ארויסגעטהאן פון דער תורה צוליעב רייבקייט, וויל ער זוכט אנצוזאמלען רייבטהום און פערשוועדעט דאורוף זיין נאנצע צייט, ווען דער סוף זיין אז ער ווען פערארימט ווערען און ניט קענען היטען די תורה, וויל ער ווען זיין פערנומען אין זוכען חיונה.

און דו דארפסט זיך, ברודער, סטארען אויינצוצאמען דיינע נעפיהלען און די בעוועגונגען פון דיינע גליעדער ווי איך ווען דיר ווייטער ערקלעהרען.

צווישט דארפסטו אויינצאמען דיין צונג און האלטען געשלאסען דיינע ליפען ניט צו ריידען דברים בטלים. דו דארפסט צו דעם אזוי אויינגעווואהנט ווערען, אז בעוועגען דיין שווערסטען אבר זאל ביי דיר לייכטער זיין ווי בעווענען דיין צונג. וואהרום דער צונג בעווענט זיך זעהר לייכט און שנעל צו ריידען דאס וואס מען דארף ניט און מען טאר ניט, און די זינד וואס מען קען בעגעהן מיט'ן צונג

זיינען מעהר ווי די זינד וואס מען קען בענעהן מיט אנדערע גליעדער, טאקי צוליעב דעם גופא וואס ער באוועגט זיך לייכט און ווערט ניט אזוי אפגעמאטערט ווי די הענד אדער די פיס, ווען מען שטרענגט זיי אן. מיט'ן צונג קען מען טהאן גוטעם און שלעכטעם אהן פערמיטלער, אהן א זייטיגע זאך וואס זאל העלפען טהאן די מצוה אדער די עבירה. לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, צדקה געבען, קען די האנד ניט געבען, ווען זי האט ניט וואס צו געבען. אדער פארקעהרט: גנב'ענען, מוז דאך זיין וואס צו גנב'ענען. מיט'ן צונג אבער איז מען אימשטאנד צו טהאן מצוות און עבירות אהן שום זייטיגע פאקטארען. דאריבער, ברודער, איז דער שכל מחייב, אז מען דארף אנווענדען אלע מעגליכקייטען צו האלטען דעם צונג אין צאם און ניט פריי לאזען איהם צו ריידען אבי וואס. ער דארף נור זיין פריי צו ריידען דאס וואס נויטיג איז אין תורה אדער וועלטליכע זאכען און ניט מעהר. אז דו וועסט זיך אזוי פיהרען, וועט דיר דער צונג קיין שאדען טהאן, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "מות וחיים ביד לשון" — טויט און לעבען איז אין די הענד אדער אין רשות פון צונג.

און דאס וואס איך זאג אז צוערשט דארפסטו איינהאלטען דעם צונג איז צוליעב דעם, וויל דער צונג קען בריינגען ערגערעם ווי אלע אנדערע אברים, וויל דיזער גליעד איז דער שערליכסטער, ווען מען האלט איהם ניט געצאמט, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "מי האיש החפץ חיים, נצור לשונך" — דער וואס וויל לעבען, זאל צום אלעם ערשטען היטען זיין צונג. און אין אונזערע ספרים ווערט פיעל גערעדט וועגען דיזען ענין און עם איז גוט בעקאנט.

און אויב דו ווילסט זיך איבערצייגען וועגען די פשהלערען וואס דו בעגעהסט מיט דיין צונג, נעהם אויף זיך צו האלטען אין זכרון אלעם וואס דו רעדסט ביי טאג זייענדיג צווישען מענשען. אויב מעגליך, פערשרייב יעדעם ווארט וואס נעהסט ארוים פון דיין מויל, און ביי נאכט, ווען דיינע גערעדטע, וועסטו וויסען פריי, טראכט איבער אלעם וואס דו האסט דורכ'ן טאג גערעדט, וועסטו ווייטער דו האסט גערארפט רריידען און וואס דו האסט ניט גערארפט; וועלכע רייד עם האבען דיר געבראכט נוצען און וועלכע — שאדען. דו וועסט דאן איבער־צייגט זיין, אז דו האסט גערעדט איבריגע רייד, וועלכע מען טאר ניט, אזוי ווי רכילות און לשון הרע און דו וועסט אנערקענען דיין אייגענעם פעהלער.

און דו זאלסט עם שטענדיג אין זינען האבען, דו זאלסט שטענדיג טראכטען וועגען די שאדענם וואס דיין צונג קען דיר בריינגען אזוי ווי דו טראכסט ווי אזוי אויסצומיידען די עוולות וואס דיינע שונאים בעגעהען געגען דיר. דו זאלסט נאר ניט אויפהערען צו האלטען קאנטראל איבער דיין צונג און ריידען וואס ווייניגער. אנשטאט צו ריידען א סך, זאלסטו בעסער א סך דענקען און האבען מיט זיך אליין א חשבון. וואהרום דאס דענקען איז אזוי ווי א ליכט און דער חשבון וואס א מענש האט מיט זיך אליין איז אזוי ווי זונען שטראהלען וואס דריינגען אריין אין דיין הארצען צו וויסען וואס דארט איז פארבארגען, און דער צונג איז דער טהויער צו די בעהעלטענים פון הארצען. וועז דו לאזט אף דיין צונג, וועז דו בעפרייסט איהם, הערט ער אויף היטען דיינע הערצליכע אוצרות און ער צייגט ארוים און ניט איבער אזעלכעם וואס דו ווילסט ניט און עם טויג פאר דיר ניט אז עם זאל ארויסגענעבען ווערען. אז דו וועסט אבער האלטען א וואך איבער'ן טהויער וועט דיין הערצליכער אוצר זיין געהיט, קיינער וועט, הייסט עס, ניט טהויען וואס ביי דיר אין הארצען טהו טזיה, אזוי

ווי דער חכם זאגט אין משלי: "גם אויל מחריש חכם יחשב" — אפילו א נאר וועז ער שווייגט האלט מען איהם אויף פאר א קלוגען, אדער אין קהלת ווערט געזאגט: "אל תבהל על פיך" — דו זאלסט ניט איילען צו רעדען מיט דיין מויל, נור פריהער גוט בעטראכטען אויב דו זאלסט רעדען אדער ניט רעדען.

נאכדעם, וועז דו וועסט האבען דיין צונג איינגעצאמט, וועגן אן מיטעל צו פערמאכען דיינע אויגען, ניט געברויכען, הייסט עס, דיין זעה קראפט אויף זאכען וואס דו דארפסט ניט קוקען, וואס זיינען ניט נויטיג צו זעהן אדער אזעל־כעס וואס קען דיר אפוועגרען פון דענקען וועגען וויכטיגעס, וואס קען דיר נוצען בריינגען. מייד אויס דאס צופיעל קוקען, ווייל דאס קען בריינגען צו זינד, אזוי ווי די רז"ל האבען געזאגט: "לבא ועינא תרי סרסורי דחטאה" — דאס הארץ און די אויגען זיינען צוויי פאקטארען צו זינד. מיט די אויגען זעהט מען א זאך וואס מען טאר ניט און דאס הארץ קריגט דערצו חשק און עס ברייגט דעם מענשען צו זינדיגען. בעגוץ דיין קוק און דיין בליק צו קוקען אויף גאט'ס וואונדערליכע שאפונג און דערפון וועסטו פערשטעהן זיין מאכט און טובות וואס ער טהוט מיט זיינע בעשאפענע, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך" — וועז איך זעה דיינע הימלען, די ווערק פון דיינע פינגער, די לבנה און די שטערען, וויים איך וואס פאר א גרויסער אוז מעכטיגער גאט דו ביזט, אדער ווי עס ווערט דארט וויטער געזאגט אין דעם קאפיטעל „השמים מספרים כבוד אל".

נאכהער זאלסטו איינגעווואונען דיינע אויערען זיי זאלען פערשטאפט זיין פון הערען אזעלכעס וואס דו דארפסט ניט הערען. און ווי וויים מען דיך מייד אוים צו הערען אזעלכעס וואס קען דיר בריינגען מעהר שאדען ווי נוצען, ווי, למשל, ליגענס, רכילות און לשון הרע. דו זאלסט זיך אויך ניט צוהערען צו געזאנג, צו מוזיק און צו לוסטינע געלעכטערס, וואס וועגדען אף דעם מענשען פון מצוות און גוטע טהאטען; אבער לייג צו דיינע אויערען צו הערען וואס גוטע און פרומע לייט זאגען וועגען דיענען גאט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "הט אזנך ושמע דברי חכמים" — בויג צו דיין אויער און הער די רייד פון חכמים. אן אנדער פסוק זאגט דארט: "אזן שומעת תוכחת חיים" — דער אויער וואס הערט שטראף רייד בריינגט לעבען.

נאכהער זאלסטו זיך בעמיהען איינצוצאמען דעם חוש הטעם, דעם געפיהל פון געשמאק, פון אונטערשיידען צווישען א געשמאקען מאכל צו ניט קיין נע־שמאקען און ניט עסען און טרינקען מעהר ווי דו מוזט האבען נויטיג. דו זאלסט אויסמיידען צו עסען א סך פאטראוועס מיט דיין ברויט. בענוגען זיך מיט איין פאטראווע, אויב נור דו קענסט עס אויספיהרען. און דעם איין מאכל, וואס דו עסט מיט דיין ברויט, זאלסטו אויך ניט עסען קיין סך, נור אזוי פיעל וואס זאל דיר לייכטער מאכען ארפצושלינגען דיין ברויט, אבער ניט פון תענוג וועגען. און געוואויזן זיך צו געווייסע צייטען צו עסען ברויט מיט נישט, כדי וועז עס וועט זיך מאכען א צייט אז דו וועסט גארניט האבען צום ברויט זאל דיר לייכטער זיין אויסצוקומען מיט ברויט אליין. און אויב דו קענסט אויסקומען אהן געריכטען, אויף וועלכע מען דארף פערשוועגדען מיה און צייט צו פער־פערטיגען זיי, טהו דאס. עס פייגען, וויינטרויבען אדער אנדערע פרוכט מיט ברויט, כדי צו שפארען טרחה און צייט. און דיין בייטאגיגער עסען זאל זיין א לייכטערע ווי דער בייאכטיגער. דו זאלסט בייטאג עסען וועניג און א

לייבטע אכילה, וואהרום אז דער מאגען איז פול, וועהרען די גליעדער שווער און מען וועהרט פויל און דאס קען זיין א שטערונג צו דיענען גאט אדער טהאן וועלט־ליכע זאכען וואס מען מוז טהאן. און אז דו וועסט געוואויגט ווערען נאכצו־קומען דאס וואס איך האב פריהער געזאגט, זאלסטו זיך איינגעוואויגען צו פאס־טען כאטש איין טאג אין וואך. און ווי ווייט דו קענסט ברעכען דיין נאטור ניט צו האבען קיין פערלאנג צו עסען און טרינקען, זאלסטו דאס טהאן. און וועז דו עסט זאל זיין כונה זיין מעהר פון רפואה וועגען ווי צוליעב זאטקייט. דאס הייסט: דו זאלסט עסען מעהר מיט'ן צוועק צו דערהאלטען דיין געזונד איי־דער פון הנאה וועגען. און דיין געטראנק זאל זיין וואסער, סיידען דו דארפסט טרינקען פון דיין געזונד וועגען אדער כדי צו פערטרייבען דאגה און מרה שחורה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש" — גיט שטארקע געטראנק צום פערצוויפעלטען און ווין — צו א פערביטערטען, צו א בעל דאגות. דו זאלסט אבער אפילו אין אזא פאל ניט טרינקען קיין סך און ניט פראוועז קיינע ווין הוליאנקעס אין געזעלענשאפט, וויל דאס טרינקען איז א גרויסע שטערונג צו מקים זיין די תורה און צו טהאן וויכטיגע זאכען פאר דער מענשהייט. ווי עס וועהרט געזאגט אין משלי: "לץ היין הומה שכר" — ווין מאכט דעם מענשען פאר א לץ, פאר אן אפלאכער און שטארקע גע־טראנק בערוישט דעם מענשען. און בכלל וועגען עסען און טרינקען זאגט דער פסוק: "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר" — דו זאלסט ניט זיין פון די וואס פרעסען פלייש און זויפען ווין, וויל דער וואס לאזט זיך אריין אין דעם קען ניט קלוג זיין.

נאכהער זאלסטו זיך נעהמען די מיה אפצוהיטען זיך ניט צו בעריהרען מיט דיין האנד קיין זאך וואס בעלאנגט ניט צו דיר. און דערווייטער זיך פון אלע סארטען גנבה, נארעריי, גזלה און פון אימיצען ביין טהאן. זיי איינגעהאל־טען מיט די בעוועגונגען פון דיינע הענד און איידער דו נעהסט עפעס טהאן מיט די הענד בעטראכט וואס דער סוף קען דערפון ארויסקומען. און היט דיין מאראל און בעשיידענהייט דו זאלסט קיינעם קיין שלעכטס ניט טהאן בעת דו וועסט דערהויבען זיין, בעת דו וועסט שטעהן אויף אזא מדרגה, אז דו וועסט האבען די מאכט צו טהאן מענשען שלעכטעס, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "ושומר ידו מעשות כל רע" — ער היט זיינע הענד פון טהאן שלעכטעס. אין אן אנדער פסוק דארט ווערט געזאגט: "נוער כפיו מתמוך בשוחד" — ער טרייסעלט אפ זיינע הענד פון נעהמען שוחד, כאבאר. דו זאלסט אבער בענוצען דיינע הענד אויף זאכען וואס גאט האט גענאטען, ווי למשל, צדקה געבען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "פתוח תפתח את ידך" — דו זאלסט עפענען דיין האנד צו העלפען און שטיצען ארימע לייט. און אין משלי איז דא א פסוק: "כפה פרשה לאביון" — די אשת חייל, די גוטע און פרומע פרוי שטרעקט אויס איהר האנד צום אביון. דו דארפסט אויך בענו־צען דיינע הענד צו ארבייטען און פערדיענען אויף חיונה און ניט געניסען פון אזעלכע געלט וואס מען טאר ניט געניסען אדער אנקומען צו די הילף און שטיצע פון מענשען. וואהרום אז דו קומסט אן צו לייטען, אז מענשען זיינען דיך מפרנס אדער שטיצען דיך אויף וואס פאר אן אופן עס זאל ניט זיין, מיינט עס, אז דו פערקויפסט זיי א טייל פון דיינע זכיות, א טייל פון דעם שכר וואס דו דארפסט קריגען פאר דיינע גוטע מעשים, וועלכע דו וואלסט ניט געקענט טהאן,

וועז יענע וואלטען דיך ניט אויסגעהאלפען מיט לעבענסמיטעל. און דו זאלסט קיינעם ניט פאלען צו לאסט, אזוי ווי א געווויסער חכם האט געזאגט: "גאט זאל זיך מרחם זיין אויף דעם יעניגען וואס האט זיך אפגעזונדערט פון דער וועלט, וואס איז זיך נוהג בפרישות, אבער ער פאלט דורכדעם ניט צו לאסט אויף זיינע גוטע פריינד, ווייל ער טהוט עפעס צו פערדיענען זיין לעבענסמיטעל, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "יגיע כפיך כי תאכל" — אז דו וועסט עסען די ארעוואניע פון דיינע הענד, וועט דיר זיין גוט און וואויל אויף ביידע וועלטען." און עס איז שוין לאנג געזאגט געווארען אז דער אנפאנג פון פרישות, פון פרום זיין, איז פרנסה. צוערשט דארף א מענש אין זיינען האבען צו פערדיענען זיין חיונה מיט זיינע אייגענע הענד, דאן קען ער זיך נוהג זיין בפרישות, אפגעזונדערט זיין פון וועלטליכע זאכען וואס זיינען ניט קיין נויטווענדיגקייט.

נאכהער פיהר זיך אזוי מיט דיינע פים און בעשרענק זיי בלויז פאר געווויסע צוועקען. בענוץ זיי ניט אויף אומגעהן מיט רשעים, וואס זוכען מותרות, איבערריגע זאכען וואס ניט נויטיג זיינען, אזוי ווי דוד המלך ע"ה זאגט אין תהלים: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" — וואויל איז דעם מענשען וואס איז ניט געגאנגען אין דער עצה פון רשעים, וואס האט ניט געפאלגט זייער ראטה און זיי ניט נאכגעטהאן. דו זאלסט אבער די פים געברויכען צו לויפען טהאן גוטעם און קאמפאנירען זיך מיט חכמים, מיט גוטע און פרומע לייט, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: „הולך את חכמים יחכם" — דער וואס געהט אום מיט חכמים ווערט אויך קלוג. אין אן אנדער פלאץ זאגט ער דארט: "למען תלך בדרך טובים" — דו זאלסט געהן אין וועג פון גוטע.

און אויף אלעם וואס מיר האבען פריהער געזאגט זיינען דא פסוקים וואס ווארנען אונז. דער פסוק זאגט אין ישעיה: "מי יגור לנו אש אוכלה?" — ווער וועט שטעהן פאר אונז, ווער וועט אונז בעשיצען פון גאט'ס פייערדיגען צארן? רעכענט ער דארט אוים: דער וואס געהט אין גערעכטיגקייט, רעדט נור אזעלכעם וואס מען דארף ריידען, האסט צו האבען געלט אויף ניט קיין ארענטליכען אופן, טרייסעלט זיך אפ פון שוחד, פערשטאפט זיינע אויערען און פערמאכט זיינע אויגען פון הערען און זהן שלעכטעס. דוד המלך, ע"ה, אין תהלים איז קאפיטעל : "ה' מי יגור באהליך" רעכענט אויך אוים א רייהע פון מעשים וואס א מענש דארף געוואויגען זיינע גליעדער און געפיהלען.

און דו זאלסט, ברודער, וויסען, אז דו דארפסט אלעם נאכקומען. דו מוזט דיינע אלע אברים און געפיהלען היטען פון שלעכטעס, וויל דאס איז אזוי ווי פערל וואס זיינען ארויפגעצויגען אויף א שנירעל, איז אויב דו וועסט איבערריסען דעם שנירעל ארונטערצונעהמען איין פערל, וועלען זיי אלע צופאלען. אויב דו וועסט, למשל, היטען דיינע אלע גליעדער, נור די הענד וועסטו פריילאזען צו טהאן וואס מען טאר ניט, וועסטו שוין זינדיגען מיט די פים און מיט די אנדערע אברים אויך. דעריבער היט זיי אפ אלע און איינע די אנדערע וועלען העלפען צו טהאן גוטעס, אזוי ווי די רז"ל זאגען אין פרקי אבות: "מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה" — איין מצוה שלעפט מיט נאך א מצוה און עבירה שלעפט נאך אן עבירה.

און וועגען דעם דריטען ארט פרישות, וועגען די פרישות פון אונזערע מחשבות, וואס איך האב דערמאהנט אין אנפאנג פון דיעזען פרק, וועל איך זאגען, אז דער אנפאנג פון דיעזען ארט פרישות בעשטעהט אין דעם, אז די

געראנקען פון מענשען זאָלען שטענדיג זיין קאָנצענטרירט צו גאָטעס דינסט. וואָס דו טהוסט און וואָס דו טראכסט זאָל נור זיין פון גאָטט וועגען. דו זאָלסט נור אין זינען האָבען צו האָבען דיין חיונה אזוי ווייט ווי נויטיג איז אויפצוהאלטען דיין געזונד, אָבער ניט פון תענוג און בעקוועמלעכקייט וועגען. דו זאָלסט ניט האָבען אין דיין מחשבה רייך צו ווערען, כדי צו זיין אן אויבער־האַרר איבער אימיצען אָדער בעריהמען זיך דערמיט. דיין אָפּגעזונדערט זיין פון וועלטליכע תענוגים, זאָל ניט זיין כדי צו קריגען א נאָמען אלם א צדיק אָדער כדי אָנצוזאמלען פערמעגען, נור פון גאָטט וועגען. אזוי דו זאָלסט מיט דיין פרישות ניט איבערטרעטען דעם גרענעץ פון דער תורה. דו זאָלסט ניט פאסטען שבתים, ימים טובים און ראש חודש און דו זאָלסט זיך ניט ענטזאגען פון אנדערע תענוגים וואָס מען איז מחויב נאָך דעם דין פון תורה. דיין פרישות דארף נור בעשטעהן אין דעם ניט צו האָבען קיין לוסט צו איבעריגע זאכען, נור דאָס וואָס דו מוזט שוין באלד נויטיג האָבען. דו דארפסט זיך שטענדיג פאָרשטעלען, אז דו האָסט צו זיין אויף דער וועלט בלויז דעם טאָג און אין אבענד מוזטו אוועק פון איהר. אז דו וועסט זיך אזוי פאָרשטעלען, וועסטו ניט האָבען קיין לוסט צוצוגרייטען אויף וועג עם איז און דו וועסט זיך בענוגענען מיט דעם וואָס דו האָסט דיינע צייטווייליגע נויטווענדיגקייטען. און אז צו דעם וועסטו האָבען חשבון הנפש, ווי מיר האָבען ארומגערעדט אין פאריגען שער, און וועסט האָבען בטחון אין גאָט און נאכקומען אלע חובות הלבבות, וואָס מיר האָבען ערקלעהרט אין דיעזען ספר, וועסטו ערשט זיין א ריכטיגער פרוש, לויט דעם פערלאנג פון גאָט און זיין תורה. בעטראכט די זאך און נעהם עם גוט אין זינען און דאָס וועט דיר בריינגען גוטעס.

פרק ו׳

איצט וועלען מיר ערקלעהרען די ענינים פון פרישות, וואָס געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען און אין דער גמרא.

א מין פרישות וועלט דערמאָהנט אין דער תורה פון יעקב אבינו, וועלכער האָט געזאגט: "ונתן לי לחם לאכול ובגד לללבוש" — גאָט זאָל מיר געבען ברויט צו עסען און א מלבוש אנצוקליידען — זאכען וואָס אָהן דעם קען מען ניט אויסקומען; אָבער אנדערע פארגענוגענס און הנאות האָט ער ניט פערלאנגט. פון משה רבנו, דערצעהלט די תורה, אז ער האָט דריי מאָל געפאסט צו פיער־ציג טעג מיט פיערציג נעבט. אליהו הנביא, וועלט געזאגט אין מלכים א׳, האָט אויך געפאסט פיערציג טעג, אזוי ווי עם שטעהט דארט: "וילך בכח האכילה ארבעים יום" — אליהו הנביא איז מיט'ן כח פון זיין עסען א מאָהלצייט געגאנ־גען פיערציג טעג אומגעגעסען. און די אלע פרישות, אפילו די לאנגע תעניתים זיינען געווען מרוצה צו גאָט. פראָווען נזירות, ניט טרינקען קיין ווייַן און לאָזען וואקסען די האָר, ניט שערען זיך, איז אויך א מין פרישות, ווייל דער נזיר מיידט דאָך אוים די דאָזיגע צוויי תענוגים, און דאָס איז ביי גאָט אָנגעלייגט, און ער רופט דעם נזיר "קדוש", הייליגער, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין נשא: "כל ימי נזרו קדוש הוא" — די גאנצע צייט פון זיין נזירות איז ער הייליג. א פשיטא שוין דער וואָס ענטזאגט זיך פון אלע תענוגים און ער האָט צו דעם קיין לוסט, איז נאָך מעהר חשוב ביי גאָט און ער פערדיענט מעהר שכר.

מיר נעפינען וויעדער אין דער תורה, אז גאָט האָט אָנגעזאָגט אהרן הכהן: "יין ושכר אל תשת אתה ובניך בבואכם אל אהל מועד" — דו און דיינע זיהן זאָלען ניט טרינקען קיין וויין און אנדערע שארפע משקאות וועז איהר דארפט קומען אין אהל מועד. דאָס איז אן אָנזאָג אויסצומיידען אזעלכע זאכען וואָס קענען פערהינדערען די פאָלקאָמענהייט פון גאָטעס דיענסט. אזוי ווי די רז"ל האָבען געזאָגט: דער וואָס האָט געטרונקען א רביעית וויין, זאָל קיינע שאלות ניט פסק'ענען; דער וואָס האָט געטרונקען א רביעית וויין, זאָל ניט תפלה טהאָן צו גאָט, זאָל ניט דאוונען, וויל וויין צומישט די רעיונות און מען קען נאָר א טעות האָבען אין א דין אדער ניט ארויסבריינגען די תפלה ווי געהעריג איז.

עס איז דאָ נאָך אן ארט פרישות, וואָס ווערט דערמאָהנט אין ירמיה. יונדב בן רכב, ווערט דאָרט דערצעהלט, האָט אָנגעזאָגט זיינע קינדער זיי זאָלען ניט טרינקען קיין וויין, ניט זעען, ניט פלאָנצען קיין ווייגאָרטען און ניט בויען קיין הייזער, נור וואָוינען אין געצעלטען, אין פאָלאָטקעם אויסער'ן שטאָדט, אָפגעזונדערט פון מענשען. דאָס איז שוין א הויכער ארט פרישות. דאָס הייסט שוין אזוי גוט ווי אין גאנצען זיין אָפגעזונדערט פון דער וועלט, און דער בעשעפער האָט די בני יונדב געלויבט פאר מקים זיין זייער פאָטער'ס פערזאָג, אזוי ווי דער פסוק זאָגט דאָרט: "לא יכרת איש ליונדב בן רכב" — עס וועט ניט אומקומען קיין מענש פון יונדב בן רכב. אלישע הנביא האָט זיך אויך נוהג געווען בפרישות. ווי עס ווערט דערצעהלט אין מלכים א': "וילך אחרי אליהו וישרתהו" — אלישע האָט פערלאָזט זיינע עלטערען, זיין משפחה און אלעס וואָס ער האָט געהאט און איז אוועק בעריענען אליהו הנביא. און אזוי איז געווען דער מנהג פון די נביאים פון יענעם דור און פון פאָריגע דורות, אז זיי האָבען אוועקגעלאָזט וועלטליכע זאכען און אפילו זייערע אייגענע נויטוועניגקייטען און זיינען אוועק אין וויסטענהייטען, כדי אָפצוגעבען זיך בלויז מיט גאָטעס דיענסט אי מיט זייערע אברים, אי מיט זייערע מחשבות.

די תורה זאָגט אונז אָן אויך פרישות דורך פאָרטעו בעת מיר טהוען תשובה און מיר בעטען מחילה אויך אונזערע זינד. יום הכפורים זיינען מיר מחויב צו האלטען א תענית און פיניגען זיך. די כונה דערביי איז, אז מיר זאָלען אייגצאמען אונזערע תאוות און זיך דערווייטערען פון תענוגים, וואָס דאָס בריינגט אם מעהרסטעו צו זינד, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין הושע: "כמרעיתם וישבעו" — אז זיי האָבען זיך אויסגעפאָשעט און זאָט געווען האָבען זיי פערגעסטען אן גאָט. פערקעהרט וויעדער זאָגט דאָרט דער פסוק: "בצר להם ישחרונני" — וועז עס איז זיי שלעכט זוכען זיי מיך, גאָט.

נאָך אן ארט פרישות ווערט דערמאָהנט אין זכריה. דער פסוק זאָגט דאָרט: "ולא ילבשו אדרת שער למען כחש" — זיי זאָלען ניט אָנקליידען א פעל מאנטעל כדי נארען די וועלט. זעהט מען דערפון, אז עס איז דאמאָלס געווען דער מנהג פון פרומע לייט צו קליידען זיך אין פעל פון חיות, ניט אין מלבושים פון אנדערע מאטעריעס וואָס מען האָט צו יענער צייט געטראָגען. זאָגט עס אָן דער נביא, אז קיינער זאָל זיך ניט אָנטהאָן אין אן אדרת שער מיט דער כונה כדי לייט זאָלען מיינען אז זיי זיינען פרומע לייט, גאָטספאָרכטיגע מענשען.

און דוד המלך זאָגט אין תהלים: „טרם אענה אני שוגג" — איידער איר האָב זיך נעפיניגט בין איך געווען א שוגג, א זינדער אונגערן, און נאכהער

זאגט ער: "טוב לי כי עניתי" — מיר איז גוט, איך האָב אויפגעהערט צו זינדיגען, ווייל איך האָב זיך געפייניגט, ווייל איך האָב זיך צוריק געהאלטען פון תאוות און אפילו פון נויטוועניגע זאכען.

איוב איז אויך געווען א פרוש, א צוריקגעהאלטענער פון וועלטליכע בעק־וועהמליכקייטען, ווי ער דערצעהלט אויף זיך, אז ער האָט פערהאסט וועלטליכע תענוגים, זיין פערמעגען און האָט זיך איבערגעגעבען בלויז צו טהאָן גוטעס.

אזוי איז אויך געווען דניאל. וועז ער האָט געטרויערט אויף'ן גלות און תפלה געטהאָן צו גאָט וועגען דעם, האָט ער געזאגט: "לחם חמודות לא אכלתי" — קיינע לאקאמע זאכען האָב איך ניט געגעסען. און דאָס איז געווען אנגע־לייגט ביי גאָט, און דער מלאך האָט נאכהער געזאגט צו דניאל: "מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות" — פון דעם ערשטען טאָג אָן זייט דו האָסט זיך אין זינען געגומען צו פערשטעהן און זיך פייניגען, זיינען דיינע רייד געהערט געווארען פון גאָט. אזא פרישות ווי דניאל האָט נוהג געווען מיט'ן אבזיכט צו פועל'ן ביי גאָט אז ער זאל די אידען אויסלייזען פון גלות, איז די בעסטע.

די אייגנוואוינער פון ננוה, ווערט דערצעהלט אין יונה, האָבען זיך געפיי־ניגט, ווען זיי האָבען זיך דערוואוסט, אז דער בעשעפער וויל זיי אומבריינגען פאר זייערע זינד. ווען המן הרשע האָט געוואלט אומבריינגען די אידען, ווערט דערצעהלט אין מגילת אסתר, אז די אידען האָבען געפאסט און זיך געפיניגט, און אין א סך אזעלכע פעלע ווערט דערצעהלט אין אונזערע ספרים, אז מען האָט זיך נוהג געווען בפרישות, מען האָט זיך צוריקגעהאלטען פון בעקוועהמ־לייכקייטען און תענוגים, וועז עס איז געקומען אן עת צרה.

און שלמה המלך רעדט וועגען פרישות אין משלי און אין קהלת. "אל תהי בסובאי יין" — דו זאלסט ניט זיין פון די וואָס זויפען וויין. "מעט שנות מעט תנומות" — אביסעל שלאפען אביסעלע דרעמלען. "אל תתן לנשים חילך" — פערשוועגנד ניט דייגע קרעפטען ביי פרויען. "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" — עס איז בעסער צו גיהן אין א טרויער הויז ווי גיהן צו א הוליאנקע. "מתוקה שנת העובד" — דער שלאף פון ארבייטער, פון האָר־פאשנעם מענשען איז זיס און עס טויג ניט וועז מען לאָזט זיך וואוי־לגיהן און מען האָרעווט ניט.

אין משנה און גמרא ווערט אזוי פיעל גערעדט פון פרישות, פון אויס־מיידען תענוגים, אז איך קען די אלע מאמרים ניט איבערגעבען אין דיעזען ספר. דאָס רוב פון די דאָזיגע מאמרים געפינען זיך אין פרקי אבות. דאָרט ווערט געזאגט: "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן" — אזוי איז די וועג, די ארט און ווייזע ווי אזוי א מענש וואָס וויל נאכקומען די תורה דארף זיך פיהרען: עסען ברויט מיט זאלץ, טרינקען וואסער מיט'ן מאָס, שלאפען אויף דער ערד און לעבען א לעבען פון צער. אין אן אנדער פלאץ ווערט דאָרט געזאגט: "התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים" — די תורה קען ערוואָרבען ווערען דורך אכט און פיערציג זאכען אָדער אייגענשאפ־טען. רעבענט ער דאָרט אלץ אזעלכע זאכען וואָס פערשאפען ניט קיין קערפער־ליכען פארגענינגען. אין מסכת תענית ווערט אויך בריים געררעדט וועגען דיעזען ענין. און אז איהר וועט נאכקוקען און נאכזוכען וועט איהר געפינען נאך מעהר. נעהמט עס אין זינען און דענקט וועגען דעם און איהר וועט מיט גאָט'ס הילף

אלעם ווייסען און פערשטאנען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "אם תבקשנה ככסף אז תבין יראת ה' — אז דו וועסט די תורה זוכען אזוי ווי מען זוכט זיל־בער און אנדערע טייערע זאכען, דאמאלם וועסטו פערשטאנען ווי אזוי מען דארף מורא האבען פאר גאט און ווי מען דארף איהם דיענען.

פרק ז'

אבער אין דעם ענין פון פרישות, פון זיין צוריקגעצויגען פון געווייסע תענוגים, איז דא אן אונטערשייד צווישען פארצייטיגע מענשען און אונז. דער אונטערשיער איז דיעזער:

די פארצייטיגע צדיקים חנוך, אברהם, יצחק, יעקב און איוב מיט זיינע חברים, איז זייער שכל געווען ריין און לויטער און דער יצר הרע שוואך. זייער גייסט, זייערע געפיהלען האבען זיך געצויגען נאך'ן שכל. זייער שכל, הייסט עם, האט זיי דיקטירט וואס זיי זאלען טהאן און וואס זיי זאלען ניט טהאן און זיי האבען איהם געפאלגט. דעריבער האבען זיי ניט געדארפט האבען קיין תורה מיט א סך מצוות, און פיעל מצוות זיי האבען געהאט איז פאר זיי נעניג געווען אז זיי זאלען האבען אמונה אין גאט און איהם דיענען, אזוי ווי דער פסוק אין נחמיה זאגט וועגען אברהם'ען: "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" — דו גאט האסט געפונען זיין הארץ געטריי צו דיר. יענע לייט האבען ניט געדארפט האבען די פרישות וואס איז אנגעזאגט אין דער תורה און זיי זיינען אהן דעם אויך געווען צדיקים. וועז אבער יעקב'ס קינדער זיינען געקומען אין מצרים און האבען אין יוסף'ס צייטען דארט אפגעלעבט ביי א זיעבציג יאהר און עס האט זיי קיין זאך ניט געפעהלט, האבען זיי בעקומען מעהר תאוות. פון וואויל־טאג, הייסט עס, האט זיך דער יצר הרע געשטארקט איבער זייער שכל, און אום צו דיענען גאט באמונה האבען זיי שוין געדארפט מעהר פרישות. זיי האבען נע־מוזט צוריקגעהאלטען זיין פון תאוות, כדי צו בעקעמפפען דעם יצר הרע. דערי־בער האט זיי דער בעשעפער צוגעגעבען געווייסע מצוות שמועיות, אזעלכע מצוות, הייסט עס, וואס מען פערשטעהט ניט מיט'ן שכל, ווי שעטנז און דאס גלייי־כען, כדי דאס זאל זיי פיעל ניט איז אפהאלטען פון וועלטליכע פארגעניגענס און זיי מעהר דערנעהענטערען צו גאט.

און אז די אידען האבען איינגענומען די לאנד כנען, זיך דארט בעזעצט און עס איז זיי געגאנגען זעהר גוט, האבען זיי בעקומען א גרעסערען חשק צו עסען גוט און אנדערע וועלטליכע תענוגים. און וואס מעהר זיי האבען זיך איינגע־זעצט אין לאנד, וואס מעהר זיי האבען זיך בעפעסטיגט און געגאסטן גוטעס, איז אלץ דער שכל ביי זיי שוואכער געווארען און דער לוסט צו לאזען זיך וואויל־געהן איז שטארקער געווארען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה, ורם לבבך" — טאמער וועסטו עסען צו זאט און בויען גוטע הייזער, וועט דיין הארץ דערהויבען ווערען, דו וועסט, הייסט עס, ווערען ביי זיך שטאלץ און דו וועסט אן גאט פערגעסען. דאמאלם האבען זיי שוין געדארפט אנקומען צו מעהר פרישות, דאמאלם האבען זיי זיך געמוזט צוריקהאלטען פון מעהרערע זאכען, כדי צו בעקעמפפען זייערע געפיה־לען, זייער לוסט צו תענוגים. דאן האט מען שוין געדארפט אנקומען צו אזא פרישות ווי גזירות און צו די פרישות פון די נביאים וואס מיר האבען פריהער

דערמאָנט, וויל אָהן דעם איז שוועך געווען נאָכצוקומען גאָט'ס געבאָטען ווי געהערינ איז. וואָס דער שונא איז שטאַרקער דערפֿ מען אלץ האָבען שטאַרקערע וואפען צו בעקעמפֿען איהם. און אזוי אין אלע דורות איז דער שכל שוואך און דער יצר הרע שטאַרק, און ווען מען טהוט וואָס ניט איז פון די זאכען וואָס האָבען צו טהאָן מיט עולם הזה, וועגדט עס אָפּ פון די ענינים פון עולם הבא. דעריבער דארפען מיר אין אונזערע צייטען זיך אָפּוועגדען פון עולם הזה זאכען בעת מיר טהוען וואָס ניט איז פאר עולם הבא, כדי יעדע מצוה וואָס מיר טהוען זאָל זיין בלויז לשם שמים, פון גאָטט וועגען, אָהן זייטיגע כוונות אָדער פּניות.

אונזערע עלטערען האָבען דאָס ניט געדארפט. די פארצייטיגע מענשען, וואָס זייער שכל איז געווען שטארק, האָבען געקענט טהאָן אי פאר דער וועלט אי פאר יענער וועלט און איינס דאָס אנדערע האָט ניט געשאדט, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין ירמיה: "אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו" — דיין פאָטער, דאָס הייסט, דער פארצייטיגער צדיק האָט געגעסען און געטרונקען, האָט הייסט עס, גוט געלעבט און אין דער זעלבער צייט האָט ער געטהאָן גערעכטיגקייט און צדקה און עס איז איהם וואויל געווען. אין קהלת איז דא א פּסוק: "טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח ידיך" — עס איז גוט דו זאָלסט זיך האלטען אָן זאכען וואָס האָבען צו טהאָן מיט יענער וועלט און פון דער וועלט זאָלסטו זיך אויך ניט אָפּלאָזען. אָבער אזוי ווי דאָס איז שווער אויסצופיהרען צוליעב די שוואכקייט פון שכל און שטארקייט פון יצר הרע, דארף מען ווי ווייט מעגליך זיך נוהג זיין בפרישות לויט די תנאים וואָס זיינען שוין פריהער געזאָגט געוואָרען.

איך האָב, ברודער, געזעהן א שארפע מליצה אין דעם ענין פון פּרישות פון א געוויסען חסיד, וואָס האָט עס אָנגעזאָגט זיין זוהן. דאָס איז מיר געפעהלען געוואָרען און איך וועל עס דא איבערגעבען אלס סוף צו דיעזען שער אנשטאט אייגענעם מוסר. פערשטעה דאָס און בעטראכט דאָס גוט, וועסטו מיט גאָט'ס הילף ארויפקומען אויף'ן גוטען וועג און טהאָן גוטעס. דאָס איז די מליצה:

דו, מיין זוהן, זאָל דיר נאָט העלפען, אז דו זאָלסט זיין פון די וואָס הערען גאָט'ס רייד און נעהמען עס אריין אין זינען, נעהמען אריין אין זינען און דענקען וועגען דעם, דענקען וועגען דעם און וויסען און פערשטעהען די זאך, וויסען און טהוען. דו זאָלסט ניט זיין פון די וואָס זיינען געזונקען איז אירטהומס, אין טעות'ען אזוי ווי שבורים וואָס זיינען צוטומלט פון וויין טרינקען און וואָס דער יצר הרע פיהרט זיי אראָפּ פון וועג און געוועלטיגט איבער זיי, און די תאוות שטארקען זיך אין זיי, און זיינען נעניגט צו תענוגים, און זיינען גערייצט צו וועלטליכע הנאות, און וועלען צוקלאפט אזוי ווי מענשען וואָס געהען אין דער פינסטער און ווידערהאלען זייערע טעות'ן, חזר'ן איבער זייערע זינד נאָך אמאל און נאָך אמאל, וויל זיי זיינען צומישט און וויסען ניט אויף וואָס'ער וועלט זיי זיינען.

דו זאָלסט ניט זיין פון די וואָס הערען און נעהמען ניט אריין אין זינען, און זאָגען און טהוען ניט. זוכען רוה און פאלען אריין אין צרות. לייגען אוועק מיה צו נעניסען בעקוועהמליכקייטען און קריגען יסורים. זייערע נשמות און גופים ווערען אויסגעמאטערט און דער שכל צובראכען און צוברעקעלט. זיי זאמלען אָן גאלד, וואָס האָט ניט קיין לאנגען עקזיסטענץ; זילבער, וואָס איז ניט דויערהאפט און אמאל ירש'ענען דאָס זייערע שונאים אָדער אומגעטרייע וויי-

בער, וואָס בע'נגב'ענען און בערויבען זיי אין געהיים. די דאָזיגע לייט גרייטען צו שטאַרקע פּאַלאַצען און ליגען אין קברים, בויען געביידעם וואָס זיי בעזעצען ניט. זאָמלען פערמעגענס וואָס זיי געברויכען ניט. יעדער פון זיי בעגראָבט זיין פּאָטער און זיינע קינדער, זיי וויסען אַלע אז מענשען שטאַרבען אי אין דער עלטער, אי אין דער יוגענד און טהוען פון דעסטוועגען ניט די זאכען וואָס האָבען אן אייביגען קיום. יעדער פון זיי פערגעסט זיין סוף און געדענקט און האָט אין זינען זיינע וועלטליכע הנאות און פארגענינגענס. און וואָס טויג דער אין מיטען וואָס זיינע בוידע ברעגען זיינען פערלאָרען געגאַנגען? וואָס טויג דער וואָס זיינע עלטערען און קינדער שטאַרבען אוועק און ער בלייבט איינער אליין אויף דער וועלט? און כאָטש זיי וויסען אז דאָס קען פאָסירען, קימערען זיי זיך ניט וועגען דעם.

און גיב אכטונג, מיין קינד, אויף דעם וואָס דער בעשעפער האָט בריים נעמאכט זיין הארץ, האָט איהם נענעבען פיעל שכל און איהם געמאכט אן אויבערהאר איבער זיינע מחשבות, און געפּענט זיינע אויגען און איהם אָנגעצייגט דעם ריכטיגען וועג אין וועלכען א מענש דארף גיהן. אזא איינער, זיינען לייט זיכער, אז ער וועט זיי קיינע בייזעם ניט טהאָן און ער איז זיכער אז קיינער וועט איהם קיינע בייזעם ניט טהאָן. ער לעבט מיט אלעמען בשלום און קיינער בעריהרט איהם ניט צו שלעכטעז. אנדערע קענען זיין פערשקלאפט צום יצר הרע און ער טהוט זיך זיינם און דיענט דעם גאָט פון הימעל און וואָס ברייגט לעבען און טויט, וואָס בעשאפט און טהוט חסדים און וואָס איז דער איינציגער גאָט און נאָך איינער איז ניטא.

זעה דעם חילוק צווישען די וואָס זיינען איבערגעגעבען צו תאוות עולם הזה און די וואָס זייערע געדאנקען זיינען קלאָהר און זייערע רעיונות לויטער און זייערע אויגען רוהען, קוקען ניט צו פיעל און צו הויך, און זייערע הערצער זיכער, אז עם וועט מיט זיי קיינע שלעכטעם פאָסירען. זיי, די דאָזיגע לייט, וועזיי זיינען אליין, אָפּגעזונדערט פון מענשען, פרעהען זיי זיך און האָבען פאָרגעניגען וואָס זיי קענען אין זינען האָבען גאָט און דאנקען איהם אי פאר גוטעם אי פאר שלעכטעם, מחמת זיי וויסען אז שלעכטעם וואָס עם קומט אויף זיי איז אויף פון זייער טובה וועגען. די פרומע לייט זיינען נאָהענט צו הויכע זאכען, וועלכע ניט אלע קענען בעגרייפען און פערשטהן. זיי האָבען ארונטערגעריסען דעם צודעק פון פערבארגענע זאכען און זיינען געקומען צו אמת'ע רוה דורך האָראָוואניע און פּראצע אין דער חכמת התורה, און זיי געניסען פערגעניגען טאקי צוליעב דעם, וויל זיי זיינען ניט פערנומען מיט זוכען פערגעניגענס. און דאָס וואָס זייער סוף, זייער יום המיתה פערשפּעטיגט זיך, דאָס וואָס זיי זיינען מאריך ימים, האלט זיי ניט אָפּ פון תשובה ומעשים טובים. זיי לייגען דאָס ניט אָפּ אויף שפּעטער. זיי ערוואַרטען דעם טויט און היטען זיך אז דער טויט זאָל זיי ניט קומען פאר זייערע זינד. זיי זיינען כיי גאָט חשוב, פאָרשען איהם, האָפּען צו איהם און דיענען איהם. זיי ריידען אמת און גערעכטיגקייט און האָבען קיין מורא פאר'ן שטן, וואָס וויל זיי אָפּווענדען פון דעם אמת.

זיי, די פרומע לייט, זיינען טייערער פון אלע מענשען און גאָט היט זיי מעהר ווי אלע פעלקער און זייער פּראכט און רוהם איז העכער און גרעסער פון אלעמען. זיי זיינען געהערט אין גאָט'ס הייזער, איז שולען און בתי מדרשים, און זיינען גרוים און חשוב אין אלעמענס אויגען. קיין בעשעפּטיגונג פערהינ-

דערט זיי ניט פון געדענקען און אין זיינען האבען גאט און קיין זאך האלט זיי ניט אפ פון דאנקען איהם און לויבען איהם. זייערע צינגער זיינען געוואוינט צו לויבען און דאנקען זייער בעשעפער און זיי פרעהען זיך דערמיט וואס זייערע רעיונות זיינען קלאהר און זיי קענען אלע זייערע מעשים אייניגען בלויז פון גאטס וועגען. און כאטש די וועלט איז צו זיי פרעמד, כאטש אליין געניסען זיי ניט פון איבעריגע וועלטליכע תענוגים, קענען זיי אבער די וועלט מיט איהרע איבערלעבען און זיי ריידען וועגען דעם. די פאלשקייטען פון דער וועלט, די פוסטע תענוגים זיינען פאר זיי ניט פערבארגען און זיי וויסען אז דאס איז נארניט ווערטה און מען דארף זיך דערמיט ניט אפגעבען.

אפטמאל פוצט זיך די וועלט פאר זיי אוים. זי גיט זיי גוטס און זיי, די צדיקים, בעטראכטען איהר, דער וועלט, פאר א רויבער. זיי נעהמען אן אז דורך די גוטעס וואס זיי וועלען געניסען אויף דער וועלט, וועלען זיי בערויבט ווערען פון א טייל פון זייער שכר אויף יענער וועלט. און לאזט זיך די וועלט אפ פון זיי, אויב זי גיט זיי ניט גענוג פיעל זיי דארפען, געפינען זיי אבער אוים, אז די וועלט איז געצוואונגען צו געבען זיי זייערע נויטוועניגקייטען און זיי גיבען זיך אלץ ניט פיעל אפ מיט וועלטליכע זאכען און זוכען ניט צו זאמלען רייכטהום. שמייכעלט זיך די וועלט צו זיי, בייזערען זיי זיך אויף איהר, און בויגט זי זיך צו זיי, חנפ'עט זי זיי, טרעטען זיי פון איהר אפ און ווילען ניט איהרע תענוגים. זיי, די צדיקים, קוקען אויף דער וועלט און זעהען ווי נישטיג זי איז און זי קען ניט האבען די אויבערהאנד איבער זיי און עס איז ניטא קיין מיטעל צו דערנעהענטערען די פרומע לייט צו דער וועלט און איהרע פוסטע הנאות און תענוגים.

אט די זיינען די אויסערוועלטע פון גאט און די געליעבטע חסידים, וואס האבען אפענע אויגען און גוטע בעגעהרען און גיבען זיך אפ מיט זאכען וואס זיינען בעווילינגט צו גאט, דיעזע מאכען אנדערע צו לויבען גאט, און די וואס האנדלען מיט זיי, די וואס געהען אין זייערע דרכים פראפיטירען. זיי האבען געליטטערט זייערע מחשבות און זיינען געקומען צו די ריכטיגע איבערציגונג. זיי האבען גערייניגט זייערע הערצער און זיי זיינען אויסערוועלט געווארען פון גאט. זיי האבען זיך אנגענומען מיט מורא פאר שלעכטעס און זיינען פון דעם בעשירמט געווארען און זיי האבען זיך גענומען די מיה צו טהאן גוטעס און זיי האבען זייער צוועק דערגרייכט. זיי האבען בעגעגענט אונאויפהערענדע פרייד און לוסטיגקייט וואס ווערט קיינמאל ניט געענדערט. זיי זיינען אויסגעהיט געווארען פון מורא'דיגען יום הדין און זיינען זיכער געווען פון צרות און יסורים. און דו, מיין זוהן, קלייב זיך אוים דאס בעסטע פאר דיר אידער דו זאלסט נאך'ן טויט חרטה האבען, וויל דאמאלס וועט שוין די חרטה ניט העלפען און די דאגה אויף דייניע זינד וועט קיינמאל ניט אויפהערען.

און גאט זאל אונז אלעמען אנצייגען די ריכטיגע וועגען און זאל אונז מיט זיין רחמנות און פיעל חסדים וועגדען צום וועג פון הצלחה, אמן.

סוף פון שער הפרישות.

שער העשירי

שער אהבת ה'

(דער טהויער פון ליעב האבען גאט. די לעהרע ווי אזוי מען קומט צו דער דאזיגער מדרגה)

פרק א'

האט דער מחבר געזאגט:

וויל מיר האבען פריהער, אין ניינטען שער, גערעדט און ערקלעהרט דעם ענין פון פרישות, פון צוריקהאלטען זיך פון וועלטליכע תענוגים, און וויל אונזער כוונה איז דערבי׳ געווען כדי דאס הארץ זאל ניט זיין פערנומען מיט אנדערע זאכען און בלויז נעאיניגט צו דעם נעפיהל פון ליעבשאפט צום בורא יתברך און טהאן זיין וויללען, דעריבער וועל איך איצט אין דיעזען שער ערקלעהרען די ארט און וועייז פון אהבת ה', פון דער מדה ליעב צו האבען גאט, וויל דאס איז דער עיקר תכלית, דער הויפט צוועק פון אלע גוטע אייגענשאפטען און מעלות וואס פרומע לייט בעזיטצען, און קומט מען ניט צו דער מדרגה פון אמת'ע אהבת ה', איז מען ניט קיין ריכטיגער גאט־דיענער. און איך וועל זאגען וואס איך וויים וועגען דיעזען ענין און גאט וועט מיר העלפען איך זאל אלעם ריכטיג ארויסזאגען.

דו דארפסט, ברודער, פערשטעהען און וויסען, אז אלעם וואס מיר האבען פריהער דערמאהנט אין דיעזען ספר וועגען חובות הלבבות, הערצער פפליכטען, מדות און איבערגעבענהייט צו גאט, זיינען אלץ שטופען אדער טרעפ צו דער־ גריכען דעם הויכען ענין, וואס מיר זיינען בעריים צו ערקלעהרען אין דיעזען שער. און דו דארפסט אויך וויסען, אז יעדע מצוה און יעדע גוטע מדה, אזעלכע וואס מען פערשטעהט מית'ן שכל, און אזעלכע וואס איז דערמאהנט אין דער תורה אדער מיר האבען עם בקבלה פון אלטע חכמים, זיינען אלץ אייגענשאפטען און מעלות, דורך וועלכע מען קומט צו צו דער מדרגה פון אהבת ה', וואס דאס איז דער עיקר און דער סוף פון אלע גוטע טהאטען וואס א מענש טהוט. קיין העבערע מדרגה ווי די איז שוין ניטא.

דעריבער האט דער נביא משה רבנו, ע"ה, אוועקגעשטעלט אהבת ה' נעבען יחוד, נעבען דעם פערזאג פון גלויבען אין גאטס אייניהייט. די תורה זאגט: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" — גלויב אין אחדות הבורא, און באלד נאכדעם "ואהבת" — דו זאלסט גאט ליעב האבען. און אין משנה תורה, אין ספר דברים זיינען דא מעהרערע געבאטען אויף אהבת ה': „לאהבה את ה' לשמוע בקולו ולדבקה בו" — ליעב האבען גאט, פאלגען איהם און זיך בעהעפטען אין איהם. וואס מיינט בעהעפטען זיך? דאס מיינט פיהלען אמת'ע ליעבע מית'ן גאנצען הארצען, אזוי ווי עם וועלט געזאגט אין משלי: "ויש אוהב דבק מאה" — עס טרעפט א ליעבהאבער וואס איז מעהר בעהעפט, מעהר איבער־

געגעבען ווי א ברודער. עס זיינען אין ספר דברים פאראן נאך עהנליכע פסוקים, אזוי ווי דער פסוק: "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל ממך כי אם ליראה ולאהבה אותו" — און איצט, ישראל, וואס פערלאנגט גאט פון דיר? דו זאלסט פאר איהם מורא האבען און איהם ליעב האבען, און נאך אזעלכע פסוקים.

און דאס וואס אין דיעזען פסוק און אין אנדערע פסוקים קומט יראה פאר אהבה, פריהער ווערט נעוואגט מען זאל מורא האבען פאר גאט און נאכהער — מען זאל איהם ליעב האבען, איז דער שכל מחיב אז אזוי דארף דאס זיין. פריהער דארף מען מורא האבען און נאכהער קומט די ליעבשאפט. דער צווועק פון יראה איז אהבה. מען דארף פאר גאט מורא האבען, כדי דאס זאל ברייגען צו ליעב האבען איהם, ווייל די יראה איז דער טהויער וואס פיהרט צו אהבה. און דעריבער האבען מיר דעם שער הפרישות געשטעלט פאר דיעזען שער, ווייל וועז א מענש האלט זיך ניט צוריק פון תאוות און זיין הארץ איז פערנומען מיט ליעב האבען וועלטליכע זאכען, פערבלייבט אין איהר קיין פלאץ פאר אהבת ה'. עס קען ניט זיין אז מען זאל ליעב האבען קערפערליכע פערנייגענס, און באמת ליעב האבען גאט. וועז אבער דעם גלויביגענס הארץ איז ליידיג פון ליעבשאפט צו דער וועלט און איהרע פערגענייגענס, ווייל ער פערשטעהט און אנערקענט אז אזוי דארף זיין, ווערט די ליעבע צו גאט איינגע־פלאנצט אין זיין הארצען אויף אזוי פיעל ווי ער בעגרייפט און אנערקענט דיא גאטהייט.

און אין דעם ענין פון אהבת ה' דארפען מיר ארומריידען זיעבען זאכען: וואס איז די ליעבשאפט צום בורא יתברך, אין וואס בעשטעהט די דאזיגע ליעבשאפט?

אויף וויפיעלערליי אופנים אדער פונקטען דארף די ליעבשאפט זיין.
ווי אזוי מען קומט צו דער דאזיגער מדה.
אויב א מענש האט ביכולת צו קומען צו אהבת ה'.
די זאכען וואס פערדארבען, וואס מאכען קאליע די ליעבשאפט צו גאט.
די סמנים דורך וועלכע מען קען דערקענען אן אמת'ן אוהב ה'.
און ווי אזוי אמת'ע ליעבהאבער פון גאט דארפען זיך אויפפיהרען.
מיר וועלען די אלע זיעבען זאכען ערקלעהרען כסדר.

אין וואס בעשטעהט די ליעבשאפט צו גאט? די ליעבשאפט צו גאט בעשטעהט אין א בענקשאפט פון דער נשמה, א גייסטיגער געפיהל אועלכער, וואס ציהט דער נשמה צו דערנעהענטערען זיך צו גאט, כדי צו בעהעפטען זיך אין זיין הימלישע ליכט. וואהרום די נשמה איז א גייסטיגעס וועזען, וואס האט א נייגונג צו איהר גלייכען, צו די מלאכים, וואס זייכען אויף רוחניים, גייסטיגע וועזענס אהן גופים. פון דער נאטור דערווייטערט זיך די נשמה פון דעם, וואס איז איהר קאנטראסט, פון קערפערליכקייט. זי קען ניט הארמאנירען מיט א חומר, מיט א גראבע מאטעריע, מחמת זי איז דעליקאטע. אבער אז דער בורא יתברך האט די נשמה פערבונדען מיט'ן גוף פון מענשען, כדי אויס־צופרוווירען איהר און זעהן ווי זי וועט זיך פיהרען זייענדיג בעהעפט מיט א גראבע זאך, האט ער איהר אריינגענעבען א געפיהל, אז זי זאל דעם קערפער שאנעווען, נאכנעבען איהם און פערשאפען איהם דאס וואס איז פאר איהם, פאר'ן קערפער, ניצליך. און אזוי מוז דאס זיין צוליעב די שותפות וואס איז געשלאסען צווישען גוף און נשמה אין אנפאנג פון זייער בעשאפונג. וואהרום

וועז די נשמה זאל שטענדיג געהן איהר נאטירליכען וועג אוז ציהען נור צו היכלישעם. צו גייסטיגעם, וואלט דער גוף ניט געקענט קיין קיום האבען. דעריבער, וועז די נשמה פיהלט עטוואס וואס קען העלפען אדער גוטעס טהאז דעם גוף, אין וועלכען זי רוהט, האט זי צו דעם חשק אוז דענקט וועגען דעם. דער קערפער, למשל, דארף עסען, האט די נשמה צו דעם א ניגונ, כאטש זי אליין דארף ניט עסען. די נשמה האט א לוסט צו בעפריעדיגען דעם קערפער, צו מאכען איהם פיהלעז בעקוועם. אזוי ווי א מענש וועז ער איז קראנק וויל ער האבען א ענייטעז רופא אוז אימיצעז וואס זאל איהם בעריהמען, אזוי וויל די נשמה אז דער גוף זאל זיין אימשטאנד צו העלפען איהר דיענעז גאט, אוז דער גוף קען דאך קיין מאכט האבען, וועז ער עסט ניט, טרינקט ניט אוז האט ניט זיינע אנדערע נויטיגע הצטרכות.

אוז אז די נשמה פיהלט א זאך וואס קען איהר גופא גוטעס טהאז, וואס קען איהר גופא קרעפטיגען: וועז עס קומט, הייסט עס, צו טהאז א מצוה, דענקט זי וועגען דעם, האט דערצו חשק אוז ניט זיך איבער צו רער זאך. דאז האט זי ניט אין זינען דעם גוף אוז איז אינגאנצען אפגעלייגט דורכצופיהרען דאס וואס פאר איהר איז גוט. אט דאס מיינט ריינע ליעבשאפט צו גאט.

אוז וויבאלד אז דאס איז אזוי; וויבאלד די נשמה האט א לוסט צו ערפילען די פערלאנגען פוז קערפער, אוז דער קערפער פערלאנגט בטבע א סך אוז שטענדיג אין אלע צייטען איז רק עס פהלט איהם, אוז די נשמה האט קיין מאל קיין רוה אוז איז אלץ פערנומען מיט בעפריעדיגען דעם קערפער, פערנאכלעסיגט זי זיך אליין, אכטעס ניט אויף דעם וואס פאר איהר איז גוט, אויף דעם וואס קען איהר זעלבסט גליקליך מאכען. זי גיט זיך, הייסט עס, ניט אפ מיט עניני עולם הבא אוז איז אריינגעטהאז אין עולם הזה.

אוז אז די ליכט פוז שכל שיינט אין איהר אויף, אז די נשמה קומט צום בעוואוסטזיז אוז זי זעהט איין אז דאס וואס זי איז געגייגט צו קערפערליכער הנאות מעהר ווי צו איהר אייגענעם גליק אין ביידע וועלטען, איז ניט גוט אוז שענדליך, וועגדעט זי זיך פוז דעם אפ אוז גיט זיך איבער צום בעשעפער, פערלאזט זיך אויף איהם אוז זוכט וועגען ווי אזוי נצול צו ווערען פוז דער פער־ פיהרונג, אין וועלכע זי איז פערפיהרט געוואירען פוז די תאות החיים, פוז לעבענס לוסט, דורך וועלכעם דער בעשעפער האט איהר צו פראבע געשטעלט. דאמאלס זוגדעדט זי זיך אפ פוז דער וועלט אוז אלע איהרע תענוגים אוז פעראכטעט די גופים אוז זייערע פערלאנגען אוז אנדערע קערפערליכע זאכען. דאמאלס ווערען דער נשמה'ס אויגען געעפענט אוז געלייטערט פוז דעם וואלקען פוז נארישקייט אוז אונווייסענהייט אין די ענינים פוז גאט אוז זיין תורה. אוז זי אנערקענט די וואהרהייט פוז איהר בעשעפער אוז איהר פיהרער.

אוז אז די נשמה בעגריפט גאט'ס גרויסקייט, מאכט אוז מעלות, בוקט זי זיך מיט פחד אוז עהרען־פורכט פאר זיין גרויסקייט אוז מאכט אוז זי טרעט ניט אפ פוז דיעזער הנהגה ביז דער בעשעפער, ברוך הוא, שטילט איהר אנגסט אוז מורא אוז דאז ווערט זי אנגעטרונקען מיט'ן בעכער פוז ליעבשאפט צו גאט. זי געהט, הייסט עס, איבער פוז יראה צו אהבה, פוז מורא צו ליעבשאפט, אוז זי בעהעפט זיך מיט גאט אוז קאנצענטרירט איהרע געדאנקען צו ליעבען איהם, פערלאזען זיך אויף איהם אוז שטרעבען צו איהם. אוז זי האט ניט קיין אנדער בעשעפטיגונג אויסער צו דיענען איהם, אוז עם קומט איהר ניט אויפ'ן געדאנק קיין אנדער זאך אויסער איהם, אוז זי בעוועגט ניט קיין גליעד פוז איהר קערפער

שער אהבת ה'

פאר קיין אנדער זאך, נור ממלא צו זיין דעם רצון פון גאט, וויל אלעס וואס די גליעדער טהוען. אפילו פאר זייערע אייגענע נוצען, איז מיט דער כונה לשם שמים. און זי, די נשמה, עפענט ניט דעם קערפערליכען צונג צו רייד‌ען, נור אזעלכעם וואס דריקט אויס לויב און דאנק צו גאט וואס זי ליעבט און פיהלט א בענקשאפט צו איהם.

און אויב דער בורא יתברך טהוט איהר גוטעס, דאנקט זי איהם, און אויב ער פיניגט איהר, טראגט זי עס געדולדיג איבער און זי האט איהם נאך מעהר ליעב און האט אין איהם מעהר בטחון. אזוי ווי מען דערצעהלט אויף א געווייסען פרומען מאן, אז ער פלעגט אויפשטעהען ביי נאכט און פלענט זאגען: "מיין גאט, דו האסט מיך אויסגעהונגערט און איבערגעלאזט נאקעט און פערפינסטערט מיין לעבען, און מיך געלערנט און אנגעצייגט דיין שטארק־קייט און גרויסקייט. אויב אפילו דו וועסט מיך ברענען אין פייער, וועל איך דיך אלץ ליעב האבען און זיך פרעהען מיט דיר. אזוי ווי איוב האט געזאגט: „הן יקטלני לו איהל" — אויב אפילו גאט וועט מיך טויטען, וועל איך אלץ צו איהם האפען. און אויף אזא אופן האט דער חכם, שלמה המלך, אנגעדייטעט אין שיר השירים אין דעם פסוק: "צרור המור דודי לי בין שדי ילין" — טייטשען עס די חז"ל: כאטש גאט מאכט מיר ענג און ביטער פון דעסטוועגען נעכטיגט ער, געפינט זיך הייסט עס, שטענדיג צווישען מיינע בריסט. ער איז אימער, הייסט עס, ביי מיר אין הארצען און איך האב איהם שטענדיג אין זינען. דאס איז אזוי ווי די תורה זאגט: "ואהבת את ה' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" — דו זאלסט גאט ליעב האבען מיט דיין גאנצען הארצען, מיט דיין גאנצער נשמה און מיט דיין גאנצען פערמעגען.

פרק ב'

איצט וועלען מיר רייד‌ען וועגען דער פראגע: אויף וויפיעלערליי אופנים אדער פונקטען די ליעבשאפט צו גאט דארף זיין. וועגען דער דאזיגער פראגע וועל איך זאגען פאלגענדעס:

די ליעבע וואס א קנעכט פיהלט צו זיין האר קומט פון איינע פון די דריי אורזאכען: ער קען איהם ליעב האבען פאר די טובות און חסדים וואס ער טהוט מיט איהם; ער קען איהם ליעב האבען דערפאר וואס ער פערצייהעט איהם, וועו ער בעגעהט פערבראכענס געגען איהם, און די ליעבשאפט קען אויך קומען צוליעב דעם, וואס דער קנעכט אנערקענט דעם הארר'ס גרויסקייט און דערהויבענקייט. ער אכטעט דעם ווירטה'ס כבוד און ער האט איהם ליעב ניט ווייל ער האפט צו קריגען פון איהם טובות און ניט אוים מורא אז ער וועט איהם בעשטראפען פאר זינדיגען געגען איהם. אזוי איז אויך מיט אהבת ה', מיט ליעב האבען גאט פאר די גרויסע חסדים און טובות וואס ער טהוט מיט אונז שטענדיג און אוים די האפענונג אז ער וועט אונז ווייטער גוט בעלויענען. מיר קענען אויך ליעב האבען גאט דערפאר וואס ער פערדעקט אונזערע זינד, כאטש זיי זיינען פיעל, און איז אונז מוחל; און מיר קענען אויך פיהלען ליעב־שאפט צו איהם, צו זיין וועזען גופא, און עהרען איהם און אכטען און דער־הויבען איהם צוליעב זיין גרויסקייט און מאכט, ניט צוליעב די פאריגע צוויי אורזאכען.

און די לעצטע אהבה, די ליעבשאפט צו גאט אהן פערזענליכע אורזאכען וואס זיינען אונז נוגע, איז די ריכטיגע און אמת רייניע און זויבערע. און דער נביא, משה רבנו, האט אונז אנגעזאגט: "ואהבת את ה' " — דו זאלסט ליעב האבען גאט מיט דיין גאנצען הארצען, מיט דיין לעבען און פערמעגען. ער האט אנגענעבען די דאזיגע דריי פונקטען לויט די פערשיעדענע נאטורען פון מענשען און מיינונגס פערשיעדענהייטען אין מילדקייט און קארגשאפט. עס זיינען דא מענשען וואס זיינען מילד אויף זייער קערפער, זיי קימערען זיך ניט אויב זיי וועלען האבען קערפערליכע אונאנגענעהמליכקייטען אדער אפילו אויב זיי וועלען געבראכט ווערען אין א סכנה, אבי זייער געלד און כבוד זאל נעשאנעוועט זיין. ביי אנדערע וויעדער איז דאס וויכטיגסטע דער קערפער. אויף זייער געזונד, אויף זייער לעבען זיינען זיי קארג, דאס שאנעווען זיי; אבער זיי אכטען ניט אויף זייער געלד און כבוד. ביי א דריטען סארט וויעדער איז דער כבוד דער עיקר און זיי וועלען ליעבערשט מפקיר זיין זייער געלד און לעבען אבי ניט מבזה ווערען. די חז"ל האבען דאס אויך בעמערקט. אין גמרא ווערט געפרעגט: "אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך?" — אז די תורה זאגט, מען זאל ליעב האבען גאט מיט'ן גאנצען לעבען, צו וואס דארף זי נאך זאגען מיט'ן פערמעגען? אז מיט'ן לעבען, איז דאך מיט'ן פערמעגען געווים. ענטפערט דארט די גמרא, אז עס זיינען דא מענשען וואס זייער געלד איז ביי זיי מעהר בעליעבט ווי זייער לעבען, דעריבער האט די תורה אנגעזאגט, אז קיין אפהאלט זאל ניט זיין און יעדער מענש זאל מפקיר זיין דאס ליעבסטע און דאס טהייערסטע פאר אהבת ה'.

און עס קען זיין אז מיט'ן "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" קלאסיפיצירט די תורה דרייערליי סארטען ליעבהאבער. עס זיינען דא אזעלכע וואס וועלען פאר איינעם וואס זיי האבען ליעב ניט ושאלעוועו קיין געלד, אבער ניט מעהר ווי געלד. אנדערע זיינען בעריים צו דיענען דעם וואס זיי האבען ליעב אי מיט געלד, אי מיט'ן גוף, מיט טרחה, מיט ארבייט, און א דריטער סארט איז פאראן, וואס וועלען פאר א געליעבטע פערזאן מפקיר זיין אי זייער געלד, אי זייערע גופים, אי זייערע נשמות. זאגט די תורה אז, אז וואס אנבאלאנגט ליעבשאפט צו גאט דארף א מענש קומען צו דער העכסטער מדרגה פון ליעבשאפט און אפפערען פון זיינעטוועגען אי דעם פערמעגען, אי דעם גוף, אי די נשמה, און קיין זאך דארף ניט זיין צופיעל אדער צו שווער נאכצוקומען דעם רצון פון השם יתברך. אזוי ווי די חז"ל האבען געזאגט: "בכל לבבך, בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע" — בכל לבבך מיינט מיט ביידע יצרים, מיט ביידע געפיהלען פון יצר טוב און יצר הרע, ד. ה., מען דארף גאט דינען אי מיט גוטע מדות, אי מיט שלעכטע וואס קומען פון יצר הרע, אזוי ווי עס איז געזאגט געווארן אין שער עבודת האלהים, אז אין געוויסע פעלע דארף א מענש געבראויכען כעס און גאוה און אנדערע שלעכטע מדות פון גאטס וועגען. "ובכל נפשך" טייטשען אונזערע אלטע חכמים: "ואפילו נוטל את נפשך" — אפילו ווען עס האלט דערביי אז פאר דיענען גאט וויל מען ביי דיר דעם לעבען אוועקנעהמען, זאלסטו זיך לאזען טויטען אוים ליעבשאפט צו איהם. "ובכל מאדך", זאגען די רז"ל, מיינט: מיט דיין גאנצען פערמעגען, מיט אלעס וואס דו האבסט. אויב מען וויל ביי דיר אוועקנעהמען אלעס וואס דו פערמאגסט, גיב עס אוועק און זיי ניט עובר אויף גאט'ס רצון. און אין פרק אבות ווערט

נעזאגט: "עשה רצונו כרצונך" — מאך גאָטט ווילען אזוי ווי דיין ווילען. ברעך אזוי איין דיין נאטור, אז אלעס וואָס גאָט פערלאנגט זאָלסטו טהאָן מיט חשק אזוי גוט ווי דו זאָלסט עס פערלאנגען און עס זאָל דיר ניט זיין שווער און קיין זאך זאָל דיך ניט אָפהאלטען דערפון.

מען קען אויך זאגען, אז "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" מיינט, אז מען דארף זיין איבערגעגעבען צו גאָטט ליעבשאפט מיט'ן הארץ און זעלע, דאָס הייסט: אין פערבאָרגענהייט, וואָס קיינער וויים ניט און זעהט ניט און מיט'ן פערמעגען, וואָס מענשען וויסען און זעהען. דער אמת פרומער מענש דארף ליעב האָבען גאָט אי אין בעהעלטנים, אי אין די עפענטליכקייט. און די ליעבשאפט מוז זיין איינע און דיעזעלבע אויך איין מאָס, וועו מענשען בעמערקען דאָס אָדער ניט. ציינען זיך פאר לייטען פאר א גרעסערען אוהב ה' ווי מען איז מיט זיך אליין, בעת קיינער זעהט ניט, טויג ניט, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "לבי ובשרי ירננו אל אל חי" — מיין הארץ און מיין לייב לויבען גלייך דעם לעבעדיגען גאָט. דאָס הייסט: די ליעבשאפט צו גאָט וואָס איז מיר אייגנעקריצט אין הארצען און וואָס קיינער זעהט ניט, איז אלץ איינס ווי די ליעבשאפט צו איהם וואָס איך צייג ארויס מיט מיינע גליעדער און לייט זעהען.

מען קען אויך זאגען, אז "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" — מיינט צו זאגען, אז דיין נאכצער ליעבעם געפיהל וואָס דו וועגדסט אן אויף עפעם אָדער אויף אימיצען אויסער גאָט, און אלעס וואָס דו טהוסט ניט אין געטליכע ענינים, זאָל אלץ זיין פון גאָטט וועגען, אויס ליעבע צו איהם. דו זאָלסט ניט געברויכען דיין ליעבעם געפיהל אויף א זאך וואָס הארמאָנירט ניט מיט די ליעבשאפט צו גאָט. אויב דו האָסט עפעם אָדער אימיצען ליעב, זאָל דאָס זיין אזעלכעם אָדער אזעלכער וואָס גאָט וויל אז דו זאָלסט ליעב האָבען, אזוי וויי מיר האָבען שוין וועגען דיעזען ענין געשמועסט אין דריטען שער פון דיעזען ספר. און דאָס מיינט דער פסוק: "ואהבת את ה' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" — דו זאָלסט ליעב האָבען גאָט מיט אלעס. דיין יעדער ליעבעם נעפיהל צו עפעם זאָל זיין א צווייג אָדער א טהייל פון די ליעבשאפט צו גאָט.

פרק ג'

אויף דער פראגע: ווי אזוי מען קומט צו דער מדה פון אהבת ה' יתברך? וועל איך זאגען, אז די דאזיגע שאלה קען ניט פערענטפערט ווערען אהן פיעלע הקדמות, אהן געוויסע פאר־זאכען. דאָס הייסט: אום צו קומען צו אהבת ה', מוז מען פריהער בעזיצען אנדערע מדות, און בעזיצט מען יענע מדות, קומט די ליעבשאפט צום בעשעפער ממילא. אבער דער וואָס וויל גלייך צוקומען צו אהבת ה' אהן די פאר־זאכען, וואָס איך וועל ווייטער ערקלעהרען, איז אומזיסט זיין מיה און זיין טרחה, וויל ער וועט עס ניט דערגרייכען.

און די פאר־זאכען, דורך וועלכע דער גלויביגער קען קומען צו אהבת ה' זיינען: צוויי יהודי הלבבות, צווייערליי כניעות, צווייערליי חשבונות און צווייערליי בחינות, פרופען אָדער איבערצייגונגען. איך וועל עם ערקלערען הייטליך.

די צוויי יהודי הלבבות זיינען: גלויבען באמונה שלמה אין גאָטס אייג־

הייט און איניגען אלע מעשים לשם שמים, ניט טהאן קיין זאך פון דער איי־
גענער הנאה וועגען, נור ביי אלעם אין זינען האבען צו דיענען גאט. די צוויי־
ערליי כניעות זיינען: זיין אונטערטעניג צו גאט און אונטערטעניג, ערניידריגט
פאר גאטס פארכטיגע און זיינע אויסערוועהלטע. די צוויי־ערליי חשבונות זיי־
נען: האבען מיט זיך אליין חשבונות וועגען זיינע פליכטען צו גאט פאר דיא
שטענדיגע טובות וואס ער טהוט מיט איהם און זיך אלע מאל בערעכענען, אז
ער איז זיכדיג און גאט שטראפט איהם ניט באלד און ווארט ער זאל תשובה
טהאן. די צוויי־ערליי בחינות זיינען: די איבערציגונג אין גאטהייט פון דעם
וואס ער וויים פון אמאליגע געשעהענישען און פאסירונגען, אזוי ווי דוד המלך
זאגט אין תהלים: "זכרתי ימים מקדם" — איך דערמאהן זיך פערצייטיגע טעג,
איך דערמאהן זיך וואס אמאל האט פאסירט און דורכדעם בין איך איבערציגט
אין גאטהייט, און זוכען פרוף, איבערציגונג פון די וואונדער וואס ער זעהט
אליין פון בעשעפער און זיינע שאפונגען.

און מיר האבען שוין אין דיעזען ספר נערעדט וועגען דיעזע ענינים
אזוי פיעל וויפיעל עס איז מעגליך געווען און עס איז געווג פאר דעם יעניגען
וואס פערשטעהט עס און וויים אז אין דעם ליעגט זיין רעטונג און שוטץ
אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט.

און אז א מענש קומט נאך די אויבען דערמאהנטע זאכען און דערצו
איז ער זיך נאך נוהג בפרישות, זאגט זיך אפ, האלט זיך צוריק פון וועלטליכע
תענוגים אין תאות, און בעגריפט ריכטיג די גרויסקייט פון בעשעפער, זיין
מאכט, זיין וואהרהייט און דערהויבענקייט, און צו דערזעלבער צייט פער־
שטעהט ער אויך ווי קליין, ביליג און נישטיג ער, דער מענש, איז, און ער
אנערקענט גאטס טובות און חסדים, דאמאלס קען ער ליעב האבען גאט מיט'ן
גאנצען הארצען און מיט א ריינעם געוויסען און גלוסטען צו איהם און בענקען
נאך איהם, וואס דאס איז דער ריכטיגער געפיהל אויסדרוק פון אהבת ה',
אויף אזא אופן זאגט דער נביא ישעיה: "נפשי אויתיך בלילה" — מיין
נשמה גלוסט דיר ביי נאכט, דאס הייסט: וועו מיינע רעיונות זיינען מיר
קלאהר גלוסט איך צו דיר גאט, בענק נאך דיר. און פריהער זאגט ער דארט:
"לשמך ולזכרך תאות נפש" — צו דיין נאמען און צו דיין אנדענקונג גלוסט
מיין זעעלע. און דוד המלך זאגט אין תהלים: "צמאה נפשי לאלהים" —
מיין זעעלע, מיין נשמה איז דורשטיג צו גאט, דאס הייסט: איך האב צו
גאט א חשק, איך פיהל א בענקשאפט צו איהם.

און די חויפט זאך וואס בריינגט דעם מענשען צו דיעזער מדרגה איז
די גרויסע מורא פאר גאט, דאס שרעקען זיך פאר איהם און פאר ניט מקיים
זיין זיינע מצות, און דאס שטענדיג אין זינען האבען אז דער באשעפער קוקט
און וויים וואס דער מענש טהוט אפען און פערבארגען, און קיינמאל ניט
פערגעסען וויי גאט איז דעם מענשען מקרב און האלט פאר איהם אנגענריים
גוטעס. אז דו וועסט אין זיך האבען אט די אלע מדות, וועסטו זיך ניט
קענען צוריקהאלטען פון ליעב האבען איהם מיט א ריינעם געוויסען און מיט
ריכטיגע אמונה. דיין נשמה וועט דאן זיין אנגעקניפט אן זיין ליעבשאפט
און דו וועסט זיך פערלאזען אויף זיין רחמנות און גענאדען און עס וועט
אין דיינע נעראנקען ניט זיין קיין שותפות ליעבע, דו וועסט, הייסט עס, קיין
זאך און קיינעם ניט ליעב האבען אויסער איהם, ווייל דאס וואס דו וועסט

ליעב האבען אויסער גאט, וועט דאס אויך זיין אויס ליעבשאפט צו איהם. און גאט וועט אכטונג געבענדיג אויף דיר ניט זעהן אז דו האסט פאר נאך עפעס אדער נאך אימיצען מורא אויסער איהם, און דו וועסט איהם ניט ארויסלאזען פון דיינע נעראנקען, און דו וועסט איהם שטענדיג האבען פאר דיינע אויגען, און ער וועט זיין דיין קאמפאניאן, וועו דו וועסט זיין אייזאם און ער וועט מיט דיר וואהנען אין וויסטענהייטען, און וועסטו זיך געפינען אין א פלאץ פול מיט מענשען, וועט זיך דיר אויסווייזען אז קיינער איז ניטא, און וועסטו זיין אייגער אליין, וועסטו זיך פארשטעלען אז דו ביזט ניט עלענד. עם וועט דיך ניט קימערען וועו דו וועסט קיינעם ניט האבען נעבען זיך און דו וועסט זיך תמיד פרעהען מיט דיין גאט, מיט דיין בעשעפער, דו וועסט זיך צופריעדען שטעלען מיט טהאן זיין פערלאנג און האבען לוסט צו איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "ישמח צדיק בה'" — דער צדיק פרעהט זיך מיט גאט, און חבקוק הנביא זאגט: "ואני בה' אעלווה אגילה באלהי ישעי" — איך פרעה זיך מיט גאט און פיהל זיך לוסטיג מיט גאט מיין העלפער. און אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים אין קאפיטעל "ה' רועי וישעי".

פרק ד'

איצט נעהען מיר צו דער פראגע: אויב א מענש האט ביכולת צו קומען צו דער מדרגה פון ריכטיגע אהבת ה'?

צו פערענטפערען דיזע פראגע, וועל איך זאגען, אז אהבה, ווי עס איז שוין פריהער ארומגערעדט געוואָרען, קען מען אויסדריקען אויף דרייערליי אופנים. איינער קען אויסדריקען ליעבשאפט צו אן אנדערען דורך פערליערען געלד פון יענעמס טובה וועגען, אבער זיין געזונד און זיין לעבען וועט ער פאר איהם ניט אוועקגעבען. אן אנדערער וועט פאר דעם וואס איז איהם ליעב אוועקגעבען אי זיין געלד, אי א טהייל פון זיין קערפער, אבי עס קאסט איהם ניט זיין לעבען. א דריטער וויעדער איז אזוי איבערגעגעבען צו די וואס זיינען איהם ליעב, אז עס איז פאר איהם ניט צו שווער אוועקצוגעבען פאר זיי זיין פערמעגען, זיין קערפער און אויך זיין זעעלע. דאס הייסט: ער וועט זיך פאר זיי אפילו לאזען ממית'ן. און מיר ווייסען, אז אברהם אבינו האט ארויסגעצייגט זיין ליעבשאפט צו גאט מיט די אלע דריי אופנים. ער האט פון זיינטוועגען מפקיר געווען זיין פערמעגען, זיין קערפער און זיין זעעלע. אברהם אבינו, ווייסען מיר, איז נעווען א מכנים אורח. ער פלעגט דורכגעהער אדער דורכפאהרער אריינגענעהמען צו איהם אין הויז, פלעגט זיי געבען עסען און טרינקען און זיי לערנען און ערקלעהרען גאט־הייט. דאס האט איהם נעקאסט געלד, אבער ער האט ניט געאכטעט דאריף, אזוי לאנג ער האט מיט דעם עפעס אויפנעטהאן פון גאטס ווענען. עס ווערט אויך דערצעהלט אין דער תורה, אז אברהם האט געזאגט צום מלך פון סדום: "אם מחוט ועד שרוך נעל" — איך וועל ביי דיר ניט נעהמען אפילו קיין פאדים, קיין שוך בעגדעל, כדי דו זאלסט ניט זאגען "אני העשרתי את אברם" — איך האב אברם'ען רייך נעמאכט. דערפון זעהט מען אויך, אז געלד האט ביי איהם קיין ווערדע נעהאט און ער האט עס פרייוויליג אוועקגעגעבען אוים

ליעבשאפט צו גאט. און אז ער האט מפקיר געווען זיין קערפער פון גאטס וועגען, וויסען מיר, פון דעם וואס ער האט זיך מל גענוען און זיך פערשאפט קערפערליבע יסורים, וויל דאס איז געווען גאטס רצון. און אז ער איז אויך וויליג געווען אוועקצוגעבען זיין נשמה, זיין לעבען צו גאט, ברוך הוא, וויסען מיר פון דער עקידה, וואס עס איז פאר אים רעכט געווען מקריב צו זיין יצחק'ן, זיין איינציגען זוהן, וואס ער האט ליעב געהאט אזוי ווי זיין נשמה, כדי מכלא צו זיין דעם בעשעפער'ס רצון און אוים ליעבשאפט צו אים. און געפיהרט האט ער יצחק'ן צו דער עקידה מיט גרוים חשק, וויל זיין ליעבשאפט צו גאט איז געווען אן אמת'ע, א ריינע און א זויבערע. דאס איז די העכסטע מדרגה פון אהבת ה', וואס ניט יעדער מענש קען דערגרייכען, וויל דאס איז געגען די נאטור געזעץ פון מענשען און אויף אזוי פיעל ברעכען די נאטור איז זעהר א שווערע זאך.

און אויב עס געפינען זיך יחידים, אויפגעלגט מענשען, וואס זיינען זיך מוסר נפש אוים ליעבשאפט צו גאט, קען דאס אנדערש ניט זיין סיידען דורך די געגאדען פון בעשעפער און דורך זיין ארויסהעלפען זיי אז דער יצר הרע זאל זיי ניט בעזיגען. און גאט קומט זיי צוהילף דערפאר וואס זייער גאנצע מיה און פלייס איז פון זיינטוועגען, צו דיענען איהם און מקיים זיין די מצות פון זיין תורה ערנסט און אויפריכטיג מיט אמת'ע איבערגעבענהייט און מיט'ן גאנצען הארצען, אזוי ווי די געטליכע נביאים און אויסערוועהלטע צדיקים. אבער ניט יעדער איינער קען קומען צו אזא הויבע מדרגה, וויל די נאטור און דער יצר הרע שטעהען אין וועג.

אבער די אנדערע צוויי פונקטען — ליעב האבען גאט מיט געלד און מיט'ן קערפער, ניט מוסר נפש זיין זיך, זיין בעריים אוועקצוגעבען דעם גאנצען לעבען פון גאט'ס וועגען, דאס קענען דאס רוב מענשען נאכקומען, ווען נור זיי ווילען און גיבען זיך אפ מיט דעם, אזוי ווי מיר האבען פריהער געזאגט אין דיעזען שער. און א בעווייז אז דער וואס קומט נאך די צוויי פונקטען איז אויך א פאלקאמענער אוהב ה' קענען מיר נעהמען פון איוב'ן. אין איוב ווערט דערצעהלט אז דער שטן האט געזאגט צו גאט: "החנם ירא איוב אלהים? הלא אתה שכת בערו ובער ביתו ובער כל אשר לו" — צו אומזיסט האט איוב מורא פאר גאט? דו, גאט, האסט דאך בעשיצט איהם, זיין הויז געזונד און אלעם וואס ער פערמאגט. עס געהט איהם, הייסט עס, גוט דעריבער זינדיגט ער ניט. פרוביר אבער בעריהר זיין פערמעגען, פעראריים איהם, וועסטו זעהן אויב ער וועט דיך ניט לעסטערען. דעם שטן'ס טענה איז געווען, אז איוב מאכט מיט גאט מסחר. ער איז עהרליך און פרום דערפאר וואס גאט גיט איהם רייכטהום און כבוד. זאל איהם אבער גאט אויפהערען געבען זיין סחורה, וועט איוב איהם אויפהערען צאהלען. האט גאט געזאגט צום שטן: "אלעם וואס איוב פערמאגט גיב איך איבער אין דיינע הענד. דו קענסט עס ביי איהם אוועקנעהמען, אבער איהם אליין זאלסטו ניט בעריהרען און מיר וועלען זעהן אויב זיין ליעבשאפט צו מיר וועט געענדערט ווערען אדער ניט". ווערט ווייטער דערצעהלט, אז פון איוב'ס פערמעגען איז גאר ניט געווארען, זיינע קינדער זיינען געשטארבען און ער איז אליין פערבליעבען דערזעלבער צדיק און זיך אויסגעדריקט: "ערם יצאתי מבטן אמי וערם אשוב" — א נאקעטער בין איך ארויס פון מיין מוטער'ס בויך און א נאקעטער וועל איך זיך אומקעהרען, א

נאקעטער, הייסט עס, וועל איך שטארבען און נאר ניט מיטנעהמען אין קבר. און נאכהער איז דער שטן צוגעשטאנען צו גאט, ער זאל אויף איוב'ן אנשיקען יסורים, ער זאל ליידען קערפערליך. דער שטן האט אזוי געזאגט: עס זיינען דא א סך מענשען וואס וועלען אוועקגעבען זייער געלד און זייערע וויבער און קינדער, אבי צו פערהיטען זייערע אייגענע קערפערס. דעריבער איז דאס וואס איוב איז פערפרימט געווארען און האט פערלארען זיינע קינדער און פער־ בליבען טרויג צו דיר איז נאר ניט קיין ראיה, אז ער האט דיך באמת ליעב. פרוביר נור שיק אויף איהם אן קערפערליכע ליידען, וועסטו דאמאלס זעהן אויב זיין הארץ וועט פערבליבען גאנץ מיט דיר. האט דער בורא, ברוך הוא, דעם שטן דאס אויך ערלויבט, און איוב איז געווארען א שרעקליכער בעל יסורים און דאך איז ער פערבליבען ביי זיין צדקות אזוי ווי פריהער, און האט זיין ווייב אויסגערעדט א שלעכט ווארט, א פאראיבעל אויף גאט, האט זיך איוב אויף איהר געבייזערט און געזאגט: "כדבר אחת הנבלות תדברי" — דו רעדסט ווי א זנדריגע, ווי א פערברעכערין.

דערפון האט מען געזעהן איוב'ס טרייע ליעבשאפט און איבערגעבענהייט צו גאט, ער האט געדולדעט און געליטטן און זיין הארץ איז ניט אפגעטראטן פון גאט און זיין אמונה איז ניט אפגעשוואכט געווארען. א בעוויז: אז ער האט נאכהער געזאגט צו זיינע חברים: "אם יקטלני לו איחל" — אפילו איוב גאט וועט מיך הרג'ענען, וועל איך אלץ צו איהם האפען. און גאט האט איהם דער־ פאר געלויבט און אויף זיינע חברים פערדרום געהאט דערפאר וואס זיי האב־ בען נעהאט אנדערע מיינונגען, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין איוב קאפ. מ"ב.

און איהר זעהט דאך ווי איוב'ס האנדלונג איז געווען ביי גאט אנגעליגט, אז ער האט איהם צוזאמענגעפארט מיט צוויי צדיקים, און זיי ארויסגעשטעלט אלס מוסטער, אלס ביישפיעל פון אמת'ע צדיקים, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין יחזקאל: "נח, דניאל ואיוב". און דער בעשעפער האט נאכהער איוב'ן געהאל־ פען און איהם צוריקגעבראכט צו זיין אמאליגען שטאנד, און אזוי איז מיט אלע וואס ווערען געפרובט מיט נסיונות, ווערען זיי נאכהער געהאלפען און געניסען גוטעס, אויב ניט אויף דער וועלט, איז אויף יענער וועלט.

און אזוי ווי איוב אזוי האבען אויך געהאנדעלט אלע פערצייטיגע צדיקים, וואס האבען דורכגעמאכט געוויסע נסיונות, נאר גרעסערע ווי איוב, אזוי ווי דניאל און זיינע חברים, וועלכע דער מלך בבל האט אריינגעווארפען אין א קאלך אויוען און אין ליבען גרוב, און די עשרה הרוגי מלכות, די צעהן תנאים, וואס זיינען דורך די רוימער אומגעקומען אויף קידוש השם, און אנדערע, וואס האבען זיך מוסר נפש געווען פון גאטס וועגען און מקים געווען דעם "ואהבת" אפילו מיט זייערע נשמות, מיט זייערע לעבענס, ווייל מען האט זיי פון הימעל געהאלפען אז זיי זאלען דערגרייכען די העכסטע מדרגה פון אהבת ה'.

און דער וואס פלייסט זיך, דער וואס סטארעט זיך שטענדיג צו קריגען דעם געפיהל פון אהבת ה', צו אויס האפנונג אויף בעלוינונג אדער אויס מורא פאר שטראף אויף דער וועלט; אויב ער איז מקים די תורה און מצוות און גיט זיך די מיה צו דערגרעהן און טהאן וואס מעהר, וואס דאס קענען דאס רוב מענשען נאכקומען, וועט איהם דער בעשעפער שטארקען און העלפען צו קומען צו דער העכסטער מדרגה פון אהבת ה'. ער וועט דאן ליעב האבען גאט ניט אויס האפנונג און ניט אויס מורא, נור צו גרויסען און דערהויבען דעם נאמען

פון בורא יתברך. אזא ליעבשאפט איז אריבער דער מענשליכער נאטור. פאר אזא ליעבשאפט קען שוין א מענש מפקיר זיין זיין פערמעגען, זיין קערפער און אפילו אויך זיין נשמה. אזוי ווי די חז"ל האבען געזאגט: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" — א מענש זאל זיך שטענדיג פערנעהמען מיט לערנען תורה און טהאן מצוות, אפילו ניט פון גאטס וועגען, נור אויס האפנונג פאר שכר אדער מורא פאר ענש, און ער וועט שוין במילא קומען דערצו אז ער וועט דיענען גאט טאקי בלויז פון גאטס וועגען, ניט האבענדיג דערבי קיינע אנדערע כונות. און דער פסוק זאגט אין משלי: "אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאוני" —גאט זאגט: די וואס האבען מיך ליעב, ליעב איך און מיינע פארשער געפינען מיך.

פרק ה'

און וואס זיינען די זאכען וואס פערדארבען, וואס מאכען קאליע אדער שטערען די ליעבשאפט צו גאט? דיעזע זיינען דא א סך. מענשען וואס זיינען הינטערשטעליג אין די מדות וואס בריינגען צו אהבת ה', ווי מיר האבען ער־קלערט אין פארינגען שער, קענען ניט זיין גאטס ליעבהאבער. מען מוז פריהער נאכקומען די הקדמות, די פאר־זאכען און דאן ערשט קריעגט מען דעם אמת'ן געפיהל פון אהבה, פון הערצליכע ליעבשאפט.

דער וואס קומט ניט נאך די אלע אנדערע לעהרען וואס זיינען דערמאהנט געווארען אין דיעזען ספר, וועלכע איך פערשפאר איבער'חוז'ן, קען אויך ניט קומען צו דער מדרגה פון אמת'ע אהבת ה'. מען מוז פריהער נאכקומען אלעם וואס איז געזאגט געווארען אין פאריגע שערים, דאן קען מען קומען צו דער הויפט מדרגה, צום תכלית פון דיענען גאט, צו ווערען אן איבערגעגעבענער אוהב ה'.

און אפילו דער וואס קומט נאך אלעם, נור ער פיהלט א שנאה צו דיא וואס גאט האט ליעב און האט ליעב די יעניגע וואס גאט האט פיינט איז ער אויך ניט קיין אוהב ה'. מען קען איהם ניט רעכענען צווישען גאט ליעב־האבער, וויל ער איז דאס ניט, כאטש אפילו אין פרטים צייגט ער זיך ארויס אלס אמת פרומער און גאטספארכטיגער. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה'" — דער וואס מאכט געראכט דעם רשע און בעשולדיגט דעם צדיק; דער וואס פיהלט ליעבשאפט צו שלעכטען מענשען און שנאה צו א גוטען, האט גאט פיינט. אין אן אנדער ארט זאגט דאס דער חכם: "עוזבי תורה יהללו רשע" — די וואס פערלאזען די תורה ריהמען דעם רשע. דאס הייסט, אז ליעב האבען א רשע, איינעם וואס דיענט ניט גאט, איז א סמן פון אונטרייהייט צו גאט און זיין תורה, וויל דאס גופא שטערט דעם מענשען פון זיין אן אויפריכטיגער אוהב ה'.

פרק ו'

איצט וועלען מיר ערקלעהרען די צייכענס, די סמנים דורך וועלכע מען קען דערקענען א ריכטיגען אוהב ה'. די סמנים זיינען פערשיעדענע. א ריכטיגער גאטס ליעבהאבער דארף זיין צוריקגעצויגען פון אלעם וואס

קען איהם מאכען וועלכע ניט איז שטערונג אין גאטעס דיענסט. ער דארף זיין צוריקגעהאלטען פון מותרות, פון איבעריגע זאכען, אהן וועלכע מען קען אויסקומען, ווייל דאס יאגען זיך נאך מותרות האלט אפ א מענשען פון עבודת ה'. וויעדער דארף ביים אמת'ן אוהב ה' ליגען די מורא פאר גאט אויף פנים. מען דארף אויף איהם דערקענען אז ער איז א גאטספארכטיגער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דער תורה: "ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" — גאט'ס מורא זאל ליגען אויף אייערע פנים'ער, כדי איהר זאלט ניט זינדיגען. זעהט מען דאך דערפון, אז די יראה, די מורא פאר גאט איז אויפ'ן מענשען אנזיכטיג און מען קען דאס בעמערקען אויף זיין פנים.

און די מורא קען זיין אויף צווייערליי אופנים. ערשטענס, די מורא פאר שטראף אדער נסיונות. ער זעהט אז מענשען האבען צרות אלס שטראף פאר זייערע זינד אדער וויל גאט שטעלט זיי צו פראבע, און עס בעפאלט איהם א פחד טאמער וועלען אויף איהם אויך אנגעשיקט ווערען צרות און יסורים. ווי וואלט אבער געווען, ווען ער זאל זיכער זיין אז עס וועט איהם קיינע בייזעס געשעהן, וואלט ער ניט מורא געהאט פאר גאט. און אזא יראה איז ניט קיין פאלקאמענע, אזוי ווי א געווייסער חסיד האט אמאל געזאגט: איך שעהם זיך פאר גאט צו דיענען איהם צוליעב בעלוינונג און שטראף, וויל אזוי האנדעלט אן אומטרייער קנעכט. אויב ער האט מורא אז זיין הארר וועט איהם בעשטראפן פען אדער ער האפט אז ער וועט איהם גוט בעלוינען, טהוט ער זיין ארבייט; און אויב ניט, אויב ער האט ניט וואס מורא צו האבען און צו האפען, פערנאכלעסיגט ער זיינע פפליכטען. דעריבער דיען איך גאט ניט צוליעב קיין אורזאך, נור ווייל מען דארף איהם דיענען. דער צווייטער אופן פון יראת ה' איז, וואס מען האט פאר איהם מורא אוים עהרע־פורכט, וויל ער איז גרוים אוז דערהויבען. אזא מן יראה טרעט קיינמאל ניט אף פון מענשען און שיידט זיך מיט איהם ניט זיין נאנצען לעבען. און דאס איז די העכסטע מדרגה פון יראה און זי ברייננט צו ריינע און אויפריכטיגע ליעבשאפט צו גאט, צו פיהלען א שמערצליבע בענקשאפט צו איהם.

און דער וואס קומט צו דיעזער מדרגה פון יראת ה', וועט פאר קיינעם ניט מורא האבען און וועט קיינעם ניט ליעב האבען אויסער דעם בעשעפער, אזוי ווי א געווייסער פרומער מאן האט דערצהלט אויף איינעם א גאטספארכטיגען, אז ער האט איהם געפונען שלאפענדיג אין א מדבר. האט ער איהם געפרענט: "האסטו קיין מורא ניט צו שלאפען דא, וואו עס געפינען זיך ליבען און אנדערע ווילדע, געפערלעכע חיות?" און יענער מאן האט געענטפערט: "איך שעהם זיך פאר גאט אז ער זאל מיך זעהן מורא האבענדיג פאר אימיצען אויסער איהם.

נאך א סימן דורך וועלכען מען קען דערקענען אן אמת'ן אוהב ה' איז, אז עס זאל ביי איהם זיין אלץ איינס אויב מען לויבט איהם אדער מען שענדט איהם בעת ער איז בעשעפטיגט מיט דיענען דעם בורא יתברך. וועו ער מאכט לייט אויפמערקזאם צו טהאן גוטעס און זיך דערווייטערען פון שלעכטעס, זאל איהם ניט קימערען אויב זיי דאנקען איהם דערפאר אדער זיי שפאטען פון איהם און זיינען איהם מבזה. ביים אמת'ן אוהב ה' דארף אויך רעכט זיין אוועקצוגעבען זיין נעלד, זיין קערפער און זיין לעבען פון גאטס וועגען, אזוי ווי דוד המלך

זאגט אין תהלים: "כי עליך הורגנו כל היום" — פאר דיר, גאט, האבען מיר זיך מוסר נפש געווען, גרייט געווען גע'הרג'עט צו ווערען.

אן אמת'ער, אויפריכטיגער אוהב ה' דארף שטענדיג האבען אויף זיין צונג גאטס נאמען און לויבען און דאנקען איהם, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „ולשוני תהגה צדקך" און „ימלא פי תהלתך" — מיין צונג טהוט ריידען פון דיין (גאט'ס) גערעכטיגקייט, מיין מויל איז פול מיט לויב. ער דארף אבער ניט שווערען מיט'ן נאמען פון בעשעפער אומזיסט אדער מיט א פאלשע כונה אדער אין פערבינדונג מיט א קללה. וואס הייסט אן אומזיסטע שבועה? וואס מיינט שווערען מיט גאט'ס נאמען אומזיסט? דאס מיינט, וועז מען שווערט מיט גאט'ס נאמען, וועז מען דארף גאר ניט שווערען, וועז בית דין איז ניט מחייב קיין שבועה און א שבועת שקר, א פאלשע שבועה איז, וועז בית דין הייסט איינעם שווערען בעת ער האט א דין תורה מיט אימיצען, אבער ער שווערט פאלש, אויף א זאך וואס איז נישט דער ריינער אמת. און אז אוהב ה' דארף זיך היטען אז ער זאל נישט עבראכט ווערען צו שווערען מיט דעם בעשעפער'ס נאמען אפילו וועז דאס איז אמת. וואהרום אז מען ווערט געוואהנט מיט שבועות, קען מען אמאל אויך קומען צו א פאלשע שבועה. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו" — דער וואס האט ריינע הענד, דער וואס בעריהרט ניט פרעמדעם, און א זויבערע הארץ, וואס שווערט ניט אומזיסט. און אין מלאכי איז דא א פסוק: "וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה" — די וואס פארכטען מיין נאמען, זאגט גאט, ווערט די זון פאר זיי שיינען צו גוטען און ווערט זיי בריינגען היילונג. האבען די רז"ל געזאגט, אז "יראי שמי" מיינט מען דיא יעניגע וואס האבען מורא ארויסצובריינגען גאט'ס נאמען אומזיסט, וועז מען דארף עס ניט טהאן.

און דאס דערמאהנען גאט'ס נאמען אין פערבינדונג מיט א קללה מיינט, דאס וואס מענשען שילטען אדער זידלען אייניע די אנדערע און דערמאהנען דערבי דעם נאמען פון בעשעפער, און דאס איז א גרויסע חרפה פאר א מאמין. און דער פראסטער עולם האט זיך געפונען א היתר צו שילטען און זידלען מיט גאט'ס נאמען, ווייל זיי ווילען די קללות אדער זידלעריי מאכען שטארקער, מעהר אויסדריקענר. און אויף זיי זאגט דער חכם אין משלי: "כשחוק לכסיל עשות זימה" — אזוי ווי לאבען איז א לייכטע זאך, אזוי איז פאר'ן נאר לייכט צו טהאן שענדליכע זאכען, ווי ריידען לשון הרע, דערמאהנען גאט'ס נאמען וועז מען קען זיך בעגעהען אהן דעם, און דאס גלייכען.

צו די סימנים פון א ריכטיגען אוהב ה' בעלאנגט אויך די מדה, אז וועז מען זאגט עפעס אימיצען צו זאל מען דערביי זאגען "אם ירצה השם" — אויב גאט ווערט ווילען. אן אוהב ה' הארף זיך ניט פערלאזען אויף זיך אז ער קען עפעס אליין אויפטהאן אפילו אין דער נעהענסטער צוקונפט. וועז א מענש, למשל, פערשפרעכט דעם צווייטען אז ער ווערט איהם באלד באַרגען געלד, דארף ער צוליגען די ווערטער "אם ירצה השם" און דאס איז צוליעב צווויי זאכען; ערשטענס, אויס מורא טאמער ווערט איהם דער טויט אנקומען פלוצלונג און ער ווערט ניט קענען מקים זיין דעם צוזאג, און צווייטענס, וויל ער וויים דאס ניט אויב דאס וואס ער פערשפרעכט יענעם איז בעשערט פון גאט. טאמער

איז דאס ניט די גזירה פון השם יתברך, וועט ער דאס ניט דורכפיהרען אפילו אויב ער וועט ניט שמארבען.

דעם אמת'ן אוהב ה' קען מען אויך דערקענען אן דעם, וואס ער מאכט אנדערע טרעטען אין גאט'ס וועגען און לערענט זיי ווי צו דינענען גאט מיט גוטען אדער מיט בייזען ווי נויטיג איז לויט די צייט, דעם פלאץ און די סארטען מענשען און זייערע שטופען. אין דעם ענין פון בעקאהרען מענשען צו גאטעם דינענסט דארף מען ניט האנדלען מיט אלעמען גלייד. מיט איינעם דארף מען רידען ווייכע רייד און מיט אן אנדערען — הארטע; ביי אן איידעלען מענשען קען מען דאס פועל'ן מיט א ביסעלע אויפקלעהרונג און א פראסטאק, א טעמפען מח דארף מען מוסר'ן אויף אן אנדער אופן. אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "ישמע חכם ויוסף לקח" און "לתת לפתעים ערמה" — דער קלוגער וועט הערען וועט ער מעהר לערנען, און דער נאר, דער פראסטאק וועט קלינער ווערען. און דו דארפסט, ברודער, ווייסען, אז ווען אפילו א גלויביגער, א פרומער מאן זאל קומען צו דער העכסטער מדרגה פון פרומקייט; ווען אפילו ער זאל זיך פערנלייכען אין גאמעם דינענסט און אין לויב האבען גאט מיט די הימלשע וועזענס, מיט די מלאכים, וועט ער נאך אלץ האבען וועניגער זכיות ווי דער וואס צייגט אז אנדערען דעם ריכטיגען וועג און ברייגנט רשעים צו גאטעם דינענסט, וויל די זכיות פון דעם וואס בעקאהרט אנדערע צו גאט פערגרעסערע, זיך אין אלע טעג און אין אלע צייטען. וואהרום וואס מעהר די בעקאהרטע טהועז גומעם, אלץ גרעסער וועלן דער זכות פון די וואס האבען זיי געבראכט דערצו.

דאס איז א משל צו צוויי סוחרים וואס זיינען ערגיץ בעקומען טהאן מסחר. האט איינער געהאט איין מין סחורה און וועלכע ער האט פערדיענט צעהן מאל אזוי פיעל וויפיעל עם האט איהם געקאסט און דער סך הכל איינגאהמע דער קרן מיט'ן ריוח, איז געווען הונדערט גילדען. דער צווייטער אבער האט געהאט פיעלע מינים סחורות, וועלכע ער האט פערקויפט בלויז פאר צוויי מאל אזוי פיעל וויפיעל ער האט דערפאר בעצאהלט און ער האט איינגענומען צעהן טויזענד גילדען. קומט אויס אז דער ערשטער, כאטש ער האט געמאכט אזוי פיעל ריוח אז זיין סחורה האט בסך הכל פערדיענט ניינציג גילדען מיט צעהן עלפטעג גילדען. וואהרום אז ער האט איינגאנצען איינגעלייזט הונדערט גילדען איז אין דעם געווען דער קרן און צעהן מאל אזוי פיעל פראפיט. הייסט עס, אז געקאסט האט איהם די סחורה אז עלפט־חלק פון די הונדערט גילדען — ניין מיט אז עלפטעל גילדען און פערדיענט האט ער נייניציג מיט צעהן עלפטעל גילדען דער צווייטער אבער, וואס האט בלויז געמאכט ריוח נאך אמאל אזוי פיעל ווי די סחורות האבען איהם געקאסט, האט פערדיענט פינף טויזענד גילדען. נמצא, אז דער וואס האט מעהרערע סחורות, מאכט מעהר פראפיטען אפילו ווען ער ברייגנט זיי אוים מיט קיין גרויסען ריוח.

אזוי, ברודער, איז אויך מיט דעם וואס איז בלויז מתקן זיין אייגענע נשמה, דער וואס איז פאר זיך פרום, אבער ער אינטערעסירט זיך ניט צו מאכען לייטען פרום, הייסט עס, אז ער האט ניט מעהר ווי איין סארט סחורה און זיין ריוח, זיין זכות איז קליין, וועהרענד דער וואס איז מתקן זיין אייגענע נשמה און אויך די נשמות פון אנדערע, דער וואס איז אליין פרום און מאכט אנדערע פרום, הייסט עס, אז ער ברייגנט אוים א סך מינים סחורות, זיינען זיינע פראפיטען, זיינע זכיות מעהר. אזוי ווי אונזערע אלטע חכמים האבען געזאגט: "כל המזכה את

הרבים אין חטא בא על ידו" —דער וואס איז מזכה פיעלע, דער וואס פיהרט ארויף מענשען אויפ'ן דרך הישר, קומט איהם קיין זינד צו דער האנד. אויף משה רבנו ווערט געזאגט: „משה זכה וזכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו" — משה איז געווען פרום און האט מעהרערע פרום געמאכט, איז די מעשים טובים פון יענע אנגעהאנגען אן איהם. אין משלי איז דא א פסוק: „ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב" — די שטראפער, די מוסר זאגער ווערט וואויל זיין און עם וועט אויף זיי קומען גוטע ברכות. אין דניאל ווערט געזאגט: "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" — די וואס מאכען מעהרערע מענשען פאר צדיקים, וועלען אויבינ לייכטען ווי די שטרען. דעריבער האט דער בעשעפער אנגעזאגט אין דער תורה: „הוכח תוכיח את עמיתך" — ווען דו זעהסט אז איינער גהאט ניט בדרך הישר זאלסטו איהם שטראפען. און די רז"ל האבען גזאגט: "עד היכן היא תוכחה?" — ווי ווייט דארף מען גההן מיט שטראפען די וואס פערנאכ־לעסיגען צו דיענען נאט? זאגט דארט רב: "ער קללה"— אויב גוטע רייד העלפט ניט, דארף מען זיי שילטען און זידלען, און שמואל זאגט אז מיט שילטען און זידלען איז מען נאך אויך ניט יוצא, און אויב דאס העלפט ניט, דארף דער פרומער די ניט־פרומע שלאגען. און שלמה המלך זאגט אין משלי: "מוכיח אדם אחרי חן ימצא" — דער וואס שטראפט אימיצען, ווערט שפעטער פון יענעם געליעבט זיין.

דעם אויפריכטיגער אוהב ה' קען מען אויך דערקענען אן זיין פרייד און פארגעניגען וואס ער האט פון זיינע זכיות, פון די מעשים טובים וואס ער טהוט, וויל זיין שמחה איז אנדערש ווי די שמחה פון א ניט ריכטיגען אוהב ה'. ער פרעהט זיך ניט אויס גאוה אדער כדי אויסצופיינען זיך אז ער איז א צדיק. ער פרעהט זיך פון דער מצוה וואס ער טהוט און האט ניט דערביי קיינע אנדערע פניות. און אין דער זעלבער צייט וואס ער איז זיך משמח מיט די גוטעם וואס ער טהוט איז ער זיך מצער און טרויערט אויף זיינע זינד און האט אויף זיי חרטה. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך"— פון מיינע אויגען רינען קוואלען וואסער, דאס הייסט, טריפ־רען דערויף וואס מען היט ניט דיין (גאט'ס) תורה.

פון די וויטערע סמנים פון א ריכטיגען אוהב ה' איז אויב ער טהוט תפלה ביי נאכט און פאסט בייטאג, אויב נור ער קען דאס אויספיהרען. וואורום די ביינאכטיגע תפלה איז א ריינערע, א כיהר זויבערע איז אייניגע פרטים. ביינאכט איז א מענש מעהר פריי פון זיין בעשעפטיגונג ווי ביי טאג און די גערינקען זיי־נען איהם קלעהרער. ביי נאכט איז דער לוסט צו עסען און טרינקען קלענער ווי בייטאג און ער קען זיינע גערינקען מיהר קאנצענטרירען אויף דער תפלה. ביי נאכט איז ער איינזאם, מענשען קומען איהם זעלטען בעזוכען און ער ווערט ניט געשטערט. ביי נאכט רוהען דעם מענשען'ן חושים, ער האט ניט אויף וואס צו קוקען און וואס צו הערען און פון וואס בעגייסטערט צו ווערען. און איז זיינע רעיונות קומען ניט אריין קיינע אנדרע זאכען אויסער זיין תפלה. וועז א מענש טהוט תפלה ביינאכט קען ער ניט איז זינען האבען אויסצופיינען זיך פאר לייטען, וויל ער איז דאך דאס רוב אליין און זעלטען וועז עס איז דערביי פאראן א זייטיגער מענש. די ביינאכטיגע תפלה האט נאך א מעלה, וואס דער מתפלל קען זיך דאמאלס פערייניגען מיט גאטם אנדענקען אזוי ווי צוויי נע־ליעבטע וועז זיי זיינען אליין און גיסען אויס זייערע ליעבעס געפיהלען אויינע

פאר די אנדערע. אזוי ווי ישעיה הנביא זאגט: "נפשי אויתיך בלילה — "מיין נשמה גלוסט דיך, גאט, ביינאכט. אין שיר השירים ווערט געזאגט: "על משכבי בלילות"— אין די נעכט אויף מיין געלעגער זוך איך, טראכט איך וועגן דאס וואס איז מיר ליעב. אין די הייליגע שריפטען זיינען דא א סך פסוקים וואס צייגען דעם פארצוג פון ביינאכטיגע תפלות. אין תהלים ווערט געזאגט: „זכרתי בלילה שמך ה', "חצות לילה אקום להודות לך" און "צעקתי בלילה" — ביינאכט דערמאהן איך, גאט, דיין נאמען; איך שטעה אויף האלבע נאכט לויבען דיך, איך האב געשריען צו גאט ביינאכט. אין איכה זאגט דער נביא ירמיה: "קומי רוני בלילה" — שטעה אויף און טהו תפלה צו גאט ביינאכט, און נאך פיעלע עהנליכע פסוקים.

און צום סוף פון דיעזען ספר האב איך פערפאסט שארפע ווערטער, וועלכע איך רוף „תוכחה" — שטראף רייד. ווער עס לייענט עס, ערוועקט עס איהם צו תשובה און תפלה. אבער דער עיקר איז ניט מיין תוכחה אדער אנדערע תפלות, וואס מען בריינגט בלויז ארויס פון מויל. דער עיקר פון תפלה איז כונה. און זאל אין דעם דיין צונג ניט זיין פריהער פון דיין הארץ. דאס הייסט: דו זאלסט ניט ארויסבריינגען וועדטער פון דיין מויל, אידער דו בעטראכטסט זייער בעדייטונג און דו קענסט זיי ארויסזאגען מיט'ן גאנצען הארצען. ווארום אביסעל מיט כונה, מיט א ריינעם געוויסען איז בעסער ווי א סך תפלות וואס לויפן ארויס פון צונג און דאס הארץ איז דערבי ניטא. א געוויסער חסיד האט אמאל געזאגט: איהר זאלט ניט לויבען גאט מיט א פוסטע לויב, דאס הייסט: אזא לויב וואס דאס הארץ איז ניט דערבי, אזוי ווי דוד המלך ע"ה זאגט אין תהלים: „בכל לבי דרשתיך". „חליתי פניך בכל לבי", „לבי ובשרי ירננו אל אל חי" — מיט מיין גאנצען הארצען פארש איך דיך, גאט; איך בעט ביי דיר מיט'ן גאנצען הארצען; מיין הארץ און מיין לייב זינגען צום לעבעדיגען גאט.

צו די סמנים פון אן אמת'ן אוהב ה' בעלאנגט אויך די מדה פון פרעהען זיך מיט גאט, ברוך הוא, און מיט זיינע גוטע לעהרען, און דאס גלוסטען, דאס נעניגט זיין צו ערפילען זיין רצון און דאס זיין בארימהערציג און פריינדליך צו די וואס האבען פאר איהם מורא, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "חבר אני לכל אשר יראוך", "ישישו וישמחו בך כל מבקשך", "בדרך עדותיך ששתי — איך בין א געזעלען, א גוטער ברודער מיט אלע וואס האבען פאר דיר (גאט) מורא; עס זיינען לוסטיג און פרעהען זיך מיט דיר, גאט, אלע וואס זוכען דיך, וואס האבען צו דיר א בעגעהר; אין וועג פון דיין תורה האב איך זיך געפרעהט. און חבקוק הנביא האט געזאגט: "ואני בה' אעלוזה אגילה באלהי ישעי" — איך, בין זיך משמח מיט גאט, איך פרעה זיך מיט גאט מיין העלפער.

פרק ז'

מיר קומען איצט צום זיעבעטען פונקט וועגען דער פראגע: צו וואס אהבת ה' פיהרט דעם מענשען. די מדה פון ליעב האבען גאט פיהרט צו פיעלע זאכען, אבער איך וועל נור דערמאהנען די וואס וועלען מיר צום האנד קומען.

די ליבע וואס וויסען זייער גאט און וואס ער פערלאנגט פון זיי, צו וואס פאר א צווועק, הייסט עס, ער האט זיי בעשאפען; די וואס וויסען און פער-

שטעהען, אז נאָט איז זייער פיהרער און שפּייזער און ער געוועלטיגט און האָט די דעה איבער די טהאטען פון מענשען; די יעניגע וואָס עס איז בי"ז זיי קלאָהר, אז קיין זאך סאי אין וועלטליכע ענינים, סאי אין ענינים פון דער תורה און מצוות קען א מענש ניט דורכפיהרען אָהן דעם רצון און היל"ף פון השי"ת; די וואָס זיינען אין דעם איבערציינט אויס ליעבשאפט און איבערגעבענהייט צו נאָט, פיהרט עס זיי דערצו, אז זיי זיינען ניט קיין איבערקלייבער אין זייערע אינטערעסען. זי"ז זאָגען ניט אז דאָס איז בעסער ווי יענעם און זיי האָבען בטחון אין בעשעפער, אז ער וועט פאר זיי אויסקלייבען דאָס בעסטע און דאָס ריכטיגסטע. און וויסענדיג אז די תורה זאָגט זיי אָן אויף נעווייסע זאכען וואָס זיי זאָלען טהאָן און וואָס זיי זאָלען ניט טהאָן, ווערט די לוסט צו וועלטליכע תענוגים ביי זיי אָפּגעשוואכט און זיי האָלטען זיך צוריק פון דעם. זיי אכטען ניט אויף קערפערליכע פערגעניגענס און שטעלען זיך אָפּ ביי דעם וואָס די תורה הייסט זיי. זיי פיהלען דאָן א בענקשאפט צו נאָט און צו זיין הייליגען רצון און די וועלט און אלעם וואָס מען קען אין איהר גענייסען האָט ביי זיי קיין ווערדע ניט.

די אהבת ה' ברייגט די מענשען צו האָפען און ערוואַרטען פון נאָט מיט'ן גאנצען הארצען, אז ער וועט זיי העלפען דורכפיהרען אלעם וואָס זי"ז האָבען אין זינען צו טהאָן פון זיינטוועגען, און דעם ענין פון מקים זיין זיינע מצות. און אז זיי פיהרען דורך וועלכע גוטע זאך, דאנקען זיי און לויבען נאָט דערפאר, און ביי נאָט איז זייער סטארען זיך צו טהאָן גוטעס אָנגעלייגט. און אויב זיי קענען ניט ארויסווייזען בפועל דאָס וואָס זיי האָבען פארגענומען אין זייערע מחשבות; אויב זיי זיינען צו שוואך דורכצופיהרען, ענטשולדיגען זיי זיך פאר נאָט און זיי נעהמען אויף זיך צו טהאָן די מצוה וועז זיי וועלען קענען, און זיי האָפען צום בעשעפער אז ער וועט זיי אין דעם בעהילפיג זיין, און זיי בעטען אויף דעם מיט א ריינעם געוויסען און טרייע איבערגעבענהייט, און דערצו גלוסטען זיי און דאָס איז זייער עיקר פערלאנג פון נאָט, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "אחלי יכונו דרכי לשמור חקיך" — איך בעט דיר, נאָט, זאָלען מיינע וועגען זיין געריכטעט צו היטען דיינע געזעצען. און בי"ז נאָט איז דעם מענשען'ס אויסוואהל צו טהאָן גוטעס, דער פערלאנג צו טהאָן א מצוה אנגעלייגט אפילו וועז ער פיהרט עס ניט דורך אין טהאט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט ביי דוד המלך אין מלכים א': "יען אשר היה עם לבבך בנות בית לשמי הטיבות כי היה עם לבבך" — ווייל דו האָסט אין זינען געהאט צו בויען א הויז פאר מיין נאָמען'ס וועגען, ווייל דו האָסט געוואָלט בויען א בית המקדש, האָסטו גאנץ גוט געטהאָן דערמיט גופא וואָס דו האָסט עס אין זינען געהאט, כאָטש דו האָסט עס ניט דורכגעפיהרט.

נאָט'ס ליעבהאָבער, וואָס האָבען שטענדיג אין זינען ממלא צו זיין דעם רצון פון השי"ת פערלאָזען די אינטערעסען פון זייער וועלט און זייערע קערפערס. זיי דענקען ניט וועגען דעם, זיי ליגען ניט אָפּ זייערע מחשבות צו טראכטען וועגען וועלכע עס איז קערפערליכע הנאות, און וואָס נויטיג איז פאר'ן קיום פון זייערע גופים טהוען זיי ניט מיט קיין אינערליכען גייסטיגען חשק, ווייל זי"ז האָלטען עס פאר אונווייכטיג און נישטיג. זיי גיבען זיך אָבער אָפּ מיט זייערע גאנצע גייסטיגע געפיהלען צו דער תורה און צו נאָטעס דיענסט צוליעב זיין כבוד און דערהויבענהיים. זייערע גופים זיינען אויף דער ערד און זייערע הערצער

אין הימעל. דאָס הייסט: זיי טראכטען ניט וועגען זיי אליין, נור וועגען נאָט. און דאָס ברייגט זיי צו אזא מדרגה אז זיי דיגען דעם בעשעפער גלייך אזוי ווי די הייליגע מלאכים אין די הימלען, וואָס האָבען ניט אין זיך קיין נשמיות, קיין קערפערליכעם. דער לעבענס לוסט געהט פון זיי אוועק און דער חשק צו וועלטליכע תענוגים פערשווינדעט פון זיי צוליעב דעם גרויסען חשק וואָס זיי בעקומען צו דיגען נאָט און אוים ליעבשאפט צו איהם. און דער פייער פון יצר הרע וועט אויסגעלאָשען פון זייערע הערצער און עס מיידט זיין היטץ פון זייערע געדאנקען, צוליעב דער שיין און וואריימקייט וואָס עס בעהערשט זיי צו גאָטעם דיגענסט. אזוי ווי די שיין און וואריימקייט פון א ברענענדע ליכט האָט ניט קיין ממשות נעגען דער שייגענדער זון, אזוי וועט דער יצר הרע בטל נעגען די שיין און וואריימקייט פון אמת׳ע, אויפריכטיגע עבודת הבורא. און די אוהבי ה׳ זיינען אונטערטעניג זייער גאָט, און זיי זיינען זיך מתודה פאר איהם ווען זיי פערנאכלעסיגען וואָס ניט איז פון זיינע געבאָטען און עס קימערט זיי ניט ווען עס פעהלט זיי עפעס פון וועלטליכע זאכען.

אז איהר קומט מיט די דאָזיגע לייט אין נאָהענטע בעציהונג, זעהט איהר, אז זיי זיינען אזוי ווי ברידער צו דער בושה. דאָס הייסט: די שעהמעוודיגקייט, די ניעדערגעפאלענקייט איז פעראייניגט מיט זיי אזוי ווי א ברודער מיט א ברודער, און אז איהר רעדט מיט זיי, זעהט איהר אז זיי זיינען חכמים, און אז איהר פרעגט זיי עפעס, וויייסען זיי, וואָס צו ענטפערען, און אז מען זינדיגט נעגען זיי, צייגען זיי ארוים זייער ענוות, זייער ניעדערגעפאלענקייט און זיי זיינען מוחל. איהר וועט קוקען אויף זיי׳ערע פנים׳ער וועט איהר זעהן אז זיי לייכטען, אזוי ווי עס וועלט נעוואָגט אין קהלת: "חכמת אדם תאיר פניו" — די חכמה פון מענשען בעלייכט זיין פנים און ער זעהט אוים פרעהליך. און כאָטש זייערע פנים׳ער לייכטען פון פרייד, פון דעסטוועגען, ווען איהר זאָלט אריינדרינגען אין זייערע הערצער, וואָלט איהר געזעהען, אז זיי, די הערצער זיי׳ערע, זיינען צובראכען.

און אין רייד וועגען געלייכקייט זיינען זיי בעהאוועט און אין וועלט־ליכע עסקים זיינען זיי וויסט, פוסט און וווייסען אין דעם נאָר ניט, ווייל זייערע הערצער זיינען פול מיט די ליעבשאפט צו גאָט און זיי האָבען קיין אינטערעס אין רייד פון מענשען און זייערע אונטערהאלטונגען. זיי האָסען די פער־דאָרבנע וועגען און געהען נור אין ריכטיגען וועג. און אין זייער זכות וועלט בעשירמט פון יסורים, אין זייער זכות רעגענט וועט מען דאָרף און מענשען און בהמות וועלען אָננעטרונקען. דאָס איז דערפאר, ווייל זיי, דיא צדיקים, די אמת׳ע אוהבי ה׳ זיינען צוריקגעצויגען פון אויסגעלאָסענהייט, פון אלע זאכען וואָס זיינען פערבאָטען און געהען בדרך הישר. און דערפאר וואָס זיי ליידען אביסל קומען זיי צו א הויכער מדרגה און זיי געניסען פון ביידע וועלטען און האָבען דעם פאָרצוג פאר די וואָס דיענען ניט גאָט אי דא אויף דער וועלט, אי דארט אויף יענער וועלט, אזוי ווי עס וועלט געזאָגט אין תהלים אין מזמור: אשרי איש ירא את ה׳. און וואונדערבאר ווי די אמת׳ע אוהבי ה׳ זיינען מיט לייב און זעעלע איבערגעגעבען צו גאָט, אז די מצות וואָס דער שעפער האָט געגעבען זיינען פאר זיי וווייניג. זיי מיינען אז לויט די טובות וואָס גאָט טהוט מיט די מענשען דארף מען איהם דיענען מעהר ווי די תורה הייסט. און איך וועל אייך ערקלעהרען וואָרום זיי דענקען אזוי.

די צאהל פון אלע מצות פון דער תורה איז תרי"ג, זעקס הונדערט מיט דרייצעהן. אין דעם זיינען אריינגערעכענט שם"ה, דריי הונדערט מיט פינף און זעכציג לאו תעשה'ס, זאכען וואס זיינען פערבאָטען, ווי, למשל, עסען חזיר, טראָגען שעטנז און דאס גלייכען, וואס די מצוה איז וועגן מען טהוט עס ניט. וויעדער זיינען דא בערך פינף און זעכציג מצות, וואס א גאנצער קהל איז מחויב צו טהאן, אבער ניט איינצעלנע מענשען. עס זיינען אויך דא מצות עשה שהזמן גרמא, אזעלכע מצות וואס זיינען אבהענגיג אן צייט, ווי, למשל, שבת, יום טוב, וואס דאס קען מען ניט מקיים זיין אלע טאג, נור אין די בעשטימטע טעג דערפאר. א חוץ דעם זיינען דא אזעלכע מצות עשה, געבאָטען וואס זיינען נור געגעבען געווארען פאר ארץ ישראל, וועגן די אידען זיינען געוועסען אויף זייער אייגען לאנד, ווי קרבנות יחיד, די קרבנות וואס איינצעלנע מענשען האבען געדארפט מקריב זיין, (קרבנות צבור געהט דאך אריין אין כלל פון די מצות וואס נור קהל איז מחויב) תרומות, מעשרות, עולה לרגל זיין און דאס גלייבען. עס זיינען אויך דא מצות וואס זיינען אבהענגינג אן עפעס, ווי, למשל, די מצוה פון מילה, א פאטער איז מחויב צו מל זיין זיין זוהן, ווי איז אבער אז ער האט ניט קיין זוהן, געהט פון איהם די מצוה ארונטער. אדער פדיון הבן איז אויך אזוי, דער וואס האט ניט קיין בכור איז אויך איהם ניט חל די דאיגע מצוה. אזוי איז אויך מיט כבוד אב ואם פאר א יתום, און נאך עהנליכע מצות. מאכען די ריכטיגע פרומע לייט אזא חשבון: די לא תעשה'ס רעכענען זיי ניט, ווייל מקיים זיין א לא תעשה איז דאך די מצוה אין ניט טהאן, און ניט צוליגען קיין טרחה. די מצות עשה, די טהאט מצות וואס זיינען בעשרענקט פאר צייט, ארט און אומשטענדען נעהמען זיי אויך ניט אריין אין חשבון, ווייל ניט שטענדיג, ניט אומעטום און ניט אונטער אלע אומשטענדען קען מען זיי מקיים זיין. דעריבער קומט ביי זיי אויס אז זיי טהוען זעהר וועניג לויט זייער לוסט און חשק צו דיענען גאט.

פרומע לייט האבען געזוכט מצות עשה, טהאט געבאָטען, וואס יעדער אייגצעלנער איז מחויב צו טהאן צו יעדער צייט און אין יעדען ארט און אונטער אלע אומשטענדען און זיי האבען בלויז געפונען צוויי אזעלכע: לערנען תורה שבכתב, און לערנען די מצות פון תורה שבעל פה, פון גמרא, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ושננתם לבניך ודברת בם" — די דאזיגע רייד וואס איך פערזאג דיר היינט זאל זיין אין דיין הארצען און דו זאלסט זיי לערנען דיינע קינדער און דו זאלסט וועגן זיי ריידען זיצענדיג אין הויז, געהענדיג אין וועג, לייגענדיג זיך און אויפשטעהענדיג. און דיענען גאט בלויז מיט צוויי מצות, האבען די פרומע לייט בעטראכט פאר וויכטיג, דעריבער האבען זיי געדיענט דעם בעשעפער מיט מצות שכליות, מיט מצות וואס מען פערשטעהט אליין מיט'ן שכל, כאטש זיי זיינען ניט דערמאהנט אין דער תורה, און מיט בעזונדערע מאראלישע זיטען און גוטע גייסטיגע מדות, מדות וואס בעשטעהען ניט פון טהאטען, נור פון מחשבה, פון דענקען, וועלכע זיי האבען אוים טרייהייט צו גאט אליין צוגענעבען צו די געשריבענע מצות, און געבעטען ביי גאט אז זיי זאלען איהם זיין לרצון און ער זאל עס פון זיי אננעהמען.

און וואס זיינען די מצות שכליות? זיי נעהמען אריין אין כלל די חובות הלבבות, די הערצענס פפליכטען, וואס מיר האבען בעצוועקט צו ערקלעהרען דא אין דיעזען ספר, וועלכע זיינען א פערבארגענע חכמה אין די הערצער פון קלוגע

און פרומע לייט און אלע ווייסען און זאגען עדות אויף זייער וואהרהייט און אויפריכטיגקייט. און דורך מקיים זיין די חובות הלבבות קומט דער מענש צו הויכע מדרגות און טהייערע מעלות אין דעם ענין פון דיענען גאט מיט'ן גאנצען הארצען און צו דיענען איהם מיט ליעבשאפט און איבערגעבענהייט מיט לייב און זעעלע און האב און גוטס. דורכדעם קען א מענש מקיים זיין דעם "ואהבת את ה' אלהיך" מיט אלע פרטים. און די וואס קומען צו דיעזער מדרגה זיינען מעהר ווי אנדערע נאהענט צו דער מדרגה פון די נביאים, די ריינע און זויבערע פרומע לייט וועלכע דער פסוק רופט אוהבי ה', אזוי ווי עם ווערט געזאגט אין משלי: "להנחיל אוהבי יש" — גאט זאגט: פאר מיינע ליעבהאבער האב איך וואס צו מאכען ערבען.

און אויב דו, מיין ברודער, ווילסט אריינקומען אין דער חברותא פון דיא דאזיגע צדיקים; אויב דו ווילסט בעלאנגען אין זייער געזעלשאפט, פערלאז די איבערריגע זאכען פון דיין וועלט און ענטזאג זיך פון אלעם וואס ניט נויטיג איז. בענוגען זיך מיט די שפייז וואס דו מוזט נויטיג האבען. געוואהן זיך איין אויסצוקומען אהן איבערריגע זאכען און מאך לייכטער דיין לאסט. זאל דיין הארץ ניט זיין פערנומען מיט טראכטען וועגען וועלטליכע ענינים, און וועז דו טהוסט עפעם וועלטליכע זאכען, טהו דאס נור מיט דיין קערפער, מיט דיינע גליעדער, אבער ניט מיט דיין הארץ און וויללען. די זאכען, וואס האבען ניט קיין שיכות מיט עבודת הבורא, זאלסטו טהאן איבער געוואלד, אזוי ווי אייגער וואס טרינקט ביטערע רפואות, טרינקט ער עס נור מיט'ן מויל, אבער קיין לוסט צו דעם האט ער ניט. ער האסט עס, עס עקעלט איהם דערפון, אבער ער טרינקט עס און פיהלט דעם ביטערען טעם לשם רפואה, כדי געהויילט צו ווערען פון זיין קראנקהייט. אזוי דערפסטו זיך אויך עוסק זיין אין וועלטליכע זאכען ניט אויס ליעבשאפט צו דעם, נור וויל דו מוזט עס, וויל אהן דעם, אהן עסען, למשל, אדער אהן הלבשה קען א מענש ניט עקזיסטירען.

און דו וויסט דאך, ברודער, אז דערמיט וואס דו וועסט אפגעבען דיינע רעזונות אויף וועלטליכע זאכען וועט דיר דערפון גאר ניט צוקומען אזוי גוט ווי פון ניט טראכטען און ניט פיעל בעמיהען זיך וועט דיר גאר ניט געמינערט ווערען, וויל אלעס איז געוועגדעט אן דעם רצון פון בעשעפער, וועלכער שיקט יעדען אייגעם צו זיינע שפייז און נויטוועגדיגקייטען אין לעבען. און אז דו וועסט פערשוועגדען דיינע גראנקען אויף בעסער לעבען אדער זאמלען געלד, וועט עס דיר אפוועגדען פון טראכטען וועגען וויכטיגע זאכען, וועגען דער תורה און גאט'ס געבאטען, וואס זיינען דיר געגעבען געוואהרען און דו האסט אויף זיך גענומען עוסק צו זיין אין דעם דיין גאנצען לעבען. פאלגליך וועט עס דיר שאדען בריינגען, אבער קיינע נוטצען. דעריבער גיב זיך אפ מיט זאכען וואס היטען און בעשירמען דיך איז די אינטערעסען פון דיין תורה און דיין וועלט, און זאל דיין שכל שטעהן געגען דעם שטראמיגען קוואל פון דיינע שלעכטע געוואהנהייטען און ניט לאזען זיי שטראמען ווייטער, און פלייס זיך און סטארע זיך צו טהאן און צו דענקען מעהר אין די ענינים פון דיין סוף, פון נאך דיין טויט. און זאל דער שכל זיין דיין מלך. דיין רעגיערער; די ענווות, די ניעדער־געפאלענקייט — דיין הארר; די חכמה — דיין פיהרער און די פרישות, דאס צוריקהאלטען זיך פון הנאות און תענוגים — דיין גוטער פריינד. דאס היסט: דו זאלסט אין זיך איינפלאנצען אלע דיעזע מדות און אזוי זאלסטו זיך פיהרען.

און אזוי געה לאנגזאם אין ערווערבען גוטע מדות, לויט ווי די אומשטענדען ערלויבען דיר, און געה ניט צו הויך און גריבעל זיך ניט צו טיעף מיט אמאל, ווייל דאם וועט ניט פיהרען צו גוטעם, וואהרום צופיעל איל אין א לאמפ, קען זיין אן אורזאך אויסצולעשען זיין ליכט. וועז א מענש טראכט זיך אריין אין צו הויבע ענינים איידער ער פערשטעהט קלענערע און לייכטערע זאכען, וועט ער גאר ניט קענען און גאר ניט וויסען.

און זיי ניט נאכלעסיג, פויל און אפגעלאזען אין גאט'ס דיענסט און פער־איניג אין פלייסיגקייט מיט די אנדערע. זיי, הייסט עם, פריהער פלייסיג אין דערגעהען קלענערע זאכען און דאן זיי פלייסיג און זוך צו דערגעהען אלע מאל אלץ העכערע און העכערע ענינים. און איז געדולד זאל יאגען די אנדערע. דאם הייסט, דו זאלסט שטענדיג געדולדיג זיין און אויב עם קומט דיר אוים צו ליידען, זאלסטו ליידען און זיך אלץ מעהר דערנעהענטערען צו גוטע מדות, אבער אלץ שטופענווייז און ניט זוכען אריינצוכאפען העכערעם איידער דו ביזט איינגעוואהנט אין קלענערעם.

און דו זאלסט ניט פערנאכלעסיגען פון בערענקען זיך אפט און שטענדיג האבען מיט זיך אליין א חשבון וואו דו האלטסט אין גאטעם דיענסט. און טראכט זיך אריין אין דיעזען ספר מייכעם און לייען איהם און געדענק וואם אין איהם איז געשריבען און היט זיינע גרונד זאכען און זוך נאך און פארש צו דערגעהען מעהר זאכען וואם איך האב ניט דערמאהנט, וועסטו קומען צו דיא ערהאבענע מעלות און בעסטע מדות וואם זיינען בעווילליגט פאר גאט, און דאם וועט דיך ארויפפיהרען אויפ'ן ריכטיגען וועג און דו וועסט אנדערע קענען פיהרען אין זעלבען וועג.

און דו זאלסט ניט לייגען קיין האפנונג, אז דו וועסט פון זיך זעלבסט צו דעם קומען. זיי וויסען, אז דו קענסט ניט קומען צו דער ריכטיגער מדרגה סיידען דו וועסט אפלייידיגען דיין הארץ פון וועלטליכע דאגות. דאם פערהאלטען און פעראכטען וועלטליכע ענינים איז ווייניג. מען מוז זיי אין גאנצען פון זינען ארויסשלאגען. אזוי ווי א שכור קען זיך ניט אויסניכטערען ביז דער וויין ווערט פון איהם אויסגעלייידיגט, אזוי קען א מענש ניט קומען צו די גוטע מדות, וואם ווערען דערמאהנט אין דיעזען ספר, ביז די תאות און הנאות פון דער וועלט ווערען אויסגעווארצעלט פון זיין הארצען. און א געווויסער חסיד האט אמאל געזאגט: וועז מיר וואלטען זיך געשעהמט פאר'ן בעשעפער, וואלטען מיר ניט געדענקט וועגען ליעבשאפט צו דער וועלט און מיר וואלטען עם אין זינען ניט געהאט. מיר זיינען אבער פער'שכור'ט פון דעם כוס וועלט־ליעבע וויין, מיר האבען, הייסט עם, יא ליעב די וועלט און איהרע תענוגים, און דאם איז א סימן אז מיר שעהמען זיך ניט פאר גאט.

דעריבער, ברודער, סטארע זיך אפצוואוועגדען דיין הארץ פון וועלטליכע הנאות אויך אזוי פיעל, אז דיין גוף זאל זיך אויך ניט עוסק זיין אין דעם. גיב, הייסט עם, אויך קערפערליכע תענוגים אי במעשה, אי במחשבה, דו זאלסט ניט פערשוועגדען קיין מיה דערויף און דו זאלסט ניט טראכטען דאריבער. וואהרום וועז דיין גוף איז אפילו אפגעזונדערט פון וועלטליכע ענינים, ביזטו ניט יוצא ביז דיין גייסט וועלט אויך אפגעזונדערט דערפון און דו האסט עם ניט אין זינען. דאם הייסט: וועז אפילו דו ביזט אפגעשלאסען אין א בעזונדער חדר און דו טהוסט ניט קיין זאך פון דיין קערפערליכע הנאה וועגען, קען אבער דיין נע־

דאנק זיין צונעבונדען צו דעם און דו זאלסט נאר ניט טהוענדיג אין זינען האבען וועלטליכעם אדער קערפערליכעם, און דאם טויג ניט. דערמאהן עם, ברודער, שטענדיג זיך אליין און וועגד אן אלע מענליכקייטען צו דערווייטערען פון זיך וועלטליכע תאות און בייט עם בעסער אויס אויף אזעלכע מעשים און געדאנקען וואם זאלען דיר גוטעס בריינגען צו דיין סוף, נאך דיין טויט. אז דו וועסט אזוי טהאן, וועסטו ערפילען דעם רצון פון בעשעפער און גאט'ס פנים וועט צו דיר לייכטען, ער וועט, הייסט עם, צופריעדען זיין מיט דיר, און וועט אננעהמען דיינע גוטע מעשים און מוחל זיין דיינע זינד און דו וועסט ביי איהם האבען לאסקע, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "אני אוהבי אהב" — איך, גאט האב ליעב מיינע ליעבהאבער, און אין שמואל א' וועדט געזאגט: "כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו"—די וואס האלטען מיך (גאט) עהרליך, האלט איך זיי עהרליך, אדער די וואס טהיילען מיר צו כבוד, טהיל איך זיי צו כבוד און די וואס ניעדערשעצען מיך וועלען ניעדערשעצט און מבוזה זיין.

און גאט ב"ה זאל מיר און דיר מיט זיינע גענאדען אנצייגען דעם וועג ווי אזוי צו דיענען איהם, אמן.

סוף פון שער אהבת ה', און פון גאנצען ספר.

תוכחה להרב המחבר ז"ל

(ונזכרת מהמחבר בשער התשובה פ"ז ובשער אהבת ה' פ"ו)

ברכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו:

לויב מיין זעעלע נאם, און אלע מיינע אינערעם זיין היילינען נאמען.

נַפְשִׁי · עוֹז תְּדָרְכִי · וְצִוּנֵךְ בָּרְכִי · וְחִין
לְפָנָיו תַּעֲרְכִי · וְשִׂיחָה לְגֶבְדּוֹ שְׂפָכִי ·
וְהִתְעוֹרְרִי מִשְׁנָתֵכִי · וְהִתְבּוֹנְנִי מְקוֹמֵכִי ·
אֵי מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי :

נַפְשִׁי · מִתְגַּנְטָתֵךְ עוּרִי · וְלִפְנֵי יוֹצְרֵךְ שִׁיר
דַּבְּרִי · וְלִשְׁמוֹ זַמְּרִי · וְנַפְלָאוֹתָיו
סַפְּרִי · וְנוּרִי מַכְּמוֹ בָאֲשֶׁר הָגוּחַ :

נַפְשִׁי · אַל תְּהִי כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין ·
וְכִשְׁכּוֹר נִדְרָם · וְאִישׁ נִדְהָם · כִּי
מְפִקְּוֹר בִּינָה קוֹרָצְתְּ · וּמִמַּעֲיַן חָכְמָה לָקַחְתְּ ·
וּמִמְּקוֹם קָדוֹשׁ הוּבָאת · וּמֵעִיר גְּבוֹרִים הוּצֵאת ·
מֵאֵת יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם :

נַפְשִׁי · לְבָשִׁי כְּגָדִי שִׂבְלִ · וְהִתְאַזְרִי אֵזוֹר
כִּינָה · וּמַלְמִי אֶת נַפְשֵׁךְ · מֵהֶבְלֵי

פְּנֵךְ · אֲשֶׁר אַתְּ בּוֹ מִתְגּוֹרֶרֶת · וְאַל לַשִּׁיאֵךְ
לִבֵּךְ בְּנֵעֲם חֲמוּדוֹתָיו · וְאַל יִסְיתֵךְ בְּשִׂכְיוֹת
הַאֲוּוֹתָיו · אֲשֶׁר יְמָאֲסוּ כְּמוֹ מַיִם יִתְהַלְּכוּ לָמוֹ ·
חֻכְרִי כִּי לֹא לְעֻוָּר וְלֹא לְהוֹעִיל רָאשִׁיתָם · כִּי
אִם לָבֹשֶׁת וְגַם לְחֶרְפָּה אֲתֵרֵיתָם :

נַפְשִׁי · שׁוֹמְמִי בְּרְחוֹבוֹת תְּבוּנָךְ · וְסִבִּי
בְּחַדְרֵי חָכְמָתֵךְ · וּבוֹאִי עַד תְּכוּנַת
בִּנְיַן מַשְׁכִּיתֵךְ · אֲשֶׁר בְּעָפָר יְסוֹדוֹ : הֲלֹא הוּא
גוּף נִמְאָס, וּפֶגֶר מוּנָם · קָרִיץ מִפִּעֲנָן גַּרְשָׁם ·
וּמִמְּקוֹר מְשָׁחֵת · בָּנוּי מִטִּפָּה סְרוּחָה · שְׂרוּפָה
בָּאֵשׁ כְּסוּחָה · גֹּלֶם כְּדָמוּת הוֹלֵעָה · וְהָיָה בְּק
זֵוָעָה · עָצוּר בְּרֶחֶם מְטֻנָּף · סָגוּר בְּבֶטֶן
מְלֻכְלָךְ · יֶלֶד בְּצִירִים וַחֲבָלִים · לְרָאוֹת עָכֶל
הַבְּלִים · כָּל הַיּוֹם תַּתְאָוֹת תַּאֲוָה · וְסָר מְמוּסָר

מיין זעעלע, טרעם פעסט אין נא"ט וועגען,
און מיין בעשיצער לויב, און נעפעליגקייטען
גרייס פאר איהם צו, און נעבעט נים פאר איהם
אויס, און ערוואך פון דיין שלאף, און פער־
שטעה דיין פלאץ אויף דער וועלט, פון וואנען
דו קומסט און וואוהין דו מוזט נעהן.

מיין זעעלע, פון דיין דרעמעל ערוואך,
און פאר דיין בעשעפער לויב נעזאנג רייד,
און צו זיין נאמען זינג, און זייע וואונדער
דערצעהל, און האב פאר איהם מורא אומעטום,
וואו דו האלסט זיך אויף.

מיין זעעלע, זיי נים ווי א פערד און מויל־
עזעל וואס האט נים קיין פארשטאנד. און ווי
א שכור וואס איז פערשלאפען, און ווי א צר
טומעלטער מענש, וויל דיין אפשטאמונג איז
פון גרונד־קוואל פון פערשטענדיקייט, און פון
א ברונים פון חכמה ביזטו נענומען נעווארען,
און פון א הייליגען ארט ביזטו נעבראכט, און
פון א שמאדט פון נבורים ארויסגעצויגען —
פון נאם, פון הימעל.

מיין זעעלע, בעקליידט זיך אין קליידער
פון שכל, און נארטעל זיך ארום מיט א נארטעל
פון פערשטאנד, און רעטע זיך פון די נישטיגע
מהאטען פון דיין פגר (דער נוף), אין וועלכען
דו, נשמה, וואהנסט, און ווער נים פערפיהרט
פון די אנגענעהמע קערפערליכע פארנענינגען,
און זאל זיך דער נוף נים איבערריידען צו
זיינע תאוות, וועלכע צורינען זיך וויי וואסער
און ווערען פערשוואונדען, און נעדענק, אז די
קערפערליכע נענוסען העלפען נים און בריינגען
קיינע נוטצען אין זייער אנפאנג, אבער שאנדע
און שפאם אין זייער סוף.

מיין זעעלע, זוך אין די נאסען פון דיין
פערשאנד, און וואנדער אין די צימערען פון
דיין חכמה, און בעטראכט די איינגעשאפט פון
דיין נאנצע שאהנע נעבויידע, וואס איהר פונ־
דאמענט איז ערד. דער נאנצער נעבוי פון
קערפער וועדט מיט דער צייט עקעלהאפט, אן
אומציטליגער פגר, און שמאמען שטאמט ער
פון אן אומריינען ברונים און פערדארבענעם
קוואל, נעבוים פון א שלעכט נעוואקסענעם טרא־
פען, מערבערעם פון ליידענשאפטליכען פייער,
זיין אנהייב ענטוויקלונג איז ווי א וואסרים,
מורא'דיג, העסליך, האלט זיך אויף אן אומ־
רייניגע ארט, איינגעשלאסען אין אן אומציר־
טיגען בויך, וועדט נעבוירען מיט וועהטאג און
שמערצען, צו ליידען אויף דער וועלט, שטענ־
דיג וויל ער רק נעניסען און וועגרט זיך אפ פון
מאראל און מצוות, אין דער פינסטער קומסט
ער און אין דער פינסטער נעהט ער אוועק.
ארים, בעטלעריש, עלענד ווי א שלעפער. דער

וּמִשְׁפָּנָה · פָּחַדְתָּךְ בָּא וּבְחַשְׁתָּ בְּלֵךְ · בַּל אֲבָיִין
עָנִי וְהָלֵךְ · לֹא דַּשְׁתָּ לוֹ מַבְּלַעְדֶּךְ · וְלֹא תְּבוּנָה
לוֹ מִבְּלַהֲדֶךְ · בְּחַיָּיו עָפָר · וּבְמוֹתוֹ אָפֵר · בְּעוֹדוֹ
תּוֹלָעִים יְסוֹבְבוּהוּ · וְאַחֲרֵיתוֹ רָמָה וְנוּשׁ עָפָר
יְכַסְּוּהוּ · לֹא יֵדַע בֵּין יְמִינוֹ לְשְׂמֹאלוֹ · מָטְמוֹן
בָּאָרֶץ חָבְלוֹ · לָבֵן לָכִי אַתְּ וְמָלְכִי עָלָיו ·
כִּי לְבָנִי הָכְמָה מְלוּכָה תְּאוֹת · וְעֶבֶד אֱוִיל
לְחֶכֶם לֵב · וְאַל תִּלְכִי בְּשְׂרִירוּת לִבּוֹ הָרָע ·
וְאַל תִּנְקְשִׁי בְּמוֹעֲצוֹתָיו · וְמֵאֲסִי בְּבֶצַע
מֵעֲשֹׁקוֹתָיו · וְאַל תִּבְטְחִי בְּעֹשֶׁק וּבְגָזֵל אַל
תַּהְבָּלִי · כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם וְיַאֲבֵד אֶת
לֵב מַתָּנָה :

נַפְשִׁי · שִׁיתִי לִבֵּךְ לַתְּשׁוּלָה דֶּרֶךְ הַלְכָתְךְ ·
כִּי הֶבֶל הָיָה כֵּן הָעָפָר · אָמְנָם הֶבֶל
שָׁב אֶל הֶעָפָר · וּלְבֶל גִּבְרָא וְנִצְרֵי · יֵשׁ קֵץ
וְתַכְלִית · לָשׁוּב אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר מִמֶּנָּה לָקָח ·
וְחַיִּים וְהַמָּוֶת אַחִים · שְׁבָתָם יַחַד אִישׁ בְּאָחִיו
יְדָבֵקוּ · יִתְלַבְּדוּ וְלֹא יִתְפָּרֵדוּ · אֲחוּזִים בְּשִׁתֵּי
קְצוֹת וֶשֶׁר רָעָע · וְכָל בְּרוֹאֵי תֵּבֵל עוֹבְרִים
עָלָיו · חַיִּים מוֹבְאוֹ וְהַמָּוֶת מוֹצְאוֹ · חַיִּים
בּוֹנֶה וְהַמָּוֶת סוֹתֵר · חַיִּים זוֹרֵע וְהַמָּוֶת קוֹצֵר ·
חַיִּים נוֹטֵע וְהַמָּוֶת עוֹקֵר · חַיִּים מַחֲזִיר
וְהַמָּוֶת מַפְרִיד · חַיִּים מְרַוִּין וְהַמָּוֶת מְפַזֵּר ·
יְדֵעִי נָא וּרְאִי כִּי נַם עָלַיִךְ מַעֲבָר כּוֹס · וְתִצְאִי
מִפְּלוֹן חֶדְוָתֵךְ בְּרֶגַע · כִּי יִקָּחֵךְ אֶת נָפֶשׁ
וְתָשׁוּבִי אֶל בֵּית עוֹלָמֵךְ · בְּיוֹם תְּהוֹם תִּרְצִי
פְּעֻלָּתֵךְ · וְתִקְחִי מַשְׂכֻּרְתֵּךְ · חֶלֶף עֲבוֹדָתֵךְ ·
אֲשֶׁר יַצַעַת בּוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה · אִם טוֹב וְאִם
רָע : לָבֵן שִׁמְעִי נָא וּרְאִי וְהַסִּי אָזְנֵךְ · וְשִׁבְחִי
עַמִּי וּבֵית אָבִיךְ · וְקוּמִי רְנִי לְמַלְּכֵךְ · יוֹמֵךְ
וְלֵילֵךְ · שְׂאִי אֵלָיו כַּפַּיִם · וְהִשְׁתַּחֲוִי לוֹ אַפַּיִם ·
וְנַעֲעֲפֵיךְ יְזַלּוּ מַיִם · בְּבִרְיָאָה עַל בְּרָכָיִם ·
אוּלַי יִתְאַו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ · וְיָשָׂא פָּנָיו אֵלַיִךְ ·
וְיָשֵׂם לָךְ שָׁלוֹם · וְיָחֹן עָלַיִךְ כִּימֵי עָנְיֵךְ ·
בְּעוֹלָם הַזֶּה · וְאַחֲרֵי שׁוּבֵךְ לְמָנוֹחָתֵךְ · כִּי מַעֲוֹנֵךְ
עָמֵל עָלָיִךְ :

נַפְשִׁי · הֲכִינִי צֵדָה לָרֹוב אֵל תַּמְעִיטִי · בְּעוֹד
בָּחַיִּים מַתָּנֵךְ וְנֵשׁ לְאֵל יָדֵךְ · כִּי בֵּב

גוף האם קיין וויסען און קיין פערשטאנד אהן דיר, ביי זיין לעבען איז ער ערד, און נאך זיין טויט — אש. דורך דיין עקזיסטענץ איז ער ארומגערינגעלט פון וועריס (פון צרות) און זיין סוף איז וויעדער וועריס און שמיקער ערד דעקען איהם צו. ער וויים ניט צו אונ־ טערשיידען צווישען זיין רעכטע און לינקע האנד, זיינע בעגריפע זיינען אין דער ערד בעהאלטען. דערביבער נעה דו, נשמה, און קענע אויפ'ן גוף, וואהרום צו די קלוגע פאסט דאס קענינען, וויייל דער נאר מוז זיין א קנעכט ביים קלוגען. און נעה ניט נאך די תאוות פון דיין שלעכטע הארץ, און פאל ניט אריין אין דעם קערפערס עצות, און פערהאס אומארטעס־ ליכע פעדר־יענסטען, און פערלאז זיך ניט אויף בעזטרוג און בענארריש זיך ניט מיט נזילה, וואהרום אומרעכט בענארישט דעם קלוגען און פערדארבט די בעסטע הארץ.

מיין זעעלע, בעדענק זיך וועגען דער וועג וואס דו ביזט נעגאנגען, וואהרום אלעם אין ענגשטאנען פון דער ערד און אלעם קעהרט זיך אום צוריק צו דער ערד, און צו יעדע בעשאפענע זאך קומט א סוף און אן ענד אומ־ צוקעהרען זיך צוריק צו דער ערד, וואס פון דעם איז עס געקומען געווארען, און דער לעבען מיט'ן טויט זיינען בריידער, זיי וואהנען צו־ זאמען, האלטען זיך איינער אן אנדערען, זיינען צוגעפעסטיגט און שיידען זיך ניט. זיי האל־ טען זיך ביי די ברעגען פון א צובראכענעם בריק, און אלע בעשאפענע אויף דער וועלט געהען איבער דיעזען בריק. דער לעבען איז דער אריופגאנג אויפ'ן בריק און דער טויט — דער ארונטערגאנג. דער לעבען בויט און דער טויט צושטערט; דער לעבען זעעט און דער טויט שניידט; דער לעבען פלאנצט און דער טויט רייסט אויס; דער לעבען בריינגט צוזאמען און דער טויט צושיידעט; דער לע־ בען שנירעלט צוזאמען און דער טויט שיט פאנאנדער. און זעה און וויים, אז דו וועסט אויך טרינקען דעם ביטערען בעכער, און דו וועסט זיך מאמענטאלנע מוזען ארויסקלייבען פון דיין קוואדסי, וועז עס וועט דיך טרעפען א צופאל אין דער בעשטימטער צייט, און דו וועסט זיך אומקאהרען צו דיין איביגע היים. אין יענעם מאמענט וועסטו מוזען אפגעבען חשבו־ פון דייגע מעשים און קריגען דיין געצאהלט פאר דיין ארבייט, אויף וועלכע דו האסט זיך נעמיהט דא אויף דער וועלט, פאר פאר גוטעם, פאר פאר שלעכטעם. דערביבער הער נאר און נעהם זיך אין זיינען און לייג צו דיינע אויערען און פערגעס אין פערלאז די וועלטליכע פער־ גענינגען. און שטאה אויף און לויב זיין קענינ (נאט) דייגע טעג און נעכט. הויב צו איהם אויף דיינע הענד און בוק זיך צו איהם און דיינע אוינען זאלען ריכען טרעהרען פאר לעבדיג פאר איהם אויף די קניע, אפשר וועסטו דעם קענינ געפעלען און ער וועט דיך אויפנעהמען און וועט דיך שענקען פריעדען, און וועט זיך אויף דיר דערבארמען אין די טעג פון דיין ליידען אויף דער וועלט און אויף וועז דו וועסט קומען צו דיין רוה אויף יענער וועלט, וואהרום פון דיין יוגענד אז מהום נאס מיט דיר גוטעם.

מיין זעעלע, נרייט אז א סך שפייז און קאדן ניט, כל זמן דו לעבסט און די האסט בכח דאס צו טהאן, וואהרום די וועג איז א וויייטע. און זאג ניט: „מארגען וועל איך זיך פערזארגען מיט שפייז פאר יענער וועלט". וואי רום דער טאג (דער לעבען) וועט באלד אוועק

מִמֶּךָּ הַבְּרָכָה · וְאַל תֹּאמְרִי לְמָחָר אֶקַּח צָרָה ·
כִּי פְּנֵה הַיּוֹם · וְלֹא תֵדְעִי מַה יֵּלֶד יוֹם · וְדַעִי
כִּי תְמוֹל לָעַד לֹא יָשׁוּב · וְכָל אֲשֶׁר פָּעָלְתְּ
בּוֹ · שָׁקוּל וָסָפוּר וְחָשׁוּב · וְאַל תֹּאמְרִי מָחָר
אֶעֱשֶׂה · כִּי יוֹם הַמָּוֶת מִבָּל חַי מְכֻסֶּה · מִבְּרִי
עֲשׂוֹת בְּכָל יוֹם חָקֵּךְ · כִּי הַמָּוֶת בְּכָל עֵת יִשְׁלֹת
חָמוּד וּבָרָקוֹ · וְאַל תִּתְמַהְמְהִי מֵעֲשׂוֹת חֹק
דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ · כִּי בְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת כֵּן קִנָּהּ
בֵּן אִישׁ נוֹדֵד מְקוֹמוֹ · וְאַל תִּרְדְּמִי בְּנַפְשֵׁךְ ·
כִּי אַחֲרֵי אֲצִלֵּךְ מִמַּסְגֵּר פְּנֵךְ · תָּשׁוּבִי
לְתוֹבֶרֶת · מְבֻשׁוֹבָה נִצַּחַת · כִּי לֹא יִתֵּכֶן לָךְ
אֲז עֲשׂוֹת טוֹב וָרָע · וְלֹא יוֹעִילֵךְ תְּשׁוּבָה ·
מִבְּשׁוּבָה · וְלֹא הַנֶּחָם לָךְ מֵרֶשַׁע · וַאֲשָׁמָה
וָפֶשַׁע · כִּי הַשָּׁלֵם הַהוּא · בָּכוֹן לְחָשְׁבּוֹן · וְסֵפֶר
כָּל סְתוּם וְצָפוּן · אֲשֶׁר בְּיַד כָּל אָדָם חָתוּם ·
וְעֵרוּךְ לְשָׁלֵם שָׂכָר טוֹב · לִירֵאֵי יְיָ וּלְחוֹשְׁבֵי
שְׁמוֹ · וּלְהָנָקֵם בּוֹ וְנֶקֶם בְּרִית מִן שׁוֹכְחֵי אֵל ·
הָאוֹמְרִים לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ · וְדֵעַת דְּרָכֶיךָ לֹא
חָפָצְנוּ · מַה שַׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ · וּמָה נּוֹעִיל
כִּי נִפְגַּע בּוֹ :

נַפְשִׁי · אִם חָכְמָתְךָ חָכַמְתָּ לָךְ · וְאִם לַצְתָּ
אַתָּה תִּלְּין מְשׁוּבָתֶךָ · שִׁמְעִי מוּסַר מוֹרֶה
וְחָכְמִי · וְאַל תִּפְרָעִי · שִׁיתִי עַל לִבֵּךְ תָּמִיד ·
דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד · סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע ·
אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר ·
כִּי זֶה כָּל הָאָדָם · כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים
יָבִיא בְּמִשְׁפָּט · עַל כָּל נֶעְלָם · אִם טוֹב
וְאִם רָע : וְאַל תִּשְׁכְּחִי בְּיִד כָּל אָדָם יַתְּחוֹם ·
לַדַּעַת כָּל אֲנָשֶׁי מַעֲשֵׂהוּ · וְזִכְרִי אֵין חִשְׂךְ
וְאֵין צַלְמָוֶת · לְהִסָּתֵר שָׁם פּוֹעֲלֵי אָוֶן : בַּקְּשִׁי
אֶת יְיָ קוֹנֵךְ · בְּכָל פִּחְדֵךְ וְאוֹנֵךְ · בַּקְּשִׁי צֶדֶק
בַּקְּשִׁי עֲנָוָה · אוּלַי תִּסָּתְרִי בְּיוֹם אַף יְיָ ·
זְכוֹת חָרוֹן אַפּוֹ · וְתַזְהִירִי בְּיוֹם הַדִּקָּרֹן ·
וְצִיאַת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ · וְתִזְרִיחַ עָלַיִךְ
שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ · וְעַתָּה קוּמִי
לְכִי וְהִתְחַנְּנִי לַאֲדוֹנֵךְ · וּשְׁאִי זִכְרָה לְאֵלֹהַיִךְ ·
הַלְלִי יָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה לֵאלֹהֵינוּ · כִּי נָעִים
נָאוָה תְּהִלָּה :

קעט

אוּן דוּ ווייסט אפֿילוּ ניט וואָס הייַנט וועט
פּאַסירען. אוּן ווייס אוּ דער נעכטיקן וועט זיך
קיינמאָל ניט אומקערען, אוּן דאָס וואָס דוּ
האָסט נעטהאָן אין דעם נעכטיקן איז נעוואָר־
נען, נעצוּהלט אוּן נערעכענט. אוּן זאָג ניט:
מאָרגען וועל איך טהאָן גוטעס, ווייל דער טויט
איז פוּן אלע לעבעדיקע פערבאָרגען. אייל זיך
אוּן טהוּ אלע מאָג וואָס דוּ מוּזסט טהאָן, וואָרוּם
דער טויט שיסט צוּ יעדער צייט זייַנע פייַלען
אוּן בליצעט, אוּן פערשפּעטיק ניט צוּ טהאָן
מעגליך, וואָס דוּ דאַרפֿסט טהאָן, וואָרוּם, אזוי
ווי א פויגל, ווערט פערוואַנדעלט פוּן איהר
נעסט, אזוי ווערט א מענש פערוואַנדעלט פוּן
זיין אָרט אוּן דענק ניט אז וועַן דוּ וועסט אריין־
נעהן פוּן גוּף וועסטוּ תשובה טהאָן אויף דיין
שטאַרקע ווילדקייט, ווייל דאָמאָלסט, נאָכ'ן
טויט פוּן קערפּער, קענסטוּ ניט טהאָן ניט
קיין גוטעס, ניט קיין שלעכטעס, אוּן דיין
תשובה וועט דיר דאָמאָלסט ניט העלפֿען, אוּן
דיין חרטה אויף דיינע שלעכטע מעשים, מיט־
טהאָטען אוּן זיַנד, וועט דיר קיינע גוטעס
טהאָן. וואָרוּם יענע וועלט איז צוּנעגרייט פּאַר
א חשבון, דאָרט איז דער ספּר, וואָו עס זיַינען
פערשריבען אלע פערבאָרגענע מעשים, אויף
וועלכע יעדער מענש איז נע'חתם'עט. אויף
יענער וועלט איז פּאַרבערייטעט גוטע בע־
לוינונג צו די נאָכטפּאַרטיגע אוּן די וואָס
האָלטען שהרליך נאָכט'ס נאָמען, אוּן שטראָף
פּאַר די וואָס פערגעסען אוּן נאָכט, פּאַר די וואָס
זאָגען צו נאָכט: לאָז אוּנס צוּרוה, דיינע וועגען
ווילען מיר ניט ווייסען. וואָס איז נאָכט וואָס
מיר זאָלען איהם דיינען? אוּן וואָס פּאַר א
נוצען וועלען מיר האָבען אוּ מיר וועלען איהם
בעטען?

מיין זעלע, אויב דוּ ביזט קלוּג איז דאָס
פוּן דיין טובה וועגען. אוּן אויב דוּ האָסט אפּגע־
שפּאָט פוּן עהרליכקייט, וועסטוּ אליין לייַדען.
הער מוסר אוּן זיי קלוּג אוּן מאַך ניט צו נישט
די רייד פוּן דער תורה. האָב שטענדיג אין
זינען וואָס קהלת בן דוד האָט נעזאָגט: „סוף
דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצוותיו
שמור כי זה כל האדם. כי את כל מעשה
האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב
ואם רע" — די ערגדע, דער שלוּם וואָס מען
קען לערנען פוּן ספּר קהלת, נאָכדעם ווי מען
האָט איהם אין גאַנצען אויסגעהערט, איז:
האָב מורא פּאַר נאָט אוּן זייַנע מצוות היט
אַפּ, ווייל דאָס איז דער תכלית, דער צוועק
פוּן אלע מענשען. וואָרוּם אלע מענשליכע
מהאָטען וועט נאָט בריינגען פּאַר'ן גערייכט,
אויף די פּאַרבאָרגענע מעשים וואָס מען ווייס
נאָט סאַי גוטע אוּן סאַי שלעכטע. אוּן פּער־
געס ניט וואָס אייב האָט נעזאָגט: „ביד כל
אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו" — יעדער
מענש חתם'עט אליין, כדי מען זאָל וויסען
יעדענס מהאָטען. אוּן נערענק אז עס איז נישט
קיין פינסטערער אוּן פערבאָרגענער אָרט פּאַר
די זיכדיגע צו בעהאלטען זיך דאָרט. זוך דיין
בעשעפֿער מיט דיינע נאָכצוּ קרעפֿטען אוּן
מאַכט. זוך נערעכטיגקייט, זוך עניוות, אפּשר
וועסטוּ זיך אויסבאַהאלטען אין טאָג פוּן נאָט'ס
כעס, אוּן וועסט שוינען ווי די שיין פוּן
הימעל אוּן ווי די זון וועַן זי בעהט אריבּ
מיט א שטאַרקע ליכט. אוּן דוּ וועסט אויף
זיך מאַכען לייכטען א זונען שיין פוּן נערעכטיג־
קיים, וואָס וועט דיר בריינגען הייל־וּנג. איצט
שטעה אויף, נעה אוּן בעט דיין האַרר, אוּן
הויב אויף א נעזאָנג שמיעמ צו דיין נאָמ.
לויב נאָמ, ווייל ער איז גוט, זינג צו אוּנזער
נאָמ, ווייל ער איז פּאַרנעניגענדע אוּן לויב נע־
זאָנג פּאַסט איהם.